68
6 B
25

R. II ed. To. II p 57 n. 6.

6. 16. E. 12

CATECHISMVS,

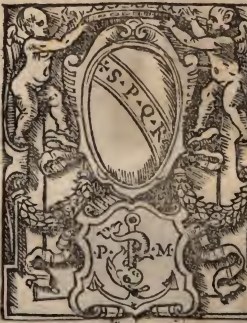
Ex Decreto Concilii Tridentini,

AD PAROCHOS,

Pii V. Pont. Max. iuſſu editus.

I I 18

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Romæ, in ædibus Populi Romani,
apud Paulum Manutium,
M D L X V I.

Cum priuilegio Pii V. Pont. Max. & Philippi
Hiſpaniarum Regis per uniuerſam
Regni Neapolitani ditionem.

PII V. PONT. MAX.

PRIVILEGIVM.

BIBLIOTECA NAZ. ...

Motv proprio &c. Paſtorali officio cupientes quã diligentiſſime poſſumus diuina adiuuãte gratia fungi, & ea, quæ Sacro Tridentino Concilio ſtatuta, & decreta fuerunt, exequi, curauimus, ut a delectis aliquot Theologis in hac alma Vrbe componeretur Catechiſmus: quo Chriſti fideles de eis rebus, quas eos noſſe, profiteri, & ſeruare oporteret, Parochorum ſuorum diligentia edocerentur. Qui liber cum, Deo iuuante, perfectus, in lucem edendus ſit: prouidendum duximus, ut quamdiligentiſſime, & fideliſſime imprimatur. Itaque in hac alma Vrbe eum potiſſimum imprimi uoluimus dilecti filii Pauli Manutii diligentia, qui alios eccleſiaſticos libros hic imprimere ſolet. Quia uero, ſi alibi imprimeretur, euenire poſſet, ut non pari fide, ac diligentia talis argumenti liber imprimeretur: ob hanc cauſam, & quia etiam indemnitati, ut æquum eſt, conſultum uolumus ipſius Manutii, qui in eo imprimendo magnos ſumptus fecit, & multum laboris ſuſcepit: uniuerſis, & ſingulis librorum impreſſoribus, & bibliopolis tam extra, quam intra Italiam, ſub excommu-

nicationis latæ ſententiæ pœna, noſtris uero, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ temporali ditioni immediate, mediateue ſubiectis, etiam ſub pœna quingentorum ducatorum auri, Fiſco noſtro applicandorum, & amiſſionis librorum, ipſo facto etiam ſine declaratione cuiuſquam Iudicis incurrenda, inhibemus, & interdicimus ne quis prædictum Catechiſmum latinum, aut in uulgarem ſermonem translatum, intra quinquennium proximum poſſit imprimere, uel ab aliis impreſſum uendere, ac ne poſt quinquennium quidem abſque licentia noſtra, & Sedis Apoſtolicæ: Mandantes dilectis filiis noſtris Camerario, & Vicario Vrbis, necnon Gubernatori, Senatori, Cameræ Apoſtolicæ cauſarum Auditori, & aliis Vrbis ordinariis Iudicibus, Legatiſque, Vicelegatis, Gubernatoribus, & Poteſtatibus terrarum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Baricelliſque earundem, ac uenerabilibus fratribus ſingularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiſcopis, & Epiſcopis, eorumque vicariis, ut, quotiens ipſius Pauli nomine requiſiti fuerint, ei efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes præmiſſa omnia, & ſingula contra inobedientes, & contrauenientes ad executionem cenſurarum, & pœnarum prædictarum, omni, & quacumque appellatione remota, procedant, & quilibet eorum procedat, inuocato

cato

cato etiam, ſi opus fuerit, auxilio brachii ſecularis. Quia uero difficile eſſet hanc noſtram cedulam originalem ad ſingula loca deferri: uolumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionem noſtram huiuſmodi attinet, credi debeat exemplis in ipſis libris imprimendis, quodque præſentis noſtri Motus proprii, etiam abſque illius regiſtratura, ſola ſignatura ſufficiat, & ubique fidem faciat in iudicio & extra, quacumque regula, ſiue conſtitutione Apoſtolica contraria non obſtante: Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegiis quoque, indultis quibuſcumque aliis in contrarium fortaſſe facientibus.

Placet Motu proprio M.

Dat. Romæ, apud Sanctum Marcum, ſeptimo Kalend. Octobr. anno primo.

nicationis latæ ſententiæ pœna, noſtris uero, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ temporali ditioni immediate, mediateue ſubiectis, etiam ſub pœna quingentorum ducatorum auri, Fiſco noſtro applicandorum, & amiſſionis librorum, ipſo facto etiam ſine declaratione cuiuſquam Iudicis incurrenda, inhibemus, & interdicimus ne quis prædictum Catechiſmum latinum, aut in uulgarem ſermonem translatum, intra quinquennium proximum poſſit imprimere, uel ab aliis impreſſum uendere, ac ne poſt quinquennium quidem abſque licentia noſtra, & Sedis Apoſtolicæ: Mandantes dilectis filiis noſtris Camerario, & Vicario Vrbis, necnon Gubernatori, Senatori, Cameræ Apoſtolicæ cauſarum Auditori, & aliis Vrbis ordinariis Iudicibus, Legatiſque, Vicelegatis, Gubernatoribus, & Poteſtatibus terrarum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Baricelliſque earundem, ac uenerabilibus fratribus ſingularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiſcopis, & Epiſcopis, eorumque vicariis, ut, quotiens ipſius Pauli nomine requiſiti fuerint, ei efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes præmiſſa omnia, & ſingula contra inobedientes, & contrauenientes ad executionem cenſurarum, & pœnarum prædictarum, omni, & quacumque appellatione remota, procedant, & quilibet eorum procedat, inuocato

cato etiam, ſi opus fuerit, auxilio brachii ſecularis. Quia uero difficile eſſet hanc noſtram cedulam originalem ad ſingula loca deferri: uolumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionem noſtram huiuſmodi attinet, credi debeat exemplis in ipſis libris imprimendis, quodque præſentis noſtri Motus proprii, etiam abſque illius regiſtratura, ſola ſignatura ſufficiat, & ubique fidem faciat in iudicio & extra, quacumque regula, ſiue conſtitutione Apoſtolica contraria non obſtante: Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegiis quoque, indultis quibuſcumque aliis in contrarium fortaſſe facientibus.

Placet Motu proprio M.

Dat. Romæ, apud Sanctum Marcum, ſeptimo Kalend. Octobr. anno primo.

PHILIPPVS
DEI GRATIA REX CASTELLAE,
Aragonum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæque &c.

DON PERAFANNVS de Ribera, Dux de Alcala, et in hoc regno prædictæ Maieſtatis Vicerex, Locumtenens et Capitaneus generalis &c. Magnifico uiro Paulo Manutio regio fideli dilecto gratiam regiam et bonam uoluntatem. Quum per ſuam Sanctitatem, ut fuit nobis expoſitum, tibi commiſſum & iniunctum fuerit, ut, expenſis Populi Romani, Catechiſmum, nouum Breuiarium, ſeu Miſſale, & alios libros nouos imprimi cures: ſupplicatumque propterea nobis fuerit pro tui parte, quatenus regiæ & catholicæ Maieſtatis nomine tibi concederemus, per aliquod temporis ſpatiũ, uidelicet per annos quindecim, libros prædictos, & quoscumque alios nouos, nec non complures in melius redactos, aut cum nouis commentariis, declarationibus, ſeu poſtillis, uel traductos in latinum ſeu uulgare eloquiũ, ſeu in quamcumque linguam, impreſſos tamen in Vrbe ſub nomine Populi Romani, in præſenti Regno imprimi non poſſe, nec extra Vrbem impreſſos in Regnum immitti, nec alio modo exẽplari,

plari, et quouis modo imprimi facere, & in Regno prædicto uedi, uel quouis modo con tractari, niſi tantummodo per te, uel tuos heredes & ſucceſſores, ac alios tui, uel tuorum heredum prædictorum parte, dicto tẽpore annorum quindecim perdurante. Nos autem attenta cauſa prædicta, et quod ſuper hac conceſſione fuimus ſuæ Sanctitatis nomine requiſiti, eapropter tenore præſentium de certa noſtra ſcientia, deliberate, & conſulto, ac ex gratia ſpetiali prædictæ Maieſtatis nomine, cum deliberatione & aſſiſtentia regii Collateralis Cõſilii, ſtatuimus, et decernimus, quod per annos quindecim, a die dat. præſentium in antea numerandos, nemini liceat in hoc Regno libros iam dictos imprimere, aut exemplari, & imprimi facere, nec extra dictam Vrbem impreſſos in hoc prædictum Regnum immittere, aut aliquo pacto cõtractare abſque ſpetiali permiſſione prædicti Pauli Manutii, uel dictorum ſuorum hæredum, & ſucceſſorum dicto tempore annorum quindecim perdurante: Volentes et decernentes expreſſe, quod ſiquis contra prædictam noſtram ordinationem attentare præſumpſerit, ipſo facto incurrat in pœnam ducatorum trecentorum, tibi, & tuis prædictis heredibus et ſucceſſoribus pro tertia parte applicandorũ, et pro alia tertia parte Regio Fiſco, & pro reliqua alia

accu-

accuſatori, ac libri operum prædictorum in hoc Regno, aut per exemplum in quouis alio loco extra dictam Vrbem impreſſi, et in Regnũ ipſum immiſſi, deuoluantur, et ſint tui, uel dictorum tuorum heredum, & ſucceſſorum. Mandantes propterea per has easdem omnibus & ſingulis officialibus, & ſubditis Regiis maioribus, & minoribus, quocumque nomine nuncupatis, titulo, officio, auctoritate, poteſtate, et iuriſdictione fungentibus, præſentibus et futuris, ad quos, ſeu quem ſpectabit, & præſentes peruenerint, ſeu fuerint quomodolibet præſentatæ, unicuique in ſua iuriſdictione, quatenus tibi, ſeu alteri legitimæ perſonæ pro tui parte, præſtent, & præſtari faciant omne auxilium, conſilium, & fauorem oportunum & neceſſariũ ſuper confiſcatione dictæ pœnæ et executione dictorum librorum in caſibus præmiſſis tibi deuolutorum, adeo quod pro prædictis ad nos recurſum habere tibi neceſſe non ſit: & ſi ſecus factum fuerit, ſtatim incurrant iram & indignationem Regiam, & pœnam ducatorum auri mille, præſentibus regio ſigillo a tergo impreſſis, præſentanti ſingulis uicibus remanſuris.

Datum Neapoli, die ultimo menſis Maii, M D L X V I.

CATECHISMVS
Ex Decreto Concilij Tridentini,
AD PAROCHOS,
Sanctiss. D. N. Pii Quinti iuſſu editus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

EA EST humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, cum alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipſa per ſe, magno adhibito labore, et diligentia, inueſtigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna ſalus comparatur, cuius rei in primis cauſa homo conditus, atque ad imaginem & ſimilitudinem Dei creatus eſt, naturæ lumine illuſtrata cognoſcere, aut cernere numquam potuerit. Inuiſibilia quidem Dei, ut docet Apoſtolus, a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas: uerum myſterium illud, quod abſconditum eſt a ſæculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam ſuperat, ut, niſi manifeſtum fuiſſet ſanctis, quibus uoluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ ſacramenti huius in gentibus, quod eſt Chriſtus, nullo ſtudio homini ad eam ſapientiam aſpirare licuiſſet. Cum autem fides ex

Ad Rom. 1.

Ad Col. 1.

Ad Rom. 10.

auditu concipiatur, perſpicuum eſt, quam neceſſaria ſemper fuerit ad æternam ſalutem conſequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac miniſteriũ:
Ad Rom. 10 *ſiquidem dictum eſt; Quo modo audient ſine prædicante? quo modo uero prædicabunt, niſi mittantur? & quidem ab ipſius mundi origine, clementiſſimus*
Ad Hebr. 1. *ac benigniſſimus Deus ſuis numquam defuit, ſed multifarie, multisque modis locutus eſt Patribus in prophetis, eisque pro temporum condicione ad cæleſtem beatitudinem certum, ac directum iter*
Iſai. 49. *monſtrauit. Sed quoniam prædixerat, daturum*
Ad Hebr. 1. *ſe doctorem iuſtitiæ in lucem gentium, ut eſſet ſalus eius uſque ad extremum terræ, nouiſſime locutus*
2. Pet. 1. *eſt nobis in Filio, quem etiam, uoce e cælo delapſa a magnifica gloria, iuſſit ut omnes audirent, eiuſ-*
Ad Eph. 4. *que præceptis obtemperarent. Deinde uero Filius alios dedit apoſtolos, alios prophetas, alios Paſtores, & doctores, qui uerbum uitæ annunciarent, ne circumferremur tamquam paruuli, fluctuantes omni uento doctrinæ, ſed firmo ſidei fundamento adhærentes, coædificaremur in habitaculum Dei, in ſpiritu ſancto.*

Verba Paſtorum Eccleſię tãquam Dei uerba recipienda. *Ac ne quis uerbum auditus Dei ab Eccleſiæ miniſtris, tamquam uerbum hominum, ſed, ſicut uere eſt, uerbum Chriſti acciperet, ille ipſe Saluator noſter tantam auctoritatem eorũ magiſterio tribuẽ-*
Luc. 10 *dã eſſe ſtatuit, ut diceret: Qui uos audit, me audit; & qui uos ſpernit, me ſpernit. quod quidẽ non de iis tantũ, quibuscũ ſermo habebatur, intelligi uoluit,*

uerum

uerum de omnibus etiam, qui legitima ſucceſſione docendi munus obirent, quibus ſe omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi affuturú eſſe pollicitus eſt. At uero, cum hæc diuini uerbi prædicatio numquam intermitti in Eccleſia debeat, tum certe hoc tempore maiori ſtudio, & pietate elaborandum eſt, ut ſana, & incorrupta doctrina, tamquam pabulo uitæ, fideles nutriantur, & confirmentur. exierunt enim falſi prophetæ in mundum, de quibus dixit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant, ut uariis doctrinis, & peregrinis, Chriſtianorum animos deprauarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus inſtrúcta, tam longe progreſſa eſt, ut nullis fere certis finibus contineri poſſe uideatur. ac, niſi Saluatoris noſtri præclara illa promiſſione niteremur, qui ſe adeo ſtabile Eccleſiæ ſuæ fundamentum poſuiſſe affirmauit, ut portæ Inferi aduerſus eam præualere numquam poſſint: maxime uerendum eſſet, ne hoc tempore, tot undique hoſtibus obſeſſa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

Matth. 28. — 1. Ioan. 4. — Hier. 23. — Matth. 16.

Quo aſtu hæretici ſint uſi ad impia dogmata infundenda.

Nam ut omittamus nobiliſſimas prouincias, quæ olim ueram, & catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, & ſancte retinebant, nunc autem derelinquentes uiam rectam, errauerunt, atque in eo ſe maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrum ſuorum doctrina quam longiſſime receſſerunt; nulla tam remota regio, aut

tam munitus locus, nullus Chriſtianæ reipub. angulus inueniri poteſt, quò hæc peſtis occulte irrepere non tentarit. Qui enim fidelium mentes corrumpere ſibi propoſuerunt, cum fieri nullo modo poſſe intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures uenenatas uoces infunderent, idem alia ratione aggreſſi, multo facilius, ac latius impietatis errores diſſeminarunt. Nam, præter illa ingentia uolumina, quibus catholicam fidem euertere conati ſunt, a quibus tamen cauere, cum apertam hæreſim continerent, non magni fortaſſe laboris, ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos conſcripſerunt: qui cum pietatis ſpeciem præſeferrent, incredibile eſt, quam facile incautos ſimplicium animos deceperint. Quamobrem Patres œcumenicæ Tridentinæ Synodi, cum tanto, & tam pernicioſo huic malo ſalutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non ſatis eſſe putarunt, grauiora catholicæ doctrinæ capita contra noſtri temporis hæreſes decernere, ſed illud præterea ſibi faciendum cenſuerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Chriſtiani populi ab ipſis fidei rudimentis inſtituendi, traderent; quam in omnibus eccleſiis illi ſequerentur, quibus legitimi Paſtoris, & doctoris munus obeundum eſſet. Multi quidem adhuc in hoc ſcriptionis genere cum magna pietatis & doctrinæ laude uerſati ſunt: ſed tamen Patribus uiſum eſt maxime referre, ſi liber

Trid. Syn.

ſanctæ

ſanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, uel omnes alij, quibus docendi munus impoſitum eſt, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem poſſint; ut quemadmodum unus eſt Dominus, una fides, ita etiam una ſit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Chriſtianum erudiendi, communis regula, atque præſcriptio.

Ergo, cum multa ſint, quæ ad hanc rationem pertinere uideantur, nemo exiſtimet, illud ſanctæ Synodo propoſitum fuiſſe, ut omnia Chriſtianæ fidei dogmata, uno libro comprehenſa, ſubtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri ſolet, qui ſe profitentur uniuerſæ religionis inſtitutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuiſſet, & inſtituto minus conuenire perſpicuum eſt: ſed quoniam Parochos, ſacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione inſtruendos ſuſcepit, quæ paſtoralis muneris maxime propriæ ſunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri uoluit, quæ hac in re pium Paſtorum ſtudium, ſi in difficilioribus diuinarum rerum diſputationibus non ita uerſati fuerint, adiuuare poſſent. Quæ cum ita ſint, ante quam ad ea ſingillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ ſumma continetur, inſtitutæ rei ordo poſtulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Paſtores conſiderare, ſibique ante oculos proponere in primis Catechiſmus cur editus.

 debent

debent; ut ſciant, quonam, ueluti ad finem, omnia eorum conſilia, labores, ſtudia referenda ſint; quoue pacto id, quod uolunt, facilius conſequi, & efficere poſſint. Illud igitur primum uidetur eſſe, ut ſemper meminerint, omnem Chriſtiani hominis ſcientiam hoc capite comprehendi, uel potius, quem-
Ioan. 17. *admodum Saluator noſter ait, Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum Deum, &, quem miſiſti, Ieſum Chriſtum. Quamobrem in eo præcipue eccleſiaſtici doctoris opera uerſabitur, ut fi-*
2. Cor. 2. *deles ſcire ex animo cupiant Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum; ſibique certo perſuadeant, atque intima cordis pietate & religione credant, aliud no-*
Act. 4. *men non eſſe datum hominibus ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri: ſiquidem ipſe propitiatio*
1. Ioan. 2. *eſt pro peccatis noſtris. At uero quia in hoc ſcimus, quoniã cognouimus eum, ſi mandata eius obſeruemus; proximum eſt, & cum eo, quod diximus, maxime coniunctum, ut ſimul etiam oſtendat, uitam a fidelibus non in otio & deſidia degendam eſſe, ue-*
1. Ioan. 2 *rum oportere, ut, quemadmodum ipſe ambulauit, ita & nos ambulemus, ſectemurque omni ſtudio iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, manſuetu-*
Ad Tit. 2. *dinem: dedit enim ſemet ipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum; quæ apoſtolus Paſtoribus præcipit, ut loquantur,*
Matth. 22. *& exhortentur. Cum autem Dominus, ac Saluator noſter non ſolum dixerit, ſed etiam exemplo ſuo demon-*

demonſtrarit, legem, & prophetas ex dilectione pendere; Apoſtolus deinde confirmarit, charitatē eſſe finem præcepti, ac legis plenitudinem; dubitare nemo poteſt, hoc, tamquam præcipuum munus, omni diligentia curandum eſſe, ut fidelis populus ad immenſam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incenſus, ad ſummum illud & perfectiſſimum bonum rapiatur; cui adhærere, ſolidam, & ueram felicitatem eſſe is plane ſentiet, qui illud prophetæ dicere poterit: Quid enim mihi eſt in cælo, & a te quid uolui ſuper terram? Hæc nimirum eſt uia illa excellentior, quam idem Apoſtolus demonſtrauit, cum omnem doctrinæ, & inſtitutionis ſuæ rationem ad charitatem, quæ numquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, ſiue ſperandum, ſiue agendū aliquid proponatur, ita in eo ſemper charitas Domini noſtri commendari debet, ut quiuis perſpiciat, omnia perfectæ Chriſtianæ uirtutis opera non aliunde, quam a dilectione, ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem, referenda eſſe.

1. ad Tim. 1.
Ad Rom. 13.
Pſal. 72.
1. ad Cor. 12.
1. ad Cor. 13

Catechiſmi doctrina ad captum cuiuſque accōmodata.

Cum autem in omni re tradenda plurimum interſit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas; tum uero hoc in Chriſtiani populi inſtitutione maximi momenti exiſtimandum eſt. Obſeruanda eſt enim audientium ætas, ingenium, mores, condicio; ut qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur; ut & omnes Chriſto lucrifaciat, & ſe ipſum fidelem miniſtrum, & diſpenſatorem probare poſ-

1. ad Cor. 9.
1. ad Cor. 4.

Matth.25. *ſit, ac ueluti ſeruus bonus, & fidelis, dignus ſit, qui ſuper multa conſtituatur a Domino. Neque uero unius tantum generis homines fidei ſuæ commiſſos eſſe arbitretur, ut præſcripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad ueram pietatem inſtituere æque omnes fideles poſſit: ſed cum*
1.Pet.2. *alij, ueluti modo geniti, infantes ſint, alij in Chri-*
1. ad Cor.3. Ad Hebr.5. *ſto adoleſcere incipiant, nonnulli uero quodam mo-*
Ad Ephe.4. *do confirmata ſint ætate; neceſſe eſt diligenter conſiderare, quibus lacte, quibus ſolidiore cibo opus ſit, ac ſingulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ ſpiritum augeant, donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis filij Dei in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Id uero Apoſtolus in ſe ipſo omnibus obſeruandum indica-*
Ad Rom.1. *uit, cum dixit, ſe Græcis, & barbaris, ſapientibus, et inſipientibus debitorem eſſe; ut uidelicet intelligerent, qui ad hoc miniſterium uocati ſunt, ita in tradendis fidei myſterijs, ac uitæ præceptis, doctrinam ad audientium ſenſum, atque intelligẽtiam accommodari oportere; ut, cum eorum animos, qui*
Thren.4. *exercitatos ſenſus habẽt, ſpirituali cibo expleuerint, ne interim paruulos fame perire patiantur, ut qui panem petant, & non ſit qui frangat eis. Neque uero cuiuſquam ſtudium in docendo retardari debet, propterea quod interdum neceſſe ſit auditorem earum rerum præceptis inſtrui, quæ leuiores, & humiliores uidentur, nec ſine moleſtia ab ijs potiſſimum tractari ſolent, quorum animus in ſublimium*

rerum

rerum contemplatione uerſatur, ac conquieſcit. Nam ſi ipſa æterni patris ſapientia in terras deſcendit, ut in carnis noſtræ humilitate cæleſtis uitæ præcepta nobis traderet; quem non compellat charitas Chriſti, ut paruulus fiat in medio fratrum ſuorum, & tamquam nutrix fouens filios ſuos ita cupide proximorum ſalutem deſideret, ut, quod de ſe ipſo Apoſtolus teſtatur, eis uelit non ſolum euangelium Dei, ſed etiam animam tradere?

1. ad Theſ. 2.
1. ad Theſ. 2.

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda ſit, uerbo Dei continetur, quod in ſcripturam, traditionesque diſtributum eſt. itaque in harum rerum meditatione Paſtores dies, noctesq. uerſabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum ſcriptam, omnes, quicumque animarum curæ præpoſiti ſunt, ad ſe pertinere exiſtimabunt. eſt autem hæc admonitio in hūc modum. Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ: eſt enim omnis ſcriptura diuinitus inſpirata utilis ad docendum, ad arguēdum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus. Sed quoniam, quæ diuinitus tradita fuerunt, multa ſunt, & uaria, ut nec ita facile aut animo comprehendi, aut etiam, mente comprehenſa, memoria teneri poſſint, ut, cum ſe obtulerit docēdi occaſio, eorum parata ſit et prompta explicatio; ſapientiſſime maiores noſtri totam hanc uim, et rationē ſalutaris doctrinæ, in quattuor hæc capita redactam, diſtribuerūt, apoſtolorum Symbolum, Sacramenta,

Doctrina fidei catholicæ cōtinetur ſcriptura & traditionib. tum de Symbolo, ſacramentis, Decalogo, oratione Dominica

1. ad Tim. 4.
2. ad Tim. 3.

Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem: nam omnia, quæ Chriſtianæ fidei diſciplina tenenda ſunt, ſiue ad Dei cognitionem, ſiue ad mundi creationem & gubernationem, ſiue ad humani generis redemptionem ſpectent, ſiue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem ſigna ſunt, & tamquã inſtrumenta ad diuinam gratiam conſequendam, hæc ſeptem ſacramentorum doctrina complectitur. Iam uero quæ ad leges referuntur, quorum finis eſt

1. ad Tim. 1. *charitas, Decalogo deſcripta ſunt. Quidquid denique ab hominibus optari, ſperari, ac ſalutariter peti poſſit, id Dominica precatione comprehenditur. Quare ſequitur, ut, explanatis quattuor his quaſi communibus ſacræ ſcripturæ locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quæ Chriſtiano homini diſcenda ſunt, deſiderari poſſit. Itaque uiſum eſt monere Parochos, ut, quoties uſu uenerit, ut aliquem interpretentur euangelij, uel quemuis alium diuinæ ſcripturæ locum, intelligant, eius loci, quicumque is fuerit, ſententiam cadere ſub unum aliquod quattuor illorum capitum, quæ diximus, quo, tamquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum ſit, confugient. exempli cauſa, ſi explanandum ſit illud euangelium*

Luc. 21. *primæ dominicæ Aduentus: Erunt ſigna in ſole & luna &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita ſunt illo Symboli articulo, Venturus eſt iudicare uiuos, & mortuos: quibus inde aſſumptis Paſtor*

ſtor una eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc conſuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quattuor genera, ad quæ referri uniuerſam diuinæ ſcripturæ uim, atque doctrinam diximus.

Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & perſonis, et tempori accommodatus uidebitur: nos Patrum auctoritatem ſecuti, qui initiandis Chriſto domino, & in eius diſciplina inſtituẽdis hominibus, a fidei doctrina initium fecerunt, operæpretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare. Sed quoniam in diuinis litteris multiplex eſt fidei ſignificatio, hic de ea loquimur, cuius ui omnino aſſentimur ijs, quæ tradita ſunt diuinitus. Hanc autem ad ſalutem conſequendam eſſe neceſſariam, nemo iure dubitabit, præſertim cum ſcriptum ſit: Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Cum enim finis, qui ad beatitudinem homini propoſitus eſt, altior ſit, quam ut humanæ mentis acie perſpici poſſit, neceſſe ei erat, ipſius a Deo cognitionem accipere. Hæc uero cognitio nihil aliud eſt, niſi fides: cuius uirtus efficit, ut id ratum habeamus, quod a Deo traditum eſſe ſanctiſſimæ matris Eccleſiæ auctoritas comprobarit: nulla enim fidelibus poteſt accidere dubitatio in ijs, quorũ Deus auctor eſt, qui eſt ipſa ueritas. ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, interſit, & illam, quam humanæ hiſtoriæ ſcriptoribus Ad Heb. 11.

ribus adhibemus. Fides autem, quamquam late pateat; & magnitudine, ac dignitate differat, (eſt enim ſic in ſacris litteris, Modicæ fidei, quare dubitaſti? &, Magna eſt fides tua: &, Adauge nobis fidem: item, Fides ſine operibus mortua: &, Fides, quæ per charitatem operatur.) tamen eſt idem genere, & diuerſis fidei gradibus eadem definitionis uis, & ratio conuenit. Quam uero fructuoſa ſit, & quantam ex ea utilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur. Quæ igitur primum Chriſtiani homines tenere debent, illa ſunt, quæ fidei duces doctoreſque ſancti apoſtoli, diuino ſpiritu afflati, duodecim Symboli articulis diſtinxerunt. Nam cum mandatum a Domino accepiſſent, ut pro ipſo legatione fungentes, in uniuerſum mundum proficiſcerentur, atque omni creaturæ euangelium prædicarent; Chriſtianæ fidei formulam componẽdam cenſuerunt, ut ſcilicet id ipſum omnes ſentirent, ac dicerent, neque ulla eſſent inter eos ſchiſmata; quos ad fidei unitatem uocaſſent, ſed eſſent perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia. Hanc autem Chriſtianæ fidei, & ſpei profeſſionem a ſe compoſitam, apoſtoli Symbolum appellarunt; ſiue quia ex uarijs ſententijs, quas ſinguli in commune contulerunt, conflata eſt; ſiue quia ea ueluti nota, et teſſera quadam uterentur, qua deſertos, & ſubintroductos falſos fratres, qui euangelium adulterabant, ab ijs, qui uere Chriſti militiæ ſacramento ſe obligarent, facile poſſent internoſcere.

Matth. 14. Luc. 17. Matth. 15. Ad Gal. 5. Iacobi 2. Mar. 16. Ad Cor. 1. cap. 1.

CREDO IN DEVM. *Cum multa in Chriſtiana religione fidelibus proponantur, quorum ſingillatim, uel uniuerſe certam, & firmam fidem habere oportet, tum uero illud primo, ac neceſſario omnibus credendum eſt, quod ueluti ueritatis fundamentum ac ſumma de diuinæ eſſentiæ unitate, & trium perſonarum diſtinctione, earumq. actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipſe nos docuit. Huius myſterij doctrinam breuiter in Symbolo apoſtolorum comprehenſam eſſe, Parochus docebit. Nam ut maiores noſtri, qui in hoc argumento pie, & accurate uerſati ſunt, obſeruauerunt, in tres potiſſimum partes ita diſtributum uidetur, ut in una, diuinæ naturæ prima perſona, et mirum creationis opus deſcribatur; in altera, ſecunda perſona, et humanæ redemptionis myſterium; in tertia, tertia item perſona, caput, & fons ſanctitatis noſtræ, uarijs, & aptiſſimis ſententijs concludatur. Eas autem ſententias, ſimilitudine quadam a Patribus noſtris frequenter uſurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis diſtinguuntur: ita etiam in hac fidei cōfeſſione, quidquid diſtincte, & ſeparatim ab alio nobis credendum eſt, recte, & appoſite articulum dicimus.*

CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM CAELI, ET TERRAE.

His uerbis ea ſententia ſubiecta eſt: certo credo,

ac

ac ſine ulla dubitatione profiteor Deum patrem, primam ſcilicet Trinitatis perſonam, qui ſua omnipotenti uirtute cælum ipſum, & terram, & omnia, quæ cæli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: neque ſolum eum corde credo, & ore confiteor, uerum ſummo ſtudio, ac pietate ad illum, ueluti ſummum, & perfectiſſimum bonum, contendo. Hæc igitur ſit breuis quædam primi huius articuli comprehenſio: Sed quoniam magna myſteria in ſingulis fere uerbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda ſunt: ut, quantum Dominus permiſerit, ad eius maieſtatis gloriam contemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Verbi huius, credo, in materia fidei euãgelicæ acceptio, & profeſſio.

Igitur credendi uox hoc loco putare, exiſtimare opinari, non ſignificat, ſed, ut docent ſacræ litteræ, certiſſimæ aſſenſionis uim habet, qua mens Deo, ſua myſteria aperienti, firme, conſtanterque aſſentitur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid ſine ulla hæſitatione certum, & perſuaſum eſt. Neque uero exiſtimare quiſquam debet, fidei notitiam minus certam eſſe, quod ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit. etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametſi rebus perſpicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non ſinit. 2. ad Cor. 2. *Deus enim, qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, ut non ſit nobis opertum euangelium, ſicut ijs, qui pereunt. Iam uero, ex*

ijs,

ijs, quæ dicta ſunt, conſequitur, eum, qui cæleſti hac fidei cognitione præditus eſt, inquirendi curioſitate liberum eſſe. Deus enim cum iuſſit nos crede re, non diuina iudicia ſcrutanda, eorumque rationem, & cauſam perquirendam nobis propoſuit, ſed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, ut animus in æternæ ueritatis notitia conquieſcat. Ac profecto cum Apoſtolus teſtetur; Deus uerax eſt, omnis autem homo mendax; ſi arrogantis, & impudentis hominis eſt, graui, ac ſapiēti uiro aliquid affirmanti fidem non habere, ſed præterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut teſtibus probetur: cuius temeritatis, atque adeo ſtultitiæ fuerit, Dei uoces audientem, cæleſtis, ac ſalutaris doctrinæ rationes requirere? fides itaque, ſecluſa omni non ſolum ambiguitate, ſed etiam demonſtrandi ſtudio, tenenda eſt. Verum illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit CREDO, *præterquam quod intimum mentis ſuæ aſſenſum declarat, qui interior fidei actus eſt, debere id, quod animo incluſum habet, aperta fidei profeſſione præſeferre, ſummaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum ſpiritum habere, quo fretus Propheta dixit; Credidi propter quod locutus ſum: imitari apoſtolos, qui ad principes populi reſponderunt; Non poſſumus, quæ uidimus, & audiuimus, non loqui: diui Pauli præclara illa uoce excitari; Non erubeſco euāgelium: Virtus enim Dei eſt in ſalutē omni credenti. Item*

Ad Rom.

Pſal.115.

Act.4.

Ad Rom.

quo

quo maxime huius ſententiæ ueritas confirmatur:
Ad Rom. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.*

IN DEVM. *Hinc iam Chriſtianæ ſapientiæ dignitatem, & præſtantiam, ex eaque, quantum diuinæ bonitati debeamus, cognoſcere licet, quibus datum eſt, ſtatim ad rei præſtantiſſimæ, maximeq. expetendæ cognitionem quaſi fidei gradibus aſcendere. In hoc enim multum inter ſe differunt Chriſtiana philoſophia, & huius ſæculi ſapientia, quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quæ ſenſibus percipiuntur, paulatim progreſſa, non niſi poſt longos labores uix tandem inuiſibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum cauſam & auctorem agnoſcit, atque intelligit: contra uero illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cælum nullo labore penetrare poſſit, atque diuino ſplendore colluſtrata, primum quidem æternum ipſum luminis fontem, deinde quæ infra ipſum poſita ſunt, intueri; ut nos uocatos eſſe*
1. Pet. 2. *de tenebris in admirabile lumen, quod eſt apud apoſtolorum Principem, cum ſumma animi iucunditate experiamur, et credentes exultemus lætitia inenarrabili. Recte igitur fideles primo ſe in Deum*
Hierem. 32. *credere profitentur, cuius maieſtatem ex Hieremiæ*
1. ad Tim. 6. *ſententia incomprehenſibilem eſſe dicimus: Lucem enim, ut ait Apoſtolus, inhabitat inacceſſibilem, quem nullus hominum uidit, ſed nec uidere poteſt.*
Exod. 33. *cum enim ad Moyſen loqueretur, Non uidebit me, inquit,*

inquit, homo, & uiuet. Nam ut mens noſtra ad Deum, quo nihil eſt ſublimius, perueniat, neceſſe eſt eam omnino a ſenſibus abſtractam eſſe: cuius rei facultatem in hac uita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita ſint, non reliquit tamen Deus, ut inquit Apoſtolus, ſemet ipſum ſine teſtimonio Act.14. *bene faciens, de cælo dans pluuias, et tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ cauſa fuit philoſophis nihil abiectum de Deo ſentiendi, &, quidquid corporeum, quidquid concretum, & admiſtum eſt, ab eo longiſſime remouendi; cui etiam bonorum omnium perfectam uim, & copiam tribuerunt, ut ab eo, tamquam a perpetuo quodam, & inexhauſto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent; quem ſapientem, ueritatis auctorem, & amantem, iuſtum, beneficentiſſimum, & alijs nominibus appellauerunt, quibus ſumma, & abſoluta perfectio continetur: cuius immenſam, & infinitam uirtutem, omnem complentem locum, & per omnia pertinentem eſſe dixerunt. Hoc ex diuinis litteris longe melius conſtat, & illuſtrius, ut illo loco; Spiritus eſt Deus:* Ioan.4. *item, Eſtote uos perfecti, ſicut & Pater ueſter cæleſtis perfectus eſt:* Matth.5. *tum, Omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius: & illud, O altitudo diuitiarum ſa-* Ad Hebr.4 *pientiæ, & ſcientiæ Dei: deinde, Deus uerax eſt:* Ad Rom.11 Ad Rom.3. *&, Ego ſum uia, & ueritas, & uita: præterea,* Ioan.14. *Iuſtitia plena eſt dextera tua: denique, Aperis tu*

Pſal.47. Pſal.144. *manum tuam, & imples omne animal benedictio-*
Pſal.138. *ne: poſtremo, Quo ibo a ſpiritu tuo, & quo a fa-*
cie tua fugiam? &, Si aſcendero in cælum, tu illic
es: ſi deſcendero in infernum, ades: ſi ſumpſero pen
nas meas diluculo, & habitauero in extremis ma-
Hier.23. *ris &c. &, Numquid non cælum, & terram ego*
impleo, dicit Dominus? Magna, & præclara hæc
ſunt, quæ de Dei natura ſacrorum librorum aucto-
ritate conſentanea, & conſequentia ex rerum effe-
ctarũ inueſtigatione philoſophi cognouerunt. quam-
quam in eo etiam cæleſtis doctrinæ neceſſitatem co-
gnoſcimus, ſi animaduertamus, fidem non ſolum
hoc præſtare, quemadmodum ſupra dictum eſt, ut,
quæ uiri tantũ ſapientes longo ſtudio conſecuti ſunt,
ea rudibus quoque, & imperitis hominibus ſtatim
pateant, atque in promptu ſint; uerum ut rerum
notitia, quæ fidei diſciplina comparatur, multo cer
tior, atque ab omni errore purior in mẽtibus noſtris
inſideat, quam ſi eas ipſas res, humanæ ſcientiæ ra
tionibus comprehenſas, animus intelligeret. Sed
quanto præſtantior diuini numinis cognitio cenſen-
da eſt, ad quam non communiter omnibus naturæ
contemplatio, ſed proprie credentibus fidei lumen
aditum patefecit? hæc autem Symboli articulis con
tinetur, qui nobis diuinæ eſſentiæ unitatem, &
trium perſonarum diſtinctionem, tum uero ipſum
Deum eſſe ultimum hominis finem aperiunt, a quo
cæleſtis, æternæque beatitudinis poſſeſſio expectan-
Ad Hebr.11 *da ſit: ſiquidem a diuo Paulo didicimus, Deum in-*
quirentibus

quirentibus ſe remuneratorem eſſe. Hæc quanta ſint, & an eius generis ſint bona, ad quæ humana cognitio aſpirare potuerit, multo ante eundem Apoſtolum Iſaias propheta his uerbis oſtendit: A ſæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non uidit, Deus, abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. 1. ad Cor. 2. Iſa. 64.

Sed ex ijs, quæ diximus, unum etiam Deum eſſe, non plures Deos, confitendum eſt. nam cum Deo ſummam bonitatem, & perfectionem tribuamus, fieri non poteſt, ut id, quod ſummum, atque abſolutiſſimum eſt, inueniatur in pluribus. Quod ſi cui aliquid ad ſummum deeſt, eo ipſo imperfectus eſt: quare nec Dei natura illi conuenit. hoc autem multis ſacrarum litterarum locis comprobatur. ſcriptum eſt enim: Audi Iſrael: Dominus Deus noſter, Deus unus eſt. præterea eſt Domini iuſſum: Non habebis Deos alienos coram me. deinde per Prophetam ſæpe admonet: Ego primus, & ego nouiſſimus, & abſque me non eſt Deus. Apoſtolus etiam palam teſtatur: Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma. Neque uero nos moueat, quod interdum ſacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam quod prophetas, & iudices deos appellarunt, non gentium more factú eſt, quæ ſibi plures deos ſtulte, et impie finxerunt, ſed quadam loquendi conſuetudine ſignificare uoluerunt excellentem aliquam uirtutem, uel functionem, quæ Dei munere illis conceſſa ſit.

Vnum ſolú Deum eſſe, non plures. Deut. 6. Exod. 20. Eſ. 44. 48. 41. Ad Eph. 4.

Deum igitur natura, ſubſtantia, eſſentia unum, quemadmodum ad confirmādam ueritatem in Symbolo Niceni Concilij dictum eſt, Chriſtiana fides credit, & profitetur, ſed altius etiam aſcendens ita unum intelligit, ut unitatem in trinitate, & trinitatem in unitate ueneretur: de quo nobis myſterio nūc dicere incipiendū eſt. ſequitur enim in Symbolo, PATREM: *ſed quoniam* Patris *uox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarādum erit, quæ ſit magis propria huius loci ſignificatio. Deū nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam ſubſtantiam eſſe intellexerunt, a qua res ortæ eſſent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, ſuumque ordinem, & ſtatum conſeruarent. Ex humanis igitur rebus ducta ſimilitudine, quemadmodum eum, a quo familia propagata eſt, cuiusque conſilio, & imperio regitur, patrem uocabant: ita hac ratione factum eſt, ut Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoſcebant, Patrem appellari uoluerint. eodem nomine ſacræ etiam litteræ uſæ ſunt, cum de Deo loquentes uniuerſorum creationem, poteſtatem, admirabilemque prouidentiam ei tribuendam*
Deut.32. *indicarent. legimus enim: Numquid nō ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te?*
Malach.2. *& alibi: Numquid non pater unus omnium noſtrum? Numquid non Deus unus creauit nos? At uero multo frequentius, & peculiari quodam no-*
Ad Rom.8. *mine, præſertim in noui teſtamenti libris, Deus pa-*

ter Chriſtianorum dicitur, qui non acceperunt ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed acceperunt ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: eam enim charitatem dedit nobis pater, ut filii Dei nominemur, & ſimus: quod ſi filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti, qui eſt primogenitus in multis fratribus, nec confunditur uocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, ſiue præcipuam ſpiritualis adoptionis cauſam ſpectes, merito fideles Deum patrem ſe credere profitentur.

1. Ioan. 3. Ad Rom. 8.

Ad Heb. 2.

Verum præter eas notiones, quas explicauimus Patris nomine audito, ad altiora myſteria mentem erigendam eſſe Parochus docebit. Quod enim in luce illa inacceſſibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abſtruſum eſt, quodque humana ratio, & intelligentia non conſequi, aut ne ſuſpicari quidem poterat, id Patris uocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen, in una diuinitatis eſſentia non unam tantum perſonam, ſed perſonarum diſtinctionem credendam eſſe. Tres enim ſunt in una diuinitate perſonæ, Patris, qui a nullo genitus eſt; Filij, qui ante omnia ſæcula a patre genitus eſt; Spiritus ſancti, qui itidem ab æterno ex patre, & filio procedit. Atqui pater eſt in una diuinitatis ſubſtantia, prima perſona, qui cum unigenito filio ſuo, & ſpiritu ſancto unus eſt Deus, unus eſt Dominus, non in unius ſingularitate perſonæ, ſed in

Pia meditatio circa nomen Pater, in diuinis: & de perſonarum proprietatibus

[library stamp]

unius trinitate ſubſtantiæ. Iam uero hæ tres perſonæ, cum in ijs quidquam diſſimile, aut diſpar cogitare nefas ſit, ſuis tantummodo proprietatibus diſtinctæ intelliguntur. Pater ſiquidem ingenitus eſt: Filius a patre genitus: Spiritus ſanctus ab utroque procedit. Atque ita trium perſonarum eandem eſſentiam, eandem ſubſtantiam confitemur; ut in confeſſione ueræ, ſempiternæque deitatis, et in perſonis proprietatem, et in eſſentia unitatem, et in trinitate æqualitatem pie, & ſancte colendam credamus. Nam quod patris primam eſſe perſonam dicimus, hoc non ita accipiendum eſt, perinde ac ſi aliquid in Trinitate prius aut poſterius, maius, aut minus cogitemus. abſit enim hæc a fidelium mentibus impietas, cũ eandem æternitatem, eandem gloriæ maieſtatem in tribus perſonis Chriſtiana religio prædicet. Sed patrem propterea quod ipſe ſit principium ſine principio, primam eſſe perſonam, uere, et ſine ulla dubitatione affirmamus; quæ quidẽ uti patris proprietate diſtincta eſt, ita in unam illam præcipue hoc conuenit, quod filium ab æterno genuerit: ſemper enim Deum ſimul & patrem fuiſſe nobis ſignificatur, cum Dei, & patris nomina coniuncta in hac confeſſione pronunciamus. Verum quoniam in nullius rei, quã huius omnium altiſſimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione, aut periculoſius uerſari, aut grauius errare poſſumus, doceat Parochus, religioſe retinenda eſſe eſſentiæ, et perſonæ propria uocabula, quibus hoc myſterium ſignificatur, &

ſciant fideles unitatem eſſe in eſſentia, diſtinctionem autem in perſonis. Sed hæc ſubtilius exquirere nihil oportet, cum meminerimus illius uocis: Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur a gloria: ſatis enim uideri debet, quod fide certum, et exploratum habeamus, nos a Deo (cuius oraculis non aſſentiri, extremæ ſtultitiæ, atque miſeriæ eſt) ita edoctos eſſe. Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, et ſpiritus ſancti. rurſus, tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, pater, uerbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt. oret tamen aſſidue, ac precetur Deum, & patrem, qui uniuerſa ex nihilo condidit, diſponitque omnia ſuauiter, qui dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri, qui Trinitatis myſterium humanæ menti patefecit: oret, inquam, ſine intermiſſione, qui diuino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus dignus ſit, qui uideat, quæ tanta ſit Dei patris fœcunditas, ut ſe ipſum intuens, atque intelligens, parem et æqualem ſibi filium gignat; quoque modo duorum idem plane & par charitatis amor, qui ſpiritus ſanctus eſt, a patre & filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indiſſolubili uinculo inter ſe connectat; atque ita diuinæ trinitatis una ſit eſſentia, & trium perſonarum perfecta diſtinctio.

Prouer. 25.

Matth 28.

1, Ioan. 5.

OMNIPOTENTEM. *Solent ſacræ litteræ multis nominibus Dei ſummã uim, et immẽſam maieſtatem explicare, ut oſtendant quãta religione et pietate illius*

ſanctiſſimum numen colendum ſit: ſed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem uim frequentiſſime tribui. Ipſe enim de ſe dicit, Ego Dominus omnipotens. & rurſus Iacob, cum filios ad Ioſeph mitteret, ita illis precatus eſt: Deus autē meus omnipotens faciat uobis eum placabilem: deinde uero in Apocalypſi ſcriptum eſt, Dominus Deus, qui eſt, & qui erat, qui uenturus eſt omnipotens. & alibi, Dies magnus Dei omnipotentis appellatur. Nonnumquam etiam pluribus uerbis illud idem ſignificari ſolet. Atque huc pertinet, quod dicitur: Non erit impoſſibile apud Deum omne uerbum. Numquid manus Domini inualida eſt? item, Subeſt tibi, cum uolueris, poſſe. et alia generis eiuſdem: ex quibus uarijs dicendi formis id percipitur, quod uno omnipotentis uerbo comprehendi perſpicuum eſt. Intelligimus autem hoc nomine, nihil eſſe, nihil animo, & cogitatione fingi poſſe, quod Deus efficere nequeat. etenim non ſolum hæc, quæ tametſi maxima ſunt, aliquo tamen modo in cogitationem noſtram cadunt, efficiendi poteſtatem habet, nimirum, ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente exiſtāt; uerum etiam multa maiora in illius poteſtate ſita ſunt, quæ humanæ menti, et intelligentiæ ſuſpicari non licet. Neque uero, cum omnia Deus poſſit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid poteſt. hæc enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio eſt: Deus uero, cuius

Gen. 17. Gen. 43. Apoc. 1. Apoc. 19. Luc. 1. Num. 11. Sap. 12.

perfe-

ctiſſima ſemper eſt actio; ideo hæc non poſſe dicitur, quia, poſſe ea, infirmitatis eſt, non ſummæ, & infinitæ omnium rerum poteſtatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem eſſe credimus, ut ab eo tamen longe omnia abeſſe cogitemus, quæ perfectæ eius eſſentiæ maxime coniuncta, & conuenientia non ſunt.

Recte autem, ſapienterque factum Parochus oſtendat, ut, prætermiſſis alijs nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam cum Deum omnipotentem agnoſcimus, ſimul etiam fateamur neceſſe eſt, eum omnium rerum ſcientiam habere, omnia item eius ditioni, & imperio ſubiecta eſſe. Cum uero, omnia ab eo fieri poſſe, non dubitemus, conſequens omnino eſt, ut cetera etiam explorata de illo habeamus, quæ ſi deſint, quo modo omnipotens ſit, prorſus intelligere non poſſumus. Præterea nulla res tam ad fidem, et ſpem noſtram cõfirmandam ualet, quam ſi fixum in animis noſtris teneamus, nihil non fieri a Deo poſſe. quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admirabile ſit, rerumque ordinem, ac modum ſuperet, illi tamen facile humana ratio, poſtquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, ſine ulla hæſitatione aſſentitur: quin potius, quo maiora ſint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam eſſe exiſtimat. Quod ſi boni etiam aliquid expectandum ſit, numquam animus rei magnitudine,

Fides de omnipotentia Dei quã neceſſaria, & utilis.

quam

quam exoptat; frangitur, ſed erigit ſeſe, atque confirmat, ſæpe illud cogitans, nihil eſſe, quod ab omnipotenti Deo effici non poſſit. Quare hac fide præcipue munitos nos eſſe oportet, uel cum admiranda aliqua opera ad proximorum uſum, & utilitatem edere cogimur, uel cum a Deo precibus impetrare aliquid uolumus. Alterum enim ipſe Dominus docuit, cum apoſtolis incredulitatem obijciens diceret: Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit uobis. De altero autem ſanctus Iacobus ita teſtatus eſt: Poſtulet in fide nihil hæſitans. qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui a uento mouetur, & circumfertur. non ergo æſtimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Multa præterea hac fides commoda, atque utilitates nobis præbet, in primis uero ad omnem animi modeſtiam, & humilitatem nos inſtituit: ſic enim inquit Princeps apoſtolorum: Humiliamini ſub potenti manu Dei. monet etiam non eſſe trepidandum, ubi non ſit timor, ſed unum Deum timendum eſſe, in cuius poteſtate nos ipſi, noſtraque omnia poſita ſint. inquit enim Saluator noſter: Oſtendam uobis, quem timeatis. Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.

Matth. 17. Iacobi 1. 1. Pet. 5. Luc. 12.

Vtimur deinde hac fide ad immenſa erga nos Dei beneficia cognoſcenda, & celebranda. Nam qui

qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo eſſe non poteſt, quin ſæpius exclamet: Fecit mihi magna, qui potens eſt. Sed quod patrem omnipotentem in hoc articulo uocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum eſſe, ut filio etiam, & ſpiritui ſancto commune non ſit. Nam quemadmodum Deum patrem, Deum filium, Deum ſpiritum ſanctum, neque tamen tres Deos, ſed unum Deum eſſe dicimus: ita æque patrem, ac filium, & ſpiritum ſanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, ſed unum omnipotentem eſſe confitemur. At uero, præcipua quadam ratione, Patrem, quia omnis originis fons eſt, hoc nomine uocamus, uti etiam filio, qui æternum patris uerbum eſt, ſapientiam, & ſpiritui ſancto, quia utriuſque amor eſt, bonitatem tribuimus: quamuis hæc, & alia huiuſmodi nomina communiter in tribus perſonis, ex catholicæ fidei regula, dicantur. Luc. 1.

CREATOREM CAELI, ET TERRAE.

Quam neceſſarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulo ante fidelibus tradi, ex ijs, quæ nunc de uniuerſorum creatione explicanda erunt, perſpici poteſt. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immenſa creatoris poteſtate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliqua mundum fabricatus eſt, ſed ex nihilo

nihilo creauit, idque nulla ui, aut neceſſitate coactus, ſed ſua ſponte, et uoluntate inſtituit. Neque uero ulla alia fuit cauſa, quæ illum ad opus creationis impelleret, niſi ut rebus, quæ ab ipſo effectæ eſſent, bonitatem ſuam impertiretur. nam Dei natura, ipſa per ſe beatiſſima, nullius rei indigens eſt,
Pſal. 15. *ut inquit Dauid, Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Quemadmodum autem ſua bonitate adductus, quæcumque uoluit, fecit: ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra ſe poſita eſſet, cum uniuerſa conderet, ſecutus eſt: uerũ quia rerum omnium exemplar diuina intelligentia continetur, id ſummus artifex in ſe ipſo intuens, ac ueluti imitatus, ſumma ſapientia, & infinita uirtute, quæ ipſius propria eſt, rerum uniuerſitatem initio procreauit: Ipſe enim dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, et creata*
Pſal. 148. *ſunt. Verum cæli, et terræ nomine, quidquid cælum, & terra complectitur, intelligendum eſt.*
Pſal. 8. *Nam præter cælos, quos opera digitorũ eius Propheta appellauit, ſolis etiam ſplendorem, lunæque, & ceterorum ſiderum ornatum addidit, atque, ut eſſent in ſigna, & tempora, & dies, & annos, ita cælorum orbes certo, & conſtanti curſu temperauit, ut nihil perpetua eorum conuerſione mobilius, nihil mobilitate illa certius uideri poſſit.*

De creatione angelorum, mundi uiſibilis, & ipſius hominis.

Præterea ſpiritualem naturam, innumerabileſque angelos, qui Deo miniſtrarent, atque adſiſterent, ipſe ex nihilo creauit, quos deinde admi-

rabili gratiæ ſuæ, & poteſtatis munere auxit, atque ornauit. Nam cum illud ſit in diuinis litteris, Diabolum in ueritate non ſtetiſſe; perſpicuum eſt, eum, reliquoſque deſertores angelos ab ortus ſui initio gratia præditos fuiſſe. de quo ita eſt apud ſanctum Auguſtinum: Cum bona uoluntate, ideſt, cum amore caſto, quo illi adhærent, angelos creauit, ſimul in eis & condens naturam, & largiés gratiam. Vnde ſine bona uoluntate, hoc eſt Dei amore, numquam ſanctos angelos fuiſſe credendum eſt. Quod autem ad ſcientiam attinet, extat illud ſacrarum litterarum teſtimonium: Tu domine mi rex ſapiens es, ſicut habet ſapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia ſuper terram. Poteſtatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis uerbis: Potentes uirtute, facientes uerbum illius. atque ob eam rem ſæpe in ſacris litteris uirtutes, et exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij cæleſtibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui a Deo parente, & creatore ſuo defecerunt, ex altiſſimis illis ſedibus deturbati, atque in obſcuriſſimum terræ carcerem incluſi, æternas ſuperbiæ ſuæ pœnas luunt: de quibus Princeps apoſtolorum ſcribit in hunc modum: Angelis peccantibus nó pepercit, ſed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reſeruari.

Ioan. 8. | Auguſtinus lib. 12. de Ciui. Dei. cap. 9. | 2. Reg. 14. | Pſal. 102. | 2. Pet. 2.

At uero terram etiam ſuper ſtabilitatem ſuam fundatam Deus uerbo ſuo iuſſit in media mundi parte conſiſtere, effecitque ut aſcenderent montes, & Pſal. 103.

deſcenderent

deſcenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac, ne aquarum uis illam inundaret, terminum poſuit, quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non ſolum arboribus, omnique herbarum, & florum uarietate conueſtiuit, atque ornauit, ſed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aera, ita etiam terras compleuit. Poſtremo, ex limo terræ hominem ſic corpore effectum, & conſtitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipſius ui, ſed diuino beneficio immortalis eſſet, et impaſſibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginẽ, et ſimilitudinem ſuam formauit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperauit, ut rationis imperio numquam non parerent. Tum originalis iuſtitiæ admirabile donum addidit, ac deinde ceteris animantibus præeſſe uoluit: quæ quidem facile erit Parochis ad fidelium inſtitutionem ex ſacra Geneſis hiſtoria cognoſcere. Hæc igitur de uniuerſorum creatione, cæli, & terræ, uerbis intelligenda ſunt:
Pſal. 88. *quæ omnia breuiter quidem Propheta complexus eſt illis uerbis: Tui ſunt cæli, & tua eſt terra: orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundaſti: ſed multo etiam breuius Patres Niceni Concilij, additis in Symbolo duobus illis uerbis, uiſibilium, & inuiſibilium, ſignificauerunt. Quæcumque enim rerum uniuerſitate comprehenduntur, atque a Deo creata eſſe confitemur, ea uel ſub ſenſum cadunt,*

dunt, & uiſibilia dicuntur, uel mente, & intelligentia percipi a nobis poſſunt, quæ inuiſibilium nomine ſignificantur. Nec uero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut exiſtimemus, perfecto, abſolutoque opere, ea, quæ ab ipſo effecta ſunt, deinceps ſine infinita eius uirtute conſtare potuiſſe. Nam quemadmodum, omnia ut eſſent, creatoris ſumma poteſtate, ſapientia, & bonitate effectum eſt: ita etiam, niſi conditis rebus perpetua eius prouidentia adeſſet, atque eadem ui, qua ab initio conſtitutæ ſunt, illas conſeruaret, ſtatim ad nihilum reciderent. Atque id ſcriptura declarat, cum inquit: Quo modo poſſet Sap. 11.
aliquid permanere, niſi tu uoluiſſes, aut, quod a te uocatum non eſſet, conſeruaretur? Non ſolum autem Deus uniuerſa, quæ ſunt, prouidentia ſua tuetur, atque adminiſtrat, uerum etiam, quæ mouentur, & aguit aliquid intima uirtute, ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamuis ſecundarum cauſarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultiſſima uis ad ſingula pertineat, et, quemadmodum ſapiens teſtatur, Attingat a fine uſque ad finem fortiter, Sap. 8.
& diſponat omnia ſuauiter. Quare ab Apoſtolo dictum eſt, cum apud Athenienſes annunciaret Deum, quem ignorantes colebant: Non longe eſt Act. 17.
ab unoquoque noſtrum. in ipſo enim uiuimus, & mouemur, & ſumus. Atque hæc de primi artculi explicatione ſatis fuerint; ſi tamen illud etiã admo-

nuerimus

nuerimus, creationis opus omnibus ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis perſonis commune eſſe. Nam hoc loco, ex apoſtolorum doctrina, patrem creatorem cæli, & terræ confitemur: in ſcripturis ſacris
Ioan.1. *legimus de filio, Omnia per ipſum facta ſunt: &*
Gen.1. *de Spiritu ſancto, Spiritus Domini ferebatur ſuper*
Pſal.32. *aquas: & alibi, Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum.*

ET IN IESVM CHRISTVM, FILIVM EIVS VNICVM, DOMINVM NOSTRVM.

Mirificam, & uberrimam eſſe utilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confeſſione confluxit ad humanum genus, & illud ſancti Ioannis teſtimonium
1.Ioan.4. *oſtendit: Quiſquis confeſſus fuerit, quoniam Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod a Chriſto domino tributum eſt Principi apoſtolorum, Beatus es*
Matth.16. *Simon Bariona, quia caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cælis eſt. Hoc enim fundamentum firmiſſimum eſt noſtræ ſalutis, ac redemptionis. Sed quoniam admirabilis huius utilitatis fructus maxime ex feliciſſimi illius ſtatus ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miſeriarum, & ærumnarum*
Gen.2. *cauſam cognoſcant. Cum enim a Dei obedientia deſciuiſſet Adam, interdictumque uiolaſſet illud, Ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas: in quocumque enim*

die comederis ex eo, morte morieris: in ſummam illam incidit calamitatem, ut ſanctitatem, & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amitteret, & reliqua ſubiret mala quæ ſancta Tridentina Synodus uberius explicauit. Propterea uero peccatum, & peccati pœnam in uno Adam non conſtitiſſe comme morabunt, ſed ex eo, tamquam ex ſemine, et cauſa, ad omnem poſteritatem iure permanaſſe. Cum igitur ex altiſſimo dignitatis gradu concidiſſet noſtrum genus, ſubleuari inde, et in priſtinum locum reſtitui nullo modo poterat hominum aut angelorum uiribus. quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum ſubſidium, ut Dei filij infinita uirtus, aſſumpta carnis noſtræ imbecillitate, infinitam tolleret peccati uim, et nos reconciliaret Deo in ſanguine ſuo. Huius autem redemptionis fides, & confeſſio hominibus ad ſalutem conſequendam neceſſaria eſt, ſemperque fuit, quam Deus initio præmonſtrauit. nam in illa damnatione humani generis, quæ ſtatim peccatum conſecuta eſt, oſtenſa etiam fuit ſpes redemptionis illis uerbis, quibus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione hominum facturus erat, denunciauit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſemen tuum, et ſemen illius: ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. & deinceps eandem promiſſionem ſæpe confirmauit, maioremque ſui conſilij ſignificationem ijs præſertim hominibus dedit, quibus uoluit ſingularem beneuolentiam præſtare. inter ceteros uero,

Concilium Trid.

D cum

cum patriarchæ Abrahæ ſæpenumero hoc myſteriũ ſignificaſſet, tum eo tempore apertius declarauit, cum ille Dei iuſſis obediens, filium ſuum unicum
Gen.22. *Iſaac immolare uoluit: inquit enim: Quia feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo unigenito, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & uelut arenam, quæ eſt in littore maris. poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti uoci meæ. Ex quibus uerbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immaniſſima Satanæ tyrannide liberlatis ſalutem afferret. illum autem Dei filium, natum ex ſemine Abrahæ, ſecundum carnem fore neceſſe erat. Non ita multo poſt Dominus, ut eiuſdem promiſſionis memoria conſeruaretur, idem fœdus cũ*
Gen.28. *Iacob Abrahæ nepote ſanciuit. nam cũ ille in ſomnis uidit ſcalam ſtantem ſuper terrã, & cacumen illius tangens cælos, angelos quoque Dei aſcendẽtes et deſcendentes per eam, ut teſtatur ſcriptura. audiuit*
Gen.28. *etiam Dominum innixum ſcalæ, dicentem ſibi: Ego ſum dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac. terram, in qua dormis, tibi dabo, et ſemini tuo, eritq. ſemẽ tuum quaſi puluis terræ. Dilataberis ad orientem, & occidentem, et ſeptentrionem, et meridiem, et benedicentur in te, et in ſemine tuo cunctæ tribus terræ. Neque poſtea deſtitit Deus, eadem ſui promiſſi memoria renouanda, et generi Abrahã, & multis præterea hominibus Saluatoris expectationem*

tionem commouere: ſiquidem Iudæorum republica, & religione conſtituta, notior populo ſuo fieri cœpit. nam & mutæ res ſignificarunt, & homines prædixerunt, quæ, & quanta nobis bona ſaluator ille, & redemptor noſter Chriſtus Ieſus allaturus eſſet. Ac prophetæ quidem, quorum mens cæleſti lumine illuſtrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus efficit, doctrinam, mores, conſuetudinem, mortem, reſurrectionem, ceteraq. eius myſteria, hæc omnia, quaſi cum adeſſent, palam docentes, populo prænunciarunt; ita ut, ſi futuri, & præteriti temporis tollatur diuerſitas, nihil iam inter prophetarum prædicta, & apoſtolorum prædicationem, nihil inter ueterum patriarcharum fidem, & noſtram intereſſe uideamus. Sed iam de ſingulis articuli partibus dicendum uidetur.

IESVS, proprium eſt nomen eius, qui Deus, & homo eſt, quod ſaluatorem ſignificat, non quidem fortuito, aut hominum iudicio, & uoluntate, ſed Dei conſilio, & præcepto illi impoſitum. Luc. 1.
Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Ieſum. Ac deinde Ioſeph uirgi- Matth. 1.
nis ſponſo non ſolum, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, ſed etiam, cur ita nominandus eſſet, declarauit: inquit enim: Ioſeph, fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt:

pariet autem filium, et uocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eo rum. Ac multi quidem hoc nomine fuerunt in diuinis litteris. nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moyſi ſucceſſit, & populum a Moyſe ex Aegypto liberatum, in terram promiſſionis, quod illi negatum fuerat, deduxit. Eodem etiam nomine Ioſedech, ſacerdotis filius appellatus eſt. Sed quanto uerius Saluatorem noſtrum hoc nomine appellandum exiſtimabimus? qui non uni alicui populo, ſed uniuerſis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Aegyptiaco, uel Babylonico dominatu oppreſſis, ſed in umbra mortis ſedentibus, & duriſſimis peccati, & Diaboli uinculis obſtrictis, lucem, libertatem, & ſalutem dederit; qui eis cæleſtis regni ius, & hereditatem acquiſiuerit; qui eos Deo patri reconciliauerit. in illis Chriſtum dominum adumbratum uidemus, a quo ijs beneficijs, quæ diximus, cumulatum eſt genus humanum.

Quæ præterea nomina prædicta ſunt Dei filio diuinitus imponenda, ad unum hoc Ieſus nomen referuntur. cum enim cetera ſalutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipſum uniuerſæ ſalutis humanæ uim, rationemq. complexum eſt.

Ieſus Chriſtus, rex, ſacerdos, & propheta ſupremus.

Ieſus nomini Chriſti etiam nomen additum eſt, quod unctum ſignificat, et honoris, et officii nomen eſt, nec unius rei proprium, ſed cōmune multorum. nam ueteres illi Patres noſtri chriſtos appellabant ſacerdotes, & reges, quos Deus propter muneris dignitatem

dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ij ſunt, qui populum aſſiduis precibus Deo commendant, qui ſacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commiſſa eſt; ad eosque pertinet maxime, legum auctoritatem, innocentium uitam tueri, & nocentium audaciam ulciſci. Quoniã igitur utraq. harum functionum Dei maieſtatem referre in terris uidetur, ideo qui uel ad regium, uel ad ſacerdotale munus obeundum delecti erant, unguento ungebantur. Prophetas etiam ungendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij cæleſtia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores ſalutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati ſunt. At uero cum Ieſus Chriſtus Saluator noſter in mundum uenit, trium perſonarum partes, & officia ſuſcepit, prophetæ, ſacerdotis, ac regis, atque ob eas cauſas Chriſtus dictus eſt, et unctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicuius mortalis opera, ſed cæleſtis patris uirtute, non terreno unguento, ſed ſpirituali oleo, quippe cum in ſanctiſſimam eius animam ſpiritus ſancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effuſa ſit, quam ulla alia creata natura capere potuerit. atque id præclare Propheta oſtendit, cum redemptorem ipſum affatus diceret: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertius Iſaias Pſal.44. Iſa.61.

ijs uerbis demonſtrauit: Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandum manſuetis miſit me. Itaque Ieſus Chriſtus ſummus propheta, & magiſter fuit, qui nos Dei uolun tatem docuit, & a cuius doctrina orbis terrarum patris cœleſtis cognitionem accepit: quod ei nomen præclarius, ac præſtantius conuenit, quod omnes quicumque prophetæ nomine dignati ſunt, eius diſci puli fuerunt, atque ob illam præcipue cauſam miſſi, ut prophetam hunc, qui ad ſaluandos omnes uen turus erat, prænunciarent. Chriſtus item ſacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in ueteri lege leuiticæ tribus ſacerdotes extiterunt, uerum
Pſal.109. *ex illo, de quo Dauid propheta cecinit: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec.*
AdHeb.5.7 *cuius rei argumentum Apoſtolus ad Hebræos ſcri bens, accurate perſecutus eſt. ſed Chriſtum, non ſolum ut Deus, uerum ut homo, ac noſtræ naturæ particeps eſt, regem etiam agnoſcimus: de quo*
Luc.1. *angelus teſtatus eſt: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Quod quidem Chriſti regnum ſpirituale eſt, atque æternum, in terriſque inchoatur, in cælo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili prouidentia ſuæ præſtat Eccleſiæ: ipſe eam regit, ipſe ab hoſtium impetu, atque inſidijs tuetur: ipſe ei leges præſcribit: ipſe non ſolum ſanctitatem, iuſtitiam largitur, uerum etiam ad perſeuerandum facultatem, & uires præbet. quamquam autem huius regni finibus*
tam

tam boni, quam mali contineantur, atque adeo omnes homines iure ad illud pertineant; ij tamen præ ceteris ſummam regis noſtri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque innocentem uitam degunt. neque uero hoc illi regnum hereditario aut humano iure obtigit, tametſi genus a clariſſimis regibus duceret, ſed rex fuit, propterea quod Deus in illũ hominem contulit quidquid poteſtatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere poſſet. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod iam fieri cœptũ eſt, plene, perfecteque in die iudicij ſubijcientur.

FILIVM EIVS VNICVM. *His uerbis altiora myſteria de Ieſu credenda, & contemplanda, fidelibus proponuntur, nimirum filium Dei eſſe, & uerum Deum, ſicuti pater eſt, qui eum ab æterno genuit. præterea illum diuinæ Trinitatis ſecundam perſonam alijs duabus omnino æqualem confitemur. nihil enim impar, & diſſimile in diuinis perſonis aut eſſe, aut fingi animo debet, cum unam omnium eſſentiam, uoluntatem, poteſtatem agnoſcamus. quod cum multis pateat diuinæ ſcripturæ oraculis, tum præclariſſime illud oſtendit ſancti Ioannis teſtimonium: In principio erat uerbum, &* Ioan.1. *uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Sed cum Ieſum filium Dei eſſe audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum eſt; uerum ortum illum, quo ab omni æternitate pater filium genuit, quem ratione percipere, atque perfecte*

intelligere nullo modo poſſumus, conſtanter credere, et ſumma animi pietate colere debemus, ac ueluti myſterij admiratione obſtupefacti, illud cum
Ef. 53. *Propheta dicere, Generationem eius quis enarrabit? Hoc igitur credendum eſt, filium eiuſdem eſſe naturæ, eiuſdem poteſtatis, & ſapientiæ cum patre, ut in Symbolo Nicæno explicatius confitemur; inquit enim: Et in Ieſum Chriſtum filium eius unigenitum, & ex patre natum ante omnia ſæcula; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt. Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum, rationemq. æternæ generationis ſimilitudines afferuntur, illa propius ad rem uidetur accedere, quæ ab animi noſtri*
1.Ioan.1. *cogitatione ſumitur. quamobrem ſanctus Ioannes filium eius uerbum appellat. Vt enim mens noſtra, ſe ipſam quodam modo intelligens, ſui effingit imaginem, quam Verbum theologi dixerunt: ita Deus, quantum tamen diuinis humana conferri poſſunt, ſe ipſum intelligens, Verbum æternum generat. etſi præſtat contemplari, quod fides proponit, et ſincera mente Ieſum Chriſtum uerum Deum, & uerum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium ſæculorum ætates, ex patre, ut hominem uero natum in tempore ex matre Maria uirgine. & quamquam duplicem eius natiuitatem agnoſcamus, unum tamen filium eſſe credimus. Vna enim perſona eſt, in quam li-*
uita

uina, & humana natura conuenit. Et quod ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut coheredes habet, cum ipſe patris unicus filius, nos uero homines figmentum, & opus manuũ eius ſimus. At ſi humanum ortum conſideremus, multos ille non ſolum fratrum nomine appellat, ſed fratrum etiam loco habet, ut una cum eo paternæ hereditatis gloriam adipiſcantur. ij ſunt, qui fide Chriſtum dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipſa, & charitatis officijs præſtant. quare primogenitus in multis fratribus ab Apoſtolo uocatur. Ad Rom. 8.

DOMINVM NOSTRVM. *Multa ſunt, quæ de Saluatore noſtro in ſacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus eſt, alia, ut homo, ipſi conuenire perſpicuum eſt, quoniam a diuerſis naturis diuerſas earum proprietates accepit. Igitur uere dicimus Chriſtum eſſe omnipotentem, æternum, immenſum, quod a diuina habet. Rurſus de illo dicimus, paſſum, mortuum eſſe, reſurrexiſſe, quæ naturæ hominum conuenire nemo dubitat. Verum præter hæc quædam alia utrique naturæ congruũt, ut hoc loco, cum Dominum noſtrum dicimus. Igitur ſi ad utramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noſter prædicandus eſt. Nam quemadmodum ipſe æternus Deus eſt, uti pater, ita etiam omnium rerum æque dominus eſt, ac pater. & quemadmodum ipſe & pater non eſt alius, atque alius Deus, ſed idem plane Deus, ita etiam ipſe,*

ipſe, & pater non eſt alius, atque alius dominus. Sed recte etiam multis rationibus, ut homo eſt, Dominus noſter appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipſe redemptor noſter fuit, atque a peccatis nos liberauit, iure hanc poteſtatem accepit, ut uere Dominus noſter eſſet, ac diceretur. ita enim

Ad Phil. 2.

Apoſtolus docet: Humiliauit ſemet ipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine IESV *omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei*

Matth. 28.

patris. Atque ipſe de ſe poſt reſurrectionem, Data eſt, inquit, mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una perſona duæ naturæ, diuina, & humana, coniunctæ ſint. hac enim admirabili coniunctione meruit, ut quamuis pro nobis mortuus nō eſſet, tamen Dominus conſtitueretur communiter quidem omniū rerum, quæ conditæ ſunt, præcipue autem fidelium qui illi parent, atque ſummo animi ſtudio inſeruiūt.

Quantū homo Chriſtianus Chriſto debeat.

Quod igitur reliquum eſt, Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, ut ſciat æquiſſimum eſſe præ ceteris hominibus, nos, qui ab eo nomen inuenimus, Chriſtianique uocamur, et, quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non poſſimus, ob id maxime, quod eius munere hæc omnia fide intelligimus; æquum eſſe, inquam, nos ipſos,

non

non ſecus ac mancipia, redemptori noſtro, et domino in perpetuum addicere, et cõſecrare. Et quidem, cũ baptiſmo initiaremur, ante eccleſiæ fores id profeſſi ſumus. declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renunciare, & Ieſu Chriſto totos nos tradere. Quod ſi, ut Chriſtianæ militiæ adſcriberemur, tam ſancta, et ſolemni profeſſione nos ipſos Domino noſtro deuouimus: quo ſupplicio digni erimus, ſi poſtquam eccleſiam ingreſſi ſumus, Dei uolũtatem, et leges cognouimus; poſtquam ſacramentorum gratiam percepimus, ex mundi, et Diaboli præceptis, ac legibus uixerimus; perinde ac ſi, cum baptiſmo abluti ſumus, mundo, et Diabolo, non Chriſto domino, ac redemptori nomen dediſſemus? ſed cuius animũ amoris facibus non incendat tanti domini tam benigna, et propenſa in nos uoluntas, qui, tametſi nos in poteſtate ſua, et dominatu ueluti ſeruos ſanguine ſuo redemptos habeat, ea tamẽ charitate complectitur, ut, non ſeruos uocet, ſed amicos, ſed fratres? Hæc profecto iuſtiſſima cauſa eſt, atque haud ſcio an omnium ſit maxima, cur eũ perpetuo debeamus dominũ noſtrum agnoſcere, uenerari, et colere. Ioan. 15.

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITV SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE.

Maximo quidem, & ſingulari beneficio humanum genus a Deo affectum eſſe, qui nos e duriſſimi tyranni ſeruitute in libertatem uindicarit, ex ijs, quæ ſuperiori articulo declarata ſunt, intelligere fideles poſſunt. At uero ſi conſilium etiam, et rationẽ, qua potiſſi-

potiſſimum id efficere uoluit, nobis ante oculos ponamus, profecto nihil diuina in nos beneficentia, ac bonitate illuſtrius, nihil magnificentius eſſe uidebitur. Eius igitur myſterii magnitudinem, quod nobis tamquam ſalutis noſtræ præcipuum caput ſacræ litteræ conſiderandum ſæpiſſime proponunt, Parochus a tertii articuli explicatione oſtendere incipiet: cuius hanc eſſe ſententiam docebit, nos credere, & confiteri, cum ipſum Ieſum Chriſtum, unicum Dominum noſtrum, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem ſuſcepit in utero uirginis, non ex uirili ſemine, ut alij homines, ſed ſupra omnem naturæ ordinem ſpiritus ſancti uirtute conceptum eſſe, ita ut eadem perſona Deus permanens, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat. Ea autem uerba ita accipienda eſſe, ex ſacri Concilii Conſtantinopolitani confeſſione plane perſpicitur: inquit enim: Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis: & incarnatus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria uirgine, & homo factus eſt. Atque id etiam ſanctus Ioannes Euangeliſta explicauit, ut qui ex ipſius Domini Saluatoris pectore, altiſſimi huius myſterij cognitionem hauſiſſet. nam cum diuini uerbi naturam
Ioan. 1. *declaraſſet illis uerbis: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: ad extremum concluſit: Et uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Verbum enim, quod diuinæ naturæ hypoſtaſis eſt, ita humanam*

naturam aſſumpſit, ut una, & eadem eſſet, diuinæ, & humanæ naturæ hypoſtaſis, ac perſona; quo factum eſt, ut tam admirabilis coniunctio utriuſque naturæ actiones, & proprietates conſeruaret, atque, ut eſt apud ſanctum Leonem magnum illum Pontificem, Nec inferiorem conſumeret glorificatio, nec ſuperiorem minueret aſſumptio. S.Leo PP.

Sed quoniam prætermittenda non eſt uerborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus, Dei filium ſpiritus ſancti uirtute conceptum eſſe, unam hanc diuinæ Trinitatis perſonam incarnationis myſterium non confeciſſe. Quamuis enim unus filius humanam naturam aſſumpſerit, tamen omnes diuinæ Trinitatis perſonæ, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus huius myſterij auctores fuerunt. ſiquidem illa Chriſtianæ fidei regula tenenda eſt: Omnia, quæ Deus extra ſe in rebus creatis agit, tribus perſonis cõmunia eſſe, neque unam magis quam aliam, aut unam ſine alia agere. Quod autem una perſona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune eſſe non poteſt. nam filius a patre tantum generatur, ſpiritus ſanctus a patre, & filio procedit. quidquid uero extra illas ab ipſis proficiſcitur, tres perſonæ ſine ullo diſcrimine agunt: atque ex hoc genere filij Dei incarnatio cenſenda eſt. Quamquam uero hæc ita ſe habeant, ſolent tamen ſacræ litteræ earum rerum, quæ omnibus perſonis cõmunes ſunt, aliam alijs tribuere; quemadmodum ſummam omnium rerum poteſtatem patri, ſapientiam filio, ſpiritui

ſpiritui ſancto amorem adſcribunt. Et quoniam diuinæ incarnationis myſterium ſingularem, atque immenſam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus ſpiritui ſancto tribuitur. In hoc myſterio quædam ſupra naturæ ordinem, quædam naturæ ui effecta eſſe animaduertimus. Nam, quod ex puriſſimo uirginis matris ſanguine Chriſti corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoſcimus; cum illud omnium hominum corporibus commune ſit, ut ex matris ſanguine formentur. Quod uero & naturæ ordinem, & humanam intelligentiam ſuperat, illud eſt, ſimul atque beata uirgo angeli uer-
Luc. 1. bis aſſentiens dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum: ſtatim ſanctiſſimum Chriſti corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta eſt, atque ita in ipſo temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuiſſe, atque admirabile ſpiritus ſancti opus, nemo dubitare poteſt, cum, ſeruato naturæ ordine, nullum corpus, niſi intra præſcriptum temporis ſpatium, hominis anima informari queat. Deinde uero illud accedit, maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipſa etiam diuinitas cum corpore, & anima copulata eſt. quare ſimul corpus formatum, atque animatum eſt, corpori, & animæ diuinitas coniuncta. ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus homo eſſet,

& uirgo ſanctiſſima uere, & proprie mater Dei, & hominis diceretur, quod eodem momento Deum, & hominem concepiſſet. Hoc autem ab angelo ei ſignificatum eſt, cum ait: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius IESVM: hic erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Et euentu comprobatum eſt, quod Iſaias prædixit: Ecce uirgo concipiet, et pariet filium. Idem quoque Eliſabeth, cum ſpiritu ſancto repleta, filij Dei conceptionem intellexiſſet, his uerbis declarauit: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Sed quemadmodum Chriſti corpus ex puriſſimis integerrimæ uirginis ſanguinibus ſine ulla uiri opera, ut antea diximus, uerum ſola ſpiritus ſancti uirtute formatum eſt: ita etiam, ut primum conceptus eſt, illius anima uberrimam ſpiritus Dei copiam, atque omnem chariſmatum abundantiam accepit. neque enim, ut alijs hominibus, qui ſanctitate, & gratia ornantur, ipſi ad menſuram, ut teſtatur ſanctus Ioannes, dat Deus ſpiritum, ſed omnem gratiam tam affluenter in eius animam infudit, ut de plenitudine eius nos omnes acceperimus. Neque tamen filium Dei adoptiuum appellare licet, quamuis ſpiritum illum habuerit, quo ſancti homines filiorum Dei, adoptionem conſequuntur. nam cum natura filius Dei ſit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo exiſtimandum eſt. Hæc ſunt, quæ de admirabili conceptionis myſterio explicanda uiſa ſunt. ex quibus ut ſalutaris

Luc. 1. Iſ. 7. Luc. 1. Ioan. 3. Ioan. 1.

fructus

fructus ad nos redundare poſſit, illa in primis fideles memoria repetere, ac ſæpius cogitare cum animis ſuis debent, Deum eſſe, qui humanam carnem aſſumpſit; ea uero ratione hominem factum, quam mente nobis aſſequi non licet, nedum uerbis explicare; ob eum denique finem hominem fieri uoluiſſe, ut nos homines filii Dei renaſceremur. Hæc cum attente conſiderauerint, tum uero omnia myſteria, quæ hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, & adorent; nec curioſe, quod ſine periculo uix umquam fieri poteſt, illa inueſtigare, ac perſcrutari uelint.

NATVS EX MARIA VIRGINE. *Hæc altera eſt huius articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter uerſabitur, cum fidelibus credendum ſit, Ieſum dominum non ſolum conceptum ſpiritus ſancti uirtute, ſed etiam ex Maria uirgine natum, & in lucem editum eſſe. cuius myſterii fides quanta cum lætitia, & iucunditate animi meditanda ſit, angeli uox, qui primus feliciſſimum nuncium mundo attulit, declarat: inquit enim:*
Luc.2. *Ecce euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius cæleſtis militiæ can-*
Luc.2. *tico: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis: quod angeli cecinerunt, facile eſt intelligere. Hinc etiam ampliſſimum illud Dei promiſſum ad Abraham impleri incepit, cui*
Gen.22. *dictum eſt, fore aliquando, ut in eius ſemine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam uere*

matrem

matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam perſonam, quæ ſimul Deus, & homo erat, peperit, a Dauide rege originem duxit. Sed quemadmodum conceptio ipſa naturæ ordinem prorſus uincit: ita in ortu nihil non diuinum licet contemplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari poteſt, naſcitur ex matre ſine ulla maternæ uirginitatis diminutione. et quo modo poſtea ex ſepulcro clauſo, & obſignato egreſſus eſt, atque ad diſcipulos clauſis ianuis introiuit: uel, ne a rebus Ioan.20. *etiam, quæ natura quotidie fieri uidemus, diſcedatur, quo modo ſolis radij concretam uitri ſubſtantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt: ſimili, inquam, & altiori modo Ieſus Chriſtus ex materno aluo, ſine ullo maternæ uirginitatis detrimento, editus eſt. ipſius enim incorruptam, & perpetuam uirginitatem ueriſſimis laudibus celebramus. Quod quidem ſpiritus ſancti uirtute effectum eſt, qui in filij conceptione, et partu, matri ita affuit, ut ei & fœcunditatem dederit, & perpetuam uirginitatem conſeruarit. Solet interdum Apoſtolus Chriſtum Ieſum nouiſſimum* 1.ad Cor.15 *Adam appellare, eumque primo Adam conferre.* 1.ad Cor.15 *nam ut in primo omnes homines moriuntur, ita in ſecundo omnes ad uitá reuocátur: atque ut Adam, quod ad naturalem condicionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Chriſtus gratiæ, & gloriæ auctor eſt. Ad eum modum nobis etiam licet uirginem matrem cum Eua ita conferre, ut priori*

Euæ ſecúda Eua, quæ eſt Maria, reſpondeat, quemadmodum ſecundum Adam, hoceſt Chriſtum, primo Adam reſpondere oſtendimus. Eua enim, quia ſerpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus inuexit: & Maria poſtquam angelo credidit, Dei bonitate effectum eſt, ut benedictio, & uita ad homines perueniret. propter Euam naſcimur filij iræ: a Maria Ieſum Chriſtum accepimus, per quem filij gratiæ regeneramur.

Gen. 3 *Euæ dictum eſt: In dolore paries filios. Maria hac lege ſoluta eſt, ut quæ, ſalua uirginalis pudicitiæ integritate, ſine ullo doloris ſenſu, ut antea dictum eſt, Ieſum filium Dei peperit.*

Prophetiæ & figuræ conceptionis & natiuitatis Ieſu Chriſti.

Cum igitur tanta, & tam multa ſint admirandæ huius conceptionis, & natiuitatis ſacramenta, diuinæ prouidentiæ conſentaneum fuit, ut ea multis figuris, & oraculis ſignificarentur. Quare huc pertinere ſancti doctores intellexerunt multa, quæ in uariis ſacræ ſcripturæ locis legimus, præcipue ue-
Exod. 44. *ro Portam illam ſanctuarij, quam Ezechiel clau-*
Dan. 2. *ſam uidit: item lapidem de monte ſine manibus abſciſſum, ut eſt apud Danielem, qui factus eſt magnus mons, & impleuit uniuerſam terram: deinde*
Num. 17. *Aaron uirgam, quæ una inter uirgas principum Iſraelis germinauit: & rubum, quem Moyſes ui-*
Exod. 3. *dit ardere, & non comburi. Multis uerbis ſanctus*
Luc. 2. *Euangeliſta Chriſti natiuitatis hiſtoriam deſcripſit. qua de re nihil eſt, quod plura a nobis dicantur, cum*
Ad Rom. 15 *ea lectio Parocho in promptu ſit. Danda autem illi*

eſt opera, ut hæc myſteria, quæ ad doctrinam noſtram ſcripta ſunt, infixa animo, et mentibus fidelium hæreant; primum quidem, ut tanti beneficij cõmemoratione aliquam gratiam eius auctori Deo referant; deinde, ut eximium hoc, et ſingulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum noſtrorum ſuperbiam, & elationem comprimendam accõmodatius eſſe poteſt, quam ſæpius cogitare, Deum ita ſeſe humiliare, ut cũ hominibus gloriam ſuam communicet, et hominum infirmitatem, fragilitatemq. aſſumat; Deum hominẽ fieri, ſummamq. illam, et infinitam maieſtatẽ homini miniſtrare, ad cuius nutũ columnæ cæli, ut inquit ſcriptura, contremiſcunt, et pauent, eumq. in terra naſci, quem in cælis angeli adorant? Quid igitur, cũ hæc Deus noſtra cauſa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obſequamur, facere oportet? quam libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præſtare? Videant fideles, quã ſalutari doctrina Chriſtus naſcens nos inſtituat, antequam uocem aliquam emittere incipiat. Naſcitur egenus: naſcitur ut peregrinus in diuerſorio: naſcitur in uili præſepio: naſcitur media hieme. ita enim ſcribit ſanctus Lucas: Factum eſt, cum eſſent ibi, impleti ſunt dies, ut pareret, et peperit filium ſuũ primogenitum, et pannis eum inuoluit, et reclinauit eũ in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio. Potuit ne euãgeliſta humilioribus uerbis omnẽ Luc. 2.

cæli, & terræ maieſtatem, & gloriam includere? Neque uero ſcribit, non fuiſſe locum in diuerſorio, ſed ei non fuiſſe, qui dicit: Meus eſt orbis terræ, & plenitudo eius. Quod etiam alius euangeliſta teſtatus eſt: In propria uenit, et ſui eum non receperunt.

Pſal.46. Ioan.1.

Incarnationis filii Dei myſterium quãto pietatis ſtudio recolẽdum.

Hæc cum fideles ſibi ante oculos propoſuerint, tum uero cogitent, Deum carnis noſtræ humilitatẽ, & fragilitatem ſubire uoluiſſe, ut humanum genus in altiſſimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum ſatis declarat excellentem hominis dignitatem, et præſtantiam, quæ illi diuino beneficio tributa eſt, quod homo fuerit, qui idem uerus, et perfectus Deus ſit: ut iam gloriari nobis liceat, filiũ Dei os noſtrum, et carnem noſtrã eſſe: quod beatiſſimis illis ſpiritibus non licet. nuſquam enim, ut eſt apud Apoſtolum, angelos apprehendit. Præterea cauendum eſt, ne maximo noſtro malo eueniat, ut, quemadmodum illi in diuerſorio Bethleem locus, ubi naſceretur, defuit, ita etiam, quando iam in carne non naſcitur, locum in cordibus noſtris inuenire non poſſit, ubi in ſpiritu naſcatur. hoc enim, cum ſalutis noſtræ cupidiſſimus ſit, uehementer optat. nam ut ille ſpiritus ſancti uirtute ſupra naturæ ordinem homo factus, & natus eſt, ſanctuſque, atque adeo ſanctitas ipſa fuit: ita nos oportet, non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, ſed ex Deo naſci, ac deinde ueluti nouam creaturam in nouitate ſpiritus ambulare, ſanctitatem illam, ac mentis integri-

Ad Heb.2. Ioan.1. Ad Ro.6.7.

tegritatem cuſtodire, quæ homines ſpiritu Dei regeneratos maxime decet. hac enim ratione ſanctæ huius filij Dei conceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipſis exprimemus, quam fideli animo credimus, & credentes Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, ſuſpicimus, et adoramus. 1. ad Cor. 2.

PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS.

Quantam habeat neceſſitatem huius articuli cognitio, et quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles dominicæ paſſionis memoriam ſæpiſſime animo repetant, docet Apoſtolus, qui nihil aliud ſe ſcire teſtatus eſt, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Quare in hoc argumento omne ſtudium, & opera adhibenda eſt, ut quammaxime illuſtretur, fideleſque tanti beneficij commemoratione excitati, totos ſe ad Dei erga nos amorem, & bonitatem ſuſpiciendam conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam altera poſtea dicetur) illud nobis credendum proponit, Chriſtum dominum, cum Pontius Pilatus Tiberij Cæſaris iuſſu Iudæam prouinciam adminiſtraret, cruci affixum eſſe. nam captus, irriſus, uarijs iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem ſublatus eſt. Nec uero cuiquam dubitandum eſt, eius animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuiſſe. nam quod humanam naturam uere aſſumpſit, neceſſe eſt fateri, animo etiam 1. ad Cor. 2.

Mat. 26. *grauiſſimum dolorem ſenſiſſe. quare inquit: Tri-*
Mar. 14 *ſtis eſt anima mea uſque ad mortem. Nam etſi perſonæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilo minus paſſionis acerbitatem ſenſit, quam ſi ea coniunctio facta nõ fuiſſet, cum in una Ieſu Chriſti perſona, utriuſque naturæ, diuinæ, et humanæ, proprietates ſeruatæ ſint: atque idcirco, quod erat paſſibile & mortale, paſſibile & mortale permanſit: rurſus uero quod impaſſibile, & immortale erat, qualem eſſe diuinam naturam intelligimus, ſuam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter obſeruari uidemus, Ieſum Chriſtum eo tempore paſſum eſſe, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret, id ea re factum eſſe docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam neceſſariæ cognitio exploratior omnibus eſſe poterat, ſi rei geſtæ certum, quod &*
1. Tim. 6. *ab apoſtolo Paulo factum legimus, tempus deſcriberetur: tum etiã, quia iis uerbis declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam*
Mat. 20. *eſſe: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum.*

Cur Chriſtus in ligno mortẽ perpeſſus. *Sed quod potiſſimum in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam diuino conſilio tribuendum eſt, ut ſcilicet, unde mors oriebatur, inde uita reſurgeret. ſerpens enim, qui in ligno primos parentes uicerat, uictus eſt a Chriſto in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes poſſunt, quas ſancti Patres latius perſecuti ſunt, ut oſtendamus conſentaneum fuiſſe,*

redempto-

redemptorem noſtrum mortem crucis potiſſimum ſubire. Verum ſatis eſſe Parochus admoneat, ſi fideles credant illud, genus mortis a Saluatore delectum eſſe, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius uideretur, quemadmodum certe nullum turpius, atque indignius eſſe potuit. Non ſolum enim apud Gentiles crucis ſupplicium execrandum, & dedecoris, ignominiæq. pleniſſimum ſemper exiſtimatum eſt, uerũ etiam in lege Moyſis, maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Deut. 21. Ad Gal. 3. *Neque uero Parochus huius articuli hiſtoriam prætermittet, quæ diligentiſſime a ſanctis euangeliſtis expoſita eſt, ut ſaltem ſumma eius myſterij capita, quæ ad confirmandam fidei noſtræ ueritatem magis neceſſaria uidentur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, ueluti fundamento quodam, Chriſtiana religio, et fides nititur; eoque poſito, reliqua omnia recte conſtituta ſunt. Nam ſi quid aliud humanæ menti, et intelligentiæ difficultatẽ affert; certe crucis myſterium omnium difficillimum exiſtimandum eſt, uixque percipi a nobis poteſt, ſalutem noſtram ex cruce ipſa, et ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus eſt, pendere. Sed in hoc, ut docet Apoſtolus, ſummam Dei prouidentiã licet admirari. Nam quia in Dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credẽtes.* 1. ad Cor. 1 *Quare mirandum non eſt, ſi prophetæ ante Chriſti aduentum, apoſtoli poſt eius mortem, & reſurre-*

ctionem tantopere laborarunt, ut hominibus perſuaderent, hunc eſſe mundi redemptorem, eosque in crucifixi poteſtatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum eſſet, quam crucis myſterium, ſtatim poſt peccatum numquam deſtitit tum figuris, tum prophetarum oraculis filij ſui mortem ſignificare. Atque ut de figuris pauca quædam attingamus,
Gen.4. *Abel primum, qui fratris inuidia occiſus eſt, de-*
Gen.22. *inde Iſaac ſacrificium, præterea Agnus, quem*
Exod.12. *Iudæi, cum e terra Aegypti egrederentur, immolarunt: tum ſerpens æneus, quem Moyſes in*
Num.21. *deſerto exaltauit, Chriſti domini paſſionis, ac mor-*
Ioan.3. *tis figuram præmonſtrabant. Quod autem ad prophetas pertinet, quam multi extiterint, qui de ea uaticinati ſunt, id uero multo notius eſt, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ ceteris, ut Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis noſtræ myſteria in pſalmis complexus eſt, Iſaiæ oracula tam aperta, & clara*
B. Hieronymus. *ſunt, ut recte dici queat, eum potius rem geſtam expoſuiſſe, quam futuram prædixiſſe.*

MORTVVS, ET SEPVLTVS. *His uerbis Parochus credendum explicabit, Ieſum Chriſtum, poſtquam crucifixus eſt, uere mortuum, ac ſepultum eſſe. Neque uero ſine cauſa hoc ſeparatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. illi igitur errori hanc fidei doctrinam ſancti apoſtoli merito opponendam*

ponendam cenſuerunt: de cuius articuli ueritate du bitandi nullus nobis locus relinquitur. nam omnes euangeliſtæ conſentiunt, Ieſum ſpiritū emiſiſſe. Præterea, cum Chriſtus, uerus, & perfectus homo fuerit, uere etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima ſeparatur a corpore. Quare cum Ieſum mortuum eſſe dicimus, id ſignificamus, eius animam a corpore diuiſam eſſe: neque tamen concedimus diuinitatem ſeiunctam a corpore: quin potius cōſtanter credimus et confitemur, anima eius a corpore diuiſa, diuinitatem tum corpori in ſepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam ſemper fuiſſe. Decebat autem filium Dei mori, ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, ideſt Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant ſeruituti. Sed illud in Chriſto domino ſingulare fuit, quod tunc mortuus eſt, cum ipſe mori decreuit, & mortem non tam aliena ui illatam, quam uoluntariam obijt. Nec uero mortem ſolum, ſed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipſe ſibi conſtituit. ita enim Iſaias ſcripſit: Oblatus eſt, quia ipſe uoluit. Atque idem Dominus de ſe ante paſſionem dixit: Ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam: nemo tollit eam a me, ſed ego pono eam a me ipſo: poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Quod autem ad tempus, & locum attinet, cum Herodes eius uitæ inſidiaretur, ipſe inquit: Dicite uulpi illi, ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie, & cras, &

Matt.27. Mar.15. Luc.23. Ioan.19. AdHeb.2. Iſa.53. Ioan.10. Luc.13

tertia die conſumor: uerumtamẽ oportet me hodie, & cras, & ſequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem. Ille igitur nihil inuitus, aut coactus fecit, ſed ipſe ſeſe uolens

Ioan. 18. *obtulit, atque inimicis ſuis obuiam procedens dixit: Ego ſum: & ſponte ſua ea omnia ſupplicia pertulit, quibus illum iniuſte, & crudeliter affecerunt. quo quidem nihil ad commouendos animi noſtri ſenſus maiorem uim habere poteſt, cum pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam ſi quiſpiam noſtra cauſa omnes dolores patiatur, non quos ipſe ſua uoluntate ſuſcipiat, ſed quos uitare nequeat, hoc uero haud magni beneficij loco a nobis ponetur: uerum ſi noſtro tantum nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profecto hoc beneficij genus tantum eſt, ut omnem non ſolum referendæ, ſed etiam habendæ gratiæ facultatem uel gratiſſimo cuique eripiat. ex quo Ieſu Chriſti ſumma, & eximia charitas, eiuſque diuinum, & immenſum in nos meritum perſpici poteſt.*

Sepulturæ Chriſti cur expreſſa mentio, & quid de illius paſſione meditandum.

Iam uero quod ſepultum fuiſſe confitemur, hoc quidem ueluti articuli pars non conſtituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta ſunt. Nam ſi Chriſtum mortuum credimus, facile etiam nobis perſuaderi poteſt, eum ſepultum eſſe. Verum hoc additum eſt, primum, ut minus dubitare de morte liceat; cum maximo argumento ſit, aliquem mortuum eſſe, ſi eius corpus ſepultum probemus: deinde, ut reſur-

rectionis

rectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. Neque uero hoc ſolum credimus, Chriſti corpus ſepultum eſſe, ſed illud præcipue his uerbis credendum proponitur, Deum ſepultum eſſe, quemadmodũ ex fidei catholicæ regula ueriſſime etiam dicimus, Deum mortuum, & ex uirgine natum eſſe. nam cum diuinitas numquam diuiſa fuerit a corpore, quod in ſepulcro conditum eſt; recte confitemur Deum ſepultum eſſe. Ac de genere quidem, & loco ſepulturæ illa Parocho ſatis erunt, quæ a ſanctis euangeliſtis dicta ſunt. Duo uero in primis Mat. 27. *obſeruanda ſunt, alterum, Chriſti corpus in ſepul-* Mar. 15. *cro nulla ex parte corruptum eſſe: de quo Prophe-* Luc. 23. *ta ita uaticinatus erat: Non dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Alterum eſt, quod ad omnes* Ioan. 19. Pſal. 15. *huius articuli partes attinet, ſepulturam ſcilicet, paſſionem etiam, et mortem Chriſto Ieſu, ut homini,* Act. 2. *nõ ut Deo cõuenire. nam pati, et mori, in humanam tantum naturam cadunt: quamuis Deo etiam hæc omnia tribuantur; quoniam de illa perſona, quæ ſimul perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte dici perſpicuũ eſt. His cognitis, ea de Chriſti paſſione, et morte Parochus explicabit, ex quibus tanti myſterij immenſitatem ſi non comprehendere, contemplari ſaltem fideles poſſint. Ac primum quidem conſiderandum eſt, quis ille ſit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis uerbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere poſſumus. Sanctus Ioannes uerbum eſſe dicit, quod erat apud Deum.* Ioan. 1.

Apoſtolus

Apoſtolus magnificis uerbis deſcribit in hunc modum: Eſſe eum, quem Deus conſtituit heredem uniuerſorum, per quem fecit & ſæcula: qui eſt ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, qui portat omnia uerbo uirtutis ſuæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis. Atque ut uno uerbo complectamur, patitur Ieſus Chriſtus Deus & homo: patitur creator pro iis, quos ipſe condidit: patitur dominus pro ſeruis: patitur is, per quem angeli, homines, cæli, elementa facta ſunt, ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo ſunt omnia. Quare mirandum non eſt, ſi, eo tot paſſionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concuſſum eſt. nam, ut inquit ſcriptura, Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt: tenebræ etiam factæ per uniuerſam terram, & ſol obſcuratus eſt. Quod ſi mutæ etiam res, & ſenſu carentes creatoris ſui paſſionem luxerunt, cogitent fideles quibus lacrymis ipſi, tamquã uiui lapides huius ædificij, dolorẽ ſuum declarare debeant.

Ad Heb. 1.

Matt. 27. Luc. 23.

Paſſionis Chrſti cauſa, & de grauitate relabentium.

Iam uero cauſæ etiam paſſionis exponendæ ſunt, ut eo magis diuinæ erga nos charitatis magnitudo, & uis appareat. Si quis igitur quærat, quæ cauſa fuerit cur filius Dei acerbiſſimam paſſionem ſubierit, hanc potiſſimum fuiſſe inueniet, præter hereditariam labem primorum parentum, uitia, & peccata, quæ homines a mundi origine uſque ad hanc diem admiſerunt, ac deinceps uſque ad conſummationem ſæculi admiſſuri ſunt. hoc enim in paſſione

&

& morte filius Dei ſaluator noſter ſpectauit, ut omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis patri abunde, cumulateque ſatisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non ſolum Chriſtus pro peccatoribus paſſus eſt, ſed etiam pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores, & auctores & miniſtri fuerunt: de quo Apoſtolus admonet, ita ad Hebræos ſcribens: Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit a peccatoribus aduerſus ſemet ipſum contradictionem, ut ne fatigemini animis ueſtris deficientes. Atque hac culpa omnes teneri iudicandum eſt, qui in peccata ſæpius prolabuntur. nam cum peccata noſtra Chriſtum dominum impulerint, ut crucis ſupplicium ſubiret; profecto qui in flagitijs, & ſceleribus uolutantur, rurſus, quod in ipſis eſt, crucifigunt in ſemet ipſis filium Dei, & oſtentui habent. Quod quidem ſcelus eo grauius in nobis uideri poteſt, quam fuerit in Iudæis, quod illi, eodem Apoſtolo teſte, Si cognouiſſent, numquam dominum gloriæ crucifixiſſent: nos autem & noſſe eum profitemur; tamen, factis negantes, quodam modo uiolentas ei manus uidemur inferre. Sed a patre etiam, & a ſemet ipſo Chriſtum dominum traditum eſſe ſacræ litteræ teſtantur: inquit enim apud Iſaiam: Propter ſcelus populi percuſſi eum. & paulo ante idem propheta, cum Dominum plagis, & uulneribus affectum, ſpiritu Dei plenus uideret, dixit: Omnes nos quaſi oues errauimus, unuſquiſque in uiam ſuam declinauit, & poſuit

Ad Heb. 12.

Ad Heb. 6.

1. ad Cor. 2.

Iſa. 53.

poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrũ.
Iſ. 53. *De filio autem ſcriptum eſt: Si poſuerit pro peccato animam ſuam, uidebit ſemen longæuum. Sed eandem rem Apoſtolus grauioribus etiam uerbis expreſſit, cum tamen ex altera parte uellet oſtendere, quantum nobis de immenſa Dei miſericordia et bonitate ſperare liceat: inquit enim: Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Sequitur nunc, ut, quanta fuerit paſſionis acerbitas, Parochus doceat. quamquam ſi memoria teneamus, ſudorem Domini factum ut guttas ſanguinis decurrentis in terram, cum ille tormenta, et cruciatus animo perciperet, quibus paulo poſt afficiendus erat; facile ex eo unuſquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuiſſe. nam ſi malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, id quod ſanguinis ſudor declarauit; quid ipſam perpeſſionem fuiſſe exiſtimandum eſt? Sed tamen Chriſtum dominum ſummis tum animi, tum corporis doloribus affectum eſſe conſtat. Ac primum quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauiſſimas pœnas non ſenſerit. nam et pedes, & manus clauis cruci affixæ, caput ſpinis compunctum, & arundine percuſſum, facies ſputis fœdata, alapis cæſa, totum corpus flagellis uerberatum eſt. Præterea omnium & generum, & ordinum homines conuenerunt in unum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Gentes enim*

Ad Rom. 8. · Luc. 22. · Luc. 22. · Pſal. 2.

enim & Iudæi paſſionis ſuaſores, auctores, miniſtri fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, Mat. 26. Mar. 14. ceteri omnes deſeruerunt. Iam uero in cruce ipſa Luc. 22. acerbitatem ne, an ignominiam, an utrumque ſimul queremur? Ac profecto nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non niſi nocentiſſimi, & ſceleratiſſimi homines conſueuerunt, & in quo ſummi doloris, & cruciatus ſenſum mortis diuturnitas uehementiorem efficiebat. Augebat autem pœnarũ magnitudinem ipſa Chriſti Ieſu corporis conſtitutio, et habitus: quod quidem cum ſpiritus ſancti uirtute formatum eſſet, multo perfectius, & temperatius fuit, quam aliorum hominũ corpora eſſe poſſunt; atque ideo acriorem quoque ſentiendi uim habuit, & grauius tormenta illa omnia perpeſſum eſt. Quod uero ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare poteſt, quin ſummus in Chriſto fuerit. ſanctis enim hominibus, quicumque ſupplicia, et cruciatus pertulerunt, non defuit animæ ſolatium diuinitus datum, quo recreati, tormentorum uim æquo animo ferre poſſent: immo uero in cruciatibus plerique intima lætitia efferebantur: inquit enim Apoſtolus: Gaudeo in paſſionibus pro uobis: & adimpleo ea, Ad Coloſſ. 1. quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. & alibi: Repletus ſum conſolatione: ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. 2. ad Cor. 7. Verum Chriſtus dominus amariſſimæ paſſionis calicem, quem bibit, nulla ſuauitate

permiſta

permiſta temperauit. humanæ enim naturæ, quam aſſumpſerat, ſentire omnia tormenta permiſit, non ſecus, ac ſi homo, non etiam Deus fuiſſet.

Reliquum modo eſt, ut commoda etiam, & bona, quæ ex paſſione Domini percepimus, a Parocho accurate explicentur. Primum igitur Domini paſſio, peccati liberatio fuit. nam, ut eſt apud
Apoc.1. *ſanctum Ioannem, Dilexit nos, & lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo: & Apoſtolus inquit:*
Ad Col.2. *Conuiuificauit uos, donans uobis omnia delicta, delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio affigens illud cruci. Deinde a dæmonijs tyrannide nos eripuit: ipſe enim Dominus inquit:*
Ioan.12. *Nunc iudicium eſt mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipſum. Pœnam præterea peccatis noſtris debitam perſoluit. Tum uero quia nullum gratius, & acceptius Deo ſacrificium afferri potuit, patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Poſtremo quoniam peccata ſuſtulit, cælorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, no-*
Ad Heb.10. *bis patefecit. Atque id Apoſtolus ſignificauit illis uerbis: Habemus fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti. Neque uero in ueteri lege huius myſterij figura, & imago quædam defuit. nam illi, quibus interdictum erat, ne in patriam ante*
Nnm.35. *ſummi ſacerdotis mortem reuerterentur, hoc ſignificabant,*

ficabant, nemini, quamuis iuſte, & pie uixiſſet, aditum in cæleſtem patriam patere, antequam ſum mus ille, atque æternus ſacerdos Chriſtus Ieſus mor tem obiret. qua quidem obita, ſtatim cæli fores pa-tuerunt ijs, qui ſacramentis expiati, fideque, ſpe, et charitate præditi, paſſionis eius participes fiunt. Hæc autem omnia maxima, & diuina bona Paro-chus docebit ex Domini paſſione ad nos perueniſſe: primum quidem, quia eſt integra, atque omnibus numeris perfecta ſatisfactio, quam admirabili qua dam ratione Ieſus Chriſtus pro peccatis noſtris Deo patri perſoluit. Neque uero pretium, quod pro no-bis perſoluit, debitis noſtris par ſolum, & æquale fuit, uerum ea longe ſuperauit. Deinde ſacrifi-cium Deo acceptiſſimum fuit; quod cum illi fi-lius in ara crucis obtulit, patris iram, atque indi-gnationem prorſus mitigauit. atque hoc nomine Apoſtolus uſus eſt, cum inquit: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemet ipſum pro nobis oblationem et hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Præterea re-demptio, de qua eſt apud apoſtolorum Principem: Non in corruptibilibus auro, uel argento redem-pti eſtis de uana ueſtra conuerſatione paternæ tradi tionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati. & Apoſtolus docet: Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Verum, præter hæc im-menſa beneficia, illud etiam uel maximum conſecuti ſumus, ut in hac una paſſione, omnium uirtutum

Ad Ephe. 5

1. Pet. 1.

Ad Gal. 3.

clariſſima exempla habeamus. nam et patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, et manſuetudinem, & obedientiam, & ſummam animi conſtantiam non ſolum in perferendis propter iuſtitiam doloribus, ſed etiam in morte oppetenda ita oſtendit, ut uere dicere poſſimus, ſaluatorem noſtrum, quæcumque uitæ præcepta toto prædicationis ſuæ tempore uerbis nos docuit, ea omnia uno paſſionis die in ſe ipſo expreſſiſſe. Atque hæc breuiter de Chriſti domini ſaluberrima paſſione & morte dicta ſunt. Vtinam uero hæc myſteria in animis noſtris aſſidue uerſentur, & una cum Domino pati, & mori, & ſepeliri diſcamus; ut deinde, abiecta omni ſorde peccati, ad nouam uitam cum illo reſurgentes, aliquando tandem, ipſius gratia, et miſericordia, digni ſimus, qui cæleſtis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS.

Maxime quidem refert noſſe gloriam ſepulturæ domini noſtri Ieſu Chriſti, de qua proxime dictum eſt: ſed plus intereſt fidelis populi, cognoſcere illuſtres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & ſpoliatis inferorum ſedibus deportauit: de quibus, ſimulq. de reſurrectione dicendum eſt. qui locus etſi ſeparatim per ſe recte tractari poſſit: nos tamen, ſanctorum patrum auctoritatem ſecuti, eum cum deſcenſu ad inferos coniungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponi-

tur,

tur, Chriſto iam mortuo, eius animam ad inferos deſcendiſſe, ibique tamdiu manſiſſe, quamdiu eiuſdem corpus in ſepulcro fuit. His autem uerbis ſimul etiam confitemur, eandem Chriſti perſonam eo tempore & apud inferos fuiſſe, et in ſepulcro iacuiſſe. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum uideri debet: propterea quod, ut ſæpe iam docuimus, quamuis anima a corpore diſceſſerit, numquam tamen diuinitas uel ab anima, uel a corpore ſeparata eſt.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre poteſt, ſi Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum uocabulo intelligendum ſit, monere oportet, inferos hoc loco pro ſepulcro non accipi, ut quidam non minus impie, quam imperite putauerunt. ſuperiori enim articulo, Chriſtum dominum ſepultum eſſe, edocti ſumus: nec nulla cauſa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obſcuriori loquendi genere idem a ſanctis apoſtolis repeteretur: uerum inferorum nomen abdita illa receptacula ſignificat, in quibus animæ detinentur, quæ cæleſtem beatitudinem non ſunt conſecutæ. Ita uero ſacræ litteræ hanc uocem multis in locis uſurparunt. nam apud Apoſtolum legimus: In nomine Ieſu omne genu flecti cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. & in Actis apoſtolorum D. Petrus teſtatur: Chriſtum dominum ſuſcitatum ſolutis doloribus Inferni. Neque tamen ea receptacula unius, & eiuſdem generis

De multiplicis uocis, Inferni, ſignificatione: ubi & de Purgatorio animarum.

Ad Phil. 2.

Act. 2.

ſunt omnia. eſt enim teterrimus, & obſcuriſſimus carcer, ubi perpetuo, et inextinguibili igne damnatorum animæ ſimul cum immundis ſpiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyſſus, & propria ſignificatione Infernus uocatur. Præterea eſt purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum
Apoc. 21. *tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingreſſus patere poſſit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ ueritate, quam & ſcripturarum teſtimonijs, & apoſtolica traditione confirmatam eſſe ſancta Concilia declarant, eo diligentius, & ſæpius Parocho diſſerendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines ſanam doctrinam non ſuſtinent. Tertium poſtremo receptaculi genus eſt, in quo animæ ſanctorum ante Chriſti domini aduentum excipiebantur; ibique ſine ullo doloris ſenſu, beata redemptionis ſpe ſuſtentati, quieta habitatione fruebantur. horum igitur piorum animas, qui in ſinu Abrahæ Saluatorem expectabant, Chriſtus dominus ad inferos deſcendens liberauit. Nec uero exiſtimandum eſt, eum ſic ad inferos deſcendiſſe, ut eius tantummodo uis ac uirtus, non etiam anima, eo peruenerit. Sed omnino credendum eſt, ipſam animam re, & præſentia ad inferos deſcendiſſe: de quo extat firmiſſimum illud Dauidis teſti-*
Pſal. 15. *monium: Non derelinques animam meam in Inferno. Verum etſi Chriſtus ad inferos deſcendit, nihil de eius ſumma poteſtate detractum eſt: neque*

eius

eius ſanctitatis ſplendor macula aliqua aſperſus: cum potius hoc facto ueriſſima eſſe omnia, quæ de illius ſanctitate celebrata erant, eumque filium Dei eſſe, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertiſſime comprobatum ſit. id quod facile intelligemus, ſi cauſas, cur Chriſtus, & alij homines in ea loca uenerint, inter ſe conferamus. Ceteri enim omnes captiui deſcenderant: ipſe uero inter mortuos liber, & uictor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam incluſi, & conſtricti tenebantur, deſcendit. Præterea alij omnes, qui deſcenderunt, partim pœnis acerbiſſimis torquebantur, partim uero, ut alio doloris ſenſu carerent, tamen Dei aſpectu priuati, & ſpe beatæ gloriæ, quam expectabant, ſuſpenſi torquebantur. At Chriſtus dominus deſcendit, non ut aliquid pateretur, uerum ut ſanctos, & iuſtos homines ex miſera illius cuſtodiæ moleſtia liberaret, eisque paſſionis ſuæ fructum impertiret. Quod igitur ad Inferos deſcendit, nulla prorſus de ſumma eius dignitate, & poteſtate diminutio facta eſt.

Pſal. 87.

His expoſitis, docendum erit, propterea Chriſtum dominum ad inferos deſcendiſſe, ut, ereptis dæmonum ſpolijs, ſanctos illos patres, ceterosque pios e carcere liberatos ſecum adduceret in cælum. quod ab eo admirabiliter, ſummaque cum gloria perfectum eſt. ſtatim enim illius aſpectus clariſſimam lucem captiuis attulit, eorumque animas immenſa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam

Quibus de cauſis Chriſtus ad inferos deſcenderit.

optatiſſimam beatitudinem, quæ in Dei uiſione conſiſtit, impertiuit. quo facto, id comprobatum eſt, quod latroni promiſerat illis uerbis: Hodie mecum
Luc. 23. *eris in paradiſo. Hanc uero piorum liberationem*
Os. 13. *Oſeas tanto ante prædixerat in hunc modum: Ero mors tua, o mors: morſus tuus ero inferne. Hoc*
Zach. 9 *etiam ſignificauit Zacharias propheta, cum ait: Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti uinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Id ipſum de-*
ad Col. 2 *nique expreſſit Apoſtolus illis uerbis: Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palam triumphans illos in ſemet ipſo. Verum, ut huius myſterij uim melius intelligamus, ſæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non ſolum qui poſt aduentum Domini in lucem editi erãt, ſed qui illum poſt Adam anteceſſerãt, uel qui uſque ad finem ſæculi futuri ſunt, eius paſſionis beneficio ſalutem conſecutos eſſe. Quamobrem ante quam ille moreretur, ac reſurgeret, cæli portæ nemini umquam patuerunt: ſed piorum animæ, cum e uiuis exceſſiſſent, uel in ſinum Abrahæ deferebantur, uel, quod etiam nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum, & perſoluendum eſt, Purgatorij igne expiabantur. Eſt illa præterea cauſa, cur deſcenderit ad inferos Chriſtus dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in cælo, & in terris, uim ſuam, poteſtatemque declararet, & omnino, ut in nomi-*
Ad Phil. 2. *ne eius omne genu flecteretur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quo loco quis ſummam*

Dei

Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obſtupeſcat, qui non modo pro nobis acerbiſſimam mortem ſubire, ſed infimas etiam terræ partes penetrare uoluerit, ut ſibi chariſſimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

De glorioſo reſurrectionis Christi myſterio.

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apoſtoli uerba: Memor eſto, dominum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis. quod enim Timotheo præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum eſſe dubitandum non eſt. Ea autem articuli eſt ſententia: Poſtquam Chriſtus dominus ſexta feria, hora diei nona, in cruce ſpiritum emiſit, & eadem die ueſpere ſepultus eſt ab eius diſcipulis, qui Pilati præſidis permiſſu corpus Domini e cruce depoſitum in propinqui horti monumentum nouum intulerunt; tertio a morte die, qui fuit dominicus, ſummo mane illius anima corpori iterum coniuncta eſt: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad uitam, ex qua moriens diſceſſerat, rediјt, & ſurrexit. ſed reſurrectionis uoce non illud ſolum intelligendum eſt, Chriſtum a mortuis excitatum eſſe, quod multis aliјs commune fuit, ſed ſua ui, ac uirtute reſurrexiſſe, quod proprium in illo fuit, & ſingulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini conceſſum eſt, ut ſe ipſum poſſit uirtute ſua a morte ad uitam reuocare. Hoc uero ſummæ Dei

2. ad Tim 2.

 poteſtati

poteſtati tantummodo reſeruatum eſt, ut ex illis
2.ad Cor.13 *Apoſtoli uerbis intelligimus: Etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed uiuit ex uirtute Dei. quæ quoniam neque a Chriſti corpore in ſepulcro, neque ab anima, cum ad Inferos deſcendiſſet, ſeiuncta umquam fuit, diuina uis tum in corpore inerat, quæ animæ iterum coniungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti poſſet: qua & licuit ſua uirtute reuiuiſcere, atque a mortuis reſurgere. Id uero*
Pſal. 97. *Dauid ſpiritu Dei plenus prædixit his uerbis: Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Deinde ipſe Dominus diuino oris ſui teſtimonio con-*
Ioan. 10. *firmauit: Ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam: & poteſtatem habeo ponendi eam, & iterum ſumendi eam. Iudæis etiam ad confirman-*
Ioan. 2. *dam doctrinæ ueritatem dixit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametſi de templo illo magnifice ex lapidibus ſtructo intelligerent, ille tamen, ut ſcripturæ uer-*
Ioan. 2. *bis eodem in loco declaratum eſt, dicebat de templo corporis ſui. Quamuis autem in ſcripturis interdum legamus, Chriſtum dominum a patre ſuſcitatum eſſe: hoc ad eum, ut ad hominem, referendum eſt: quemadmodum illa rurſus ad eũdem, ut Deum, ſpectant, quibus ſignificatur, eum ſua uirtute reſurrexiſſe.*

Sed illud etiam præcipuum Chriſti fuit, quod
Ad Col. 1. *ipſe primus omnium hoc diuino reſurrectionis bene-*
Apoc. 1. *ficio affectus eſt. nam in ſcripturis & primogeni-*

tus

tus ex mortuis, et primogenitus mortuorum uocatur. Atque, ut eſt apud Apoſtolum, Chriſtus reſurrexit a mortuis, primitiæ dormientium: quoniā quidem per hominem mors, et per hominem reſurrectio mortuorū: et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Chriſto omnes uiuificabuntur. Vnuſquiſq. autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus: deinde ij, qui ſunt Chriſti. Quæ quidem uerba de perfecta reſurrectione interpretanda ſunt, qua ad immortalem uitam, omni prorſus moriendi neceſſitate ſublata, excitamur. Atque in eo genere Chriſtus dominus primum locum obtinet. nam ſi de reſurrectione loquimur, hoceſt de reditu ad uitam, cui iterum moriendi neceſſitas adiuncta eſt; ante Chriſtum multi alij a mortuis excitati ſunt; qui omnes tamen ea condicione reuixerunt, ut eis iterum moriendum eſſet: at Chriſtus dominus ita reſurrexit morte ſubacta, & oppreſſa, ut mori amplius non poſſet: quod quidem apertiſſimo illo teſtimonio confirmatur: Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod uero articulo additur, TERTIA DIE, *Parocho explanādum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipſos tres dies Dominum in ſepulcro fuiſſe. nam quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum conſequentis diei in ſepulcro conditus eſt, ob eam rem ueriſſime dicitur triduo in ſepulcro iacuiſſe, ac tertia die a mortuis ſurrexiſſe. Vt enim diuinitatem ſuam declararet, reſurrectionem ad finem ſæculi differre*

1. ad Cor. 15

Ad Rom. 6.

differre noluit. rurſus uero, ut eum uere hominem, uereque mortuum eſſe crederemus, non ſtatim poſt mortem, ſed tertio die reuixit: quod temporis ſpatium ad ueram mortem comprobandam ſatis eſſe uidebatur.

Patres primæ Conſtantinopolitanæ Synodi huic loco addiderũt, SECVNDVM SCRIPTVRAS. *Quod quidem ab Apoſtolo acceptum, in fidei Symbolum propterea tranſtulerunt: quod reſurrectionis myſterium maxime neceſſarium eſſe, idem Apo*
1. ad Cor. 15 *ſtolus docuerit ijs uerbis: Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio noſtra, inanis eſt fides ueſtra: & ſi Chriſtus non reſurrexit, uana eſt fides ueſtra: adhuc enim eſtis in peccatis ueſtris.*
D. Auguſtinus. *Quare D. Auguſtinus, cum huius articuli fidem admiraretur, ita ſcripſit: Non magnum eſt credere, quia mortuus eſt Chriſtus. hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus eſt: fides Chriſtianorum reſurrectio Chriſti eſt: hoc pro magno habemus, quia credimus eum reſurrexiſſe. ex quo factum eſt, ut frequentiſſime Dominus de ſua reſurrectione locutus ſit: ac numquam fere de paſſione ſua cum diſcipulis collocutus eſt, quin de reſurrectione loque*
Luc. 18. *retur. quare cum dixiſſet: Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur, &, poſtquam flagellauerint, occident eum: ad extremum addidit, Et tertia die reſurget. & cum Iudæi ab eo peterent, ut aliquo ſigno, & miraculo*

miraculo doctrinam ſuam comprobaret, reſpondit, nullum aliud ſignum eis datum iri, quam Ionæ propheta ſignum. ſicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ſic futurum affirmauit, filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Luc. 11. Mat. 12.

Verum, ut huius articuli uim, & ſenſum melius perſpiciamus, tria nobis inueſtiganda, & cognoſcenda ſunt, Primum quidem, quare neceſſe fuerit Chriſtum reſurgere; deinde, qui reſurrectionis finis, & ſcopus ſit, & quæ ab ea utilitates, & commoda in nos ſint profecta. Quod igitur ad primum attinet, neceſſe fuit eum reſurgere, ut Dei iuſtitia oſtenderetur, a quo maxime decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depreſſus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apoſtolus cauſam attulit, cum ad Philippenſes inquit: Humiliauit ſemet ipſum factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltauit illum. Præterea, ut fides noſtra confirmaretur, ſine qua hominis iuſtitia conſtare non poteſt. illud enim maximo argumẽto eſſe debet, Chriſtum filium Dei fuiſſe, quod ſua uirtute a mortuis reſurrexit: deinde ut ſpes noſtra aleretur, atque ſuſtẽtaretur. Cum enim Chriſtus reſurrexerit, certa ſpe nitimur fore, ut nos etiam reſurgamus: ſiquidẽ membra capitis ſui condicionem cõſequantur, neceſſe eſt. ita enim Apoſtolus argumentationem concludere uidetur, cũ ad Corinthios, et Theſſalonicenſes ſcribit.

De neceſſitate, fine, & utilitate reſurrectionis Ieſu Chriſti.

Ad phil. 2.

1. ad Cor. 15
1. ad Teſ. 4.
1. Pet. 1.

ſcribit. & a Principe apoſtolorum Petro dictum eſt; Benedictus Deus, & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecúdum miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem uiuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis in hereditatem incorruptibilem. Poſtremo ob eam etiam rem Domini reſurrectionem neceſſariam fuiſſe docendum eſt, ut ſalutis, & redemptionis noſtræ myſterium abſolueretur. Chriſtus enim morte ſua nos a peccatis liberauit: reſurgens uero præcipua nobis bona reſtituit, quæ peccando amiſeramus. Quare eſt apud Apo-
Ad Rom. 4. *ſtolum dictum: Chriſtus traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Ne quid igitur humani generis ſaluti deeſſet, quemadmodum illum mori, ita reſurgere etiam oportuit. Ex iis uero, quæ hactenus dicta ſunt, perſpicere poſſumus, quantum utilitatis Chriſti domini reſurrectio fidelibus attulerit. In reſurrectione enim, Deum eſſe immortalem, plenum gloria, mortis & Diaboli uictorem, agnoſcimus: quod de Chriſto Ieſu ſine ulla dubitatione credendum, & confitendum eſt. Deinde Chriſti reſurrectio nobis etiam corporis reſurrectionem peperit; tum quia eius myſterij efficiens cauſa fuit; tum quia ad Domini exemplum reſurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis reſurrectionem atti-*
1. ad Cor. 15 *net, Apoſtolus ita teſtatur: Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. quæcumque enim Deus in redemptionis noſtræ myſterio*
egit

egit, ad omnia Chriſti humanitate, tamquam efficienti inſtrumento, uſus eſt. Quare eius reſurrectio inſtrumentum quoddam fuit ad reſurrectionem noſtram efficiendam: exemplar uero dici poteſt, quoniam Chriſti domini reſurrectio omnium eſt perfectiſſima: ac quemadmodum Chriſti corpus reſurgens ad immortalem gloriam immutatum eſt, ita noſtra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata reſtituentur. Vt enim Apoſtolus docet, Saluatorem expectamus dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici poteſt: cui quo pacto Chriſti reſurrectio exemplar proponatur, idem Apoſtolus ijs uerbis oſtendit: Quo modo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. ſi enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. & paucis interiectis, inquit: Scientes quod Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem uiuit, uiuit Deo. Ita & uos exiſtimate, uos mortuos quidem eſſe peccato, uiuentes autem Deo in Chriſto Ieſu.

Ad Philip. 3

Ad Rom. 5.

Duo igitur a Chriſti reſurrectione exempla petere debemus. Alterum eſt, ut, poſtquam peccati maculas eluimus, nouum uitæ genus inſtituamus, in quo

Quæ ex Chriſti reſurrectione exempla ſumenda.

in quo morum integritas, innocentia, ſanctitas, modeſtia, iuſtitia, beneficentia, humilitas eluceát. Alterum eſt, ut in eo uitæ inſtituto ita perſeueremus, ut, adiuuante Domino, a iuſtitiæ uia, quam ſemel ingreſſi fuerimus, non excidamus. Neque uero Apoſtoli uerba id ſolum demonſtrant, Chriſti reſurrectionem ad reſurrectionis exemplú nobis proponi: uerum etiam reſurgendi uirtutem nobis præbere, uireſque, & ſpiritum largiri, quo in ſanctitate, & iuſtitia permaneamus, ac Dei præcepta ſeruemus, declarant. nam quemadmodum ex eius morte nó ſolum peccatis moriendi exéplum capimus, ſed uirtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius reſurrectio ad iuſtitiam conſequendam nobis uires affert, ut deinde pie, & ſancte Deum colentes, in nouitate uitæ ambulemus, ad quam reſurgimus. Hoc enim maxime reſurrectione ſua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic ſæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam uitæ inſtitutionem, & diſciplinam reſurgeremus. Cuius reſurrectionis quæ potiſſimum ſigna obſeruanda ſint, Apoſtolus nos Ad Coloſ. 3 *admonet. nam cum inquit: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: plane oſtendit, eos, qui uitá, honores, otium, diuitias ibi maxime, ubi Chriſtus eſt, habere cupiunt, uere cum Chriſto ſurrexiſſe. cum uero addit: Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram: alteram etiam hanc ueluti notam*

appoſuit

appoſuit, qua perſpicere poſſimus, num uere cum Chriſto ſurreximus. ut enim corporis affectionem & ualetudinem guſtus indicare ſolet: ita, ſi, quæcumque ſunt uera, quæcumque pudica, quæcumq. iuſta, quæcumque ſancta alicui ſapiant, isque cæleſtium rerum iucunditatem intimo mentis ſenſu percipiat, hoc maximo argumento eſſe poteſt, eum, qui ita affectus ſit, ad nouam, & ſpiritualem uitam una cum Chriſto Ieſu ſurrexiſſe. Ad Philip. 4

ASCENDIT AD CAELOS, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. Dauid propheta, cum beatam, & glorioſam Domini aſcenſionem ſpiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum ſumma lætitia, & gaudio celebrandum illis uerbis hortatur, cum inquit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis: aſcendit Deus in iubilatione. ex quo intelliget Parochus, maximo ſtudio hoc myſterium explicandum eſſe, ſibique diligenter curandum, ut fideles illud non ſolum fide, & mente percipiant, ſed, quoad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, et uita exprimere ſtudeant. Quod igitur ad ſexti articuli explanationem attinet, in quo potiſſimum de diuino hoc myſterio agitur, a priori eius parte incipiendum eſt, &, quæ eius ſit uis, atque ſententia, aperiendum. De Chriſto enim Ieſu illud etiam fideles ſine ulla dubitatione credere oportet, eum, perfecto iam & abſoluto redemptionis Pſal. 46.

noſtræ myſterio, ut homo eſt, in cælum corpore, & anima aſcendiſſe. nam, ut Deus eſt, numquam ab eo abfuit, ut qui diuinitate ſua loca omnia compleat. Aſcendiſſe autem ſua uirtute, doceat, non
4. Reg. 2. *aliena ui ſublatum, quemadmodum Helias, qui*
Daniel. 14. *igneo curru in cælum euectus eſt: uel Abacuch pro-*
Act. 8. *pheta, uel Philippus diaconus, qui diuina uirtute per aerem delati, longinqua terrarum ſpatia permearunt. Neque uero ſolum, ut Deus, præpotenti diuinitatis uirtute in cælos aſcendit, ſed etiam, ut homo eſt. Quamuis enim naturali ui id fieri non potuerit, tamen uirtus illa, qua beata Chriſti anima prædita erat, corpus, ut libuit, mouere potuit: corpus uero, quod iam gloriam adeptum erat, mouentis animæ imperio facile parebat. Atque hac ratione, ut Deus, & ut homo eſt, Chriſtum in cælum ſua uirtute aſcendiſſe credimus. In altera articuli parte hæc ſunt: Sedet ad dexteram patris. quo loco tropum, ideſt uerbi immutationem licet animaduertere frequentem in diuinis litteris, cum humanas affectiones, & membra ad noſtram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus. neque enim, cum ſpiritus ſit, quidquam in eo corporeum cogitari poteſt. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui exiſtimamus, qui ad dexteram collocatus eſt; eandem rem ad cæleſtia etiam transferentes ad explicandam Chriſti gloriam, quam ut homo præ ceteris omnibus adeptus eſt, eum in patris dextera eſſe confitemur. Sedere*

autem

autem hoc loco non ſitum, & figuram corporis ſignificat, ſed eam regiæ, ſummæque poteſtatis, ac gloriæ firmam & ſtabilem poſſeſſionem, quam a patre accepit, declarat: de quo ait Apoſtolus: Suſcitans illum a mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro: & omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Ex quibus uerbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & ſingularem Domini eſſe, ut cuiuis alij creatæ naturæ conuenire non poſſit. Quare alio loco teſtatur: Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis? Sed articuli ſenſum Parochus latius explanabit, aſcenſionis hiſtoriam perſequens, quam ſanctus Lucas euangeliſta in Actis apoſtolorum admirabili ordine deſcripſit. In cuius explicatione illud primum obſeruare oportebit, cetera omnia myſteria ad aſcenſionem, tamquam ad finem, referri, in eoque omniũ perfectionem, & abſolutionem contineri. nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis noſtræ myſteria initium habent; ita aſcenſione eius peregrinatio concluditur. Præterea, alia Symboli capita, quæ ad Chriſtum dominum pertinent, ſummam eius humilitatem, & contemptionem oſtendunt. neque enim abiectius, aut humilius quidquam cogitari poteſt, quam quod filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem aſſum-

Ad Eph. 1.

Ad Heb. 1.

Act. 1.

pſerit, patique, & mori uoluerit. At uero, quod tum ſuperiori articulo a mortuis reſurrexiſſe, nunc uero in cælum aſcendiſſe, & ad Dei patris dexteram ſedere confitemur, nihil ad eius ſummam gloriam, diuinamque maieſtatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius poteſt.

Chriſti in cælum aſcēſionis cauſa, & quæ nobis inde beneficia.

Iam his expoſitis, accurate docendum eſt, cuius rei cauſa Chriſtus dominus in cælos aſcenderit. Primum enim aſcendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in reſurrectione donatum fuerat, non terrenæ huius, & obſcuræ habitationis locus, ſed altiſſimum, & ſplendidiſſimum cæli domicilium conueniret: nec uero ſolum ut eius gloriæ, & regni ſolium potiretur, quod ſanguine meruerat, uerum etiam ut ea, quæ ad ſalutem noſtram pertinebant, curaret: deinde, ut Ioan. 18. *regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo, re ipſa comprobaret. nam mundi regna, terrena, & fluxa ſunt, magniſque opibus, & carnis potentia nituntur: Chriſti uero regnum non terrenum, quale Iudæi expectabant, ſed ſpirituale, et æternum. itemq. eius opes, & diuitias ſpirituales eſſe ipſe oſtendit, cum ſuam ſedem in cælis collocauit. in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores exiſtimandi ſunt, qui ea, quæ Dei ſunt, diligentius quærunt. nam & ſanctus Iacobus te-* Iacob. 2. *ſtatur, Deum elegiſſe pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe. Sed illud etiam Dominus noſter*

noſter in cælum aſcendẽs efficere uoluit, ut nos eum aſcendentem mente & deſiderio proſequeremur. nam quemadmodum morte, & reſurrectione ſua moriendi, et reſurgendi ſpiritu exemplum nobis reliquerat, ita aſcenſu nos docet, atque inſtruit, ut in terris poſiti, in cælum nos cogitatione conferamus, confitentes nos peregrinos, & hoſpites eſſe ſuper terram, ac patriam inquirentes ciues eſſe ſanctorum, & domeſticos Dei. Noſtra enim, ut idem inquit Apoſtolus, conuerſatio in cælis eſt. Iam uero uim, & magnitudinem inexplicabilium bonorum, quæ in nos Dei benignitas effundit, diuinus Dauid, Apoſtolo interprete, multo ante cecinerat illis uerbis: Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. nam decimo die ſpiritum ſanctum dedit, cuius uirtute, atque ubertate compleuit præſentem illam fidelium multitudinem. & uere tum magnifica illa promiſſa perſoluit: Expedit uobis, ut ego uadam. ſi enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: ſi autem abiero, mittam eum ad uos. Aſcendit etiam in cælum ex Apoſtoli ſententia, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis, & apud patrem aduocati officio fungatur. Filioli mei, inquit ſanctus Ioannes, hæc ſcribo uobis, ut non peccetis: ſed &, ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Nec uero quidquam eſt, unde fideles maiorem lætitiam, et animi iucunditatẽ capere debeant,

[Marginal notes: Ad Heb. 11 · Ad Eph. 2. · Ad Phil. 3. · Pſal. 67. · Ad Eph. 4. · Act. 1. · Ioan 16. · Ad Heb. 9. · 1. Ioan. 2.]

quam Ieſum Chriſtum patronum cauſæ, ac deprecatorem ſalutis noſtræ conſtitutum eſſe, cuius ſit apud æternum patrem ſumma gratia, & Ioan. 14. auctoritas. Parauit denique nobis locum, quod etiam ſe facturum promiſerat, atque omnium noſtrum nomine caput ipſe Ieſus Chriſtus uenit in cæleſtis gloriæ poſſeſſionem. nam in cælum abiens, portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobiſque uiam muniuit, qua ad cæleſtem beatitudinem perueniremus; quemadmodum ipſe in cena diſcipulis futurum prædixerat. quod quidem ut rei etiam euentu aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, ſecum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit. Hanc cæleſtium munerum admirabilem copiam ſalutaris illa commodorum ſeries conſecuta eſt. primum enim fidei noſtræ merito maximus cumulus acceſſit: nam fides earum rerum eſt, quæ ſub aſpectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ ſunt. Quare ſi Dominus a nobis non diſceſſiſſet, fidei no-
Ioan. 20. *ſtræ meritum minueretur: ſiquidem a Chriſto domino beati prædicantur, qui non uiderunt, & crediderunt. Præterea Chriſti in cælum aſcenſus ad confirmandam ſpem in cordibus noſtris magnum momentum habet. nam quoniam Chriſtum hominem in cælum aſcendiſſe, & humanam naturam in dextera Dei patris collocaſſe credimus, magna in ſpe ſumus, fore ut, nos etiam, eius membra, illuc aſcendamus,*

aſcendamus, atque ibi cum capite noſtro coniungamur: quod ipſe Dominus his uerbis teſtatus eſt: Pater, quos dediſti mihi, uolo, ut, ubi ſum ego, & illi ſint mecum. Ioan. 17. *Deinde hoc quoque uel maximum beneficium conſecuti ſumus, quod amorem noſtrum ad cælum rapuit, ac diuino ſpiritu inflammauit: nam ueriſſime dictum eſt, ibi cor noſtrum eſſe, ubi theſaurus noſter eſt.* Mat. 6. *Ac profecto, ſi Chriſtus dominus in terris uerſaretur, omnis noſtra cogitatio in ipſo hominis aſpectu, & conſuetudine defixa eſſet; & illum dumtaxat hominem ſpectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumque terrena quadam beneuolentia proſequeremur: uerum in cælum aſcendens, amorem noſtrum ſpiritualem reddidit, effecitque, ut, quem nunc abſentem cogitamus, eum, ut Deum, ueneremur, & diligamus. Id autem partim apoſtolorum exemplo intelligimus, quibus dum præſens affuit Dominus, humano fere ſenſu de illo iudicare uidebantur; partim uero ipſius Domini teſtimonio confirmatum eſt, cum inquit: Expedit uobis, ut ego uadam.* Ioan. 16. *Nam imperfectus ille amor, quo Chriſtum Ieſum præſentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idque ſpiritus ſancti aduentu: quare ſtatim addit: Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Accedit etiam, quod in terris domum ſuam, ideſt Eccleſiam, amplificauit, quæ ſpiritus ſancti uirtute, & ductu gubernaretur. eius uero uniuerſæ inter homines Paſtorem,*

& ſummum antiſtitem Petrum, apoſtolorum prin
Ad Eph. 4. *cipem, reliquit. tum uero dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios uero euangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores. atque ita ad dexteram patris ſedens, alijs, atque alijs diuerſa dona ſemper impertitur. nam teſtatur Apoſtolus, unicuique noſtrum datam eſſe gratiam ſecúdum menſuram donationis Chriſti. Ad extremum uero, quod antea de mortis, & reſurrectio-*
Ad Eph. 4. *nis myſterio docuimus, idem etiam de aſcenſu fidelibus cogitandum eſt. quamuis enim Chriſti paſſioni ſalutem, & redemptionem noſtram debeamus, qui merito ſuo aditum iuſtis ad cælum aperuit: tamen eius aſcenſus non ſolum ueluti exemplar nobis propoſitum eſt, quo alte ſpectare, & ſpiritu in cælum aſcendere diſcamus, ſed diuinam etiam uirtutem, qua id efficere poſſimus, largitus eſt.*

INDE VENTVRVS EST IVDICARE VIVOS, ET MORTVOS. *Tria ſunt domini noſtri Ieſu Chriſti ad ſuam Eccleſiam decorandam, & illuſtrandam inſignia officia, & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij. cum autem ſuperioribus articulis ab eo genus humanum paſſione, & morte redemptum eſſe, aſcenſu etiam in cælum, noſtram cauſam, et patrocinium in perpetuum ſuſceptum conſtet: ſequitur, ut eius iudicium hoc articulo declaretur: cuius articuli ea uis eſt, & ratio, ſummo illo die Chriſtum dominum de uniuerſo hominum genere iudicaturum eſſe. Sacræ enim*

litteræ duos filij Dei aduentus eſſe teſtantur, alterum, cum, ſalutis noſtræ cauſa, carnem aſſumpſit, & homo in uirginis aluo effectus eſt: alterum, cum in conſummatione ſæculi ad iudicandos omnes homines ueniet. hic aduentus in ſacris litteris dies Domini appellatur: de quo Apoſtolus ait: Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita ueniet. & Saluator ipſe: De die autem illa, & hora nemo ſcit. Ac de ſummo iudicio ſatis ſit illa auctoritas Apoſtoli: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Plena enim eſt ſacra ſcriptura teſtimoniorum, quæ paſſim Parochis occurrent, ad rem non ſolum comprobandam, ſed etiam fidelium oculis ſubijciendam; ut, quemadmodum a mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatiſſimus ſemper fuit, quod in eo myſterio liberationis ſuæ ſpem poſitam haberent; ita deinceps poſt filij Dei mortem, & aſcenſum in cælum, alterum diem Domini uehementiſſimo ſtudio deſideremus, expectantes beatam ſpem, et aduentũ gloriæ magni Dei.

1. ad Teſ. 5. Matt. 13. Mar. 13 2. ad Cor. 5.

De duplici ad nos aduẽtu Domini: & de neceſſitate generalis iudicij.

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem obſeruanda ſunt, in quibus unicuique neceſſe eſt in conſpectum Domini uenire, & ſingularum cogitationum, actionum, uerborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis præſentem ſubire ſententiam. Primum eſt, cum unuſquiſque noſtrum migrat e uita: nam ſtatim ad Dei tribunal

ſiſtitur, ibiq. de omnibus iuſtiſſima quæſtio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit umquam. atque hoc priuatum iudicium uocatur. Alterum uero, cum uno die, atque uno in loco omnes ſimul homines ad tribunal iudicis ſtabunt, ut, omnibus omnium ſæculorum hominibus inſpectantibus, et audientibus, ſinguli, quid de ipſis decretum, et iudicatum fuerit, cognoſcant: cuius ſententiæ pronunciatio impijs, & ſceleſtis hominibus non minima futura eſt pœnarum, & ſuppliciorum pars. rurſus uero pij, & iuſti non paruum ex ea præmium, fructumq. percepturi ſunt, cum, qualis quiſque in hac uita fuerit, apparebit. hoc autem generale iudicium appellatur: de quo illud neceſſario oſtendendum eſt, quæ cauſa fuerit, cur, præter priuatum de ſingulis, alterum etiam de uniuerſis hominibus iudicium exerceretur. nam cum uel ipſis hominibus mortuis interdum ſuperſtites ſint filij parentum imitatores, reliqui ſint liberi, diſcipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipſorum mortuorum præmia, & pœnas augeri neceſſe eſt; cum hæc uel utilitas, uel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura ſit, quá extremus ueniat mundo dies; æquum erat de uniuerſa hac recte, aut perperam factorum, dictorumq. ratione perfectá quæſtionem haberi: quod fieri nó poterat, niſi facto communi omnium hominum iudicio. Accedit etiam, quod, cum piorum fama ſæpe lædatur, impij uero inno-

innocentiæ laude commendentur; diuinæ iuſtitiæ ratio poſtulat, ut pij ereptam iniuria apud homines exiſtimationem in publico uniuerſorum hominum conuentu, et iudicio recuperent. deinde uero boni, et mali homines, quæcumque in uita egerunt, cum non ſine corporibus egerint; omnino ſequitur, ut benefacta, ſiue malefacta ad corpora etiã pertineant, quæ actionum ipſarum inſtrumẽtum fuerunt. Maxime igitur conueniebat, corporibus una cum eorũ animis debita æternæ gloriæ præmia, aut ſupplicia impertiri: quod quidem neque ſine omnium hominum reſurrectione, neque ſine generali iudicio fieri poterat. Poſtremo, quoniam in aduerſis, & ſecundis hominum rebus, quæ promiſcue nonnumquam bonis et malis eueniunt, probandum erat, nihil nõ infinita Dei ſapientia, & iuſtitia geri, ac gubernari; par fuit, non ſolum bonis præmia, improbis ſupplicia in futuro ſæculo conſtitui, uerum etiam publico, ac generali iudicio decerni; quo omnibus notiora, & illuſtriora fierent, atque ut Deo iuſtitiæ, & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniuſta illa querela, qua ſancti etiam uiri deplorare interdum, ut homines, ſolebant, cum improbos ualentes opibus, & honoribus florentes animaduerterent. nam Propheta, Mei, inquit, Pſal. 72. *pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum uidens. & paulo poſt: Ecce ipſi peccatores, et abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias: & dixi; Ego*

Ego ſine cauſa iuſtificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: et fui flagellatus tota die: et caſtigatio mea in matutinis. Atque hæc frequẽs querela multorum fuit. Ergo neceſſe erat, ut generale iudicium exerceretur; ne forte homines di-

Iob 22. *cerent, Deum circa cardines cæli perambulantem non curare terrena. Hæc autem ueritatis formula, iure una ex duodecim fidei Chriſtianæ articulis conſtituta eſt, ut, ſi quorum animi in prouidentia, et iuſtitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea, propoſito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat, ut, cognita Dei iuſtitia, illi ne deficerent, hi a malis, æterni ſupplicij metu, atque expectatione, reuocarentur.*

Mat. 24. *Quare Dominus, & Saluator noſter, cum de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando generale iudicium; ſignaque aduentantis eius temporis deſcripſit; ut, cum illa uiderimus, finem ſæculi prope eſſe intelligamus. ac deinde in cælum aſcendens angelos miſit, qui apoſtolos, eius abſen-*

Act. 1. *tia mærentes, his uerbis conſolarentur:* Hic Ieſus, *qui aſſumptus eſt a uobis in cælum, ſic ueniet, quemadmodum uidiſtis eum euntem in cælum.*

Chriſtus cur iudex omniũ futurus; ac de præcedentibus iudicij ſignis, deq. forma, ſententia, modo.

Verum, Chriſto domino non ſolum ut Deo, ſed etiam ut homini hoc iudicium datum eſſe, ſacræ literæ declarant. quamuis enim iudicandi poteſtas omnibus ſanctæ Trinitatis perſonis communis ſit: præcipue tamen filio eam tribuimus; quod ipſi quoque ſapientiam cõuenire dicimus. Quod autem,

ut

ut homo, mundum iudicaturus ſit, Domini teſtimo nio cõfirmatur, qui inquit: Sicut pater habet uitam in ſemet ipſo, ſic dedit et filio habere uitam in ſemet ipſo, et poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Decebat autem maxime a Chriſto domino hoc iudicium exerceri, ut, cum de hominibus decernendum eſſet, illi corporeis oculis iudicem uidere, & auribus ſententiam, quæ proferebatur, audire poſſent, & omnino iudicium illud ſenſibus percipere. Ac præterea æquiſſimum erat, ut homo ille, qui iniquiſſimis hominum ſententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex ſedere ab omnibus conſpiceretur. Quamobrem apoſtolorum Princeps, cum in Cornelij domo ſumma Chriſtianæ religionis capita expoſuiſſet, docuiſſetque Chriſtum a Iudæis in ligno ſuſpenſum, atque occiſum, tertia uero die ad uitam reſurrexiſſe, ſubiunxit: Et præcepit nobis, prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt a Deo iudex uiuorum, & mortuorum. Sed tria hæc præcipua ſigna iudicium anteceſſura eſſe, ſacræ litteræ declarant, prædicationem euangelij per uniuerſum orbem, diſceſſionem, Antichriſtum: inquit enim Dominus: Prædicabitur hoc euangelium regni in uniuerſo orbe in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet conſummatio. & Apoſtolus nos admonet, ne ab aliquo ſeducamur, quaſi inſtet dies Domini: quoniam, niſi uenerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet.

Ioan. 5. — Act. 10. — Mat. 24. — 2. ad Theſ. 2

ſiet: Quæ autem iudicij forma, et ratio futura ſit, Parochis ex Danielis oraculis, tum ex ſanctorum euangeliorum, & Apoſtoli doctrina facile erit cognoſcere. Præterea, ſententia, quæ a iudice pronuncianda ſit, diligentius hoc loco expendenda erit. Chriſtus enim ſaluator noſter, lætis oculis pios a dextera ſtantes intuens, ita de illis iudicium ſum-
Mat. 25. *ma cum benignitate pronunciabit: Venite benedicti patris mei: poſſidete regnum, quod paratum eſt uobis a conſtitutione mundi. Quibus uerbis nihil iucundius audiri poſſe illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo ſuo cogitauerint, ijs uerbis pios & iuſtos homines a laboribus ad quietem, a lacrymarum ualle ad ſummum gaudium, a miſerijs ad perpetuam beatitudinem, quã illi charitatis officijs promeriti fuerint, uocari. Deinde ad eos, qui a ſiniſtra ſtabunt, conuerſus, ſuam iuſtitiam in eos effun-*
Mat. 25. *det his uerbis: Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & angelis eius. Prioribus illis uerbis, Diſcedite a me, maxima pœna ſignificatur, qua impij plectendi erunt, cum a Dei aſpectu quamlongiſſime eijcientur: neque ulla ſpes eos conſolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur. atque hæc quidem a theologis pœna damni appellata eſt, quod ſcilicet impij apud inferos diuinæ uiſionis luce perpetuo cărituri ſint. Quod uero additur, Maledicti; mirum in modum auget illorum miſeriam, & calamitatem. ſi enim,*

cum a diuina præſentia expellendi eſſent, aliqua ſaltem benedictione digni haberentur; hoc profecto magno eis ſolatio eſſe potuiſſet. at quoniam nihil eiuſmodi ipſis expectandum eſt, quod calamitatem leuiorem faciat; iure optimo, cum expellentur, diuina iuſtitia eos omni maledictione perſequetur. Sequitur deinde: In ignem æternum. quod quidem Mat. 25. alterum pœnarum genus, pœnam ſenſus theologi uocarunt: propterea quod ſenſu corporis percipiatur, ut in uerberibus, & flagellis, alioue grauiore ſuppliciorum genere; inter quæ, dubitari non poteſt, ignis tormenta ſummum doloris ſenſum efficere. cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum ſit; ex eo oſtenditur, damnatorum pœnam omnibus ſuppliciis cumulandam eſſe. atque hoc magis declarant uerba illa, quæ in extrema ſententiæ parte poſita ſunt: Qui paratus eſt Diabolo, & angelis eius. Cum enim ita comparatum ſit, ut omnes moleſtias leuius feramus, ſi calamitatis noſtræ ſocium aliquem, & conſortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuuari poſſimus: quæ tandem erit damnatorum miſeria, quibus in tantis ærumnis a perditiſſimorum dæmonum ſocietate diuelli numquam licebit? & hæc quidem ſententia in impios iuſtiſſime a domino Saluatore noſtro referetur; ut, qui omnia ueræ pietatis opera neglexerint, & eſurienti, ac ſitienti nec cibum, nec potum miniſtrauerint, hoſpitem non exceperint, nudum non

non operuerint, aut in carcere incluſum, ægrumq. non uiſitarint. Hæc ſunt, quæ Paſtores fidelis populi auribus ſæpiſſime inculcare debent. nam huius articuli ueritas fide concepta maximam uim habet ad frenandas prauas animi cupiditates, atque a peccatis homines abſtrahendos. Quare in Eccleſiaſti-
Eccl. 7. *co dictum eſt: In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Ac profecto uix quiſquam adeo præceps in ſcelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis ſtudium non reuocet, fore aliquando, ut ei apud iuſtiſſimum iudicem omnium non ſolum factorum, dictorumque, ſed occultiſſimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna perſoluenda ſit. Iuſtus uero ad colendam iuſtitiam magis ac magis incitetur, ac ſumma lætitia efferatur, neceſſe eſt, quamuis etiam in egeſtate, infamia, cruciatibus uitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo, poſt ærumnoſæ huius uitæ certamina, uictor uniuerſis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cæleſtem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum eſt, hortari fideles oportet, ut optime uiuendi rationem comparent, ad omne pietatis ſtudium ſe exerceant, quo poſſint aduentantem magnum illum diem Domini, maiore cum ſecuritate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum ſumma cupiditate expetere.*

CREDO

CREDO IN SPIRITVM SANCTVM.

Hactenus, quæ ad primam, & ſecundam ſanctæ Trinitatis perſonam pertinebant, quantum propoſiti argumenti ratio poſtulare uidebatur, expoſita ſunt: ſequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia perſona, hoceſt de ſpiritu ſancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne ſtudium, et diligentiam Paſtores adhibebunt, cum homini Chriſtiano non magis liceat hanc partem ignorare, uel de ea minus recte ſentire, quam de alijs ſuperioribus articulis exiſtimãdum ſit. Quare Apoſtolus non permiſit Epheſios quoſdam ſpiritus ſancti perſonam ignorare: a quibus cum quæſiſſet, an ſpiritum ſanctum accepiſſent, cum illi, ne ſi ſpiritus ſanctus quidem eſſet, ſe ſcire reſpondiſſent, ſtatim rogauit: In quo ergo baptizati eſtis? quibus uerbis ſignificauit, diſtinctam huius articuli notitiam fidelibus maxime neceſſariam eſſe: ex qua eum præcipue fructum capiunt, quod cum attente cogitant, ſe, quidquid habent, ſpiritus ſancti munere, & beneficio conſecutos eſſe: tum uero de ſe ipſis modeſtius, & humilius ſentire, & in Dei præſidio omnem ſpem ponere incipiunt: qui primus homini Chriſtiano gradus ad ſummam ſapientiam, & felicitatem eſſe debet. Act. 19.

De propria ſpiritus ſancti ſignificatione.

Huius igitur articuli explanationem a ui, & notione, quæ hoc loco ſpiritus ſancti uocabulo ſubiecta eſt, oxordiri oportebit. nam cum illud æque de patre, & filio rectiſſime dicatur; (uterque enim

enim ſpiritus eſt, & ſanctus: ſiquidem Deum ſpiritum eſſe confitemur) deinde uero hac uoce angeli etiam, & piorum animæ ſignificentur; cauendum eſt, ne populus uerbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum eſt in hoc articulo, ſpiritus ſancti nomine tertiam Trinitatis perſonam intelligi; quo modo in ſacris litteris tum ueteris nonnumquam, tum noui teſtamenti frequenter ac-
Pſal. 50. *cipitur. nam Dauid precatur: Et ſpiritum ſanctum tuum ne auferas a me. in libro ſapientiæ le-*
Sap. 9. *gimus: Senſum tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, et miſeris ſpiritum ſanctum tuum de altiſ*
Eccleſiaſ. 1 *ſimis? et alibi: Ipſe creauit illam in ſpiritu ſancto. In nouo uero teſtamento iubemur baptizari in no-*
Matt. 28. *mine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. & ſan-*
Mat. 1 Luc. 1. *ctiſſimam uirginem de ſpiritu ſancto concepiſſe le-*
Ioan. 1. *gimus. tum uero a ſancto Ioanne ad Chriſtum mittimur, qui nos ſpiritu ſancto baptizat: ac plurimis præterea aliis in locis ea uox legentibus occurrit. Verum nemo mirari debet, tertiæ perſonæ, quemadmodum primæ, & ſecundæ, proprium nomen tributum non eſſe. nam ſecunda perſona ideo proprium nomen habet, & filius dicitur, quia eius æternus a patre ortus proprie generatio uocatur, ut in ſuperioribus articulis explicatum eſt. Vt igitur ortus ille, generationis nomine ſignificatur: ita perſonam, quæ emanat, proprie filium appellamus, &, a qua emanat, patrem. Nunc cum tertiæ perſonæ productioni*

proprium nomen impoſitum non ſit, ſed ſpiratio, et proceſſio appelletur; ſequitur, ut etiam perſona, quæ producitur, ſuo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propterea quod nomina, quæ Deo tribuuntur, a rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & eſſentiæ communicandæ rationem, quam generandi uirtute, agnoſcimus, ob eam cauſam fit, ut rationem, qua ſe ipſum totum Deus ui amoris communicat, proprio uocabulo exprimere non poſſimus. Quare communi SPIRITUS SANCTI *nomine tertia perſona appellata eſt. quod quidem illi maxime conuenire ex eo intelligimus, quia ſpiritualem uitam in nos infundit, ac ſine eius ſanctiſſimi numinis afflatu nihil æterna uita dignum efficere poſſumus.*

Verum, explicata uocabuli ſignificatione, docendus in primis erit populus, ſpiritum ſanctum æque ac patrem & filium Deum eſſe, eidem æqualem, æque omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, ſummum bonum, ac ſapientiſſimum, eiuſdemq. cum patre, et filio naturæ. Quod quidem illius uocis, IN, *cum dicimus, Credo in ſpiritum ſanctum, proprietas ſatis indicat, quæ, ad exprimendam fidei noſtræ uim, ſingulis Trinitatis perſonis appoſita eſt. Atque id etiam aperta ſacrarum litterarum teſtimonia confirmant. nam cum ſanctus Petrus in Actis apoſtolorum dixiſſet: Anania cur tentauit Sathanas cor tuum, mentiri te* Act. 5.

Spiritū ſanctum omnino Patri & Filio in omnibus æqualem.

ſpiritui ſancto ; mox inquit : Non es mentitus hominibus , ſed Deo : quem prius ſpiritum ſanctum appellauerat , eundem ſtatim Deum uocat . Apoſtolus etiam ad Corinthios , quem Deum dixerat , ſpiritum ſanctum eſſe interpretatur . Di-
1. ad Cor 12 *uiſiones , inquit , operationum ſunt , idem uero Deus , qui operatur omnia in omnibus . deinde ſubiungit : Hæc autem omnia operatur unus , atque idem ſpiritus , diuidens ſingulis prout uult . Præterea in Actis apoſtolorum , quod uni Deo prophetæ tribuunt , ille ſpiritui ſancto adſcribit . dixerat enim*
Iſ. 6. *Iſaias : Audiui uocem Domini dicentis , Quem mittam ? et dixit mihi : Vade , et dices populo huic ; Excæca cor populi huius , & aures eius aggraua ; & oculos eius claude : ne forte uideat oculis ſuis , & auribus ſuis audiat . Quæ uerba cum Apoſto-*
Act. 28. *lus citaret : Bene , inquit , ſpiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam prophetam . Deinde uero cum ſcriptura ſpiritus ſancti perſonam cum patre & filio coniungit , ut cum patris , & filij , & ſpiritus ſancti nomen in baptiſmo adhiberi præcipit , nullus nobis de huius myſterij ueritate dubitandi locus relinquitur . nam ſi pater Deus eſt , & filius Deus ; omnino fateri cogimur , etiam ſpiritum ſanctum , qui cum eis pari honoris gradu coniungitur , Deum eſſe . Accedit autem , quod is , qui in nomine cuiuſuis rei creatæ baptizatur , nullum ex eo fructum*
1. ad Cor. 1. *cõſequi poteſt . Numquid in nomine Pauli , inquit , baptizati eſtis ? ut oſtenderet hoc eis nihil ad compa*

randam

randam ſalutem profuturum eſſe. Cum igitur ba-
ptizemur in nomine ſpiritus ſancti, eum eſſe Deum
fateri oportet. Sed hunc eundem trium perſonarum
ordinem, quo ſpiritus ſancti diuinitas comprobatur,
licet animaduertere tum in epiſtola Ioannis: *Tres*
ſunt qui teſtimonium dant in cælo, pater, uerbum, 1. Ioan. 5.
& ſpiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt: tum ex
præclaro illo ſanctæ Trinitatis elogio, quo diuinæ
laudes & pſalmi concluduntur, *Gloria patri, &*
filio, & ſpiritui ſancto. Poſtremo, quod ad eam
ueritatem confirmandam maxime pertinet, quæ-
cumque Dei propria eſſe credimus, ea ſpiritui ſan-
cto conuenire ſacræ litteræ teſtantur. Quare illi
templorum honorem tribuunt, ut cum Apoſtolus
ait: *An neſcitis, quoniam membra ueſtra templú* 1. ad Cor. 6.
ſunt ſpiritus ſancti? Item ſanctificationem, & ui- 2. ad Teſ.
uificationem; & ſcrutari profunda Dei; & per 2. 1. p. 1.
prophetas loqui; & ubique eſſe: quæ omnia diui- Ioan. 6.
no tantum numini tribuenda ſunt. Sed illud præte- 2. ad Cor 3.
rea fidelibus accurate explanandum eſt, ſpiritú ſan 1. ad Cor. 2
ctú ita Deum eſſe, ut eum tertiam perſonam in diui
na natura a patre, et filio diſtinctam, et uoluntate
productam confiteri oporteat. nam, ut alia ſcriptu Mat. 28.
rarú teſtimonia omittantur, baptiſmi forma, quam
Saluator noſter docuit, apertiſſime oſtendit ſpiritum
ſanctú tertiá eſſe perſoná, quæ in diuina natura per
ſe cóſtet, et ab alijs diſtincta ſit. Quod etiá Apoſtoli
uerba declarant, cum inquit: *Gratia domini noſtri* 2. ad Cor. 13
Ieſu Chriſti, et charitas Dei, et communicatio ſancti

ſpiritus ſit cum omnibus uobis, Amen. Idem uero multo apertius demonſtrant, quæ Patres in Conſtantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonij amentiam addiderunt, et in SPIRITVM SANCTVM DOMINVM *& uiuificantem, qui ex patre, filioque procedit: qui cũ patre et filio ſimul adoratur, & conglorifica tur, qui locutus eſt per prophetas. Quod igitur ſpiritum ſanctum Dominum confitentur, in eo declarant, quantum angelis antecellat; qui tamen no-*
Ad Heb. 1. *biliſſimi ſpiritus a Deo cõditi ſunt. illos enim omnes ſanctus Paulus teſtatur eſſe adminiſtratorios ſpiritus, in miniſterium miſſos, propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis.* VIVIFICANTEM *uero appellant, quod anima cum Deo coniuncta magis uiuit, quam corpus animæ coniunctione alitur, ac ſuſtinetur. Quoniam uero ſpiritui ſancto ſacræ litteræ hanc animæ cum Deo coniunctionem tribuunt, rectiſſime uiuificantem ſpiritum ſanctum uocari perſpicuum eſt. Iam uero quod ſequitur, Qui ex patre, filioque procedit, docendi ſunt fideles, ſpiritum ſanctum a patre, & filio, tamquam ab uno principio, æterna proceſſione procedere. id enim eccleſiaſtica regula, a qua Chriſtiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum litterarum et conciliorum auctoritate confirmatur. nam Chriſtus dominus, cũ de ſpiritu ſan*
Ioan. 16. *cto loqueretur, dixit: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in*

ſcripturis

ſcripturis ſacris ſpiritus ſanctus nonnumquam ſpiritus Chriſti interdum ſpiritus patris appellatur: modo a patre, modo a filio mitti dicitur, ut æque a patre, et filio procedere non obſcure ſignificetur. Qui ſpiritum Chriſti non habet, inquit ſanctus Paulus, hic non eſt eius. et idem ſpiritum Chriſti uocat, cum ad Galatas inquit: Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda ueſtra, clamantem Abba pater. Apud ſanctum Matthæum ſpiritus patris appellatur: Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri. et Dominus in cena inquit: Paracletus, quem ego mittam uobis ſpiritum ueritatis, qui a patre procedit, ille teſtimoniũ perhibebit de me. Tum alibi eundem ſpiritum ſanctum a patre mittendum affirmat his uerbis: Quem mittet pater in nomine meo. Ex quibus uerbis cum proceſſionem ſpiritus ſancti intelligamus, perſpicuum eſt, eundem ab utroque procedere. Hæc ſunt, quæ de ſpiritus ſancti perſona tradenda erunt.

Ioan 14.15 · Ad Rom. 8. · Ad Gal. 4. · Mat. 10. · Ioan. 15. · Ioan. 14.

Docere præterea oportebit, quoſdam eſſe ſpiritus ſancti admirabiles effectus, et ampliſſima quædam munera, que ab ipſo, tamquam a perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamuis enim ſanctiſſimæ Trinitatis opera, quæ extrinſecus fiunt, tribus perſonis communia ſint: ex ijs tamen multa ſpiritui ſancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos a Dei immenſa charitate proficiſci. nam cum ſpiritus ſanctus a diuina uoluntate, ueluti amore inflammata, procedat, perſpici

De admirandis ſpiritus ſancti effectibus & donis.

poteſt, eos effectus, qui proprie ad ſpiritum ſanctum referuntur, a ſummo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo conſequitur, ut ſpiritus ſanctus DONVM appelletur. nam doni uocabulo ſignificatur id, quod benigne, & gratuito, nulla ſpe remunerationis propoſita, donatur. Ac proinde quæcumque bona, et beneficia a Deo in nos collata ſunt,
1. ad Cor. 4. (quid autem habemus, quod a Deo, ut inquit Apoſtolus, non acceperimus?) ea nobis ſpiritus ſancti conceſſu, & munere data eſſe, pio, & grato animo agnoſcere debemus. Eius autem plures effectus ſunt. nam ut mundi creationem, creatarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus; uiuificationem ſpiritui ſancto proprie tribui, paulo ante demonſtratum eſt, & Ezechielis teſti-
Ez. 37. monio confirmatur: Dabo, inquit, uobis ſpiritum, & uiuetis. Præcipuos tamen, & maxime proprios ſpiritus ſancti effectus Propheta enumerat:
Eſ. 11. Spiritum ſapientiæ, et intellectus, ſpiritum conſilii, & fortitudinis, ſpiritum ſcientiæ, & pietatis, & ſpiritum timoris Domini: quæ dona ſpiritus ſancti uocantur: interdum autem ſpiritus ſancti nomen eis tribuitur. Quare ſapienter D. Auguſtinus mo-
D. Auguſtinus. net, Animaduertendum eſſe, cum in ſacris litteris huius uocis SPIRITVS SANCTI mentio fit, ut diiudicare poſſimus, tertiam ne Trinitatis perſonã an eius effectus, atque operationes ſignificet. nam hæc duo eodem interuallo diſtinguenda ſunt, quo etiam

etiam creatorem a rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda ſunt, quod ex hiſce ſpiritus ſancti donis, Chriſtianæ uitæ præcepta haurimus, ſentireque poſſumus, an ſpiritus ſanctus in nobis ſit. Verum, præ ceteris eius ampliſſimis muneribus, gratia illa prædicanda eſt, quæ nos iuſtos facit, ſignatque ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hereditatis noſtræ. hæc enim mentem noſtram arctiſſimo amoris uinculo Deo iungit: ex quo fit, ut ſummo pietatis ſtudio accenſi, nouam uitam inſtituamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & uere ſimus. Ad Eph. 1. 1. Ioan. 3.

CREDO SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. *Quanta diligentia curare Paſtores debeant, ut huius noni articuli ueritatem fidelibus explicent, ſi duo potiſſimum conſiderantur, facile cognoſci poterit. Primum enim, teſte ſancto Auguſtino, prophetæ planius, & apertius de Eccleſia, quam de Chriſto, locuti ſunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi poſſe, quam incarnationis ſacramento, præuiderent. Neque enim defuturi erant impii, qui ad ſimiæ imitationem, quæ ſe hominem eſſe fingit, ſolos ſe catholicos eſſe profiterentur, & catholicam Eccleſiam apud ſe tantum, non minus nefarie, quam ſuperbe affirmarent. Deinde, ſi quis hanc ueritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæreſis periculum effugiet. Non enim, ut quiſque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus eſt,* S. Auguſtinus.

 ſed

ſed qui, Eccleſiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non poſſit, ut aliquis ſe hæreſis peſte commaculet, ſi ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponantur; curent omni ſtudio Paſtores, ut fideles, cognito hoc myſterio, contra aduerſarij artes muniti, in fidei ueritate perſeuerent. Pendet autem hic articulus a ſuperiori: quia cum iam demonſtratum ſit, ſpiritum ſanctum omnis ſanctitatis fontem, & largitorem eſſe, nunc ab eodem Eccleſiam ſanctitate donatam confitemur.

Quid proprie nomine Eccleſiæ Chriſtianis intelligendum: & quę myſteria contineat.

Ac quoniam Eccleſiæ uocem Latini a Græcis mutuati, poſt diuulgatum euangelium ad res ſacras tranſtulerunt; quam uim habeat hoc uocabulum, aperiendum eſt. Significat autem Eccleſia euocationem; uerum ſcriptores poſtea uſurparunt pro concilio, & concione. Neque uero refert, utrum populus ille ueri Dei, an falſæ religionis cultor extiterit. in Actis enim de Epheſino populo ſcri- Act. 19. *ptum eſt, cum ſcriba turbas ſedaſſet, dixiſſe: Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Eccleſia poterit abſolui. Legitimam uocat Eccleſiam populum Epheſinum, Dianæ cultui addictū. Neque ſolum gentes, quæ Deum non nouerunt, ſed etiam malorum, & impiorum hominum concilia inter-* Pſal. 25. *dum Eccleſia nominantur. Odiui, inquit Propheta, Eccleſiam malignantium, & cum impijs non ſedebo. Communi uero deinde ſacrarum ſcripturarum conſuetudine hæc uox ad remp. Chriſtianam,*

fideliumque

fideliumque tantum congregationes ſignificandas uſurpata eſt; qui ſcilicet ad lucem ueritatis, & Dei notitiam per fidem uocati ſunt, ut, reiectis ignorantiæ, & errorum tenebris, Deum uerum, & uiuum pie, & ſancte colant, illique ex toto corde inſeruiant. atque, ut unico uerbo hæc res tota abſoluatur, Eccleſia, ut ait ſanctus Auguſtinus, eſt populus fidelis per uniuerſum orbem diſperſus. S. Auguſtinus.

Nec uero leuia myſteria in hoc uocabulo continentur. etenim in euocatione, quam Eccleſia ſignificat, ſtatim diuinæ gratiæ benignitas, & ſplendor elucet, intelligimuſque Eccleſiam ab alijs rebus publicis maxime differre. illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur: hæc autem Dei ſapientia, & conſilio conſtituta eſt. uocauit enim nos intimo quidem ſpiritus ſancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinſecus autem Paſtorum et prædicatorum opera, ac miniſterio. Præterea, ex hac uocatione quis nobis finis propoſitus eſſe debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & poſſeſſio, is optime perſpiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus ſub lege poſitus, ſynagoga, ideſt congregatio diceretur. nam, ut docet ſanctus Auguſtinus, hoc ei nomen impoſitum eſt, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena, & caduca tantum bona ſpectaret. quare merito Chriſtianus populus, non ſynagoga, ſed Eccleſia dicitur: quia, terrenis, & mortalibus rebus contemptis, cæleſtes, & æternas tantummodo conſectatur

ctatur. Multa præterea nomina, quæ plena ſunt myſterijs, ad Chriſtianam rempub. ſignificandam traducta ſunt. nam & domus, & ædificium Dei ab Apoſtolo uocatur. Si tardauero, inquit ad Ti-
1.ad Tim.3. *motheum, ut ſcias quo modo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis. Domus autem Eccleſia idcirco appellatur, quia ſit ueluti una familia, quá unus paterfamilias moderatur, et in qua eſt bonorum omnium ſpiritualium cõmunio. Dicitur etiam grex ouium Chriſti, quarum ille oſtium eſt, & Pa-*
2.ad Cor.11 *ſtor. Vocatur ſponſa Chriſti. Deſpondi uos uni uiro uirginem caſtam exhibere Chriſto, inquit Apo-*
Ad Eph. 5. *ſtolus ad Corinthios. Idem ad Epheſios: Viri diligite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, et in Eccleſia. Dicitur denique Eccleſia corpus Chriſti,*
Ad Eph.1. Ad Colo.1. *ut ad Epheſios, & Coloſſenſes licet uidere. Et hæc ſingula plurimum ualent ad fideles excitandos, ut ſe dignos immenſa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, ut populus Dei eſſet, elegit.*

Eccleſia cur Militãs & Triumphans dicatur, & quos nam cõplectatur.

His uero explicatis, neceſſe erit ſingulas Eccleſiæ partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Eccleſiæ naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam cauſam ſanctiſſimum Dei numen laudare numquam intermittat. Eccleſiæ autem duæ potiſſimum ſunt partes, quarum altera Triumphans,

altera

altera Militans uocatur. Triumphans eſt, cœtus ille clariſſimus, et feliciſſimus beatorum ſpirituum, & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquiſſimo dæmone triumpharunt, & ab huius uitæ moleſtijs liberi ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans uero Eccleſia eſt, cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris uiuũt: quæ ideo Militans uocatur, quod illi cum immaniſſimis hoſtibus, mundo, carne, ſathana perpetuum ſit bellum. Neque idcirco tamẽ duas eſſe Eccleſias cenſendum eſt: ſed eiuſdem Eccleſiæ, ut antea diximus, partes duæ ſunt, quarum una anteceſſit, & cæleſti patria iam potitur: altera in dies ſequitur, donec aliquando cum Saluatore noſtro coniuncta, in ſempiterna felicitate conquieſcat. Iam in Eccleſia Militanti duo ſunt hominum genera, bonorum & improborum: & improbi quidem eorundem ſacramentorum participes eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, uita, ac moribus diſſimiles: boni uero in Eccleſia dicuntur ij, qui non ſolum fidei profeſſione, & communione ſacramentorum, ſed etiam ſpiritu gratiæ, & charitatis uinculo inter ſe coniuncti, & colligati ſunt: de quibus dicitur: Cognouit Dominus, qui ſunt eius. (2. ad Tim. 2) poſſunt uero etiam homines aliquibus coniecturis opinari, quinam ſint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certo autem ſcire minime poſſunt. Quare exiſtimandum non eſt, Chriſtum (Matth. 18.) ſaluatorem de hac Eccleſiæ parte locutum

eſſe,

eſſe, cum ad Eccleſiam nos remiſit, eique ut pareamus præcepit. nam cum illa ſit incognita; cui certum eſſe poterit, ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperãdum ſit? Bonos igitur, & improbos Eccleſia complectitur, quemadmodum & diuinæ litteræ, & ſanctorum uirorum
Ad Eph. 4. *ſcripta teſtantur: In quam ſententiam ſcriptum eſt illud Apoſtoli: Vnum corpus, & unus ſpiritus.*

Eccleſia quibus figuris & ſimilitudinibus deſignata, & quinam ab ea excludantur.

Hæc autem Eccleſia nota eſt, urbique ſupra montem ſitæ comparata, quæ undique conſpicitur. nam cum illi ab omnibus parendum ſit, cognoſcatur neceſſe eſt. Neque bonos tantum, ſed malos etiam complectitur, ut multis parabolis euangelium docet, ueluti cum regnum cælorum, ideſt Militantem Eccleſiam, ſimile eſſe ſagenæ in mare miſſæ commemorat; uel agro, in quo zizania ſuperſeminata
Matt. 13. *ſunt; uel areæ, in qua frumentum cum paleis con-*
Matt. 3. *tinetur; uel decem uirginibus partim fatuis, par-*
Luc. 3. *tim prudẽtibus. Sed multo ante etiam in arca Noe,*
Matt. 25. *qua non ſolum munda, ſed etiam immunda animan*
Gen. 7. *tia concludebantur, huius Eccleſiæ figuram, & ſimilitudinem licet intueri. Quamuis autem, bonos, & malos ad Eccleſiam pertinere, catholica fides uere, & conſtanter affirmet: ex iiſdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum eſt, utriuſque partis diuerſam admodum rationem eſſe. ut enim paleæ cum frumento in area confuſæ ſunt, uel interdum membra uarie intermortua corpori coniuncta: ita etiam mali in eccleſia continentur: ex quo*

fit

*fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur, primo infideles, deinde hæretici et ſchiſmatici, poſtremo excommunicati: ethnici quidem, quod in Eccleſia numquam fuerunt, neque eam umquam cognouerunt, nec ullius ſacramenti participes in populi Chriſtiani ſocietate facti ſunt: hæretici uero, atque ſchiſmatici, quia ab Eccleſia deſciuerunt. neque enim illi magis ad Eccleſiam ſpectant, quam transfugæ ad exercitum pertineant, a quo defecerunt. Non negandum tamen, quin in Eccleſiæ poteſtate ſint, ut qui ab ea in iudicium uocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Poſtremo etiam excommunicati, quod Eccleſiæ iudicio ab ea excluſi, ad illius communionem non pertineant, donec reſipiſcant. De ceteris autem quamuis improbis, & ſceleratis hominibus, adhuc eos in Eccleſia perſeuerare dubitandum non eſt: idque fidelibus tradendum aſſidue, ut, ſi forte Eccleſiæ antiſtitum uita flagitioſa ſit, eos tamen in Eccleſia eſſe, nec propterea quidquã de eorum poteſtate detrahi certo ſibi perſuadeant. Verum uniuerſæ etiam Eccleſiæ partes Eccleſiæ nomine ſignificari ſolẽt, ut cum Apoſtolus Eccleſiam, quæ eſt Corinthi, Gala*tiæ, Laodicenſium, Theſſalonicenſium nominat, pri*uatas etiam fidelium familias Eccleſias uocat. nam Priſcæ, & Aquilæ domeſticam Eccleſiam ſalutari iubet. item alio in loco, Salutant uos, inquit, in domino multum Aquila, & Priſcilla cum domeſtica ſua Eccleſia. Ad Philemonem etiam ſcribens* 2. ad Cor. 1 1. ad Cor. 16 Ad Col. 4. 1. ad Theſ. 1 Ad Rom. 16 1. ad Cor. 16

eandem

eandem uocem uſurpauit. Interdum quoque Eccleſiæ nomine eius præſides, ac Paſtores ſignificantur: Matth. 18. *Si te non audierit, inquit Chriſtus, dic Eccleſiæ; quo in loco præpoſiti Eccleſiæ deſignantur: ſed locus etiam, in quem populus ſiue ad concionem, ſiue alicuius rei ſacræ cauſa conuenit, Eccleſia appellatur. Præcipue uero in hoc articulo Eccleſia bonorum ſimul, & malorum multitudinem, nec præſides ſolum, ſed eos etiam, qui parere debent, ſignificat.*

Eccleſiæ catholicæ proprietates & prærogatiuæ, deq. eius uiſibili ſupremo capite Pōtifice Romano

Aperiendæ autem ſunt fidelibus huius Eccleſiæ proprietates, ex quibus licebit agnoſcere, quanto beneficio a Deo affecti ſint, quibus contigerit in ea naſci, atque educari. Prima igitur *proprietas in Symbolo Patrum deſcribitur, ut una ſit: Vna enim, inquit, eſt columba mea, una eſt ſpecioſa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longe, lateque diffuſa eſt ob eas cauſas, quæ ab Apoſtolo ad Epheſios ſcriptæ ſunt: unum enim dominum, unam fidem, unum* Cant. 6. *baptiſma tantum eſſe prædicat: Vnus eſt etiam eius* Ad Eph. 4. *rector, ac gubernator, inuiſibilis quidem Chriſtus,* Ad Eph. 1. *quem æternus pater dedit caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus eius. Viſibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri apoſtolorum Principis legitimus ſucceſſor, tenet: de quo fuit illa omnium patrum ratio, et ſententia conſentiens, hoc uiſibile caput ad unitatem Eccleſiæ conſtituendam, & conſeruandam neceſſarium fuiſſe. quod præclare*

& uidit

& uidit, & ſcripſit ſanctus Hieronymus, & contra Iouinianum ijs uerbis: Vnus eligitur, ut, capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio. & ad Damaſum: Faceſſat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum ſucceſſore piſcatoris, & diſcipulo crucis loquor. Ego nullum primum, niſi Chriſtum, ſequens, beatitudini tuæ, ideſt Cathedræ Petri, communione conſocior. ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt: Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. quod & longe antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate Eccleſiæ loquens ait. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Super unum ædificat Eccleſiam: & quamuis apoſtolis omnibus, poſt reſurrectionem ſuam, parem poteſtatem tribuat, et dicat: ſicut miſit me pater, et ego mitto uos: accipite ſpiritum ſanctum: tamen, ut unitatem manifeſtaret, unitatis eiuſdem originem, ab uno incipientem, auctoritate ſua diſpoſuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi adſcribi non poteſt, ſcienti in urbe Roma, Petro primo cathedram epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium apoſtolorum caput Petrus; in quo uno cathedræ unitas ab omnibus ſeruaretur, ne ceteri apoſtoli ſingulas ſibi quiſq. defenderet; ut iam ſchiſmaticus, et præuaricator eſſet, qui contra ſingularem cathedram alteram collocaret.

S. Hieronimus.

B. Cyprianus.

Optatus

Poſt

Poſt uero Baſilius ſic ſcriptum reliquit: Petrus collocatus eſt in fundamento: dixit enim; Tu es Chriſtus filius Dei uiui: & uiciſſim audiuit, ſe eſſe petram. licet enim petra eſſet, non tamen petra erat ut Chriſtus. nam Chriſtus uere immobilis petra: Petrus uero propter petram. Dignitates enim ſuas Deus largitur alijs: ſacerdos eſt, & facit ſacerdotes: petra eſt, & petram facit: & quæ ſua ſunt, largitur ſeruis ſuis. Poſtremo uero ſanctus

S. Ambroſius. Ambroſius ait: Si quis obijciat, Eccleſiam, uno capite, & ſponſo Ieſu Chriſto contentam, præterea nullum requirere; in promptu reſpóſio eſt. Vt enim Chriſtum dominum ſingulorum ſacramentorum non ſolum auctorem, ſed intimum etiam præbitorem habemus: (nam ipſe eſt qui baptizat, & qui abſoluit, & tamen is homines ſacramentorum externos miniſtros inſtituit) ſic Eccleſiæ, quam ipſe intimo ſpiritu regit, hominem ſuæ poteſtatis uicarium, & miniſtrum præfecit. nam cum uiſibilis Eccleſia, uiſibili capite egeat: ita Saluator noſter Petrum uniuerſi fidelium generis caput, & paſtorem conſtituit, cum illi oues ſuas paſcendas uerbis ampliſſimis commendauit, ut qui ei ſucceſſiſſet, eandem plane totius Eccleſiæ regendæ, & gubernandæ poteſtatem habere uoluerit. Vnus præterea, idemque eſt ſpiritus, inquit Apoſtolus ad

1. ad Co. 12 Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris uitam, impertitur. Ad

Ad Eph. 4. quam unitatem ſeruandam cum Epheſios hortaretur

retur, inquit: Solliciti ſeruare unitatem ſpiritus in uinculo pacis: unum corpus, & unus ſpiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis conſtat membris, eaque ab una anima aluntur, quæ oculis uiſum, auribus auditum, & alijs ſenſibus diuerſas uires ſubminiſtrat: ita corpus Chriſti myſticum, quod eſt Eccleſia, ex multis fidelibus compoſitum eſt. Vna quoque eſt ſpes, ut in eodem loco idem Apoſtolus teſtatur, ad quam uocati ſumus: ſiquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam uitam, ſperamus. Vna eſt denique fides, quæ omnibus tenenda eſt, ac præſeferenda. Non ſint, inquit Apoſtolus, in uobis ſchiſmata: atque unum baptiſma, quod quidem eſt Chriſtianæ fidei ſacramẽtum. Altera proprietas Eccleſiæ eſt, ut ſit ſancta: quod a Principe apoſtolorum accepimus eo loco: Vos autem genus electum, gens ſancta. Appellatur autem ſancta, quod Deo conſecrata, dedicataque ſit. ſic enim cetera huiuſcemodi, quamquã corporea ſint, ſancta uocari conſueuerunt, cum diuino cultui addicta, et dedicata ſunt. cuius generis ſunt in lege ueteri uaſa, ueſtes, & altaria: in qua primogeniti quoque, qui Deo altiſſimi dedicabãtur, ſancti ſunt appellati. Nec mirum cuiquam uideri debet, Eccleſiam dici ſanctam, tametſi multos peccatores continet. ſancti enim uocantur fideles, qui populus Dei effecti ſunt, qui ſe ſe, fide, & baptiſmate ſuſcepto, Chriſto conſecrarunt: quamquam in multis offendunt, &, quæ polliciti ſunt, non

Ad Eph. 4.

1. ad Cor. 1.

1. Pet. 2.

præſtant. quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etſi artis præcepta non ſeruent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios ſanctificatos, & ſanctos appellat: in quibus nonnullos fuiſſe perſpicuum eſt, quos, ut carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda eſt, quod ueluti corpus cum ſancto capite Chriſto domino, totius ſanctitatis fonte, coniungitur, à quo ſpiritus ſancti chariſmata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffunduntur. Præclare ſanctus Auguſtinus interpretans uerba illa prophetæ, Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum; Audeat, inquit, & corpus Chriſti, audeat & unus ille homo, clamans a finibus terræ cum capite ſuo, & ſub capite ſuo dicere, ſanctus ſum: accepit enim gratiam ſanctitatis, gratiam baptiſmi, & remiſſionis peccatorum. Ac paulo poſt: Si Chriſtiani omnes, & fideles, in Chriſto baptizati, ipſum induerunt, ſicut Apoſtolus dicit: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: ſi membra ſunt facti corporis eius, et dicunt ſe ſanctos non eſſe, capiti ipſi faciunt iniuriam, cuius membra ſancta ſunt. Accedit etiam, quod ſola Eccleſia legitimum ſacrificij cultum, & ſalutarem habet ſacramentorum uſum; per quæ, tamquam efficacia diuinæ gratiæ inſtrumẽta, Deus ueram ſanctitatem efficit; ita ut, quicumque uere ſancti ſunt, extra hanc Eccleſiam eſſe non poſſint. Patet igitur, Eccleſiam eſſe ſanctam, ac ſanctam quidem

[Margin: 1. ad Cor. 1. — S. Auguſtinus. — Ad Gal. 3.]

dem; quoniam corpus eſt Chriſti, a quo ſanctifica tur, cuiuſque ſanguine abluitur. Tertia proprietas Eccleſiæ ea eſt, ut Catholica, nempe uniuerſalis, uocetur: quæ appellatio uere illi tributa eſt: quoniam, ut teſtatur ſanctus Auguſtinus, A ſolis ortu uſque ad occaſum unius fidei ſplendore diffunditur. Neque enim, ut in humanis rebuſp. aut hæreticorum conuentibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Eccleſia definita eſt: uerum omnes homines, ſiue illi barbari ſint, ſiue Scythæ, ſiue ſerui, ſiue liberi, ſiue maſculi, ſiue feminæ, charitatis ſinu complectitur. Quare ſcriptum eſt: Redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum. De Eccleſia dicit David: Poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, et poſſeſſionem tuã terminos terræ. Item: Memor ero Raab, & Babylonis ſcientium me. &: Homo natus eſt in ea. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc uſque diem fuerũt, quiue futuri ſunt, quamdiu mundus extabit, ueram fidem profitentes, ad eandem Eccleſiam pertinent, quæ ſuper fundamen to apoſtolorum fundata eſt, ac prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Chriſto, qui fecit utraque unum, & pacem ijs, qui prope, & ijs, qui longe, annunciauit, conſtituti ſunt, et fundati. Vniuerſalis etiam ob eam cauſam dicitur, quod omnes, qui ſalutem æternam conſequi cupiunt,

S.Auguſtinus.

Apocal. 5.

Pſal. 2.

Pſal. 86.

Ad Eph. 2.

eam tenere, & amplecti debeant, non ſecus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingreſſi ſunt.

Eccleſiæ ueræ a falſa dignoſcẽdæ certiſſima regula.

Hæc igitur ueluti certiſſima regula tradenda eſt, qua uera, & falſa Eccleſia iudicetur: ſed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab apoſtolis ducit, Eccleſiæ ueritatem agnoſcimus: ſiquidem eius doctrina ueritas eſt, non recens, neque nunc primum orta, ſed ab apoſtolis iam olim tradita, et in omnem orbem terrarum diſſeminata. ex quo fit, ut nemo dubitare poſſit, impias hæreticorum uoces longe a ueræ Eccleſiæ fide abeſſe, cum doctrinæ Eccleſiæ, quæ ab apoſtolis ad hanc diem prædicata eſt, aduerſentur. Quare, ut omnes intelligerent, quænam eſſet Eccleſia catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, APOSTOLICAM. *Etenim ſpiritus ſanctus, qui Eccleſiæ præſidet, eam non per aliud genus miniſtrorum, quam per apoſtolicum, gubernat. Qui ſpiritus primum quidem apoſtolis tributus eſt, deinde uero ſumma Dei benignitate ſemper in Eccleſia manſit. Sed quemadmodum hæc una Eccleſia errare non poteſt in fidei, ac morum diſciplina tradenda, cum a ſpiritu ſancto gubernetur; ita ceteras omnes, quæ ſibi Eccleſiæ nomen arrogant, ut quæ Diaboli ſpiritu ducantur, in doctrinæ, & morum pernicioſiſſimis erroribus uerſari neceſſe eſt. Sed quoniam magnam uim habent figuræ ueteris teſtamenti ad excitandos fidelium animos, reuocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cuius rei potiſſimum cauſa apoſtoli his*

uſi ſunt; illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illuſtrem ſignificationem habet arca Noe: quæ ob eam rem tantum diuino iuſſu conſtructa eſt, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Gen. 6. *Eccleſiam ipſam ſignificet; quam Deus ſic conſtituit, ut, quicumque per baptiſmum illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti eſſe poſſent; qui uero extra illam eſſent, quemadmodum ijs euenit, qui in arcam recepti non ſunt, ſuis ſceleribus obruerentur. Alia figura eſt, magna illa ciuitas Hieruſalem, cuius nomine ſcripturæ ſæpius ſanctam Eccleſiam ſignificant. Nimirum in illa ſolam offerre Deo ſacrificia licebat: quia in ſola etiam Dei Eccleſia, neque extra eam uſquam, uerus cultus, uerumque ſacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo poſſit. Iam, illud etiam extremo loco de Eccleſia docendum erit, quanam ratione nos credere Eccleſiam, ad articulos fidei pertineat. nam etſi quiuis ratione, et ſenſibus percipit, Eccleſiam, ideſt hominum conuentum in terris eſſe, qui Chriſto domino addicti, & conſecrati ſunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus eſſe uideatur; cum nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa myſteria, quæ in ſancta Dei Eccleſia contineri partim declaratum eſt, partim in ſacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illuſtrata, non ullis rationibus conuicta, intelligere poteſt. Cum igitur hic articulus non minus, quam*

ceteri, intelligentiæ noſtræ facultatem, & uires ſuperet; iure optimo cõfitemur, nos Eccleſiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoſcere, ſed fidei oculis intueri. Neque enim homines huius Eccleſiæ auctores fuerunt, ſed Deus ipſe immortalis, qui eam ſuper firmiſſimam petram
Pſal.86. *ædificauit, teſte Propheta: Ipſe fundauit eam altiſſimus: quam ob cauſam hereditas Dei, & Dei populus appellatur. Nec poteſtas, quam accepit, humana eſt, ſed diuino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ uiribus comparari non poteſt: ita etiam fide ſolum intelligimus, in Eccleſia claues regni cælorum eſſe, eique poteſtatem peccata remittendi, excommunicandi, uerumque Chri-*
Ad Heb. 3. *ſti corpus conſecrandi traditam: deinde ciues, qui in ea morantur, non habere hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirere. Vnam igitur Eccleſiam ſanctam, & catholicam eſſe, neceſſario credendum eſt. tres enim Trinitatis perſonas, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, ita credimus, ut in eis fidem noſtram collocemus. Nunc autem, mutata dicendi forma, ſanctam, & non, in ſanctam Eccleſiam, credere profitemur; ut, hac etiam diuerſa loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus diſtinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Eccleſiam collata ſunt, beneficia, diuinæ bonitati accepta referamus.*

SANCTORVM COMMVNIONEM. *Cum ſanctus Ioannes euangeliſta de diuinis myſterijs ad*

fideles

fideles ſcriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: Vt & uos, inquit, ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre, & cum filio eius Ieſu Chriſto. Hæc ſocietas in communione ſanctorum ſita eſt, de qua in hoc articulo ſermo habetur. utinam uero in eo explicando eccleſiarum præſides, Pauli, & aliorum apoſtolorum diligentiam imitarentur. eſt enim non ſolum quædam ſuperioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, ſed etiam, quis uſus myſteriorum eſſe debeat, quæ Symbolo continentur, declarat. omnia enim eius rei cauſa perueſtiganda ſunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam ſocietatem ſanctorum admittamur, admiſſique conſtantiſſime perſeueremus, cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine. In primis igitur fideles docendi ſunt, hunc articulum eſſe illius, qui de una ſancta Eccleſia catholica antea poſitus eſt, ueluti explicationem quandam. unitas enim ſpiritus, a quo illa regitur, efficit, ut, quidquid in eam collatum eſt, commune ſit. omnium enim ſacramentorum fructus ad uniuerſos fideles pertinet: quibus ſacramentis, ueluti ſacris uinculis, Chriſto connectuntur, & copulantur, & maxime omnium baptiſmo, quo, tamquam ianua, in Eccleſiam ingredimur. Hac autem ſanctorum communione, ſacramentorum communionem intelligi debere, Patres in ſymbolo ſignificant illis uerbis: Confiteor

1. Ioan. 1.

Ad Col. 1.

unum baptiſma. Baptiſmum uero in primis Euchariſtia, & deinceps cetera ſacramenta conſequuntur. nam etſi hoc nomen omnibus ſacramentis conuenit, cum Deo nos coniungant, illiuſque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium eſt Euchariſtiæ, quæ hanc efficit communionem. Sed alia etiam communio in Eccleſia

1. Ad Cor. 13. cogitáda eſt. Quæcumque enim pie, ſancteq. ab uno ſuſcipiuntur, ea ad omnes pertinent, et, ut illis proſint, charitate, quæ non quærit, quæ ſua ſunt, efficitur.

S. Ambroſius. Id uero cum S. Ambroſii teſtimonio comprobatur, qui locum illum pſalmi explanans, Particeps ego ſum omnium timentium te, ita inquit: Sicut membrum particeps eſſe dicimus totius corporis, ſic coniunctum omnibus timentibus Deum. Quare Chriſtus eam nobis orandi formam præ-

Mat. 6. ſcripſit, ut diceremus; Panem noſtrum, non meum; ac reliqua eius generis, non nobis tantum, ſed omnium ſaluti, & commodis proſpicientes. At uero hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptiſſima ſimilitudine in ſacris litteris ſæpe demonſtratur. nam in corpore multa ſunt

1. ad Cor. 12. membra: ſed etſi multa ſunt, unum tamen corpus conſtituunt, in quo ſingula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec uero omnia eandem dignitatem habent, aut æque utiles, et decoras functiones exequuntur: nullique ſuum, ſed totius corporis commodum, atque utilitas propoſita eſt. Omnia deinde tam apta inter ſe, & con-

nexa

nexa ſunt, ut, ſi unum aliquod dolore afficitur, cetera item naturæ cognatione, et conſenſu doleant; ſi contra bene affectum eſt, communis ſit omnibus ille iucunditatis ſenſus. Atque hæc eadem in Eccleſia licet contemplari: in qua etſi diuerſa ſunt membra, nempe uariæ nationes, Iudæorum, Gentium, liberi, & ſerui, pauperes, & diuites, cum tamen baptiſmo initiantur, unum corpus cum Chriſto fiunt, cuius ille caput eſt. Vnicuique præterea in hac Eccleſia ſuum munus aſſignatum eſt. ut enim alij in ea apoſtoli, alij doctores, omnes uero publicæ utilitatis cauſa ſunt conſtituti: ita aliorum eſt, præeſſe, ac docere; aliorum item parere, & ſubiectos eſſe. At uero tot, tantiſque muneribus, ac bonis diuinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate uitam Chriſtianam degunt, iuſtique, & chari Deo ſunt. Membra uero mortua, nimirum homines ſceleribus obſtricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, ut huius corporis membra eſſe deſinant; ſed cum ſint mortua, fructum ſpiritualem, qui ad iuſtos, & pios homines peruenit, non percipiunt. tametſi, cum in Eccleſia ſint, ad amiſſam gratiam, uitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui ſpiritu uiuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes eſſe dubitari non poteſt, qui omnino ab Eccleſia ſunt præciſi. Nec uero tantum communia ſunt ea dona, quæ homines charos Deo, ac iuſtos reddunt, ſed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur

ſcientia,

gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur ſcientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuatæ, ſed publicæ utilitatis cauſa, ad ædificandam Eccleſiam conceduntur. nam ſanitatis gratia, non illius, qui ea præditus eſt, ſed ægroti curandi cauſa tributa eſt. Ac nihil tandem a uere Chriſtiano homine poſſidetur, quod ſibi cum ceteris omnibus commune eſſe non exiſtimare debeat. quare ad ſubleuandam indigentium miſeriam prompti, ac parati eſſe debent. nam qui
1.Ioan. 3. *huiuſmodi bonis ornatus eſt, ſi uiderit fratrem ſuum egere, nec illi ſubuenerit, is Dei charitatem non habere plane conuincitur. Quæ cum ita ſe habeant; ſatis conſtat, eos, qui in hac ſancta communione ſunt, quadam felicitate perfrui, & uere illud*
Pſal. 83. *dicere poſſe: Quá dilecta tabernacula tua Domine uirtutum: concupiſcit, et deficit anima mea in atria Domini: et beati, qui habitant in domo tua Domine:*

REMISSIONEM PECCATORVM. *Nemo eſt, qui cum uideat, hunc articulum de remiſſione peccatorum, in ceteris fidei articulis numeratum eſſe, dubitare poſſit, eo non ſolum diuinum aliquod myſterium, ſed etiam ad ſalutem comparandam maxime neceſſarium contineri. nam antea declaratum eſt, ſine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Chriſtianam pietatem aditum patere. Verum ſi id, quod per ſe omnibus notum eſſe debet, aliquo etiam teſti-*

monio confirmãdum uideatur, ſatis illud erit, quod Saluator noſter paulo ante aſcenſum in cælum de ea re teſtatus eſt, cum diſcipulis ſenſum aperuit, ut intelligerent ſcripturas: Oportebat, inquit, Christum pati, & reſurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, et remiſſionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hieroſolyma. Quæ uerba ſi Parochi animaduerterint, facile intelligent, cum cetera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda ſint, tum uero præcipue huius articuli diligenter explicandi magnam eis a Domino neceſſitatem impoſitam eſſe. Luc. 24.

Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non ſolum peccatorum remiſſionem in catholica Eccleſia reperiri; de qua Iſaias prædixerat: Populus qui habitabit in ea, auferetur ab eo iniquitas: ſed etiam poteſtatem peccata remittendi in ea eſſe: qua ſi rite, & ſecundum leges a Christo domino præſcriptas ſacerdotes utantur, uere peccata remitti, & condonari credendum eſt. Iſ. 33.

Hæc autem uenia, cum primum fidem profitentes ſacro baptiſmo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpæ delẽdum, ſiue ea origine contracta, ſiue quid propria uoluntate omiſſum, uel commiſſum ſit, aut pœnæ perſoluendum relinquatur. Verum per baptiſmi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur: quin potius, cum unicuique aduerſus concupiſcentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non deſinit, pugnandum

pugnãdum ſit, uix ullum reperias, qui uel tam acri ter reſiſtat, uel tam uigilanter ſalutem ſuam tueatur, ut omnes plagas uitare poſſit.

Cum igitur neceſſe fuerit, in Eccleſia poteſtatem eſſe peccata remittendi, alia etiam ratione, quam baptiſmi ſacramento, claues regni cælorum illi concreditæ ſunt, quibus poſſint unicuique pænitenti, etiam ſi uſque ad extremum uitæ diem peccaſſet, delicta condonari. Clariſſima huius rei teſtimonia in ſacris litteris habemus: nam apud ſanctum Mat-
Mat. 16. thæum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claues regni cælorũ: et quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum et in cælis: et quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.
Mat. 18. Item: Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Deinde ſanctus Ioannes teſtatur Dominum, cum inſufflaſſet
Ioan. 20. apoſtolis, dixiſſe: Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Neque uero exiſtimandum eſt, hanc poteſtatem certis quibuſdam peccatorum generibus definitã eſſe. nullum enim tam nefarium facinus uel admitti, uel cogitari poteſt, cuius remittendi poteſtatem ſancta Eccleſia non habeat. quemadmodum etiam nemo adeo improbus, & ſceleſtus fuerit, quem ſi erratorum ſuorum uere pæniteat, certa ei ueniæ ſpes propoſita eſſe non debeat. Sed neque hæc eadem poteſtas ita circum-

ſcribitur

ſcribitur, ut præfinito ſolum aliquo tempore ea uti liceat. nam quacumque hora peccator ad ſanitatem redire uoluerit, reijciendum non eſſe docuit Saluator noſter, cum Principi apoſtolorum interroganti quoties peccatoribus ignoſcendum eſſet, an ſepties, reſpondit, Non ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties. Verum ſi miniſtros diuinæ huius poteſtatis ſpectemus, ea minus late patere uidebitur. Dominus enim non omnibus, ſed Epiſcopis tantum, & ſacerdotibus tam ſancti muneris poteſtatem dedit. Idem etiam cenſendum erit, quod ad rationem eius poteſtatis exercendæ pertinet. nam per ſacramenta ſolum, ſi eorum forma ſeruetur, peccata remitti poſſunt: aliter uero nullum ius a peccatis ſoluendi Eccleſiæ datum eſt. ex quo ſequitur, tum ſacerdotes, tum ſacramenta ad peccata condonanda ueluti inſtrumenta ualere: quibus Chriſtus dominus auctor ipſe, & largitor ſalutis remiſſionem peccatorum, & iuſtitiam in nobis efficit. Vt autem fideles cæleſte hoc munus, quod ſingulari in nos Dei miſericordia Eccleſiæ donatum eſt, magis ſuſpiciant, atque ad eius uſum, et tractationem ardentiori pietatis ſtudio accedant, conabitur Parochus huius gratiæ dignitatem, & amplitudinem demonſtrare. ea autem ex hoc potiſſimum perſpicitur, ſi, cuius uirtutis ſit peccata remittere, et homines ex iniuſtis iuſtos reddere, diligenter expoſitum fuerit. Conſtat enim, infinita, & immenſa Dei ui hoc effici; quam eandem in excitandis mortuis, et in mundi

Mat. 18.

creatione

creatione neceſſariam eſſe credimus. Quod ſi etiam, ut Auguſtini ſententia confirmatur, maius opus exiſtimandum eſt, aliquem ex impio pium facere, quam cælum, & terram ex nihilo creare, cum ipſa creatio non niſi ex infinita uirtute poſſit exiſtere: conſequens eſt, ut multo magis peccatorum remiſſio infinitæ poteſtati tribuenda ſit. quare ueriſſimas eſſe priſcorum patrum uoces agnoſcimus, quibus confitentur, ab uno Deo peccata hominibus condonari, neque ad alium auctorem, quam ad ſummam eius bonitatem, et potentiam, tam mirificum opus
Iſ. 43. *referendum eſſe. Ego ſum, inquit ipſe Dominus per Prophetam, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas. Nam ſcelerum remittendorum eadem ratio uidetur eſſe, quam in pecunia debita ſeruare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, niſi a creditore, pecunia, quæ debetur, remitti poteſt: ita, cum uni Deo peccatis obſtricti ſimus, (ſiquidem*
Mat. 6. *quotidie oramus, Dimitte nobis debita noſtra) perſpicuum eſt, a nemine, præter illum, debita nobis condonari poſſe. Hoc uero admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum eſt. Primus omnium Chriſtus, ſaluator noſter, ut homo, cum idem uerus Deus eſſet, hoc munus a cæleſti patre traditum accepit.*
Mat. 9. *Vt ſciatis, inquit, quia filius hominis habet pote-*
Mar. 2. *ſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: ſurge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam. Cum igitur homo factus eſſet, ut hominibus*

hanc peccatorum ueniam largiretur, priuſquam in cælum aſcenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum ſederet, eam poteſtatem Epiſcopis, & presbyteris in Eccleſia conceſſit: quamquam, ut antea docuimus, Chriſtus ſua auctoritate, ceteri, ut eius miniſtri, peccata dimittunt. Quamobrem ſi, quæ infinita uirtute effecta ſunt, maxime admirari, & ſuſcipere debemus: ſatis intelligimus, pretioſiſſimum hoc munus eſſe, quod Chriſti domini benignitate Eccleſiæ donatum eſt. ſed ipſa etiam ratio, qua Deus, clementiſſimus pater, mundi peccata delere conſtituit, animos fidelium ad huius beneficij magnitudinem contemplandam uehementer excitabit: ſanguine enim unigeniti filij ſui ſcelera noſtra expiari uoluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, ultro ille perſolueret, iuſtuſque pro iniuſtis damnaretur, innocens pro reis morte acerbiſſima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos eſſe, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati; facile ſtatuemus, nihil nobis ſalubrius contingere potuiſſe hac remittendi peccata poteſtate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiam, ſummamque erga nos charitatem oſtendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, neceſſe eſt. nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum ex Chriſti morte, & cruce conſecutus eſt, ſtatim amittit, et omnino paradiſi aditu, quem

ſuſpicere

quē prius interclusum Saluator noſter paſſione ſua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem uenit, facere non poſſumus, quin humanæ miſeriæ conſideratio uehementer ſollicitos nos habeat. Verum ſi animum ad hanc admirabilem poteſtatem referamus, quæ Eccleſiæ diuinitus tributa eſt; et huius articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut poſſit diuina ope adiutus in priſtinum dignitatis ſtatum reſtitui: tunc uero cogimur ſummo gaudio, & lætitia exultare, et immortales Deo gratias agere. Ac profecto, ſi grata, & iucunda medicamenta uideri ſolent, quæ nobis medicorum arte, et induſtria, cum graui aliquo morbo laboramus, parantur; quanto iucundiora eſſe debent ea remedia, quæ Dei ſapientia ad animorum curationem, atque adeo ad uitam reparandam inſtituit? cum præſertim non quidem dubiam ſalutis ſpem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, ſed certiſſimam ijs, qui ſanari cupiunt, ſalutem afferant.

Erunt igitur fideles hortandi, poſtquam tam ampli, & præclari muneris dignitatem cognouerint, ut illud etiam ſtudeant ad ſuum commodum religioſe conuertere. Vix enim fieri poteſt, ut qui re utili, & neceſſaria non utatur, eam contemnere non exiſtimetur; præſertim uero cum Dominus hanc poteſtatem remittendi peccata ea re tradiderit Eccleſiæ, ut omnes hoc ſalutari remedio uterentur. nam quemadmodum nemo ſine baptiſmo expiari

poteſt:

poteſt: ita, quicumque baptiſmi gratiam, mortiferis ſceleribus amiſſam, recuperare uoluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ ſacramentum, confugiat neceſſe eſt. Verum hoc loco admonendi ſunt fideles, ne, tam ampla ueniæ facultate propoſita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, uel ad peccandum faciliores, uel ad reſipiſcendum tardiores reddantur. in altero enim cum iniurioſi, & contumelioſi in hác diuinam poteſtatem manifeſte deprehendantur, indigni ſunt, quibus Deus miſericordiam ſuam impertiatur: in altero uero magnopere uerendum eſt, ne morte præoccupati, fruſtra peccatorum remiſſionem confeſſi fuerint, quam tarditate & procraſtinatione merito amiſerunt.

CARNIS RESVRRECTIONEM.

Magnam huius articuli uim eſſe ad fidei noſtræ ueritatem ſtabiliẽdam id maxime oſtendit, quod diuinis litteris non ſolum credendus fidelibus proponitur, ſed multis etiam rationibus confirmatur. quod quidem cum in alijs Symboli articulis uix fieri uideamus, intelligi poteſt, hoc ueluti firmiſſimo fundamento ſalutis noſtræ ſpem nixam eſſe. nam, ut Apoſtolus ratiocinatur: Si mortuorum reſurrectio non eſt, neque Chriſtus reſurrexit: quod ſi Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides ueſtra. In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & ſtudij ponet, quam in eo euertendo multorum impietas laborarit. ma-

gnas enim & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulo poſt demonſtrabitur. Sed hoc in primis attendere oportebit, reſurrectionem hominum in hoc articulo, carnis reſurrectionem appellari. quod quidem ſine cauſa factum non eſt. nam docere uoluerunt apoſtoli id, quod neceſſario ponendum eſt, animam eſſe immortalem. quare ne quis forte eam ſimul cum corpore interiiſſe, utrumque uero in uitam reuocari exiſtimaret, cum animam plurimis ſacrarum litterarũ locis immortalem eſſe plane conſtet, ob eam rem carnis tantum ſuſcitandæ mentio in articulo facta eſt. & quamquam ſæpe etiam in ſacris ſcripturis
Iſ. 40. *caro integrum hominem, ut eſt apud Iſaiam, Omnis*
Ioan. 1. *caro fenum; & apud ſanctum Ioannem, Et uerbum caro factum eſt; ſignificet: hoc tamen loco carnis uox corpus declarat: ut duarum partium, animæ & corporis, quibus homo conſtat, alteram tantum, nempe corpus corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum eſt, redire, animam uero incorruptam manere intelligamus. At uero, cum nemo, niſi mortuus fuerit, ad uitam reuocetur, anima proprie non dicitur reſurgere. Carnis quoque mentio facta eſt, illius hæreſis confutandæ cau-*
2. ad Tim. 2 *ſa, quæ, uiuo Apoſtolo, Hymenæi, et Phileti fuit; qui aſſerebant, cum de reſurrectione in ſcripturis ſacris ageretur, non de corporea, ſed de ſpirituali, qua a morte peccati ad uitam innocentem reſurgitur, accipiendum eſſe. Itaque his uerbis planum*
fit,

ſit, eum errorem tolli, & ueram corporis reſurrectionem confirmari.

Verum Parochi partes erunt, hanc ueritatem illuſtrare exemplis ex ueteri, nouoque teſtamento, & ex omni eccleſiaſtica hiſtoria deprompt is. alij enim ab Helia, et Heliſeo in ueteri teſtamento, alij, præter eos, quos Chriſtus dominus a morte excitauit, a ſanctis apoſtolis, alijsque permultis ad uitam reuocati ſunt: quæ reſurrectio multorum huius articuli doctrinam confirmat. ut enim plures a morte excitatos credimus: ita uniuerſos ad uitam reuocatum iri credendum eſt. quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex huiuſmodi miraculis capere debemus, ille eſt, ut ſummam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa teſtimonia, quæ Parochis, qui in ſacris litteris mediocriter uerſati ſunt, facile occurrent. Illuſtriora uero loca ſunt in ueteri quidem teſtamento, quæ leguntur apud Iob, cum ait, ſe in carne ſua conſpecturum Deum ſuum: & apud Danielem de ijs, qui in puluere terræ dormiunt, alios in uitam æternam, alios in opprobrium ſempiternum euigilaturos: in nouo autem teſtamento, quæ ſanctus Matthæus refert de diſputatione, quam Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, quæ euangeliſtæ narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda ſunt, quæ Apoſtolus, ad Corinthios, & ad Theſſalonicenſes ſcribens, accurata oratione diſſeruit. Sed quamuis hoc fide certiſſimum ſit, multum

Carnis reſurrectio exemplis ſcripturæ & teſtimoniis comprobatur.

Iob 19.

Daniel. 12.

Mat. 22.

1. ad Cor. 15.

1. ad Theſſ. 4.

tamen proderit, uel exemplis, uel rationibus oſten dere, id, quod fides credendum proponit, a natura, aut ab humanæ mentis intelligentia non abhorrere. itaque Apoſtolus quærenti quo modo reſurgerent 1. ad Cor. 15. *mortui, ſic reſpondit: Inſipiens tu quod ſeminas, non uiuificabitur, niſi prius moriatur: & quod ſeminas, non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum, utputa tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem dat illi corpus ſicut uult. & paulo poſt inquit: Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Ad eam ſimilitudinem mul-* S. Gregorius. *tas præterea adiungi poſſe, ſanctus Gregorius oſten dit: Lux enim, inquit, quotidie quaſi moriendo oculis ſubtrahitur, & rurſus quaſi reſurgendo reuocatur: & arbuſta uiriditatem amittunt, & rurſus quaſi reſurgendo reparantur: & ſemina pu treſcendo moriuntur, & rurſum germinando reſurgunt. Rationes illæ præterea, quæ ab eccleſiaſti cis ſcriptoribus afferuntur, ſatis ad eam rem probandam accommodatæ uideri poſſunt. Ac primum quidem, cum animæ immortales ſint, & tamquã pars hominis ad humana corpora naturalem propenſionem habeant, eas a corporibus ſeiunctas perpetuo manere, præter naturam exiſtimandum eſt. Quoniam uero, quod naturæ aduerſatur, ac uiolentum eſt, diuturnum eſſe non poteſt; conſentaneum fore uidetur, ut denuo cum corporibus iungantur: ex quo etiam ſequitur, ut corporum reſurrectio futura ſit. quo quidem argumentandi gene-*

re Saluator ipſe noſter uſus eſt, cum aduerſus Sadducæos diſputans, ex animarum immortalitate corporum reſurrectionem concluſit. Deinde cum malis ſupplicia, bonis præmia a iuſtiſſimo Deo ſint propoſita; ex illis uero quamplurimi, ante quam debitas pœnas perſoluant, ex his magna ex parte nullis affecti uirtutis præmijs e uita decedant: neceſſe eſt iterum animas cum corporibus coniungi, ut pro ſceleribus, aut recte factis corpora, quibus ue luti peccati ſocijs homines utuntur, una cum anima pœna, aut præmio afficiantur. qui locus diligentiſſime tractatus eſt a ſancto Chryſoſtomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apoſtolus, cum de reſurrectione diſſereret, Si in hac uita, inquit, tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Quæ quidem uerba nemo ad animæ miſeriam referri exiſtimabit; quæ cum immortalis ſit, quamuis corpora non reſurgerent, in futura tamen uita beatitudine frui poſſet; uerum de toto homine intelligenda ſunt. niſi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur; neceſſe eſt, ut, qui, quemadmodum apoſtoli, tot ærumnas, et calamitates in uita perpeſſi ſunt, omnium ſint miſerrimi. Idem uero multo apertius docet ad Theſſalonicēſes his uerbis: Gloriamur in eccleſiis Dei pro patientia ueſtra, & fide in omnibus perſecutionibus ueſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: ſi tamen

S.Chryſoſtomus.

1.ad Cor. 15.

2.ad Theſſ. 1.

ſi tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem ijs, qui uos tribulant, et uobis, qui tribulamini, requiem nobiſcum in reuelatione domini Ieſu de cælo, cum angelis uirtutis eius in flamma ignis dantis uindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti. Adde etiam, non poſſe homines, quam diu anima a corpore ſeiuncta eſt, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipiſci. Vt enim quælibet pars, a toto ſeparata, imperfecta eſt: ita etiã anima, quæ corpori non eſt adiuncta: ex quo ſequitur, ut illi ad ſummam felicitatem nihil deſit, corporum reſurrectionem neceſſariam eſſe.

De uaria reſurgẽtium cõdicione. *His igitur, atque alijs huiuſmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit. Explicare præterea diligenter oportebit ex Apoſtoli doctrina, quinam ad uitam ſuſcitandi ſint. nam ad*
1. ad Cor. 15. *Corinthios ſcribens, Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita et in Chriſto omnes uiuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorumque diſcrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium*
Ioan. 5. *par condicio futura eſt, reſurgent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ, qui uero mala egerũt, in reſurrectionem iudicii. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim ſententiæ, quæ aſſerit omnes morituros eſſe, nemine excepto, Eccleſiam acquieſcere, ipſamque ſententiam magis ueritati conuenire, ſcriptum reliquit*

liquit ſanctus Hieronymus. idem ſentit & ſanctus Auguſtinus. Neque uero huic ſententiæ repugnant Apoſtoli uerba, ad Theſſalonicenſes ſcripta: Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera. nam ſanctus Ambroſius, cum ea explanaret, ita inquit: In ipſo raptu mors præueniet, & quaſi per ſoporem, ut egreſſa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut peruenientes ad Dominum, præſentia Domini recipiát animos, quia cum Domino mortui eſſe non poſſunt. Eademque ſententia comprobatur ſancti Auguſtini auctoritate in libro de Ciuitate Dei. Cum uero multum referat, nobis certo perſuaderi, hoc ipſum, atque adeo idem corpus, quod uniuſcuiuſque proprium fuit, quamuis corruptum ſit, & in puluerem redierit, tamen ad uitam ſuſcitandum eſſe, illud etiam Parochus accurate explicádum ſuſcipiet. Hæc Apoſtoli eſt ſententia, cum inquit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea uoce, Hoc, proprium corpus aperte demonſtrans. Iob etiam de eo clariſſime uaticinatus eſt: Et in carne mea, inquit, uidebo Deum, quem uiſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipſius reſurrectionis definitione. eſt enim reſurrectio, auctore Damaſceno, ad eum ſtatum, unde cecideris, reuocatio. Denique, ſi conſideremus, cuius rei

S. Heiron. & Au.

1. ad Theſ. 4

S. Ambroſius.

1. ad Cor. 15.

Iob 19.

Damaſcenus

cauſa reſurrectionem futuram paulo ante demōſtratum eſt; nihil erit, quod cuiuſquam animum hac in re dubium facere poſſit. Idcirco autem corpora excitanda eſſe docuimus, ut referat unuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Hominē igitur ex ipſo corpore, cuius opera uel Deo, uel Dæmoni ſeruiuit, reſurgere oportet; ut cum eodem corpore triumphi coronas, & præmia conſequatur, aut pœnas, & ſupplicia miſerrima perferat. Neque uero corpus tantum reſurget, ſed quidquid ad illius naturæ ueritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, reſtituendum eſt. Præclarum ea de re ſancti Auguſtini teſtimonium legimus: Nihil tunc uitij, inquit, in corporibus exiſtet: ſi aliqui plus pinguedine obeſi, & craſſi extiterint, non totam corporis molem aſſument, ſed, quod illam habitudinem ſuperabit, reputabitur ſuperfluum: & e diuerſo, quæcumque uel morbus, uel ſenium cōfecit in corpore, reparabitur per Chriſtum uirtute diuina, ut, ſi aliqui propter macrorem fuerint graciles, quia Chriſtus non ſolum nobis corpus reparabit, ſed quidquid per miſeriam huius uitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco: Non reſumet homo capillos, quos habuerit, ſed quos decuerit, iuxta illud: Omnes capilli capitis ueſtri numerati ſunt, qui ſecundum diuinam ſapientiam ſunt reparandi. In primis uero, quoniam membra ad ueritatem humanæ naturæ pertinent, ſimul reſtituētur omnia. Qui enim uel ab ipſo ortu oculis

2. ad Cor. 5 · S. Auguſtinus. · reparabuntur (manuscript) · S. Auguſtinus. · Matt. 10.

capti

capti ſunt, uel ob aliquem morbum lumina amiſerunt, claudi, atque omnino manci, et quibuſuis membris debiles, integro, ac perfecto corpore reſurgent. aliter enim animæ deſiderio, quæ ad corporis coniunctionem propenſa eſt, minime ſatisfactum eſſet: cuius tamen cupiditatem in reſurectione explendam eſſe, ſine dubitatione credimus. Præterea, ſatis conſtat reſurrectionem æque, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in reſurrectione futurum omnino affirmare oportet. Neque id de martyribus ſolum fatendum eſt, de quibus ſanctus Auguſtinus ita teſtatur: Non erunt abſque illis membris: non enim poſſet illa mutilatio non eſſe corporis uitium: alioquin, qui capite truncati ſunt, deberent ſine capite reſurgere. uerumtamen extabunt in eorundem membrorum articulis, gladij, cicatrices refulgentes ſuper omne aurum, & lapidem pretioſum, ueluti & cicatrices uulnerum Chriſti: quod de improbis quoque ueriſſime dicitur, etſi illorum culpa membra amputata fuerint. nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum reſtitutio non ad eorum felicitatem, ſed calamitatem, ac miſeriam eſt redundatura; cum merita nō ipſis membris, ſed perſonæ, cuius corpori coniuncta ſunt, adſcribantur. nam ijs, qui pænitentiam egerunt, ad præmium; illis uero, qui eandem contempſerint,

pſerint, ad ſupplicium reſtituentur. Hæc uero ſi a Parochis attente conſiderentur, numquam eis rerum & ſententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosque pietatis ſtudio fidelium animos; ut uitæ huius moleſtias, & ærumnas cogitantes, beatam illam reſurrectionis gloriam, quæ iuſtis, & pijs propoſita eſt, auide expectent.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, ſi ea ſpectemus, quæ corporis ſubſtantiam conſtituunt, quamuis illud ipſum, atque idem corpus a mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longe aliam tamen, & diuerſam eius condicionem fore. ut enim cetera omittamus, in eo maxime reſurgentium corpora omnia a ſe ipſis different, quod, cum antea mortis legibus ſubiecta eſſent, poſtea quam ad uitam ſuſcitata fuerint, ſublato bonorum, malorumque diſcrimine immortalitatem aſſequentur. Quam quidem admirabilem naturæ reſtitutionem inſignis Chriſti uictoria meruit, quam de morte reportauit, quemadmodum ſacrarum ſcripturarum teſtimonia nos admonent: ſcriptum eſt
Iſ. 25. *enim; Præcipitabit mortem in ſempiternum. &*
Os. 13. *alibi; Ero mors tua, o mors. quod explicans Apo-*
1. ad Cor. 15. *ſtolus, inquit: Nouiſſima inimica deſtruetur mors.*
Apoc. 21. *& apud ſanctum Ioannem legimus: Mors ultra non erit. Decebat autem maxime, Chriſti domini merito, quo mortis imperium euerſum eſt, peccatum Adæ longo interuallo ſuperari. Idem etiam diuinæ iuſtitiæ conſentaneum fuit, ut boni beata uita*

perpetuo

perpetuo fruerentur; mali uero ſempiternas pœnas luentes; quærerent mortem, & non inuenirent; optarent mori, et mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis, malisque communis erit. Habebunt præterea ſanctorum rediuiua corpora inſignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura ſint, quam umquam antea fuerint. Præcipua uero ſunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apoſtoli doctrina a Patribus obſeruatæ. earum prima eſt impaſſibilitas, munus ſcilicet, & dos, quæ efficiet, ne moleſti aliquid pati, ulloue dolore, aut incommodo affici queant. nihil enim aut frigorum uis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obeſſe eis poterit. Seminatur, inquit Apoſtolus, in corruptione, ſurget in incorruptione. Quod autem impaſſibilitatem potius, quam incorruptionem ſcholaſtici appellarint, ea cauſa fuit, ut, quod eſt proprium corporis glorioſi, ſignificarent. non enim impaſſibilitas illis communis eſt cum damnatis, quorum corpora, licet incorruptibilia ſint, æſtuare tamen poſſunt, atque algere, uariisque cruciatibus affici. Hanc conſequitur claritas, qua ſanctorũ corpora, tamquã ſol, fulgebunt. ita enim apud ſanctum Matthæum teſtatur Saluator noſter: Iuſti, inquit, fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorũ. Ac ne quis de eo dubitaret, ſuæ transfigurationis exemplo declarauit. Hanc interdũ Apoſtolus gloriã, modo claritatem appellat. Reformabit, inquit, corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori

Apoc. 9.

1. ad Cor. 15.

Mat. 13.

Mat. 17.

Ad Phil. 3.

1.ad Cor.15 *corpori claritatis ſuæ. & rurſum: Seminatur in*
Exod.34. *ignobilitate, ſurget in gloria. Huius etiam gloriæ*
2.ad Cor.3. *imaginem quandam uidit populus Iſrael in deſerto, cum facies Moyſis ex colloquio, & præſentia Dei ita colluceret, ut in eam filij Iſrael oculos intendere non poſſent. Eſt uero claritas hæc fulgor quidam ex ſumma animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut ſit quædam communicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur: quo modo etiam anima ipſa beata efficitur, quod in eam pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc uero munere non æque omnes, perinde ac primo, ornari credendum eſt. erunt quidem ſanctorum corpora omnia æque impaſſibilia, ſed eundem ſplendorem non habebunt. nam, ut teſta-*
1.ad Cor. 15. *tur Apoſtolus, Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum: ſtella enim a ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum. Cum hac dote coniuncta eſt illa, quam agilitatem uocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facillimeque in quamcumque partem anima uoluerit, ita moueri poterit, ut ea motione nihil celerius eſſe queat, quemadmodum aperte ſanctus Auguſtinus in libro de Ciuitate Dei, & Hieronymus in Iſaiam, docuerunt. Quare ab Apo-*
1.ad.Cor. 15. *ſtolo dictum eſt: Seminatur in infirmitate, ſurgit in uirtute. His uero addita eſt, quæ uocatur ſubtilitas: cuius uirtute corpus animæ imperio omnino*
1.ad Cor. 15. *ſubijcietur, eique ſeruiet, et ad nutum præſto erit: quod ex illis Apoſtoli uerbis oſtenditur: Seminatur,*

tur, inquit, corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. Hæc fere ſunt præcipua capita, quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt.

Vt autem fideles ſciant, quem fructum ex tot, tantorumque myſteriorum cognitione capere poſſint; primum declarare oportebit, maximas a nobis Deo gratias agendas eſſe, qui hæc ſapientibus abſconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim uiri uel prudentiæ laude præſtantes, uel ſingulari doctrina præditi, in hac tam certa ueritate cæci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adſpirare non licebat, eſt quod ſummam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus. Deinde magnus etiam ille fructus ex huius articuli meditatione conſequetur, quod ſcilicet in eorum morte, qui nobis neceſſitudine, uel beneuolentia coniuncti ſunt, facile tum alios, tum nos ipſos conſolabimur. quo quidem genere conſolationis Apoſtolum uſum eſſe conſtat, cum ad Theſſalonicenſes de dormientibus ſcriberet. Sed in omnibus etiam alijs ærumnis, & in calamitatibus, futuræ reſurrectionis cogitatio ſummam nobis doloris leuationem afferet; quẽadmodum ſancti Iob exemplo didicimus, qui una hac ſpe afflictum, & mærentem animum ſuſtentabat, fore aliquando, ut in reſurrectione dominum Deum ſuum conſpiceret. Præterea, hoc plurimum ualebit ad perſuadendum fidelibus populis, ut rectam uitam, integram, ab omnique prorſus peccati labe

Quam ſalutares ex articulo Reſurrectionis capiantur fructus.

Mat. 11.

1. ad Theſ. 4

Iob 16.

labe puram agere quamdiligentiſſime curent. ſi enim cogitauerint, ingentes illas diuitias, quæ reſurrectionem conſequuntur, ipſis propoſitas eſſe, facile ad uirtutis, et pietatis ſtudia allicientur. Contra uero nulla res maiorem uim habitura eſt ad comprimēdas animi cupiditates, hominesque a ſceleribus auocandos, quam ſi ſæpius admoneantur, quibusnam malis, & cruciatibus improbi afficiendi ſunt, qui
Ioan. 5. *extremo illo die procedent in reſurrectionem iudicij.*

VITAM AETERNAM. *Sancti apoſtoli, duces noſtri, Symbolum, quo fidei noſtræ ſumma continetur, æternæ uitæ articulo claudi, & terminari uoluerunt; tum quia poſt carnis reſurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum eſt, niſi æternæ uitæ præmium; tum uero, ut perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis ſemper ante oculos uerſaretur, doceremurq. in ea mentem, & cogitationes noſtras omnes defigendas eſſe. Quare Parochi in erudiendis fidelibus numquam intermittēt, præmiis æternæ uitæ propoſitis, eorum animos accendere; ut, quæcumque uel difficillima Chriſtiani nominis cauſa ſubeunda eſſe docuerint, facilia, atque adeo iucunda exiſtiment, promptioresque ad parendum Deo, & alacriores reddantur. Sed quoniam ſub his uerbis, quæ ad beatitudinem noſtram declarandam hoc loco uſurpantur, plurima myſteria in occulto latent, ea ſic aperienda ſunt, ut, quantum cuiuſque ingenium ferat, omnibus patere poſſint. Admonendi igitur ſunt fideles, his uocibus,*

Vitam æternam, non magis perpetuitatem uitæ, cui etiam dæmones, ſceleratique homines addicti ſunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum deſiderium expleat, ſignificari. Atque ita intelligebat legis peritus ille, qui a Domino ſaluatore noſtro, quid ſibi faciendum eſſet, ut uitam æternam poſſideret, in euangelio quæſiuit: perinde ac ſi diceret: Quænam mihi præſtanda ſunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc uero ſenſum ſacræ litteræ hæc uerba accipiunt, ut multis in locis licet animaduertere. Hoc uero potiſſimum nomine ſumma illa beatitudo appellata eſt, ne quis exiſtimaret eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æterna eſſe non poſſunt, conſiſtere. Neque enim hæc ipſa beatitudinis uox ſatis explicare poterat, quod quærebatur; præſertim cum non defuerint homines inanis cuiuſdam ſapientiæ opinione inflati, qui ſummum bonum in iis rebus ponerent, quæ percipiuntur ſenſibus. hæc enim pereunt, & ueteraſcunt: beatitudo uero nullo temporis termino definienda eſt. quin potius terrena hæc longiſſime a uera felicitate abſunt: a qua is quammaxime recedit, qui mundi amore, & deſiderio tenetur. ſcriptum eſt enim: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo. & paulo poſt: Mundus tranſit, & concupiſcentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt,

Luc. 18.

1. Ioan. 2.

ut mor-

ut mortalia contemnere, nullamque in hac uita, in qua non ciues, ſed aduenæ ſumus, felicitatem obtineri poſſe in animum inducant. Ad Titũ 2. *Quamquam hic etiam ſpe beati merito dicemur, ſi abnegantes impietatem, ac ſæcularia deſideria, ſobrie, & iuſte, & pie uixerimus in hoc ſæculo, expectantes beatá ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hæc autem cũ permulti, qui ſibi ipſi ſapientes uidebantur, minus intelligerent, & in hac uita felicitatem quærendam putarent, ſtulti facti ſunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex ui huius nominis, Vitam æternam, percipimus, ſemel adeptam felicitatem amitti numquam poſſe, ut falſo nõnulli ſuſpicati ſunt. nam felicitas ex omnibus bonis ſine ulla mali admiſtione cumulatur: quæ cum hominis deſiderium expleat, in æterna uita neceſſario conſiſtit. neque enim poteſt beatus non magnopere uelle, ut illis bonis, quæ adeptus eſt, ſibi perpetuo frui liceat. Quare, niſi ea poſſeſſio ſtabilis, & certa ſit, maximo cruciatu timoris angatur, neceſſe eſt.*

De inenarrabili ſanctorum gloria: & de præmiis eſſentialibus & accidentalibus.

Verum, quanta ſit beatorum, qui in cæleſti patria uiuunt, felicitas, eaque ab ipſis tantum præterea nomine comprehendi poſſit, hæ ipſæ uoces, cum uitam beatam dicimus, ſatis demonſtrant. nam cum ad rem aliquam ſignificandam eo nomine utimur, quod cum multis aliis commune eſt, facile intelligimus deeſſe propriam uocem, qua res illa plane exprimatur. Cum igitur felicitas iis uocibus

declaretur

declaretur, quæ nõ magis in beatos, quam in omnes, qui perpetuo uiuant, recte conueniunt, hoc nobis argumento eſſe poteſt, altiorem, & præſtantiorem quandam rem eſſe, quam ut proprio uocabulo perfecte ſignificare eius rationem poſſimus. nam etſi plurima alia nomina cæleſti huic beatitudini in ſacris litteris tribuuntur, cuiuſmodi ſunt, regnum Dei, Chriſti, cælorum, paradiſus, ſancta ciuitas, noua Hieruſalem, domus patris: tamen perſpicuũ eſt, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam ſatis eſſe. Quare Parochi hoc loco oblatam ſibi occaſionem non prætermittent, fideles tam amplis præmijs, quæ uitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, & iuſtitiam, & omnia Chriſtianæ religionis officia inuitandi. Conſtat enim, uitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari ſolere. atqui hoc potiſſimum bono, cum uitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod ſi exigua hac, & calamitoſa uita, quæ tot, & tam uarijs miſerijs ſubiecta eſt, ut mors uerius dicenda ſit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius eſſe poteſt: quo tandem animi ſtudio, qua cõtentione æternam illam uitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis, perfectam, & abſolutam bonorum omnium rationem cõiunctam habet? nam, ut ſancti Patres tradiderunt, æternæ uitæ felicitas, omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda eſt. De malis clariſſima ſunt ſanctarum litterarum teſtimonia: ſcriptum

Apoc.7.21. *eſt enim in Apocalypſi: Non eſurient, neque ſitient amplius: neque cadet ſuper illos ſol, neque ullus æſtus. & rurſus: Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Iam uero beatorum immenſa gloria, innumeraque ſolidæ lætitiæ, & uoluptatis genera futura ſunt: cuius gloriæ magnitudinem cum animus noſter capere, aut illa in animos noſtros penetrare nullo modo poſſit, neceſſe eſt, nos in illam, nempe in gaudium Domini, introire, ut eo circumfuſi, mentis deſiderium cumulate expleamus. Quamuis autem, ut ſanctus Auguſtinus ſcribit, facilius mala, quibus carituri ſumus, quam bona, ac uoluptates, quas hauſuri ſumus, numerari poſſe uideantur: danda tamen erit opera, ut, quæ fideles ſummæ illius felicitatis adipiſcendæ cupiditate inflammare poterunt, breuiter, & dilucide explicentur. Sed illa in primis diſtinctione uti oportebit, quam a grauiſſimis diuinarú rerum ſcriptoribus accepimus. ij enim duo bonorum genera eſſe ſtatuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet: alterum ipſam beatitudinem conſequitur. quare illa eſſentialia, hæc uero acceſſoria bona, docendi cauſa, appellarunt. Ac ſolida quidē beatitudo, quam eſſentialem communi nomine licet uocare, in eo ſita eſt, ut Deum uideamus, eiusq. pulchritudine fruamur, qui eſt omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc eſt uita*

S. Auguſtinus.

æterna

æterna, inquit Chriſtus dominus, ut cognoſcant te ſolum Deum uerũ, et quem miſiſti Ieſum Chriſtum: quam ſententiam ſanctus Ioannes uidetur interpretari, cum ait: Chariſſimi, nunc filii Dei ſumus: et nondum apparuit, quid erimus: ſcimus quoniam, cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum, ſicuti eſt. ſignificat enim beatitudinem ex iis duobus conſtare; tum quod Deum intuebimur, qualis in natura ſua, ac ſubſtantia eſt; tum quod ueluti Dij efficiemur. nam qui illo fruuntur, quamuis propriam ſubſtantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & prope diuinam formam induunt, ut Dij potius, quam homines uideantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perſpicuum eſt, quod unaquæque res uel ex eius eſſentia, uel ex eius ſimilitudine, & ſpecie cognoſcitur. At quoniam nihil eſt Dei ſimile, cuius ſimilitudinis adiumento ad perfectam eius notitiam peruenire poſſimus: conſequens eſt, ut eius naturam, & eſſentiam uidere nemini liceat, niſi hæc eadem diuina eſſentia ſe nobis coniunxerit. atque id Apoſtoli uerba illa ſignificant: Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. nam quod inquit; In ænigmate; interpretatur ſanctus Auguſtinus, in ſimilitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam ſanctus Dionyſius aperte oſtendit, cum affirmat, nulla inferiorum ſimilitudine ſuperiora percipi poſſe. neque enim ex alicuius rei corporeæ ſimilitudine, eius,

Ioan. 17.

1. Ioan. 3.

1. ad Cor. 13.

S. Auguſtinus.

S. Dionyſius Areopagita.

quæ corpore careat, eſſentia, & ſubſtantia cognoſci poteſt; cum præſertim neceſſe ſit, rerum ſimilitudines minus concretionis habere, & magis ſpirituales eſſe, quam res ipſas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facile experimur. quoniam uero fieri non poteſt, ut alicuius rei creatæ ſimilitudo æque pura, & ſpiritualis, ac Deus ipſe eſt, reperiatur: ita fit, ut ex nulla ſimilitudine diuinam eſſentiá perfecte intelligere poſſimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumſcribuntur: at Deus infinitus eſt, neque ullius rei creatæ ſimilitudo eius immenſitatem capere poteſt. Quocirca una illa ratio diuinæ ſubſtantiæ cognoſcendæ relinquitur, ut ea ſe nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligẽtiam noſtram altius extollat, atque ita idonei ad eius naturæ ſpeciem contemplandam reddamur. id uero lumine gloriæ aſſequemur, cum eo ſplendore illuſtrati, Deum lumen uerum in eius lumine uidebimus. nam beati Deum præſentem ſemper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præſtantiſſimo, diuinæ eſſentiæ participes effecti, uera, & ſolida beatitudine potiuntur; quam nos ita credere debemus, ut, eam Dei benignitate cum certa ſpe nobis expectandam eſſe, in Symbolo Patrum definitum ſit: inquit enim: Expecto reſurrectionem mortuorum, & uitam uenturi ſæculi. Diuina hæc plane ſunt, neque ullis uerbis explicari, aut cogitatione comprehendi

a nobis

a nobis poſſunt. Verum licet aliquam huius beatitudinis imaginem in ijs etiam rebus, quæ ſenſu percipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit, &, quamuis eius ſubſtantia non mutetur, fit tamen, ut diuerſum quippiam, nimirum ignis, eſſe uideatur: eodem modo, qui in cæleſtem illam gloriam admiſſi ſunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id, quod ſunt, eſſe non deſinant, ut multo magis diſtare ab ijs, qui in hac uita ſunt, merito dici poſſint, quam ferrum candens ab eo, quod nullam caloris uim in ſe contineat. Vt igitur rem paucis com plectamur, ſumma illa, & abſoluta beatitudo, quam eſſentialem uocamus, in Dei poſſeſſione conſtituenda eſt. Quid enim ei ad perfectam felicitatatem deeſſe poteſt, qui Deum optimum, & perfectiſſimum poſſidet? Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia; quæ quoniam ab humana ratione minus remota ſunt, uehementius quoque animos noſtros commouere, & excitare ſolent. Huius generis ea ſunt, de quibus Apoſtolus ad Romanos uidetur intelligere: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa ſolum, quam tandem eſſentialem beatitudinem, uel cum eius natura maxime coniunctam eſſe oſten dimus: ſed ea etiam, quæ conſtat ex clara, & aper ta notitia, quam ſinguli de alterius eximia, & præſtanti dignitate habituri ſunt. At uero quãtus

ille honor exiſtimandus eſt, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius ſerui, ſed amici, fratres, ac filij Dei uocentur? quare ita electos ſuos amantiſſimis, et honorificentiſſimis uerbis Saluator noſter
Matth. 2. *compellabit: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum uobis regnum: ut merito liceat excla-*
Pſal. 1.38. *mare, Nimis honorificati ſunt amici tui Deus. Sed laudibus etiam a Chriſto domino, coram patre cæleſti, & angelis eius, celebrabuntur. Præterea, ſi hoc commune omnibus hominibus deſiderium natura ingenuit honoris, qui a uiris ſapientia præſtantibus habeatur, quod eos locupletiſſimos uirtutis ſuæ teſtes fore exiſtiment; quantum beatorum gloriæ acceſſurum putamus, quod alius alium ſummo honore proſequetur? Infinita eſſet omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas poſſumus. Sed tamen hoc fidelibus perſuaſum eſſe debet, quæcumque nobis iucunda in hac uita contingere, uel etiam optari queant, ſiue ea ad mentis cognitionem, ſiue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copiis beatam cæleſtium uitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quam oculus uidit, aut auris audi-*
1. ad Cor. 2 *uit, aut in cor hominis aſcendit, fieri Apoſtolus affirmat. nam corpus quidem, quod antea craſſum, & concretum erat, cum in cælo, detracta mortalitate, tenue, & ſpiritale effectum fuerit, nullis*
Luc. 12. *amplius alimentis indigebit: anima autem æterno*

gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuii auctor tranſiens omnibus miniſtrabit, cum ſumma uoluptate exſaturabitur. Quis uero pretioſas ueſtes, aut regales corporis ornatus deſiderare poterit, ubi nullus harum rerum uſus futurus ſit, omnesque immortalitate, & ſplendore amicti, & ſempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed ſi amplæ etiam, & magnificæ domus poſſeſſio ad humanam felicitatem pertinet; quid cælo ipſo, quod Dei claritate undique colluſtratur, uel amplius, uel magnificentius cogitari poteſt? Quare Propheta, cum eius domicilii pulchritudinem ſibi ante oculos poneret, & ad beatas illas ſedes perueniendi cupiditate arderet, Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Domine uirtutum: concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Pſal. 83. *Atque, ut hic ſit omnium fidelium animus, hæc communis omnium uox, quemadmodum Parochi uehementer optare, ita etiam omni ſtudio curare debent. nam, In domo patris mei, inquit Dominus, manſiones multæ ſunt; in quibus maiora, & minora præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur.* Ioan. 14. *Qui enim parce ſeminat, parce metet; & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* 2. ad Cor. 9 *Quare non ſolum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, uerum etiam eius conſequendæ certam rationem hanc eſſe frequenter monebunt, ut fide, & charitate inſtructi, & in oratione, &*

ſacramentorum ſalutari uſu perſeuerãtes, ad omnia benignitatis officia in proximos ſe exerceãt. ita enim Dei miſericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus ſe præparauit, ut aliquando impleatur,
Iſ. 32. quod dictum eſt per prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

DE SACRAMENTIS.

CVM OMNIS Chriſtianæ doctrinæ pars ſcientiam, diligentiamque deſiderat: tum ſacramentorum diſciplina, quæ & Dei iuſſu neceſſaria, & utilitate uberrima eſt, Parochi facultatem, & induſtriam poſtulat ſingularem; ut eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præſtantiſſimæ, ac ſanctiſſimæ res dignæ & ſalutariter impertiri poſſint, & ſacerdotes ab illa diui-
Matth. 7. ni interdicti regula non diſcedant: Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ueſtras ante porcos.

Principio igitur, quoniam uniuerſe de toto genere ſacramentorum agendum eſt, ab ipſius nominis ui, atque notione oportet incipere, eiusque ambiguam ſignificationem explanare; ut, quæ huius uerbi ſententia hoc loco propria ſit, facilius intelligatur. Quare docendi ſunt fideles, ſacramenti nomen, quod ad propoſitam rem attinet, aliter a

profanis, quam a ſacris ſcriptoribus, acceptum eſſe. nam alij auctores ſacraméti nomine obligationem illam ſignificari uoluerút, cum iurati aliquo ſeruitutis uinculo obſtringimur, ex quo iuſiurandum, quo ſe milites fidelem operam reip. præſtaturos pollicentur, ſacramentú militare dictum eſt. atque hæc frequentiſſima huius uocabuli ſignificatio apud illos uidetur fuiſſe. Verum apud Latinos patres, qui res diuinas ſcriptis tradiderút, ſacramenti nomen aliquam rem ſacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Græci, ad eandem rem ſignificandam, myſterij uocabulo uſi ſunt. in eam uero ſententiam ſacramenti uocem accipiendam eſſe intelligimus, cum ad Epheſios ſcribitur: Vt notum faceret nobis ſacramentum uoluntatis ſuæ. Ad Eph. 1. *Deinde ad Timotheum: Magnum eſt pietatis ſacramentum.* 1. ad Tim. 3 *Præterea in libro ſapientiæ: Neſcierunt ſacramenta Dei.* Sap. 2. *Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduertere, ſacramentum nihil aliud, niſi rem ſacram, abditam, atque occultam, ſignificare. Quare Latini doctores ſigna quædam ſenſibus ſubiecta, quæ gratiam, quam efficiunt, ſimul etiam declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, ſacramenta commode appellari poſſe exiſtimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id ſacramenta dici poſſunt, quod diuina uirtus ſub rerum corporearum tegumentis occulte ſalutem efficiat.* D. Gregorius. *Nec uero quiſquam putet hoc uocabulum nuper in Eccleſiam inductum eſſe. nam qui ſanctos Hieronymum, & Auguſtinum*

Auguſtinum legerit; facile perſpiciet, antiquos religionis noſtræ ſcriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonſtrandam ſæpiſſime ſacramenti nomine, interdum uero etiam Symboli, uel myſtici ſigni, uel ſacri ſigni uoce uſos eſſe. Atque hæc de ſacramenti nomine dicta ſint: quod quidem ueteris etiam legis ſacramentis conuenit: de quibus nihil opus eſt Paſtoribus præcepta tradere, cum ea euangelii lege, & gratia ſublata ſint.

De propria ui, atque natura ſacramenti.

Verum, præter nominis notionem, quæ hactenus declarata eſt, rei etiam uis, & natura diligenter inueſtiganda, &, quid ſacramentum ſit, fidelibus aperiendum eſt. Sacramenta enim ex genere earum rerum eſſe, quibus ſalus & iuſtitia comparatur, dubitare nemo poteſt. Sed cum multæ rationes ſint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ uideantur, nulla tamen planius, & dilucidius eam demonſtrat, quam definitio a

D. Auguſtinus.

D. Auguſtino tradita, quam deinde omnes doctores ſcholaſtici ſecuti ſunt. Sacramentum, inquit ille, eſt ſignum rei ſacræ: uel, ut aliis uerbis, in eandem tamen ſententiam, dictum eſt, ſacramentum eſt inuiſibilis gratiæ uiſibile ſignum, ad noſtram iuſtificationem inſtitutum. Quæ quidem definitio ut magis pateat, ſingulæ eius partes Paſtoribus exponendæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ ſenſibus percipiuntur, duo eſſe genera. aliæ enim ob id inuentæ ſunt, ut aliquid ſignificent: aliæ non alterius rei ſignificandæ,

ſed

ſed ſua tantum cauſa effectæ ſunt: quo in numero omnes pene res, quæ natura conſtát, haberi poſſunt. At uero in priori genere uocabula rerum, ſcriptura, uexilla, imagines, tubæ, & alia huiuſcemodi permulta ponéda ſunt. nam ſi ex uocabulis uim ſignificandi detraxeris, ſublata uidetur eſſe cauſa, quamobrem uocabula inſtituerentur. Hæc igitur ſigna proprie dicuntur. illud enim ſignum eſſe ſanctus Auguſtinus teſtatur, quod præter rem, quam ſenſibus obiicit, efficit etiam, ut ex ſe alterius rei cognitionem capiamus: ſicut ex ueſtigio, quod terræ impreſſum intuemur, tranſiſſe aliquem, cuius ueſtigium apparet, facile cognoſcimus. Quæ cum ita ſe habeant; ſacramentum ad hoc rerum genus, quæ ſignificandi cauſa inſtitutæ ſunt, referri, perſpicuum eſt: ſiquidem ſpecie quadam, et ſimilitudine id nobis declarat, quod Deus in animis noſtris ſua uirtute, quæ ſenſu percipi non poteſt, efficit. Baptiſmus enim, (ut, quod docetur, exemplo notius fiat) cum, adhibitis certis, et ſollénibus uerbis, aqua extrinſecus abluimur, hoc ſignificat; ſpiritus ſancti uirtute omnem peccati maculam, et turpitudinem interius elui, et animas noſtras præclaro illo cæleſtis iuſtitiæ dono augeri, atque ornari: ſimulq. ea corporis ablutio, ut poſtea ſuo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod ſignificat. Sed ex ſcripturis etiam aperte colligitur, ſacramétum inter ſigna numerandú eſſe. Apoſtolus.n. de circumciſione, ueteris legis ſacraméto, quæ Abraham patri omniú credentium data

S. Auguſtinus.

erat,

Ad Rom. 4. *erat, ita ad Romanos ſcribit: Et ſignum accepit*
Ad Rom. 6 *circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, qui baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizatos eſſe, licet cognóſcere, baptiſmum huius rei ſignificatio-*
Ad Rom. 6 *nem habere, nimirum, ut ait idem Apoſtolus, nos conſepultos eſſe cum illo per baptiſmum in mortem. Neque uero parum proderit, ſi fidelis populus ſacramenta ad ſigna pertinere intellexerit. ita enim fiet, ut, quæ illis ſignificantur, continentur, atque efficiuntur, ſancta, et auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat; cognitaque eorum ſanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam, ac uenerandam magis excitetur.*

Sacramentum eſſe rei ſacræ ſignũ, quo modo intelligendum.

S. Auguſtinus.

Sequitur nunc, ut uerba illa, REI SACRAE, *quæ eſt altera definitionis pars, explicentur. quod quidem ut commode fieri poſſit, paulo altius repetenda ſunt, quæ de ſignorum uarietate ſanctus Auguſtinus acute, & ſubtiliter diſputauit. Quædam enim ſigna naturalia dicuntur, quæ præter ſe ipſa alterius rei notitiam (quod omnibus ſignis commune eſſe, antea demonſtratum eſt) in animis noſtris gignunt, ueluti fumus, ex quo ſtatim ignem adeſſe intelligitur. atque hoc ſignum ob eam cauſam naturale appellandum eſt, quod fumus non uoluntate ignem ſignificat, ſed rerum uſus efficit, ut, ſi quis fumum tantum uideat, naturam ſimul et uim ignis, qui adhuc latet, ſubeſſe, mente, & cogitatione percipiat. Quædam uero ſigna natura non con-*

ſtant

ſtant, ſed conſtituta, atque ab hominibus inuenta ſunt, ut & colloqui inter ſe, & aliis animi ſui ſenſa explicare, uiciſſimque aliorum ſententiam, et conſilia poſſent cognoſcere. Hæc autem quam uaria, & multiplicia ſint, ex eo licet animaduertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium ſenſum, reliqua ad ceteros ſenſus pertinent. nam cum aliquid alicui innuimus, &, exempli cauſa, ſublato uexillo quippiam declaramus; ſatis cõſtat, eam ſignificationem ad oculos tantũ referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ ſonus, qui nõ ſolum delectandi, ſed plerumque ſignificandi cauſa funditur, ad aurium iudicium ſpectat: quo quidem præcipue ſenſu uerba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam uim habent. Verum, præter illa ſigna, quæ hominum conſenſu, & uoluntate conſtituta eſſe, hactenus diximus, alia quædam ſunt diuinitus data, quorum tamen non unum genus eſſe omnes conſentiunt. Alia enim ſigna ob eam tantum rem a Deo hominibus commendata ſunt, ut aliquid ſignificarent, uel admonerent: cuiuſmodi fuerunt, legis purificationes, panis azimus, & alia permulta, quæ ad Moſaici cultus cærimonias pertinebant: alia uero Deus inſtituit, quæ non ſignificandi modo, ſed efficiendi etiam uim haberent. atque in hoc poſteriori ſignorum genere ſacramenta nouæ legis numeranda eſſe, liquido apparet. ſigna enim ſunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ

rei

rei cuiuſpiam ſacræ, quam declarant, efficientiam in ſe continere certo credimus. Sed quemadmodum ſigna in multiplici uarietate eſſe oſtendimus; ita etiam res ſacra non unius modi exiſtimanda eſt. Quod uero ad propoſitam ſacramenti definitionem attinet, diuinarum rerum ſcriptores, ſacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos ſanctos efficit, ac omniũ diuinarum uirtutum habitu exornat, demonſtrant. huic enim gratiæ propriam ſacræ rei appellationem tribuendam merito putarunt, quippe cum eius beneficio animus noſter Deo conſecretur, & coniungatur. Quare, ut explicatius, quid ſacramentum ſit, declaretur, docendum erit, rem eſſe ſenſibus ſubiectam, quæ ex Dei inſtitutione ſanctitatis, & iuſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ uim habet: ex quo ſequitur, ut facile quiuis poſſit intelligere, imagines ſanctorum, cruces, et alia id generis, quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem ueritatis doctrinam facile erit omnium ſacramentorum exemplo comprobare, ſi, quod antea de baptiſmo admonuimus, cum dicebamus ſollennem illam corporis ablutionem ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius ſpiritus ſancti ui fieret, idem etiam in aliis ſacramentis exercere aliquis uelit. Iam uero hiſce myſticis ſignis, quæ a Deo inſtituta ſunt, illud etiam præcipue conuenit, ut ex Domini inſtitutione non unam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis

ſacramentis

ſacramentis licet cognoſcere, quæ non ſolum ſanctitatem, et iuſtitiam noſtram, ſed præterea duo alia cum ipſa ſanctitate maxime coniuncta declarant, Chriſti ſcilicet redemptoris paſſionem, quæ ſanctitatis cauſa eſt, & uitam æternam, cæleſtemque beatitudinem, ad quam ſanctitas noſtra, tãquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omnibus ſacramentis perſpici poſſit, merito ſacri doctores unicuique ſacramentorum triplicem ſignificandi uim ineſſe tradiderunt; tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat; tum quia aliam præſentem iudicet, ac demonſtret; tum quia aliam futuram prænunciet. Neque uero exiſtimandum eſt, hoc ita ab illis doceri, ut etiam ſanctarum ſcripturarum teſtimonio non probetur. nam cum Apoſtolus ait: Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus: plane oſtendit, iccirco baptiſmum ſignum dicendum eſſe, quod Dominicæ paſſionis et mortis nos admoneat. Deinde cum inquit: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, ut, quo modo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus: ex iis uerbis perſpicuum eſt, baptiſmum ſignum eſſe, quo cæleſtis gratia in nos infuſa declaratur: cuius munere nobis datum eſt, ut nouam uitam inſtituentes, omnia ueræ pietatis officia facile, & libenti animo exequamur. Poſtremo cum addit: Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſur-

Ad Rom. 6.

Ad Rom. 6.

reſurrectionis erimus : apparet, baptiſmum uitæ etiam æternæ, quam per illum conſecuturi ſumus, non obſcuram ſignificationem dare. Sed præter hæc, quæ commemorauimus, uaria ſignificandi genera, & rationes, ſæpe etiam euenit, ut ſacramentum non unam tantum rem præſentem, ſed plures demonſtret, ac notet. id uero ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum intuentibus facile eſt intelligere, quo ueri corporis, & ſanguinis Domini præſentia, necnon gratia, quam non impure ſacra myſteria ſumentes percipiunt, deſignatur. Ex iis igitur, quæ dicta ſunt, Paſtoribus argumenta deeſſe non poterunt; quibus oſtendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula ſacramentis nouæ legis inſint; ut, ea ſumma cum religione colenda, & ſuſcipienda eſſe, omnibus perſuadeant.

Sacramenta, præſertim legis euangelicæ, cur inſtituta.

Verum ad rectum ſacramentorum uſum docendum nihil accommodatius uideri poteſt, quam diligenter cauſas exponere, cur ſacramenta inſtitui oportuerit. Plures autem numerari ſolent: quarum prima eſt, humani ingenii imbecillitas. ſiquidem natura ita comparatum uidemus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehenſæ ſunt, niſi per ea, quæ aliquo ſenſu percipiuntur, nemini adſpirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei uirtute efficiuntur, facilius intelligere poſſemus, idem ſummus rerum omnium artifex ſapientiſſime fecit, ut eam ipſam uirtutem aliquibus ſignis, quæ ſub ſenſum cadunt, pro ſua in

nos benignitate declararet. nam, ut præclare a ſan cto Chryſoſtomo dictum eſt; ſi homo corporis con- S. Chryſoſtomus. *cretione caruiſſet, nuda ipſa bona, neque ullis inte gumentis inuoluta ei oblata eſſent: quoniam uero anima corpori coniúcta eſt, omnino opus fuit, ut rerum, quæ ſentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur. Altera uero cauſa eſt, quod animus noſter haud facile commouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus a mundi exordio quæ facere inſtituerat, uerbis quidem frequentiſſime indicare conſueuit: interdum uero, cum opus aliquod inſtitueret, cuius magnitudo promiſſi fidem abrogare poſſet, alia etiam ſigna, quæ nónumquam miraculi ſpeciem haberent, uerbis adiunxit. nam cum Deus Moyſen ad Iſraelitici populi liberationem mitteret;* Exod. 3. *ille uero, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus ſibi grauius imponeretur, quam ut ſuſtinere poſſet; aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret; Dominus promiſſionem ſuam multa ſignorum* Exod. 4. *uarietate firmauit. Quemadmodum igitur in ueteri teſtamento Deus fecerat, ut magni alicuius promiſſi conſtantiam ſignis teſtificaretur: ita etiam in noua lege Chriſtus, ſaluator noſter, cum nobis peccatorum ueniam, cæleſtem gratiam, ſpiritus ſancti communicationem pollicitus eſt, quædam ſigna oculis, et ſenſibus ſubiecta inſtituit, quibus eum quaſi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelē in promiſſis futurum dubitare núquam poſſemus.*

Tertia cauſa fuit, ut illa tãquam remedia, ut ſcribit ſanctus Ambroſius, atque euangelici Samaritani medicamenta ad animarum ſanitatem uel recuperandam, uel tuendam præſto eſſent. Virtutem enim, quæ ex paſſione Chriſti manat, hoceſt gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per ſacramenta, quaſi per alueum quendam, in nos ipſos deriuare oportet. aliter uero nemini ulla ſalutis ſpes reliqua eſſe poterit. Quare clementiſſimus Dominus ſacramenta uerbo ſuo, & promſſione ſancita relinquere in Eccleſia uoluit, per quæ paſſionis ſuæ fructum nobis re ipſa communicari ſine dubitatione crederemus; ſi modo unusquiſque noſtrum ad ſe eam curationem pie, & religioſe admoueret.

Sed quarta etiam cauſa accedit, cur ſacramentorum inſtitutio neceſſaria uideri poſſit; ut ſcilicet notæ quædam, & ſymbola eſſent, quibus fideles internoſcerentur, cum præſertim nullus hominum cœtus queat, ut etiam a D. Auguſtino traditum eſt, ſiue ueræ, ſiue falſæ religionis nomine, quaſi unum corpus coagmentari, niſi aliquo uiſibilium ſignorum fœdere coniungantur. Vtrumque igitur præſtant nouæ legis ſacramenta, quæ & Chriſtianæ fidei cultores ab infidelibus diſtinguunt, et ipſos fideles ſancto quodam uinculo inter ſe connectunt. [D. Auguſtinus.]

Præterea, aliam etiam iuſtiſſimam fuiſſe cauſam ſacramenta inſtituendi, ex illis Apoſtoli uerbis, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, oſtendi poteſt. Sacramentis enim [Ad Ro. 10.]

fidem

fidem noſtram in hominum conſpectu profiteri, & notam facere uidemur. Quare ad baptiſmum accedentes, palam teſtamur, nos credere, eius aquæ uirtute, qua in ſacramento abluimur, ſpiritualem animæ purgationem fieri. Magnam deinde uim habent ſacramenta non ſolum ad fidem in animis noſtris excitandam, & exercendam, ſed etiam eam charitatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cum, arctiſſimo nos uinculo colligatos, & unius corporis membra effectos eſſe, ex ſacrorum myſteriorum communione, recordamur. Poſtremo, quod in Chriſtianæ pietatis ſtudio plurimi faciendum eſt, humanæ mentis ſuperbiam edomát, ac comprimunt, noſque ad humilitatem exercent; dum ſenſibilibus elementis ſubijcere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis ſeruiremus. Hæc ſunt, quæ potiſſimum de ſacramenti nomine, natura, inſtitutione, fideli populo tradenda eſſe uiſa ſunt: quæ poſtea quam a Paſtoribus accurate expoſita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus ſingula ſacramenta conſtent, quæue ſint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cærimoniæ additæ illis fuerint.

Primum igitur explicandum eſt, rem ſenſibilem, quæ ſupra in ſacramenti definitione poſita eſt, non unam tantum eſſe, quamuis unum ſignum conſtitui credendum ſit. Duo enim ſunt, ex quibus quodlibet ſacramentum conficitur: quorum alterum

De materia & forma ſacramentorum, eorūque cærimoniis.

materiæ rationem habet, atque elementum dicitur; alterum formæ uim, & uerbum communi uocabulo appellatur: ſic enim a Patribus accepimus. qua in re notum eſt, atque apud omnes peruulgatum
S. Auguſtinus. *illud ſancti Auguſtini teſtimonium: Accedit uerbũ ad elementum, & fit ſacramentum. Rei igitur ſenſibilis nomine tum materiam, ſiue elementum intelligunt, ut in ſacraméto baptismi aquam, confirmationis chriſma, & extremæ unctionis oleum, quæ omnia ſub aſpectum cadunt; tum præterea uerba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium ſenſum pertinent. Apoſtolus uero utrumque aperte indicauit,*
Ad Eph. 5. *cum inquit: Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Quo in loco materia, & forma ſacramenti exprimitur. Addenda autem erant uerba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quæ gerebatur, ſignificatio fieret. Verba enim inter omnia ſigna maximam uim habere perſpicuum eſt: ac, ſi ipſa deſint, plane obſcurum erit, quidnam materia ſacramentorum deſignet, ac demonſtret. Nam, ut in baptiſmo licet uidere, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi uim habeat, & utriuſque rei ſymbolum eſſe poſſit, niſi uerba addantur, utrũ horum in baptiſmo ſignificet, aliquis fortaſſe coniectura aliqua diiudicabit; nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit: at cum uerba adhibentur, ſtatim intelligimus, abluendi uim, et ſignifi-*

ſignificationem habere.

In hoc autem noſtra ſacramenta antiquæ legis ſacramentis plurimum præſtant, quod in illis admi niſtrandis nulla, quod quidem acceperimus, defini ta forma ſeruaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obſcura eſſent: noſtra uero formam uerborum ita præſcriptam habent, ut, ſi forte ab ea diſcedatur, ſacramenti ratio conſtare non poſſit: ob eamque rem clariſſima ſunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur ſunt partes, quæ ad naturam, & ſubſtantiam ſacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque ſacramentum neceſſario conſtituitur. His accedunt cærimoniæ: quæ tametſi prætermitti ſine peccato non poſſunt, niſi aliud facere ipſa neceſſitas cogat; tamen, ſi quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de uera ſacramenti ratione imminui credendum eſt. Ac merito quidem a primis uſque Eccleſiæ temporibus illud ſemper ſeruatum eſt, ut ſacramenta ſollemnibus quibuſdam cærimonijs miniſtrarentur. Primum enim maxime decuit, ſacris myſterijs eum religionis cultum tribuere, ut ſancta ſancti tractare uideremur. præterea, quæ ſacramento efficiuntur, cærimoniæ ipſæ magis declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, & earum rerum ſanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde uero mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obſeruant, ad ſublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & charita-

tē excitant: quo maior cura, et diligētia adhibenda erit, ut fideles uim cærimoniarū, quibus ſingula ſacramēta cōficiuntur, cognitam, et perſpectā habeāt.

De neceſſitate, numero, & utilitate ſacramentorum.

Sequitur, ut ſacramentorum etiam numerus explicetur. quæ quidem cognitio hanc utilitatem affert, quod populus eo maiori pietate omnes animi ſui uires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos ſingularem beneficentiam conuertet, quo plura ſalutis, ac beatæ uitæ adiumenta nobis diuinitus parata eſſe intellexerit. Catholicæ igitur Eccleſiæ ſacramenta, quemadmodum ex ſcripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & Conciliorum teſtatur auctoritas, ſeptenario numero definita ſunt. Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex iјs etiam rebus, quæ per ſimilitudinem a naturali uita ad ſpiritualem tranſferuntur, probabili quadam ratione oſtendi poterit. Homini enim ad uiuendum, uitamque conſeruandam, & ex ſua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc ſeptem neceſſaria uidentur; ut ſcilicet in lucem edatur, augeatur, alatur; ſi in morbum incidat, ſanetur; imbecillitas uirium reficiatur; deinde, quod ad remp. attinet, ut magiſtratus numquam deſint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac poſtremo, legitima ſobolis propagatione ſe ipſum & humanum genus conſeruet. Quæ omnia quoniam uitæ illi, qua anima Deo uiuit, reſpondere ſatis apparet, ex iјs facile ſacramentorum numerus colligetur. Primus enim eſt Baptiſmus,

ſmus, ueluti ceterorum ianua, quo Chriſto renaſcimur; deinde Confirmatio; cuius uirtute fit, ut diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis enim iam apoſtolis, ut D. Auguſtinus teſtatur, inquit Dominus, Sedete in ciuitate, donec induamini uirtute ex alto. Tum Euchariſtia, qua, tamquam cibo uere cæleſti, ſpiritus noſter alitur, & ſuſtinetur. de ea enim dictum eſt a Saluatore: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sequitur quarto loco Pænitentia; cuius ope ſanitas amiſſa reſtituitur, poſtquam peccati uulnera accepimus. Poſtea uero extrema Vnctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, et animi uirtutes recreantur: ſiquidem D. Iacobus, cum de hoc ſacramento loqueretur, ita teſtatus eſt: Etſi in peccatis ſit, remittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica ſacramentorum miniſteria perpetuo in Eccleſia exercendi, ſacraſque omnes functiones exequendi poteſtas traditur. Poſtremo additur matrimonium, ut ex maris & feminæ legitima, & ſancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conſeruationem procreentur, & religioſe educentur.

D. Auguſtinus. Luc. 24. Ioan. 6. Iacob. 5.

Illud uero maxime animaduertendum eſt, quamuis omnia ſacramenta diuinam, & admirabilem uirtutem in ſe contineant, tamen nō parem omnia, et æqualem neceſſitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque ſignificandi uim habere. Atque ex ijs tria ſunt, quæ tametſi non eadem ratione, tamen præ ceteris neceſſaria dicuntur. baptiſmum

De Preſtantia et differentia ſacramentorum et eorum auctore.

enim unicuique ſine ulla adiunctione neceſſarium eſ
Ioan. 3. *ſe, Saluator his uerbis declarauit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Pœnitentia uero illis tantummodo neceſſaria eſt, qui ſe poſt baptiſmum aliquo mortali peccato obſtrinxerunt. neque enim æternum exitium effugere poterunt, niſi eos admiſſi peccati rite pænituerit. Ordo præterea, & ſi non ſingulis fidelibus, toti tamen Eccleſiæ omnino neceſſarius eſt. Verum ſi dignitas in ſacramentis ſpectetur, Eucharistia ſanctitate, & myſteriorum numero, ac magnitudine longe ceteris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cum ſuo loco ea, quæ ad ſingula ſacramenta pertinent, explicabuntur. Deinceps uidendum eſt, a quo hæc ſacra, & diuina myſteria acceperimus. neque enim dubitandum eſt, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, a quo donum ipſum profectum eſt, dignitate, præſtantia quammaxime augeatur. Sed ea quæſtio difficilem explicationem habere non poteſt. Nam cum Deus ſit, qui homines iuſtos efficiat; ipſa uero ſacramenta iuſtitiæ adipiſcendæ mirifica quædam inſtrumenta ſint: patet, unum eundemque Deum in Chriſto iuſtificationis & ſacramentorum auctorem agnoſcendum eſſe. Præterea, ſacramenta eam uim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum uero unius Dei potentiæ proprium ſit, in corda et mentes hominum illabi; ex hoc etiam perſpicitur, ſacraméta a Deo ipſo per Chriſtum inſti*
tuta

tuta eſſe; quemadmodum, ab eo quoque intus diſpenſari, certa, & conſtanti fide tenendum eſt. hoc enim teſtimonium de illo ſe accepiſſe ſanctus Ioánes affirmat, cum ait: Qui miſit me baptizare in aqua, Ioan. 1. ille mihi dixit; ſuper quem uideris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in ſpiritu ſancto. Sed quamuis Deus ſacramentorum auctor, & diſpenſator ſit, ea tamen nõ per angelos, uerum per homines miniſtrari in Eccleſia uoluit. non minus enim miniſtrorum officio, quam materia, & forma, ad ſacramenta conficienda opus eſſe, perpetua ſanctorum Patrum traditione confirmatum eſt. Atque hi quidem miniſtri, quoniam in ſacra illa functione non ſuam, ſed Chriſti perſonam gerunt, ea re fit, ut, ſiue boni, ſiue mali ſint, modo ea forma, & materia utantur, quam ex Chriſti inſtituto ſemper Eccleſia catholica ſeruauit, idque facere proponãt, quod Eccleſia in ea adminiſtratione facit, uere ſacramenta cóficiant, et conferant: ita ut gratiæ fructum nulla res impedire poſſit, niſi, qui ea ſuſcipiunt, ſe ipſos tanto bono fraudare, & ſpiritui ſancto uelint obſiſtere. Hanc uero in Eccleſia certam, et exploratam ſententiam ſemper fuiſſe, ſanctus Auguſtinus in iis diſputationibus, quas aduerſus Donatiſtas conſcripſit, clariſſime demonſtrauit. S. Auguſtinus. Quod ſi etiam ſcripturæ teſtimonia quærimus, ipſum Apoſtolum, his uerbis loquentem, audiamus: Ego, inquit, plantaui: 1. ad Cor. 3. Apollo rigauit: ſed Deus incremẽtum dedit. neque enim

enim qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Ex quo loco ſatis intelligitur; quemadmodum arboribus nihil obeſt eorum improbitas, quorum manu ſatæ ſunt; ita nihil uitij aliena culpa contrahi illis poſſe, qui malorum hominum miniſterio Chriſto inſiti ſunt. Quare, ut ex D. Ioannis euangelio ſancti Patres noſtri docuerunt, Iudas etiam Iſcariotes plures baptizauit: ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuiſſe

D. Auguſtinus. *legimus: ita ut præclare D. Auguſtinus ſcriptũ reliquerit: Dedit baptismum Iudas, & non baptizatum eſt poſt Iudam: dedit Ioannes, et baptizatum*

Act. 19. *eſt poſt Ioannem: quia, ſi datum eſt a Iuda, baptiſma Chriſti erat: quod autem a Ioanne datum eſt, Ioannis erat: nõ Iudam Ioanni, ſed baptismũ Chriſti etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioãnis, etiam per manus Ioannis dato, recte præponimus.*

Sacramenta nouæ legis impura conſcientia miniſtrare, quam perniciofum ipſis miniſtris: & de eorum effectu.

Neque uero Paſtores, alij ue ſacramentorum miniſtri, cum hæc audiunt, ſatis ſibi eſſe arbitrentur, ſi, poſthabita morum integritate, ac conſcientiæ munditia, illud tantum cogitent, quo modo ſacramenta ab illis rite miniſtrentur. id enim etſi diligenter curandum eſt, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, poſita non ſunt. Meminiſſe autem ſemper debent, ſacraméta diuinam quidem uirtutem, quæ illis ineſt, numquam amittere, at uero impure ea miniſtrantibus æternam perniciem, & mortem afferre. Sancta enim, quod ſemel atque iterum ac ſæpius admonere oportet, ſancte, & re-

& religioſe tractanda ſunt. Peccatori, ut eſt apud Prophetam, dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? tu uero odiſti diſciplinam. Quod ſi homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo ſcelus concipi exiſtimandum erit, qui ſibi multorum ſcelerum conſcius eſt, nec tamen ſacra myſteria polluto ore conficere, uel in fœdas manus ſumere, contrectare, atque aliјs porrigere, et miniſtrare uereatur? cũ præſertim apud ſanctũ Dionyſium ſcriptum ſit, malis ſymbola (ita enim ſacramenta appellat) ne contingere quidem permiſſum eſſe. Sanctitatẽ igitur ſacrarum rerum miniſtri in primis ſectentur, pure ad ſacramenta miniſtranda accedãt, atque ita ſe ad pietatẽ exerceant, ut ex eorum frequenti tractatione, & uſu, uberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, conſequãtur. Pſal. 49. S. Dioniſius.

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam ſacramentorum effectus ſit: id enim ſacramenti definitioni, quæ ſupra tradita eſt, nõ parum lucis allaturum uidetur. ij autem duo præcipue numerantur. Ac principem quidem locum merito gratia illa obtinet, quam uſitato a ſacris doctoribus nomine iuſtificantem uocamus. ita enim Apoſtolus apertiſſime nos docuit, cum inquit; Chriſtũ dilexiſſe Eccleſiam, et ſe ipſum tradidiſſe pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo. Quo autẽ pacto tãta res, et tam admirabilis per ſacramentũ efficiatur, ut, quemadmodũ S. Auguſtini ſententia Ad Eph. 5. D. Auguſtinus.

ſententia celebratum eſt, Aqua corpus abluat, & cor tangat; id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non poteſt. Conſtitutũ enim eſſe debet, nullam rem ſenſibilem ſuapte natura eaui præditam eſſe, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoſcimus, omnipotentis Dei uirtutem in ſacramentis ineſſe, quæ id efficiant, quod ſua ui res ipſæ naturales præſtare nõ poſſunt. Quocirca, ne ulla umquam huius effectus dubitatio in animis fidelium reſideret, cum miniſtrari ſacramenta cœptum eſt, uoluit clementiſſimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorum ſignificationibus declarare; ut eadem perpetuo interius fieri conſtantiſſime crederemus, quamuis longe a noſtris ſenſibus remota eſſent. Itaque, ut omittamus, Saluatore noſtro in Iordane baptizato, cælos apertos eſſe, & ſpiritum ſanctum columbæ ſpecie apparuiſſe; ut admoneremur, eius gratiam, cum ſalutari fonte abluimur, in animam noſtrã infundi: ut hoc inquã omittamus, (magis enim ad baptismi ſanctificationem, quam ſacramenti adminiſtrationem pertinẽt) nonne legimus, cum Pentecoſtes die apoſtoli ſpiritum ſanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei ueritatem, adeundaque pro Chriſti gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc, facto repente de cælo ſonitu, tamquam aduenientis ſpiritus uehementis, apparuiſſe illis diſpertitas linguas quaſi ignis? ex quo intellectum eſt, ſacramento confirmationis eundem nobis ſpiritum tribui,

Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3.

eaſque uires addi, quibus poſſimus carni, mundo, & Sathanæ, perpetuis ſcilicet hoſtibus noſtris, fortiter repugnare, & reſiſtere. Atque hæc miracula, quoties apoſtoli ſacramenta iſta miniſtrarent, initio naſcentis Eccleſiæ aliquandiu uiſa ſunt, donec, firmata iam fide, et corroborata, fieri deſierũt.

Ex ijs igitur, quæ de priori ſacramentorum effectu, gratia ſcilicet iuſtificante, demonſtrata ſunt, illud etiam plane conſtat, excellentiorem, & præſtantiorem uim ſacramentis nouæ legis ineſſe, quam olim ueteris legis ſacramenta habuerunt: quæ cum infirma eſſent, egenaque elementa, inquinatos ſanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. quare, ut ſigna tantum earum rerum, quæ myſterijs noſtris efficienda eſſent, inſtituta ſunt. At uero ſacramenta nouæ legis ex Chriſti latere manantia, qui per ſpiritum ſanctum ſemet ipſum obtulit immaculatum Deo, emundant conſcientiam noſtrã ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo uiuenti, atque ita eam gratiam, quam ſignificant, Chriſti ſanguinis uirtute operantur. Quocirca ſi ea cum antiquis ſacramentis conferamus, præterquam quod plus efficaciæ habent, & utilitate uberiora, & ſanctitate auguſtiora eſſe inuenientur. Alter uero ſacramentorum effectus non quidem omnibus communis, ſed trium tantummodo proprius, baptiſmi, confirmationis, & ordinis ſacri, eſt character, quem animæ imprimunt. nam cum Apoſtolus ait: Vnxit nos Deus, qui & ſignauit nos, & dedit

De excellẽtia ſacramẽtorum nouæ legis ad uetera comparatorũ, & de Charactere.

Ad Heb. 9

2. ad Cor. 1.

dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris: uoce illa, Signauit, non obſcure characterem deſcripſit; cuius proprium eſt, aliquid ſignare, & notare. Eſt autem character ueluti inſigne quoddam animæ impreſſum, quod deleri nũquam poteſt, eique perpetuo inhæret: de quo ita apud S. Auguſtinum ſcriptum eſt. An minus forte ſacramenta Chriſtiana, quam corporalis hæc nota, qua ſcilicet miles inſignitur, poterunt? illa namque militi, ad militiam, quam deſeruiſſet, reuertenti, non noua imprimitur, ſed antiqua cognoſcitur, & approbatur. Iam uero character hoc præſtat, tum ut apte ad aliquid ſacri ſuſcipiendum uel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoſcatur. Ac baptiſmi quidem charactere utrumque conſequimur, ut ad alia ſacramenta percipienda reddamur idonei, et eo propterea fidelis populus a gentibus, quæ fidem non colunt, diſtinguatur. Idem autem in charactere confirmationis, & ſacri ordinis licet cognoſcere: quorum altero ueluti Chriſti milites ad eius nominis publicam confeſſionem, & propugnationem, ac contra inſitum nobis hoſtem, & ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus armamur, atque inſtruimur, ſimulque ab ijs, qui nuper baptizati, tamquam modo geniti infantes ſunt, diſcernimur: alter uero tum poteſtatem ſacramẽta conficiendi, et miniſtrandi coniunctam habet, tum eorum, qui eiuſmodi poteſtate præditi ſunt, a reliquo fidelium cœtu diſtinctionem oſtendit. Tenenda igitur eſt catholicæ Eccleſiæ

D. Auguſtinus.

cleſiæ regula, qua docemur, tria hæc ſacramenta characterem imprimere, neque ullo umquam tempore iteranda eſſe.

Hæc ſunt, quæ generatim de ſacramentis tradēda erunt. in cuius argumenti explicatione, Paſtores duo potiſſimum efficere omni ſtudio conētur. Primū eſt, ut fideles intelligant, quanto honore, & cultu, et ueneratione hæc diuina, et cæleſtia munera digna ſint: alterum uero, ut, quoniā a clementiſſimo Deo ad cōmunem omnium ſalutē propoſita ſunt, iis pie & religioſe utantur, atque ita Chriſtianæ perfectionis deſiderio exardeſcāt, ut, ſi pænitentiæ præſertim et Euchariſtiæ ſaluberrimo uſu aliquandiu careant, plurimum damni ſe feciſſe exiſtiment. Hæc autem facile Paſtores aſſequi poterunt, ſi, quæ de ſacramentorū diuinitate, et fructu ſupra dicta ſunt, auribus fidelium ſæpius inculcabunt, primum a Domino, ſaluatore noſtro, a quo nihil niſi perfectiſſimū proficiſci poteſt, inſtituta eſſe: præterea, cum miniſtrantur, ſpiritus ſancti intima cordis noſtri permeantis efficaciſſimum numen præſto eſſe: deinde, admirabili, & certa curandarum animarum uirtute prædita eſſe: tum, per ea immenſas illas Dominicæ paſſionis diuitias ad nos deriuari. Poſtremo uero oſtendent, totum Chriſtianum ædificium firmiſſimo quidem lapidis angularis fundamento inniti, uerum, niſi uerbi Dei prædicatione, & ſacramentorum uſu undique fulciatur, magnopere uerendum eſſe, ne magna ex parte labefactatum cōcidat.

ut enim

ut enim per ſacramenta in uitam ſuſcipimur: ita hoc ueluti pabulo alimur, conſeruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

Ex ijs quidem, quæ hactenus de ſacramentis uniuerſe tradita ſunt, cognoſci poteſt, quam neceſſarium ſit ad Chriſtianæ religionis uel doctrinam percipiendam, uel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum ſingulis credenda catholica Eccleſia proponit: ſed, ſi quis diligentius Apoſtolum legerit, ſine dubitatione ita ſtatuet, perfectam baptiſmi cognitionem a fidelibus magnopere requiri: adeo non ſolum frequenter, ſed grauibus uerbis & ſpiritu Dei plenis, eius myſterij memoriam renouat, diuinitatem commendat, atque in eo redemptoris noſtri mortem, ſepulturam, & reſurrectionem nobis ante oculos tum ad contemplandum, tum ad imitandum conſtituit. Quare Paſtores numquam ſe ſatis multam operam, & ſtudium in huius ſacramenti tractatione collocaſſe arbitrentur: uerum, præter eos dies, in quibus more maiorum diuina baptiſmi myſteria potiſſimum explananda eſſent, in ſabbatho magni Paſchæ, & Pentecoſtes, quo tempore Eccleſia ſumma cum religione, maximisque cærimonijs hoc ſacramentum celebrare conſueuerat, alijs etiam diebus occaſionem captent de hoc argumento diſſerendi. Atque illud in primus tempus maxime opportunum ad eam rem uideri poterit, ſi

rit; ſi interdum, cum baptiſmus alicui miniſtrandus ſit, fidelis populi multitudinem conueniſſe animaduerterint. tunc enim facilius multo erit, ſi minus liceat omnia capita, quæ ad hoc ſacramentum attinent, perſequi, unum ſaltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, ſimul etiam ſacris baptiſmi cærimonijs expreſſam uident, pioque & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unuſquiſque, iis rebus admonitus, quæ in alio geri uideat, ſecum recordetur, qua ſe ſponſione Deo obligauerit, cum baptiſmo initiatus eſt; ſimulque illud cogitet, an uita, & moribus talem ſe præbeat, qualem ipſa Chriſtiani nominis profeſſio pollicetur. Vt igitur, quæ docenda erunt, dilucide exponantur; quænam ſit baptiſmi natura, & ſubſtantia, aperiendum eſt; ſi prius tamen ipſius uocis ſignificatio explicetur. Ac baptiſmus quidem græcum eſſe nomen nemo ignorat: quod etſi in ſacris literis non ſolum eam ablutionem, quæ cum ſacramento coniuncta eſt, ſed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad paſſionem translatum eſt, ſignificat; tamen apud Eccleſiæ ſcriptores non quamuis corporis ablutionem declarat, ſed eam, quæ cum ſacramento coniungitur, nec ſine præſcripta uerborum forma miniſtratur. qua quidem ſignificatione Apoſtoli ex Chriſti domini inſtituto frequentiſſime uſi ſunt.

Alia quoque nomina ad eandem rem ſignificandam ſancti Patres uſurparunt. Sacramentum enim

fidei appellari, quod illud ſuſcipientes, uniuerſam Chriſtianæ religionis fidem profiteantur, D. Auguſtinus teſtatur. Alij uero, quia fide corda noſtra illuminantur, quam in baptiſmo profitentur, hoc ſacramentum Illuminationem uocarunt. nam & Apoſtolus ita inquit: Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, ſignificans. Chryſoſtomus præterea in oratione, quam ad baptizatos habuit, tum expurgationem, quia per baptiſmum expurgamus uetus fermentum, ut ſimus noua conſperſio, tum ſepulturam, tum plantationem, tum crucem Chriſti nominat: quarum omnium appellationum cauſam ex epiſtola ad Romanos ſcripta licet colligere. Cur autem D. Dionyſius principium ſanctiſſimorum mandatorum uocauerit, perſpicuum eſt; cum hoc ſacramentum ueluti ianua ſit, qua in Chriſtianæ uitæ ſocietatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperandi initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt.

D. Auguſtinus. Heb. 10. S. Chryſoſtomus. S. Dionyſius.

Baptiſmi pro ſacramento ſumpti definitio, materia, forma, effectus.

Quod autem ad rei definitionem attinet, etſi multæ ex ſacris ſcriptoribus afferri poſſunt, illa tamen aptior, et commodior eſſe uidetur, quam ex uerbis Domini apud Ioannem, et Apoſtoli ad Epheſios licet intelligere. nam cũ Saluator dicat: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei: et Apoſtolus, cum de Eccleſia loqueretur; Mundans eam lauacro aquæ in uerbo:

ita

ita fit ut recte, & appoſite definiatur, baptiſmum eſſe ſacramentum regenerationis per aquam in uerbo. Natura enim ex Adam filii iræ naſcimur, per baptiſmum uero in Chriſto filii miſericordiæ renaſcimur: ſiquidem dedit hominibus poteſtatem filios Dei fieri, iis qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt. Ioan. 1. *Sed quibuſcumque tandem uerbis baptiſmi naturam explicari contigerit, docendus erit populus, hoc ſacramentum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris inſtituto, certa, & ſollemnia uerba neceſſario adhibentur, quemadmodú ſemper ſancti Patres docuerunt. quod apertiſſimo illo D. Auguſtini teſtimonio demonſtratur: Accedit uerbum ad elementum, et fit ſacramentú.* D. Auguſtinus. *Id uero eo diligentius monere oportebit, ne forte fideles in eum errorē inducantur, ut exiſtiment, quod uulgo dici ſolitum eſt, aquá ipſam, quæ ad conficiendum baptiſmum in ſacro fonte aſſeruatur, ſacramētum eſſe. tunc.n. ſacramentum baptiſmi dicēdum eſt, cum aqua ad abluendum aliquē, additis uerbis, quæ a Domino inſtituta ſunt, re ipſa utimur. Iam uero, quoniam ſingula ſacramenta ex materia, et forma conſtitui initio diximus, cum generatim de omnibus ſacramentis ageretur, iccirco, quæ utraque ſit in baptiſmo, a Paſtoribus declarandum erit. Materiam igitur, ſiue elementum huius ſacramenti, eſſe omne naturalis aquæ genus, ſiue ea maris ſit, ſiue fluuii, ſiue paludis, ſiue putei,*

aut fontis, quæ ſine ulla adiunctione aqua dici ſo-
Ioan. 3. *let. nam et Saluator docuit: Niſi quis renatus fue*
rit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in re-
Ad Eph. 5. *gnum Dei. & Apoſtolus inquit; Eccleſiam laua-*
1. Ioan. 5. *cro aquæ mundatam eſſe. Et in B. Ioannis epiſtola*
ſcriptum legimus: Tres ſunt, qui teſtimonium dant
in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis. Quod etiam
alijs ſacrarum litterarum teſtimoniis comproba-
Matth. 3. *tur. Quod uero a Ioanne Baptiſta dictum eſt, uen-*
turum eſſe Dominum, qui baptizaret in ſpiritu ſan
cto, & igne; id quidem nullo modo de baptiſmi ma
teria intelligendum eſt; ſed uel ad intimum ſpiritus
ſancti effectum, uel certe ad miraculum referri de-
bet, quod die Pentecoſtes apparuit, cum ſpiritus
Act. 2. *ſanctus e cælo in apoſtolos ignis ſpecie delapſus eſt:*
de quo alio loco Chriſtus dominus noſter prædixit:
Act. 1. *Ioannes quidem baptizauit aqua: uos autem ba-*
ptizabimini ſpiritu ſancto non poſt multos hos dies.
Figuræ, & prophetiæ antiquæ baptiſmi. *Verum idem quoque a Domino tum figuris, tum*
prophetarum oraculis ſignificatum eſſe, ex diuinis
ſcripturis animaduertimus. Diluuium enim, quo
Gen. 6. *mundus purgatus eſt, quod multa malitia homi-*
num eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis inten
ta eſſet ad malum, huius aquæ figuram, & ſimi-
1. Pet. 3. *litudinem geſſiſſe, apoſtolorum Princeps in priori*
epiſtola oſtendit. Et maris rubri tranſitum eiuſdẽ
1. ad Cor. 10. *aquæ ſignificationem habuiſſe, D. Paulus, ad Co-*
4. Reg. 5. *rinthios ſcribens, expoſuit. ut interim omittamus*
Ioan. 5. *tum Naaman Syri ablutionem, tum probaticæ*
piſcinæ

piſcinæ admirabilem uim, & alia id genus multa, in quibus huius myſterij ſymbolum ineſſe facile apparet. De prædictionibus autem dubitare nemo poteſt, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Iſaias propheta omnes ſitientes inuitat, uel quas e templo egrediens Ezechiel in ſpiritu uidit, tum præterea fons ille, quem domui Dauid habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, et menſtruatæ Zacharias prænunciauit, ad ſalutarem baptiſmi aquam indicandam, atque exprimẽdam pertineant. Quantum uero baptiſmi naturæ, & uirtuti conſentaneum fuerit, ut eius propria materia aqua inſtitueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum ſcribens demonſtrauit. Sed quod ad hunc locum attinet, Paſtores docere in primis poterunt, quoniam hoc ſacramentum omnibus ſine ulla exceptione ad conſequendam uitam neceſſarium erat, iccirco aquæ materiam, quæ numquam non præſto eſt, atque ab omnibus facile parari poteſt, maxime idoneam fuiſſe. Deinde aqua effectũ baptiſmi maxime ſignificat. ut enim aqua ſordes abluit, ita etiam baptiſmi uim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonſtrat. Accedit illud, quod quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptiſſima eſt, ſic baptiſmo cupiditatum ardor magna ex parte reſtinguitur. Illud uero animaduertẽdum eſt, quamuis aqua ſimplex, quæ nihil aliud admixtum habet, materia apta ſit ad hoc ſacramentum conficien-

Iſa. 55. Eze. 47. Zac. 13. D. Hieronymus.

dum, quoties ſcilicet baptiſmi miniſtrandi neceſſitas incidat, tamen ex apoſtolorum traditione ſemper in catholica Eccleſia obſeruatum eſſe, ut, cum ſollemnibus cærimoniis baptiſmus conficitur, ſacrũ etiam chriſma addatur, quo baptiſmi effectum magis declarari perſpicuum eſt. Docendus quoque erit populus, etſi aliquando incertum eſſe poteſt, utrum hæc an illa uera aqua ſit, qualem ſacramenti perfectio requirat, hoc tamen pro certo habendum eſſe, numquam ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, baptiſmi ſacramentum ulla ratione confici poſſe.

Quam ſit neceſſaria formæ baptiſmi cognitio.

Sed duarum partium, ex quibus baptiſmus conſtare debet, poſtquam altera, hoceſt materia, diligenter explicata fuerit, ſtudebunt Paſtores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ eſt altera eius pars maxime neceſſaria. In huius autem ſacramenti explicatione, eo maiori cura, & ſtudio elaborandum putabunt, quod tam ſancti myſterii notitia non ſolum ſua ſponte fideles uehementer delectare poteſt, quod quidem in omni diuinarum rerũ ſcientia communiter euenit, uerum etiam ad uſus ferè quotidianos ſummopere expetẽda eſt. Cum enim ſæpe incidant tempora, quemadmodum ſuo loco planius dicetur, in quibus tum ab aliis de populo, tum ſæpiſſime a mulierculis baptiſmum miniſtrari oporteat; ita fit, ut promiſcue omnibus fidelibus ea, quæ ad huius ſacramenti ſubſtantiam pertinent, cognita, et perſpecta eſſe debeant. Quare dilucidis,

&

& apertis uerbis, quæ facile percipi ab omnibus poſſint, Paſtores docebunt, hanc eſſe perfectam et abſolutam baptiſmi formam, Ego te baptizo in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. Ita enim a Domino, & Saluatore noſtro traditum eſt, cum apoſtolis apud Matthæum præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Mat. 28. Ex illo autem uerbo, Baptizantes, catholica Eccleſia, diuinitus edocta, optime intellexit, in huius ſacramenti forma actionem miniſtri exprimendam eſſe: quod quidem fit, cum dicitur, Ego te baptizo. Ac quoniam, propter miniſtros, tum illius perſonam, qui baptizatur, tum principalem cauſam, quæ baptiſmum efficit, ſignificare oportebat, iccirco illud pronomen, TE, & diſtincta diuinarum perſonarum nomina adduntur, ut abſoluta ſacramenti forma ijs uerbis concludatur, quæ modo expoſita ſunt, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Neque enim ſola filij perſona, de quo a Ioanne ſcribitur; Hic eſt, qui baptizat; ſed ſimul omnes ſanctæ Trinitatis perſonæ ad baptiſmi ſacramentum operantur. Ioan. 1. Quod autem, In nomine, non, in nominibus, dictum eſt; hoc plane declarat unam Trinitatis naturam, & diuinitatem. Etenim hoc loco, nomen, ad perſonas non refertur, ſed diuinam ſubſtantiam, uirtutem, & poteſtatem, quæ una & eadem eſt in tribus perſonis, ſignificat. Sed in hac forma, quam integram, & per-

fectam eſſe oſtendimus, obſeruandum eſt, quædam prorſus neceſſaria eſſe, quæ ſi omittantur, ſacramentum confici non poteſt; quædam uero non ita neceſſaria, ut, ſi deſint, ſacramenti ratio non conſtet; cuiuſmodi eſt uox illa, Ego: cuius uis in uerbo BAPTIZO *cõtinetur: immo uero in eccleſiis Græcorum uariata dicendi ratione prætermitti conſueuit: propterea quod nullam fieri oportere miniſtri mentionem indicarunt: ex quo factum eſt, ut in baptiſmo hac forma paſſim utantur, Baptizatur ſeruus Chriſti in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. a quibus tamen perfecte ſacramentum miniſtrari, ex Concilij Florentini ſententia, & definitione apparet; cum ijs uerbis ſatis explicetur id, quod ad baptiſmi ueritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc re ipſa peragitur. Quod ſi etiam aliquando tempus fuiſſe dicendum eſt, cum apoſtoli in*
Act. 2. *nomine tantum domini Ieſu Chriſti baptizarent; id*
Act. 8. *quidem ſpiritus ſancti afflatu eos feciſſe, exploratum nobis eſſe debet; ut initio naſcentis Eccleſiæ Ieſu Chriſti nomine prædicatio illuſtrior fieret, diuinaque, & immenſa eius poteſtas magis celebraretur. Deinde uero rem penitus introſpicientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma deſiderari, quæ ab ipſo Saluatore præſcriptæ ſunt. qui enim Ieſum Chriſtum dicit, ſimul etiam patris perſonam, a quo unctus, & ſpiritum ſanctum, quo unctus eſt, ſignificat. Quamquam dubium fortaſſe uideri poteſt, an huiuſmodi forma*

apoſtoli

apoſtoli aliquem baptizauerint, ſi Ambroſij, & Baſilij, ſanctiſſimorum, et grauiſſimorũ Patrum, auctoritatem ſequi uolumus, qui ita baptiſmum in nomine Ieſu Chriſti interpretati ſunt, ut dixerint, iis uerbis ſignificari baptiſmum, non qui a Ioanne, ſed qui a Chriſto domino traditus eſſet, tametſi a cõmuni, & uſitata forma, quæ diſtincta trium perſonarum nomina continet, apoſtoli non diſcederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in epiſtola ad Galatas uſus uidetur, cum inquit: Quicumque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: ut ſignificaret, in fide Chriſti, nec alia tamen forma, quam idem Saluator et Dominus noſter ſeruandam præceperat, baptizatos eſſe.

S. Ambroſius, & Baſilius.

Ad Gal. 3.

Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptiſmi ſubſtantiam maxime pertinent, fideles docere ſatis fuerit. Quoniam uero in hoc ſacramento conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationem ſeruari oportet; iccirco eius quoque partis doctrina a Paſtoribus tradenda eſt, atque ab eis breuiter explicandum, communi Eccleſiæ more & conſuetudine receptum eſſe, ut baptiſmus uno aliquo ex tribus modis confici poſſet. nam qui hoc ſacramento initiari debent, uel in aquam merguntur, uel aqua in eos infunditur, uel aquæ aſperſione tinguntur. Ex his autem ritibus quicumque ſeruetur, baptiſmum uere perfici credendum eſt. aqua enim in baptiſmo adhibetur ad ſignificandam animæ ablutionem, quam efficit: quare baptiſmus ab Apoſtolo lauacrum

Ad Eph. 5.

lauacrum appellatus eſt. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Eccleſia obſeruatum animaduertimus; quam uel aquæ effuſione, quod nunc in frequenti uſu poſitum uidemus, uel aſperſione, quem-
Act. 2. *admodum a Petro factum eſſe colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei ueritatem traduxit, & baptizauit. Vtrum uero unica, an trina ablutio fiat, nihil referre exiſtimandum eſt. utrouis enim modo et antea in Eccleſia baptiſmum uere*
B. Gregorius. *confectum eſſe, et nunc confici poſſe, ex D. Gregorii Magni epiſtola, ad Leandrum ſcripta, ſatis apparet. Retinendus eſt tamen a fidelibus is ritus, quem unusquiſque in ſua eccleſia ſeruari animaduerterit. Atque illud præcipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, ſed potiſſimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi ſenſus uigent, abluendum, ſimulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut poſt ablutionem uerba ſacramenti, quæ formam continēt, ſed eodem tempore, quo ablutio ipſa peragitur, pronuncianda eſſe. His expoſitis, conueniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, baptiſmum, quemadmodum & reliqua ſacramenta, a Chriſto domino inſtitutum eſſe. Hoc igitur Paſtores frequenter docebunt; explicabūtq. duo diuerſa tempora baptiſmi notanda eſſe; alterum, cum Saluator eum inſtituit; alterum, cum lex de eo ſuſcipiendo ſancita eſt. Ac, quod ad primum attinet, tunc a Domino hoc ſacramentum*
inſtitutum

inſtitutum eſſe perſpicitur, cum ipſe a Ioanne bapti zatus ſanctificandi uirtutem aquæ tribuit. teſtatur enim ſancti Gregorius Nazanzenus, & Auguſtinus, eo tempore aquæ uim generandi in ſpiritualem ſcilicet uitam datam eſſe. Et alio loco ita ſcriptum reliquit: Ex quo Chriſtus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, nō mundari indigens, ſed tactu mundæ carnis aquas mundans, ut uim abluendi habeant. Atque ad eam rem illud maximo argumento eſſe potuit, quod tunc ſanctiſſima Trinitas, in cuius nomine baptiſmus conficitur, numen ſuum præſens declarauit. Vox enim patris audita eſt: filii perſona aderat: & ſpiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit: præterea cæli aperti ſunt, quo nobis iam per baptiſmum licet aſcendere. Quod ſi quis ſcire cupiat, quanam ratione tanta, & tam diuina uirtus a Domino aquis tributa ſit; id quidem humanam intelligentiam ſuperat. Hoc uero ſatis percipi a nobis poteſt, baptiſmo a Domino ſuſcepto, ſanctiſſimi, & puriſſimi eius corporis tactu aquam ad baptiſmi ſalutarem uſum conſecratam eſſe, ita tamen, ut hoc ſacramentum, & ſi ante paſſionem inſtitutum fuerit, a paſſione tamen, quæ omnium Chriſti actionum tamquam finis erat, uim, & efficientiam duxiſſe, credendum ſit. Sed de altero etiam, quo ſcilicet tempore lex de baptiſmo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter ſacros ſcriptores conuenit, poſt Domini reſurrectionem, cū apoſtolis

B. Gregorius Nazāz. & S. Auguſtinus.

Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3.

Mar. 16.

Matt. 28. *apoſtolis præcepit; Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti; ex eo tempore omnes homines, qui ſalutem æternam conſecuturi erant, lege de baptiſmo*
1.Pet. 5. *teneri cœpiſſe. Quod quidem ex apoſtolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit: Regenerauit nos in ſpem uiuam per reſurrectionem Ieſu Chri*
Ad Eph. 5. *ſti ex mortuis. Idemq. ex illo Pauli loco; Se ipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, (cum de Eccleſia loqueretur) mundans eam lauacro aquæ in uerbo; licet cognoſcere. uterque enim baptiſmi obligationem ad tempus, quod mortē Domini conſecutum eſt, uidetur retuliſſe: ut dubitandum nullo*
Ioan. 3. *modo ſit, uerba etiam illa Saluatoris; Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei; id ipſum tempus ſpectaſſe, quod poſt paſſionem futurum erat. Ex ijs igitur, ſi accurate a Paſtoribus tractentur, haud dubium eſſe poteſt, quin fideles maximam in hoc ſacramento dignitatem agnoſcant, ac ſumma animi pietate uenerētur: præſertim uero cū cogitarint, præclara illa, et ampliſſima munera, quæ, cum Chriſtus dominus baptizaretur, miraculorum ſignificationibus declarata ſunt, ſingulis, cum baptizantur, intima ſpiritus ſancti uirtute donari, atque impertiri. Vt*
4.Reg. 6. *enim ſi, quemadmodum Eliſæi puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, ut cæleſtes res intueri poſſemus, nemo adeo communi ſenſu carere putandus eſſet, quem diuina baptiſmi myſteria in maximam admira-*

admirationem non traducerét: cur idem etiam euenturum non exiſtimemus, cum a Paſtoribus huius ſacramenti diuitiæ ita expoſitæ fuerint, ut eas fideles ſi non corporis oculis, at mentis acie, fidei ſplendore illuminatæ, contemplari queant?

Iam uero, a quibus miniſtris hoc ſacramentum conficiatur non utiliter modo, ſed neceſſario, tradendú uidetur; tum ut ij, quibus præcipue hoc munus commiſſum eſt, illud ſanćte, et religioſe curare ſtudeant; tum ut ne quis, tãquam fines ſuos egreſſos, in alienam poſſeſſionem intempeſtiue ingrediatur, uel ſuperbe irrumpat: cum in omnibus ordinem ſeruandum eſſe Apoſtolus admoneat. Doceantur igitur fideles, triplicem eſſe eorum ordinem: ac in primo quidem Epiſcopos, & ſacerdotes collocandos eſſe; quibus datum eſt, ut iure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant. ijs enim in apoſtolis præceptum eſt a Domino; Euntes baptizate: quamuis Epiſcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deſerere cogerentur, baptiſmi miniſterium ſacerdotibus relinquere ſoliti eſſent. Quod uero ſacerdotes iure ſuo hanc funćtionem exerceant, ita ut præſente etiam Epiſcopo miniſtrare baptiſmum poſſint, ex doćtrina Patrum, & uſu Eccleſiæ conſtat. nam cum ad Euchariſtiam conſecrandam inſtituti ſint; quæ eſt pacis & unitatis ſacramentum: conſentaneum fuit, poteſtatem iis dari omnia illa adminiſtrandi, per quæ neceſſario huius pacis, & unitatis quilibet particeps fieri poſſet.

Qui proprii miniſtri baptiſmi.

poſſet. Quod ſi aliquando Patres ſacerdotibus, ſine Epicopi uenia, baptizandi ius permiſſum non eſſe dixerunt; id de eo baptiſmo, qui certis anni diebus ſollemni cærimonia adminiſtrari conſueuerat, intelligendum uidetur. Secundum miniſtrorũ locum obtinent Diaconi; quibus, ſine Epiſcopi, aut ſacerdotis conceſſu, non licere hoc ſacramentum adminiſtrare, plurima ſanctorum Patrum decreta teſtátur. Extremus ordo illorum eſt, qui, cogente neceſſitate, ſine ſollemnibus cærimoniis baptizari poſſunt: quo in numero ſunt omnes, etiã de populo, ſiue mares, ſiue feminæ, quãcumque illi ſectam profiteantur. nam et Iudæis quoque, infidelibus, et hæreticis, cum neceſſitas cogit, hoc munus permiſſum eſt; ſi tamen id efficere propoſitũ eis fuerit, quod Eccleſia catholica in eo adminiſtrationis genere efficit. Hæc autẽ cum multa ueterum Patrum, & Conciliorum decreta
Con. Trid. *confirmarunt; tum uero a ſacra Tridentina Synodo anathema in eos ſancitum eſt, qui dicere audeãt, baptiſmũ, qui etiã datur ab hæreticis in nomine patris, et filii, et ſpiritus ſancti, cũ intentione faciendi quod facit Eccleſia; non eſſe uerum baptiſmũ. In quo profecto ſummã Domini noſtri bonitatem, et ſapiẽtiam licet admirari. nam cum hoc ſacramẽtum neceſſario ab omnibus percipiẽdum ſit; quemadmodũ aquam eius materiam inſtituit, qua nihil magis commune eſſe poteſt; ſic etiam neminem ab eius adminiſtratione excludi uoluit: quamuis, ut dictũ eſt, nõ omnibus liceat ſollemnes cærimonias adhibere: non quidem*

quod

quod ritus, aut cærimoniæ plus dignitatis, ſed quod minus neceſſitatis, quá ſacramentum, habeát. Neque uero, hoc munus ita omnibus promiſcue permiſſum eſſe, fideles arbitrétur, quin ordiné aliquem miniſtrorum ſtat uere maxime deceat. mulier .n. ſi mares adſint, laicus item præſente clerico, tum clericus coram ſacerdote, baptiſmi adminiſtrationem ſibi ſumere non debent. Quamquam obſtetrices, quæ baptizare conſueuerunt, improbandæ non ſunt, ſi interdum, præſente aliquo uiro, qui huius ſacramenti conficiendi minime peritus ſit, quod alias uiri magis proprium officium uideretur, ipſæ exequantur.

Accedit autem ad eos miniſtros, qui, ut hactenus declaratum eſt, baptiſmú conficiút, aliud etiam miniſtrorum genus, qui ad ſacram, et ſalutaré ablutioné celebrandá ex uetuſtiſſima catholicæ Eccleſiæ cóſuetudine adhiberi ſolent. ij nunc patrini, olim ſuſceptores, ſponſores, ſeu fideiuſſores, cómuni uocabulo, a rerú diuinarum ſcriptoribus uocabátur. De quorum numero, quoniá ad omnes fere laicos pertinet, accurate a Paſtoribus agendú erit; ut fideles intelligant, quæ potiſſimum ad illud recte perficiendum neceſſaria ſint. In primis uero explicare oportet, quæ cauſa fuerit, cur ad baptiſmum præter ſacramenti miniſtros patrini etiá, et ſuſceptores adiungerétur. quod quidem optimo iure factú eſſe, omnibus uidebitur, ſi meminerint, baptiſmum eſſe ſpiritualem regenerationem, per quam filii Dei naſcimur. de ea enim ita loquitur D. Petrus: Sicut modo geniti infantes 1. Pet. 2.

De patrinis baptizandorum.

rationa-

rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite. Vt igitur, poſtquam aliquis in hanc lucem editus eſt, nutrice, et pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, et bonis artibus erudiatur: ita etiam neceſſe eſt, ut, qui ex baptiſmi fonte uitam ſpiritualem uiuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committantur, a quo Chriſtianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem inſtitui poſſint, atque ita paulatim in Chriſto adoleſcere, donec tandem uiri perfecti, iuuante Domino, euadant; cum præſertim Paſtoribus, qui publicæ parochiarum curationi præpoſiti ſunt, tantum temporis non ſuperſit, ut priuatam illam curam pueros in fide erudiendi ſuſcipere poſſint. Huius autem uetuſtiſſimæ conſuetudinis præclarum teſtimonium

S. Dionyſius. *a D. Dionyſio habemus, cum inquit: Diuinis noſtris ducibus (ſic enim apoſtolos uocat) in mentem uenit, & uiſum eſt ſuſcipere infantes, ſecundum iſtum ſanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, ueluti pædagogo, traderent, ſub quo, ſicut ſub diuino patre, & ſaluationis ſanctæ ſuſceptore, reliquum uitæ puer*

Hyginius PP. *degeret. Eandem uero ſententiam confirmat Higinii auctoritas. Quamobrem ſapientiſſime a ſancta Eccleſia conſtitutum eſt, ut non ſolum is, qui baptizat, cum baptizato, ſed etiam ſuſceptor cum eo, quem ſuſcipit, & cum eius ueris parentibus affinitate deuinciantur: ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniri non poſſint, atque inita diriman-*

dirimantur. Præterea docere oportet fideles, quæ ſint ſuſceptoris partes. etenim hoc munus adeo negligenter in Eccleſia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomen relictum ſit; quid autem ſancti in eo contineatur, ne ſuſpicari quidem homines uideantur. Hoc igitur uniuerſe ſuſceptores ſemper cogitent, ſe hac potiſſimum lege obſtrictos eſſe, ut ſpirituales filios perpetuo commẽdatos habeant, atque in ijs, quæ ad Chriſtianæ uitæ inſtitutionem ſpectant, curent diligenter, ut illi tales ſe in omni uita præbeant, quales eos futuros eſſe ſollemni cærimonia ſpoponderunt. Audiamus quid ea de re ſanctus Dionyſius ſcribat, uerba ſponſoris exprimens: Spondeo puerum inducturum, cum ad ſacram intelligentiam uenerit, ſedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrarijs omnino, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item diuus Auguſtinus, Vos, inquit, ante omnia tam uiros, quã mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo, ut cognoſcatis, fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos uiſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere. Ac profecto decet maxime, eum, qui aliquod officium ſuſcepit, in eo diligenter exequẽdo numquam defatigari; et qui ſe alterius pædagogum, & cuſtodem profeſſus eſt, minime pati illum eſſe deſertum, quem ſemel in fidem, & clientelam ſuam recepit, donec illum opera, & præſidio ſuo egere intellexerit. Quæ autem filiis ſpiritualibus tradenda ſint, paucis D. Auguſtinus comprehendit, cum de hoc

D. Auguſtinus.

D. Auguſtinus.

ipſo ſuſceptorum officio loqueretur: inquit enim; Debent eos admonere, ut caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, charitatem teneant, et ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant: Decalogum etiam, & quæ ſint prima Chriſtianæ religionis rudimenta. Quæ cum ita ſe habeant; facile intelligimus, cuinam hominum generi ſanctæ huius tutelæ adminiſtratio committenda non ſit, nimirum ijs, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut ſedulo, & accurate non queant. Quocirca, præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem ſuſcipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc ſpiritualis educatio a carnali diſtet, hæretici inprimis, Iudæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi ſunt, ut qui in ea cogitatione, & cura ſemper uerſentur, ut fidei ueritatem mendacijs obſcurent, atque omnem Chriſtianam pietatem euertát. Plures quoque ne baptizatum de baptiſmo ſuſcipiant, ſed ut unus tantum, ſiue uir, ſiue mulier, uel ad ſummum unus, & una, Tridentino Concilio ſtatutum eſt; tum quia diſciplinæ, atque inſtitutionis ordo a multitudine magiſtrorum perturbari poterat; tú quia prouidere oportebat, ne inter plures eiuſmodi affinitates coniungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonij uinculo hominú inter homines ſocietas latius diffunderetur.

Quam neceſſaria baptiſmi ſuſceptio tã adultis, quã infantibus.

Sed cum ceterarum rerum cognitio, quæ hactenus expoſitæ ſunt, fidelibus utiliſſima habenda ſit; tum uero nihil magis neceſſarium uideri poteſt,

poteſt, quam ut doceantur, omnibus hominibus baptiſmi legem a Domino præſcriptam eſſe, ita ut, niſi per baptiſmi gratiam Deo renaſcantur, in ſempiternam miſeriam, & interitum a parentibus, ſiue illi fideles, ſiue infideles ſint, procreentur. Igitur ſæpius a Paſtoribus explicandum erit, quod apud Euangeliſtam legitur: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Ioan. 3. *Quam legem non ſolum de iis, qui adulta ætate ſunt, ſed etiam de pueris infantibus intelligendam eſſe, idque ab apoſtolica traditione Eccleſiam accepiſſe, communis Patrum ſententia, & auctoritas confirmat. Præterea, credendum eſt, noluiſſe Chriſtum dominum baptiſmi ſacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: Sinite paruulos, & nolite prohibere ad me uenire: talium eſt enim regnum cælorum.* Matth. 19. Mar. 9. *quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, quos benedicebat. Deinde, cum legimus, totam aliquam familiam a Paulo baptizatam eſſe, ſatis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe.* 1. ad Cor. 1 *Deinde circumciſio, quæ figura fuit baptiſmi, eum morem maxime commendat.* Gen. 21. Leuit. 12. Luc. 1. 2. *Pueros enim octauo die circumcidi ſolitos, nemo eſt, qui ignoret.* Ad Coloſ. *Ac quibus circumciſio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, iiſdem baptiſmum, qui eſt circumciſio Chriſti non manufacta, prodeſſe perſpicuum eſt. Poſtremo, ut Apoſtolus docet, ſi unius* Ad Rom. 5.

delicto mors regnauit, per unum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in uitam regnabunt per unum Ieſum Christum. Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint; multo magis per Chriſtum dominum poſſunt gratiam, & iuſtitiam conſequi, ut regnent in uitam: quod quidem ſine baptiſmo fieri nullo modo poteſt. Quare docebunt Paſtores, infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatem Christianæ religionis præceptis ad ueram pietatem informandam eſſe. nam, ut a ſapiente præclare dictum eſt; Adoleſcens iuxta uiam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea. Neque enim dubitare licet, quin fidei ſacramenta, cum abluuntur, accipiant; non quia mentis ſuæ aſſenſione credant; ſed quia parentum fide, ſi parētes fideles fuerint, ſin minus, fide (ut D. Auguſtini uerbis loquamur) uniuerſæ ſocietatis ſanctorum muniuntur. etenim ab iis omnibus recte dicimus eos baptiſmo offerri, quibus placet, ut offerantur, et quorum charitate ad communionem ſancti ſpiritus adiunguntur. Hortandi autem ſunt magnopere fideles, ut liberos ſuos, quamprimum id ſine periculo facere liceat, ad eccleſiam deferendos, et ſollemnibus cærimonijs baptizandos curent. nam cum pueris infantibus nulla alia ſalutis comparandæ ratio, niſi eis baptiſmus præbeatur, relicta ſit; facile intelligitur, quam graui culpa illi ſeſe obſtringant, qui eos ſacramenti gratia diutius, quam

D. Auguſtinus.

neceſſitas

neceſſitas poſtulet, carere patiantur; cum præſertim, propter ætatis imbecillitatem, infinita pene uitæ pericula illis impendeant. Diuerſam uero rationem in ijs ſeruandam eſſe, qui adulta ætate ſunt, & perfectum rationis uſum habent, qui ſcilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Eccleſiæ conſuetudo declarat. nam Chriſtiana quidem fides illis proponenda eſt, atque omni ſtudio ad eam ſuſcipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi ſunt. quod ſi ad dominum Deum conuertãtur; tum uero monere oportet, ne ultra tempus, ab Eccleſia præſcriptum, baptiſmi ſacramentum differant. nam cum ſcriptum ſit; Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi ſunt, perfectam conuerſionem in noua per baptiſmum generatione poſitam eſſe: præterea, quo ſerius ad baptiſmum ueniunt, eo diutius ſibi carendum eſſe ceterorum ſacramentorum uſu, & gratia, quibus Chriſtiana religio colitur, cum ad ea ſine baptiſmo nulli aditus patere poſſit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex baptiſmo percipimus: ſiquidem nõ ſolum omniũ ſcelerum, quæ antea admiſſa ſunt, maculam & ſordes baptiſmi aqua prorſus eluit, ac tollit, ſed diuina gratia nos ornat; cuius ope, & auxilio in poſterum etiam peccata uitare poſſumus, iuſtitiamq. & innocentiam tueri: qua in re ſummam Chriſtianæ uitæ conſtare facile omnes intelligunt. Sed quamuis hæc ita ſint; non conſueuit tamen Eccleſia baptiſmi ſacramẽtum huic hominum generi ſtatim

tribuere, ſed ad certum tempus differendum eſſe conſtituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere ſupra dictum eſt, coniunctum habet cum illis, qui rationis uſu præditi ſunt. baptiſmi ſuſcipiendi propoſitum, atque conſilium, & male actæ uitæ pænitentia ſatis futura ſit ad gratiam, & iuſtitiam, ſi repentinus aliquis caſus impediat, quo minus ſalutari aqua ablui poſſint. Contra uero hæc dilatio aliquas uidetur utilitates afferre. Primum enim, quoniam ab Eccleſia diligenter prouidendum eſt, ne quis ad hoc ſacramentum ficto, & ſimulato animo accedat, eorum uoluntas, qui baptiſmum petunt, magis exploratur, atque perſpicitur. cuius rei cauſa in antiquis Concilijs decretum legimus, ut qui ex Iudæis ad fidem catholicam ueniunt, antequam baptiſmus illis adminiſtretur, aliquot menſes inter catechumenos eſſent: deinde, in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Chriſtianæ uitæ inſtitutionibus erudiuntur perfectius. Præterea, maior religionis cultus ſacramento tribuitur, ſi conſtitutis tantum Paſchæ, & Pentecoſtes diebus, ſollemni cærimonia baptiſmum ſuſcipiant. Sed interdum tamen baptiſmi tempus iuſta aliqua & neceſſaria de cauſa differendum non eſt, ueluti ſi uitæ periculum inſtare uideatur, ac præſertim ſi illi abluendi ſint, qui iam
Act.8.&10 *fidei myſteria plene perceperint. quod quidem Philippum, et apoſtolorum Principem feciſſe ſatis conſtat, cum alter Candacis reginæ Eunuchum, alter*

Cornelium

Cornelium nulla interpoſita mora, ſed ſtatim ut ſe fidem amplecti profeſſi ſunt, baptizauit.

Docendum præterea, et populo explicandum erit, quo modo affecti eſſe debent, qui baptizandi ſunt. In primis itaque opus eſt, ut uelint, propoſitumq. illis ſit, baptiſmum ſuſcipere. nam cum unuſquiſque in baptiſmo, peccato moriatur, et nouam uitæ rationem, & diſciplinam ſuſcipiat, æquum eſt, non inuito cuiquam, aut recuſanti, ſed illis tantum, qui ſponte ſua, & libenti animo accipiunt, baptiſmum præberi. Quare ex ſancta traditione ſemper ſeruatum animaduertimus, ut nemini baptiſmus miniſtretur, niſi prius interrogatus fuerit, an uelit baptizari. Nec uero in pueris quoque infantibus eam uoluntatem deeſſe exiſtimandum eſt, cum Eccleſiæ uoluntas, quæ pro illis ſpondet, obſcura eſſe non poſſit. Præterea, amentes, & furioſos, qui cum aliquando compotes mentis eſſent, in inſaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam baptiſmi ſuſcipiendi uoluntatem habeant, niſi uitæ periculum immineat, baptizandos non eſſe: cum autem in uitæ diſcrimine uerſantur, ſi antequam furere inciperent, eius uoluntatis ſignificationem dederunt, abluendi ſunt; ſin minus, a baptiſmi adminiſtratione abſtinendum eſt. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. Quod ſi in mentis poteſtate numquam fuerunt, ita ut nullum rationis uſum habuerint, eos in fide Eccleſiæ non ſecus, ac pueros, qui ratione carent,

baptizandos eſſe, Eccleſiæ auctoritas, & conſuetudo ſatis declarat. Verum, præter baptiſmi uoluntatem, fides etiam ea ratione, qua de uoluntate dictum eſt, ad conſequendam ſacramenti
Mar. 16. *gratiam maxime neceſſaria eſt. Etenim Dominus, & Saluator noſter docuit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Deinde ut quemlibet ad miſſorum ſcelerum, & male actæ uitæ pæniteat, atque ut idem in poſterum a peccatis omnibus abſtinere ſtatuat, opus eſt. aliter enim, qui ita baptiſmum peteret, ut tamen peccandi conſuetudinem nollet emendare, omnino repellendus eſſet. nihil enim baptiſmi gratiæ, & uirtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & conſilium, qui nullum umquam peccandi finem ſibi conſtituunt. Cum itaque baptiſmus ob eam rem expetendus ſit, ut Chriſtum induamus, & cum eo coniungamur; plane conſtat, merito a ſacra ablutione reiiciendum eſſe, cui in uitiis, & peccatis perſeuerare propoſitum eſt; præſertim uero, quia nihil eorum, quæ ad Chriſtum, et Eccleſiam pertinent, fruſtra ſuſcipiendum eſt: inanemque baptiſmum, ſi iuſtitiæ, & ſalutis gratiam ſpectemus, in eo futurum eſſe, ſatis intelligimus, qui ſecundum carnem ambulare, non ſecun*
Ad Rom. 8. *dum ſpiritum, cogitat: etſi, quod ad ſacramentum pertinet, perfectam eius rationem ſine ulla dubitatione conſequitur, ſi modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod a ſancta Eccleſia adminiſtratur. Quamobrem Princeps apoſtolorū*
magnæ

magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait ſcriptura, compuncti corde, ab eo, & a reliquis apoſtolis, quid ſibi faciendum eſſet, quæſiuerant, ita reſpondit: Pænitentiam agite, et baptizetur unuſquiſque ueſtrum. et alio loco, Pænitemini, inquit, et conuertimini, ut deleantur peccata ueſtra. Item beatus Paulus, ad Romanos ſcribens, aperte oſtendit, ei, qui baptizatur, omnino moriendum eſſe peccatis: quare nos monet, ne exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis uiuentes. Act. 2. Act. 3. Ad Rom. 6

Hæc uero ſi fideles ſæpe meditati fuerint, primum quidem ſummam Dei bonitatem uehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam ſingulare, & diuinum baptiſmi beneficium ſola ſua miſericordia adductus tribuit: deinde, cum ſibi ante oculos proponent, quam aliena eſſe debeat ab omni crimine eorum uita, qui tanto munere ornati ſunt; illud etiam in primis a Chriſtiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam ſancte & religioſe traducere uitam ſtudeant, perinde ac ſi ea ipſa die baptiſmi ſacramentum, & gratiam conſecuti eſſent. quamquam ad inflammandos uer æ pietatis ſtudio animos nihil magis proficiet, quam ſi Paſtores accurata oratione explicauerint, quinam ſint baptiſmi effectus.

Concupiſcentia in renatis non adſcribitur culpæ.

De his igitur quoniam ſæpe agendum eſt, ut fideles magis perſpiciant, ſe in altiſſimo dignitatis gradu poſitos eſſe, nec ſe ab eo deijci ullis aduerſarij

inſidiis, uel impetu, ullo umquam tempore patiantur; hoc primum tradere oportet, peccatum, ſiue a primis parentibus origine contractum, ſiue a nobis ipſis commiſſum, quamuis etiam adeo nefarium ſit, ut ne cogitari quidem poſſe uideatur, admirabili huius ſacramenti uirtute remitti, & condonari. Id uero multo ante ab Ezechiele prænunciatum eſt, per quem dominus Deus ita loquitur: Effundam ſuper uos aquam mundam, & mandabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Et Apoſtolus ad Corinthios, poſt longam peccatorum enumerationem, ſubiecit: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Atque hanc doctrinam perpetuo a ſancta Eccleſia traditam eſſe, perſpicuum eſt. Sanctus enim Auguſtinus in libro, quem de baptiſmo paruulorum conſcripſit, ita teſtatur: Generante carne tantum contrahitur peccatum originale: regenerante autem ſpiritu, non ſolum originalium, ſed etiam uoluntariorum pecccatorum fit remiſſio. & ſanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptiſmate condonata ſunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, poſt aliorum Conciliorum definitionem, ſacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cum anathema in eos decreuit, qui aliter ſentire auderent, quiue aſſeuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptiſmo remittantur, ea tamen prorſus non tolli, aut radicitus euelli,

Eze. 36.

1. ad Cor. 6

D. Auguſtinus.

S. Hieronymus.

ſed

ſed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namque, ut eiuſdem ſanctæ Synodi uerbis utamur, in renatis nihil odit Deus: quia nihil damnationis eſt his, qui uere conſepulti ſunt cum Chriſto per baptisma in mortem: qui non ſecundum carnem ambulant; ſed ueterem hominem exuentes, & nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti ſunt. Ac fateri quidem oportet, ſicut eodem loco ipſius Synodi auctoritate decretum eſt, in baptizatis concupiſcentiam uel fomitem remanere: ſed illa uere peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Auguſtini ſententia, in paruulis baptizatis concupiſcentiæ reatus abſoluitur, ad agonem relinquitur. atque idem alibi teſtatur; Concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet: concupiſcentia enim, quæ ex peccato eſt, nihil aliud eſt, niſi animi appetitio, natura ſua rationi repugnans: qui tamen motus ſi uoluntatis conſenſum, aut negligentiam coniunctam non habeat, a uera peccati natura longe abeſt. Ac cum D. Paulus inquit; Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces; ex his uerbis, non ipſam concupiſcendi uim, ſed uoluntatis uitium intelligi uoluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius, ita ſcribens: Si qui ſunt, qui dicant peccata in baptiſmo ſuperficie tenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius? cum per

Trid. Syn.

D. Auguſtinus.

Ad Rom. 7.

D. Gregorius.

fidei

imponantur. Nec uero, quæ hoc loco traduntur, ueteris Eccleſiæ cõſuetudini aduerſantur: quæ olim Iudæis, cum baptizarentur, præcipiebat, quadraginta continuos dies ieiunarent. neque enim illud inſtitutum ad ſatisfactionem pertinebat; ſed qui baptiſmum percepiſſent, ea ratione admonebantur, ut ſacramenti dignitatem uenerantes, ieiunijs, & orationibus aliquandiu ſine intermiſſione operam darent. Sed quamquam in baptiſmo pœnas peccatorum condonari exploratum eſſe debet: ab eo tamen pœnarum genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graue aliquod ſcelus perſoluendæ ſunt, nemo liberatur, ita ut, qui morte dignus ſit, per baptiſmum a pœna, quæ legibus conſtituta eſt, eripiatur. tametſi uehementer laudanda eſſet eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduerſionem, ut Dei gloria in ſuis ſacramentis illuſtrior fieret, ſontibus remitterent, ac condonarent. Efficit præterea baptiſmus poſt huius uitæ curriculum, pœnarũ omnium, quæ originale peccatum conſequuntur, liberationem: ſiquidem merito mortis Domini factũ eſt, ut hæc conſequi poſſemus. Baptiſmo autem, ut ſupra dictum eſt, ei cõmorimur. Si enim, ut inquit Apoſtolus, complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Ad Rom. 6.

Quod ſi quærat aliquis, cur ſtatim poſt baptiſmum in hac etiam mortali uita his incommodis nõ careamus, atque ad perfectum illum uitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante pecca-

forte Collatus, vel cõſtitutus

peccatum collatus fuerat, ſacræ ablutionis uirtute non transferamur; id quidem duabus potiſſimum de cauſis factum eſſe, reſpondebitur. Quarum prima eſt, quod nobis, qui per baptiſmum Chriſti corpori coniuncti, atque eius membra effecti ſumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quam ipſi capiti noſtro tributum eſſet. Cum igitur Chriſtus dominus, etſi ab initio ortus ſui gratiæ, & ueritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam ſuſcepit, non ante depoſuit, quam paſſionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis uitæ gloriam reſurrexit: quis miretur, cum uideat fideles, qui iam per baptiſmum cæleſtis iuſtitiæ gratiam adepti ſunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore ueſtiri, ut, poſtquam multis laboribus pro Chriſto perfuncti, & morte obita denuo ad uitam reuocati fuerint, tandem digni ſint, qui cum Chriſto æuo ſempiterno perfruantur? Altera uero cauſa, cur in nobis poſt baptiſmum infirmitas corporis, morbus, dolorum ſenſus, concupiſcentiæ motus relinquatur, illa eſt, ut ſcilicet tamquam ſegetem, & materiam uirtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia conſequeremur. nam cum patienti animo uitæ incommoda omnia toleramus, prauasque animi noſtri affectiones ſub rationis imperium diuina ope ſubijcimus, certa ſpe niti debemus, fore, ut, ſi cum

Apoſtolo bonum certamen certauerimus, curſum conſummauerimus, fidem ſeruauerimus, repoſitam quoque iuſtitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die iuſtus iudex. Sic uero etiam cum filiis Iſrael uidetur Dominus egiſſe: quos etſi ab Aegyptiorum ſeruitute, Pharaone, atque eius exercitu in mare demerſo, liberauit, tamen non ſtatim in beatam illam promiſſionis terram introduxit, ſed prius in multis, uariiſque caſibus exercuit; ac deinde, cum eos in promiſſæ terræ poſſeſſionem miſiſſet, ceteros quidem incolas e patriis ſedibus exturbauit; quaſdam uero nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicæ uirtutis, & fortitudinis exercendæ occaſio numquam deeſſet. Huc accedit, quod ſi per baptiſmum, præter dona cæleſtia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito poſſet, quin multi, præſentis potius uitæ commoda, quam futuræ ſperatam gloriam conſectantes, ad baptiſmum uenirent; cũ tamen non falſa hæc, & incerta, quæ uidentur, ſed uera, atque æterna, quæ non uidentur, bona Chriſtiano homini ſemper propoſita eſſe debeant. Sed interim tamen huius uitæ condicio, quæ miſeriarum plena eſt, ſuis uoluptatibus, & lætitiis non caret. Quid.n.nobis, qui iam per baptiſmum, ueluti palmites, inſiti ſumus in Chriſtum, iucũdius, aut optabilius eſſe poteſt, quam, cruce in humeros noſtros ſublata, eum ducem ſequi, nulliſque aut laboribus 2.ad Tim. 4. 2.ad Cor. 4.

defatigari

defatigari, aut periculis retardari, quo minus ad
2. Ad Philippen. 3. præmium ſupernæ uocationis Dei omni ſtudio contendamus, alij uirginitatis lauream, alij doctrinæ, & prædicationis coronam, alij martyrij palmam, alij alia uirtutum decora a Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis inſignia nemini darentur, niſi prius nos ipſos in huius ærumnoſæ uitæ ſtadio exercuiſſemus, atque in acie inuicti ſtetiſſemus.

De eximiis baptiſmi fructibus.

Sed ut ad baptiſmi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius ſacramenti uirtute nos non ſolum a malis, quæ uere maxima dicenda ſunt, liberari, uerum etiam eximiis bonis, & muneribus augeri. Animus enim noſter diuina gratia repletur, qua iuſti, & filij Dei effecti æternæ quoque ſalutis heredes inſtituimur. nam, ut ſcriptum eſt, qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit:
Mar. 16. Ad Eph. 5. mundatamque Eccleſiam lauacro aquæ, in uerbo Apoſtolus teſtatur. Eſt autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus, ab omnibus credendum, pœna anathematis propoſita decreuit, non ſolum per quam peccatorum fit remiſſio, ſed diuina qualitas in anima inhærens, ac ueluti ſplendor quidam, et lux, quæ animarum noſtrarum maculas omnes delet, ipſasq. animas pulchriores, et ſplendidiores reddit. Atque id ex ſacris litteris aperte colligitur, cum gratiam effundi dicant, eamque ſpiritus ſancti pignus ſoleant appellare. Huic autem additur nobiliſſimus omnium uirtutum comitatus, quæ in animam cum gratia diuinitus infundutur. Quare,

cum Apoſtolus ad Titum ait: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum, ſaluatorem noſtrum: D. Auguſtinus uerba illa, Abunde effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remiſſionem peccatorum, & copiam uirtutum. Iam uero per baptiſmum, etiam Chriſto capiti tamquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur a capite uis manat, qua ſingulæ corporis partes ad proprias functiones apte exequendas mouentur: ita etiam ex Chriſti domini plenitudine in omnes, qui iuſtificantur, diuina uirtus, & gratia diffunditur; quæ nos ad omnia Chriſtianæ pietatis officia habiles reddit. Neque uero mirum cuiquam uideri debet, ſi, cum tanta uirtutum copia inſtructi, & ornati ſimus, tamen non ſine magna difficultate, et labore pias, honeſtasque actiones inchoamus, uel certe abſoluimus. id enim ob eam rem non euenit, quod uirtutes, a quibus actiones ipſæ proficiſcuntur, Dei beneficio nobis donatæ non ſint; ſed quoniam poſt baptiſmum acerrima cupiditatis pugna aduerſus ſpiritum relicta eſt: in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Chriſtianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti, optima ſpe niti debeamus, fore, ut quotidiana recte uiuendi exercitatione, quæcumque pudica ſunt, quæcumque iuſta, quæcumque ſancta, eadem etiam facilia, & iucunda uideantur; hæc libenter cogitemus, hæc

Ad Titũ 3.

D. Auguſtinus.

Ad Phil. 4.

 alacri

1. ad Cor. 13
alacri animo agamus, ut Deus pacis ſit nobiſcum. Præterea, per baptiſmum conſignamur charactere, qui ex anima deleri numquam poteſt: de quo, nihil eſt, ut plura hoc loco diſſerantur; cum liceat ex ijs, quæ ſupra dicta ſunt, cum uniuerſe de ſacramentis ageretur, ſatis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

Baptiſmum ſine ſacrilegio iterari nõ poſſe.

Sed quoniam ex characteris ui, & natura ab Eccleſia definitum eſt, baptiſmi ſacramentum nulla ratione iterandum eſſe, ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, ſæpe, & diligenter a Paſtoribus admonendi erunt. Hoc uero docuit

Ad Eph. 4.
Apoſtolus, inquiens: Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma. Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per baptiſmum in Chriſto, cauerent, ne uitam, quam ab illo accepiſſent, amitterent, cum

Ad Rom. 5.
inquit: Quod enim Chriſtus mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: hoc uidetur aperte ſignificare, ſicut ille mori iterum non poteſt, ita nobis denuo mori per baptiſmum non licere. Quare ſancta etiam Eccleſia, ſe unum baptiſmum credere, palam profitetur. quod quidem rei naturæ, & rationi uehementer conſentaneum eſſe, ex eo intelligitur, quod baptiſmus eſt quædã ſpiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali uirtute ſemel tantum generamur, & in lucem edimur; atque, ut D. Au-

D. Auguſtinus.
guſtinus ait, uterus nõ poteſt repeti: ſic etiam una eſt ſpiritualis generatio, nec baptiſmus ullo umquã tempore iterãdus eſt. Neque uero quiſquam putet,

eum

eum ab Eccleſia iterari, cum, adhibita huiuſmodi uerborum formula, aliquem abluit: De quo incertum eſt, an baptizatus eſ, te iterum non baptizo: ſi uero nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. ita enim non impie iterari, ſed ſancte cum adiunctione baptiſmum adminiſtrari, dicendum eſt. Qua in re tamen diligenter a Paſtoribus aliqua prouidéda ſunt, in quibus fere quotidie non ſine maxima ſacramenti iniuria peccatur. neque enim deſunt, qui nullum ſcelus admitti poſſe arbitrentur, ſi quemuis ſine delectu cum adiunctione illa baptizent: quare ſi infans ad eos deferatur, nihil prorſus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit; ſed ſtatim ei baptiſmum tribuunt: quin etiam, quamuis exploratum habeant, domi ſacramentum adminiſtratum eſſe, tamen ſacram ablutionem in Eccleſia, adhibita ſollemni cærimonia, cum adiunctione repetere non dubitant. quod quidem ſine ſacrilegio facere non poſſunt: & eam maculam ſuſcipiunt, quod diuinarum rerum ſcriptores Irregularitatem uocant. nam ea baptiſmi forma, ex Alexandri Papæ auctoritate, in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquiſita, dubium relinquitur, an baptiſmum rite ſuſceperint. aliter uero numquam fas eſt, etiam cum adiunctione baptiſmum alicui iterum adminiſtrare. Præter cetera uero, quæ ex baptiſmo conſequimur, illud ueluti extremum eſt, quo reliqua omnia

uidentur referri, quod ſcilicet cæli aditum, propter peccatum prius interclusum, unicuique noſtrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis baptiſmi uirtute efficiuntur, ex ijs plane intelligi poſſunt, quæ in Saluatoris baptiſmo contigiſſe, Euangelica au- Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3. *ctoritas confirmauit. Etenim cæli aperti ſunt, & ſpiritus ſanctus columbæ ſpecie in Chriſtum dominum deſcendens apparuit. ex quo ſignificatum eſt, eis, qui baptizantur, diuini numinis chariſmata impertiri, & cælorum ianuam reſerari; non quidem, ut, ſimul atque baptizati ſunt, ſed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miſeriarum expertes, quæ in beatam uitam cadere non poſſunt, pro mortali condicione immortalitatem aſſequentur. Atque hi quidem ſunt baptiſmi fructus: quos, ſiquidem ſacramenti uim ſpectemus, æque ad omnes pertinere dubitari non poteſt: ſin autem, quo quisque animo affectus ad illum ſuſcipiendum acceſſerit, conſideremus; plus minusue cæleſtis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quam ad alium, peruenire, omnino fateri oportet.*

De precationibus, ritibus, & cærimoniis baptiſmi.

Reſtat nunc, ut, quæ de huius ſacramenti precationibus, ritibus, & cærimonijs tradenda ſint, aperte, & breuiter explicetur. Nam quod Apoſtolus de linguarum dono admonuit, cum inquit; Sine fructu eſſe, ſi, quæ aliquis loquitur, a fidelibus non intelligantur: idem fere ad ritus, & cærimonias transferri poteſt. imaginem enim, et ſignificationem

ficationem earum rerum præſeferunt, quæ in ſacramento geruntur. quod ſi illorum ſignorum uim, & poteſtatem fidelis populus ignoret; non magna admodum cærimoniarum utilitas futura eſſe uidebitur. Danda eſt igitur Paſtoribus opera, ut eas fideles intelligant, certoque ſibi perſuadeant, ſi minus neceſſariæ ſint, plurimi tamen faciendas, magnoq. in honore eſſe oportere. Id uero tum inſtituentium auctoritas, qui ſine controuerſia ſancti apoſtoli fuerunt, tum finis, cuius cauſa cærimonias adhiberi uoluerunt, ſatis docet. ita enim ſacramentum maiori cum religione, ac ſanctitate adminiſtrari, ac ueluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fidelium immenſa Dei beneficia magis imprimi, perſpicuum eſt. Sed omnes cærimoniæ, & precationes, quibus in baptiſmi adminiſtratione Eccleſia utitur, ad tria capita redigendæ ſunt, ut in eis explicandis certus ordo a Paſtoribus ſeruari poſſit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarum genus eſt, quæ, antequam accedatur ad baptiſmi fontem, ſeruantur: alterum earum, quæ, cum ad ipſum fontem uentum eſt, adhibentur: tertium earum, quæ, peracto iam baptiſmo, addi ſolent. In primis igitur aqua paranda eſt, qua ad baptiſmum uti oportet. Conſecratur enim baptiſmi fons, addito myſticæ unctionis oleo. neque id omni tempore fieri permiſſum eſt: ſed more maiorum, feſti quidam dies,

 qui

qui omnium celeberrimi, & ſanctiſſimi optimo iure habendi ſunt, expectantur, in quorum uigilijs ſacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantum diebus, niſi neceſſitas aliter facere coegiſſet, in ueteris Eccleſiæ more poſitum fuit, ut baptiſmus adminiſtraretur. Sed quamuis Eccleſia hoc tempore, propter communis uitæ pericula, eam conſuetudinem retinendam non iudicarit; tamen ſollemnes illos dies Paſchæ, & Pentecoſtes, quibus baptiſmi aqua conſecranda eſt, ſumma cum religione adhuc obſeruauit. Poſt aquæ conſecrationem, alia deinceps, quæ baptiſmum antecedunt, explicare oportet. afferuntur enim, uel etiam adducuntur, qui baptiſmo initiandi ſunt, ad eccleſiæ fores, atque ab eius introitu omnino prohibētur; quod indigni ſint, qui domum Dei ingrediantur, antequam a ſe turpiſſimæ ſeruitutis iugum repulerint, & totos ſe Chriſto domino, eiuſque iuſtiſſimo imperio addixerint. Tum uero ſacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Eccleſia petant. quo cognito, primum eos Chriſtianæ fidei doctrina, quam in baptiſmo profiteri debent, inſtituit: id autem Catechiſmo efficitur. cuius inſtitutionis morem a Domini Saluatoris præcepto manaſſe, nemo dubitare poteſt; cum ipſe apo-
Mar. 16. *ſtolis iuſſerit: Ite in mundum uniuerſum, & doce-*
Matth. 28. *te omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcumque mandaui uobis. Ex quo licet cognoſcere, baptiſmum non eſſe adminiſtrandum,*

priusquam

priuſquam ſumma ſaltem religionis noſtræ capita exponantur. Quoniam uero Catechiſmi ratio ex multis interrogationibus conſtat, ſi is, qui inſtituitur, adulta ætate fuerit; ad ea, quæ rogantur, ipſe per ſe reſpondet; ſi autem infans ſit, pro illo ſponſor rite reſpondet, ſollemnemque ſponſionem facit. Sequitur Exorciſmus, qui ad expellendum Diabolum, eiusque uires frangendas, & debilitandas, ſacris, et religioſis uerbis ac precationibus conficitur. Accedunt ad Exorciſmum aliæ cærimoniæ: quarum ſingulæ, ut quæ myſticæ ſint, propriam, atque illuſtrem ſignificationem habent. nam cum ſal in illius os, qui ad baptiſmum adducendus eſt, inſeritur, hoc ſignificari perſpicuum eſt, eum fidei doctrina, & gratiæ dono conſecuturum eſſe, ut a peccatorum putredine liberetur, ſaporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ ſapientiæ pabulo delectetur. Obſignantur præterea ſigno crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant, baptiſmi myſterio ſenſus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque eius intelligere, ac ſeruare poſſit. Poſtea uero illi nares, & aures ſaliua liniuntur, ſtatimque ad baptiſmi fontem mittitur: ut, quemadmodum cæcus ille euangelicus, quem Dominus iuſſerat oculos luto illitos ſiloes aqua abluere, lumẽ recuperauit; ita etiam intelligamus ſacræ ablutionis eam uim eſſe, ut menti ad cæleſtem ueritatem perſpiciẽdam lumen afferat. His peractis, ad

baptiſmi fontem ueniunt, ibique aliæ cærimoniæ, & ritus adhibentur; ex quibus Chriſtianæ religionis ſummam licet cognoſcere. Sacerdos enim, ter conceptis uerbis, eum, qui baptizandus eſt, interrogat, Abrenuncias Satanæ, & omnibus operibus eius, et omnibus pompis eius? at ille, aut eius nomine patrinus, ad ſingulas interrogationes, reſpondet, Abrenuncio. Igitur qui Chriſto nomen daturus eſt, hoc primum ſanctè, & religioſe polliceri debet, ſe Diabolum, & mundum deſerere, ac nullum umquam tempus fore, in quo utrumque, ueluti hoſtem teterrimum, non deteſtetur. Deinde ad ipſum baptiſmi fontem conſiſtens, interrogatur a ſacerdote hoc modo: Credis in Deú patrem omnipotentem? cui ille reſpondet, Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem ſuam ſollemni religione profitetur. quibus ſane duabus ſponſionibus omnem Chriſtianæ legis uim, et diſciplinam cótineri perſpicuum eſt. Sed cum iam baptiſmum adminiſtrare oportet, quærit ſacerdos ab eo qui baptizandus eſt; Num baptizari uelit? quo quidem per ſe, uel eius nomine, ſi infans ſit, patrino annuente, ſtatim in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, ſalutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo, ſua uoluntate ſerpenti obediens, merito damnatus eſt: ita Dominus neminem ad ſuorum numerum, niſi uoluntarium militem, adſcribi uoluit; ut diuinis iuſſis ſponte obtemperans, æternam ſalutě conſequeretur. Iam poſt-

quam

quam baptiſmus abſolutus eſt, ſacerdos ſummum baptizati uerticem chriſmate perungit; ut intelligat ſe ab eo die Chriſto capiti tamquam membrum coniunctum eſſe, atque eius corpori inſitum, & ea re Chriſtianum a Chriſto, Chriſtum uero a chriſmate appellari. Quid uero chriſma ſignificet, ex iis ſatis intelligi, quæ tunc ſacerdos orat, D. Ambroſius teſtatur. Induit poſtea ſacerdos baptizatum ueſte alba, dicens; Accipe ueſtem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal domini noſtri Ieſu Chriſti, ut habeas uitam æternam. Infantibus uero, qui ueſtitu non utuntur, iiſdem uerbis album ſudariolum datur. quo ſymbolo ſignificari ſancti Patres docent tum reſurrectionis gloriam, ad quã per baptiſmum naſcimur; tum nitorem, & pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in baptiſmo ornatur; tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni uita baptizatus ſeruare debet. Et deinde cereus ardens in manum traditur, qui oſtendit, fidem charitate inflammatam, quam in baptismo accepit, bonorum operum ſtudio alendam, atque augendam eſſe. Ad extremum uero nomen baptizato imponitur: quod quidem ab aliquo ſumendum eſt, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in ſanctorum numerũ relatus eſt. ita enim facile fiet, ut quiuis nominis ſimilitudine ad uirtutis, & ſanctitatis imitationem excitetur; ac præterea, quem imitari ſtudeat, eum quoque precetur, & ſperet ſibi aduocatum ad

D. Ambroſius.

ſalutem

ſalutem tum animi, tum corporis defendendam uenturum eſſe. Quare reprehendendi ſunt, qui gentilium nomina, & eorum præcipue, qui omnium ſceleratiſſimi fuerunt, tam diligenter conſectātur, et pueris imponunt: cum ex eo intelligi poſſit, quanti Chriſtianæ pietatis ſtudium faciendum exiſtimēt, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari uidentur, ut uelint fidelium aures huiuſmodi profanis nominibus undique circumſonare. Hæc de baptiſmi ſacramento ſi a Paſtoribus explanata fuerint, nihil eorum fere prætermiſſum eſſe uidebitur, quæ ad hanc cognitionem maxime pertinere exiſtimanda ſunt. Demonſtratum eſt enim, quid ipſum baptiſmi nomen ſignificet; quæ ſit eius natura, & ſubſtantia; tum, ex quibus partibus conſtet. Dictum eſt, a quo inſtitutus fuerit; qui miniſtri ad conficiendum ſacramentum neceſſarij ſint; quoſue tamquam pædagogos ad ſuſtentandam baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum eſt etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis baptiſmus adminiſtrari debeat; quæ ſit eius uirtus, & efficientia: poſtremo, qui ritus, & cærimoniæ ſeruentur, quantum propoſita ratio poſtulabat, ſatis copioſe explicatum eſt. Quæ omnia ob eam præcipue cauſam docenda eſſe Paſtores meminerint, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuo uerſentur; ut in ijs, quæ ſancte, et religioſe ſpoponderunt, cum baptiſmo initiati ſunt, fidem ſeruent, atque eam uitam inſtituant, quæ

ſan-

ſanctiſſimæ Chriſtiani nominis profeſſioni reſpondeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

SI IN ſacramento Confirmationis explicando Paſtorum diligentia requirenda umquam fuit, nunc certe opus eſt, illud quammaxime illuſtrare; cum in ſancta Dei Eccleſia hoc ſacramentum a multis omnino prætermittatur; pauciſſimi uero ſint, qui diuinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere ſtudeant. Quare fideles ita de huius ſacramenti natura, ui, dignitate, tum in die Pentecoſtes, quo præcipue die adminiſtrari ſolet, tum alijs etiam diebus, cum id Paſtores commode fieri poſſe iudicauerint, docendi erūt, ut intelligant, non ſolum negligendum non eſſe, ſed ſumma cum pietate, & religione ſuſcipiendum; ne ipſorum culpa, maximoque malo eueniat, ut fruſtra in eos diuinum hoc beneficium collatum eſſe uideatur. Sed ut a nomine initium ſumatur, Confirmationem ab Eccleſia hoc ſacramentum iccirco uocari, docendum eſt: quoniam, qui baptizatus eſt, cum ab Epiſcopo ſacro chriſmate ungitur, additis ſollemnibus illis uerbis; Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine patris, & filij, et ſpiritus ſancti, niſi aliud ſacramenti efficientiam impediat, nouæ uirtutis robore firmior, atque adeo perfectus Chriſti miles eſſe incipit. In Confirmatione autem ueram et propriā

ſacramenti

ſacraméti rationem catholica Eccleſia ſemper agno-
S. Melchia. papa. *uit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiá*
alij ſanctiſſimi, & uetuſtiſſimi Pontifices aperte
S. Clemens papa. *declarant. Ac ſanctus Clemens eius ueritatis do-*
ctrinam grauiori ſententia comprobare non potuit:
inquit enim: Omnibus feſtinandum eſt ſine mora re-
naſci Deo, & demum ab Epiſcopo conſignari, ideſt
ſeptiformem gratiam ſpiritus ſancti percipere; cum
alioqui perfectus Chriſtianus nequaquam eſſe poſ-
ſit is, qui iniuria, & uoluntate, non autem neceſ-
ſitate compulſus, hoc ſacramentum prætermiſerit,
ut a B. Petro accepimus, & ceteri apoſtoli, præ-
cipiente Domino, docuerunt. Hanc uero eandem
fidem doctrina ſua confirmarunt, qui eodem ſpiritu
pleni pro Chriſto ſanguinem profuderunt, Vrba-
nus, Fabianus, Euſebius, Romani Pontifices, qué-
admodum ex eorum decretis licet perſpicere. Acce-
dit præterea ſanctorum Patrum conſentiens aucto-
S. Dionyſius *ritas: inter quos Dionyſius Areopagita, Athena-*
rum Epiſcopus, cum diceret, qua ratione hoc ſa-
crum unguentum conficere, eoque uti oporteret,
ita inquit: Baptizatum ſacerdotes induunt ueſte
congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille
uero ſacro, atque prorſus diuino unguento baptiza-
tum ſignans, ſacratiſſimæ communionis participé
Euſebius Cæſariéſis. *facit. Euſebius quoque Cæſarienſis tantum huic ſa-*
cramento tribuit, ut dicere non dubitarit; Noua-
tum hæreticum ſpiritum ſanctum promereri non po-
tuiſſe: quia, cum baptizatus eſſet, in graui ægri-
tudine

*tudine ſignaculo chriſmatis non eſt ſignatus. Sed cla-
riſſima habemus huius rei teſtimonia tum a D. Am-* D. Ambroſius.
*broſio in eo libro, quem de ijs, qui initiantur, in-
ſcripſit; tum a D. Auguſtino in libris, quos aduer-* D. Auguſtinus.
*ſus Petiliani Donatiſtæ epiſtolas edidit: quorum
uterque adeo de huius ſacramenti ueritate nihil du-
bitari poſſe exiſtimauit, ut eam ſcripturæ etiam lo-
cis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem uer-
ba illa Apoſtoli; Nolite contriſtare ſpiritum ſan-* Ad Eph. 4.
*ctum Dei, in quo ſignati eſtis: alter uero, quod in
pſalmis legitur; Sicut unguentum in capite, quod* Pſal. 132.
deſcendit in barbam, barbam Aaron; tum illud Ad Rom. 5.
*eiuſdem Apoſtoli, Charitas Dei diffuſa eſt in cordi-
bus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt no-
bis; ad confirmationis ſacramentum referri teſta-
tus eſt. Quamuis autem a Melchiade dictum ſit,* S. Melch. pp.
*baptiſmum confirmationi maxime coniunctum eſſe:
non idem tamen ſacramentum, ſed ab altero longe
diſiunctum, exiſtimandum eſt. conſtat enim, ua-
rietatem gratiæ, quã ſingula ſacramenta tribuũt,
& rei ſenſibus ſubiectæ, quæ ipſam gratiam ſigni-
ficat, efficere, ut uaria quoque et diuerſa ſacramen-
ta ſint. Cum igitur baptiſmi gratia homines in no-
uam uitam gignantur; confirmationis autem ſacra-
mento, qui iam geniti ſunt, uiri euadant, euacua-* 1. ad Cor. 13.
*tis, quæ erant paruuli; ſatis intelligitur, quantũ
in naturali uita generatio ab incremento diſtat, tan-
tundem inter ſe differre baptiſmum, qui regeneran-
di uim habet, & confirmationem, cuius uirtute*

fideles

fideles augeſcunt, & perfectum animi robur aſſumunt. Præterea, quoniam nouum atque diſtinctum ſacramenti genus conſtituendum eſt, ubi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facile perſpici poteſt, quemadmodum baptiſmi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maxime conducere, fidelium animos alia gratia cõfirmari, ut nullo pœnarum, ſuppliciorum, mortis periculo, aut metu a ueræ fidei confeſſione deterreantur. quod quidem cũ ſacro Confirmationis chriſmate efficiatur, ex eo aperte colligitur, huius ſacramenti rationem a baptiſmo diuerſam eſſe. Quare Melchiades Pontifex utriuſque diſcrimen accurata oratione perſequitur, ita ſcribens: In baptiſmate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte baptiſmatis ſpiritus ſanctus plenitudinem tribuit ad innocentiã, Cõfirmatione autem perfectionem ad gratiam miniſtrat: in baptiſmo regeneramur ad uitã, poſt baptiſmum ad pugnam confirmamur: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmũ roboramur: regeneratio per ſe ſaluat in pace baptiſmũ recipientes, Confirmatio armat, atque inſtruit ad agones. Verum hæc iam nõ ſolũ ab aliis Conciliis tradita, ſed præcipue a ſacra Synodo Tridẽtina decreta ſunt; ut iam de iis nõ ſolũ aliter ſentire, ſed ne dubitare quidẽ ullo modo liceat.

S. Melch. PP.

Syn. Trid.

De origine, auctore, materia, & for-

Quoniam uero ſupra demonſtratum eſt, quam neceſſarium eſſet, communiter de omnibus ſacramentis docere, a quonam ortum habuerint; idem

etiam

etiam de Confirmatione tradere oportet, ut fideles ma ſacramenti Confirmationis
huius ſacramenti ſanctitate magis afficiantur. Igi-
tur a Paſtoribus explicandum eſt, Chriſtum domi-
num non ſolum eius auctorem fuiſſe, ſed, ſancto Fa-
biano Pontifice Romano teſte, chriſmatis ritum, S.Fab.papa
& uerba, quibus in eius adminiſtratione catholica
Eccleſia utitur, præcepiſſe. quod quidem ijs facile
probari poterit, qui Confirmationem ſacramentum
eſſe confitētur; cum ſacra omnia myſteria humanæ
naturæ uices ſuperent, nec ab alio, quam a Deo,
poſſint inſtitui. Iam uero, quæ ſint eius partes, ac
primum quidem de materia dicendum eſt. Hæc au-
tem Chriſma appellatur; quo nomine, a Græcis ac-
cepto, etſi profani ſcriptores quodlibet unguenti
genus ſignificant, illud tamen, qui res diuinas tra-
dunt, communi loquendi conſuetudine ad illud tan-
tummodo unguentum accommodarunt, quod ex
oleo, & balſamo, ſollemni Epiſcopi conſecratione,
conficitur. Quare duæ res corporeæ permiſtæ, Con-
firmationis materiam præbent: quæ quidem diuer-
ſarum rerum compoſitio quemadmodum multipli-
cem ſpiritus ſancti gratiam, quæ confirmatis tri-
buitur, declarat, ita ētiam ipſius ſacramenti ex-
cellentiam ſatis oſtendit. Quod autem ea ſit hu-
ins ſacramenti materia, cum ſancta Eccleſia, &
concilia perpetuo docuerunt, tum a ſancto Diony- S.Dionyſius.
ſio, & compluribus alijs grauiſſimis Patribus tra-
ditum eſt, inprimiſq. a Fabiano Pontifice, qui apo- S.Fab.papa
ſtolos chriſmatis confectionem a Domino accepiſſe,

nobisque

nobisque reliquiſſe teſtatus eſt. Neque uero ulla alia materia, quam chriſmatis, aptior uideri poterat ad illud declarandum, quod hoc ſacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue ſit, et natura ſua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit: quæ per ſpiritum ſanctum a Chriſto capite in alios
Pſal.132. *redundat, atque effunditur, ſicut unguentum,*
Pſal.64. *quod deſcendit in barbam Aaron, uſque in oram*
Ioan.1 *ueſtimenti eius: Vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis; ac de plenitudine eius nos omnes accepimus. balſamum uero, cuius odoratus iucundiſſimus eſt, quid aliud ſignificat, quam fideles, cum ſacramento confirmationis perficiuntur, eam uirtutum omnium ſuauitatem effundere,*
2.ad Cor.2. *ut illud Apoſtoli queant dicere; Chriſti bonus odor ſumus Deo? Habet præterea balſamum eam uim, ut, quidquid eo circumlitum fuerit, putreſcere non ſinat. quod quidem ad huius ſacramenti uirtutem ſignificandam ualde accommodatum uidetur; cum plane conſtet, fidelium animos cæleſti gratia, quæ in confirmatione tribuitur, præparatos, facile a ſcelerum contagione defendi poſſe. Conſecratur autem chriſma ſollemnibus cærimonijs ab Epiſcopo. ita enim ſaluatorem noſtrum docuiſſe in extrema cena, cum chriſmatis conficiendi rationem apoſto-*
S.Fab.papa *lis commendaret, Fabianus Pontifex, ſanctitate, et martyrij gloria clariſſimus, tradidit. quáquam, cur ita fieri debuerit, ratione etiam oſtendi poteſt. etenim in pleriſque alijs ſacramentis Chriſtus ita*

eorum

eorum materiam inſtituit, ut ſanctitatem quoque illi tribuerit. non ſolum enim aquam elementum baptiſmi eſſe uoluit, cum inquit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnũ Dei: ſed cum ipſe baptizatus eſt, effecit ut ea deinceps ui ſanctificãdi prædita eſſet. quare dictum a S. Chryſoſtomo: Aqua baptiſmi purgare peccata credentium non poſſet, niſi tactu Dominici corporis ſanctificata fuiſſet. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam uſu ipſo, et tractatione non ſacrauit, neceſſarium eſt, ut ſanctis, & religioſis precationibus conſecretur: neque ad alium ea confectio, niſi ad Epiſcopum, pertinere poteſt; qui eiuſdem ſacramenti ordinarius miniſter inſtitutus eſt. Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua ſacramentum conſtituitur, forma ſcilicet, et uerba, quæ ad ſacram unctionem adhibentur: monendique fideles, ut in hoc ſacramento ſuſcipiendo, tunc maxime, cum ea pronunciari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cæleſti gratiæ impedimenti eſſe poſſit. His igitur uerbis Confirmationis forma abſoluitur: SIGNO TE SIGNO CRVCIS, ET CONFIRMO TE CHRISMATE SALVTIS, IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. *Sed tamen, ſi ad ueritatem rationem quoque reuocemus, idem facile probari poteſt. etenim ſacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipſius ſacraméti*

Ioan. 3.

S. Chryſoſtomus.

naturam, & ſubſtantiam explicant. Atqui maxime hæc tria in Confirmatione obſeruanda ſunt; diuina poteſtas, quæ ut principalis cauſa in ſacraméto operatur; tum robur animi, & ſpiritus, quod per ſacram unctionem fidelibus ad ſalutem tribuitur; deinde ſignum, quo notatur is, qui in certamen Chiſtianæ militiæ deſcenſurus eſt. Ac primum quidem uerba illa; In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti; quæ extremo loco poſita ſunt: alterum ea; Confirmo te chriſmate ſalutis; quæ in medio ſunt: tertium, quæ in principio formæ locantur; Signo te ſigno crucis: ſatis declarant. Quamquam, ſi etiam ratione aliqua probari non poſſit, hanc eſſe huius ſacramenti ueram, & abſolutam formam, Eccleſiæ catholicæ auctoritas, cuius magiſterio ita ſemper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare.

Quis proprius ſacramenti Confirmationis miniſter: & de patrinis.

Docere etiam Paſtores debent, quibus potiſſimum huius ſacramenti adminiſtratio commiſſa ſit. Nam cum multi ſint, ut eſt apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittantur; neceſſe eſt, qui ueri, & legitimi eius miniſtri ſint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis ſacramentum, & gratiam conſequi poſſit. Solum itaque Epiſcopum huius ſacramenti conficiẽdi ordinariam poteſtatem habere, ſacræ litteræ oſtendunt. nam in Actis apoſtolorum legimus; cum Samaria uerbum Dei accepiſſet, Petrum, & Ioannem ad eos miſſos eſſe, qui orauerunt pro ipſis, ut acciperent ſpiritum ſanctum.

Act. 8.

ſanctum. nondum enim in quemquam illorum uenerat, ſed baptizati tantum erant. Quo in loco licet uidere, eum, qui baptizauerat, quod tantum eſſet Diaconus, confirmandi poteſtatem nullam habuiſſe, ſed munus illud perfectioribus miniſtris, hoc eſt apoſtolis, reſeruatum eſſe. Quin etiam, ubicumque ſacræ ſcripturæ huius ſacramenti mentionem faciunt, idem obſeruari poteſt. neque ad eam rem demonſtrandam deſunt ſanctorum Patrum, atque Pontificum, Vrbani, Euſebij, Damaſi, Innocentij, Leonis, clariſſima teſtimonia; quemadmodum ex eorum decretis perſpicuum eſt. D. quoque Auguſtinus grauiter queritur de corrupta Aegyptiorum, & Alexandrinorum conſuetudine, quorum ſacerdotes audebant Confirmationis ſacramentum adminiſtrare. Ac iure quidem hoc factum eſſe, ut eiuſmodi munus ad Epiſcopos deferretur, hac ſimilitudine poſſunt Paſtores declarare. Vt enim in extruendis ædificiis, etſi fabri, qui inferiores miniſtri ſunt, cementa, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, abſolutio tamẽ operis ad architectum ſpectat: ita etiam hoc ſacramentum, quo ueluti ſpirituale ædificium perficitur, a nullo alio, niſi a ſummo ſacerdote, adminiſtrari opus erat. Additur uero etiam patrinus, quemadmodum in baptiſmo fieri demonſtratum eſt. Nam ſi, qui gladiatoriam dimicationem ſubeunt, alicuius indigent, cuius arte, & conſilio doceantur, qui ictibus, ac petitionibus,

Vrb. papa.
Euſebius.
Innocẽtius
Leo.
D. Auguſtinus.

ſaluis ipſis, conficere aduerſarium poſſint: quanto magis fideles, cum ſacramento Confirmationis, quaſi firmiſſimis armis, tecti, ac muniti in ſpirituale certamen, cui æterna ſalus propoſita eſt, deſcendunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recte igitur ad huius quoque ſacramenti adminiſtrationem patrini aduocandi ſunt, quibus cum eadem ſpiritualis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cum de patrinis ageretur, qui ad baptiſmum adhibendi ſunt. Sed quoniam ſæpe euenit, ut fideles in hoc ſacramẽto ſuſcipiendo aut præpropera feſtinatione, aut diſſoluta quadam negligentia, et cunctatione utãtur; (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradũ uenerunt, ut illud contemnere, et aſpernari audeant, nihil eſt quod dicamus) aperiendũ eſt etiã Paſtoribus, qui, qua ætate, quo pietatis ſtudio præditi eſſe debeant, quibus Cõfirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum eſt, hoc ſacramentum eiuſmodi neceſſitatem non habere, ut ſine eo ſaluus quis eſſe non poſſit. quamquam uero neceſſarium non eſt, a nemine tamen prætermitti debet: ſed potius maxime cauendum eſt, ne in re ſanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam large impertiuntur, aliqua negligentia committatur. quod enim omnibus communiter ad ſanctificationem Deus propoſuit, ab omnibus etiam ſummo ſtudio expetendũ eſt. Ac ſanctus quidem Lucas, cum admirabilem illam ſpiritus ſancti effuſionem deſcriberet, ita

inquit:

Et factus eſt repente de cælo ſonus tamquam adue- nientis ſpiritus uehementis, & repleuit totam domum. Deinde, paucis interiectis: Et repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto. Ex quibus uerbis licet intelligere; quoniam domus illa ſanctæ Eccleſiæ figurá, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis ſacramentum, cuius initium ab eo die dictum eſt, pertinere. Atque id etiam ex ipſius ſacramenti ratione facile colligitur. illi enim ſacro chriſmate confirmari debent, quibus ſpirituali incremento opus eſt, & qui ad perfectum Chriſtianæ religionis habitum perducendi ſunt. at nulli id non maxime conuenit. ut enim hoc ſpectat natura, ut, qui in lucem eduntur, adoleſcant, atque ad perfectam ætatem perueniant, etiam ſi interdum, quod uult, minus aſſequatur: ita communis omnium mater catholica Eccleſia uehementer optat, ut in eis, quos per baptiſmum regenerauit, Chriſtiani hominis forma perfecte abſoluatur. id autem quoniam myſticæ unctionis ſacramento efficitur, perſpicuum eſt, eam ad uniuerſos fideles æque pertinere. in quo illud obſeruandum eſt, omnibus quidem poſt baptiſmum Confirmationis ſacramentum poſſe adminiſtrari; ſed minus tamen expedire hoc fieri, ante quam pueri rationis uſum habuerint. quare ſi duodecimus annus non expectádus uideatur; uſque ad ſeptimum certe hoc ſacramentum differre, maxime conuenit. neque enim Confirmatio ad ſalutis neceſſitatem inſtituta eſt, ſed ut eius uirtute optime Act. 2.

inſtructi, & parati inueniremur, cum nobis pro Chriſti fide pugnandum eſſet: ad quod ſane pugnæ genus pueros, qui adhuc uſu rationis carent, nemo aptos eſſe iudicarit. Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta iam ætate confirmandi ſunt, ſiquidem huius ſacramenti gratiam, & dona conſequi cupiant, eos non ſolum fidem, & pietatem afferre, ſed grauiora etiam peccata, quæ admiſerunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum eſt, ut peccata etiam prius confiteantur, & Paſtorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera ſuſcipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquæ Eccleſiæ conſuetudinem renouandam eſſe, ut non niſi ieiuni hoc ſacramentum ſuſciperent. quod quidem fidelibus facile perſuaderi poſſe, exiſtimandum eſt, ſi huius ſacramenti dona, admirabileſque effectus intellexerint.

Concilium Aur.

Itaque Paſtores docebunt, Confirmationem hoc cum ceteris ſacramentis commune habere, ut, niſi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat. etenim hæc ſacra, & myſtica ſigna eiuſmodi eſſe, demonſtratum eſt, quæ gratiam declarant, atque efficiunt: ex quo ſequitur, ut peccata etiam condonet, ac remittat; quoniam gratiam ſimul cū peccato ne fingere quidem nobis licet. Sed præter hæc, quæ cum alijs communia cenſenda ſunt, primum quidem illud proprie Cōfirmationi tribuitur, quod baptiſmi gratiam perficit. qui enim per baptiſmum Chriſtiani effecti ſunt, quaſi infantes modo

geniti

geniti temeritatem adhuc & mollitiem quandam habent; ac deinde chriſmatis ſacramento aduerſus omnes carnis, mundi, & Diaboli impetus robuſtiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen domini noſtri Ieſu Chriſti: ex quo etiam nomē ipſum inuentum eſſe nemo dubitarit. Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie finxerunt, Confirmationis uocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti eſſent, ad Epiſcopum adducebantur, ut fidem Chriſtianam, quam in baptiſmo ſuſceperant, confirmarent: ita ut confirmatio nihil a catecheſi differre uideatur: cuius conſuetudinis nullum probatum teſtimonium afferri poteſt: ſed ab eo nomen rei impoſitum eſt, quod huius ſacramenti uirtute Deus in nobis id confirmat, quod baptiſmo operari cœpit, noſque ad Chriſtianæ ſoliditatis perfectionem adducit: nec uero confirmat ſolum, ſed auget etiam: de quo Melchiades ita teſtatur; Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam; in Confirmatione augmentum præſtat ad gratiam; deinde non auget modo, ſed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrime indumenti tranſlatione ſcriptura ſignificauit, atque expreſſit: inquit enim Dominus ſaluator, cum de hoc ſacramento loqueretur: Sedete in ciuitate, quoadusque induamini uirtute ex alto.

Conc. Tri.

S. Melchia. Papa.

Luc. 24.

Quod ſi Paſtores uoluerint diuinam huius ſacramẽti efficientiam oſtendere; (hoc uero ad commouẽdos fidelium animos maximam uim habiturum eſſe, dubitari non poteſt) ſatis erit, quid ipſis apoſtolis euenerit, explicare. Illi enim ante paſſionem, uel ſub ipſam paſſionis horam adeo infirmi, & remiſſi fuerunt, ut, cum Dominus comprehenſus eſt, ſtatim ſe in fugam coniecerint; Petrus uero, qui Eccleſiæ petra, & fundamentum deſignatus erat, & ſummam conſtantiam excelſique animi magnitudinem præſetulerat, unius mulierculæ uoce perterritus, ſe Ieſu Chriſti diſcipulum eſſe, non ſemel, aut iterũ, ſed tertio negauerit; ac poſt reſurrectionem omnes propter metum Iudæorum incluſi domi ſe continue-
Act. 2. *rint. At uero in die Pentecoſtes tanta ſpiritus ſancti uirtute omnes repleti ſunt, ut, dum euangelium, quod eis commiſſum erat, non ſolum Iudæorum regione, ſed uniuerſo orbe audacter, & libere diſpergerent, nihil ſibi felicius accidere poſſe exiſtimauerint, quam quod digni haberentur, qui*
Act. 5. *pro Chriſti nomine contumeliam, uincula, tormenta, cruces perferrent. Habet præterea Confirmatio eam uim, ut characterem imprimat: quo fit, ut nulla umquam ratione iterari poſſit: quod etiam in baptiſmo ſupra obſeruatum eſt: ac de ſacramento ordinis quoque ſuo loco planius exponetur. Hæc igitur ſi a Paſtoribus ſæpe, & accurate explicata erunt; uix fieri poterit, quin fideles, cognita huius ſacramenti dignitate, atque utilitate, illud*

illud ſumma cum diligentia ſancte, & religioſe ſuſcipere ſtudeant. Reſtat nunc, ut aliqua etiam de ritibus, & cærimonijs, quibus in hoc ſacramento adminiſtrando catholica Eccleſia utitur, breuiter perſtringantur. quæ explicatio quanto uſui futura ſit, Paſtores intelligent, ſi, quæ antea dicta ſunt, cum hic locus tractaretur, repetere uoluerint. Qui igitur confirmantur ſacro chriſmate, in fronte unguntur. nam hoc ſacramento ſpiritus ſanctus in animos fidelium ſeſe infundit, in eisque robur, & fortitudinem auget, ut in ſpirituali certamine uiriliter pugnare, & nequiſſimis hoſtibus reſiſtere queant. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut uerecundia, quarum affectionum ſigna maxime in fronte ſolent apparere, a libera Chriſtiani nominis confeſſione abſterrendos eſſe. Præterea nota illa, qua Chriſtianus a ceteris ueluti miles inſignibus quibuſdam ab alijs diſtinguitur, in illuſtriori corporis parte imprimenda erat. Sed illud quoque ſollemni religione in Eccleſia Dei ſeruatum eſt, ut in Pentecoſte præcipue hoc ſacramentum adminiſtraretur; Act. 2. *quod hoc maxime die apoſtoli, ſpiritus ſancti uirtute roborati, & confirmati ſint; cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ, quantaq. myſteria in ſacra unctione cogitanda eſſent. Deinde uero, qui unctus, & confirmatus eſt, ut meminerit ſe tamquam fortem athletam paratum eſſe oportere ad omnia aduerſa inuicto animo pro Chriſti nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab*

Epiſcopo

Epiſcopo cæditur. Poſtremo autem pax ei datur, ut intelligat ſe gratiæ cæleſtis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem ſenſum, conſecutum eſſe. Phil. 4. *Atque hæc ſumma eorum ſit, quæ de chriſmatis ſacramento a Paſtoribus non tam quidem nudis uerbis, & oratione, quam inflammato quodam pietatis ſtudio explicanda ſunt, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inſerere uideãtur.*

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

Qvemadmodum ex omnibus ſacris myſterijs, quæ nobis tamquam diuinæ gratiæ certiſſima inſtrumenta Dominus ſaluator noſter commendauit, nullum eſt, quod cum ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento comparari queat: ita etiam nulla grauior alicuius ſceleris animaduerſio a Deo metuenda eſt, quam ſi res omnis ſanctitatis plena, uel potius quæ ipſum ſanctitatis auctoré, et fonté cõtinet, neque ſancte, neq. religioſe a fidelibus tractetur. Id uero Apoſtolus et ſapiẽter uidit, et de eo nos aperte admonuit. nam cum declaraſſet, quãto illi ſcelere obſtricti eſſent, qui corpus Domini nõ 1. ad Cor. 11 *dijudicarent, ſtatim ſubiecit: Ideo inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Vt igitur fidelis populus, cum cæleſti huic ſacramẽto diuinos honores tribuendos eſſe intellexerit, & gratiæ*

uberes fructus capiat, & iuſtiſſimam Dei iram effugiat, illa omnia a Paſtoribus diligentiſſime exponenda erunt, quæ eius maieſtatem magis illuſtrare poſſe uideantur. Qua in re opus erit, ut Pauli apoſtoli rationem ſecuti, qui ſe, quod a Domino acceperat, Corinthijs tradidiſſe profeſſus eſt, in primis huius ſacramenti inſtitutionem fidelibus explicent. ita uero geſtam rem eſſe, ex Euangeliſta Ioan. 13.
perſpicue colligitur. Cum enim Dominus dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos. cuius quidem amoris ut diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, ſciens horam iam aduenisſe, ut tranſiret ex hoc mũdo ad Patrem; ne ullo umquam tempore a ſuis abeſſet, inexplicabili conſilio, quod omnem naturæ ordinem, & condicionem ſuperat, perfecit. Etenim, celebrata cum diſcipulis agni paſchalis cena, ut figura ueritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, de- Matt. 26. Mar. 14.
ditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tra- Luc. 22.
detur: hoc facite in meam commemorationem. Si- 1. ad Cor. 11.
militer & calicem accepit poſtquam cenauit, dicens: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite, quotieſcumque bibetis, in meam commemorationem. Huius ergo admirabilis ſacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum ſacri ſcriptores fieri nullo modo poſſe intelligerent, ut uno uocabulo demonſtrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati ſunt. interdum enim

Eucha-

Euchariſtiam appellant: quod uerbum, uel bonam gratiam, uel gratiarum actionem, latine reddere poſſumus. Ac recte quidem, bona gratia, dicendum eſt; tum quia uitam æternam, de qua ſcriptú
Ad Rom.6. *eſt, Gratia Dei uita æterna, præſignificat; tum quia Chriſtum dominum, qui uera gratia, atque omnium chariſmatum fons eſt, in ſe continet. Nec uero minus apte gratiarum actionem interpretamur: ſiquidem cum hanc puriſſimam hoſtiam immolamus, immenſas quotidie gratias pro uniuerſis in nos beneficijs Deo agimus, atque in primis pro eius gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc ſacramento tribuit. Sed id ipſum etiam nomen cum ijs, quæ a Chriſto domino geſta eſſe in hoc myſterio*
Mar.26. *inſtituendo legimus, optime conuenit. Etenim pa-*
Mar.14. Luc.22. *nem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quo-*
1.ad Cor.11 *que, cum huius myſterij magnitudinem contempla*
Pſal. 110. *retur, ante quam carmen illud pronunciaret; Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors et miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe; gratiarum actionem præponendam exiſtimauit, cum inquit: Confeſſio, & magnificentia opus eius. Frequenter etiam nomine ſacrificij declaratur: de quo myſterio paulo poſt latius dicendum erit. Vocatur præterea Communio: quod uerbum ex illo Apoſtoli*
1.ad Cor.10 *loco ſumptum eſſe liquet, ubi ait: Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt? et panis, quẽ frangimus, nonne participa*
Damaſcenus. *tio corporis Domini eſt? Nam, ut Damaſcenus ex-*

pla-

planauit, hoc ſacramentũ Chriſto nos copulat, atq. eius carnis, et deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Chriſto conciliat, ac coniungit, & ueluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum eſt, ut ſacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur; ut intelligeremus, quam indigni ſint Chriſtiano nomine, qui inimicitias exercent, odiaque, diſſidia, & diſcordias, ut teterrimas fidelium peſtes, omnino exterminandas eſſe: cum præſertim quotidiano religionis noſtræ ſacrificio, nihil nos ſtudioſius ſeruare quam pacem, & charitatem, profiteamur. Sed Viaticum etiam frequenter a ſacris ſcriptoribus appellatur; tum quia ſpiritualis cibus eſt, quo in huius uitæ peregrinatione ſuſtentamur; tum quia uiam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex ueteri Eccleſiæ catholicæ inſtituto ſeruari uidemus, ut nemo fidelium ſine hoc ſacramento e uita excedat. Ac uetuſtiſſimi quidẽ 1. ad Cor. 11 *Patres, Apoſtoli auctoritatem ſecuti, Cenæ etiam nomine ſacram Euchariſtiam interdum uocarunt, quod in illo nouiſſimæ cenæ ſalutari myſterio a Chriſto domino ſit inſtituta. neque uero propterea a cibo, aut potione Euchariſtiam conficere, aut ſumere licet, quod ab apoſtolis ſalutariter introducta conſuetudo, quemadmodum ueteres ſcriptores memoriæ prodiderunt, perpetuo retenta, ac ſeruata* D. Auguſtinus. *eſt, ut a ieiunis tantum perciperetur. Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc uerum eſſe ſacramentum, atque unum ex ſeptem illis, quæ*

ſancta Eccleſia ſemper religioſe coluit, ac uenerata eſt. nam cum calicis conſecratio fit, myſterium fidei appellatur. Præterea, ut infinita pene ſacrorum ſcriptorum teſtimonia omittamus, qui hoc inter uera ſacramenta numerandum eſſe, perpetuo ſenſerunt; ex ipſa ratione, & natura ſacramenti idem conuincitur. Etenim in eo ſigna ſunt externa, & ſenſibus ſubiecta. habet deinde gratiæ ſignificationem, & efficientiam. præterea de Chriſti inſtitutione neque euangeliſtæ, neque Apoſtolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cum in unũ conueniant ad ſacramenti ueritatem confirmandam; nullis alijs argumentis opus eſſe perſpicitur. Sed illud diligenter Paſtoribus obſeruandum eſt, multa in hoc myſterio eſſe, quibus aliquando ſacramenti nomen ſacri ſcriptores tribuerunt. Interdum enim & conſecratio, & perceptio, frequenter uero & ipſum Domini corpus, & ſanguis, qui in Euchariſtia continetur, ſacramentum uocari conſueuit. inquit enim D. Auguſtinus, ſacramentum hoc duobus conſtare, uiſibili ſcilicet elementorum ſpecie, & inuiſibili carne, & ſanguine ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti. Atque ad eundem modum hoc ſacramentum adorandum eſſe, nimirum corpus & ſanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus proprie ſacramenta dici perſpicuum eſt. Ipſæ autem panis & uini ſpecies ueram & abſolutam huius nominis rationem habent. Sed quantum hoc ſacramentum a reliquis

D. Auguſtinus.

reliquis omnibus differat, facile colligitur. nam ceteraſacramenta materiæ uſu perficiuntur, dum ſcilicet alicui adminiſtrari ea contingit. Baptiſmus enim ſacramenti naturam tunc adipiſcitur, cum re ipſa homo aqua abluitur: at uero ad Euchariſtiæ perfectionem ſatis eſt ipſius materiæ conſecratio: utrumque enim ſacramentum eſſe non deſinit, quãuis in pyxide aſſeruetur. Deinde in conficiendis alijs ſacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio. Etenim baptiſmi aqua, aut chriſmatis oleum, cum illa ſacramenta adminiſtrantur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt: in Euchariſtia uero quod panis, & uinum ante conſecrationem erat, confecta conſecratione, uere eſt corporis & ſanguinis Domini ſubſtantia. Licet autem duo ſint elementa, panis ſcilicet, et uinum, ex quibus integrum Euchariſtiæ ſacramentum conficitur: non tamen plura ſacramenta, ſed unum tantum eſſe, Eccleſiæ auctoritate docti confitemur. aliter enim ſeptenarius ſacramentorum numerus, quemadmodum ſemper traditum, atque a Concilijs, Lateranenſi, Florentino, & Tridentino, decretum eſt, conſtare non poterit. nam cum huius ſacramenti gratia unũ corpus myſticum efficiatur, ut ſacramentũ ipſum rei, quam efficit, conueniat; unũ eſſe oportet, atque unum quidem, nõ quia indiuiduum ſit, ſed quia unius rei ſignificationem habet. Nam quemadmodũ cibus, et potio, quæ duæ diuerſæ res ſunt, ad unã tantum rem adhibẽtur, ut

ſcilicet uires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſas ſacramenti ſpecies reſpondere, conſentaneum fuit, quæ cibum ſpiritualem ſignificarent, quo mentes ſuſtinentur, & recreantur. Quare a
Ioan.6. Domino ſaluatore dictum eſt: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sed diligenter explicandum eſt, quid Euchariſtiæ ſacramentum ſignificet; ut fideles ſacra myſteria oculis intuentes, ſimul etiam diuinarum rerum contemplatione animum paſcant. Tria uero ſunt, quæ nobis hoc ſacramento indicantur. Primum eſt Chriſti domini paſſio, quæ iam præteriit: ipſe enim docuit;
Luc.22. Hoc facite in meam commemorationem: & Apo-
1.adCor.11 ſtolus teſtatus eſt; Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Alterum eſt diuina, et cæleſtis gratia, quæ præſens ad animam alendam et conſeruandam hoc ſacramento tribuitur. Quemadmodum enim baptiſmo in nouam uitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanæ repugnare, & palam Chriſti nomen profiteri poſſimus: ita Euchariſtiæ ſacramento alimur, ac ſuſtentamur. Tertium eſt, quod futurum prænunciat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quem in cæleſti patria ex Dei promiſſione capiemus. Hæc igitur tria, quæ inſtantis, præteriti, & conſequentis temporis uarietate diſtingui perſpicuum eſt, ſacris myſterijs ita ſignificantur, ut totum ſacramentum, quamuis ex diuerſis ſpeciebus conſtet, ad ſingula

horum

borum declaranda, tamquam ad unius rei ſignificationem, referatur. Sed in primis cognoſcenda eſt a Paſtoribus huius ſacraméti materia; tum ut ipſi rite illud poſſint conficere; tum etiam ut fideles admoneantur, cuius rei ſymbolum ſit, atque eius rei, quam ſignificat, ſtudio, & deſiderio exardeſcant. Duplex itaque eſt huius ſacraméti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera poſtea dicendum erit. Nam, ut docent euangeliſtæ Matthæus, Marcus, & Lucas, Chriſtus dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens; Hoc eſt corpus meum. Apud Ioannem quoque idem Saluator noſter ſe ipſum panẽ appellauit, cum inquit: Ego ſum panis uiuus, qui de cælo deſcendi. Cum autem uaria ſint panis genera, uel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex leguminibus, ceteriſq. terræ fructibus cõfectus eſt, uel quia diuerſis qualitatibus præditi ſunt: (uni enim fermentum additur, alter uero fermenti omnino expers eſſe poteſt) quod ad primum attinet, Saluatoris uerba oſtendunt, panem ex tritico confici oportere. communi enim loquendi conſuetudine, cum panis abſolute dicitur, panem ex tritico intelligi ſatis conſtat. Id etiam ueteris teſtamenti figura declaratur. præceptum enim a Domino fuerat, ut panes propoſitionis, qui hoc ſacramentum ſignificabant, ex ſimila conficerentur. Sed quemadmodum nullus panis, niſi triticeus, apta ad ſacramentum materia putandus eſt:

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

Ioan. 6.

Leuit. 26.

R (hoc

(hoc enim apoſtolica traditio nos docuit, & Eccleſiæ catholicæ auctoritas firmauit) ita etiam ex ijs,
Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. *quæ Chriſtus dominus geſſit, azymum eſſe debere, facile intelligitur. ipſe enim primo azymorum die, quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc ſacramentum confecit, atque inſtituit. Quod ſi quis Ioannis euangeliſtæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante feſtum diem Paſchæ acta eſſe commemorat; ea ratio facile diſſolui poteſt. Etenim quem primum azymorum diem ceteri euangeliſtæ appellarunt, quod feria quinta ueſperi dies feſti azymorum inciperent, quo tempore Saluator noſter Paſcha celebrauit; eum ipſum diem Ioannes pridie*
Ioan. 13. *Paſchæ fuiſſe deſcribit; ut qui diei naturalis ſpatiū, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notan-*
D. Chryſo. *dum exiſtimarit. Quapropter diuus etiam Chryſoſtomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad ueſperam azyma comedenda eſſent. Sed azymi panis conſecratio quantum conueniat integritati, & mentis munditiæ, quam fideles ad hoc ſacramentum afferre debent, ab Apoſtolo*
1. ad Cor. 5. *docemur, cum inquit: Expurgate uetus fermentū, ut ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi: etenim Paſcha noſtrū immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis, & ueritatis. Neque tamen ea qualitas adeo neceſſaria exiſtimanda eſt, ut, ſi illa pani deſit, ſacramétum confici nō poſſit: utrumque enim panis genus*

ueram et propriam panis rationem, et nomẽ habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, uel potius temeritate laudabilem Eccleſiæ ſuæ ritum immutare: atque eo minus id facere Latinis ſacerdotibus permiſſum eſt, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantum ſacra myſteria conficerent. Atque hæc de altera huius ſacramenti materia expoſuiſſe ſatis ſit: in quo tamen illud animaduertendum eſt, quam multa materia ad ſacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non eſſe; cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut poſſint, aut debeant ſacra myſteria percipere. Supereſt, ut de altera huius ſacramenti materia, & elemento dicatur. eſt autem uinum ex uitis fructu expreſſum, cui modicum aquæ permiſtum ſit. nam Dominum ſaluatorem uino in huius ſacramenti inſtitutione uſum eſſe, catholica Eccleſia ſemper docuit; cum ipſe dixerit; Non bibam a modo de hoc genimine uitis uſque in diem illum. Quo in loco Chryſoſtomus, De genimine, inquit, uitis, quæ certe uinum, non aquam, produxit. Vt tanto ante illorum hæreſim, qui aquam ſolam in hiſce myſterijs adhibendam ſenſerunt, conuellere uideretur. Aquam uero, Dei Eccleſia uino ſemper admiſcuit; primum, quod id a Chriſto domino factum eſſe, & Conciliorum auctoritate, et ſancti Cypriani teſtimonio comprobatur; deinde, quod ſanguinis, & aquæ, quæ ex eius

Matth. 26. Mar. 14.

S. Cryſoſtomus.

S. Cyprianus.

latere exierunt, hac permiſtione memoria renouatur. Tum uero aquæ, ut in Apocalypſi legimus, populum deſignant: quare aqua uino admiſta fidelis populi cum Chriſto capite coniunctionem ſignificat. Atque hoc ex apoſtolica traditione perpetuo ſancta Eccleſia ſeruauit. Sed quamuis aquæ admiſcendæ ita graues rationes ſint, ut eam ſine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen ſi deſit, ſacramentum conſtare poteſt. Illud autem ſacerdotibus animaduertendum eſt, quemadmodum in ſacris myſterijs aquam uino adhibere oportet, ſic etiam modicam infundendam eſſe. nam eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententia, & iudicio, aqua illa in uinum conuertitur. quare de eo Honorius Pontifex ita ſcribit: Perniciosſus in tuis partibus inoleuit abuſus, uidelicet, quod maior quantitas aquæ in ſacrificio, quam uini, adhibetur; cum, ſecundum conſuetudinem rationabilem Eccleſiæ generalis, longe plus uini, quam aquæ, adhibendum ſit. Huius igitur ſacramenti hæc duo tantum elementa ſunt: ac merito pluribus decretis ſancitum eſt, ne quid aliud præter panem, & uinum, quod nonnulli facere non uerebantur, offerre liceat. Sed iam uidendum eſt, hæc duo panis, & uini ſymbola quam apta ſint ad eas res declarandas, quarum ſacramenta eſſe credimus, & confitemur. Primum enim Chriſtum nobis ſignificant, ut uera eſt hominũ uita. ipſe enim Dominus ait: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Cum igitur

Apoc. 17.

Honorius Papa.

Ioan. 6.

corpus

corpus Chriſti domini uitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui eius ſacramentum pure, & ſanctè ſuſcipiunt; recte ijs potiſſimum rebus conficitur, quibus hæc uita continetur: ut fideles facile poſſint intelligere, pretioſi corporis, & ſanguinis Chriſti communione mentem, animumque ſaturari. Nonnihil etiam hæc ipſa elementa ad id ualent, ut eam cognitionem accipiant homines, eſſe in ſacramento corporis, & ſanguinis Domini ueritatem. nam cũ panem, & uinum in humanam carnem & ſanguinem ui naturæ quotidie immutari animaduertamus; facilius adduci poſſumus hac ſimilitudine, ut credamus, panis, & uini ſubſtantiam in ueram Chriſti carnem, uerumque eius ſanguinem cæleſti benedictione conuerti. Affert etiã aliquid adiumẽti hæc admirabilis elementorũ mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etſi nulla extrinſecus panis, & uini mutatio apparet, tamen eorum ſubſtantia in carnem, & ſanguinẽ Chriſti uere tranſit: ita etiam, tametſi in nobis nihil immutatum uidetur, interius tamẽ ad uitam renouamur, dum ueram uitam Euchariſtiæ ſacramento accipimus. Accedit ad hæc; quod, cum unũ Eccleſiæ corpus ex multis membris compoſitũ ſit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quam panis uinique elementis. panis enim ex multis granis conficitur, & uinum ex multitudine racemorum exiſtit. atque ita nos, cũ multi ſimus, huius diuini myſterij uinculo arctiſſime colligari, & tamquam unum corpus effici declarant.

Euchariſtiæ conficiendæ forma, & illius effectus admirandi.

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad conſecrandum panem uti oporteat, agatur, non quidem eius rei cauſa, ut hæc myſteria fideli populo, niſi neceſſitas cogat, tradantur; (eos enim, qui ſacris initiati non ſunt, de his erudiri neceſſarium non eſt) ſed ne, formæ ignoratione, in ſacramento conficiendo a ſacerdotibus turpiſſime peccetur. itaque a ſanctis euangeliſtis, Matthæo, & Luca, itemque ab Apoſtolo docemur, illam eſſe formam, HOC EST CORPVS MEVM. *ſcriptum eſt enim: Cenantibus illis accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, et manducate: Hoc eſt corpus meum. Quæ quidem conſecrationis forma cum a Chriſto domino ſeruata ſit, ea perpetuo catholica Eccleſia uſa eſt. Prætermittenda ſunt hoc loco ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ infinitum eſſet enumerare, & Concilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu eſt; cum præſertim ex illis Saluatoris uerbis; Hoc facite in meam commemorationem; idem liceat cognoſcere. nam quod Dominus faciendum præcepit, non ſolum ad id, quod egerat, ſed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad uerba maxime pertinere intelligendum eſt, quæ nō minus efficiendi, quam ſignificandi cauſa prolata erant. Sed ratione etiam id facile perſuaderi poteſt. nam forma ea eſt, qua illud ſignificatur, quod in hoc ſacramento efficitur. cum autem hæc uerba id, quod fit, ſignificent, ac declarent, hoc eſt panis cōuer*

Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. ad Cor. 10.

ſionem

ſionê in uerum Domini noſtri corpus; ſequitur, formam in illis ipſis uerbis conſtituendam eſſe. in quá ſententiam, quod ab Euangeliſta dictum eſt, Benedixit, licet accipere. perinde enim uidetur intelligendum, ac ſi dixiſſet, accipiens panem benedixit, dicens; Hoc eſt corpus meum. Quamuis enim Euágeliſta uerba illa, Accipite, & comedite, præpoſuerit: illis tamen non materiæ conſecrationem, ſed uſum tantúmodo ſignificari, perſpicuum eſt. quare a ſacerdote quidem omnino proferri debent, ſed ad ſacramentum conficiendum neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, *in corporis, & ſanguinis conſecratione: aliter enim fiet, ut, ſi hoc ſacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat, aut non poſſit quidem; cum tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctæ Eccleſiæ uerbis Domini, aptam panis materiam uere conſecret; quamuis deinde contingat, ut nulli umquam ſacra Euchariſtia adminiſtretur. Iam uero, quod ad uini, quæ eſt altera huius ſacramenti materia, conſecrationem attinet, ob eandem cauſam, quam ſupra commemorauimus, opus eſt, ut ſacerdos eius formam cognitam, & perſpectam habeat. Eam igitur his uerbis comprehendi, certo credendum eſt; Hic eſt calix ſanguinis mei, noui, & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Ex quibus uerbis plura quidem a ſacris*

Matt. 26.

ſcripturis colliguntur: quædam uero in Eccleſia ex apoſtolica traditione conſeruata ſunt. nam quod di-
Luc. 22. Matth. 26. *citur: Hic eſt calix: a D. Luca, & ab Apoſtolo ſcriptum eſt. quod uero ſequitur: Sanguinis mei, uel ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum:*
Luc. 22. Matth. 26. *partim a D. Luca, partim a D. Matthæo dictum eſt. Verba autem illa, Aeterni, &, Myſterium fidei, ſancta traditio, catholicæ ueritatis interpres & cuſtos, nos docuit. Verum de hac forma nemo dubitare poterit, ſi, quod antea dictum eſt de forma conſecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. conſtat enim, iis uerbis, quæ uini ſubſtantiam in ſanguinem Domini conuerti ſignificant, huius elementi formam contineri. Quare cum uerba illa hoc aperte declarent, perſpicuum eſt, aliam formam conſtituendam non eſſe. Exprimunt autem præterea quoſdam effuſi ſanguinis in paſſione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc ſacramentum maxime pertinent. Vnus eſt, aditus ad æternam hereditatem, quæ noui, atque æterni teſtamenti iure ad nos uenit. Alter eſt, aditus ad iuſtitiam per myſterium fidei: Ieſum enim per fidem in ſanguinem eius propitiatorem Deus propoſuit, ut ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti. Tertius eſt, remiſſio peccatorum. Quoniam uero hæc ipſa conſecrationis uerba plena myſteriorũ ſunt, aptiſſimeque ad rem cõueniunt, diligẽtius perpendere ea oportet.*

Quod uero dicitur; Hic eſt calix ſanguinis mei; ſic intelligendum eſt: Hic eſt ſanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & apposite, dum ſanguis hic, ut eſt fidelium potus, conſecratur, calicis mentio facienda eſt. neque enim ſanguis huiuſmodi potionem ſatis ſignificare uideretur, niſi uaſe aliquo exceptus eſſet. Sequitur deinde, Noui teſtamenti: quod quidem ob eam rem additum eſt, ut intelligeremus Chriſti domini ſanguinem non figura, quemadmodum in ueteri teſtamento fiebat (de eo enim apud Apoſtolum ad Hebræos legimus, Sine ſanguine teſtamentum dedicatum non eſſe) ſed uere, & re ipſa hominibus tradi; quod ad nouum teſtamentum pertinet: quare Apoſtolus inquit: Ideo noui teſtamenti mediator eſt Chriſtus, ut, morte intercedente, repromiſſionem accipiant, qui uocati ſunt, æternæ hereditatis. Verbum uero, Aeterni, ad hereditatem æternam, quæ Chriſti domini, æterni teſtatoris, morte ad nos iure peruenit, referendum eſt. Quod ſubiungitur; Myſterium fidei; non rei ueritatem excludit, ſed, quod occulte latet, atque ab oculorum ſenſu remotiſſimum eſt, certa fide credendum eſſe ſignificat. Diuerſa uero hiſce uerbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt ab ea, quam habent, cũ baptiſmo etiam tribuuntur. nam quod ſanguinem Chriſti, ſub uini ſpecie latentem, fide cernimus; myſterium fidei dicitur. at baptiſmus, quoniam uniuerſam Chriſtianæ fidei profeſſionem complectitur, a nobis fidei ſacramẽtum, a Græcis myſte-

Ad Heb. 9.

myſterium iure appellatur. Quamquam alia etiã ratione ſanguinem Domini, fidei myſterium dicimus, quod ſcilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credẽdum proponit, Chriſtum dominum, uerum Dei filium, ſimulque Deum, & hominem, mortem pro nobis pertuliſſe; quæ quidem mors ſanguinis ſacramento deſignatur. Quapropter appoſite hoc loco potius, quam in conſecratione corporis, paſſio Dominica commemoratur, his uerbis; Qui effundetur in remiſſionem peccatorum. Sanguis enim, ſeparatim conſecratus, ad paſſionem Domini, & mortẽ, et paſſionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem uim, & momentum habet. Sed uerba illa, quæ adduntur; Pro uobis, et Matt. 26. Luc. 22. *pro multis; a Matthæo, & Luca, ſingula a ſingulis ſumpta ſunt; quæ tamen ſancta Eccleſia, ſpiritu Dei inſtructa, ſimul coniunxit: pertinent autem ad paſſionis fructum, atque utilitatem declarandam: nam ſi eius uirtutem inſpiciamus; pro omnium ſalute ſanguinem a Saluatore effuſum eſſe fatendum erit: ſi uero fructum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus; non ad omnes, ſed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur; Pro uobis; dixit; uel eos, qui aderant, uel delectos ex Iudæorum populo, quales erant diſcipuli, excepto Iuda, quibuſcum loquebatur, ſignificauit. Cum autem addidit; Pro multis; reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus*

intelligi

intelligi uoluit. Recte ergo factum eſt, ut, pro uniuerſis, non diceretur; cum hoc loco tantummodo de fructibus paſſionis ſermo eſſet, quæ ſalutis fructum delectis ſolum attulit. Atque huc ſpectant uerba illa Apoſtoli; Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorũ Ad Heb. 9. *exhauriẽda peccata. Et quod Dominus apud Ioannẽ inquit; Ego pro eis rogo, nõ pro mũdo rogo, ſed pro* Ioan. 17. *his, quos dediſti mihi, quia tui ſunt. Plurima alia in huius conſecrationis uerbis latent myſteria; quæ Paſtores aſſidua rerum diuinarum meditatione, et ſtudio ipſi per ſe, iuuante Domino, facile aſſequẽtur.*

Sed iam ad earum rerum explicationem oratio reuertatur; quæ ut a fidelibus ignorentur, nullo modo committendum eſt. Ac quoniam Apoſtolus admonet, 1. ad Cor. 11 *grauiſſimum ſcelus admitti ab iis, qui non diiudicant corpus Domini; hoc in primis doceant Paſtores, animum atque rationem a ſenſibus omni ſtudio auocandam eſſe. ſi enim fideles ea tantum in hoc ſacramento contineri ſibi perſuaſerint, quæ ſenſibus percipiunt; in ſummam impietatem adducantur, neceſſe eſt; cum nihil aliud, præter panis, ac uini ſpeciem, oculis, tactu, odoratu, guſtu ſentientes, panem tantummodo, ac uinum in ſacramento eſſe iudicauerint. Curandum igitur eſt, ut fidelium mentes, quam maxime fieri poteſt, a ſenſuum iudicio abſtrahantur, atque ad immenſam Dei uirtutem, & potentiam contemplandam excitentur. Tria enim ſunt maxime admiranda, atque ſuſcipienda, quæ in hoc ſacramento* ſuſpicienda

uerbis

uerbis conſecrationis effici, fides catholica ſine ulla dubitatione credit, ac confitetur. Primum eſt, uerum Chriſti domini corpus, illud idem, quod natum ex uirgine, in cælis ſedet ad dexteram Patris, hoc ſacramento contineri. Alterum eſt, nullam in eo elementorum ſubſtantiam remanere; quamuis nihil magis a ſenſibus alienum, & remotum uideri poſſit. Tertium eſt, quod ex utroque facile colligitur, & ſi uerba conſecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs ſenſibus percipiuntur, ſine ulla re ſubiecta eſſe, mira quadam, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem, & uini accidentia omnia licet uidere: quæ tamen nulli ſubſtantiæ inhærent, ſed per ipſa conſtant; cum panis, et uini ſubſtátia in ipſum Domini corpus ita mutetur, ut panis, & uini ſubſtantia omnino eſſe deſinát. Verum, ut prius de primo agatur, conentur Paſtores explicare, quá perſpicua, et clara ſint Saluatoris noſtri uerba, quæ corporis eius ueritaté in ſacraméto demonſtrant. nam
Mat. 26. Mar. 14. Luc. 22. cum inquit; Hoc eſt corpus meum; Hic eſt ſanguis meus: nemo, qui modo ſanæ mentis ſit, ignorare poteſt, quid nobis intelligendum ſit; præſertim cú de humana natura ſermo habeatur: quá in Chriſto uere fuiſſe, catholica fides dubitare neminem patitur:
S. Hilar. ut uir ſanctiſſimus, atque doctiſſimus Hilarius præclare ſcripſerit, de ueritate carnis et ſanguinis Chriſti, cum ex ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra, caro eius uere ſit cibus, relictum non eſſe

ambigendi

ambigendi locum. Verum alter præterea locus a Paſtoribus enucleandus eſt; ex quo aperte licet cognoſcere, uerum Domini corpus, & ſanguinem in Euchariſtia contineri. nam Apoſtolus poſteaquam commemorauit panem, & uinum a Domino conſecratum, & ſacra myſteria apoſtolis ſuis adminiſtrata eſſe, ſubiungit: Probet autem ſe ipſum homo, ac ſic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quod ſi, ut hæretici dictitant, nihil aliud in ſacramento uenerandum eſſet præter memoriam et ſignum paſſionis Chriſti; quid opus erat tam grauibus uerbis fideles hortari, ut ſe ipſos probarent? Graui enim illa, IVDICII, *uoce declarauit Apoſtolus, nefarium aliquod ſcelus ab eo admitti, qui impure ſumens corpus Domini, quod in Euchariſtia occulte latet, ab alio ciborum genere non diſtinguit: quod etiam ſupra in eadem epiſtola uberius explicauit Apoſtolus his uerbis: Calix benedictionis, cui benedicimus, non ne cómunicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quem frangimus, non ne participatio corporis Domini eſt? Quæ quidé uerba uerá corporis, et ſanguinis Chriſti domini ſubſtantiá demonſtrant.*

1. ad Cor. 11

1. ad Cor. 10.

Hæc igitur ſcripturæ loca Paſtoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum eſſe; præſertim cum hæc Eccleſiæ Dei ſacroſancta auctoritas interpretata ſit: ad cuius ſententiæ cognitionem duplici uia &

ratione

ſcilicet uires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſas ſacramenti ſpecies reſpondere, conſentaneum fuit, quæ cibum ſpiritualem ſignificarent, quo mentes ſuſtinentur, & recreantur. Quare a
Ioan.6. Domino ſaluatore dictum eſt: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sed diligenter explicandum eſt, quid Euchariſtiæ ſacramentum ſignificet; ut fideles ſacra myſteria oculis intuentes, ſimul etiam diuinarum rerum contemplatione animum paſcant. Tria uero ſunt, quæ nobis hoc ſacramento indicantur. Primum eſt Chriſti domini paſſio, quæ iam præteriit: ipſe enim docuit;
Luc.22. Hoc facite in meam commemorationem: & Apo-
1.adCor.11 ſtolus teſtatus eſt; Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Alterum eſt diuina, et cæleſtis gratia, quæ præſens ad animam alendam et conſeruandam hoc ſacramento tribuitur. Quemadmodum enim baptiſmo in nouam uitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanæ repugnare, & palam Chriſti nomen profiteri poſſimus: ita Euchariſtiæ ſacramento alimur, ac ſuſtentamur. Tertium eſt, quod futurum prænunciat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quem in cæleſti patria ex Dei promiſſione capiemus. Hæc igitur tria, quæ inſtantis, præteriti, & conſequentis temporis uarietate diſtingui perſpicuum eſt, ſacris myſterijs ita ſignificantur, ut totum ſacramentum, quamuis ex diuerſis ſpeciebus conſtet, ad ſingula

horum

horum declaranda, tamquam ad unius rei ſignificationem, referatur. Sed in primis cognoſcenda eſt a Paſtoribus huius ſacramẽti materia; tum ut ipſi rite illud poſſint conficere; tum etiam ut fideles admoneantur, cuius rei ſymbolum ſit, atque eius rei, quam ſignificat, ſtudio, & deſiderio exardeſcant. Duplex itaque eſt huius ſacramẽti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera poſtea dicendum erit. Nam, ut docent euangeliſtæ Matthæus, Marcus, & Lucas, Chriſtus dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens; Hoc eſt corpus meum. Apud Ioannem quoque idem Saluator noſter ſe ipſum panẽ appellauit, cum inquit: Ego ſum panis uiuus, qui de cælo deſcendi. Cum autem uaria ſint panis genera, uel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex leguminibus, ceteriſq. terræ fructibus cõfectus eſt, uel quia diuerſis qualitatibus præditi ſunt: (uni enim fermentum additur, alter uero fermenti omnino expers eſſe poteſt) quod ad primum attinet, Saluatoris uerba oſtendunt, panem ex tritico confici oportere. communi enim loquendi conſuetudine, cum panis abſolute dicitur, panem ex tritico intelligi ſatis conſtat. Id etiam ueteris teſtamenti figura declaratur. præceptum enim a Domino fuerat, ut panes propoſitionis, qui hoc ſacramentum ſignificabant, ex ſimila conficerentur. Sed quemadmodum nullus panis, niſi triticeus, apta ad ſacramentum materia putandus eſt:

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

Ioan. 6.

Leuit. 26.

R (hoc

(hoc enim apoſtolica traditio nos docuit, & Eccleſiæ catholicæ auctoritas firmauit) ita etiam ex iis, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. *quæ Chriſtus dominus geſſit, azymum eſſe debere, facile intelligitur. ipſe enim primo azymorum die, quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc ſacramentum confecit, atque inſtituit. Quod ſi quis Ioannis euangeliſtæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante feſtum diem Paſchæ acta eſſe commemorat; ea ratio facile diſſolui poteſt. Etenim quem primum azymorum diem ceteri euangeliſtæ appellarunt, quod feria quinta ueſperi dies feſti azymorum inciperent, quo tempore Saluator noſter Paſcha celebrauit; eum ipſum diem Ioannes pridie* Ioan. 13. *Paſchæ fuiſſe deſcribit; ut qui diei naturalis ſpatiũ, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum exiſtimarit.* D. Chryſo. *Quapropter diuus etiam Chryſoſtomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad ueſperam azyma comedenda eſſent. Sed azymi panis conſecratio quantum conueniat integritati, & mentis munditiæ, quam fideles ad hoc ſacramentum afferre debent, ab Apoſtolo* 1. ad Cor. 5. *docemur, cum inquit: Expurgate uetus fermentũ, ut ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi: etenim Paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis, & ueritatis. Neque tamen ea qualitas adeo neceſſaria exiſtimanda eſt, ut, ſi illa pani deſit, ſacramẽtum confici nõ poſſit: utrumque enim panis genus*

ueram

ueram et propriam panis rationem, et nomē habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, uel potius temeritate laudabilem Eccleſiæ ſuæ ritum immutare: atque eo minus id facere Latinis ſacerdotibus permiſſum eſt, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantum ſacra myſteria conficerent. Atque hæc de altera huius ſacramenti materia expoſuiſſe ſatis ſit: in quo tamen illud animaduertendum eſt, quam multa materia ad ſacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non eſſe; cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut poſſint, aut debeant ſacra myſteria percipere. Supereſt, ut de altera huius ſacramenti materia, & elemento dicatur. eſt autem uinum ex uitis fructu expreſſum, cui modicum aquæ permiſtum ſit. nam Dominum ſaluatorem uino in huius ſacramenti inſtitutione uſum eſſe, catholica Eccleſia ſemper docuit; cum ipſe dixerit; Non bibam a modo de hoc genimine uitis uſque in diem illum. Quo in loco Chryſoſtomus, De genimine, inquit, uitis, quæ certe uinum, non aquam, produxit. Vt tanto ante illorum hæreſim, qui aquam ſolam in hiſce myſterijs adhibendam ſenſerunt, conuellere uideretur. Aquam uero, Dei Eccleſia uino ſemper admiſcuit; primum, quod id a Chriſto domino factum eſſe, & Conciliorum auctoritate, et ſancti Cypriani teſtimonio comprobatur; deinde, quod ſanguinis, & aquæ, quæ ex eius

Matth. 26. Mar. 14.

S. Cryſoſtomus.

S. Cyprianus.

latere exierunt, hac permiſtione memoria renouatur. Tum uero aquæ, ut in Apocalypſi legimus, populum deſignant: quare aqua uino admiſta fidelis populi cum Chriſto capite coniunctionem ſignificat. Atque hoc ex apoſtolicâ traditione perpetuo ſancta Eccleſia ſeruauit. Sed quamuis aquæ admiſcendæ ita graues rationes ſint, ut eam ſine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen ſi deſit, ſacramentum conſtare poteſt. Illud autem ſacerdotibus animaduertendum eſt, quemadmodum in ſacris myſterijs aquam uino adhibere oportet, ſic etiam modicam infundendam eſſe. nam eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententia, & iudicio, aqua illa in uinum conuertitur. quare de eo Honorius Pontifex ita ſcribit: Perniciosus in tuis partibus inoleuit abuſus, uidelicet, quod maior quantitas aquæ in ſacrificio, quam uini, adhibetur; cum, ſecundum conſuetudinem rationabilem Eccleſiæ generalis, longe plus uini, quam aquæ, adhibendum ſit. Huius igitur ſacramenti hæc duo tantum elementa ſunt: ac merito pluribus decretis ſancitum eſt, ne quid aliud præter panem, & uinum, quod nonnulli facere non uerebantur, offerre liceat. Sed iam uidendum eſt, hæc duo panis, & uini ſymbola quam apta ſint ad eas res declarandas, quarum ſacramenta eſſe credimus, & confitemur. Primum enim Chriſtum nobis ſignificant, ut uera eſt hominũ uita. ipſe enim Dominus ait: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Cum igitur

Apoc. 17. Honorius Papa. Ioan. 6.

corpus

corpus Chriſti domini uitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui eius ſacramentum pure, & ſanctè ſuſcipiunt; rectè ijs potiſſimum rebus conficitur, quibus hæc uita continetur: ut fideles facile poſſint intelligere, pretioſi corporis, & ſanguinis Chriſti communione mentem, animumque ſaturari. Nonnihil etiam hæc ipſa elementa ad id ualent, ut eam cognitionem accipiant homines, eſſe in ſacramento corporis, & ſanguinis Domini ueritatem. nam cũ panem, & uinum in humanam carnem & ſanguinem ui naturæ quotidie immutari animaduertamus; facilius adduci poſſumus hac ſimilitudine, ut credamus, panis, & uini ſubſtantiam in ueram Chriſti carnem, uerumque eius ſanguinem cæleſti benedictione conuerti. Affert etiã aliquid adiumẽti hæc admirabilis elementorũ mutatiõ ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etſi nulla extrinſẽcus panis, & uini mutatio apparet, tamen eorum ſubſtantia in carnem, & ſanguinẽ Chriſti uere tranſit: ita etiam, tametſi in nobis nihil immutatum uidetur, interius tamẽ ad uitam renouamur, dum ueram uitam Euchariſtiæ ſacramento accipimus. Accedit ad hæc; quod, cum unũ Eccleſiæ corpus ex multis membris compoſitũ ſit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quam panis uinique elementis. panis enim ex multis granis conficitur, & uinum ex multitudine racemorum exiſtit. atque ita nos, cũ multi ſimus, huius diuini myſterij uinculo arctiſſime colligari, & tamquam unum corpus effici declarant.

Euchariſtiæ conficiendæ forma, & illius effectus admirandi. *Sequitur nunc, ut de forma, qua ad conſecrandum panem uti oporteat, agatur, non quidem eius rei cauſa, ut hæc myſteria fideli populo, niſi neceſſitas cogat, tradantur; (eos enim, qui ſacris initiati non ſunt, de his erudiri neceſſarium non eſt) ſed ne, formæ ignoratione, in ſacramento conficiendo a ſacerdotibus turpiſſime peccetur. itaque a ſanctis euangeliſtis, Matthæo, & Luca, itemque ab*

Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. ad Cor. 10. *Apoſtolo docemur, illam eſſe formam,* HOC EST CORPVS MEVM. *ſcriptum eſt enim: Cenantibus illis accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, et manducate: Hoc eſt corpus meum. Quæ quidem conſecrationis forma cum a Chriſto domino ſeruata ſit, ea perpetuo catholica Eccleſia uſa eſt. Prætermittenda ſunt hoc loco ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ infinitum eſſet enumerare, & Concilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu eſt; cum præſertim ex illis Saluatoris uerbis; Hoc facite in meam commemorationem; idem liceat cognoſcere. nam quod Dominus faciendum præcepit, non ſolum ad id, quod egerat, ſed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad uerba maxime pertinere intelligendum eſt, quæ nõ minus efficiendi, quam ſignificandi cauſa prolata erant. Sed ratione etiam id facile perſuaderi poteſt. nam forma ea eſt, qua illud ſignificatur, quod in hoc ſacramento efficitur. cum autem hæc uerba id, quod fit, ſignificent, ac declarent, hoc eſt panis cõuerſionem*

ſionē in uerum Domini noſtri corpus; ſequitur, formam in illis ipſis uerbis conſtituendam eſſe. in quā ſententiam, quod ab Euangeliſta dictum eſt, Benedixit, licet accipere. perinde enim uidetur intelligendum, ac ſi dixiſſet, accipiens panem benedixit, dicens; Hoc eſt corpus meum. Quamuis enim Euāgeliſta uerba illa, Accipite, & comedite, præpoſuerit: illis tamen non materiæ conſecrationem, ſed uſum tantūmodo ſignificari, perſpicuum eſt. quare a ſacerdote quidem omnino proferri debent, ſed ad ſacramentum conficiendum neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, in corporis, & ſanguinis conſecratione: aliter enim fiet, ut, ſi hoc ſacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat, aut non poſſit quidem; cum tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctæ Eccleſiæ uerbis Domini, aptam panis materiam uere conſecret; quamuis deinde contingat, ut nulli umquam ſacra Euchariſtia adminiſtretur. Iam uero, quod ad uini, quæ eſt altera huius ſacramenti materia, conſecrationem attinet, ob eandem cauſam, quam ſupra commemorauimus, opus eſt, ut ſacerdos eius formam cognitam, & perſpectam habeat. Eam igitur his uerbis comprehendi, certo credendum eſt; Hic eſt calix ſanguinis mei, noui, & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Ex quibus uerbis plura quidem a ſacris Matt. 26.

ſcripturis colliguntur: quædam uero in Eccleſia ex apoſtolica traditione conſeruata ſunt. nam quod di-
Luc. 22. Matth. 26. *citur: Hic eſt calix: a D. Luca, & ab Apoſtolo ſcriptum eſt. quod uero ſequitur: Sanguinis mei, uel ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum:*
Luc. 22. Matth. 26. *partim a D. Luca, partim a D. Matthæo dictum eſt. Verba autem illa, Aeterni, &, Myſterium fidei, ſancta traditio, catholicæ ueritatis interpres & cuſtos, nos docuit. Verum de hac forma nemo dubitare poterit, ſi, quod antea dictum eſt de forma conſecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. conſtat enim, iis uerbis, quæ uini ſubſtantiam in ſanguinem Domini conuerti ſignificant, huius elementi formam contineri. Quare cum uerba illa hoc aperte declarent, perſpicuum eſt, aliam formam conſtituendam non eſſe. Exprimunt autem præterea quoſdam effuſi ſanguinis in paſſione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc ſacramentum maxime pertinent. Vnus eſt, aditus ad æternam hereditatem, quæ noui, atque æterni teſtamenti iure ad nos uenit. Alter eſt, aditus ad iuſtitiam per myſterium fidei: Ieſum enim per fidem in ſanguinem eius propitiatorem Deus propoſuit, ut ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti. Tertius eſt, remiſſio peccatorum. Quoniam uero hæc ipſa conſecrationis uerba plena myſteriorũ ſunt, aptiſſimeque ad rem cõueniunt, diligẽtius perpendere ea oportet.*

Quod

Quod uero dicitur; Hic eſt calix ſanguinis mei; ſic intelligendum eſt: Hic eſt ſanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & appoſite, dum ſanguis hic, ut eſt fidelium potus, conſecratur, calicis mentio facienda eſt. neque enim ſanguis huiuſmodi potionem ſatis ſignificare uideretur, niſi uaſe aliquo exceptus eſſet. Sequitur deinde, Noui teſtamenti: quod quidem ob eam rem additum eſt, ut intelligeremus Chriſti domini ſanguinem non figura, quemadmodum in ueteri teſtamento fiebat (de eo enim apud Apoſtolum ad Hebræos legimus, Sine ſanguine teſtamentum dedicatum non eſſe) ſed uere, & re ipſa hominibus tradi; quod ad nouum teſtamentum pertinet: quare Apoſtolus inquit: Ideo noui teſtamenti mediator eſt Chriſtus, ut, morte intercedente, repromiſſionem accipiant, qui uocati ſunt, æternæ hereditatis. Verbum uero, Aeterni, ad hereditatem æternam, quæ Chriſti domini, æterni teſtatoris, morte ad nos iure peruenit, referendum eſt. Quod ſubiungitur; Myſterium fidei; non rei ueritatem excludit, ſed, quod occulte latet, atque ab oculorum ſenſu remotiſſimum eſt, certa fide credendum eſſe ſignificat. Diuerſa uero hiſce uerbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt ab ea, quam habent, cũ baptiſmo etiam tribuuntur. nam quod ſanguinem Chriſti, ſub uini ſpecie latentem, fide cernimus; myſterium fidei dicitur. at baptiſmus, quoniam uniuerſam Chriſtianæ fidei profeſſionem complectitur, a nobis fidei ſacramẽtum, a Græcis myſte-

Ad Heb. 9.

myſterium iure appellatur. Quamquam alia etiã ratione ſanguinem Domini, fidei myſterium dicimus, quod ſcilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credẽdum proponit, Chriſtum dominum, uerum Dei filium, ſimulque Deum, & hominem, mortem pro nobis pertuliſſe; quæ quidem mors ſanguinis ſacramento deſignatur. Quapropter apposite hoc loco potius, quam in conſecratione corporis, paſſio Dominica commemoratur, his uerbis; Qui effundetur in remiſſionem peccatorum. Sanguis enim, ſeparatim conſecratus, ad paſſionem Domini, & mortẽ, et paſſionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem uim, & momentum habet. Sed uerba illa, quæ adduntur; Pro uobis, et pro multis; a Matthæo, & Luca, ſingula a ſingulis ſumpta ſunt; quæ tamen ſancta Eccleſia, ſpiritu Dei inſtructa, ſimul coniunxit: pertinent autem ad paſſionis fructum, atque utilitatem declarandam: nam ſi eius uirtutem inſpiciamus; pro omnium ſalute ſanguinem a Saluatore effuſum eſſe fatendum erit: ſi uero fructum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus; non ad omnes, ſed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur; Pro uobis; dixit; uel eos, qui aderant, uel delectos ex Iudæorum populo, quales erant diſcipuli, excepto Iuda, quibuscum loquebatur, ſignificauit. Cum autem addidit; Pro multis; reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus intelligi

Matt. 26. Luc. 22.

intelligi uoluit. Recte ergo factum eſt, ut, pro uniuerſis, non diceretur; cum hoc loco tantummodo de fructibus paſſionis ſermo eſſet, quæ ſalutis fructum delectis ſolum attulit. Atque huc ſpectant uerba illa Apoſtoli; Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorũ exhauriẽda peccata. Et quod Dominus apud Ioannẽ inquit; Ego pro eis rogo, nõ pro mũdo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi, quia tui ſunt. Plurima alia in huius conſecrationis uerbis latent myſteria; quæ Paſtores aſſidua rerum diuinarum meditatione, et ſtudio ipſi per ſe, iuuante Domino, facile aſſequẽtur. Ad Heb. 9. Ioan. 17.

Sed iam ad earum rerum explicationem oratio reuertatur; quæ ut a fidelibus ignorentur, nullo modo committendum eſt. Ac quoniam Apoſtolus admonet, grauiſſimum ſcelus admitti ab iis, qui non diiudicant corpus Domini; hoc in primis doceant Paſtores, animum atque rationem a ſenſibus omni ſtudio auocandam eſſe. ſi enim fideles ea tantum in hoc ſacramento contineri ſibi perſuaſerint, quæ ſenſibus percipiunt; in ſummam impietatem adducantur, neceſſe eſt; cum nihil aliud, præter panis, ac uini ſpeciem, oculis, tactu, odoratu, guſtu ſentientes, panem tantummodo, ac uinum in ſacramento eſſe iudicauerint. Curandum igitur eſt, ut fidelium mentes, quam maxime fieri poteſt, a ſenſuum iudicio abſtrahantur, atque ad immenſam Dei uirtutem, & potentiam contemplandam excitentur. Tria enim ſunt maxime admiranda, atque ſuſcipienda, quæ in hoc ſacramento 1. ad Cor. 11

ſuſpicienda

uerbis

ambigendi locum. Verum alter præterea locus a Paſtoribus enucleandus eſt; ex quo aperte licet cognoſcere, uerum Domini corpus, & ſanguinem in Euchariſtia contineri. nam Apoſtolus poſteaquam commemorauit panem, & uinum a Domino conſecratum, & ſacra myſteria apoſtolis ſuis adminiſtrata eſſe, ſubiungit: Probet autem ſe ipſum homo, 1. ad Cor. 11 ac ſic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quod ſi, ut hæretici dictitant, nihil aliud in ſacramento uenerandum eſſet præter memoriam et ſignum paſſionis Chriſti; quid opus erat tam grauibus uerbis fideles hortari, ut ſe ipſos probarent? Graui enim illa, IVDICII, uoce declarauit Apoſtolus, nefarium aliquod ſcelus ab eo admitti, qui impure ſumens corpus Domini, quod in Euchariſtia occulte latet, ab alio ciborum genere non diſtinguit. quod etiam ſupra in eadem epiſtola uberius explicauit Apoſtolus his uerbis: Calix benedictionis, cui be- 1. ad Cor. 10. nedicimus, non ne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quem frangimus, non ne participatio corporis Domini eſt? Quæ quidẽ uerba uerã corporis, et ſanguinis Chriſti domini ſubſtantiã demonſtrant.

Hæc igitur ſcripturæ loca Paſtoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum eſſe; præſertim cum hæc Eccleſiæ Dei ſacroſancta auctoritas interpretata ſit: ad cuius ſententiæ cognitionem duplici uia & ratione

ratione poſſumus peruenire. Prima eſt, cum Patres, qui ab initio Eccleſiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, et eccleſiaſticæ doctrinæ optimi teſtes ſunt, cõſulimus. hi uero ſummo conſenſu omnes huius dogmatis ueritatem apertiſſime tradiderunt. quorum ſingula teſtimonia afferre, quoniam operoſi laboris eſſet, ſatis erit pauca notare, uel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fieri poterit. Primus igitur D. Ambroſius fidem ſuam proferat, qui in libro de ijs, qui initiantur myſterijs, teſtatus eſt, uerum Chriſti corpus in hoc ſacramento ſumi, ſicut uerum ex uirgine ſumptum eſt, idque certiſſima fide tenendum eſſe. & alio loco docet, ante conſecrationem panem ibi eſſe, poſt conſecrationem autem carnem Chriſti. Accedat alter teſtis D. Chryſoſtomus, non minoris fidei, & grauitatis: qui quidem cum multis alijs in locis hanc ipſam ueritatem profitetur, & docet, tum uero præcipue homilia 60. de ijs, qui ſacra myſteria impure ſumunt, itemque homilia 44. & 45. in ſanctum Ioannem: inquit enim: Pareamus Deo, neque contradicamus; licet uel cogitationibus, uel oculis noſtris uideatur aduerſari, quod dicitur: Ipſius enim ſermo infallibilis eſt; ſenſus noſter facile ſeducitur. His uero omni ex parte conſentiunt, quæ D. Auguſtinus, acerrimus catholicæ fidei propugnator, ſemper docuit, atque in primis titulum pſalmi 33. exponens: ſcribit enim: Portare ſe in manibus ſuis, homini impoſ-

D. Ambroſ.

S. Chryſoſtomus.

S. Auguſt.

impoſſibile eſt, ſolique Chriſto conuenire poteſt: ferebatur enim ille in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum ait, Hoc eſt corpus meũ. Ac Cyrillus præterea, Iuſtinus, & Irenæus adeò aperte lib. 4. in Ioannem ueram Domini carnem in hoc ſacramento eſſe affirmat, ut eius uerba nullis poſſint fallacibus, & captioſis interpretationibus obſcurari. Quod ſi Paſtores alia etiam Patrum teſtimonia requirent, facile erit ſanctos Dionyſium, Hilarium, Hieronymum, Damaſcenum addere, innumerabileſque alios, quorum de hac re grauiſſimas ſententias, doctorum, & piorum hominum induſtria, & labore in unum congeſtas, paſſim legimus. Altera reſtat uia, qua ſanctæ Eccleſiæ iudicium in ijs, quæ ad fidem pertinent, inueſtigare liceat, contrariæ ſcilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At uero conſtat, ſemper corporis Chriſti ueritatem in ſancto Euchariſtiæ ſacramento, ita per uniuerſam Eccleſiam diffuſam, & diſſeminatam eſſe, & conſentienti uoluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare auſus eſſet, ibique ſignum tantúmodo eſſe aſſereret, ſtatim in Vercellenſi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium ſententijs condemnatus, ipſe hæreſim ſuá anathemati addixerit. qui poſtea cũ ad eandem impietatis inſaniam rediſſet, tribus alijs Concilijs, Turonenſi, et duobus Romanis, quorum alterũ Nicolaus II. alterũ Gregorius VII. Pontifices Max. conuo-

S. Cyrillus Iuſtinus, & Irenæus.

conuocarũt, damnatus eſt. Eam poſtea ſententiam Innocentius III. in Concilio Lateranenſi magno cõfirmauit; ac deinceps a Florentina, et Tridẽtina Synodis eiuſdem ueritatis fides apertius declarata, ac ſtabilita eſt. Hæc igitur ſi Paſtores diligenter expoſuerint; (ut nihil dicamus de ijs, qui erroribus obcæcati, nihil magis, quam ueritatis lucem, oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes ſumma quadam lætitia, et uoluptate afficere poterunt; cum præſertim fidelibus dubitare nõ liceat, quin inter ceteros fidei articulos huius etiam dogmatis fides comprehendatur. nam cum Dei ſummam omnium rerum poteſtatem credunt, et confitentur; credant etiam neceſſe eſt, poteſtatem ei non defuiſſe maximi huius operis efficiendi, quod in Euchariſtiæ ſacramento admiramur, & colimus. Deinde cum credunt ſanctam Eccleſiam catholicam; neceſſario ſequitur, ut ſimul credant eam eſſe, quam explicauimus, huius ſacramenti ueritatem. Sed nihil eſt profecto, quod ad piorum iucunditatem, & fructum addi poſſit, cum huius altiſſimi ſacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta ſit euangelicæ legis perfectio, cui datum eſt, id re ipſa habere, quod ſignis tantum & figuris Moſaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitus dictum eſt a Dionyſio, Eccleſiam noſtram mediam eſſe inter Synagogam, & ſupremam Hieruſalem, ac propterea utriuſque participem. Ac profecto ſatis mirari fideles numquam

Cõcil. Lat. Conſtant. conc. Flor. Triden.

S. Dionyſius.

numquam poterunt ſanctæ Eccleſiæ perfectionem, eiusque gloriæ altitudinem; cum inter eam & cæleſtem beatitudinem unus tantum gradus intereſſe uideatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune eſt, ut utrique Chriſtum Deum, & hominem præſentem habeamus: ſed, quo uno gradu ab eis diſtamus, illi præſentes beata uiſione perfruuntur; nos præſentem, et tamen ab oculorum ſenſu remotum, ſacrorum myſteriorum admirabili integumento ſe occultantem, firma, & conſtanti fide ueneramur. Præterea, fideles hoc ſacramento Chriſti Saluatoris noſtri perfectiſſimam charitatem experiuntur. eius enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam a nobis ſumpſerat, a nobis numquam ſubtrahere, ſed, quantum fieri poſſet, eſſe, uerſarique nobiſcum uelle; ut illud omni tempore uere, & proprie dictum uideretur; Deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum. Prouerb. 8.

De cõcomitantia partium corporis Chriſti in hoc ſacramento.

Iam uero hoc loco a Paſtoribus explicãdum eſt, nonſolum, uerum Chriſti corpus, & quidquid ad ueram corporis rationem pertinet, ueluti oſſa, & neruos, ſed etiam totum Chriſtum in hoc ſacramento contineri. Docere autem oportet, Chriſtum nomen eſſe Dei & hominis, unius ſcilicet perſonæ, in quo diuina, & humana natura coniuncta ſit. quare utramque ſubſtantiam, & quæ utriusque ſubſtantiæ conſequentia ſunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima & omnibus corporis partibus, & ſanguine etiam conſtat,

 comple-

complectitur: quæ omnia in ſacramento eſſe creden dum eſt. nam cum in cælo tota humanitas diuinitati in una perſona & hypoſtaſi coniuncta ſit; nefas eſt ſuſpicari, corpus, quod in ſacramento ineſt, ab eadem diuinitate ſeiunctum eſſe. In quo tamen Paſtores animaduertant, neceſſe eſt, non omnia eadem ratione, aut uirtute in hoc ſacramento contineri. Quædam enim ſunt, quæ ex ui, & efficientia conſecrationis in ſacramento eſſe dicimus. nam cum uerba illa efficiant, quidquid ſignificant; id eſſe in ſacramento ex ui ſacramenti, diuinarum rerum ſcriptores appellarunt, quod uerborum forma exprimitur. ita ſi contingeret, ut aliquid ab alijs rebus omnino ſeiunctum eſſet, id ſolum, quod forma ſignificaret, in ſacramento eſſe, cetera non item eſſe docuerunt. quædam uero in ſacramento continentur, quod illis rebus coniuncta ſint, quæ forma exprimuntur. nam cum forma, quæ ad panem conſecrandum adhibetur, corpus Domini ſignificet; cum dicitur; Hoc eſt corpus meum; ipſum Chriſti domini corpus ex ui ſacramenti in Euchariſtia erit. At quia corpori ſanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in ſacramento erunt omnia, non quidem ex conſecrationis uirtute, ſed ut ea, quæ corpori coniuncta ſunt. Atque hæc ex concomitantia in ſacramento eſſe dicuntur: qua ratione totum Chriſtum in ſacramento eſſe perſpicuum eſt. ſi enim duo aliqua inter ſe re ipſa coniungantur; ubi unum ſit, ibi alterum etiá eſſe neceſſe eſt. Sequitur itaque,

totum Chriſtum uſqueadeo tam in panis, quam in uini ſpecie contineri, ut, quemadmodum in panis ſpecie non corpus modo, ſed etiam ſanguis, & totus Chriſtus uere ineſt, ſic contra in uini ſpecie non ſolum ſanguis, ſed corpus, & totus Chriſtus uere inſit. Sed quamquam hæc ita ſe habere, omnibus fidelibus certum & perſuaſiſſimum eſſe debet: optimo tamen iure inſtitutum eſt, ut ſeparatim duæ conſecrationes fierent. Primo enim, ut paſſio Domini, in qua ſanguis a corpore diuiſus eſt, magis referatur: cuius rei cauſa in conſecratione ſanguinem effuſum eſſe meminimus. Deinde maxime conſentaneum fuit, ut, quoniá ſacraméto ad alendam animá utendum nobis erat, tamquam cibus & potus inſtitueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum conſtare perſpicuum eſt. Neque uero illud prætermittendum, non ſolum in utraque ſpecie, ſed in quauis utriuſque ſpeciei particula totum Chriſtum contineri. ſic enim Auguſtinus ſcriptum reliquit: S·Auguſt. *Singuli accipiunt Chriſtum dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt, nec per ſingulos minuitur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis. Atque id præterea ex euangeliſtis facile colligi poteſt. neque enim credendum eſt, ſingula panis fruſta propria uerborum forma a Domino conſecrata eſſe, ſed eadem ſimul omnem panem, qui ad ſacra myſteria conficienda, atque apoſtolis diſtribuenda ſatis futurus eſſet. id quod de calice factum eſſe apparet, cum ipſe dixit: Accipite, & diuidite inter uos.* Luc. 22.

Hactenus quæ explicata ſunt, eo pertinent, ut oſtendant Paſtores, uerum Chriſti corpus, & ſanguiné in Euchariſtiæ ſacramento contineri. Nunc, quod alterum erat propoſitũ, docebunt etiá panis et uini ſubſtantiam in ſacramento poſt conſecrationem non remanere. Hoc uero quamuis maximam admirationem merito habere poſſit, tamen cum eo, quod prius demonſtratum eſt, neceſſario coniungitur. Etenim ſi eſt uerum Chriſti corpus ſub panis, & uini ſpecie poſt conſecrationem; omnino neceſſe eſt, cum ibi antea non eſſet, hoc uel loci mutatione, uel creatione, uel alterius rei in ipſum conuerſione factum eſſe. At uero fieri non poſſe conſtat, ut corpus Chriſti in ſacramento ſit, quod ex uno in alium locum uenerit. ita enim fieret, ut a cæli ſedibus abeſſet: quoniam nihil mouetur, niſi locum deſerat, a quo mouetur. Creari autem corpus Chriſti minus credibile eſt, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc poteſt. relinquitur ergo, ut in ſacramento ſit corpus Domini, quod panis in ipſum conuertatur. quare nulla panis ſubſtantia remaneat, neceſſe eſt. Hac ratione adducti Patres & maiores noſtri, in Concilijs, Lateranenſi magno, & Florentino, huius articuli ueritatem apertis decretis confirmarunt. a Tridentina uero Synodo explicatius ita definitum eſt: Si quis dixerit in ſacroſancto Euchariſtiæ ſacramento remanere ſubſtantiam panis, & uini, una cum corpore, & ſanguine domini noſtri Ieſu Chriſti; anathema ſit. hæc uero ex teſtimonijs ſcriptu-

Later. cõc. Eugenius. 4 Decr. Trid. Syn.

ſcripturarum facile fuit colligere; primum, quod in eius ſacramenti inſtitutione ipſe Dominus dixit; Hoc eſt corpus meum. uocis enim, HOC, *ea uis eſt, ut omnem rei præſentis ſubſtantiam demõſtret. quod ſi panis ſubſtantia remaneret, nullo modo uere dici uideretur; Hoc eſt corpus meum. Deinde Chriſtus dominus apud Ioannem, Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita; panem uidelicet carnem ſuam uocans. Ac paulo poſt ſubiecit; Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. et rurſus: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Cum ergo tam claris, & perſpicuis uerbis carnem ſuam panem, & cibum uerum, ſanguinem item uerum potum nominauerit; ſatis uidetur declaraſſe, nullam in ſacramento ſubſtantiam panis, & uini remanere. Atque hanc perpetuo ſanctorum Patrum conſentientem fuiſſe doctrinam, qui eos euoluerit, facile intelliget. D. quidem Ambroſius ita ſcribit: Tu forte dicis: meus panis eſt uſitatus: ſed panis iſte, panis eſt ante uerba ſacramentorum: ubi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. quod quidem ut facilius probare poſſet, uaria deinde affert exempla, & ſimilitudines. Alibi uero, cum uerba illa interpretaretur; Omnia, quæcumque Dominus uoluit, fecit in cælo, & in terra; Licet, inquit, figura panis, & uini uideatur, nihil tamen aliud, quam caro Chriſti, & ſanguis, poſt conſecrationem creden-*

Mat. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. ad Cor. 11

Ioan. 6.

D. Ambr.

dum eſt. Atque eiſdem fere uerbis eandem ſenten-
S.Hilar. tiam ſanctus Hilarius exponens, docuit, quamuis extrinſecus panis, & uinum uideatur, uere tamen corpus, & ſanguinem Domini eſſe. Sed moneant Paſtores hoc loco, mirandum non eſſe, ſi poſt conſecrationem panis etiam uocetur. hoc enim nomine Eucharistia appellari conſueuit; tum quia panis ſpeciem habeat; tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis uim, quæ panis propria eſt, adhuc retineat. Eam autem eſſe ſacrarum litterarum conſuetudinem, ut res ita appellet, cuiuſmodi eſſe ui-
Gen. 18. deantur, ſatis oſtendit, quod in Geneſi dictum eſt,
Act. 1. tres uiros Abrahæ apparuiſſe, qui tamen tres angeli erant. Et duo illi, qui apoſtolis aſcendentem in cælum Christo domino apparuerunt, cum eſſent angeli, uiri dicuntur. Difficillima eſt omnino huius myſterij explicatio; ſed tamen conabuntur Paſtores, ijs, qui magis in diuinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores ſunt, uerendum eſſet, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conuerſionis modum: quæ ita fit, ut tota panis ſubſtantia diuina uirtute in totam corporis Christi ſubſtantiam, totaque uini ſubſtantia in totam ſanguinis Chriſti ſubſtantiam, ſine ulla Domini noſtri mutatione, conuertatur. neque enim Chriſtus aut generatur, aut mutatur, aut augeſcit, ſed in ſua ſubſtantia totus permanet. quod myſterium
D.Ambr. cũ D.Ambroſius declararet, Vides, inquit, quam
opera-

operatorius ſit ſermo Chriſti. Si ergo tanta uis eſt in ſermone domini Ieſu, ut inciperent eſſe, quæ non erant, mũdus ſcilicet: quãto magis operatorius eſt, ut ſint, quæ erant, et in aliud cõmutentur? In quã ſententiã alij etiã ueteres, et grauiſſimi Patres ſcriptum reliquerunt: D. quidem Auguſtinus: Fideliter fatemur ante cõſecrationem panem eſſe, et uinũ, quod natura formauit, poſt cõſecrationem uero carnem Chriſti, et ſanguinem, quod benedictio cõſeruauit. Damaſcenus: Corpus ſecundum ueritatem cõiunctum eſt diuinitati, corpus ex ſancta uirgine; non quod ipſum corpus aſſumptum de cælo deſcendat; ſed quod ipſe panis, & uinum in corpus & ſanguinem Chriſti tranſmutentur. Huius itaque admirabilis conuerſio conuenienter & proprie a ſancta catholica Eccleſia tranſubſtantiatio eſt appellata, quemadmodum ſacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis, quod forma in ea mutatur, recte, & proprie transformatio dici poteſt: ita etiam, quod in ſacramento Euchariſtiæ tota unius rei ſubſtantia in totam alterius rei ſubſtantiam tranſeat, uerbum tranſubſtantiationis recte, & ſapienter a maioribus noſtris inuentum eſt.

D. Auguſt.

Damaſcenus.

Sed illud ſæpiſſime a ſanctis Patribus repetitum fideles admonendi ſunt, ne curioſius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri poſſit. nec enim percipi a nobis poteſt, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipſa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verum, quid hoc ſit, fide

Sacroſanctũ Euchariſtiæ ſacramẽtum pie credẽdum, non curioſe ſcrutandum.

cognoſcendum eſt; quo modo fiat, curioſius non inquirendum. Non minorem uero cautionem Paſtores adhibeant, oportet, in eo etiam myſterio explicando, quo modo Chriſti domini corpus uel in minima panis particula totum contineatur: uix enim umquam huiuſmodi diſputationes inſtituendæ erũt: ſed tamen, quando Chriſtiana charitas hoc poſtulauerit, primum quidem meminerint, fidelium animos illa uoce præmunire; Nõ erit impoſſibile apud

Luc.ca.1. *Deum omne uerbum Deinde uero doceant, Chriſtum dominum in hoc ſacramento, ut in loco, non eſſe. etenim locus res ipſas conſequitur, ut magnitudine aliqua præditæ ſunt: Chriſtum uero dominum ea ratione in ſacramento eſſe non dicimus, ut magnus, aut paruus eſt, quod ad quantitatem pertinet, ſed ut ſubſtantia eſt. ſubſtantia enim panis in Chriſti ſubſtantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem, conuertitur. nemo uero dubitat, ſubſtantiam æque in paruo atque in magno ſpatio contineri. nam & aeris ſubſtantia, totaque eius natura ſic in parua, ut in magna aeris parte, itemque tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine inſit, neceſſe eſt. Cum igitur panis ſubſtantiæ, corpus Domini noſtri ſuccedat; fateri oportet, ad eundem plane modum in ſacramento eſſe, quo modo panis ſubſtantia ante conſecrationem. ea uero utrum ſub magna, an ſub parua quãtitate eſſet, nihil ad rem omnino pertinebat. Tertium reſtat, quod in hoc ſacramento*

maximum atque admirabile uideatur; quod quidem, iam duobus alijs explicatis, facilius a Paſtoribus tractari poſſe, exiſtimandum eſt; panis uidelicet & uini ſpecies in hoc ſacramento ſine aliqua re ſubiecta conſtare. Nam cum antea demonſtratum ſit, corpus Domini, & ſanguinem uere in ſacramento eſſe, ita ut nulla amplius ſubſit panis, & uini ſubſtantia; quoniam ea accidentia Chriſti corpori, & ſanguini inhærere non poſſunt: relinquitur, ut ſupra omnem naturæ ordinem ipſa ſe, nulla alia re niſa, ſuſtentent. Hæc perpetua, & conſtans fuit catholicæ Eccleſiæ doctrina; quæ etiam facile eorum teſtimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum eſt, nullam reſidere in Euchariſtia panis, aut uini ſubſtantiam. Sed nihil magis fidelium pietati conuenit, quam, omiſſis ſubtilioribus quæſtionibus, huius admirabilis ſacramenti maieſtatem uenerari, & colere; ac deinde in eo ſummam Dei prouidentiam ſuſpicere, quod ſacroſancta myſteria ſub panis, & uini ſpecie adminiſtranda inſtituerit. nam cum a communi hominum natura maxime abhorreat, humanæ carnis eſca, aut ſanguinis potione ueſci; ſapientiſſime fecit, ut ſanctiſſimum corpus et ſanguis ſub earum rerum ſpecie, panis, inquam, & uini, nobis adminiſtraretur, quorum quotidiano, & communi alimento maxime delectamur. Adiunctæ uero etiá ſunt duæ illæ utilitates: quarum prima eſt, quod ab infidelium calumnia liberati ſumus; quas facile

effugere

effugere non poſſemus, ſi Dominum ſub propria ſpe cie comedere uideremur: altera eſt, quod, dum cor pus, & ſanguinem Domini ita ſumimus, ut tamē, quod uere fit, ſenſibus percipi non poſſit, hoc ad fidem in animis noſtris augendam plurimum ualet: quæ fidem, ut ſancti Gregorij ſententia peruulgatum eſt, ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem, quæ hactenus expoſita ſunt, non niſi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum neceſſitate explicanda erunt.

S.Gregorius Pont.

De multiplici & admirabili fructu tanti ſacramēti.

Verum, quæ de huius admirabili ſacramenti uirtute, & fructibus dici poſſunt, nullum eſſe genus fidelium exiſtimandum eſt, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maxime neceſſaria uideri non debeat. Vt enim Euchariſtiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potiſſimum cauſam, quæ de hoc ſacramento tam multis uerbis diſſeruntur, cognoſcenda ſunt. Sed quoniam immenſæ eius utilitates, & fructus nulla oratione explicari poſſunt: unus, aut alter locus a Paſtoribus tractandus erit, ut oſtendant, quanta in ſacroſanctis illis myſterijs bonorum omnium copia, & affluentia incluſa ſit. hoc uero aliqua ex parte ita aſſequentur, ſi, omniū ſacramentorum ui, atque natura patefacta, Euchariſtiam fonti; cetera riuulis comparauerint. uere enim, ac neceſſario fons omnium gratiarum dicenda eſt, cum fontem ipſum cæleſtium chariſmatum, & donorum, omniumque ſacramentorum

aucto-

auctorem Chriſtum dominum admirabili modo in ſe contineat; a quo tamquam a fonte ad alia ſacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ ampliſſima munera, quæ nobis hoc ſacramento impertiuntur, facile colligi poterunt. Commode etiam fieri uidebitur, ſi panis, & uini natura, quæ huius ſacramenti ſymbola ſunt, perpendatur. nam quos uſus corpori panis, & uinum affert, eos omnes animæ ſaluti, & iucunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Euchariſtiæ ſacramentum præbet. Neque enim hoc ſacramentum in ſubſtantiam noſtram, ut panis, & uinum, mutatur; ſed nos quodam modo in eius naturam conuertimur: ut recte illud D. Auguſtini ad hunc locum S. Auguſt. *transferri poſſit: Cibus ſum grandium: creſce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ: ſed tu mutaberis in me. Quod ſi gratia, & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt;* Ioan. 1. *in animam quoque influat, eſt neceſſe, cum eum pure, & ſancte accipit, qui de ſe ipſo dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit* Ioan. 6. *meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. nam qui pietatis, & religionis ſtudio affecti hoc ſacramentum ſumunt, nemini dubium eſſe debet, quin ita filium Dei in ſe admittant, ut eius corpori tamquam uiua membra inſerantur: ſiquidem ſcriptum eſt: Qui manducat me, & ipſe uiuet propter me.* Ioan. 6. *Item: Panis, quem ego dabo,*

caro mea eſt pro mundi uita. Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, inquit: Dei uerbum uniens ſe ipſum propriæ carni, fecit ipſam uiuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per ſacram eius carnem, pretioſum ſanguinem, quæ accipimus in benedictione uiuificatiua in pane & uino. Verum, quod dicitur Euchariſtia gratiam tribui, Paſtores admoneant, oportet, ita intelligendum non eſſe, perinde ac neceſſe nõ ſit, ut, qui re ipſa hoc ſacramentum utiliter percepturus eſt, gratiam antea adeptus fuerit. Conſtat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodeſt, ita etiam animæ, quæ ſpiritu non uiuit, ſacra myſteria non prodeſſe. ac propterea panis, & uini ſpeciem habent, ut ſignificetur, non quidem reuocandæ ad uitam animæ, ſed in uita conſeruandæ cauſa inſtituta eſſe.

Verum hoc ideo dictum eſt, quoniam prima etiã gratia (qua omnes præditos eſſe oportet, ante quam ſacram Euchariſtiam ore contingere audeãt, ne iudicium ſibi manducent, & bibant) nemini tribuitur, niſi hoc ipſum ſacramentum deſiderio, & uoto percipiant. Eſt enim omnium ſacramentorum finis, & eccleſiaſticæ unitatis, ac coniunctionis ſymbolum: neque extra eccleſiam conſequi gratiam ullus poteſt. Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conſeruatur modo, ſed etiam augetur, guſtusq. nouam quotidie ex eo uoluptatem, et ſuauitatẽ percipit: ita etiam ſacræ Euchariſtiæ

cibus

cibus non ſolum animam ſuſtentat, ſed uires illi addit, efficitque ut ſpiritus diuinarum rerum delectatione magis commoueatur: ob eam cauſam fit, ut, gratiam hoc ſacramento tribui, recte, & uerißime dicatur. iure enim mannæ comparari poteſt, ex quo omnis ſaporis ſuauitas percipiebatur. Remitti uero Euchariſtia, & condonari leuiora peccata, quæ uenialia dici ſolent, non eſt quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amiſit, dum leui aliqua in re parum offendit, totum Euchariſtia, eas ipſas minores culpas abſtergens, reſtituit: quemadmodum etiam (neque enim a propoſita ſimilitudine diſcedendum uidetur) quod innati caloris ui quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento ſentimus. Quare merito a diuo Ambroſio de hoc cæleſti ſacramento dictum eſt: Iſte panis quotidianus ſumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Verum hæc de ijs peccatis intelligenda ſunt, quorum ſenſu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in ſacris myſteriis uis eſt, ut nos a criminibus puros, et integros, atque a tentationum impetu incolumes ſeruet, ac tamquam cæleſti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis ueneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam cauſam, ut teſtatur diuus Cyprianus, cum olim a tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Chriſtiani nominis confeßionem uulgo raperentur; ne illi forte dolorum acerbitate

Sap. 26.

D. Ambroſ.

S. Cyprianus.

uicti

uicti, in ſalutari certamine deficerent, uetus in Ecclesia catholica mos fuit, ut eis ab Epiſcopis Dominici corporis, & ſanguinis ſacramenta praeberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiſcentiae ardorem reſtinguat, neceſſe eſt. Poſtremo, ut uno uerbo omnes huius ſacramenti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum eſt, ſacrae Euchariſtiae ſummam uim eſſe ad aeternam gloriam comparãdam. ſcriptum eſt enim:

Ioan. 11. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet uitam aeternam: & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Huius uidelicet ſacramenti gratia fideles, dum hanc uitam degunt, ſumma conſcientiae pace, & tranquillitate perfruuntur; deinde eius uirtute recreati, non ſecus atque Elias,*

3. Reg. 19. *qui ſubcinericij panis fortitudine ambulauit uſque ad montem Dei Horeb, cum ex uita emigrandi tempus aduenit, ad aeternam gloriam, & beatitudinem aſcendant. Haec omnia a Paſtoribus latiſſime explicabuntur, ſi uel D. Ioannis cap. 6. in quo multiplices huius ſacramenti effectus aperiuntur, tractandum ſumpſerint; uel admiranda Chriſti domini facta percurrentes, oſtenderint, cum eos iure ac merito beatiſſimos fuiſſe exiſtimamus, in quorum tecta mortalis receptus eſt, uel qui illius ueſtis, aut fimbriae tactu ſanitatem recuperarunt, multo nos beatiores, & feliciores eſſe, in quorum animam immortali gloria praeditus ingredi*

non grauetur, ut eius uulnera ſanet omnia, eamque, ampliſſimis muneribus ornatam, ſibi coniungat.

Verum docendum eſt, a quibus ingentes illi ſacræ Euchariſtiæ fructus, qui modo commemorati ſunt, percipi poſſint, neque unam tantum eſſe communicandi rationem, ut fidelis populus diſcat meliora chariſmata æmulari. Recte igitur, & ſapienter maiores noſtri, ut in Tridentina Synodo legimus, tres huius ſacramenti ſumendi rationes diſtinxerunt. Alij enim ſacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui ſacra myſteria impuro ore, & corde accipere non uerentur, quos Apoſtolus ait indigne manducare, & bibere corpus Domini. De his D. Auguſtinus ita ſcribit: Qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio non manducat ſpiritualiter eius carnem; licet carnaliter, et uiſibiliter premat dentibus ſacramenta corporis, & ſanguinis. Qui itaque hoc modo affecti ſacra myſteria accipiunt, non ſolum ex his nullum capiunt fructum, ſed, ipſo Apoſtolo teſte, iudiciũ ſibi manducant, & bibunt. Alij uero ſpiritu tantummodo Euchariſtiá ſumere dicuntur: ij ſunt, qui deſiderio, & uoto propoſitum cæleſtem illum paně comedunt, fide uiua incenſi, quæ per dilectionem operatur: ex quo ſi non omnes, maximos certe utilitatis fructus conſequuntur. Alij denique ſunt, qui ſacramento, & ſpiritu ſacram Euchariſtiam percipiunt; qui cum ex Apoſtoli doctrina prius ſe probauerint

De uſu et modo ſumendi ſacramenti: deque præparatione cũ animi, tum etiam corporis.

1. ad Cor. 11

D. Auguſtinus.

1. ad Cor. 11

Ad Gal. 5.

1. ad Cor. 11

probauerint, ac ueſte nuptiali ornati ad diuinam
hanc menſam acceſſerint, ex Euchariſtia capiunt
uberrimos illos, quos antea diximus, fructus.
Quare perſpicuum eſt, eos ſe maximis, & cæleſti-
bus bonis priuare; qui cum ad corporis Domini ſa-
cramentum etiam ſumendum parati eſſe poſſint, ſa
tis habent ſpiritu tantum ſacram communionem ac
cipere. Sed iam docendum eſt, qua ratione præpa
ratos fidelium animos eſſe oporteat, ante quam ad
ſacramentalē Euchariſtiæ perceptionem ueniant.
Ac primum quidem ut pateat, eam præparationē
maxime neceſſariam eſſe, Saluatoris noſtri exem-
plum proponendum eſt. Nam ante quam apoſto-
lis pretioſi corporis, & ſanguinis ſui ſacramenta
Ioan. 13. daret, quamuis iam mundi eſſent, pedes eorum la-
uit; ut declararet omnem diligentiā adhibendam eſ
ſe, ne quid nobis ad ſummam animi integritatem,
& innocentiam deſit, cum ſacra myſteria perceptu
ri ſumus. Deinde uero fideles intelligant, quemad-
modum, ſi optime affecto, & præparato animo
Euchariſtiam aliquis ſumat, ampliſſimis cæleſtis
gratiæ muneribus ornatur, ita contra, ſi impara-
tus accipiat, nō ſolum nihil commodi, ſed maxima
etiam incommoda, & detrimenta eum accipere.
Optimis enim rebus, & maxime ſalutaribus hoc
proprium eſt, ut, ſi in tempore ijs utamur, uehe-
menter proſint; ſin alieno tempore adhibeantur,
perniciem, & exitium afferant. Quare mirandū
non eſt, ingentia quoque, & præclariſſima Dei

dona

dona, cum bene conſtituto animo accipiuntur, ad cæleſtem gloriam conſequendam maximo nobis adiumento eſſe; at uero, cum iis nos ipſos indignos præbemus, ſempiternam mortem afferre. Id uero arcæ Domini exemplo comprobatur. arca enim fœderis, qua nihil præſtantius Iſraeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, a Philiſteis ablata ſummam illis peſtem, & calamitatem cum æterno dedecore coniunctam importauit. 1.Reg. 5. ſic etiam cibi, qui ore accepti in ſtomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt, & ſuſtentant; qui uero in ſtomachum uitioſis humoribus plenum infundi ſolent, graues morbos efficiunt. Primam itaque illam præparationem fideles adhibeant, ut diſcernant menſam a mēſa, hanc ſacram ab aliis profanis, cæleſtem hunc panem a communi. atque hoc fit, cum certo credimus præſens eſſe uerum corpus, & ſanguinem Domini, quem in cælo angeli adorant, ad cuius nutum columnæ cæli contremiſcunt, & pauent, Iob 26. cuius gloria plenum eſt cælum, & terra. Hoc nimirum eſt diiudicare corpus Domini, quod Apoſtolus admonuit: 1.ad Cor.11 cuius tamen myſterii magnitudinem uenerari potius oportet, quam in diſputationibus eius ueritatem curioſius perquirere. Altera uero illa præparatio maxime neceſſaria eſt, ut unuſquisque a ſe ipſo quærat, num pacem cum aliis habeat, num proximos uere atque ex animo diligat. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi Matth. 5.

recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Deinde conſcientiam noſtram ſcrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati ſimus, cuius pænitere neceſſe ſit; ut prius contritionis et confeſſionis medicamento illud eluatur. definitum eſt enim a ſan-

Syn. Trid. *cta Tridentina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati conſcientia ſtimulet, ſi ſacerdotis facultas data ſit, ante quam ſe ſacramentali confeſſione purgarit, quantumuis ſibi contritus eſſe uideatur, ſacram Euchariſtiam accipere. Præterea, taciti cum animis noſtris cogitemus, quam indigni ſimus, quibus diuinum hoc beneficium a Domino tribuatur: quare illud Centurionis, de quo idem ipſe Saluator teſtatus eſt, ſe non inueniſſe tantam fidem in*

Matth. 8. *Iſrael, ex animo dicendum eſt: Domine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum. Exquiramus etiam a nobis ipſis, an illud Petri uſurpare nobis li-*

Ioan. 21. *ceat: Domine tu ſcis, quia amo te. Meminiſſe enim oportet, eum, qui ſine ueſte nuptiali in Domini cõuiuio accubuerat, in tenebroſum carcerem coniectum, ſempiternis pœnis addictum fuiſſe. Neque uero animi ſolum, ſed etiam corporis præparatione opus eſt. nam ieiuni ad ſacram menſam accedere debemus, ita ut ſaltem a dimidia antecedentis diei nocte, uſque ad illud temporis punctum, quo Euchariſtiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut*

biberi

biberimus. Poſtulat etiam tanti ſacramenti dignitas, ut, qui matrimonio iuncti ſunt, aliquot dies a concubitu uxorum abſtineant, Dauidis exemplo admoniti, qui cum panes propoſitionis a ſacerdote accepturus eſſet, purum ſe, & pueros ſuos ab uxorum conſuetudine tres ipſos dies eſſe profeſſus eſt. Hæc fere ſunt, quæ maxime obſeruari a fidelibus oportet, ut ſe ad ſacra myſteria utiliter accipienda antea parent. reliqua enim, quæ hac in re prouidenda eſſe uideantur, ad hæc ipſa capita facile redigi poterunt. 1.Reg.21.

Sed ne forte aliqui ſegniores ad hoc ſacramētum percipiendum reddantur, quod tantam præparationem adhibere graue admodum, & difficile ducant, fideles ſæpe admonendi ſunt, omnibus eam legem propoſitam eſſe, ut ſacram Euchariſtiam accipiant. Præterea conſtitutum eſt ab Eccleſia, ut qui ſemel ſaltem ſingulis annis in Paſcha non communicauerit, ab eccleſia arceatur. Neque tamen fideles hoc ſatis habeant, ſe, huius decreti auctoritati obtemperantes, ſemel tantummodo corpus Domini quotannis accipere; uerum ſæpius iterandam Euchariſtiæ communionem exiſtiment. Vtrum autem ſingulis menſibus, uel hebdomadis, uel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præſcribi non poteſt. uerūtamen illa eſt ſancti Auguſtini norma certiſſima; Sic uiue, ut quotidie poſſis ſumere. Quare Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut, quemadmodum corpori in ſingulos dies alimentum

Euchariſtiæ ſacrāmētū quādo, quoties, et a quibus ſumendum.

Concilio Lat.

S.Auguſt.

ſubminiſtrare neceſſarium putant: ita etiam quotidie hoc ſacramento alendæ, & nutriendæ animæ curam non abijciant. neque enim minus ſpirituali cibo animam, quã naturali corpus, indigere perſpicuum eſt. Vehementer autẽ proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ, ut antea demonſtratum eſt, ex Euchariſtiæ ſacramentali communione conſequimur. Illa etiam figura erit addenda, cum ſingulis diebus corporis uires manna reficere oportebat; itemque ſanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem huius ſacramenti perceptionem magnopere commendant. neque enim unius ſancti patris Auguſtini ea fuit ſententia: Quotidie peccas, quotidie ſume: ſed, ſi quis diligenter attenderit, eundem omnium Patrum, qui de hac re ſcripſerunt, ſenſum fuiſſe, facile comperiet. Ac tempus quidem olim fuiſſe, cum fideles quotidie Euchariſtiam acciperent, ex apoſtolorum Actis intelligemus. omnes enim, qui tunc Chriſtianam fidem profitebantur, uera & ſincera charitate ita ardebant, ut, cum ſine intermiſſione orationibus, & alijs pietatis officijs uacarent, quotidie ad ſacra Dominici corporis myſteria ſumenda parati inuenirentur. Eam poſtea conſuetudinem, quæ intermitti uidebatur, Anacletus, ſanctiſſimus martyr, & Pontifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, ut miniſtri, qui Miſſæ ſacrificio intereſſent, communicarent; quod ab apoſtolis conſtitutum eſſe affirmaret. Diu etiam in Eccleſia ille

Exod. 16. D. Auguſt. Act. 2. S. Anacletus Papa.

mos

mos fuit, ut ſacerdos, peracto ſacrificio, cum Euchariſtiam ſumpſiſſet, ad populum, qui aderat, conuerſus, his uerbis ad ſacram menſam fideles inuitaret: Venite fratres ad communionem. tunc qui parati erant, ſumma cum religione ſacroſancta myſteria ſumebant. Sed cum deinde charitas, & pietatis ſtudium adeo refrixiſſet, ut raro admodum ad communionem fideles accederent; ſancitum eſt a Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, Natali Domini, et Reſurrectione, & Pentecoſte omnes Euchariſtiam ſumerent. id quod poſtea a multis Concilijs, præſertim uero ab Agathenſi primo confirmatum eſt. Ad extremum, cum eo res adducta eſſet, ut non modo ſancta illa & ſalutaris præceptio non ſeruaretur, ſed in plures etiam annos ſacræ Euchariſtiæ communio differretur; decretum eſt in Lateranenſi Concilio, ut ſemel ad minus ſingulis annis in Paſcha fideles omnes ſacrum Domini corpus acciperent; qui uero id facere neglexiſſent, Eccleſiæ aditu prohiberentur. Verum quamuis hæc lex Dei, & Eccleſiæ auctoritate ſancita, ad omnes fideles pertineat; docendum eſt tamen eos excipi, qui nondum rationis uſum propter ætatis imbecillitatem habent. hi enim neque ſacram Euchariſtiam a profano et communi pane ſciunt diſcernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, & religionem afferre poſſunt. atque id etiam a Chriſti domini inſtitutione alieniſſimum uidetur: inquit enim: Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non eſſe, qui

S. Fabianus Papa.

Agathéſi. 1 Conc.

Conc. Lat.

Matth. 26.

accipiant, & comedant, ſatis conſtat. Vetus quidem illa fuit in quibuſdam locis conſuetudo, ut infantibus etiam ſacram Eucharistiam præberent: ſed tamen tum ob eas cauſas, quæ ante dictæ ſunt, tum ob alias, Christianæ pietati maxime conſentaneas, iamdiu eiuſdem Eccleſiæ auctoritate id fieri deſiit. Qua uero ætate pueris ſacra myſteria danda ſint, nemo melius conſtituere poterit, quam pater, & ſacerdos, cui illi confitentur peccata. ad illos pertinet explorare, & a pueris percunctari, an huius admirabilis ſacramenti cognitionem aliquam acceperint, & guſtum habeant. Amentibus præterea, qui tunc a pietatis ſenſu alieni ſunt, ſacramenta dare minime oportet: quamuis, ſi, ante quam in inſaniam inciderint, piam, & religioſam animi uoluntatem præſetulerunt, licebit eis in fine uitæ, ex Concilij Carthaginenſis decreto, Eucharistiam adminiſtrare; modo uomitionis, uel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum ſit.

Quod uero ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, ſanctæ Eccleſiæ lege interdictum eſſe, ne quis ſine ipſius Eccleſiæ auctoritate, præter ſacerdotes, corpus Domini in ſacrificio conficientes, ſub utraq. ſpecie ſacram Eucharistiam ſumat. nam, ut a Tridentina Synodo explicatum eſt, quamuis Christus dominus in ultima cena altiſſimum hoc ſacramentum in panis, & uini ſpeciebus inſtituerit, & apoſtolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem a Domino ſaluatore conſtitutam eſſe,

Conc. Car. | Trid. Syn.

ut omnibus fidelibus ſacra myſteria ſub utraque ſpecie adminiſtranda ſint. Etenim idem Dominus noſter cum de hoc ſacramento loqueretur, alterius tantum ſpeciei ſæpius meminit, ut cum inquit: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: & , Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita: et, Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Ioan. 6. Multis uero, & iјs quidem grauiſſimis rationibus adductam eſſe Eccleſiam patet, ut hanc potiſſimum ſub altera ſpecie communicandi conſuetudinem non ſolum approbaret, ſed etiam decreti auctoritate firmaret. Primum enim maxime cauendum erat, ne ſanguis Domini in terram funderetur: quod quidé facile uitari poſſe non uidebatur, ſi in magna populi multitudine eum miniſtrare oportuiſſet. Præterea, cum ſacra Euchariſtia ægrotis præſto eſſe debeat, magnopere timendum erat, ne, ſi diutius uini ſpecies aſſeruaretur, coaceſceret. Permulti præterea ſunt, qui uini ſaporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo poſſint. Quare ne, quod ſpiritualis ſalutis cauſa dandum eſt, corporis ualetudini noceret, prudentiſſime ſancitum eſt ab Eccleſia, ut panis tantummodo ſpeciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes, quod in pluribus prouincijs ſumma uini penuria laboratur: neque id aliunde, ſine maximis impenſis, ac non niſi longiſſimis, & difficillimis itineribus, conuehi poteſt. Deinde, quod maxime omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæreſis, qui

negabant ſub utraq. ſpecie totum Chriſtum eſſe, ſed corpus tantum exangue ſub panis, ſanguinem autem ſub uini ſpecie contineri aſſerebant. Vt igitur fidei catholicæ ueritas magis ante omnium oculos poneretur, ſapientiſſimo conſilio alterius ſpeciei, hoceſt panis communio inducta eſt. Sunt & aliæ rationes, ab ijs collectæ, qui de hoc argumento diſſerunt; quæ, ſi opus eſſe uidebitur, a Parochis afferri poterunt. Iam de miniſtro, quamuis id a nemine fere ignorari poſſit, agendum eſt, ne quid prætermiſſum ſit, quod ad huius ſacramenti doctrinam pertinere uideatur. itaque tradendum eſt, ſolis ſacerdotibus poteſtatem datam eſſe, ut ſacram Euchariſtiam conficiant, ac fidelibus diſtribuant. eum autem morem in Eccleſia ſemper ſeruatum eſſe, ut fidelis populus a ſacerdotibus ſacramenta acciperet, ſacerdotes autem ſacra facientes ipſi ſe communicarent, ſancta Tridentina Synodus explicauit; Tridē. Sin. *oſtenditque hanc conſuetudinem, tamquam ab apoſtolica traditione profectam, religioſe retinendam eſſe; cum præſertim huius rei illuſtre nobis exemplum Chriſtus dominus reliquerit, qui & ſanctiſſimum corpus ſuum conſecrauit, & apoſtolis ſuis manibus porrexit.* Matth. 26. Mar. 24. *Verum, ut quacumque ratione tanti ſacramenti dignitati conſuleretur, non modo eius adminiſtrandi poteſtas ſolis ſacerdotibus data eſt, ſed lege etiam Eccleſia uetuit, ne quis, niſi conſecratus eſſet, ſacra uaſa, lintea, & alia inſtrumenta, quæ ad illius confectionem neceſſaria ſunt,*

tractare

tractare auderet; modo grauis aliqua neceſſitas nõ incideret. Ex quo tum ſacerdotes ipſi, tum reliqui fideles intelligere poſſunt, quanta religione, & ſanctitate præditos eſſe oporteat; qui ad Euchariſtiam uel conſecrandam, uel adminiſtrandam, uel ſumendam accedunt. Quamquam, quod antea de ceteris ſacramentis dictum eſt, ea non minus per improbos adminiſtrari, ſi, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, rite ſeruentur, idem ualet in Euchariſtiæ ſacramento. neque enim hæc omnia miniſtrorum merito niti, ſed Chriſti domini uirtute, & poteſtate geri credendum eſt. Hæc ſunt, quæ de Euchariſtia, ut ſacramentum eſt, explicanda erunt.

Nunc, quod reſtat dicendum, ut ſacrificium eſt, explanare oportet; ut intelligant Parochi, quæ potiſſimum de hoc myſterio, quemdmodum ſancta Synodus decreuit, Dominicis & feſtis diebus fideli populo tradere debeant. Etenim hoc ſacramentum nõ ſolum theſaurus eſt cæleſtium diuitiarum; quo ſi bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem: ſed in eo præcipua quædam ratio ineſt, qua ei pro immenſis in nos collocatis beneficijs aliquam gratiam referre poſſimus. At uero hæc uictima ſi rite, & legitime immoletur, quam grata, & accepta Deo ſit, ex hoc colligitur. Si enim ueteris legis ſacrificia, de quibus ſcriptum eſt; Sacrificium, & oblationem noluiſti: & iterum; Si uoluiſſes, ſacrificium dediſſem: utique holocauſtis non delectaberis: ita placuerunt Domino, ut ſcriptura Deum Trid. Syn. Pſal. 38. Pſal. 50. Gen. 8.

odora-

odoratum eſſe odorem ſuauitatis, ideſt grata ei et accepta fuiſſe, teſtetur: quid nobis ſperandum de eo ſacrificio, in quo ille ipſe immolatur, atque offertur, de quo cæleſtis uox bis audita eſt; Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui?
Mat. 3. 17. *Hoc igitur myſterium Parochi diligenter exponét; ut, cum fideles ad rem diuinam conuenerint, attente, & religioſe ſacra illa, in quibus interſunt, meditari diſcant. In primis autem docebunt, Euchariſtiam duabus de cauſis a Chriſto domino inſtitutam eſſe: altera eſt, ut cæleſte animæ noſtræ alimétum eſſet; quo uitam ſpiritualem tueri, & conſeruare poſſemus: altera, ut Eccleſia perpetuum ſacrificium haberet, quo peccata noſtra expiarentur, et cæleſtis pater, ſceleribus noſtris ſæpe grauiter offenſus, ab ira ad miſericordiam, a iuſtæ animaduerſionis ſeueritate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & ſimilitudinem in agno Paſchali licet animaduertere, qui ut ſacrificium & ſacramentum a filijs Iſrael offerri, & comedi conſueuerat. Nec uero, cum Saluator noſter Deo patri ſe ipſum in ara crucis oblaturus eſſet, ullam ſuæ erga nos immenſæ charitatis illuſtriorem ſignificationem dare potuit, quam cú nobis uiſibile ſacrificium reliquit, quo cruentum illud, ſemel in cruce paulo poſt immolandum, inſtauraretur, eiuſque memoria uſque in finem ſæculi quotidie ſumma cum utilitate ab Eccleſia per uniuerſum orbem diffuſa coleretur. Differút autem plurimum inter ſe hæ duæ rationes. Sacramentum*

mentum enim conſecratione perficitur: omnis uero ſacrificij uis in eo eſt, ut offeratur. Quare ſacra Euchariſtia, dum in pyxide continetur, uel ad ægrotum defertur, ſacramenti, non ſacrificij rationem habet: deinde etiam, ut ſacramentum eſt, iis, qui diuinam hoſtiam ſumunt, meriti cauſam affert, & omnes illius utilitates, quæ ſupra commemoratæ ſunt: ut autem ſacrificium eſt, non merendi ſolum, ſed ſatisfaciendi quoque efficientiam continet. nam ut Chriſtus dominus in paſſione ſua pro nobis meruit, ac ſatisfecit: ſic qui hoc ſacrificium offerunt, quo nobiſcum communicant, Dominicæ paſſionis fructus merentur, ac ſatisfaciunt. Iam, de huius ſacrificij inſtitutione nullum ambigendi locum ſancta Tridétina Synodus reliquit: declarauit enim, in extrema cena a Chriſto domino inſtitutum eſſe; ſimulque anathemate eos damnauit, qui aſſerant, uerum & proprium ſacrificium Deo non offerri, aut, offerre, nihil aliud eſſe, quam Chriſtum ad manducandum dari. Nec uero illud prætermiſit, quin diligenter explicaret, uni Deo ſacrificium fieri. nam etſi Eccleſia interdum Miſſas in memoriam, & honorem ſanctorum celebrare conſueuit; non tamen illis ſacrificium, ſed uni Deo; qui Sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec ſacerdos umquam dicere ſolet; Offero tibi ſacrificium Petre, uel Paule; ſed, dum uni ſoli Deo immolat, gratias illi agit pro beatiſſimorum martyrũ inſigni uictoria; eorumque

Tridé. Syn.

Eiuſd. Syn.

Eiuſd. Syn.

patro-

patrocinium ita implorat, ut ipſi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc autem, quæ de huius ſacrificij ueritate a catholica Eccleſia tradita ſunt, ex Domini uerbis accepit; cum extrema illa nocte hæc ipſa ſacra myſteria apoſtolis commendans, Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Eos enim, quemadmodum a ſancta Synodo definitum eſt, tunc ſacerdotes inſtituit, præcepitque, ut ipſi, & qui eis in ſacerdotali munere ſucceſſuri eſſent, corpus eius immolarēt, & offerrent. atque id etiam Apoſtoli uerba ad Corinthios ſcripta ſatis demonſtrant, cum ait: Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ demoniorum. Vt enim pro dæmoniorum menſa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum eſt: ita etiam (ut, quod Apoſtolus proponit, probabili argumentatione concludatur) menſa Domini nihil aliud, niſi altare, in quo ſacrificium Domino fiebat, ſignificare poteſt.

Luc. 26. 1. ad Cor. 11. Cōc. Trid. 1. ad Cor. cap. 10.

Euchariſtiæ ſacramentum figuris & prophetiis ueteris teſtamenti prædictum.

Quod ſi ex ueteri teſtamento huius ſacrificii figuras, & oracula requiramus: primum quidem de eo Malachias apertiſſime uaticinatus eſt, his uerbis: Ab ortu ſolis uſque ad occaſum magnū eſt nomen meū in gentibus; et in omni loco ſacrificatur; & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Præterea, hæc hoſtia tam ante, quam poſt latam legem, uariis ſacrificiorum generibus prænun-

prænunciata eſt. Etenim bona omnia, quæ iis ſacrificiis ſignificabantur, hæc una uictima, tamquam omnium perfectio, & abſolutio, complexa eſt. Verumtamen nulla in re eius imaginem magis expreſſam licet uidere, quā in Melchiſedec ſacrificio. ipſe enim Saluator ſacerdotem ſecundū ordinē Melchiſedec ſe in æternum conſtitutū declarans, corpus, & ſanguinem ſuū in extrema cena ſub ſpeciebus panis, & uini Deo patri obtulit. Vnum itaq. et idem ſacrificiū eſſe fatemur, & haberi debet, quod in Miſſa peragitur, et quod in cruce oblatū eſt: quemadmodū una eſt, & eadem hoſtia Chriſtus, uidelicet dominus noſter, qui ſe ipſum in ara crucis ſemel tantummodo cruentum immolauit. Neque enim cruenta, & incruenta hoſtia, duæ ſunt hoſtiæ, ſed una tantum: cuius ſacrificium, poſtquam Dominus ita præcepit; Hoc facite in meam commemorationem; in Euchariſtia quotidie inſtauratur. Sed unus etiam, atque idem ſacerdos eſt Chriſtus dominus. nam miniſtri, qui ſacrificium faciunt, non ſuam, ſed Chriſti perſonam ſuſcipiunt, cum eius corpus & ſanguinem conficiunt. id quod & ipſius conſecrationis uerbis oſtenditur. neque enim ſacerdos inquit; Hoc eſt corpus Chriſti; ſed, Hoc eſt corpus meum: perſonam uidelicet Chriſti domini gerens, panis, & uini ſubſtantiam, in ueram eius corporis, & ſanguinis, & uini ſubſtantiam, in ueram eius corporis, & ſanguinis ſubſtantiam conuertit. Quæ cum ita ſint; ſine ulla dubitatione docendum eſt, id quod etiam

Ad Heb. 7.

A

Luc. 22. Pauli 10. 1. ad Cor. 11.

etiam ſancta Synodus explicauit, ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium eſſe non ſolum laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem ſacrificij, quod in cruce factum eſt, ſed uere etiam propitiatorium ſacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare ſi puro corde, & accenſa fide, & intimo noſtrorum ſcelerum dolore affecti hanc ſanctiſſimam hoſtiam immolemus, &
Ad Hebr. 4 offeramus; dubitandum non eſt, quin miſericordiã a Domino conſecuturi ſimus, & gratiam in auxilio opportuno. huius enim uictimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, & pœnitentiæ donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem & ſollemnis eſt illa Eccleſiæ precatio; Quoties huius hoſtiæ commemoratio celebratur, toties opus noſtræ ſalutis exercetur: nimirum uberrimi illi cruentæ hoſtiæ fructus per hoc incruentum ſacrificium
Trid. Syn. ad nos manãt. Deinde uero huius ſacrificij eam uim eſſe, Parochi docebunt, ut non ſolum immolanti, & ſumenti proſit, ſed omnibus etiam fidelibus, ſiue illi nobiſcum in terris uiuant, ſiue, iam in Domino mortui, nondum plane expiati ſint. Neque enim minus ex apoſtolorum certiſſima traditione pro his utiliter offertur, quam pro uiuorum peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus, et anguſtiis. Ex quo facile perſpicitur, omnes Miſſas cõmunes cenſendas eſſe, ut quæ ad communẽ omniũ fidelium utilitatem, et ſalutem pertineant. Habet autem hoc ſacrificiũ multos, eoſq. maxime inſignes,

ac

ac ſollemnes ritus, quorũ nullus ſuperuacaneus, aut inanis exiſtimandus eſt; uerum omnes eo ſpectant, ut & tanti ſacrificij maieſtas magis eluceat, et ſalutaribus myſterijs intuendis ad rerũ diuinarum, quæ in eo ſacrificio occultæ ſunt, cõtemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil eſt ut plura dicamus; tum quia hoc argumentũ longiorem explicationem poſtulare uidetur, quã propoſitæ inſtitutioni conueniat; tum quia innumerabiles pene libellos, et cõmentarios, qui de hac re a piis et doctiſſimis uiris conſcripti ſunt, ſacerdotes in promptu habebũt. Hactenus igitur ſatis fuerit, earum rerũ, quæ ad Euchariſtiã, tum quia ſacramentũ, tum quia ſacrificium ſit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino, expoſuiſſe.

DE PAENITENTIAE SACRAMENTO.

QVemadmodum humanæ naturæ fragilitas, et imbecillitas omnibus nota eſt, eamq. in ſeipſo quiſque facile experitur: ita, quantã habeat neceſſitatem pœnitentiæ ſacramentum, ignorare nemo poteſt. Quod ſi diligentiam, quæ a Parochis in unoquoq. argumẽto adhibẽda eſt, ex rei, quã tractant, magnitudine, et pondere metiri oportet: omnino fatebimur, eos numquã in huius loci explicatione adeo diligentes futuros eſſe, ut ſatis uideri poſſit: quin etiã de hoc ſacramento, quã de baptiſmo, eo accuratius agendũ eſt, quod baptiſmus ſemel tantũ adminiſtratur, nec iterari poteſt; pœnitentiæ uero toties locus datur, eiuſque repetendæ toties neceſſitas impoſita eſt, quoties poſt baptiſmũ peccare cõtingat.

Trid. Syn. *ita enim a Tridentina Synodo dictum eſt, ſacramen tum pænitentiæ non ſecus lapſis poſt baptiſmum, ac baptiſmum nondum regeneratis, ad ſalutem neceſſarium eſſe: uulgataq. illa ſancti Hieronymi ſen-*
S. Hieron. *tentia ab omnibus, qui deinceps res ſacras tradiderunt, magnopere comprobatur, pænitentiam eſſe ſecundam tabulam. Vt enim, confracta naui, unum uitæ ſeruandæ perfugium reliquum eſt, ſi forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, poſt amiſſam baptiſmi innocentiam, niſi quis ad pænitentiæ tabulam confugiat, ſine dubio de eius ſalute deſperandum eſt. Hæc autem non ad Paſtores ſolum, ſed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta ſint; ne forte in eis rei maxime neceſſariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni ſtudio optare debent, ut diuina ope adiuti, ſine caſu, aut prolapſione aliqua in uia Domini progredi poſſint. quod ſi nõnumquã offenderint, tum uero ſummam Dei benignitatem intuentes, qui tamquam bonus paſtor ouium ſuarum uulnera obligare, eiſque mederi ſolet, hoc ſaluberrimum pænitentiæ medicamentum numquam in aliud tempus differendum eſſe cogitabunt.*

De propria pænitẽtiæ ſignificatione. *Vt autem rem ipſam aggrediamur, prius explicanda eſt uaria huius nominis poteſtas, & notio; ne aliquis ambiguitate uocis in errorem inducatur. Nonnulli enim pænitentiam pro ſatisfactione accipiunt. Alii, a catholicæ fidei doctrina longiſſime remoti, cum arbitrentur pænitentiã nullam temporis præte-*

præteriti rationem habere, nihil aliud, quam nouã uitam, eſſe definiunt. Docendum eſt igitur, multiplicem eſſe huius nominis ſignificationem. Primum enim pœnitentia de ijs dicitur, quibus aliquid diſplicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonum ne an malum fuerit. Sic omnes 2.Cor. 7.
pœnitet, quorum triſtitia ſecundum ſæculum eſt, non ſecundum Deum: cuiuſmodi pœnitentia non ſalutem affert, ſed mortem. Altera eſt pœnitẽtia, cum quis ex ſcelere admiſſo, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, ſed ſui ipſius cauſa concipit. Tertia eſt, cum non ſolum admiſſi ſceleris cauſa intimo animi ſenſu dolemus, uel eius doloris externum etiam aliquod ſignum damus, uerum unius Dei cauſa in eo mærore ſumus. Ac ſingulis quidem pœnitentiæ generibus, quæ commemorata ſunt, pœnitentiæ uox proprie conuenit. nam cum in ſacris Gen. 6.
litteris Deum pœnitere legimus, id per translatio- 1.Reg. 15.
nem dici perſpicuum eſt. eo enim loquendi genere, Pſal. 105.
quod ad hominum mores accommodatum eſt, ſacræ Hieron. 26.
litteræ utuntur, cum Deum mutare aliquid conſtituiſſe declarant: quod non aliter facere uideatur, quam homines, quos ſi alicuius rei pœniteat, eam commutare omni ſtudio laborant. Sic ergo ſcriptum eſt, Pœnituiſſe eum, quod hominem feciſſet. & Gen. 6.
alio loco; quod Saul regem conſtituiſſet. Verum in- 1.Reg. 15.
ter has pœnitentiæ ſignificationes magnum diſcrimen obſeruare oportet. Prima enim in uitio ponenda eſt: altera eſt quædam commoti, & perturbati

 animi

animi affectio: tertiam tum ad uirtutem pertinere, tum ſacramentum eſſe dicimus. quæ ſignificatio huius loci propria eſt. ac primum quidem de ipſa, ut uirtutis parte, agendum eſt; non ſolum, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus inſtitui a Paſtoribus debet; ſed etiam, quia huius uirtutis actiones tamquam materiam præbent, in qua pænitentiæ ſacramentum uerſatur; ac niſi prius, quæ ſit pænitentiæ uirtus, recte intelligitur, ſacramenti etiam uim ignorari neceſſe eſt. Quare in primis monendi, hortandique ſunt fideles, ut omni contentione, & ſtudio in intima animi pænitentia, quam uirtutem dicimus, elaborent; ſine qua ea, quæ extrinſecus adhibetur, parum admodum profutura eſt. Intima autem pænitentia eſt illa, cum ad Deum nos ex animo conuertimus, & commiſſa a nobis ſcelera deteſtamur, & odio habemus; ſimulque illud nobis certum, & deliberatum eſt, malam uitæ conſuetudinem, corruptoſque mores emendare, non ſine ſpe ueniæ a Dei miſericordia conſequendæ. Hanc uero dolor, & triſtitia, quæ perturbatio, & affectio eſt, & paſſio a multis uocatur, conſequitur, ueluti comes, peccatorum deteſtationi adiuncta. quamobrem apud complures ex ſanctis Patribus pænitentiæ definitio huiuſmodi animi cruciatu declaratur. Verum in eo, quem pænitet, fides pænitentiam antecedat, neceſſe eſt. neque enim poteſt quiſquam ſe ad Deum conuertere, qui fide careat. ex quo fit, ut nullo modo pænitentiæ pars recte dici

poſſit.

poſſit. Quod autem intima hæc pænitentia, ut antea diximus, ad uirtutem pertineat, aperte oſtendunt multa, quæ de pænitentia tradita ſunt, præcepta. Lex enim de ijs tantum actionibus, quæ ſuſcipiuntur cum uirtute, præcipit. Negare præterea nemo poteſt, quin dolere, quando, quo modo, & quatenus oportet, uirtutis ſit. hoc autem ut recte fiat, pænitentiæ uirtus præſtat. Interdum enim euenit, ut ex admiſſis ſceleribus minorem, quam par eſt, dolorem homines capiant. quinetiam, ut a Salomone ſcriptum eſt, nonnulli ſunt, qui, cum malefecerint, lætantur. rurſus uero alij ita ſe mærori animi, & ægritudini dedunt, ut de ſalute etiá prorſus deſperent: qualis fortaſſe Caim uideri poteſt, qui ait; Maior eſt iniquitas mea, quam ut ueniam merear: & qualis certe Iudas fuit, qui pæni tentia ductus, ſuſpendio uitam, & animam amiſit. Vt igitur modum in dolore tenere poſſimus, pænitentiæ uirtute adiuuamur. Sed idem etiam ex ijs rebus colligi poteſt, quas ſibi tamquam finem proponit is, quem uere peccati pænitet. Primum auté hoc ei propoſitum eſt, ut peccatú aboleat, omnemq. animæ culpam, & maculam abſtergat. Alterum eſt, ut pro ſceleribus admiſſis Deo ſatisfaciat: quod quidem ad iuſtitiam referri perſpicuú eſt. nam etſi inter Deum et homines propria iuſtitiæ ratio intercedere non poteſt, cum tam longo interuallo inter ſe diſtent: aliquam tamen eſſe iuſtitiam conſtat, cuiuſmodi eſt inter patrem, & filios, inter dominum,

Prouer. 2.

Gen. 4.

Matth. 27.

& ſeruos. Tertium eſt, ut homo in Dei gratiam redeat, in cuius offenſionem, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc uero omnia ſatis declarant, pænitentiam ad uirtutem ſpectare.

Quibus uiis ad uirtuté Pænitétiæ perueniatur. *Sed docendum eſt etiam, quibus gradibus ad hanc diuinam uirtutem liceat aſcendere. Primum itaque Dei miſericordia nos præuenit, cordaque noſtra ad ſe conuertit. Quod cum precaretur Propheta; Conuerte, inquit, nos Domine ad te, & conuertemur.* Hier. cap. 5 *Deinde hoc lumine illuſtrati, per fidem ad Deum animo tendimus. Credere enim oportet accedentem ad Deum, ut Apoſtolus teſtatur,* Ad. Heb. 11. *quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Præterea motus timoris conſequitur; &, ſuppliciorum acerbitate propoſita, animus a peccatis reuocatur. atque huc uidentur ſpectare illa Iſaiæ uerba; Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum,* Iſa. 26. *dolés clamat in doloribus ſuis; ſic facti ſumus. Huc deinde accedit ſpes impetrandæ a Deo miſericordiæ, qua erecti uitam, & mores emendare conſtituimus. Poſtremo charitate corda noſtra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenuis filiis dignus, oritur; atque ita unum illud ueriti, ne qua in re Dei maieſtatem lædamus, peccandi conſuetudinem omnino deſerimus. Hiſce igitur quaſi gradibus ad hanc præſtantiſſimam pænitentiæ uirtutem peruenitur; quæ prorſus diuina & cæleſtis uirtus exiſtimanda eſt; cui ſcilicet regnum cælorum ſacræ litteræ pollicentur. nam apud ſanctum Matthæum* Matth. 4.

ſcriptum

ſcriptum eſt: Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum. et apud Ezechielem: Si impius egerit pænitentiã ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt: & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, uita uiuet. tum alio loco: Nolo mortem impij, ſed ut conuertatur impius a uia ſua, & uiuat. Quod quidem de æterna, & beata uita intelligendum eſſe, plane conſtat. De externa uero pænitentia docẽdum eſt, eam eſſe, in qua ſacramenti ratio conſiſtit, habereque externas quaſdam res ſenſibus ſubiectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus uidetur, quare factum ſit, ut Chriſtus dominus pænitentiam in numerum ſacramentorum referri uoluerit. Huius autem rei illa omnino cauſa fuit, ut nobis de remiſſione peccatorum, quam Deus pollicitus eſt, cum ait; Si impius egerit pænitentiam rei; minus dubitare nobis liceret. uehemẽter enim pendere animo de intima pænitentia opus eſſet, cum de ſuo cuique iudicio in iis, quæ agit, merito timendum ſit. Vt igitur Dominus huic noſtræ ſollicitudini ſubueniret, pænitentiæ ſacramentum inſtituit, quo per ſacerdotis abſolutionem peccata nobis remiſſa eſſe confideremus, conſcientiæque noſtræ ob fidem, quæ ſacramentorum uirtuti merito habenda eſt, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda eſt uox ſacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Chriſti domini, qui ait paralytico: Confide

Ezech. 18. Ezech. 33. Matth. 9.

fili: remitttuntur tibi peccata tua. Deinde uero, cum nemo ſalutem, niſi per Chriſtum, eiuſque paſſionis beneficio, conſequi poſſit, conſentaneum, nobisque utiliſſimum fuit, eiuſmodi ſacramentum inſtitui, cuius ui, & efficientia Chriſti ſanguis ad nos defluens, peccata poſt baptiſmum admiſſa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi uni Saluatori noſtro acceptum referre profiteremur.

Pænitentiã eſſe uere ſacramentũ, et iterari poſſe.

Quod uero pænitentia ſacramentum ſit, Paſtores ita facile oſtendent. ut enim baptiſmus ſacramentum eſt, quia peccata omnia, ac præſertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione pænitentia, quæ peccata omnia, poſt baptiſmum uoluntate, uel actione ſuſcepta, tollit, uere, & proprie ſacramentum dicendum eſt. Deinde, quod caput eſt, cum illa, quæ extrinſecus tum a pænitente, tum a ſacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima; quis neget, pænitentiam uera, et propria ſacramenti ratione præditam eſſe? ſiquidem ſacramentum ſacræ rei ſignum eſt: peccator autem, quem pænitet, rerum, & uerborum notis plane exprimit, ſe animum a peccati turpitudine abduxiſſe; itemque ex ijs, quæ a ſacerdote geruntur, & dicuntur, miſericordiam Dei, peccata ipſa remittentis, facile cognoſcimus. Quãquam hoc aperte indicãt illa Saluatoris uerba: Tibi dabo claues regni cælorum; & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Abſolutio enim, ſacerdotis uerbis enunciata, remiſſionẽ

Matth. 16.

illam peccatorum ſignat, quam in anima efficit. Neque uero ſolum fideles docendi ſunt, pœnitentiã in numero ſacramentorum habendam eſſe, ſed eorũ etiam, quæ iterari poſſunt. Quærenti enim Petro, num ſepties uenia peccati danda eſſet, Dominus reſpõdit: Non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties. Matth.18. *Quare ſi cum eiuſmodi hominibus agendum ſit, qui ſummæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere uideantur; confirmandus erit illorum animus, atque ad ſpem diuinæ gratiæ erigendus. Quod quidem facile conſequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in ſacris litteris permulti occurrent; tum uero ijs rationibus, & argumentis, quæ ex ſanctorum Chryſoſtomi libro de lapſis, Ambroſii libris de pœnitentia petere licebit.* S.Chryſo. D.Ambroſ. *Iam, quoniam nihil fideli populo notius eſſe debet, quam huius ſacramenti materia; docendum eſt, in eo maxime hoc ſacramentum ab alijs differre, quod aliorum ſacramentorum materia eſt res aliqua naturalis, uel arte effecta; ſacramenti uero pœnitentiæ quaſi materia ſunt actus pœnitentis, nempe contritio, confeſſio, & ſatisfactio, ut a Tridentina Synodo declaratum eſt: qui* Trid.Syn. *quatenus in pœnitente, ad integritatem ſacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Neque uero hi actus, quaſi materia a ſancta Synodo appellantur, quia uera materiæ rationem non habeant, ſed quia eius*

generis materia non ſint, quæ extrinſecus adhibeatur, ut aqua in baptiſmo, & chriſma in Confirmatione. Quod autem ab alijs dictum eſt, peccata ipſa huius ſacramenti materiam eſſe; nihil plane diuerſum dici uidebitur, ſi diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam ligna eſſe dicimus, quæ ui ignis conſumuntur: ita peccata, quæ pænitentia delentur, recte huius ſacramenti materia uocari poſſunt. Sed formæ etiam explicatio Paſtoribus prætermittenda non eſt, quod eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam ſumma cum religione huius ſacramenti gratiam. eſt autem forma, Ego te abſoluo: quam non ſolum ex illis uerbis licet colligere, Quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis; ſed ex eadem Chriſti domini doctrina ab apoſtolis traditam, accepimus. Ac quoniam ſacramenta id ſignificant, quod efficiunt; illa, Ego te abſoluo, oſtendunt peccatorum remiſſionem huius ſacramenti adminiſtratione effici; planum eſt, hanc eſſe pænitentiæ perfectam formam. ſunt enim peccata tamquam uincula, quibus conſtrictæ animæ tenentur, & ex quibus pænitentiæ ſacramento laxantur. quod quidem non minus uere de illo etiam homine ſacerdos pronunciat, qui prius ardentiſſimæ contritionis ui, accedente tamen confeſſionis uoto, peccatorum ueniam a Deo conſecutus ſit. Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam neceſſariæ, ſed ut ea remoueantur, quæ ſacramenti

Matt. 18.

uim

uim, & efficientiam, illius culpa, cui adminiſtratur, impedire poſſent. Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam poteſtatem in Eccleſia ſacerdotibus tribuerit. Neque enim, ut olim in ueteri lege, ſacerdotes teſtimonio ſuo aliquem a lepra liberatum eſſe, dumtaxat renunciabant; ita nunc in Eccleſia ea tantum poteſtas ſacerdotibus facta eſt, ut aliquem peccatis abſolutum eſſe declarent: ſed uere tamquam Dei miniſtri abſoluunt; id quod Deus ipſe, gratiæ, & iuſtitiæ auctor, ac parens, efficit. Diligenter uero ritus etiam, qui ad hoc ſacramentum adhibentur, fideles obſeruabunt. ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc ſacramento conſecuti ſunt, nimirum ſe tamquam ſeruos clementiſſimo domino, uel filios potius optimo parenti reconciliatos eſſe: et ſimul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui uelint. uelle autem omnes debent ſe tanti beneficij gratos, & memores probare. nam quem peccatorum pænitet, is ſe humili, ac demiſſo animo ad pedes ſacerdotis deiicit; ut, cum ſe tam humiliter gerat, facile poſſit agnoſcere, ſuperbiæ radices euellendas eſſe, a qua omnia ſcelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata ſint. In ſacerdote autem, qui in eum legitimus iudex ſedet, Chriſti domini perſonam, & poteſtatem ueneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in alijs, ita in pænitentiæ ſacramento adminiſtrando Chriſti munus exequitur. Deinde peccata ſua pænitens ita enumerat, ut ſe maxima,

Leuit. 13. 24.

&

& acerbiſſima animaduerſione dignum eſſe fateatur; ſupplexque deliƈtorum ueniam petit. quæ ſane omnia uetuſtatis ſuæ certiſſima teſtimonia a ſanƈto Dionyſio habent.

S. Dionyſius

Quã ſalutares fructus ex Pænitentiæ ſacramento percipiantur.

Sed nihil profeƈto tam proderit fidelibus, nihilque maiorem illis alacritatem pænitentiæ ſuſcipiendæ afferet, quam ſi a Parochis ſæpe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. uere enim de pænitentia illud dici poſſe intelligent, eius quidem radices amaras, fruƈtus uero ſuauiſſimos eſſe. Pænitentiæ itaque omnis in eo uis eſt, ut nos in Dei gratiam reſtituat, cum eoque ſumma amicitia coniungat. Hanc uero reconciliationem interdum in hominibus piis, qui hoc ſacramentum ſanƈte, & religioſe percipiunt, maxima conſcientiæ pax, & tranquillitas, cum ſumma ſpiritus iucunditate conſequi ſolet. nullum eſt enim tam graue, & nefarium ſcelus, quod pænitentiæ ſacramento non quidem ſemel, ſed iterum, & ſæ-
Eze. 18. *pius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recor-*
1. Ioan. 1. *dabor. Et ſanƈtus Ioannes: Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, ut remittat no-*
1. Ioan. 2. *bis peccata noſtra. Et paulo poſt, Si quis peccauerit, inquit, nullum uidelicet peccati genus excipiens,*

aduo-

aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtũ iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Quod autem in ſcripturis legimus, quoſdã a Domino miſericordiam non eſſe conſecutos, quamuis eam uehementer implorauerint; id uero iccirco factum eſſe intelligimus, quod eos uere, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cum huiuſmodi ſententiæ in ſacris litteris, uel apud ſanctos Patres occurrunt, quibus uidentur affirmare aliqua peccata remitti non poſſe; ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum eſſe ueniæ impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re inſanabilis dicitur, quod ægrotus ita affectus ſit, ut ſalutaris medicinæ uim oderit: ſic quoddam eſt peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur; propterea quod proprium ſalutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc ſententiam D. Auguſt. *a D. Auguſtino dictum eſt; Tanta labes eſt illius peccati, cum poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam inuidiæ facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem ſubire non poſſit, etiam ſi peccatum mala conſcientia agnoſcere, & annunciare cogatur. Sed, ut ad pœnitentiam reuertamur, hæc adeo propria eius uis eſt, ut peccata deleat, ut ſine pœnitentia remiſſionem peccatorum impetrare, aut ne ſperare quidem ullo modo liceat. ſcriptum eſt enim: Niſi pœnitentiam* Luc. 3.
habue-

habueritis, omnes ſimiliter peribitis. quod quidem de grauioribus, & mortiferis peccatis dictum a Domino eſt: etſi aliquo etiam pœnitentiæ genere indigent leuiora peccata, quæ uenialia uocantur. ſanctus enim Auguſtinus inquit: cum quædam ſit pœnitentia, quæ quotidie in Eccleſia pro peccatis uenialibus agitur, illa ſane fruſtra eſſet, ſi peccata uenialia abſque pœnitentia dimitti poſſent.

D. Auguſt.

De partibus integris Pœnitentiæ.

Sed quoniam de ijs rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non ſatis eſt uniuerſe loqui; curabunt Paſtores ſigillatim ea tradere, ex quibus ueræ, et ſalutaris pœnitentiæ ratio a fidelibus percipi queat. Eſt autem huius ſacramenti proprium, ut præter materiam, & formam, quæ omnibus ſacramentis communia ſunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam, integramque pœnitentiam conſtituant, contritionem ſcilicet, confeſſionem, & ſatisfactionem: de quibus D. Chryſoſtomus his uerbis loquitur: Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ſufferre, in corde eius contritio, in ore confeſſio, in opere tota humilitas, uel fructifera ſatisfactio. Hæ autem partes ex earum partium genere eſſe dicuntur, quæ ad aliquod totum conſtituendum neceſſariæ ſunt: quoniã, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris conſtat, manibus, pedibus, oculis, & aliis huiuſmodi partibus, quarum aliqua ſi deſit, merito imperfectum uideatur, perfectum uero, ſi nulla deſideretur, eodem etiam modo pœnitentia ex hiſce

S. Cryſoſt.

tribus

tribus partibus ita conſtituitur, ut, quamuis, quod ad eius naturam attinet, contritio, & confeſſio, quibus homo iuſtus efficitur, ſatis ſit: tamen, niſi tertia etiam pars, ideſt ſatisfactio, accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem deſit, neceſſe ſit. Quare adeo inter ſe hæ partes connexæ ſunt, ut contritio confitendi, & ſatisfaciendi conſilium & propoſitũ incluſum habeat, confeſſionem contritio, & ſatiſfaciendi uoluntas, ſatisfactionem uero duæ reliquæ antecedant. Harum autem trium partium eam rationem afferre poſſumus, quod animo, uerbis, & re ipſa peccata in Deum committantur. Quare cõſentaneum fuit, ut nos ipſos Eccleſiæ clauibus ſubijcientes, quibus rebus Dei ſanctiſſimum numen a nobis uiolatum eſſet, ijſdem etiam eius iram placare, & peccatorum ueniam ab eo impetrare conaremur. Sed idem etiam alio argumento confirmari poteſt. Etenim pœnitentia eſt ueluti quædam delictorum compenſatio, ab eius uoluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commiſſum eſt, conſtituta. Quare & uoluntas compenſandi requiritur, in quo maxime contritio uerſatur; & pœnitens ſacerdotis iudicio, qui Dei perſonam gerit, ſe ſubijciat, neceſſe eſt; ut pro ſcelerum magnitudine pœnam conſtituere in eum poſſit; ex quo tum confeſſionis, tum ſatisfactionis ratio, & neceſſitas perſpicitur. Quoniam uero harum partium uim, & naturam tradere fidelibus oportet; prius incipiendum eſt a contritione, eaque diligenter Cõc.Florẽ.

expli-

explicanda. neque enim ad ullum temporis punctū, cum in memoriam præterita peccata redeunt, uel cum aliquid offendimus, contritione animus debet Cōc.Tridē. *uacare. Hanc patres in Concilio Tridentino ita definiunt: Contritio eſt animi dolor, ac deteſtatio de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cetero. Et paulo poſt, de contritionis motu ſubijcitur: Ita demum præparat ad remiſſionem peccatorum, ſi cum fiducia diuinæ miſericordiæ & uoto præſtandi reliqua coniunctus ſit, quæ ad rite ſuſcipiendum hoc ſacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligēt fideles, contritionis uim in eo tantum poſitam non eſſe, ut quis peccare deſinat; aut propoſitum ei ſit, nouum uitæ genus inſtituere, aut ipſum iam inſtituat; ſed in primis male actæ uitæ odium, & expiationem ſuſcipiendam eſſe. Id uero maxime confirmant illi ſanctorum Patrum clamores, quos in ſacris litteris frequenter* Pſal. 6. *profuſos eſſe legimus: Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo: lauabo per ſingulas noctes lectum meum. Et: Exaudiuit Dominus uocem fletus mei. &* Ezech. 38. *rurſus alius: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certe, & alias huiuſmodi uoces uehemens quoddam anteactæ uitæ odium, & peccatorum deteſtatio expreſſit.*

Cōtritionis propria uis et efficacia. *Quod autem contritio dolore definita eſt, monendi ſunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis ſenſu percipi. Contritio enim eſt, uoluntatis actio. Et ſanctus Auguſtinus teſtatur, dolorem pæni-*

pænitentiæ comitem eſſe, non pænitentiam. Verum peccati deteſtationem & odium, doloris uocabulo Patres ſignificarunt; tum quia ſacræ litteræ ita utuntur: inquit enim Dauid; Quamdiu ponam conſilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor in inferiori animæ parte, quæ uim concupiſcendi habet, ex ipſa contritione oritur; ut non incommode contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum pænitentes ueſtem etiam mutare ſoliti ſint. de quo Dominus apud ſanctum Matthæum inquit: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ eſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio, & cinere pænitentiam egiſſent. Recte autem contritionis nomen peccati deteſtationi, de qua loquimur, ad ſignificandam uim doloris impoſitum eſt, ducta ſimilitudine a rebus corporeis, quæ minutatim ſaxo, aut duriore aliqua materia confringuntur: ut eo uocabulo declararetur, corda noſtra, quæ ſuperbia obduruerunt, pænitentiæ ui contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor uel ex parentum & filiorum obitu, uel cuiusuis alterius calamitatis cauſa ſuſceptus, hoc nomine appellatur: ſed illius tantum doloris proprium eſt nomen, quo ex amiſſa Dei gratia, atque innocẽtia afficimur. Verum aliis quoque uocabulis eadem res declarari ſolet. nam et contritio cordis dicitur: quia cordis nomẽ frequẽter ſacræ litteræ pro uolũtate uſurpãt. ut .n. a corde motionum

corpo-

corporis principium ſumitur: ita uoluntas reliquas omnes animæ uires moderatur, ac regit. Vocatur etiam a ſanctis Patribus cordis compunctio; qui libros de contritione conſcriptos, de cõpunctione cordis inſcribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera ſecantur, ut incluſum uirus poſſit erumpere: ita corda, quaſi ſcalpello contritionis adhibito, inciduntur, ut peccati mortiferum uirus queant eijcere. quare & ſciſſio cordis a Ioele propheta appellata eſt: Conuertimini, inquit, ad me in toto corde ueſtro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & ſcindite corda ueſtra. Summum uero & maximum dolorem ex peccatis, quæ commiſſa ſunt, ſuſcipiendum eſſe, ita ut nullus maior excogitari poſſit, facile erit hiſce rationibus demonſtrare. nam cum perfecta contritio ſit charitatis actio, quæ ab eo timore, qui filiorum eſt, proficiſcitur; patet eundem charitatis, & contritionis modum ſtatuendum eſſe: at quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectiſſimus eſt amor, hinc fit, ut contritio uehementiſſimum animi dolorem coniunctum habeat. ut enim maxime diligendus eſt Deus: ita, quæ nos a Deo alienãt, maxime deteſtari debemus. In qua etiam illud obſeruandum eſt, eodem loquendi genere, charitatis, & contritionis magnitudinem in ſacris litteris ſignificari. De charitate dictum eſt; Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Rurſus, quod ad contritionem pertinet, clamat Dominus per Prophetam; Conuertimini in toto

S. Chryſoſtomus. Ioel. 2. 1. Ioan. Deuter. 6. Ioel. 2.

toto corde ueſtro. Præterea, ſi, uti Deus ſummum bonum eſt inter omnia, quæ diligenda ſunt, ita etiã peccatum ſummum eſt malum inter omnia, quæ odiſſe homines debent; illud ſequitur, ut quam ob cauſam Deum ſumme diligendum eſſe confitemur, ob eandem rurſus peccati ſummum odium nos capiat neceſſe ſit. Omnibus uero rebus Dei amorem anteponendum eſſe, ita ut ne uitæ quidem conſeruandæ cauſa peccare liceat, aperte nos docent illa Domini uerba: Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non eſt me dignus: & qui uoluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Sed illud etiam animaduertendum eſt, ut, quemadmodum, ſancto Bernardo teſte, nullus finis, & modus charitati præſcribitur; (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, eſt, ipſum diligere ſine modo) ita peccati deteſtationi nullus modus definiatur. Sit præterea non ſolum maxima, ſed uehementiſſima, atque adeo perfecta, omnemque ignauiam, & ſocordiam excludat. Etenim in Deuteronomio ſcriptum eſt: Cum quæſieris dominum Deum tuum, inuenies eum, ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ. & apud Hieremiam: Quæritis me, & inuenietis, cum quæſieritis me in toto corde ueſtro, & inueniar a uobis, ait Dominus. Quamquam ſi id minus conſequi nobis liceat, ut perfecta ſit; uera tamen & efficax contritio eſſe poteſt. ſæpe enim uſu uenit, ut, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, magis, quam ſpiritualia, nos afficiant.

Matth. 10. Matth. 16. Mar. 8. S. Bernard. Deut. 4. Hiere. 29.

quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine, doloris ſenſum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum eſt, ſi lacrymæ doloris acerbitatem non conſequantur: quæ tamen in pœnitentia ſummopere optandæ, & commendandæ ſunt. præclara eſt enim ea de re ſancti

S.Auguſt. *Auguſtini ſententia: Non ſunt, inquit, in te Chriſtianæ charitatis uiſcera, ſi luges corpus, a quo receſſit anima, animam uero, a qua receſſit Deus, non luges. Atque huc ſpectant illæ Saluatoris noſtri uerba, quæ ſupra allata ſunt: Væ tibi Corozaim, uæ*

Matth. 11. *tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cinere, & cilicio pœnitentiam egiſſent. Tametſi ad eam rem comprobãdam ſatis eſſe debent clariſſima Niniuitarũ, Dauidis, peccatricis, apoſtolorũ Principis exẽpla; qui omnes plurimis lacrymis Dei miſericordiam implorantes, peccatorũ ueniam impetrarunt.*

Singula peccata mortalia in confeſſione exprimenda, et deteſtanda.

Maxime autem hortandi, & monendi ſunt fideles, ut ad ſingula mortalia crimina proprium contritionis dolorem adhibere ſtudeant: ita enim Ezechias contritionem deſcribit, cum ait: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. etenim, recogitare omnes annos, eſt, ſigillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed

Ezech. 18. *apud Ezechielem quoque ſcriptum legimus: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, uita uiuet. Atque in hanc ſententiam ſanctus Au-*

S.Auguſt. *guſtinus inquit: Conſideret peccator qualitatem crimi-*

criminis in loco, in tempore, in uarietate, in perſona. Neque tamen hac in re deſperent fideles de ſumma Dei bonitate, & clementia: is enim, cum noſtræ ſalutis cupidiſſimus ſit, nullam moram ad tribuendam nobis ueniam interponit, ſed peccatorem paterna charitate complectitur, ſimul atque ille ſe collegerit, & uniuerſe peccata ſua deteſtatus, quæ deinde alio tempore, ſi facultas erit, ſingula in memoriam reducere, ac deteſtari in animo habeat, ad Dominum ſe conuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet ſperare, cum inquit: Impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conuerſus fuerit ab impietate ſua. Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad ueram contritionem maxime ſunt neceſſaria: de quibus fidelem populũ accurate oportebit docere; ut quiſque intelligat, qua ratione comparare eam poſſit; regulamque habeat, qua dijudicet., quantum abſit ab eius uirtutis perfectione. Ezech. 33.

Primum enim neceſſe eſt peccata omnia, quæ admiſimus, odiſſe, & dolere; ne, ſi quædam tantum doleamus, ficta, & ſimulata, neque ſalutaris pænitentia a nobis ſuſcipiatur. nam, ut a ſancto Iacobo apoſtolo dictum eſt; Quicumque totam legem ſeruauerit, offendit autem in uno, factus eſt omniũ reus. Alterum eſt, ut ipſa contritio, confitendi, & ſatisfaciendi uoluntatem coniũctam habeat: de quibus poſtea ſuo loco agetur. Tertium eſt, ut pænitẽs uitæ emendandæ certam, & ſtabilem cogitationem ſuſcipiat. hoc uero Propheta his uerbis aperte nos Iacobi 2. Ezech. 18.

docuit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt: & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiá, uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor. & paulo poſt: Cum auerterit ſe impius ab impietate ſua, quá operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, ipſe animam ſuam uiuificabit. Ac paucis interiectis, Conuertimini, inquit, & agite pænitentiam ab omnibus iniquitatibus ueſtris; & non erit uobis in ruinam iniquitas: proijcite a uobis omnes præuaricationes ueſtras, in quibus præuaricati eſtis; et facite uobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Idem etiam Chriſtus dominus mulieri, quæ in adulterio
Ioan. 8. *deprehenſa eſt, præſcripſit: Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item paralytico illi, quem*
Ioan. 5. *ad probaticam piſcinam curauerat, Ecce, ait, ſanus factus es, iam noli peccare. Sed natura quoq; ipſa, & ratio plene oſtendunt, duo illa ad contritionem eſſe in primis neceſſaria, dolorem ſcilicet peccati admiſſi, & propoſitum cautionemque ne quid huiuſmodi in poſterum committatur. Nam qui amico reconciliari uelit, quem iniuria aliqua affecerit; et doleat oportet, quod in eum iniurioſus et cõtumelioſus fuerit; et diligenter reliquo tempore prouideat, ne qua in re amicitiam læſiſſe uideatur: quæ duo obedientiá adiunctam habeant, neceſſe eſt. hominem.n. legi, ſiue naturali, & diuinæ, ſiue humanæ, quibus ſubiectus eſt, parere conuenit. Quare ſi quid pæni-*

pænitens alteri per uim, aut per fraudem abſtulit, reſtituat, oportet; itemque alicuius aut commodi, aut officij compenſatione illi ſatisfaciat, cuius dignitatem, aut uitam dicto, factoue uiolauit. tritum enim eſt omnium ſermone, quod apud ſanctum Augustinum legimus; Non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Neque uero inter cetera, quæ ad contritionem maxime pertinent, minus diligenter, & neceſſario curandum eſt, ut, quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. ita enim Dominus & Saluator noſter monet, atque denunciat: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater ueſter cæleſtis delicta ueſtra; ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Hæc ſunt, quæ fidelibus in contritione obſeruanda ſunt: cetera, quæ ad hanc rem colligi a Paſtoribus facile poterunt, efficient quidem, ut in ſuo genere contritio ſit magis perfecta, & abſoluta; uerum adeo neceſſaria exiſtimanda non ſunt, ut ſine his ueræ, & ſalutaris pænitentiæ ratio conſtare non poſſit.

S. Auguſt.

Matth. 6.

Fructus & utilitates contritionis.

Sed quoniam non ſatis eſſe Paſtoribus debet, ſi doceant, quæ ad ſalutem uidentur pertinere, niſi etiam omni cura & induſtria laborent, ut fideles ad eam ipſam rationem, quæ illis præſcripta eſt, uitam, actioneſque ſuas dirigant, uehementer proderit, contritionis uim, & utilitatem ſæpius proponere. Nam cum pleraq. alia pietatis ſtudia, ueluti bene-

beneficentia in pauperes, ieiunia, preces, & alia id genus ſancta, & honeſta opera, hominum culpa, a quibus proficiſcuntur, a Deo interdum repudientur; ipſa certe contritio numquam illi grata &
Pſal. 50. *accepta eſſe non poteſt. nam inquit Propheta: Cor contritum et humiliatum Deus non deſpicies. Quin etiam ſtatim, ut eam mentibus noſtris concepimus, peccatorum remiſſionem nobis a Deo tribui, alio loco eiuſdem Prophetæ uerba illa declarant: Dixi,*
Pſal. 31. *confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Atque eius*
Luc. 17. *rei figuram in decem leproſis animaduertimus, qui a Saluatore noſtro ad ſacerdotes miſſi, antequã miſſi ad illos peruenirẽt, a lepra liberati ſunt. Ex quo licet cognoſcere, ueræ cõtritionis, de qua ſupra dictũ eſt, eam uim eſſe, ut illius beneficio omnium delictorũ ueniam ſtatim a Domino impetremus. Plurimũ etiam ualebit ad fidelium mentes excitandas, ſi Paſtores rationem aliquam tradiderint, qua ſe quiſque ad contritionem exercere poſſit. Monere autẽ oportet, ut omnes conſcientiam ſuam frequẽter excutientes, uideant, num, quæ a Deo, ſiue eccleſiaſticis ſanctionibus præcepta ſunt, ſeruauerint. quod ſi quis alicuius ſceleris reum ſe eſſe cognouerit, ſtatim ſe ipſum accuſet, ſupplexq. a Domino ueniam expoſcat, & ſpatium tum confitendi, tum ſatisfaciendi ſibi dari poſtulet: in primiſque diuinæ gratiæ præſidio ſe adiuuari petat, ne in poſterum eadem illa peccata admittat, quæ admiſiſſe uehementer pænitet. Curandum*

rãdum erit præterea Paſtoribus, ut in peccata ſummum fidelium odium concitetur; tum quia ſumma eſt illorũ fœditas, & turpitudo; tum quia grauiſſima damna, & calamitates nobis affert. nam Dei beneuolentiam, a quo maxima bona accepimus, longeque maiora expectare & conſequi licebat, a nobis abalienat, & ſummorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos ſempiternæ morti nos addicit.

Hactenus de contritione: nunc ad confeſſionem, quæ eſt altera pœnitentiæ pars, ueniamus. Quantum uero curæ & diligentiæ in ea explicanda ponere Paſtores debeant, ex eo facile intelligent, quod omnibus fere pijs perſuaſum eſt, quidquid hoc tempore ſanctitatis, pietatis, & religionis in Eccleſia, ſummo Dei beneficio, conſeruatum eſt, id magna ex parte confeſſioni tribuendum eſſe; ut nulli mirandum ſit, humani generis hoſtem, cum fidem catholicam funditus euertere cogitat, per miniſtros impietatis ſuæ, & ſatellites, hanc ueluti Chriſtianæ uirtutis arcem totis uiribus oppugnare conatum eſſe. Primum itaq. docendũ eſt, confeſſionis inſtitutionẽ nobis ſummopere utilẽ, atque adeo neceſſariã fuiſſe. Vt.n.hoc cõcedamus, cõtritione peccata deleri; quis ignorat illam adeo uehementem, acrem, incenſam eſſe oportere, ut doloris acerbitas cũ ſcelerum magnitudine æquari, conferrique poſſit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradum peruenirent, fiebat etiam ut a pauciſſimis hac uia peccatorũ uenia ſperanda eſſet. quare neceſſe fuit, ut clemẽtiſſimus

De cõfeſſione, ſacramenti Pœnitentiæ altera parte; et illius neceſſitate.

Dominus faciliori rarione communi hominum ſaluti conſuleret. quod quidem admirabili conſilio effecit, cum claues regni cæleſtis Eccleſiæ tradidit. Etenim ex fidei catholicæ doctrina omnibus credēdum, & conſtanter affirmandum; ſi quis ita animo affectus ſit, ut peccata admiſſa doleat, ſimulque in poſterum non peccare conſtituat; etſi eiuſmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam ueniam ſatis eſſe poſſit; ei tamen, cum peccata ſacerdoti rite confeſſus fuerit, ui clauium ſcelera omnia remitti, ac condonari: ut merito a ſanctiſſimis uiris Patribus noſtris celebratum ſit, Eccleſiæ clauibus aditum in cælum aperiri: de quo nemini dubitare fas eſt, cum a Florentino Concilio decretum legamus, pænitentiæ effectum, eſſe abſolutionem a peccatis. Verū ex eo præterea licet cognoſcere, quantam afferat confeſſio utilitatem, quod ijs, quorum eſt corrupta uitæ conſuetudo, nihil tam prodeſſe ad mores emendandos experimur, quam ſi interdum occultas animi ſui cogitationes, facta, dictaque omnia, prudēti, & fideli amico patefaciant, qui eum opera, & conſilio iuuare poſſit. Quare ad eandem rationem maxime ſalutare exiſtimandum eſt ijs, qui ſcelerum conſcientia agitantur, ut ſacerdoti, tamquam Chriſti domini uicario, cui perpetui ſilentij ſeueriſſima lex propoſita eſt, animæ ſuæ morbos & uulnera aperiant: ſtatim enim parata ſibi medicamenta inuenient, quæ non ſolum præſentis ægritudinis ſanādæ, uerum ita præparādæ animæ cæleſtem quandam

Florenti. Cōc. in Decreto Eugenij 4.

dam

dam uim habeant; ut deinceps facile futurum non ſit, in eiuſdem morbi & uitij genus recidere. Neque uero illa confeſſionis utilitas prætermittenda, quæ ad uitæ ſocietatem & coniunctionem magnopere pertinet. conſtat enim, ſi ſacramentalem confeſſionem e Chriſtiana diſciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis ſceleribus futura eſſe: quæ poſtea, & alia etiam multo grauiora, homines, peccati conſuetudine deprauati, palam committere non uerebuntur. etenim confitendi uerecundia, delinquendi cupiditati, & licentiæ tamquam frenos inijcit, & improbitatem coercet.

Sed iam confeſſionis utilitate expoſita, quæ ſit eius natura, & uis, Paſtoribus tradendum erit. Eam igitur definiũt eſſe peccatorum accuſationem, quæ ad ſacramenti genus pertinet, eo ſuſceptam, ut ueniam uirtute clauium impetremus. Recte autem accuſatio dicitur, quod peccata ita cõmemoranda non ſunt, quaſi ſcelera noſtra oſtentemus, ut ij faciunt, qui lætantur cum male fecerint, aut omnino enarranda, ut ſi rem aliquam geſtam otioſis auditoribus delectandi cauſa exponamus. Verum accuſatorio animo ita enumeranda ſunt, ut ea etiam in nobis uindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ cauſa, peccata confitemur: quoniam hoc iudicium longe diſſimile & forenſibus capitalium rerum quæſtionibus, in quibus confeſſioni pœna & ſupplicium, non culpæ liberatio, & errati uenia conſtituta eſt. In eandem fere ſententiam, quamuis Confeſſionis ſacramẽtalis deſcriptio & natura, & quis eius auctor. Prouer. 2. S. Chryſoſt.

alijs

alijs uerbis, ſanctiſſimi Patres uidentur confeſſionem definiſſe: ueluti cum ſanctus Auguſtinus inquit; Confeſſio eſt, per quam morbus latens ſpe ueniæ aperitur: & ſanctus Gregorius; Confeſſio eſt peccatorum deteſtatio: quarum utraque, quod in ſuperiori definitione continetur, facile ad eam referri poterit. Sed iam, quod omnium maximi faciendum eſt, docebunt Parochi, ac ſine ulla dubitatione fidelibus tradent, hoc ſacramentum à Chriſto domino, qui bene omnia, & unius ſalutis noſtræ cauſa fecit, ob eius ſummam bonitatem, & miſericordiam inſtitutum eſſe. apoſtolis enim, poſt reſurrectionem unum in locum congregatis, inſufflauit, dicens: Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Cum igitur Dominus poteſtatem retinendi, et remittendi peccata ſacerdotibus tribuerit; perſpicuum eſt, ipſos etiam ea de re iudices conſtitutos fuiſſe. Atque idem ſignificare uiſus eſt Dominus, cum apoſtolis id negotij dedit, ut Lazarum, a mortuis excitatum, a uinculis ſoluerent, quibus conſtrictus erat. nam ſanctus Auguſtinus eum locum ita explanat: Ipſi, inquit, ſacerdotes plus iam poſſunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus ſcilicet per ipſos apoſtolos Lazarum, quem iam ſuſcitauerat, obtulit diſcipulis ſoluendum, oſtendens poteſtatem ſoluendi eſſe conceſſam ſacerdotibus. Quo etiam pertinet, quod ijs, qui a lepra in itinere curati ſunt,

S.Auguſtinus. S.Gregorius. Ioan. 20. Ioan. 11. S.Auguſt.

præce-

præceperat, ut ſacerdotibus ſe oſtenderent, illorúq. iudicium ſubirẽt. Cum igitur Dominus poteſtatem remittendi, & retinendi peccata ſacerdotibus tribuerit; perſpicuum eſt, ipſos etiam ea de re iudices conſtitutos fuiſſe. at, quoniam, ut ſancta Tridentina Synodus ſapienter admonuit, de qualibet re uerum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iuſtitiæ modus teneri non poteſt, niſi plane cognita, & perſpecta cauſa fuerit; ex eo ſequitur, ut pænitẽtium cõfeſſione ſingillatim peccata omnia ſacerdotibus patefacienda ſint. Hæc igitur Paſtores docebunt, quæ a ſancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuo a catholica Eccleſia tradita ſunt. Si enim ſanctiſſimos Patres attente legimus, nuſquam non apertiſſima teſtimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc ſacramentum a Chriſto domino inſtitutum eſſe, & confeſſionis ſacramentalis legẽ, quam illi exomologeſin, & exagoreuſin græco uocabulo appellant, tamquam euangelicam accipiendam eſſe. Quod ſi etiam ueteris teſtamenti figuras exquirimus; ſine dubio ad peccatorum confeſſionem uidentur pertinere uaria illa ſacrificiorum genera, quæ ad expianda diuerſi generis peccata a ſacerdotibus fiebant. Cõc.Tridẽ.

Sed quemadmodum confeſſionem a Domino ſaluatore inſtitutam eſſe fideles docendi ſunt; ita etiam monere eos oportet, quoſdam ritus, & ſollemnes cærimonias Eccleſiæ auctoritate additas eſſe; quæ etſi ad ſacramenti rationem non ſpectant, eius tamen De ritibus & cærimonijs ad Cõfeſſionẽ adhibendis.

tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos, pietate accenſos, ad Dei gratiam facilius conſequendam præparant. Cum enim aperto capite ad pedes ſacerdotis abiecti, demiſſo in terram uultu, ſupplices manus tendentes, aliaque huiuſmodi Chriſtianæ humilitatis ſigna dãtes, quæ ad ſacramenti rationem neceſſaria non ſunt, peccata confitemur, ex his perſpicue intelligimus, tum in ſacramento cæleſtem uim agnoſcendam, tum à nobis diuinam miſericordiam ſummo ſtudio requirendam, atque efflagitandam eſſe. Iam uero, nemo exiſtimet confeſſionem à Domino quidem inſtitutam, ſed ita tamen, ut eius uſum neceſſarium eſſe non edixerit. Etenim ſic ſtatuant fideles, oportere eum, qui mortali ſcelere premitur, confeſſionis ſacramento ad ſpiritualem uitam reuocandum eſſe: quod quidem pulcherrima translatione à Domino Matth. 16. *aperte ſignificatum uidemus, cum huius ſacramenti adminiſtrandi poteſtatem, clauem regni cælorum appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi nemo poteſt, ſine eius opera, cui claues commiſſæ ſunt: ſic intelligimus neminem in cælum admitti, niſi fores a ſacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus planè clauium uſus in Eccleſia eſſe uidebitur: ac fruſtra is, cui clauium poteſtas data eſt, quempiam cæli aditu prohibebit, ſi tamen alia uia introitus patere queat. Hoc uero præclare a ſancto* S. Auguſtinus. *Auguſtino cognitum eſt, cum inquit: Nemo ſibi*

ſibi dicat, occulte ago apud Dominum pænitentiam: nouit Deus, qui mihi ignoſcat, quid in corde ago: ergo ſine cauſa dictum, Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo? ergo ſine cauſa claues datæ ſunt Eccleſiæ Dei? Atque in eandem ſentẽtiam ſanctus Ambroſius in libro de pænitentia ſcriptum reliquit, cum Nouatianorum hæreſim conuelleret, qui ſoli Domino poteſtatem peccata remittendi reſeruandam aſſerebant: Ecquis Deum, inquit, magis ueneratur, qui ne mandatis illius obtemperat, an qui reſiſtit? Deus nobis iuſſit, eius miniſtris obtemperare: quibus cum pareamus, honorem ſoli Deo deferimus. Sed cum minime dubitari poſſit, confeſſionis legem ab ipſo Domino latam & conſtitutam eſſe; ſequitur, ut uidendum ſit, quinam, quo ætatis, & anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranenſis Concilij canone, cuius initium eſt, Omnis utriuſque ſexus, perſpicitur, neminem confeſſionis lege adſtrictum eſſe ante eam ætatem, qua rationis uſum habere poteſt. neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita eſt: ſed illud uniuerſe ſtatuendum uidetur, ab eo tempore confeſſionem puero indictam eſſe, cum inter bonum, & malum diſcernendi uim habet, in eiuſque mentem dolus cadere poteſt. nam cum ad id uitæ tempus quiſque peruenerit, in quo de ſalute æterna deliberandum eſt, tum primum ſacerdoti peccata confiteri debet; cum aliter ſalutem ſperare nemini liceat, qui ſcelerum conſcientia premitur

Matth. 18.

S. Ambroſ.

Later. Cõc.

Later. Cōc. *mitur. Quo uero potiſſimū tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, ſancta Eccleſia decreuit: iubet enim ſemel ſaltem quotānis fideles omnes peccata ſua confiteri. Verum ſi, quid ſalutis noſtræ ratio poſtulet, conſideremus; profecto, quoties uel mortis periculum imminet, uel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, ueluti cum ſacramenta adminiſtramus, aut percipimus; toties confeſſio prætermittenda nō eſt. Atque idem omnino ſeruare oportet; cum ueremur, ne nos alicuius culpæ, quam admiſerimus, obliuio capiat. neque enim peccata confiteri poſſumus, quæ non meminimus: neque peccatorum ueniam a Domino impetramus, niſi ea pænitentiæ ſacramentum per confeſſionem deleat.*

De condicionibus & circūſtātijs ad cōfeſſionem requiſitis.

Sed quoniam multa in confeſſione obſeruanda ſunt, quorum alia ad ſacramenti naturam pertinēt, alia non ita neceſſaria ſunt; de his accurate agendū erit. neque enim deſunt libelli, & commentarij, ex quibus facile eſt, horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confeſſione curandum eſſe, ut integra, et abſoluta ſit. etenim omnia mortalia peccata ſacerdoti aperire oportet. nam uenialia, quæ nos a Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametſi recte, atque utiliter, quod piorum uſus demonſtrat, confitemur, tamen ſine culpa prætermitti, multiſque aliis rationibus expiari poſſunt. at morti-

mortifera peccata, ut iam diximus, ſingula enumeranda ſunt, quamuis etiam occultiſſime lateant, et eius generis ſint, quæ duobus tantum extremis Decalogi capitibus interdicuntur. Sæpe enim euenit, ut ea grauius animam uulnerent, quam illa, quæ aperte, ac palam peccare homines ſolent. ita uero a ſancta Tridentina Synodo definitum, atque Tridé. Syn.
A *catholica Eccleſia ſemper traditum eſt, quemadmodum ſanctorum Patrum teſtimonia declarát. eſt enim apud ſanctum Ambroſium in hunc modú:* S. Ambroſ.
Non poteſt quis iuſtificari a peccato, niſi confeſſus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Eccleſiaſte idem plane confirmat: inquit enim: Si qué S. Hieron.
ſerpens Diabolus occulte momorderit, et, nullo conſcio, eum peccati ueneno infecerit, ſi tacuerit, et pænitentiam non egerit, nec uulnus ſuum fratri, aut magiſtro uoluerit confiteri, magiſter, qui linguam habet ad curandum, prodeſſe non poterit. Præterea ſanctus Cyprianus in ſermone de lapſis apertiſſime hoc docet, his uerbis: Quamuis nullo ſacrificij, aut libelli facinore conſtricti ſint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omnium Eccleſiæ doctorú communis uox eſt, atque ſententia. Sed in confeſſione ſumma illa cura, & diligentia adhibenda eſt, quá in rebus grauiſſimis ponere ſolemus, omneq. ſtudium ita eo conferendum, ut ſanemus animæ uulnera, & peccati radices euellamus. Neque uero ſolú peccata grauia narrádo explicare oportet, S. Cyprianus.

uerum

uerum etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumſtant, & prauitatem ualde augent, uel minuunt. Quædam enim circumſtantiæ adeo graues ſunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum conſtet: quare hæc omnia ſemper confiteri oportet. Si quis enim hominem interemerit, explicandum eſt, utrū ille ſacris initiatus, an profanus fuerit. Itemq. ſi cum muliere concubuit, matrimonij ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicuius uoti ſponſione Deo conſecrata, aperiat, neceſſe eſt. hæc.n. diuerſa peccatorū genera conſtituunt, ita, ut primum quidem ſimplex fornicatio, alterū adulterium, tertium inceſtus, quartum ſacrilegium a diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum eſt: uerum ſi quis aureum nummum furetur, leuius omnino peccat, quam is, qui centum, uel ducentos, uel ingentem aliquam auri uim, præſertim uero qui ſacram pecuniam abſtulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum exempla notiora ſunt ex multorum libris, quam ut a nobis commemorētur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda ſunt: quæ uero prauitatem rei magnopere non augent, ſine crimine omitti poſſunt. Sed ad confeſſionem adeo neceſſarium eſt, ut, quod antea diximus, integra, et abſoluta ſit, ut, ſi quis dedita opera, alia quidem ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, alia uero tantummodo confiteatur, non ſolum ex ea confeſſione is commodum nullum conſequatur, ſed

etiam

etiam nouo ſceleri ſe obſtringat: neque eiuſmodi peccatorum enumeratio confeſſionis nomine, in qua ſacramenti ratio inſit, appellanda eſt: quin potius pænitenti cõfeſſionem repetere eſt neceſſe, ſeque ipſum illius peccati reum facere, quod ſacramenti ſanctitatem ſimulatione confeſſionis uiolauerit. At uero, ſi alia de cauſa confeſſioni aliquid defuiſſe uideatur, uel quia pænitens nonnulla crimina oblitus fuerit, uel quia conſcientiæ ſuæ latebras non ita accurate perquiſiuerit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre peccata omnia confiteretur; nihil ei opus erit confeſſionem iterare; ſatis autem habebit, ſi quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea ſacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animaduertendum eſt, ne forte nimis diſſolute, & remiſſe conſcientiam noſtram ſcrutati ſimus, adeoque negligenter peccata admiſſa memoria repetere ſtuduerimus, ut ea ne recordari quidem uoluiſſe merito uideri poſſimus. id enim ſi factum fuerit, confeſſionem iterare omnino oportebit. Præterea curandum eſt, ut confeſſio nuda, ſimplex, & aperta ſit, non artificioſe compoſita, ut a nonnullis fit, qui potius uitæ ſuæ rationem exponere, quá peccata confiteri uidẽtur. ea enim confeſſio eſſe debet, quæ nos tales ſacerdoti aperiat, quales nos ipſos nouimus, certaque pro certis, ac dubia pro dubijs demonſtret. Quod ſi uel peccata non recenſentur; uel alieni a re, quam tractamus, ſermones inferuntur; perſpicuum eſt, confeſſionem hac uirtute carere.

Vehementer etiam commendandi ſunt, qui prudentiā, & uerecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis uerbis agendum eſt, ſed, quæ ad cuiuſque peccati naturam, et rationem pertinent, breui oratione, quæ modeſtiam coniunctam habeat, aperienda ſunt. Illud uero tum confitenti, tum ſacerdoti maxime laborandum eſt, ut eorum ſermo in confeſſione ſecreto habeatur. quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi poteſt, peccata confiteri liceat. Sed nulla res fidelibus adeo curæ eſſe debet, quam ut frequenti peccatorum confeſſione animā ſtudeant expiare. etenim cum aliquis mortifero ſcelere urgetur, nihil ei magis ſalutare eſſe poteſt, ob multa, quæ impendent, uitæ pericula, quam ſtatim peccata ſua confiteri. nam, ut ſibi quiſque diuturnum uitæ ſpatium polliceri queat, turpe profecto eſt, cum in eluendis corporis, aut ueſtium ſordibus tam diligentes ſimus, non eadem ſaltem diligentia curare, ne animæ ſplendor turpiſſimis peccati maculis obſoleſcat.

De legitimo et idoneo Cōfeſſionis ſacramētalis miniſtro.

Sed iam de miniſtro huius ſacramenti dicendum eſt. Eum autem ſacerdotem eſſe, qui ordinariam, aut delegatam abſoluendi poteſtatem habeat, ex eccleſiaſticis ſanctionibus ſatis apparet. habeat enim oportet non ſolum ordinis, uerum etiam iuriſdictionis poteſtatem, qui hoc munere fungi debet. Illuſtre uero huius miniſterij teſtimonium

nium præbent illa Domini uerba apud ſanctum Ioánnem: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. neque enim omnibus, ſed apoſtolis tantum hæc dicta fuiſſe conſtat; quibus in hac functione ſacerdotes ſuccedunt: idque etiam maxime conſentaneum eſt. nam cum omne gratiæ genus, quæ hoc ſacramento tribuitur, a Chriſto capite ad membra deriuetur; merito debent corpori Chriſti myſtico, ideſt fidelibus illud adminiſtrare, qui ſoli uerum eiuſdem corpus conficiendi poteſtatem habent; cum præſertim fideles hoc ipſo pænitentiæ ſacramento ad ſacram Euchariſtiam ſumendam apti, idoneique reddantur. Verum quanta olim religione in antiquiſſima Eccleſia ius ordinarij ſacerdotis conſeruatum fuerit, ex ueteribus Patrum decretis facile intelligitur; quibus cautum eſt, ne quis Epiſcopus, aut ſacerdos in alterius parochia aliquid gerere auderet, ſine eius auctoritate, qui illi præeſſet, aut niſi magna neceſſitas cogere uideretur. Ita uero ab Apoſtolo ſancitum eſt, cum Tito præcepit, ut in ſingulis ciuitatibus ſacerdotes conſtitueret; qui ſcilicet doctrinæ, & ſacramentorum cæleſti pabulo fideles alerent, & educarent. Quamquam ſi mortis periculum imminet, & proprij ſacerdotis facultas non datur; ne hac occaſione aliquis pereat, in Eccleſia Dei cuſtoditum fuiſſe, Concilium Tridentinum docet, ut unicuique ſacerdoti liceret, non ſolum omni peccatorum genere,

Ioan. 20.

ad Titum. 1

Trid. Syn.

cuiuſcumque poteſtatis ſit, illa condonare, ſed etiā ab excommunicationis uinculo ſoluere. Iam, præter ordinis, & iuriſdictionis poteſtatem, quæ prorſus neceſſaria ſunt, in primis opus eſt, ut huius ſacramenti miniſter tum ſcientia, & eruditione, tum prudentia præditus ſit. iudicis enim, & medici ſimul perſonam gerit. Ac quod ad primum attinet, ſatis conſtat, non uulgarem ſcientiam neceſſariam eſſe, qua & peccata inueſtigare, & ex uarijs peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia ſint, pro cuiuſque hominis ordine, et genere iudicare poſſit. ut autem medicus eſt, ſumma quoque prudentia indiget. etenim diligenter prouidendum eſt, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animā ſanandam, & in poſterum contra morbi uim muniendam aptiora eſſe uideantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuiuis maximo ſtudio curandum eſſe, ut eum ſibi ſacerdotem deligat, quem uitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendet; qui, & quantum in eo officio, cui praeeſt, ponderis ac momenti ſit, et quæ cuiq. ſceleri pœna conueniat, & qui uel ſoluendi, uel ligandi ſint, optime nouerit. Sed quoniam nemo eſt, qui non uehementer cupiat, ſcelera, & turpitudinem ſuam occultari; monendi ſunt fideles nihil eſſe, quod timeant, ne ea, quæ ipſi confeſſione patefecerint, a ſacerdote ulli umquam indicentur, neue aliquod ex ea periculi genus ſibi ullo tempore creari poſſit. ſacræ enim ſanctiones grauiſſime in eos ſacerdotes animaduerti uoluerūt, qui

Ex S. Baſil.

Ex Leone Papa.

qui peccata omnia, quæ aliquis eis confeſſus fuerit, perpetuo, & religioſo ſilentio compreſſa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranéſi magno ita legimus: Caueat omnino ſacerdos, ne uerbo, uel ſigno, uel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatoré. Conc. Lat.

Sed iam ordo rerum poſtulat, cum de miniſtro dictum ſit, ut quædam præcipua capita explicétur, quæ ad confeſſionis uſum, & tractationem non parum ſunt accõmodata. Magna enim fidelium pars, quibus uulgo nihil longius uideri ſolet, quam, ut dies illi, qui eccleſiaſtica lege confeſſioni præfiniti ſunt, effluant: tantum abſunt a Chriſtiana perfectione, ut uix peccatorum ſuorum meminerint, quæ ſacerdoti patefacienda eſſent, nedum cetera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandam uim habere maximam perſpicuum eſt. Quare cum illorum ſaluti omni ſtudio ſuccurrendum ſit; hoc primum ſacerdotes in pænitente diligenter obſeruabunt, ſi ueram peccatorum ſuorum contritionem habeat, certumque illi ſit, ac deliberatum, in poſterum a peccatis abſtinere. Quod ſi ita animo affectum eſſe animaduerterint, moneant, & uehementer hortentur, ut pro tanto, & tam ſingulari beneficio maximas gratias Deo agat; ab eoque cæleſtis gratiæ præſidium petere numquam deſinat; quo munitus, ac tectus, facile poterit prauis cupiditatibus reſiſtere, ac repugnare. Docédus eſt etiá, ut nullum patiatur eſſe diem, quin aliquid de paſſionis Domini noſtri myſterijs meditetur, ad eumque

De cõdicionibus ad cõfeſſioné uere pæniten tis neceſſarijs.

imitandum, & ſumma charitate amandum ipſe ſe excitet, atque inflammet. hac enim meditatione aſſequetur, ut ab omnibus dæmonis tentationibus in dies ſe tutiorem eſſe ſentiat. Neque enim ulla alia eſt cauſa, cur tam cito, uel leuiter ab hoste impugnati, animo, & uiribus ſuccumbamus, quam quod ex cæleſtium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non ſtudemus, quo mens recreari, atque erigi poſſit. Sin autem ſacerdos intellexerit, eum, qui uelit confiteri, adeo peccata ſua non dolere, ut uere contritus dicendus ſit; conetur magno contritionis deſiderio eum afficere; ut deinde huius præclari doni cupiditate incenſus, illud a Dei miſericordia petere, & efflagitare in animum inducat. In primis autem reprimenda eſt quorundam ſuperbia, qui ſcelera ſua excuſatione aliqua uel defendere, uel minora facere nituntur. Nam exempli cauſa, cum aliquis fateatur, ſe ira uehementius commotum fuiſſe, ſtatim huius perturbationis cauſam in alium confert, a quo prius ſibi iniuriam factã eſſe queritur. Monendus itaque eſt, hoc elati animi, & hominis peccati ſui magnitudinem uel deſpicientis, uel plane ignorantis, ſignum eſſe: tum uero eiuſmodi excuſationis genus, ad augendum potius, quam minuendum peccatum pertinere. nam qui ita factum ſuum probare contendit, hoc uidetur profiteri, ſe tunc patientia uſurum eſſe, cum a nemine iniuria lædetur. quo quidem nihil homine Chriſtiano indignius eſſe poteſt.

Etenim

Etenim cum illius uicem dolere maxime debuerit, qui iniuriam fecit: tamen non peccati prauitate cómouetur, ſed fratri iraſcitur, ac, cum ei præclara occaſio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem manſuetudine ſua corrigere poſſit, ſalutis materiam ad perniciem ſuam conuertit. Pernicioſior autem eſt illorum culpa exiſtimanda, qui ſtulta quadam uerecundia impediti, peccata confiteri non audent. Iis igitur hortando animos addere oportet: monendique ſunt, nihil eſſe, quod uitia ſua aperire uereantur; nullique mirum uideri debere, ſi intelligat homines peccare: qui quidem communis eſt omnium morbus, & in humanam imbecillitatem proprie cadit. Alij ſunt, qui, uel quod raro peccata confiteri ſolent, uel quod nullam curam, & cogitationem in perueſtigandis ſuis ſceleribus poſuerunt, nec commiſſa confeſſione expedire, nec, unde eius officij initium ducendú ſit, ſatis ſciunt: quos certe acrius obiurgare opus eſt, atque in primis docere, prius quam ad ſacerdotem aliquis adeat, omni ſtudio curandum eſſe, ut peccatorum ſuorum contritione commoueatur: id uero præſtari nullo modo poſſe, niſi ea reminiſcendo ſigillatim recognoſcere ſtudeat. Quare, ſi ſacerdos huiuſmodi homines prorſus imparatos eſſe cognouerit, humaniſſimis uerbis a ſe dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod ſpatium ſumant, ac deinde reuertantur. quod ſi forte affirmauerint, ſe in eam rem omne ſtudium, & dili-

// non diligentiam ſuam contuliſſe; (quoniam ſacerdoti maxime uerendum eſt, ne ſemel dimiſſi, amplius non redeant) audiendi erunt, præſertim uero ſi emẽdandæ uitæ ſtudium aliquod præſeferant, adducique poſſint, ut negligentiam ſuam accuſent, quam ſe alio tempore diligenti, & accurata meditatione cõpenſaturos promittant. in quo tamen magna cautio adhibenda eſt. ſi enim, audita confeſſione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis dilig̃etiam, neque in deteſtandis dolorem pænitenti omnino defuiſſe; abſolui poterit. ſin autem utrũque in eo deſiderari animaduerterit; auctor illi, & ſuaſor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum eſt, in excutienda conſcientia adhibeat, hominemque, ut blandiſſime poterit, tractatum dimittet. Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres, alicuius ſceleris in priori confeſſione oblitæ, iterum ad ſacerdotem non audeant redire, quod uereãtur, ne uel in ſuſpicionem magnæ improbitatis populo ueniant, uel ſingularis religionis laudem quærere exiſtimentur: ſæpe tum publice, tum priuatim docendum eſt, neminem tanta memoria eſſe, qui omnia ſua facta, dicta, & cogitata meminiſſe queat: quapropter fideles nulla re deterrendos eſſe, quo minus ad ſacerdotem reuertantur, ſi in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermiſſum. Hæc igitur, atque alia huius generis multa in confeſſione a ſacerdotibus obſeruanda erunt.

De ſatiſfactione Pænitẽtiæ par

Nunc ad tertiam pænitentiæ partem, quæ ſatiſfactio

factio appellatur, ueniendum eſt. Primum itaque ſatisfactionis nomen, & uis exponenda eſt. hinc.n.catholicæ Eccleſiæ hoſtes amplam occaſionem diſſidij, & diſcordiæ, cum maxima Chriſtiani populi pernicie, arripuerunt. Eſt autem ſatisfactio, rei debitæ integra ſolutio: nam quod ſatis eſt, ei nihil uidetur deeſſe. quare cum de gratiæ reconciliatione loquimur, idem ſatisfacere ſignificat, quod alteri tãtum præſtare, quantũ irato animo ad ulciſcẽdam iniuriã ſatis eſſe poſſit. atque ita ſatisfactio nihil aliud eſt, quam iniuriæ alteri illatæ compenſatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, ſatisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandam eam cõpenſationem uſurparunt, cum homo pro peccatis commiſſis Deo aliquid perſoluit. Quo in genere quoniam multi gradus eſſe poſſunt, hinc fit, ut ſatisfactio uarie accipiatur. Ac prima quidem, & præſtantiſſima illa eſt, qua pro ſcelerum noſtrorum ratione, etiamſi Deus ſummo iure nobiſcum uelit agere, quidquid a nobis debeatur, cumulate perſolutum eſt. Hæc uero eiuſmodi eſſe dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit, eamq. uni Chriſto domino acceptam ferimus, qui in cruce pretio pro peccatis noſtris ſoluto pleniſſime Deo ſatisfecit. neque enim ulla res creata tanti eſſe potuit, quæ nos tam graui debito liberaret: atque, ut ſanctus Ioannes teſtatur, ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, & cumu-

te, eiuſque excquẽdæ neceſſitate.

Ioan. 2.

cumulata eſt ſatisfactio, ſcelerum omnium rationi, quæ in hoc ſæculo commiſſa ſunt, pariter, æqualiterque reſpondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum ualent, ac ſine eo nulla prorſus æſtimatione dignæ haberentur. Atque huc Dauidis uerba uidentur ſpectare: qui poſtquam, ſecum ipſe reputans, illud protuliſſet, Pſal. 115. *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? nihil præter hanc ſatisfactionem, quam calicis nomine expreſſit, dignum tot, tantiſque beneficijs inuenire potuit: quare ſubiecit: Calicem ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Alterum ſatisfactionis genus, quæ & canonica appellatur, & certo temporis ſpatio definita perficitur. quare antiquiſſimæ Eccleſiæ uſu receptum eſt, ut, cum pœnitentes a peccatis ſoluuntur, pœna aliqua eis irrogetur: cuius pœnæ ſolutio, ſatisfactio uocari conſueuit. Eodem uero nomine quodlibet etiam pœnæ genus ſignificatur, quam pro peccatis non quidem a ſacerdote conſtitutam, ſed ſponte noſtra ſuſceptam, atque a nobis ipſis repetitam, ſuſtinemus: Verum hæc ad pœnitentiam, ut ſacramentum eſt, minime pertinet; ſed illa tantum ſacramenti pars cenſenda eſt, quam diximus ex præcepto ſacerdotis Deo pro peccatis dependi; hoc adiuncto, ut ſtatutum cum animo, & deliberatum habeamus, peccata in poſterum omni ſtudio uitare. ita enim nonnulli definierunt: ſatisfacere, eſt Deo debitum honorem impendere. quod autem nemo*

debitum honorem Deo poſſit tribuere, niſi qui peccata omnino uitaré conſtituat, ſatis apparet. Et ſatisfacere, eſt cauſas peccatorum excidere, & eorum ſuggeſtioni aditum non indulgere. In quam ſententiam alij aſſenſerunt, ſatisfactionem eſſe purgationem, qua eluitur, quidquid ſordium propter peccati maculam in anima reſedit, atque a pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, abſoluimur. Quæ cum ita ſint; facile erit fidelibus perſuadere, quam neceſſarium ſit, ut pœnitentes in hoc ſatisfactionis ſtudio ſe exerceant. Docendi enim ſunt, duo eſſe, quæ peccatum conſequuntur, maculam, et pœnam: ac quamuis ſemper, culpa dimiſſa, ſimul etiam mortis æternæ ſupplicium, apud inferos conſtitutum, condonetur; tamen non ſemper contingit, quemadmodum a Tridentina Synodo declaratum eſt, ut Dominus Tridé. Syn. *peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei perſpicua ſunt exempla in ſacris litteris, Geneſis tertio capite, Num. xij. & xxij.* Gen. 3. Num. 12. *& alijs permultis locis: ſed illud Dauidis clariſſimum, & maxime illuſtre intuemur: cui etſi Nathan dixerat; Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris;* 2. Reg. 12. *is tamen grauiſſimas pœnas ultro ſubijt, Dei miſericordiam his uerbis dies noctesque implorans: Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me: quoniam* Pſal. 50. *iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum*

meum contra me eſt ſemper. Quibus uerbis illud petitum eſt a Domino, ut non ſolum crimen, ſed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque a peccati reliquijs purgatum, in priſtinum decoris, et integritatis ſtatum reſtitueret. Atque hæc cum ſummis precibus peteret, eum tamen Dominus, tum filij ex adulterio ſuſcepti, tum Abſalonis, quem unice diligebat, defectione, & morte multauit, alijsque pœnis, & calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In exodo etiam, etſi Dominus, Moſis precibus exoratus, populo idololatræ pepercerat, tamen minatus eſt, ſe tanti flagitij graues pœnas repetiturum eſſe; ipſeque Moſes teſtatus eſt fore, ut illud Dominus ſeueriſſime in tertiam, & quartam uſque generationem ulciſceretur. Hæc uero a ſanctis Patribus in Eccleſia catholica ſemper tradita eſſe, ipſorum auctoritate apertiſſime comprobatur. Verum qua de cauſa factum ſit, ut pœna omnis pænitentiæ ſacramento, æque ac baptiſmo, nō condonetur, præclare a ſancta Tridētina Synodo explicatum eſt his uerbis. Diuinæ iuſtitiæ ratio exigere uidetur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptiſmum per ignorantiam deliquerint: aliter uero qui ſemel a peccati, & dæmonis ſeruitute liberati, & accepto ſpiritus ſancti dono, ſcientes templum Dei uiolare, & ſpiritum ſanctum contriſtare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis abſque ulla ſatisfactione peccata dimittātur, ut, occaſione accepta, peccata leuiora

Exod.

Trid. Syn.

leuiora putantes, uelut iniurii, & cõtumelioſi ſpiri tui ſancto in grauiora labamur, theſaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere a peccato reuocant, & quaſi freno quodã coercent hæ ſatisfatoriæ pœnæ, cautioreſque & uigilantiores in poſterum pænitentes efficiunt. Accedit, ut tamquam teſtificationes quædam ſint doloris, quem ex peccatis commiſſis capimus: qua ratione Eccleſiæ fit ſatis, quæ noſtris ſceleribus grauiter offenſa eſt. nam, ut ſanctus Auguſtinus ait; Cor contritum, & humiliatum Deus non ſpernit. uerum quia plerumq. dolor alterius cordis occultus eſt alteri, neque in aliorum notitiam per uerba uel alia quæcumque ſigna procedit; recte ab ijs, qui Eccleſiæ præſunt, tempora pænitentiæ conſtituuntur, ut Eccleſiæ, in qua ipſa peccata remittuntur, ſatisfiat. Praeterea, pænitentiæ noſtræ exempla alios docent, quo modo ipſi uitam inſtituere, & pietatem ſequi debeant. Cum enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur; & ſummam cautionem ſibi in omni uita adhibendam, & mores priſtinos corrigendos eſſe intelligunt. Quare ſapientiſſime illud ab Eccleſia obſeruatum eſt, ut, cum ab aliquo publice flagitium commiſſum eſſet, publica etiã pænitentia ei indiceretur; ut ceteri timore perterriti, deinceps peccata diligentius uitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ grauiora eſſent, interdum fieri ſolitum erat. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut, qui ea commiſerant, S.Auguſt.

ante

ante quam publicam pœnitentiam ſuſcepiſſent, non abſoluerentur. interim uero Paſtores pro illorum ſalute Deum rogabant, atque, ut ipſi etiam pœnitentes idem facerent, eos hortari non deſinebant.

S. Ambroſ. *Quo in genere ſumma fuit ſancti Ambroſij cura, et ſollicitudo: cuius lacrymis fertur quamplurimos, qui duro animo ad pœnitentiæ ſacramentum acceſſerant, ita mollitos eſſe, ut ueræ contritionis dolorem conceperint. Verum poſtea tantum de ueteris diſciplinæ ſeueritate remiſſum eſt, atque ita charitas refrixit, ut iam plerique ex fidelibus, ad peccatorum ueniam impetrandam, nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis neceſſarium putent; ſed illud ſatis eſſe arbitrentur, ſi ſpeciem tantum dolentis habeant. Deinde uero huiuſmodi pœnarum perpeſſione conſequimur, ut capitis noſtri*

Ad Heb. 2. *Ieſu Chriſti, in quo paſſus eſt ipſe, & tentatus, ſimilitudinem, & imaginem geramus. nihil enim*

D. Bernar. *tam deforme uideri poteſt, ut a ſancto Bernardo dictum eſt, quam, ſub ſpinoſo capite delicatum eſ-*

Ad Rom. 8. Ad Tim. 2 *ſe membrum. nam, teſte Apoſtolo, coheredes ſumus Chriſti; ſi tamen compatimur, &, quod alio loco ſcripſit, ſi commortui ſumus, & conuiuemus;*

D. Bernar. *ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus. D. etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipſam Dei miſericordia tolli; uerum ſanandis peccatorum plagis ualde neceſſariam eſſe eam curam, quæ in remedio pœnitentiæ adhibetur. quemadmodum*

dum enim, ſanato uulnere, cicatrices quædam remanent, quæ & ipſæ curandæ ſunt: ita in anima, culpa condonata, ſuperſunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem plane D. Chryſoſtomi ſententia cõfirmat, cum ait: Non ſatis eſt ſagittam e corpore extrahi, ſed plaga quoque, a ſagitta inflicta, ſananda eſt: ſic etiam in anima poſt acceptam peccati ueniam pænitentia curanda eſt, plaga relicta. Frequentiſſime enim a ſancto Auguſtino docemur, duo hæc in pænitentia animaduertenda eſſe, Dei miſericordiam, & iuſtitiam; miſericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illi debitas condonat; iuſtitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit. poſtremo, pænitentiæ pœna a nobis ſuſcepta Dei animaduerſionem, ſuppliciaque in nos conſtituta anteuertit. ita enim docet Apoſtolus, cum ait: Si nosmet ipſos dijudicaremus, non utique iudicaremur: dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Quæ cum fidelibus explicata fuerint, uix fieri poterit, quo minus ad pænitentiæ opera maxime excitentur. Eius autem quanta uis ſit, ex eo colligitur, quod tota a Chriſti domini paſſionis merito pendet. A quo etiam honeſtis actionibus duo illa maxima bona conſequimur. alterum eſt, ut immortalis gloriæ præmia mereamur; ita ut calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis noſtris ſatisfaciamus. Neque uero id perfectiſſimam, &

D. Chryſo.

S. Auguſtinus.

1. ad Cor. 11.

Matth. 10.

& cumulatiſſimam Chriſti domini ſatisfactionem obſcurat; ſed illud potius contra euenit, ut multo clariorem, & illuſtriorem reddat. Eo enim copioſior Chriſti gratia uidetur eſſe, quod non ſolum ea nobiſcum communicantur, quæ ipſe ſolus, ſed illa etiam, quæ tamquam caput in membra ſuis ſanctis, & iuſtis hominibus promeruit, ac perſoluit: qua ratione fieri perſpicuum eſt, ut iuſtæ, & honeſtæ piorum actiones tantum ponderis, & dignitatis habeant. Chriſtus enim dominus, tamquam caput in membra, & uitis in palmites, gratiam ſuam in eos, qui ſibi per charitatem coniuncti ſunt, continenter diffundit. Quæ quidem gratia bona opera noſtra ſemper antecedit, comitatur, & conſequitur, & ſine qua mereri, & ſatisfacere Deo nullo modo poſſumus. Atque ita fit, ut iuſtis nihil deeſſe uideatur, cum operibus, quæ Dei uirtute efficiunt, & diuinæ legi pro humana, mortalique condicione ſatisfacere, & uitam æternam, quam ſcilicet, ſi Dei gratia ornati e uita deceſſerint, conſequentur, mereri

Ioan. 4. poſſint. nota eſt enim illa Saluatoris uox: Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum; ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam.

Quæ ad ueram ſatisfactionem requirantur.

Sed duo præcipue in ſatisfactione requiruntur. primũ eſt, ut is, qui ſatisfacit, iuſtus ſit, ac Dei amicus. opera enim, quæ ſine fide, & charitate fiunt, nullo modo Deo grata eſſe poſſunt. alterum, ut eiuſmodi opera ſuſcipiantur, quæ natura ſua dolorem,

&

& moleſtiam afferant. cum enim præteritorum ſcelerum compenſationes ſint, atque, ut ſanctus martyr Cyprianus ait, redemptrices peccatorum; omnino neceſſe eſt, ut aliquid acerbitatis habeant. quamquam non ſemper illud conſequitur, ut, qui ſe in illis moleſtis actionibus exercent, doloris ſenſum habeant: Sæpe enim uel patiendi conſuetudo, uel accenſa in Deum charitas efficit, ut, quæ perpeſſu grauiſſima ſunt, ne ſentiatur quidem. Neque tamen iccirco fit, quo minus ea ipſa opera ſatisfaciendi uim habeant, ſiquidem hoc proprium eſt filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, ut acerbiſſimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi ſentiant, aut omnia lætiſſimo animo perferant. Verum omne ſatisfactionis genus Paſtores docebunt ad hæc tria præcipue conferendum eſſe, orationem, ieiunium, eleemoſynam: quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis, & ijs, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia a Deo accepimus, reſpondent. nihil uero aptius, & conuenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices eſſe poteſt. Nam cum omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis ſit, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia uitæ; nemo non uidet, hiſce tribus morbi cauſis totidem medicinas, priori ſcilicet ieiunium, alteri eleemoſynam, tertiæ orationem rectiſſime opponi. Præterea, ſi eos etiam, qui peccatis noſtris offenduntur, ſpectemus; facile erit intelligere, cur ad hæc tria potiſſimum omnis ſatisfactio referatur.

S. Cyprianus

1. Ioan. 2.

Z   *bi uero*

hi uero ſunt Deus, proximus, nos ipſi. Quare Deum oratione placamus: proximo eleemoſyna ſatiſfacimus: nos ipſos uero ieiunio caſtigamus. Sed quoniam multæ uariæque ærumnæ, & calamitates, dum in hac uita ſumus, nos premunt; illud maxime fideles docendi ſunt, eos, qui patienti animo, quidquid laborioſi, & incommodi Deus immiſerit, ferant, amplam ſatisfaciendi, & merendi materiam nactos eſſe; qui autem inuiti, & repugnantes pœnam huiuſmodi ſuſtineant, omni ſatisfactionis fructu priuari, ſed Dei tantum, peccata iuſto iudicio ulciſcentis, animaduerſionem, & ſupplicium perferre. In eo uero ſumma Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda eſt, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, ut unus poſſet pro altero ſatisfacere. quod quidem huius partis pœnitentiæ maxime proprium eſt: ut enim, quod ad contritionē, & confeſſionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri poteſt: ita, qui diuina gratia præditi ſunt, alterius nomine poſſunt, quod Deo debetur, perſoluere. quare fit, Ad Gal. 6. *ut quodam pacto alter alterius onera portare uideatur. Nec uero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus eſt; qui in apoſtolorum ſymbolo, ſanctorum communionem cōfitemur. nam cum omnes eodem baptiſmo abluti Chriſto renaſcamur, eorundem ſacramentorum participes ſimus, in primis uero eiuſdem corporis, & ſanguinis Chriſti domini cibo, et potu recreemur; hoc apertiſſime demonſtrat,*

nos

nos omnes eiuſdem eſſe corporis membra. Quemadmodum igitur neque pes ſuæ tantum, ſed etiam oculorum utilitatis cauſa munere ſuo fungitur; neque rurſus, quod oculi uideant, ad illorum propriam, ſed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum eſt: ita communia inter nos ſatisfactionis officia exiſtimari debent. Neque tamen id ſine ulla exceptione uerum eſt, ſi commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, ſpectemus. nam ſatisfactionis opera, medicinæ etiam & curationes quædam ſunt, quæ pœnitenti ad ſanandos prauos animi affectus præſcribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per ſe non ſatisfaciunt, prorſus carere perſpicuum eſt. Hæc igitur de tribus pœnitentiæ partibus, contritione, confeſſione, & ſatisfactione, copioſe, & dilucide explicanda erunt.

Sed illud in primis a ſacerdotibus obſeruari oportet, ut, audita peccatorum confeſſione, ante quam pœnitentem a peccatis abſoluant, diligenter curent, ut, ſi quid ille forte de re, aut de exiſtimatione proximi detraxerit, cuius peccati damnandus merito eſſe uideatur, cumulata ſatisfactione compenſet: nemo enim abſoluendus eſt, niſi prius, quæ cuiuſq; fuerint, reſtituere polliceatur. At quoniam multi ſunt, quibus, etſi prolixe pollicentur, ſe officio ſatis eſſe facturos, tamen certum eſt, ac deliberatum numquam promiſſa exoluere; omnino ij cogendi ſunt, ut reſtituant: ſæpeque illud Apoſtolicis inculcandum eſt, ut, qui furabatur, iam Ad Eph. 4.

non furetur; magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonum eſt, ut habeat unde retribuat neceſſitatem patienti. In irroganda autem ſatisfactionis pœna, ſacerdotes nihil ſibi ſuo arbitratu ſtatuendum eſſe, ſed omnia iuſtitia, prudentia, & pietate dirigenda exiſtimabunt. Atque, ut hac regula peccata metiri uideantur, & pænitentes ſcelerum ſuorum grauitatem magis agnoſcant; operæpretium erit, interdum eis ſignificare, quæ pœnæ quibuſdam delictis ex ueterum canonum præſcripto, qui pænitentiales uocantur, conſtitutæ ſint. Igitur uniuerſæ ſatisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni ſatisfactionũ genere maxime conuenit pænitentibus præcipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi uacent, ac pro omnibus, & præſertim pro ijs, qui ex hac uita in Domino deceſſerunt, preces Deo faciant. Hortari uero etiam eos oportet, ut ſæpe eadem ſatisfactionis opera, a ſacerdote indicta, ultro ſuſcipiant, ac repetant; atque ita mores ſuos componant, ut, ijs omnibus, quæ ad pænitentiæ ſacramentum pertinent, diligenter abſolutis, tamen uirtutis pænitentiæ ſtudia nũquam intermittant. quod ſi interdum, etiam ob publicam offenſionem, publica pænitentia præſcribenda fuerit, quamuis eam pænitens refugiat, ac deprecetur, non erit facile audiendus: uerum perſuadere ei oportebit; ut, quæ tum ſibi, tum alijs ſalutaria futura ſunt, libenti, & alacri animo excipiat. Hæc de pænitentiæ ſacramento, ſingulisq.

gulisque eius partibus ita docenda erunt, ut non ſolum ea fideles perfecte intelligant; ſed etiam, iuuante Domino, re ipſa pie, & religioſe præſtare animum inducant.

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO.

CVM ſancta ſcripturarum oracula ita doceant; In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis; tacite Parochi admonētur, nullum tempus prætermittendum eſſe fidelem populum cohortandi, ut in aſſidua mortis meditatione uerſetur. Quoniam autem extremæ unctionis ſacramentum non poteſt ſupremi illius diei memoriam coniunctam nō habere; facile intelligitur, de eo ſæpe agendum eſſe, non ſolum ob eam cauſam, quod illarum rerum myſteria, quæ ad ſalutem pertinent, aperire, & explicare maxime conuenit; ſed etiam quia fideles, moriendi neceſſitatem omnibus propoſitam eſſe, animo repetentes, prauas cupiditates coercebunt; quare fiet, ut in ipſa mortis expectatione minus ſe perturbari ſentiant; ſed immortales Deo gratias agant, qui, ut baptiſmi ſacramento aditum nobis ad ueram uitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali uita decedentes, expeditiorem ad cælum uiam haberemus, extremæ unctionis ſacramentum inſtituit. Vt igitur, quæ ad Eccle. 7.

eam explicationem magis neceſſaria ſunt, eodem fere ordine, qui in alijs ſacramentis ſeruatus eſt, exponantur; primum illud tradendum erit, hoc ſacramentum iccirco extremam unctionem appellatum eſſe, quod hæc omnium ſacrarum unctionum, quas dominus Saluator noſter Eccleſiæ ſuæ commendauit, ultima adminiſtranda ſit. Quare hæc ipſa unctio a maioribus noſtris ſacramentum etiam unctionis infirmorum, & ſacramentum exeuntium dicta eſt: quibus uocabulis fideles in memoriam nouiſſimi illius temporis facile redire poſſunt. Quod autem extremæ unctioni propria ſacramenti ratio conueniat, in primis explanandum eſt. Id uero perſpicuum fiet, ſi uerba, quibus ſanctus
Iacobi 5. *Iacobus apoſtolus huius ſacraměti legem promulgauit, attendamus. Infirmatur quis in uobis? inquit: Inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: &, ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Nam quod peccata condonari Apoſtolus affirmat, in eo declarat ſacramenti uim, & naturam. Hanc uero catholicæ Eccleſiæ de extrema unctione perpetuam doctrinam fuiſſe, cum alia plura Concilia te-*
Tridẽ. Syn. *ſtantur, tum a Tridentina Synodo hoc ita declaratum eſt, ut in eos omnes anathematis pœnam conſtituerit, qui aliter docere, aut ſentire audeant.*
Innocẽtius primus. *Ac Innocentius quoque primus hoc ſacramentum fidelibus maxime commendat. Conſtanter itaque*

docendum

docendum eſt a Paſtoribus, uerum ſacramentum eſſe; nec plura, ſed unum, quamuis per plures unctiones adminiſtretur; quarum ſingulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda eſt. Vnum uero eſt non partium continuatione, quæ diuidi non poſſint, ſed perfectione: cuiuſmodi ſunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus conſtant. Nam quemadmodum domus, quæ ex multis, & diuerſis rebus compoſita eſt, una tantum forma perficitur: ita hoc ſacramentum, & ſi ex pluribus rebus, & uerbis conſtituitur, unum tamen ſignum eſt, & unius rei, quam ſignificat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ ſint huius ſacramenti partes, elementum, inquam, & uerbum. hæc enim a ſancto Iacobo prætermiſſa non ſunt: in quibus ſingulis ſua myſteria licet animaduertere. Eius igitur elementum, ſiue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum decreuit, eſt oleum ab Epiſcopo conſecratum, liquor ſcilicet non ex quauis pingui, & craſſa natura, ſed ex olearum baccis tantummodo expreſſus. Aptiſſime autem hæc materia illud ſignificat, quod ui ſacramenti interius in anima efficitur. nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita ſacramenti uirtus animæ triſtitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea ſanitatem reſtituit, hilaritatem affert, & lumini tamquam pabulum præbet: tum uero ad recreandas defatigati corporis uires maxime accommodatum eſt. Quæ

Iacobi 5.

Tridẽ. Syn.

omnia, quid in ægroto diuina uirtute per huius ſacramenti adminiſtrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia ſatis ſint. Forma uero ſacramenti eſt uerbum, & ſollemnis illa precatio, quam ſacerdos ad ſingulas unctiones adhibet, cum inquit: Per iſtam ſanctam unctionẽ indulgeat tibi Deus, quidquid oculorũ, ſiue nariũ, ſiue tactus uitio deliquiſti. Quod autem hæc uera ſit, & propria huius ſacramenti forma, ſanctus Iacobus apoſtolus ſignificat, Iacobi 5. *cum ait: Et orent ſuper eum, & oratio fidei ſaluabit infirmum. Ex quo licet cognoſcere, formam precationis modo proferendam eſſe; tametſi, quibus potiſſimum uerbis concipienda ſit, Apoſtolus non expreſſerit. Verum hoc ad nos fideli Patrum traditione permanauit, ita ut omnes Eccleſiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magiſtra ſancta Eccleſia Romana utitur. nam etſi aliqui nonnulla uerba immutant, cum pro; Indulgeat tibi Deus; ponunt, Remittat, uel Pareat, interdum etiam Sanet, quidquid commiſiſti: tamẽ, quoniam nulla fit ſententiæ immutatio, conſtat eandem ab omnibus formam religioſe ſeruari. Nec uero quiſquam miretur, cur factum ſit, ut aliorum ſacramentorum forma uel abſolute ſignificet quod efficit, ut cum dicimus; Ego te baptizo; aut; Signo te ſigno crucis; uel tamquam ab imperantibus pronuncietur; ut cum in ſacramento ordinis adminiſtrando dicitur; Accipe poteſtatem; hæc una uero extremæ unctionis forma precatione quadã abſoluatur:*

ſoluatur: id enim optimo iure conſtitutum eſt. nam cum hoc ſacramentum propterea adhibeatur, ut, præter ſpiritualem gratiam, quam tribuit, ſanitatem etiam reſtituat ægrotis: tamen, quia non ſemper ſequitur, ut ægri a morbis conualeſcant, ob eam cauſam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id impetremus, quod ſacramenti uis conſtanti, & perpetuo ordine efficere non ſolet: Adhibentur autem ritus proprij in huius quoque ſacramenti adminiſtratione: ſed eorũ maxima pars precationes continet, quibus ſacerdos ad ægroti ſalutem impetrandam utitur. nullum enim eſt aliud ſacramentnm, quod pluribus precibus conficiatur: ac recte quidem: quoniam eo potiſſimum tempore fideles pijs obſecrationibus adiuuandi ſunt. quare & alij omnes, quos tum adeſſe contigerit, & præcipue Parochi debẽt orare Deum ex animo, & eius miſericordiæ, laborantis uitam & ſalutem omni ſtudio commendare.

Vnctionis extremæ ſacramentũ a Chriſto inſtitutũ, et quibus conferendum.

Verum cũ demonſtratum ſit, extremam unctionẽ uere, & proprie in ſacramentorum numero habendam eſſe: illud etiam ſequitur, eius inſtitutionem a Chriſto domino profectam eſſe; quæ poſtea a ſancto Iacobo apoſtolo fidelibus propoſita, & promulgata eſt. Quamquam idem Saluator huius unctionis ſpecimen quoddam dediſſe uiſus eſt, cum diſcipulos ſuos binos, & binos ante faciem ſuam miſit. de illis enim apud Euangeliſtam ita ſcriptum eſt: Exeuntes prædicabant, ut pænitentiam agerent, & Mar. 6.

dæmonia

dæmonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos ægros, & ſanabant. quam quidem unctionem non ab apoſtolis inuentam, ſed a Domino præceptam; non naturali aliqua uirtute præditam, ſed myſticam, potius ad ſanandos animos, quam ad corpora curanda inſtitutam fuiſſe, credendum eſt. Quare ſancti Dionyſius, Ambroſius, Chryſoſtomus, & Gregorius magnus aſſerunt, ut nullo modo dubitandum ſit, quin hoc unum ex ſeptem catholicæ Eccleſiæ ſacramentis ſumma cum religione accipere oporteat. Sed docendi ſunt fideles, quamuis hoc ſacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus adminiſtrandum non ſit. Ac primum excipiuntur, qui ſano, & infirmo corpore ſunt: ijs enim extremam unctionem tribuendam non eſſe, & Apoſtolus docet, cum inquit; Infirmatur quis in uobis? & ratio oſtendit; ſiquidem ob eam rem inſtituta eſt, non modo ut animæ, ſed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant; iccirco ijs etiam, qui adeo periculoſe ægrotare uidentur, ut, ne ſupremus illis uitæ dies inſtet, metuendum ſit, hoc ſacramentum præberi debet. In quo tamen grauiſſime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi obſeruare ſolent, cum, iam omni ſalutis ſpe amiſſa, uita, & ſenſibus carere incipiat. conſtat enim, ad uberiorem ſacramenti gratiam percipiendam plurimum ualere, ſi ægrotus, cum in eo adhuc

S.Dionyſius, Ambroſius, Chryſoſtomus, Gregorius.

Iacobi 5.

integra mens, & ratio uiget, fidemque, & religioſam animi uoluntatem afferre poteſt, ſacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum eſt, ut eo potiſſimum tempore cæleſtem medicinam adhibeant, illam quidem ſemper ui ſua admodum ſalutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi ſunt, magis profuturam intellexerint. Nemini igitur, qui graui morbo affectus non ſit, ſacramentum unctionis dare licet, tametſi uitæ periculum adeat; uel quia periculoſam nauigationem paret; uel quia prœlium initurus ſit, a quo certa mors illi impendeat; uel etiam, ſi capitis damnatus ad ſupplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis uſu carent, ad hoc ſacramentum ſuſcipiendũ apti non ſunt; & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias ſanare huius ſacramenti remedio opus ſit; amentes item, & furioſi, niſi interdum rationis uſum haberent, & eo potiſſimum tempore pij animi ſignificationẽ darent, peterentq. ut ſacro oleo ungerentur. nam qui ab ipſo ortu numquam mentis & rationis compos fuit, ungendus nõ eſt: ſecus uero ſi ægrotus, cum mente adhuc integra huius ſacramenti particeps fieri uoluiſſet, poſtea in inſaniam & furorẽ incidit. Non ſunt autem omnes corporis partes ungendæ, ſed eæ tantum, quas ueluti ſenſuum inſtrumenta natura homini attribuit, oculi propter uiſionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter guſtum, uel ſermonem, manus propter tactum; qui tametſi toto

corpore

corpore æquabiliter fuſus eſt; in ea tamen parte maxime uiget. Hunc autem ungendi ritum uniuerſalis Eccleſia retinet, atque etiam huius ſacramenti naturæ optime conuenit: medicamenti enim eſt inſtar. Ac quoniam in corporis morbis, quamuis uniuerſum corpus male affectum ſit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, a qua, tamquam a fonte, & origine, morbus manat; iccirco non totum corpus, ſed ea membra, in quibus potiſſimum ſentiendi uis eminet, renes etiam, ueluti uoluptatis, & libidinis ſedes, unguntur; tum pedes, qui nobis ingreſſus, & ad locum mouendi principium ſunt. In quibus illud obſeruare oportet, in una, eademq. ægrotatione, cum æger in eodem uitæ periculo poſitus eſt, ſemel tantum ungendum eſſe. Quod ſi poſt ſuſceptam hanc unctionem æger conualuerit; quoties poſtea in id uitæ diſcrimen inciderit, toties eiuſdem ſacramenti ſubſidium ei poterit adhiberi. ex quo patet, in eorum ſacramentorum numero, quæ iterari ſolent, reponendam eſſe.

Extrema unctio qua præparatione ſuſcipienda; quis miniſter, & fructus illius.

Quoniam uero omni ſtudio curare oportet, ne quid ſacramenti gratiam impediat; ei uero nihil magis aduerſatur, quam alicuius peccati mortiferi conſcientia; ſeruanda eſt catholicæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo, ut, ante extremam unctionem, pænitentiæ, & Euchariſtiæ ſacramentum adminiſtretur. Ac deinde ægroto perſuadere Parochi ſtudeát, ut ea fide ſe ungendum ſacerdoti præbeat, qua olim, qui ab apoſtolis ſanandi erant, ſe ipſos offerre conſueuerant.

ſueuerant. In primis autem animæ ſalus, deinde corporis ualetudo cum illa adiunctione, ſi ea ad æternam gloriam profutura ſit, expetenda eſt. Nec uero dubitare fideles debent, quin ſanctæ illæ, & ſollemnes preces a Deo audiantur, quibus ſacerdos non ſuam, ſed Eccleſiæ, & domini noſtri Ieſu Chriſti perſonam gerens utitur. Qua una maxime re cohortandi ſunt, ut huius ſaluberrimi olei ſacramētum ſancte, & religioſe ſibi adminiſtrandum curet, cum & acrior pugna inſtare, & uires cum animi, tum corporis deficere uideatur. Iam uero, quis extremæ unctionis miniſter ſit, ab eodem Apoſtolo, qui Domini legem promulgauit, didicimus: inquit n. Inducat presbyteros, quo nomine non eos ſignificat, Iacobi 5. *qui ætate prouectiores ſunt, quemadmodum ſapienter Tridentina Synodus expoſuit, aut qui in popu-* Tridē. Syn. *lo principem locum obtinent, ſed ſacerdotes, qui ab ipſis Epiſcopis per manuum impoſitionem rite ordinati ſunt. Sacerdoti igitur huius ſacramenti adminiſtratio commiſſa eſt. Neque tamen ex ſanctæ Eccleſiæ decreto cuiuis ſacerdoti, ſed proprio Paſtori, qui iuriſdictionem habeat, ſiue alteri, cui ille eius muneris fungendi poteſtatem fecerit, hoc ſacramentum adminiſtrare licet. Illud uero maxime animaduertendum eſt, ſacerdotem in ea adminiſtratione, quemadmodum etiam in alijs ſacramentis fit, Chriſti domini noſtri, & ſanctæ Eccleſiæ, eius ſponſæ, perſonam ſuſtinere. Explicandæ etiam ſunt accuratius utilitates, quas ex hoc ſacramento capi-*

mus

mus: ut, ſi nihil aliud fideles ad eius uſum poſſit al licere, ipſa ſaltem utilitate ducantur: cum ita com paratum ſit, ut omnia fere noſtris commodis metia mur. Docebunt igitur Paſtores, hoc ſacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, &, ut communi nomine appellantur, uenialia, remittit: exitiales enim culpæ, pænitentiæ ſacramento tolluntur. neque .n. hoc ſacramentum primario loco ad grauiorum criminum remiſſionem inſtitutum eſt: ſed baptiſmus tantum, & pænitentia ui ſua hoc efficiunt. Altera eſt ſacræ unctionis utilitas, quod animam a langore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & a ceteris omnibus
Iacobi 5. *peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi opportuniſſimum exiſtimandum eſt, cum gra-*
Tride. ſyn. *ui morbo affligamur, ac uitæ periculum impendet. Etenim homini natura inſitum eſt, ut nihil in rebus humanis æque, ac mortem, pertimeſcat; auget autem magnopere hunc timorem præteritorum ſcelerum memoria; cum præſertim grauiſſima conſcientiæ noſtræ accuſatio nos urgeat. ut enim ſcri-*
Sap. 4. *ptum eſt: Venient in cogitationem peccatorum ſuorum timidi, & traducent illos ex aduerſo iniquitates ipſorum. Deinde illa cura, & cogitatio uehementer angit, quod paulo poſt ſtare oporteat ante tribunal Dei, a quo de nobis iuſtiſſima pro eo, ac meriti fuerimus, ſententia ferenda ſit. Sæpe autem euenit, ut fideles hoc terrore perculſi, ſe miris modis exagitari ſentiant. Nihil autem ad mortis tranquilli-*

tatem magis conducit, quam ſi triſtitiam abyciamus, & læto animo Domini aduentum expectemus; paratique ſimus, depoſitum noſtrum, quandocumque illud a nobis repetere uoluerit, libenter reddere. Vt igitur hac ſollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & ſancto gaudio repleatur, extremæ unctionis ſacramentum efficit. Præterea, aliud etiam, quod merito omnium maximum uideri poteſt, ex eo conſequimur. nam etſi humani generis hoſtis, quoad uiuimus, numquam deſinit de interitu, & exitio noſtro cogitare: nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, ſi fieri poſſit, ſpem nobis diuinæ miſericordiæ eripiat, uehementius omnes neruos contendit, quam cum ſupremum uitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & uires hoc ſacramento ſubminiſtrantur, quibus aduerſarij uim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare poſſint. alleuatur enim, & erigitur ægri animus diuinæ bonitatis ſpe; eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert leuius, ac ipſis Dæmonis, calcaneo inſidiantis, artificium, & calliditatem facilius eludit. Accedit poſtremo, ſiquidem profutura ſit, etiam corporis ſanitas. Quod ſi ægroti hoc tempore eam minus conſequuntur, id quidem non ſacramenti uitio, ſed ob eam potius cauſam euenire credendum eſt, quod eorum magna pars, uel qui ſacro oleo perunguntur, uel a quibus adminiſtratur, fides infirmior eſt. teſtatur enim Euangeliſta, Matth. 13.

Domi-

Dominum apud ſuos multas uirtutes nō feciſſe propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam recte dici poteſt, Chriſtianam religionem, ex quo altius tamquam radices egit in animis hominum, minus iam huiuſmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim naſcentis Eccleſiæ initio neceſſaria eſſe uiderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. utcumque enim, quod ad corporis ualetudinem attinet, Dei conſilio & uoluntate ceciderit; certa ſpe niti fideles debent, ſe huius ſacri olei uirtute ſpiritualem ſanitatem conſecuturos eſſe; futurumque, ut, ſi eos uita decedere cōtingat, præclaræ illius uocis fructum percipiant, qua ſcriptum eſt; Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

Hæc de extremæ unctionis ſacramento breuiter quidem dicta ſunt: uerum, ſi hæc ipſa rerum capita a Paſtoribus latius, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt; dubitandum non eſt, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiāt.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

SI QVIS *aliorum ſacramentorum naturam, et rationem diligenter conſiderarit, facile perſpiciet, ea omnia ab ordinis ſacramento ita pendere, ut ſine illo partim confici, & adminiſtrari nullo modo queant; partim ſollemni cærimonia, & religioſo quodam ritu, ac cultu carere uideantur. Quare ne-*

ceſſe eſt, ut Paſtores inſtitutam ſacramentorum do ctrinam perſequentes, eo diligentius de ordinis etiã ſacramento ſibi agendum arbitrentur. Proderit au tem maxime hæc explicatio primum quidem illis ip ſis, deinde alijs, qui eccleſiaſticæ uitæ rationem in-greſſi ſunt, poſtremo etiam fideli populo; ipſis, quod, dum in huius argumenti tractatione uerſan-tur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc ſacra mento adepti ſunt, magis commouentur; alijs, qui in ſortem Domini uocati ſunt, partim ut eodem pie-tatis ſtudio afficiantur, partim uero, ut earum re-rum cognitionem percipiant, quibus inſtructi uiam ſibi ad ulteriores gradus facilius munire poſſint. Reliquis autem fidelibus primum quidem ut intelli gant, quo honore digni ſint eccleſiæ miniſtri; de-inde, quoniam ſæpe contingit, ut multi adſint, uel qui ſpe liberos ſuos adhuc infantes eccleſiæ miniſte-rio deſtinarint, uel qui ſua ſponte et uoluntate illud uitæ genus ſequi uelint; quos certe ignorare mini-me æquum eſt, quæ præcipue ad hanc rationem per-tinent: primum itaque fidelibus tradendum eſt, quanta ſit huius inſtituti, ſi ſummum eius gradum, hoceſt ſacerdotium ſpectemus, nobilitas, & excel lentia. nam cum Epiſcopi, & ſacerdotes tamquã Dei interpretes, & internuncij quidam ſint, qui eius nomine diuinam legem, & uitæ præcepta ho-mines edocent, & ipſius Dei perſonam in terris ge-runt; perſpicuum eſt, eam eſſe illorum functionem, qua nulla maior excogitari poſſit. quare merito nõ

ſolum angeli, ſed Dii etiam, quod Dei immortalis uim, & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tempore ſummam dignitatem obtinuerint; tamen noui teſtamenti ſacerdotes ceteris omnibus honore longe antecellunt. poteſtas enim tum corpus, & ſanguinem Domini noſtri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata eſt, humanam quoque rationem, atque intelligentiam ſuperat; nedum ei aliquid par, & ſimile in terris inueniri queat. Deinde uero, quemadmodum Saluator noſter a patre, apoſtoli autem, ac diſcipuli in uniuerſum mundum a Chriſto domino miſſi ſunt; ita quotidie ſacerdotes, eadem, qua illi, poteſtate præditi, ad conſum
Ephe. 4. *mationem ſanctorum in opus miniſterii in ædificationem corporis Chriſti mittuntur. Huius igitur tanti officii onus nemini temere imponendum eſt, ſed iis tantum, qui illud uitæ ſanctitate, doctri-*
Ad Heb. 5. *na, fide, prudentia ſuſtinere poſſint. Nec uero quiſquam ſumat ſibi honorem, ſed qui uocatur a Deo tamquam Aaron. Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Eccleſiæ miniſtris uocantur. nam qui in hoc miniſterium ſe ipſos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intelle-*
Hier. 23. *xiſſe docendum eſt, cum inquit: Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miſerius, nihil Eccleſiæ Dei calamitoſius eſſe poteſt.*

Sed

Sed quoniam in omni actione ſuſcipienda magnopere refert, quem ſibi quiſque finem conſtituat; (optimo enim fine poſito, recte omnia conſequuntur) de hoc in primis, qui ſacris initiari uolunt, admonendi ſunt, ut nihil ſibi tanto munere indignũ proponant. qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo grauius hoc tempore ea in re peccare fideles ſolent. Alij enim eo conſilio ad hanc uiuendi rationem ſe conuertunt, ut, quæ ad uictum, ueſtitumque neceſſaria ſunt, parent, ita ut, præter quæſtum, nihil aliud in ſacerdotio, quemadmodum uulgo ceteri omnes in quouis ſordidi artificij genere, ſpectare uideantur. Quamuis enim, ex apoſtoli ſententia, natura, & diuina lex iubeat, ut qui altari ſeruit, ex altari uiuat: tamen, quæſtus, & lucri cauſa ad altare accedere, maximum ſacrilegium eſt. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad ſacerdotalem ordinem ducit. Alij uero, ut diuitiis affluant, initiari uolunt. cuius quidem rei illud argumento eſt, quod, niſi opulentum aliquod eccleſiaſticum beneficium ijs deferatur, nullam ſacri ordinis cogitationem habent. hi uero ſunt, quos Saluator noſter mercenarios appellat; & quos Ezechiel dicebat, ſemet ipſos, & non oues paſcere. quorum turpitudo, & improbitas non ſolum ſacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iam nihil fere a fideli populo haberi poſſit contemptius, & abiectius; uerum etiam efficit, ut ipſi nihil amplius ex ſacerdotio conſequantur,

Quanta circumſpectione ad ſacros ordines accedẽdum.

1. ad Cor. 9

Ioan. 10.

Ezech. 34.

quam Iudas ex apoſtolatus munere; quod illi ſempiternū exitium attulit. Illi autem oſtio in Eccleſiam introire merito dicuntur, qui a Deo legitime uocati eccleſiaſtica munera eius unius rei cauſa ſuſcipiunt, ut Dei honori inſeruiant. Neque tamen hoc ita accipiendum eſt, quaſi eadem lex æque omnibus non ſit impoſita. Homines enim ob eam rem cōditi ſunt, ut Deum colant. quod præcipue fideles, qui baptiſmi gratiam conſecuti ſunt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis uiribus præſtare debent. Verū qui ordinis ſacramento initiari uolunt, hoc ſibi proponant opus eſt, ut non ſolum Dei gloriam in omnibus rebus quærant, quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune eſſe conſtat; ſed etiam ut alicui certo eccleſiæ miniſterio addicti, in ſanctitate, & iuſtitia illi ſeruiant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, ſed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus eſt, alij alia munera obeunt: ita, quamuis omnes fideles pietatem, & innocentiá ſectari omni ſtudio debeant, quibus rebus maxime Deus colitur, eos tamen, qui ordinis ſacramento ſunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in eccleſia exequi oportet. nam & ſacra pro ſe ipſis, & pro omni populo faciunt; & diuinæ legis uim tradunt; ad eamque prompto, & alacri animo ſeruandam fideles hortantur, & inſtituunt; & Chriſti domini ſacramenta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, adminiſtrant; &, ut uno uerbo comple-

complectamur, a reliquo populo ſegregati, in omnium longe maximo, & præſtantiſſimo miniſterio ſe exercent.

His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, quæ propria huius ſacramenti ſunt, ut intelligant fideles, qui in eccleſiaſticum ordinem cooptari uolunt, ad quodnam officij genus uocentur, quantaque ipſi Eccleſiæ, eiusque miniſtris poteſtas diuinitus tributa ſit. Ea autem duplex eſt, ordinis, & iuriſdictionis. Ordinis poteſtas ad uerum Chriſti domini corpus in ſacroſancta Euchariſtia refertur. Iurisdictionis uero poteſtas tota in Chriſti corpore myſtico uerſatur. ad ea enim ſpectat, Chriſtianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cæleſtemque beatitudinem dirigere. Verum ordinis poteſtas non ſolum conſecrandæ Euchariſtiæ uim, & poteſtatem continet, ſed ad eam accipiēdam hominum animos præparat, & idoneos reddit, ceteraque omnia complectitur, quæ ad Euchariſtiam quouis modo referri poſſunt. Eius uero plura ex ſacris litteris teſtimonia afferri poſſunt; ſed illa præclara, & grauiſſima ſunt, quæ apud ſanctos Ioannem, & Matthæum leguntur: inquit enim Dominus: Sicut miſit me Pater, & ego mitto uos: accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Et: Amen dico uobis: quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo; et quæcūque ſolueritis ſuper terram,

De duplici poteſtate eccleſiaſtica, ordinis et iuriſdictionis.

Ioan. 20.

Matth. 18.

*erunt ſoluta & in cælo. Quæ quidem loca a Paſto
ribus ex ſanctorum Patrum doctrina, & auctori-
tate explanata, maximum ueritati lumen afferre
poterunt. Hæc autem poteſtas plurimum illi præ-
ſtat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res
ſacras curarent, tributa eſt. Nam & illa ætas,
quæ ſcriptam legem anteceſſit, ſuum ſacerdotium,
ſuamque poteſtatem ſpiritualem habuerit, neceſſe
eſt, cum legem habuiſſe ſatis conſtet. hæc duo enim*
Ad Heb. 7. *ita coniuncta eſſe teſtatur Apoſtolus, ut, eorum al-
tero translato, ſimul etiam alterum transferri ne-
ceſſe ſit. Cum igitur naturali inſtinctu homines
agnoſcerent, Deum colendum eſſe; conſequens erat,
ut in quauis republica aliqui ſacrorum, & diuini
cultus procurationi præficerentur, quorum poteſtas
aliquo modo ſpiritualis diceretur. Eadem etiam po
teſtate populus Iſraeliticus non caruit: quæ tametſi
dignitate ſuperior fuit, quam illa, qua in lege na-
turæ ſacerdotes præditi erant, longe tamē inferior,
quam legis euangelicæ ſpiritualis poteſtas, exiſti-
manda eſt. hæc enim cæleſtis eſt, omnemque ange-
lorum etiam uirtutem ſuperat, neque a ſacerdotio*
A d Heb.7. *Moſaico, ſed a Chriſto domino, qui non ſecundum
Aaron ſacerdos fuit, ſed ſecundum ordinem Mel-
chiſedec ortum habet. is enim, qui ſumma pote-
ſtate gratiam tribuendi, & peccata remittendi præ
ditus fuit, hanc poteſtatem, quamuis uirtute defini
tam, & ſacramentis adſtrictam, Eccleſiæ ſuæ re-
liquit. quare ad eam exercendam certi miniſtri*

inſtituti

inſtituti ſunt, & ſollemni religione conſecrati: quæ quidem conſecratio ordinis ſacramentú, uel ſacra ordinatio uocatur. Placuit autem ſanctis Patribus hoc uocabulo uti, quod latiſſimam ſignificationem habet, ut dignitatem & excellentiam miniſtrorum Dei indicarent. Eſt enim ordo, ſi propriam eius uim, & notionem accipiamus, diſpoſitio ſuperiorum, & inferiorum rerum, quæ inter ſe ita aptæ ſunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc miniſterio multi ſint gradus, & uariæ functiones; omnia uero certa ratione diſtributa ſint, & collocata; recte, & commode ordinis nomen ei impoſitum uidetur. Quod auté inter cetera Eccleſiæ ſacramenta ſacra ordinatio numeranda ſit; ſancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ ſæpius repetita eſt, comprobauit. Trid. Syn. *nam cum ſacramentum ſit rei ſacræ ſignum; id uero, quod hac conſecratione extrinſecus fit, gratiam & poteſtatem ſignificet, quæ illi tribuitur, qui conſecratur; omnino ſequi perſpicuum eſt, ordinem uere ac proprie ſacramentum dicendum eſſe. quare Epiſcopus ei calicem cum uino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui ſacerdos ordinatur, inquit: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium &c. quibus uerbis ſemper docuit Eccleſia, dum materia exhibetur, poteſtatem cóſecrádæ Euchariſtiæ, charactere animo impreſſo, tradi, cui gratia adiuncta ſit, ad illud munus rite, et legitime obeundum: quod Apoſtolus his uerbis declarat: Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei,* 2. ad Tim. 1

quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed uirtutis, & dilectionis, & ſobrietatis.

Sacramentũ ordinis uarios habet ſui exercendi miniſtros.

Iam uero, ut ſacræ Synodi uerbis utamur, cum diuina res ſit tanti ſacerdotij adminiſtratio; cõſentaneum fuit, quo dignius, & maiori cum ueneratione exerceri poſſet, ut in eccleſiæ ordinatiſſima diſpoſitione plures eſſent, & diuerſi miniſtrorum ordines, qui ſacerdotio ex officio deſeruirent; atque hi quidem ita diſtributi, ut qui iam clericali tonſura inſigniti eſſent, per minores ad maiores aſcenderẽt. Docendum igitur erit, hoſce omnes ordines ſeptenario numero contineri, ſemperq. ita a catholica Eccleſia traditum eſſe: quorum nomina hæc ſunt, Oſtiarius, Lector, Exorciſta, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem miniſtrorum numerum recte ita definitum eſſe, probari poteſt propter ea miniſteria, quæ ad ſacroſanctum miſſæ ſacrificium, & Euchariſtiam uel conficiendam, uel adminiſtrandam, cuius cauſa præcipue ſunt inſtituta, neceſſaria uidentur. Ex his alij maiores, qui etiam ſacri dicuntur, alij minores ſunt. Maiores, uel ſacri, ſunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, et Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorciſtæ, Lectores, Oſtiarij: de quorum ſingulis pauca dicenda ſunt; ut habeant Parochi, unde eos potiſſimum inſtituant, quos nouerint aliquo ordine initiandos eſſe. Incipiendum eſt autem a prima tonſura: quam quidem, docere oportet, quandam præpara-

parationem eſſe ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptiſmum exorciſmis, ad matrimonium ſponſalibus præparari ſolent: ita, cum, tonſo capillo, Deo dedicantur, tamquam aditus ad ordinis ſacramentum illis aperitur. declaratur enim, qualis eſſe debeat, qui ſacris imbui cupit. Nam Clerici nomen, quod ei tunc primum imponitur, ab eo deductum eſt, quod Dominum ſortem, & hereditatẽ ſuam habere incipiat; ueluti qui in Hebræorum populo, diuino cultui mancipati erant: quibus uetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promiſſionis diſtribui, cum inquit: Ego pars, & hereditas tua. Ac quamuis id omnibus fidelibus commune ſit, præcipua tamen ratione ijs conueniat neceſſe eſt, qui ſe Dei miniſterio conſecrarunt. Tondentur uero capilli ad coronæ ſpeciem, & ſimilitudinẽ, quam perpetuo conſeruare oportet: & ut quiſque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur; ſic eius orbis forma latior circumſcribi debet. quod quidem ex apoſtolorum traditione acceptum eſſe, docet Eccleſia; cum de huiuſmodi tondendi more ſancti Dionyſius Areopagita, Auguſtinus, Hieronymus, uetuſtiſſimi, & grauiſſimi Patres, meminerint. Primum autem omnium, ferunt, apoſtolorum Principem eam conſuetudinem induxiſſe ad memoriam coronæ, quæ ex ſpinis contexta Saluatoris noſtri capiti fuit impoſita; ut, quod impij ad Chriſti ignominiam, & cruciatum excogitarunt, eo apoſtoli ad decus, & gloriam uterentur; ſimulque ſignificarent

Num. 18.

S. Dionyſius.

rent, curandum eſſe a miniſtris Eccleſiæ, ut omnibus in rebus Chriſti domini noſtri ſpeciem, & figuram gerant. Quamquam nonnulli aſſerant, hac nota regiam dignitatem declarari, quæ iis maxime, qui in ſortem Domini uocati ſunt, uidetur conuenire. Quod enim Petrus apoſtolus fideli populo tribuit; Vos genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta; peculiari quadam, & magis propria ratione ad eccleſiaſticos miniſtros pertinere facile intelligimus. etſi non deſunt, qui uel perfectioris uitæ profeſſionem a Clericis ſuſceptam circuli figura, quæ omnium perfectiſſima eſt, ſignificari exiſtimẽt, uel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis uacuitatem declarari putent; quod capilli, ſuperuacaneum quiddam in corpore, tondeantur. Poſt primam Tonſuram ad Oſtiarii ordinem primus gradus fieri conſueuit. Eius munus eſt, templi claues, & ianuam cuſtodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad ſanctum etiam Miſſæ ſacrificium aſſiſtebat, curaturus ne quis propius, quam par eſſet, ad ſacram aram accederet, & ſacerdotẽ rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam miniſteria illi commiſſa erant; ut ex ritibus, quæ ad eius conſecrationem adhibentur, perſpici poteſt. nam Epiſcopus claues ex altari acceptas ei tradens, quem Oſtiarium uult inſtituere, Sic age, inquit, quaſi redditurus Deo rationem pro iis rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem

1.Pet. 2.

in antiqua Eccleſia huius ordinis dignitatem fuiſſe, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Eccleſia ſeruari animaduertimus. Nam Theſaurarij offi-cium, qui erat idem ſacrarii cuſtos, quod ad Oſtia-rios pertinebat, inter honeſtiores eccleſiæ functio-nes etiam nunc habetur. Secundus ordinis gradus eſt Lectoris munus. Ad eum pertinet, in eccleſia ueteris, & noui teſtamenti libros clara uoce, & di-ſtincte recitare, præſertim uero eos, qui inter no-cturnam pſalmodiam legi ſolent. Eius quoque par-tes erant, prima religionis Chriſtianæ rudimenta fidelibus tradere. Epiſcopus itaque, præſente popu-lo, in eius ordinatione librum, quo deſcripta ſunt, quæ ad hanc functionem attinent, illi tradens, in-quit: Accipe, & eſto uerbi Dei relator, habitu-rus, ſi fideliter, et utiliter impleueris officium tuũ, partem cum iis, qui uerbum Dei bene miniſtrarũt ab initio. Tertius eſt ordo Exorciſtarum, quibus po teſtas data eſt nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis ſpiritibus obſidentur. quare Epiſco-pus, cum eos inſtituit, librum, in quo exorciſmi continentur, eis porrigit, uſus ea formula uerbo-rum: Accipe, & commenda memoriæ, & habe poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos. Acolytorum quartus eſt gradus, & ultimus eorum omnium, qui minores, & non ſacri, appellantur. eorum munus eſt, miniſtros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris miniſterio aſſectari, eiſque

operam dare. Præterea lumina deferunt, & aſſeruant, cum Miſſæ ſacrificium celebratur, præcipue uero, cum euangelium legitur: ex quo & ceroferarij alio nomine uocati ſunt. cum itaque ordinantur, hic ritus ab Epiſcopo ſeruari conſueuit. Primùm quidem, poſtquam eos officij ſui diligenter admonuit, lumina eorum ſingulis tradit in hũc modum: Accipe ceroferarium cum cereo, & ſcias te ad accẽdenda eccleſiæ luminaria mancipari in nomine Domini. Deinde item urceolos uacuos, quibus aqua & uinum in ſacrificio miniſtratur: Accipe urceolos ad ſuggerendum uinũ, & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti in nomine Domini. A minoribus ordinibus, iiſdemque non ſacris, de quibus hactenus dictum eſt, ad maiores, & ſacros legitimus aditus, & aſcenſus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus eſt, ut nomen ipſum declarat, Diacono ad altare inſeruire. ſacra enim lintea, uaſa, panem, & uinum, ad ſacrificij uſum neceſſaria, parare debet. nunc Epiſcopo, & ſacerdoti aquam præbet, cum manus in Miſſæ ſacrificio abluunt. Epiſtolam etiã, quæ olim a Diacono in Miſſa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tamquam teſtis ad ſacrum aſſiſtit, probibetq. ne ſacerdos ſacra faciens a quopiam perturbari poſſit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi miniſterium ſpectant, ex ſollemnibus cærimoniis, quæ in illius conſecratione adhibentur, licet cognoſcere. Primũ enim Epiſcopus legem perpetuæ continentiæ huic

huic ordini impoſitam eſſe admonet, edicitque neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum eſſe, cui ultro hanc legem accipere non ſit propoſitum: deinde, poſt ſollemnem litaniarũ precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones ſint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum ſinguli, qui ordinantur, ab Epiſcopo quidem calicem, & ſacram patenam accipiunt, ab Archidiacono uero, ut intelligatur Subdiaconum Diaconi officio ſubſeruire, urceolos, uino & aqua plenos, una cum lebete, & linteolo, quo manus abſterguntur, dicente Epiſcopo: Videte, cuiuſmodi miniſterium uobis traditur: ideo uos admoneo, ut ita uos exhibeatis, ut Deo placere poſſitis. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Epiſcopus ſacris ueſtibus Subdiaconum ornauit, ad quarum ſingulas propria uerba, & cærimoniæ adhibentur, tradit ei epiſtolarum librum, ac dicit: Accipe librum epiſtolarum, & habe poteſtatem legendi eas in eccleſia ſancta Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis. Secundum autem ſacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius miniſterium latius patet, ſanctiusque ſemper habitum eſt. ad eum enim pertinet, Epiſcopum perpetuo ſequi, concionantem cuſtodire, eique, & ſacerdoti ſacra facienti, uel alia ſacramenta adminiſtranti præſto eſſe, & in Miſſæ ſacrificio euangelium legere. olim uero fidelium animos ſæpius excitabat, ut ſacra attenderent. ſanguinem etiam Domini miniſtrabat. in quibus eccleſiis ea

conſuetudo

conſuetudo erat, ut fideles Euchariſtiam ſub utraq. ſpecie ſumerent. Diacono præterea eccleſiaſticorũ bonorum diſpenſatio commiſſa erat, ut unicuique neceſſaria ad uictum ſubminiſtraret. Ad Diaconũ etiam attinet, tamquam Epiſcopi oculum, perueſtigare, quinam in urbe pie, & religioſe, quiue ſecus uitam traducant; qui ad ſacrificium, & concionem ſtatis temporibus conueniant, qui rurſus non conueniant: ut, cum de omnibus Epiſcopum certiorem fecerit, ille uel priuatim unumquemque hortari, admonere, uel palam corrigere, & obiurgare poſſit, uti ſe magis profecturum eſſe intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis ſacramento initiandi ſunt, ante Epiſcopum ſtatuere. Licet ei præterea, ſi abſit Epiſcopus, & ſacerdos, euangelium explanare, non tamen e ſuperiori loco, ut intelligatur hoc eius proprium munus non eſſe. Quanta uero diligentia adhibenda ſit, ne quis eo munere indignus ad hunc ordinis gradum aſcendat, Apoſtolus oſtendit, cum
1. Ad Tim. 3 *ad Timotheum Diaconi mores, uirtutem, & integritatem expoſuit. Hoc idem ſatis etiam declarát ritus, & ſollemnes cærimoniæ, quibus ab Epiſcopo conſecratur. Pluribus enim & ſanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi ordinationem utitur Epiſcopus, & alia addit ſacrarum ueſtium ornamenta. Præterea, manus ei imponit:*
Act. 6. *quod quidem ab apoſtolis factitatum eſſe legimus, cum primos Diaconos inſtituerunt. Denique euangeliorum*

geliorum librum ei tradit his uerbis: Accipe poteſtatem legendi euangelium in Eccleſia Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine Domini. Tertius, omniumque ſacrorum ordinum ſummus gradus eſt ſacerdotium: qui uero illo præditi ſunt, eos ueteres Patres duobus nominibus uocare ſolent. interdum enim Presbyteros appellant, quod græce ſeniores ſignificat, non ſolum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maxime neceſſaria eſt, ſed multo magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. ut enim ſcriptum eſt; Senectus uenerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata. cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis uita immaculata. Interdum uero Sacerdotes uocant, tum quia Deo conſecrati ſunt, tum quia ad eos pertinet ſacramenta adminiſtrare, ſacrasque res, & diuinas tractare. Sed quoniam duplex ſacerdotium in ſacris litteris deſcribitur, alterum interius, alterum externum; utrumque diſtinguendum eſt; ut, de quo hoc loco intelligatur, a Paſtoribus explicari poſſit. Quod igitur ad interius ſacerdotium attinet, omnes fideles, poſtquam ſalutari aqua abluti ſunt, ſacerdotes dicuntur, præcipue uero iuſti, qui ſpiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio Ieſu Chriſti, ſummi ſacerdotis, uiua membra effecti ſunt. hi enim fide, quæ charitate inflāmatur, in altari mētis ſuæ ſpirituales Deo hoſtias immolant: quo in genere bonæ omnes, & honeſtæ actio-

Sap. 4.

actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numeran
Apoc.1. *dæ ſunt. Quare in Apocalypſi ita legimus: Chri-*
ſtus lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum, & ſacerdotes Deo, & patri ſuo.
1. Pet.2. *In quam ſententiam ab apoſtolorum Principe dictum eſt: Ipſi tamquam lapides uiui ſuperædificamini domus ſpirituales, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ie-*
ad.Rom.12 *ſum Chriſtum. Et Apoſtolus nos hortatur, ut exhibeamus corpora noſtra hoſtiam uiuẽtem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequiũ noſtrum. Da-*
Pſal.50. *uid item multo ante dixerat: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Quæ omnia ad interius ſacerdotium ſpectare, facile intelligitur. Externum uero ſacerdotium, non omnium fidelium multitudini, ſed certis hominibus conuenit, qui legitima manuũ impoſitione, ſollemnibusque ſanctæ Eccleſiæ cærimoniis inſtituti, & Deo conſecrati, ad aliquod proprium, ſacrumque miniſterium adſcribuntur. Hoc ſacerdotii diſcrimen in ueteri etiam lege obſeruari poteſt. nam de interiori Dauidem locutum eſſe, paulo ante demonſtratum eſt. externi uero, nemo ignorare poteſt, quam multa Dominus Moyſi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea, uniuerſam leuiticam tribum miniſterio templi adſcripſit, ac lege cauit, ne quis ex alia tribu in eam functionem ſe in-*
2.Paral.26. *ferre auderet: quare Ozias Rex lepra a Domino percuſſus, quod ſacerdotale munus uſurpaſſet,*

arrogantiæ,

arrogantiæ, & ſacrilegij ſui grauiſſimas pœnas dedit. Quia igitur eandem ſacerdotij diſtinctionem in lege euangelica licet animaduertere; docendi erunt fideles, nunc de ſacerdotio externo agi, quod certis hominibus attributum eſt. hoc enim tãtummodo ad ordinis ſacramentum pertinet. Sacerdotis igitur munus eſt, Deo ſacrificium facere, eccleſiaſtica ſacramenta adminiſtrare, quemadmodum ex conſecrationis ritibus perſpicitur. Nam Epiſcopus cum aliquem ſacerdotem inſtituit, primum quidem manus ei, una cum omnibus ſacerdotibus, qui adſunt, imponit: deinde ſtolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, ſacerdotem uirtute indui ex alto, qua poſſit crucem Chriſti domini, & iugum ſuaue diuinæ legis perferre, eamque non uerbis ſolum, ſed uitæ ſanctiſſime, & honeſtiſſime actæ exẽplo tradere. Poſtea manus ſacro oleo inungit: tum uero calicem cum uino, & patenam cum hoſtia tradit, dicens: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium Deo, Miſſasque celebrandi tam pro uiuis, quam pro defunctis. Quibus cærimonijs, & uerbis interpres, ac mediator Dei, & hominum conſtituitur: quæ præcipua ſacerdotis functio exiſtimãda eſt. Ad extremum uero, manibus iterum eius capiti impoſitis, Accipe, inquit, ſpiritum ſanctum: quorum remiſeris peccata, remittuntur eis; & quorum retinueris, retenta ſunt. eique cæleſtem illam, quam Dominus diſcipulis ſuis dedit, peccata Ioan. 20.

retinendi, ac remittendi poteſtatem tribuit. Hæc uero ſunt ſacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera: qui tametſi unus eſt, uarios tamen dignitatis, & poteſtatis gradus habet. Primus eſt eorum, qui ſacerdotes ſimpliciter uocatur: quorum functiones hactenus declaratæ ſunt. Secundus eſt Epiſcoporum, qui ſingulis epiſcopatibus præpoſiti ſunt; ut non ſolum ceteros eccleſiæ miniſtros, ſed fidelem populum regant, & eorum ſaluti ſumma cum uigilantia, & cura proſpiciant. quare in ſacris litteris Paſtores ouium ſæpe appellantur: quorum munus, & officium Paulus deſcripſit, ut in apoſtolorum Actis legimus, in ea concione, quam
Act. 20. *ad Epheſios habuit. Itemque a Petro, apoſtolorum*
1. Pet. 5. *Principe, diuina quædam Epiſcopalis miniſterii regula tradita eſt: ad quam ſi Epiſcopi actiones ſuas dirigere ſtudeant, dubitandum non erit, quin Paſtores boni & ſint, & habeantur. Sed iidem Epiſcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui Principes ſacerdotum, Pontifices appellare conſueuerunt. Tertius gradus eſt Archiepiſcoporum, qui pluribus Epiſcopis præſunt: qui Metropolitani etiam uocantur, quod illarum urbium antiſtites ſint, quæ tamquam matres habeantur illius prouinciæ. quare ſuperiorem, quam Epiſcopi, locum, & ampliorem poteſtatē habent, tametſi ab Epiſcopis ordinatione nihil differunt. In quarto gradu Patriarchæ collocantur, ideſt primi, ſupremiq. Patres. Olim in uniuerſa Eccleſia, præter ſum-*

ſummum Romanum Pont. quatuor tantũ Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. nam Conſtantinopolitanus, etſi ad eum poſt omnes alios hic honos delatus eſt, tamen ob imperii maieſtatem altiorem locum obtinuit. Proximus eſt Alexandrinus, cuius eccleſiam Marcus euangeliſta iuſſu Principis apoſtolorum fundauit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus ſedem primo locauit. Extremum gradum habet Hieroſolymitanus; quam eccleſiam Iacobus, frater Domini, rexit. Præter hos omnes, catholica Eccleſia Romanum Pont. Max. quem in Epheſina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiſcopum, totius orbis terrarum patrem, & Patriarcham appellat, ſemper uenerata eſt. cum enim in Petri apoſtolorum Principis cathedra ſedeat, in qua uſque ad uitæ finem ſediſſe conſtat, ſummum in eo dignitatis gradum, & iuriſdictionis amplitudinẽ nõ quidem ullis Synodicis, aut aliis humanis conſtitutionibus, ſed diuinitus datam agnoſcit. quamobrem omniũ fideliũ, & Epiſcoporũ, ceterorumq. antiſtitum, quocumq. illi munere, et poteſtate præditi ſint, pater, ac moderator uniuerſali Eccleſiæ, ut Petri ſucceſſor, Chriſtique domini uerus, et legitimus Vicarius, præſidet. Ex his itaque Paſtores docebunt, et quæ ſint eccleſiaſticorũ ordinũ, ac graduũ præcipua munera, et functiones, et quis huius ſacramẽti miniſter ſit. conſtat.n. ad Epiſcopum eam adminiſtrationẽ pertinere: quod etiã ſanctarum litterarum auctoritate, certiſſima

traditione, omnium Patrum teſtimonio, Conciliorum decretis, ſanctæ Eccleſiæ uſu, & conſuetudine facile erit comprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permiſſum ſit, ut minores, & non ſacros ordines interdum adminiſtrent: tamen hoc proprium Epiſcopi munus eſſe nemo dubitat; cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis ordinibus, qui maiores, & ſacri dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes unus tantum Epiſcopus ordinat: Epiſcopi ex apoſtolorum traditione, quæ perpetuo in Eccleſia cuſtodita eſt, a tribus Epiſcopis conſecrantur.

Quinam debeant ad dignitatẽ ſacerdotij admitti.

Sequitur nunc, ut explicetur, quinam ad hoc ſacramentum, in primisque ad ſacerdotalem ordinem apti ſunt, & quæ in eis potiſſimum requirantur. ex hoc enim difficile non erit ſtatuere, quid in aliis ordinibus dandis, pro cuiuſque officio, & dignitate, obſeruare oporteat. Maximam autem in hoc ſacramento cautionem adhibendam eſſe, ita colligitur, quod cetera gratiam ad illorum ſanctificationem, & uſum tribuunt, a quibus percipiuntur: at uero qui ſacris initiantur, ob eam rem cæleſtis gratiæ participes fiunt, ut eorum miniſterio, Eccleſiæ, atque adeo omnium hominum ſaluti cõſulatur. ex quo factum eſſe intelligimus, ut ſtatis tantummodo diebus, quibus etiam ſollemnia ieiunia ex uetuſtiſſimo catholicæ Eccleſiæ more indicuntur, ordinationes fiant: ut ſcilicet fidelis populus eiuſmodi ſacrarum rerum miniſtros pijs, & ſanctis precationibus

tionibus a Deo impetret, qui ad tanti miniſterij poteſtatem recte, & cum Eccleſiæ utilitate gerẽdam aptiores eſſe uideantur. Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus eſt, uitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet; non ſolum quia, ſi alicuius mortiferi peccati conſcius ſe initiari curet, uel etiam patiatur, nouo ſe, & maximo ſcelere obſtringit; ſed etiam, quia uirtutis, & innocentiæ lumen aliis præferre debet. ea de re quid Apoſtolus Tito, & Timotheo præcipiat, Paſtoribus declarandum erit: & ſimul illud docendum, ea corporis uitia, quæ in ueteri lege ex Domini præſcriptione aliquem ab altaris miniſterio excludebant, in euangelica lege ad animæ uitia præcipue transferenda eſſe. Quare ſanctam illam conſuetudinem in Eccleſia ſeruari animaduertimus, ut qui ſacris initiandi ſunt, prius pænitentiæ ſacramento conſcientiam purgare diligenter ſtudeant. Præterea in Sacerdote non ſolum ea cognitio requirenda eſt, quæ ad ſacramentorũ uſum, & tractationem pertinet; ſed etiam ſacrarum litterarum ſcientia ita inſtructum eſſe oportet, ut populo Chriſtianæ fidei myſteria, & diuinæ legis præcepta tradere, ad uirtutem, & pietatem incitare, a uitijs reuocare fideles poſſit. Sacerdotis enim duo ſunt munera: quorum alterum eſt, ut ſacramenta rite conficiat, & adminiſtret: alterum, ut populum, fidei ſuæ commiſſum, iis rebus, & inſtitutis, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, erudiat. Malachias enim ita teſtatur: Labia

ad Titum 1. 1. ad Tim. 3

Malach. 2.

*ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirét ex ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt. Vt igitur in horum altero, ſi mediocri cognitione ſit ornatus, præſtare, quod debet, poſſit; alterum certe non uulgarem, ſed exquiſitam potius doctrinam deſiderat: quamuis æque ab omnibus ſacerdotibus ſumma reconditarum rerum ſcientia non exigatur, ſed quæ ad ſuſcepti officij, & miniſterij functionem unicuique ſatis eſſe poſſit. Pueris autem, & furioſis, uel amentibus, quod uſu rationis carent, hoc ſacramentũ dandum non eſt: quamuis, ſi iis quoque adminiſtraretur, ſacramenti characterẽ in eorũ animam imprimi, certo credẽdum ſit. Qui uero ætatis annus in ſingulis ordinibus ſit expectãdus, ex ſacri Tridẽtini Concilij decretis facile erit co*Tridẽ. Syn.*gnoſcere. Excipiuntur etiam ſerui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non ſui iuris, ſed in alterius poteſtate eſt: uiri præterea ſanguinum, & homicidæ, quia eccleſiaſtica lege repelluntur, atque irregulares ſunt: ſpurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non ſunt procreati. decet enim, ut, qui ſacris addicuntur, nihil in ſe habeant, quo ab aliis merito contemni, ac deſpici poſſe uideantur. Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo inſigni corporis uitio deformes, aut manci ſunt: ea enim fœditas, & debilitatio tum offenſionem habet, tum uero ſacramentorum adminiſtrationem impediat, neceſſe eſt.*

Sed

Sed iam his rebus expoſitis, ſupereſt, ut Paſtores doceant, qui ſint huius ſacramenti effectus. Conſtat uero, quamuis ordinis ſacramentum, ut antea dictum eſt, maxime ad Eccleſiæ utilitatem, & pulchritudinem ſpectet, tamen in eius quoque anima, qui ſacris initiatur, ſanctificationis gratiam efficere; qua idoneus, habilíſque ad recte munus ſuum fungendum, ſacramentaque adminiſtranda reddatur: quemadmodum etiam baptiſmi gratia quilibet ad alia ſacramenta percipienda aptus efficitur. Aliam quoque gratiam hoc ſacramento tribui perſpicuum eſt, præcipuam uidelicet poteſtatem, quæ ad ſanctiſſimum Eucharistiæ ſacramentum refertur, in ſacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini noſtri corpus & ſanguinem unus poteſt conficere, in alijs uero inferiorum ordinum miniſtris maiorem, minoremue, quo quiſque miniſterio ſuo magis, minusue ad altaris ſacramenta accedit. Atque hæc etiam character ſpiritualis dicitur; quod qui ſacris imbuti ſunt, interiori quadam nota, animæ impreſſa, ab alijs fidelibus diſtinguantur, ac diuino cultui mancipentur. ad quam Apoſtolus uidetur ſpectaſſe, cum ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, cũ impoſitione manuũ presbyterij. Et alibi: Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearũ. Hæc de ordinis ſacramento ſatis dicta ſint. potiora.n. tantum

De præclaris ſacramẽti ordinis effectibus.

1. ad Tim. 4

rerum capita Paſtoribus tradere profeſſi ſumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Chriſtiana pietate erudiendi argumenta ſuppeditarent.

DE MATRIMONII SACRAMEMTO.

QVONIAM *Paſtoribus beata & perfecta Chriſtiani populi uita propoſita eſſe debet, ijs quidem maxime optādum eſſet, quod Apoſtolus ſe cupere*
1. ad Cor. 7. *ad Corinthios ſcribebat his uerbis: Volo omnes homines eſſe ſicut me ipſum: nimirum, ut omnes continentiæ uirtutem ſectarentur: nihil enim beatius in hac uita fidelibus poteſt contingere, quam ut animus, nulla mundi cura diſtractus, ſedataque, & reſtincta omni carnis libidine, in uno pietatis ſtudio, & cæleſtium rerum cogitatione conquieſcat. ſed*
1. ad Cor. 7. *quoniam, ut idem Apoſtolus teſtatur, unuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius uero ſic; & matrimonium magnis, & diuinis bonis ornatum eſt, ita ut inter alia catholicæ Eccleſiæ ſacramenta uere, & proprie numeretur,*
Ioan. 2. *ac Dominus nuptiarum celebritatem præſentia ſua honeſtarit: ſatis apparet, eius doctrinam tradendam eſſe; cū præſertim liceat animaduertere, tum ſanctum Paulum, tum apoſtolorum Principem, quæ non ſolum ad dignitatem, ſed etiam ad officia matrimonii pertinebant, pluribus locis accurate*

ſcripta

ſcripta reliquiſſe. Diuino enim ſpiritu afflati optime intelligebant, quanta, & quam multa commoda ad Chriſtianam ſocietatem peruenire poſſent, ſi fideles matrimonij ſanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam ſeruarent; contra uero, ea ignorata, uel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Eccleſiam importari. Primum itaque matrimonij natura, & uis explicanda eſt. nam cum uitia ſæpe honeſti ſimilitudinem gerant; cauere oportet, ne fideles, falſa matrimonij ſpecie decepti, turpitudine, & nefarijs libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ cauſa, a nominis ſignificatione ordiendum eſt.

Matrimonium ab eo dicitur, quod femina iccirco maxime nubere debet, ut mater fiat; uel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus eſt. Coniugium quoque a coniungendo appellatur; quod legitima mulier cum uiro quaſi uno iugo adſtringatur. Præterea nuptiæ, quia, ut inquit ſanctus Ambroſius, pudoris gratia puellæ ſe obnuberent: quo etiam declarari uidebatur, uiris obedientes, ſubiectasque eſſe oportere. Ita uero ex communi theologorum ſententia definitur: Matrimonium eſt uiri, & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas perſonas, indiuiduam uitæ conſuetudinem retinens. cuius definitionis partes ut planius intelligantur, docendum eſt, quamuis hæc omnia in perfecto matrimonio inſint, conſenſus uidelicet interior, pactio externa, uerbis expreſſa, obligatio, Matrimonij deſcriptio, uis, & natura. S. Ambroſ.

&

& uinculum, quod ex ea pactione efficitur, et coniugum copulatio, qua matrimonium cõſummatur; nihil horum tamen matrimonij uim & rationem proprie habere, niſi obligationem illam, et nexum, qui coniunctionis uocabulo ſignificatus eſt. Additur uero, Maritalis, quoniam alia pactionum genera, quibus uiri, & mulieres obligantur, ut ſibi mutuam operam præſtent, uel pretu, uel alterius rei cauſa, prorſus aliena ſunt a matrimonii ratione. Sequitur deinde, Inter legitimas perſonas: quoniá qui a nuptiarum coniunctione legibus omnino excluſi ſunt, ij matrimonium inire nõ poſſunt; neque, ſi ineant, ratum eſt. exempli enim gratia: qui intra quartum gradum propinquitate coniuncti ſunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus conſtituta eſt, ad matrimonii iuſta fœdera ineunda apti eſſe non poſſunt. Quod uero extremo loco poſitum eſt, Indiuiduam uitæ conſuetudinem retinens; indiſſolubilis uinculi naturam declarat, quo uir, & uxor colligantur. Ex iis igitur patet, matrimonii naturam, & rationem in uinculo illo conſiſtere. Nam quod aliæ clariſſimorum uirorum definitiones hoc uidentur conſenſui tribuere, ut, cum dicunt, coniugium eſſe conſenſum maris, & feminæ; hoc ita accipiendum eſt, conſenſum ipſum matrimonii cauſam effectricem eſſe: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non poteſt, niſi ex conſenſu, & pactione.

Conc. Florenti.

Sed

Sed illud maxime neceſſarium eſt, ut conſenſus uerbis, quæ præſens tempus ſignificant, exprimatur. neque enim matrimonium eſt ſimplex donatio, ſed mutua pactio: atque ita fit, ut conſenſus alterius tantum, ad matrimonium coniungendum ſatis eſſe non poſſit, ſed duorum inter ſe mutuum eſſe oporteat. atqui ad declarandum mutuum animi conſenſum uerbis opus eſſe, perſpicuum eſt. Si enim ex interiori tantum conſenſu, ſine aliqua externa ſignificatione matrimonium conſtare poſſet; illud etiam ſequi uideretur, ut, cum duo, qui diſiunctiſſimis & maxime diuerſis in locis eſſent, ad nuptias conſentirent, ante quam alter alteri uoluntatem ſuam uel litteris, uel nunciis declaraſſet, ueri, & ſtabilis matrimonii lege coniungerentur: quod tamen a ratione, & ſanctæ Eccleſiæ conſuetudine, & decretis alienum eſt. Recte autem dicitur oportere, ut conſenſus uerbis exprimatur, quæ præſentis temporis ſignificationem habeant. nam, quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, ſed ſpondent. deinde, quæ futura ſunt, nondum eſſe perſpicuum eſt: quæ uero non ſunt, parum, uel nihil firmi, aut ſtabilis habere exiſtimandum eſt. Quare nondum connubii ius in eam mulierem quiſquam habet, quam ſe in matrimonium ducturum eſſe pollicetur; neque ſtatim ab eo impletum eſt, quod ſe facturum promiſit. tametſi fidem præſtare debet: quod ſi non faciat, uiolatæ

fidei

ſidei reus eſſe conuincitur: At uero qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quamuis poſtea pæniteat, tamen, quod factum eſt, mutare, irritumue, & infectum reddere non poteſt. Cum itaque coniugij obligatio nuda promiſſio non ſit, ſed eiuſmodi abalienatio, qua re ipſa uir mulieri, & uiciſſim mulier uiro corporis ſui poteſtatem tradit; idcirco neceſſe eſt, uerbis, quæ præſens tempus deſignant, matrimonium contrahi: quorum uerborum uis, poſtquam etiam enũciata ſunt, permanet, uirumq. & uxorem indiſſolubili uinculo conſtrictos tenet. Sed uerborum loco tum nutus, & ſigna, quæ intimum conſenſum aperte indicent, ſatis ad matrimonium eſſe poſſunt; tum ipſa etiam taciturnitas, cũ puella propter uerecundiã non reſpondet, ſed pro ea parentes loquuntur. Ex iis igitur Parochi fidelibus tradent, matrimonij naturam, & uim in uinculo, & obligatione ſitam eſſe; ac præter conſenſum, eo, quo dictum eſt, modo expreſſum, ut uerum matrimonium exiſtat, concubitum neceſſario non requiri. nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula interceſſerat, ut Patres teſtantur, uero matrimonio iunctos fuiſ
Gen. 2. *ſe plane conſtat. quare a ſanctis Patribus dictum eſt, matrimonium non concubitu, ſed conſenſu exi*
S. Ambroſ. *ſtere: quod etiam a ſancto Ambroſio in libro de Virginibus repetitum legimus.*

Duplex matrimonii ratio, ut eſt in *Iam uero, hiſce explicatis, illud docendum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam uel*

uel ut naturalis coniunctio, (coniugium enim non ab hominibus inuentum, ſed a natura) uel ut ſacramentum, cuius uis naturalium rerum condicionem ſuperat, conſiderandum eſt. ac quoniam gratia naturam perficit, (neque prius quod ſpiritua le eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale); rei ordo poſtulat, ut de matrimonio, ut natura conſtat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendũ ſit: tum uero, quæ illi, ut ſacramentum eſt, conueniunt, explananda erunt. In primis itaque docendi ſunt fideles matrimonium a Deo inſtitutum eſſe: ſcriptum eſt enim in Geneſi: Maſculum, *& feminam creauit eos, benedixitque illis Deus, et ait; Creſcite, & multiplicamini: &, Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Ac paulo poſt: Adæ uero non inueniebatur adiutor ſimilis eius. Immiſit ergo dominus Deus ſoporem in Adam: cumque obdormiſſet, tulit unã de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit dominus Deus coſtam, quã tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam; dixitque Adam; Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: hæc uocabitur uirago, quoniam de uiro ſumpta eſt. quamobrem relinquet homo patrẽ ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Quæ, ipſo Domino auctore apud ſanctum Matthæum, oſtendunt matrimonium diuinitus inſtitutum eſſe. Neque uero Deus matrimonium tantummodo inſtituit, uerum, ut*

[Margin: officium naturæ, et ut ſacramẽtũ. — 1. Corin. 14. — Gen. 1. — Gen. 2. — Matth. 19.]

Tridẽ. Syn. *ſanƈta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indiſſolubilem nodum ei addidit: ſiqui-*
Matth. 19. *dem Saluator ait; Quod Deus coniunxit, homo nõ ſeparet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ eſt officium, conueniat, ut diſſolui non poſſit; tamen id maxime fit, quatenus eſt ſacramentum. qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege eius propria ſunt, ſummam perfeƈtionem conſequitur. tamen & prolis educandæ ſtudio, & aliis matrimonii bonis repugnat, ut eius uinculum diſſolubile*
Gen. 1. *ſit. Quod uero a Domino diƈtum eſt; Creſcite, & multiplicamini; id eo ſpeƈtat, ut, cuius rei cauſa matrimonium inſtitutum erat, declaret, non ut ſingulis hominibus neceſſitatem imponat. nunc enim, auƈto iam humano genere, non ſolum ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, ſed potius uirginitas ſummopere commendatur, & unicuique in ſacris litteris ſuadetur, ut quæ matrimonii ſtatu præſtantior ſit, maioremque in ſe perfeƈtionem, et ſanƈtitatem contineat: Dominus enim Saluator no-*
Matth. 19. *ſter ita docuit; Qui poteſt capere, capiat: & Apo-*
1. ad Cor. 7. *ſtolus ait; de Virginibus præceptum Domini non habeo; conſilium autem do, tamquam miſericordiam conſecutus, ut ſim fidelis.*

Matrimonium quibus cauſis ineundum.

Sed quibus de cauſis uir, & mulier coniungi debeant, explicandum eſt. Prima igitur eſt, hæc ipſa diuerſi ſexus naturæ inſtinƈtu expetita ſocietas, mutui auxilii ſpe conciliata; ut alter alterius ope adiutus, uitæ incõmoda facilius ferre, & ſene-

ƈtutis

ętutis imbecillitatem ſuſtentare queat. Altera eſt procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & diuitiarum heredes relinquantur, quam ut ueræ fidei, & religionis cultores educentur: quod quidem maxime ſanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propoſitum fuiſſe, ex ſacris litteris ſatis apparet. quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis uim poſſet repellere; Oſtendam, inquit, tibi, Tob. 6.
qui ſunt, quibus præualere poteſt dæmonium. ij náque, qui coniugium ita ſuſcipiunt, ut Deum a ſe, & a ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita uacét, ſicut equus, & mulus, quibus non eſt intellectus, habet poteſtatem dæmonium ſuper eos. Deinde ſubiecit: Accipies uirginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus; ut in ſemine Abrahæ benedictionem in filiis conſequaris. Atque una etiam hæc cauſa fuit, cur Deus ab initio matrimonium inſtituerit. quare fit, ut illorum ſit ſcelus grauiſſimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis uel conceptum impediunt, uel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia conſpiratio exiſtimanda eſt. Tertia eſt, quæ poſt primi parentis lapſum ad alias cauſas acceſſit; cum propter iuſtitiæ, in qua homo conditus erat, amiſſionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut ſcilicet, qui ſibi imbecillitatis ſuæ conſcius eſt, nec carnis pugnam uult ferre, matrimonii remedio ad uitanda libidinis peccata utatur. de quo ita Apoſtolus 1. ad Cor. 7.
ſcribit

ſcribit: Propter fornicationem unuſquiſque ſuam uxorem habeat, & unaquæque ſuum uirum habeat. Ac paulo poſt, cum docuiſſet, interdum orationis cauſa a matrimonii debito abſtinendum eſſe, ſubiecit: Et iterum reuertimini in id ipſum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam ueſtram. Hæ igitur ſunt cauſæ, quarum aliquam ſibi proponere quiſque debet, qui pie, & religioſe, ut ſanctorum filios decet, nuptias uelit contrahere. Quod ſi ad eas cauſas alia etiam accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi præponant, ut heredis relinquendi deſiderium, diuitiæ, forma, generis ſplendor, morum ſimilitudo; huiuſmodi ſane rationes damnandæ non ſunt, cum matrimonii ſanctitati nõ repugnent. neque enim in ſacris litteris Iacob Patriarcha
Gen. 29. *reprehenditur, quod Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, ut naturalis coniunctio eſt, docenda erunt: ut autem ſacramentum eſt, explicare oportebit, eius naturam multo præſtantiorem eſſe, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodũ enim matrimonium, ut naturalis coniunctio, ad propagandum humanum genus ab initio inſtitutum eſt: ita deinde, ut populus ad ueri Dei, & ſaluatoris noſtri Chriſti cultum, & religionem procrearetur, atque educaretur, ſacramenti dignitas illi tributa eſt. Cum enim Chriſtus dominus uellet arctiſſimæ illius neceſſitudinis, quæ ei cum Eccleſia intercedit,*
ſuæque

ſuæque erga nos immẽſæ charitatis certum aliquod ſignum dare, tanti myſterij diuinitatem hac potiſſimum maris, & feminæ ſancta coniunctione declarauit. quod quidem aptiſſime factum eſſe, intelligi ex eo poteſt, quod ex omnibus humanis neceſſitatibus nulla inter ſe homines magis, quam matrimonij uinculum conſtringit; maximaque inter ſe uir, & uxor charitate, & beneuolentia deuincti ſunt. atque iccirco fit, ut frequenter ſacræ litteræ nuptiarum ſimilitudine diuinam hanc Chriſti, & Eccleſiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

Matrimonium ſacramẽtũ eſſe, & unum de ſeptẽ legis euangelicæ.

Iam uero, matrimonium ſacramentum eſſe, Eccleſia, Apoſtoli auctoritate confirmata, certum, & exploratum ſemper habuit: ita enim ad Epheſios ſcribit: Viri debent diligere uxores ſuas, ut corpora ſua. Qui ſuam uxorem diligit, ſe ipſum diligit. nemo. n. unquã carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ; & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Nam quod inquit, Sacramentum hoc magnũ eſt; nemini dubium eſſe debet ad matrimonium referendum eſſe: quod ſcilicet uiri, & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor eſt, ſanctiſſimi illius uinculi, quo Chriſtus dominus cum Eccleſia coniungitur, ſacramentum, ideſt ſacrum ſignũ ſit. Atque

hanc eſſe eorum uerborum propriam & ueram ſententiam, ueteres ſancti Patres, qui eum locum interpretati ſunt, oſtendunt: idemque ſan-
Trid.Syn. *cta Tridentina Synodus explicauit. Conſtat ergo, uirum Chriſto, uxorem Eccleſiæ ab Apoſtolo comparari; uirum eſſe caput mulieris, ut eſt Chriſtus Eccleſiæ; eaque ratione fieri, ut uir uxorem diligere, & uiciſſim uxor uirum amare, & colere debeat. Chriſtus enim dilexit Eccleſiam, & pro ea ſemet ipſum tradidit. rur-*
Ad Eph. 5. *ſus uero, ut idem Apoſtolus docet, Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto. Sed gratiam quoque hoc ſacramento ſignificari, & tribui, in quo maxime*
Trid. Syn. *ratio ſacramenti ineſt, ea Synodi uerba declarant: Gratiam uero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indiſſolubilem unitatem confirmaret, coniugesque ſanctificaret, ipſe Chriſtus, uenerabilium ſacramentorum inſtitutor, atque perfector, ſua nobis paſſione promeruit. Quare docendum eſt, huius ſacramenti gratia effici, ut uir, & uxor, mutuæ charitatis uinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia conquieſcat, alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, ſed in omnibus ſit honorabile connubium, & torus immaculatus.*
Ad Heb. 13 *Sed quantum matrimonij ſacramentum ijs matrimoniis præſtet, quæ ante, uel poſt legem iniri ſolebant, ex eo licet cognoſcere, quod & ſi gentes matrimonio diuini aliquid ineſſe arbitraban-*

tur, atque ob eam rem uagos concubitus a naturæ lege alienos eſſe, itemque ſtupra, adulteria, & alia libidinis genera uindicanda eſſe indicabant, tamen eorum connubia nullam prorſus ſacramenti uim habuerunt. Apud Iudæos uero religioſius omnino nuptiarum leges ſeruari conſueuerant: neque dubitandum, quin eorum matrimonia maiori ſanctitate prædita eſſent. Cum enim promiſſionem accepiſſent, fore aliquando, ut omnes gentes in ſemine Abrahæ benedicerentur; magnæ apud eos pietatis officium merito eſſe uidebatur, filios procreare, electi populi ſobolem, ex qua Chriſtus dominus Saluator noſter, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus eſſet, propagare: ſed illæ quoque coniunctiones uera ſacramenti ratione caruerunt. Huc accedit, quod ſiue naturæ, poſt peccatum, ſiue Moſis legem ſpectemus, facile animaduertimus matrimonium a primi ortus ſui decore, & honeſtate decidiſſe: dum enim naturæ lex uigebat, multos ex antiquis Patribus fuiſſe comperimus, qui plures ſimul uxores ducerent. Deinde uero in lege Moſis permiſſum erat, dato repudij libello, ſi cauſa fuiſſet, diuortium cum uxore facere: quorum utrumque ab euangelica lege ſublatum, matrimoniumque in priſtinum ſtatum reſtitutum eſt. Nam quod polygamia a matrimonij natura aliena eſſet, (& ſi aliqui ex priſcis Patribus accuſandi non

Gen. 22.

Deuter. 24.
Matth. 19.

ſunt, quod non ſine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Chriſtus dominus oſtendit illis uerbis: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem,
Matth. 19. et adhærebit uxori ſuæ; et erunt duo in carne una. Ac deinde ſubiungit: Itaque iam non ſunt duo, ſed una caro. Quibus uerbis planum fecit, matrimonium ita a Deo inſtitutum eſſe, ut duorum tãtum, non plurium, coniunctione definiretur. Quod etiã alibi apertiſſime docuit: inquit enim: Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, adulte-
Mar. 10. rium committit ſuper eam; & ſi uxor dimiſerit uirum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur. Nam ſi uiro liceret plures uxores ducere, nulla omnino cauſa eſſe uideretur, cur magis adulterij reus dicendus eſſet, quod præter eam uxorem, quam domi haberet, aliam duceret, quam quod, priore dimiſſa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, ſi infidelis quiſpiam, gentis ſuæ more, & conſuetudine, plures uxores duxiſſet, cum ad ueram religionem conuerſus fuerit, iubeat eum Eccleſia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantũ iuſtæ, & legitimæ uxoris loco habere. Verum eodem Chriſti domini teſtimonio facile comprobatur, nullo diuortio uinculum matrimonij diſſolui poſſe. ſi enim poſt libellum repudij mulier a uiri lege ſoluta eſſet, liceret ei ſine ullo adulterij crimine alteri uiro nubere. atqui Dominus aperte denunciat;
Matth. 19. Mar. 10. Luc. 16. Omnis, qui dimittit uxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur. Quare coniugij uinculum nulla

re,

re, niſi morte, dirumpi perſpicuum eſt. quod quidem Apoſtolus etiam confirmat, cum inquit: Mulier alligata eſt legi, quanto tempore uir eius uiuit; quod ſi dormierit uir eius, liberata eſt a lege: cui uult, nubat, tantum in Domino. Et rurſus: His, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, uxorem a uiro non diſcedere; quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut uiro ſuo reconciliari. Eam uero optionem Apoſtolus mulieri, quæ iuſta de cauſa uirum reliquiſſet, detulit, ut aut innupta maneat, aut uiro ſuo reconcilietur. neque enim ſancta Eccleſia uiro, & uxori permittit, ut ſine grauioribus cauſis alter ab altero diſcedat. 1. ad Cor. 7.

Ac ne forte alicui uideatur durior matrimonij lex, quod nulla umquam ratione diſſolui poſſit; docendum eſt, quæ ſint cum ea utilitates coniunctæ. Primum enim homines in coniungendis matrimonijs uirtutem potius, & morum ſimilitudinem, quam diuitias, & pulchritudinem ſpectandam eſſe intelligant: qua quidem re communi ſocietati maxime conſuli nemo dubitare poteſt. Præterea, ſi diuortio matrimonium diſſolueretur, uix umquam diſſidendi cauſæ hominibus, quæ eis ab antiquo pacis, & pudicitiæ hoſte quotidie obijcerentur, deeſſent. Nunc uero cum fideles ſecum cogitant, quamuis etiam coniugij conuictu, et conſuetudine careāt, ſe tamen matrimonij uinculo conſtrictos teneri, omnemque alterius uxoris ducendæ ſpem ſibi præciſam eſſe; ea re fit, ut ad iracundiam, & diſſidia Vxorū cur pluralitas illicita: tū de triplici bono matrimonij.

 tar-

tardiores eſſe conſueuerint. Quod ſi interdum etiam diuortium faciant; & diutius coniugis deſiderium ferre non poſſint; facile per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt. Sed hoc loco prætermittenda non erit Paſtoribus ſancti
S. Auguſt. *Auguſtini ſalutaris admonitio. is enim ut oſtenderet fidelibus, haud grauate faciendum eſſe, ut cum uxoribus, quas adulterij cauſa dimiſiſſent, ſi eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur; Cur, inquit, uir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Eccleſia? aut cur uxor uiro adultero, ſed pœnitenti, non ignoſcat, cui*
Prouer. 18 *etiam ignouit Chriſtus? Nam quod ſcriptura ſtultum uocat, qui tenet adulteram; de ea ſentit, quæ cum deliquerit, pœnitere, & a cœpta turpitudine deſiſtere recuſat. Ex ijs itaque perſpicuum eſt, fidelium coniugia perfectione, & nobilitate, tum gentilium, tum Iudæorum matrimoniis longe præſtare. Docendi præterea ſunt fideles, tria eſſe matrimonii bona, prolem, fidem, ſacramentum: quorum compenſatione illa incommoda leniuntur, quæ Apoſtolus indicat*
1. ad Cor. 7. *his uerbis: Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi. Efficiturque, ut coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium merito damnandæ eſſent, cum honeſtate coniunctæ ſint. Primum igitur bonum eſt proles, hoceſt liberi, qui ex iuſta, & legitima ſuſcipiuntur uxore: id enim*
ad Tim. 2. *tanti fecit Apoſtolus, ut diceret; Saluabitur mulier*

lier per filiorum generationem. Nec uero hoc de procreatione ſolum, ſed de educatione etiam, & diſciplina, qua filii ad pietatem erudiuntur, intelligendum eſt. ſic ſtatim ſubdit Apoſtolus; Si in fide permanſerint. Monet enim ſcriptura; Filii tibi ſunt? erudi illos, & curua illos a pueritia illorum. Idem etiam Apoſtolus docet; eiusque inſtitutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, & alii ſanctiſſimi Patres in ſacris litteris præbent. Quæ uero ſint parentum, & filiorum officia, in quarto præcepto latius explicabitur. Eccleſiaſ. 7

Sequitur fides: quod eſt alterum matrimonii bonum, non ille uirtutis habitus, quo imbuimur, cum baptiſmum percipimus; ſed fidelitas quædam, qua mutuo uir uxori, & uxor uiro ita ſe obſtringit, ut alter alteri ſui corporis poteſtatem tradat; ſanctumque illud coniugii fœdus numquam ſe uiolaturum pollicetur. id facile colligitur ex illis uerbis, quæ a primo parēte enunciata ſunt, cum Euam uxorē ſuam accepit: quæ deinde Chriſtus dominus in euangelio comprobauit. Quare relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. item ex eo Apoſtoli loco: Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uir: ſimiliter autem & uir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. quare optimo iure grauiſſimæ animaduerſiones a Domino in adulteros, quod hanc maritalē fidē frangāt, in ueteri lege conſtitutæ erant. Poſtulat præterea matrimonii fides, ut uir, Gen. 2. Matth. 19 1. ad Cor. 7

 & uxor

& uxor ſingulari quodam, ſanctoque, et puro amore coniuncti ſint: neque ut adulteri inter ſe ament; ſed ut Chriſtus dilexit Eccleſiam. hanc enim Apo-
Ad Eph. 5. ſtolus regulam præſcripſit, cum ait: Viri, diligite uxores ueſtras, ſicut et Chriſtus dilexit Eccleſiam; quam certe immenſa illa charitate, non ſui commodi gratia, ſed ſponſæ tantum utilitatem ſibi proponens, complexus eſt. Tertium bonum, Sacramentum appellatur, uinculum ſcilicet matrimonij, quod numquam diſſolui poteſt. nam, ut eſt apud
Tridē. Syn. Apoſtolum, Dominus præcepit uxorem a uiro non diſcedere; quod ſi diſceſſerit, manere innuptā, aut uiro ſuo reconciliari: et uir uxorem non dimittat. Si enim matrimonium, ut ſacramentum eſt; Chriſti coniunctionem cum Eccleſia ſignat; neceſſe eſt, ut Chriſtus ſe ab Eccleſia numquam diſiungit, ita uxorem a uiro, quod ad matrimonii uinculum attinet, ſeparari non poſſe. Verum ut hæc ſancta ſocietas ſine querela facilius conſeruetur, uiri, & uxoris officia, quæ a S. Paulo, & a Principe apoſtolorum Petro deſcripta ſunt, tradenda erunt.

Mutua uiri et uxoris officia.

Ergo uiri munus eſt, uxorem liberaliter, et honorifice tractare. qua in re meminiſſe oportet, Euā ab Adamo ſociam appellatā eſſe, cum inquit: Mulier, quam dediſti mihi ſociam. cuius rei cauſa aliqui Patres factum eſſe docuerunt, ut ea non ex pedibus, ſed ex latere uiri formaretur: quemadmodū etiam ex capite condita non eſt, ut ſe uiri dominam non eſſe intelligeret, ſed uiro potius ſubiectam. De-

cet

cet præterea uirũ in alicuius honeſtæ rei ſtudio ſemper occupatum eſſe; tum ut ea ſuppeditet, quæ ad familiam ſuſtentádam neceſſaria ſunt, tum ne inerti otio langueſcat; a quo uitia fere omnia fluxerũt; deinde uero familiam recte conſtituere, omnium mores corrigere, ſingulos in officio continere. Rurſus autem uxoris partes ſunt, quas apoſtolorum Princeps enumerat, cum inquit: Mulieres ſubditæ ſint uiris ſuis; ut & ſi qui non credunt uerbo, per mulierum conuerſationem ſine uerbo lucrifiant, cóſiderantes in timore ſanctam conuerſationem ueſtram, quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti ueſtimentorum cultus; ſed qui abſconditus eſt cordis, homo, in incorruptibilitate quieti, & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples. ſic enim aliquando & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo ornabant ſe ſubiectæ propriis uiris, ſicut Sara obediebat Abrahæ, dominũ eum uocans. Earum quoque præcipuum ſtudium ſit, filios in religionis cultu educare, domeſticas res diligenter curare. Domi uero libenter ſe contineát, niſi neceſſitas exire cogat: idque ſine uiri permiſſu facere numquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis coniunctio ſita eſt, meminerint ſemper, ſecundum Deum, magis quam uirum, neminem diligendum, eo ue pluris faciendum eſſe neminem; cui etiam omnibus in rebus, quæ Chriſtianæ pietati non aduerſantur, morem gerere, & obtemperare ſumma cum alacritate animi oporteat. Harum

1.Pet. 3.

rum

rum rerum explicationi conſequens erit, ut Paſtores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo ſeruari debent. de quibus, non eſt expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cum a ſancta Tridentina Synodo, quæ hac in re maxime obſeruanda ſint, copioſe, et accurate conſtituta fuerint; neque illud decretum a Paſtoribus ignorari poſſit. ſatis igitur eſt eos admonere, ut, quæ ad hác partem attinent, e ſacri Concilij doctrina cognoſcere ſtudeant, eaq. fidelibus diligenter exponant. In primis autem, ne adoleſcentes, & puellæ, cui ætati ineſt maxima imbecillitas conſilij, falſo nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incaute ineant, ſæpiſſime docebunt, ea neque uera, neque rata matrimonia habenda eſſe, quæ præſente Parocho, uel alio ſacerdote de ipſius Parochi uel ordinarij licentia, certoq. teſtium numero non contrahantur. Sed quæ matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt. in quo argumento pleriq. graues, & doctiſſimi uiri, qui de uitijs, & uirtutibus conſcripſerunt, adeo diligenter uerſati ſunt, ut facile omnibus futurum ſit, quæ illi ſcriptis ſuis tradiderút, in hunc locum transferre; cum præſertim neceſſe habeant Paſtores, eos ipſos libros numquam fere e manibus deponere. itaq. tum illas præceptiones, tum quæ a ſancta Synodo ſancita ſunt de impedimento, quod uel a cognatione ſpirituali, uel a iuſtitia publicæ honeſtatis, uel a fornicatione oritur, attente legent, & tradenda fidelibus curabunt. Ex

Tridē. Syn.

quibus

quibus perſpici poteſt, quo animo affectos eſſe opor teat fideles, cum matrimonium contrahunt. neque enim ſe humanam aliquam rem aggredi, ſed diuinam putare debent; in qua ſingularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam eſſe, Patrum ueteris legis exempla ſatis oſtendunt: quorum matrimonia tametſi ſacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen maxima ſemper cum religione, & ſanctimonia colenda eſſe exiſtimarunt.

Inter cetera autem maxime hortandi ſunt filij familias, ut parentibus, & iis, in quorũ fide, & poteſtate ſunt, eum honorem tribuant, ut ipſis inſcientibus, nedũ inuitis, & repugnantibus, matrimonia non ineant. nam in ueteri teſtamento licet animaduertere filios a patribus ſemper in matrimoniũ collocatos eſſe. qua in re plurimũ illorum uoluntati deferendũ eſſe, Apoſtolus etiã uidetur iis uerbis indicare; Qui matrimonio iungit uirginem ſuã, bene facit; et qui non iungit, melius facit. Extrema illa reſtat pars, quæ ad matrimonii uſum pertinet. de quibus ita agendũ eſt a Paſtoribus, ut nullũ ex eorũ ore uerbũ excidat, quod fideliũ auribus indignũ eſſe uideatur, aut pias mẽtes lædere, aut riſũ moue re queat. Vt n. eloquia Domini, eloquia caſta ſunt: ita etiã maxime decet, Chriſtiani populi doctorẽ eiuſ modi orationis genere uti, quod ſingularẽ quãdã grauitatẽ, et mẽtis integritatẽ præſeferat. Quare duo illa maxime docẽdi ſunt fideles, primũ quidẽ nõ uoluptatis, aut libidinis cauſa matrimonio operã dãdã eſſe

Matrimonium clãdeſtine minime contrahendum.

1. ad Cor. 7.

Pſal. 11.

eſſe: ſed eo utendum intra illos fines, qui, ut ſupra demonſtrauimus, a Domino præſcripti ſunt. Meminiſſe enim conuenit, quod Apoſtolus hortatur; Qui habent uxores, tamquam non habentes ſint. tum uero a ſancto Hieronymo dictum eſſe; Sapiens uir iudicio debet amare coniugem, nō affectu: reget impetus uoluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil eſt fœdius, quam uxorem amare quaſi adulteram. Sed quoniam bona omnia ſanctis precationibus a Deo impetrāda ſunt; alterum eſt, quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, & obſecrandi cauſa a matrimonii officio interdum abſtineant; in primisque id ſibi obſeruandum ſciant, tribus ſaltem diebus, ante quam ſacram Euchariſtiam percipiant, ſæpius uero cum ſollemnia Quadrageſimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres noſtri recte, & ſancte præceperunt. ita enim fiet, ut ipſa matrimonii bona maiori in dies diuinæ gratiæ cumulo augeri ſentiāt; et pietatis ſtudia ſectantes, non modo hanc uitam tranquille, & placide traducant, ſed æternæ etiam Dei benignitate cōſequendæ, uera, & ſtabili ſpe, quæ non confundit, nitantur.

1. ad Cor. 7. S. Hiero. Ad Rom. 5.

DE DEI PRAECEPTIS IN DECALOGO CONTENTIS.

S. Auguſt.

DECALOGVM, legum omnium ſummam, & epitomen eſſe, S. Auguſtinus litteris commendauit. Cum multa locutus ſit Dominus, duæ tamen tantum tabulæ dantur Moyſi

Moyſi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ teſtimonii futuri in arca. nimirum cetera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conſcripta ſunt, pendere intelliguntur, ſi diligenter quærantur, ut recte intelligantur: quo modo hæc ipſa rurſus decem præcepta ex duobus illis, dilectionis ſcilicet Dei, & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Itaque cum ſit totius legis ſumma, Paſtores oportet in eius contemplatione die, noctuque uerſari; non ut uitam ſuam modo ad hanc normam componant; ſed etiam, ut populum ſibi creditum in lege Domini erudiant. Nam labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt: quod ad Paſtores nouæ legis maxime pertinet, qui Deo propiores, a claritate in claritatem transformari debent, tamquam a Domini ſpiritu: & cum eos lucis nomine nuncupauit Chriſtus dominus, propriæ ſunt illorum partes, ut ſint lumen eorum, qui in tenebris ſunt, eruditores inſipientium, magiſtri infantium; &, ſi quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipſi, qui ſpirituales ſunt, huiuſmodi inſtruant. In confeſſionibus etiam iudicis perſonam ſuſtinent, ac pro genere, & modo peccatorum ſententiam ferunt. quare niſi ſuam ſibi inſcitiam, niſi aliis etiam eſſe fraudi uelint, in eo ſint, neceſſe eſt, quamuigilantiſſimi, & in diuinorum præceptorũ interpretatione exercitatiſſimi, ut ad hanc diuinam regulam, de quacumque & actione, & officii prætermiſ-

Matth. 22.
Malach. 2.
2. ad Cor. 3.
Gal. 6.

2. ad Tim. 4. *termiſſione iudicium facere poſſint; &, ut eſt apud Apoſtolum, ſanam doctrinam tradant, id eſt quæ nullum contineat errorem, & animorum morbis, quæ ſunt peccata, medeatur; ut*
ad Titum 2. *ſit populus Deo acceptus, ſectator bonorum operum. Iam uero, in huiuſcemodi tractationibus ea Paſtor ſibi, & aliis proponat, quibus legi parendum eſſe perſuadeat. Inter cetera autem, quæ animos hominum ad huius legis iuſſa ſeruanda poſſunt impellere, illud maximam uim habet, Deum eſſe huius legis auctorem. quamuis enim per angelos data eſſe dicatur, ne-*
Ad Gal. 3. *mo tamen dubitare poteſt, ipſum Deum eſſe legis auctorem. cuius rei ſatis amplum teſtimonium præbent non ſolum ipſius legislatoris uerba, quæ paulo poſt explicabuntur, ſed infinita pene ſcripturarum loca, quæ Paſtoribus facile occurrent. Nemo enim eſt, quin ſibi a Deo legem in animo inſitam eſſe ſentiat, qua bonum a malo, honeſtum a turpi, iuſtum ab iniuſto poſſit ſecernere. cuius uis, & ratio legis cum ab ea, quæ ſcripta eſt, diuerſa non ſit; quis eſt, qui ut intimæ, ſic ſcriptæ legis auctorem Deum negare audeat? Hanc igitur diuinam lucem, pene iam prauis moribus, & diuturna peruerſitate obſcuratam, cum Deus Moſi legem dedit, eam potius illuſtriorem reddidiſſe, quam nouam tuliſſe, docendum eſt; ne forte, cum populus audit legi Moſis derogatum eſſe, putet his legibus ſe non*

teneri. Certiſſimum enim eſt, non propterea his præceptis parendum eſſe, quod per Moſem data ſunt, ſed quod omnium animis ingenita, & per Chriſtum dominum explicata ſunt, & confirmata. Iuuabit tamen plurimum, & ad perſuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio; Deum eſſe, qui legem tulit: de cuius ſapientia, & æquitate dubitare non poſſumus, nec eius infinitam uim, atque potentiam effugere. Quare cum per prophetas Deus iuberet ſeruari legem, dicebat ſe dominum Deum eſſe. & in ipſo Decalogi exordio; Ego ſum dominus Deus tuus. Exod. 20.
& alibi; Si Dominus ego ſum, ubi eſt timor meus? Malach. 1.
Non ſolum autem excitabit fidelium animos ad ſeruanda Dei præcepta, ſed ad gratiarum etiam actionem, quod ſuam Deus, quæ ſalutem noſtram contineret, uoluntatem explicarit. Quare non uno loco ſcriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut ſuam dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoſcat, ueluti in Deuteronomio; Hæc eſt, inquit, ueſtra ſapientia, & intellectus coram populis, ut audientes uniuerſi præcepta hæc, dicant; En populus ſapiens, & intelligens, gens magna. & rurſus in pſalmo: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Deut. 4. pſal. 147.

Quanta maieſtate lex

Verum ſi Parochus rationem præterea latæ legis ex ſcripturæ auctoritate demonſtrarit, facile

Decalogi data. *facile intelligent fideles, quam pie ac ſuppliciter acceptam Dei legem colere oporteat. triduo enim an-*
Exod. 19. *tequam ferretur lex, Dei iuſſu dictum eſt omnibus, ut ueſtimenta lauarent, uxores non attingerent, quo ſanctiores, ac paratiores eſſent ad accipiendam legem; ut ad diem tertium adeſſent. deinde, cum ad montem eſſent adducti, unde Dominus illis per Moſem leges erat laturus, uni Moyſi dictum eſt, ut in montem aſcenderet: quo Deus maxima cum maieſtate uenit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, denſiſque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moſe cœpit, eique leges dedit. quod diuina ſapientia nullam aliam ob cauſam factum uoluit, niſi nos ut moneret, caſto, humilique animo legem Domini accipiendá eſſe: quod ſi præcepta negligeremus, paratas nobis a diuina iuſtitia pœnas imminere. Quin etiam, legis iuſſa difficultatem non habere, oſten-*
S.Auguſt. *dat Parochus: quod uel una hac ratione ex S. Auguſtino docere poterit, cum dicit: Qui, quæſo, dicitur impoſſibile eſſe homini, amare, amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amantiſſimum, deinde etiam, & carnem ſuam in fratribus*
Rom. 13. *ſuis? at uero qui diligit, legem impleuit. Quare*
1. Ioan. 5. *Ioannes Apoſtolus, præcepta Dei grauia non eſſe, aperte teſtatur. nihil enim iuſtius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore cum fructu ab homine,*
D. Bernar. *teſte B. Bernardo, exigi potuiſſet. quamobrem ſum-*
S. Auguſt. *mam Dei benignitatẽ admiratus eſt Auguſtinus, ſic ipſum Deũ affatus: Quid eſt homo, quod amari*

te

te ab eo uis? & ſi non faciat, ingentes minaris pœnas? an non ſatis magna hæc eſt, ſi non diligam te? Quod ſi quis eam afferat excuſationem, impediri ſe, quo minus Deum amet, infirmitate naturæ; docendum eſt, Deum, qui amorem requiſiuit, amoris uim inſerere cordibus per ſpiritum ſanctum ſuũ: hic autem ſpiritus bonus petentibus a patre cæleſti Luc. 11.
datur: ut merito ſanctus Auguſtinus precatus ſit; S.Auguſt.
Da quod iubes; & iube quod uis. Quia igitur Dei auxilium præſto nobis eſt, maxime poſt Chriſti domini mortẽ, per quã princeps huius mũdi eiectus eſt foras: nõ eſt quod quiſquam rei difficultate deterreatur: nihil enim eſt amãti difficile. Præterea, ad eandem rem perſuadendam plurimum ualebit, ſi explicabitur, neceſſario legi obtemperandum eſſe; præſertim cum noſtris temporibus non defuerint, qui, ſiue facilis, ſiue difficilis ſit lex, ad ſalutem tamen nequaquam neceſſariam eſſe, impie, & magno ipſorum malo dicere non ueriti ſunt. Quorum nefariam, impiamque ſententiam ſacræ ſcripturæ teſtimoniis Parochus confutabit, eiuſdem maxime apoſtoli, cuius illi auctoritate impietatem ſuam tueri conantur. Quid igitur ait Apoſtolus? non præpu- 1.ad Cor.7.
tium, non circumciſionem quidquam eſſe, ſed obſeruationem mandatorum Dei. Quod uero eandem Ad Gal.6.
ſententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Chriſto tantum dicit ualere, intelligimus plane eã nouam creaturam in Chriſto dicere, qui mandata Dei obſeruat. Is enim, qui habet mandata Dei, ac

ſeruat, diligit Deum, Domino ipſo teſte apud Ioan
Ioan. 4 *nem; Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Nam etſi iuſtificari poteſt homo, & ex impio fieri pius, ante quam ſingula legis præcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non poteſt, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat iuſtus, niſi animum habeat paratum ad omnia præcepta Dei ſeruanda. Ad extremum uero, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem ſeruet, quam ſint eius uberes, ſuauesque fructus, demonſtrabit: quod facile poterit ex iis, quæ pſalmo decimo octauo ſcripta ſunt, probare. in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc eſt uel maxima, quæ Dei gloriam, & maieſtatem multo amplius explicat, quam decore ſuo, atque ordine faciant ipſa cæleſtia corpora: quæ ut omnes quamuis barbaras nationes in ſui admirationem rapiunt, ita efficiunt, ut rerum omnium opificis, & conditoris gloriam, ſapientiam, ac potentiā*
Pſal. 18. *agnoſcant. Ac lex quidem Domini conuertit animas ad Deum. agnoſcentes enim uias eius, & Dei ſanctiſſimam uoluntatem per legem, conuertimus pedes noſtros in uias Domini. At quia ſoli timentes Deum, uere ſapientes ſunt; hoc illi deinceps tribuit, ut ſapientiam præſtet paruulis. Hinc ueris gaudiis, & myſteriorum diuinorum cognitione, ingentibus præterea uoluptatibus, & præmiis, & in hac uita, & in futuro ſæculo illi cumulantur, qui Dei legem obſeruant. Nec uero tam noſtræ*

utilitatis

utilitatis gratia, quam Dei cauſa, nobis eſt ſeruanda lex, qui ſuam hominum generi in lege uoluntatem aperuit: quam cum ceteræ creaturæ ſequātur, hominem ipſum eādem ſequi multo eſt æquius. Ne id quidem ſilentio prætereundum eſt, uel in hoc maxime ſuam in nos Deum clementiam, & ſummæ bonitatis diuitias oſtendiſſe; quod cum ſine ullo præmio nos potuiſſet, ut ſuæ gloriæ ſeruiremus, cogere; uoluit tamen ſuam gloriam cum utilitate noſtra coniungere; ut, quod homini utile, idem eſſet Deo glorioſum. Quoniam igitur id maximum & præclariſſimum eſt, docebit Parochus, ut a Propheta ultimo loco dictum eſt, in cuſtodiendis illis retributionem multam eſſe. Non enim tantum illæ Pſal. 18. *nobis benedictiones promiſſæ ſunt, quæ ad terrenam magis felicitatem ſpectare uidebantur, ut be*- Deut. 28. *nedicti ſimus in ciuitate, benedicti in agro; ſed copioſa merces in cælis, & menſura bona, conferta, coagitata, & ſuperfluens propoſita eſt, quam* Matth. 5. *piis et iuſtis actionibus meremur diuinæ miſericor*- Luc. 6. *diæ adiumento.*

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA AEGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. NON FACIES TIBI SCVLPTILE &c. Exod. 20.

Quamuis hæc lex Iudæis in monte a Domino data fuerit; tamen, quoniam natura omnium

Ad Rom. 1. mentibus multo ante impreſſa, & conſignata erat; atque ob eam rem Deus uniuerſos homines illi perpetuo parere uoluit; plurimum proderit, uerba illa, quibus, Moyſe miniſtro, atque interprete, Hebræis promulgata eſt, et populi Iſraelitici hiſtoriã, quæ myſteriorum eſt plena, diligenter explicare. Principio narrabit, ex omnibus nationibus, quæ ſub cælo erant, unã Deum delegiſſe, quæ ortum habuit ab Abraham, quem peregrinũ eſſe uoluit in terra Chanaam: cuius poſſeſſionẽ cũ ei pollicitus eſſet, tamen & ille, & poſteri eius amplius quadringentos annos uagi fuerunt, ante quam promiſſam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione
Pſal. 104. numquam eorum curam dimiſit. tranſibant quidẽ illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum: ſed nullam umquam illis iniuriam fieri paſſus eſt; immo uero in reges animaduertit. priuſquã autẽ in Aegyptum deſcenderent, uirum præmiſit, cuius prudẽtia et illi, et Aegyptij fame liberarẽtur. In Aegypto uero ea illos benignitate cõplexus eſt, ut, repugnante, & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, mirum in modum augerentur: & cum ualde affligerentur, ac tamquam ſerui duriſſime tractarentur; ducem Moſem excitauit, qui eos in manu potenti educeret. huius præcipue liberationis, initio legis meminit Dominus his uerbis: Ego ſum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Ex his uero illud maxime Parocho animaduertendum eſt, unam ex uni-

uerſis

uerſis nationibus a Deo delectam eſſe, quam populum uocaret ſuum, & cui ſe cognoſcendum, & colendum præberet; nõ quod ceteras iuſtitia, aut numero uinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus; ſed quod ipſi Deo ſic placuit; potius ut gentem exiguam, & inopem augeret, & locupletaret, quo eius potentia, & bonitas notior apud omnes eſſet, & illuſtrior. Cum igitur ea eſſet illorum hominum condicio, ijs conglutinatus eſt, & hos amauit; ita ut, cum eſſet Dominus cæli, & terræ, non confunderetur uocari Deus eorum, quo ceteras gentes ad æmulationem prouocaret; ut, perſpecta Iſraelitarum felicitate, omnes homines ad ueri Dei cultum ſe conferrent: quemadmodum etiam Paulus teſtatur, ſe, gentium felicitate propoſita, & uera Dei cognitione, qua eas inſtruxerat, ad æmulationem carnem ſuam prouocare. Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari paſſum eſſe, poſteros etiam duriſſima ſeruitute premi, diuexarique permiſiſſe, ob eam rem, uti doceremur, amicos Dei fieri, non niſi mundi inimicos, ac peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, ſi nihil omnino nobis ſit commune cum mundo: tum uero, ut ad Dei cultum tranſlati intelligeremus, quanto feliciores demum ſint ij, qui Deo, quam qui mundo ſeruiunt: cuius rei nos ſcriptura cõmonet: inquit enim: Veruntamẽ ſeruient ei, ut ſciant diſtantiã ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terrarũ. Præterea, explicabit, poſt amplius

Deuter. 9.
Deuter. 10
Rom. 11.
Rom. 11.
2. Paral. 12.

quadringẽtis annis Deú promiſſa præſtitiſſe, ut ille populus fide, ac ſpe aleretur. Alumnos enim ſuos Deus a ſe perpetuo pendere uult, atque in eius bonitate omnem ſpem ſuam collocare; ut in primi præcepti explanatione dicetur. Poſtremo, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Iſrael a Deo accepit; nempe, poſtquam eductus ex Aegypto in deſertum uenit; ut beneficij recentis memoria allectus, & loci aſperitate, in quo uerſabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur. homines enim ijs maxime deuinciuntur, quorum beneficentiam experti ſunt; atque ad Dei præſidium confugiunt, cum ſe omni ſpe humana deſtitutos eſſe agnoſcunt. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cæleſtem doctrinam eo propenſiores eſſe, quo ſe magis a mundi illecebris, & carnis uoluptatibus abſtraxerint; ſicut per Prophetam ſcriptum eſt; Iſa. 28. *Quem docebit ſcientiam, & quem intelligere faciet auditú? ablactatos a lacte, auulſos ab uberibus. Enitatur itaque Parochus, &, quantum poteſt, efficiat, ut fidelis populus hæc uerba ſemper in animo habeat; Ego ſum dominus Deus tuus: ex quibus intelligent, legislatorem ſe creatorem habere, a quo & conditi ſunt, & con-* Pſal. 94. *ſeruantur: iureque illud uſurpent; Ipſe eſt dominus Deus noſter; & nos populus paſcuæ eius, & oues manus eius. Quorum uerborum uehemens, & frequens admonitio eam uim habebit, ut ad legẽ colendam fideles promptiores reddantur, & a pec-*

catis

catis abſtineant. Quod autem ſequitur; Qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis; etſi Iudæis tantũ uidetur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis; tamen, ſi interiorem ſalutis uniuerſæ rationem ſpectemus, multo magis ad Chriſtianos homines pertinet; qui non ex Aegyptiaca ſeruitute, ſed e peccati regione, & poteſtate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filii dilectionis ſuæ translati ſunt. cuius beneficii magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud; Ecce dies ueniẽt, dicit Dominus; & non dicetur ultra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti; ſed uiuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis, et de uniuerſis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram ſuam, quam dedi Patribus corũ. ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabũtur eos: & quæ ſequũtur. Pater enim indulgẽtiſſimus per filiũ ſuum, filios, qui erãt diſperſi, congregauit in unũ; ut iam nõ ut ſerui, peccato, ſed iuſtitiæ, ſeruiamus illi in ſanctitate, et iuſtitia corã ipſo omnibus diebus noſtris. Quare fideles omnibus tẽtationibus tamquã clypeũ opponẽt illud Apoſtoli; Qui mortui ſumus peccato, quo modo adhuc uiuemus in illo? iã nõ ſumus noſtri, ſed eius, qui pro nobis mortuus eſt, et reſurrexit. Ipſe eſt dominus Deus noſter, qui nos ſuo ſanguine ſibi acquiſiuit; quo modo peccare poterimus in dominũ Deũ noſtrũ? ipſumq. iterũ cruci affigere? Vt igitur uere liberi, et ea quidẽ libertate, qua nos Chriſtus liberauit, ſicut

ad Coloſſ. 1
Hierem. 16.
Luc. 1
Ad Rom. 6.

exhibueramus membra noſtra ſeruire iniuſtitiæ, ita exhibeamus ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.

Exod. 20. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, poſteriorem uero, quæ ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, quæ proximo præſtamus, cauſa Deus eſt. tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea uero ſunt in priori tabula deſcripta. Secundo loco, in uerbis ijs, quæ propoſita ſunt, duplex contineri præceptum oſtendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi uim habet. Nam quod dicitur; Non habebis Deos alienos coram me; eam habet ſententiam coniunctam; me uerum Deum coles, alienis diis cultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptum fidei, ſpei, & charitatis. nam cum Deum dicimus, immobilem, incommutabilem, perpetuo eundem manentem, fidelem; recte ſine ulla iniquitate confitemur; ex quo eius oraculis aſſentientes, omnem ipſi fidem, et auctoritatem tribuámus, neceſſe eſt: qui uero omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciendum facilitatem, ac propenſionem illius conſiderat, poterit ne ſpes omnes ſuas non in illo collocare? At ſi bonitatis, ac dilectionis ipſius effuſas in nos diuitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hinc eſt illud procemium, hinc illa concluſio, qua in præcipiendo, mandandoque in

ſcri-

ſcriptura utitur, Deus, ego Dominus. Altera autem præcepti pars illa eſt; Non habebis Deos alienos coram me. qua loquendi formula legiſlator uſus eſt, non quod ſatis explicata non eſſet hæc ſententia affirmatione præcepti in hunc modum; Me unum Deum coles: ſi enim Deus eſt, unus eſt: ſed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum uerum ſe colere profitebantur, multitudinem tamen deorum uenerabantur: cuiuſmodi inter Hebræos ipſos permulti fuerũt, qui, ut Helias eis obiiciebãt, in duas partes claudicabant: quod et Samaritæ fecerunt, qui Deum Iſraelis, & deos gentiũ colebãt. 3.Reg.18.
His explicatis, addendum erit, hoc eſſe præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipſo, ſed ratione, dignitate, præſtantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus maiorem, quam domini, quam regis, charitatem, & auctoritatem. Ipſe nos creauit, idem gubernat: ab eo in utero matris nutriti, atque inde in hanc lucem educti ſumus: ipſe nobis ad uitam, uictumque res ſuppeditat neceſſarias. Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, ſpem, & charitatem non habent: quorum peccatum latiſſime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæreſim labuntur; qui non credunt ea, quæ ſancta mater Eccleſia credenda proponit; qui ſomniis, auguriis, ceteriſque uaniſſimis rebus fidem habent; qui de ſua ſalute ſpem abiiciunt, nec diuinæ bonitati confidunt; qui diuitiis tantum, qui corporis ualetudine, ac ui-

ribus

ribus nituntur: quæ fuſius ab ijs explicata ſunt, qui de uitiis & peccatis conſcripſerunt.

De cultu & ueneratione ſanctorum. Verum illud etiam in huius præcepti explicatione accurate docendum eſt, uenerationem, & inuocationem ſanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ cæleſti gloria perfruuntur, aut etiã corporum ipſorum, ſanctorumque cinerum cultum, quem ſemper catholica Eccleſia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens eſt, qui, edicente rege, ne ſe pro rege quiſquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle regem, ſuis ut magiſtratibus honos deferatur? Etſi enim angelos Chriſtiani adorare dicuntur exemplo ſanctorum ueteris teſtamenti, non eam tamen illis uenerationem

Apocal.19. adhibent, quam Deo tribuunt. quod ſi legimus

Apocal.22. interdum angelos recuſaſſe, ne ſe homines uenerarentur; eo feciſſe intelligendum eſt, quod ſibi

1.ad Tim.1 eum honorem haberi nolebant, qui ſoli Deo debe-

Exod.19. Leuit.19. retur. Spiritus enim ſanctus, qui ait; Soli Deo ho

Deut.5. nor, & gloria; idem præcepit, ut honore parentes, & ſeniores afficeremus. Sancti præterea uiri, qui Deum unum colebant, reges tamen, ut eſt in diuinis litteris, adorabant, ideſt ſupplices uenerabantur. Quod ſi reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur: angelicis ſpiritibus, quos Deus miniſtros ſuos eſſe uoluit, & quorum opera non modo ad Eccleſiæ ſuæ, ſed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque

*rumque ope maximis tum animæ, tum corporis pe-
riculis quotidie liberamur, etiam ſi ſe nobis in con-
ſpectu non dent, tanto maiorem honorem non habe-
bimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate regibus
ipſis antecellant? Adde charitatem, qua nos dili-
gunt, qua ducti pro iis prouinciis, quibus præſunt,* Daniel. 10.
*ut ex ſcriptura facile intelligitur, preces fundunt:
quod etiam præſtare ijs, quorum ſunt ipſi cuſtodes,
ne dubitãdum quidem eſt: noſtras enim preces Deo
offerunt, & lacrymas. Quamobrem in euangelio
docuit Dominus, puſillos ſcandalizandos non eſſe:* Matth. 18.
*quod angeli eorum in cælis, ſemper uident faciem
Patris, qui in cælis eſt. Inuocandi itaque ſunt;
quod & perpetuo Deum intuentur, & patroci-
nium ſalutis noſtræ, ſibi delatum, libentiſſime ſuſci-
piunt. Extant diuinæ ſcripturæ teſtimonia huius
inuocationis. Iacob enim ab angelo, quicum lucta-* Gen. 32.
*tus fuerat, petit, ut ſibi benedicat, immo etiam co-
git: ſe enim non dimiſſurum illum profitetur, niſi
benedictione accepta: neque ſolum ſibi ab eo tribui,
quem intuebatur, ſed ab eo etiam, quem minime
uidebat, tum cum dixit: Angelus, qui eruit me de* Gen. 48.
*cunctis malis, benedicat pueris iſtis. Ex quibus
etiam colligi poterit, tantum abeſſe, ut ſanctis, qui
in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque
inuocandis, et ſacris eorum reliquiis, cineribusque
uenerandis, Dei gloria minuatur; ut eo maxi-
me augeatur, quo magis hominum ſpem exci-
tat, confirmat, & ad ſanctorum imitationem*

cohor-

cohortatur. quod officium Niceno altero, & Gangrenſi, ac Tridentino Conciliis, & ſanctorum Patrum auctoritate comprobatur. Quo autem ſit ad refutandos eos inſtructior Parochus, qui huic ueritati aduerſantur, ſanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damaſcenum potiſſimum legat. ad quorum rationem, quod caput eſt, accedit conſuetudo ab apoſtolis accepta, & in Eccleſia Dei perpetuo retenta, & conſeruata. cuius rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum diuinæ ſcripturæ teſtimonio, quæ ſanctorum laudes celebrat admirabiliter? extant enim quorundam ſanctorum diuina præconia: quorum laudes cum ſacris litteris celebrentur; quid eſt, quod illis ſingularem honorē non habeant homines? Etſi ob eam cauſam magis etiam colendi, & inuocandi ſunt, quod pro ſalute hominum preces aſſidue faciunt, multaq. eorum merito, & gratia in nos Deus confert beneficia. Luc. 15. *Si enim gaudium eſt in cælo ſuper uno peccatore pænitentiam agente; non ne etiam cæleſtes ciues, pænitentes adiuuabunt? non ne rogati peccatorum ueniam & impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam? Quod ſi dicatur, ut a nonnullis dicitur, ſuperuacaneum eſſe ſanctorum patrocinium, quod Deus ſine interprete precibus noſtris occurrat: has impiorum uoces illa ſancti Auguſti-*S. Auguſt. *ni facile conuincunt, multa Deum non concedere,* Gen. 20. Iob 42. *niſi mediatoris ac deprecatoris opera, & officium acceſſerit. Quod illuſtribus Abimelec, & Iob amicorum*

corum confirmatur exemplis: quorum peccata non niſi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si uero etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut ſanctos internuncios, & patronos adhibeamus: quid ad illud reſpondebunt Centurionis exemplum, qui uel in ſingulari illo fidei præconio, quod dominus Deus impertiuit, ſeniores tamen Iudæorũ ad Saluatorem miſit, ut laboranti puero ſalutem impetrarent? Quare ſi fatendum eſt, unum nobis mediatorem propoſitum Chriſtum dominum, qui ſcilicet unus nos per ſanguinem Patri cæleſti reconciliauit, & qui, æterna redemptione inuenta, ſemel in Sancta ingreſſus, pro nobis interpellare nõ ceſſat: ex eo tamen nullo modo ſequi poteſt, quo minus ad ſanctorum gratiam confugere liceat. Nam ſi propterea ſubſidiis ſanctorum uti non liceat, quod unũ patronum habemus IESVM *Chriſtum; numquam id commiſiſſet Apoſtolus, ut ſe Deo tanto ſtudio fratrum uiuentium precibus adiuuari uellet. neque enim minus uiuorum preces, quam eorum, qui in cælis ſunt, ſanctorum deprecatio, Chriſti mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent. Sed cui fidem non faciant & honoris, qui ſanctis debetur, & patrocinii, quod noſtri ſuſcipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum ſepulcra, & oculis, & manibus, membriſque omnibus captis, in priſtinum ſtatum reſtitutis, mortuis ad uitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dæmoniis? quæ non audiſſe, ut multi, non legiſſe, ut plurimi grauiſ-*

Matth. 8. Luc. 7.

Ad Heb. 9.

ſimi

S.Ambro. & Auguſt. *ſimi uiri, ſed uidiſſe, teſtes locupletiſſimi ſancti Ambroſius, et Auguſtinus litteris prodiderunt. Quid multa? ſi ueſtes, ſudaria, ſi umbra ſanctorũ, prius quam e uita migrarent, depulit morbos, uiresque reſtituit: quis tandem negare audeat, Deum per ſacros cineres, oſſa, ceteraſque ſanctorum reliquias*
4.Reg.13. *eadem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer*
Exod.20. *illud, quod forte illatum in ſepulcrum Eliſei, eius tacto corpore, ſubito reuixit. Quod uero ſequitur; Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra; Non adorabis ea, neque coles: quidam hoc alterum præceptũ exiſtimantes, duo poſtrema ipſa unius præcepti ui*
S.Auguſt. *contineri uoluerunt; ut ſanctus Auguſtinus illa extrema diuidens, hæc ipſa uerba ad primum præceptum pertinere uoluit. quam ſententiam, quia in Eccleſia celebris eſt, libenter ſequimur. Etſi in promptu ratio eſt illa ueriſſima, conſentaneum fuiſſe, præmium, & pœnam cuiusque cum primo præcepto coniungi. Nec uero quis exiſtimet, omnino pingendi, fingendi, aut ſculpendi artem hoc præcepto prohiberi. nam in ſcripturis, iuſſu Dei, ſimu-*
3.Reg.6. *lacra, & imagines effectas legimus, Cherubim,*
Num.21. *ſerpentis ænei. ſupereſt igitur, ut imagines ob eam rem uetitas interpretemur, ne quid ſimulacris, quaſi diis, colendis, de uero Dei cultu detraheretur. Duplici autem potiſſimum ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei maieſtatem uehementer lædi*

lædi perſpicuum eſt ; altera, ſi idola, & imagines, tamquam Deus, colantur, aut credatur ineſſe aliqua in his diuinitas, uel uirtus, propter quam ſint colendæ, uel quod ab eis ſit aliquid petendum, uel quod fiducia in imaginibus ſit figenda, ueluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant, quod paſſim ſacræ litteræ reprehendunt : altera, ſi quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quaſi corporeis oculis conſpici, uel coloribus aut figuris exprimi poſſit. Quis enim Deum, ut inquit Damaſcenus, qui ſub aſpectum non cadit, qui corporis expers eſt, qui nullis terminis circumſcribi, nec ulla figura deſcribi queat, poſſit exprimere? quæ res in altera Nicena Synodo uberius explicatur. Præclare igitur Apoſtolus, eos mutaſſe Dei incorruptibilis gloriam in ſimilitudinē AdRom. 1. *uolucrum, quadrupedum, ac ſerpentum, dixit. hæc enim omnia tamquam Deum uenerabantur, cum illi harum rerum imagines ponerent. quocirca Iſraelitæ, qui ante uituli ſimulacrum clamabant, hi ſunt Dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de* Exod. 32. *terra Aegypti ; idololatræ ſunt appellati, quia mutarunt gloriam ſuam in ſimilitudinem uituli* Pſal. 105. *comedentis fenum. Cum igitur Dominus deos alienos coli prohibuiſſet, ut penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut alia quauis materia fieri prohibuit: quod Iſaias declarans inquit: Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc* Iſa. 40. Act. 7. *præce-*

præcepto hanc ſententiam contineri, præter ſancto rum Patrum ſcripta, qui eam, quemadmodum in ſeptima Synodo expoſitum eſt, ſic interpretantur,
Deuter.4. *illa etiam Deuteronomii uerba ſatis declarant, ubi Moſes, populum auertere ab idololatria cũ uellet, aiebat: Non uidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt uobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod ſapientiſſimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti, diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent. Nemo tamen propterea contra religionem, Deique legem quidquam committi putet, cum ſanctiſſimæ Trinitatis aliqua perſona quibuſdam ſignis exprimitur, quæ tam in ueteri, quam in nouo teſtamento apparuerunt. nemo enim tam rudis eſt, ut illa imagine diuinitatem credat exprimi: ſed illis declarari doceat Paſtor proprietates aliquas, aut actio*
Daniel.7. *nes, quæ Deo tribuuntur; ueluti cum ex Daniele pingitur antiquus dierum in throno ſedere, ante quem libri aperti ſunt; Dei æternitas, & infinita ſapientia ſignificatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de iis iudicium ferat, intuetur. Angelis etiam tum humana ſpecies, tum alæ affinguntur; ut intelligant fideles, quam propenſi ſint in humanum genus, & tamquam pa*
Ad Heb.1. *rati ad miniſteria Domini exequenda: omnes enim adminiſtratorii ſpiritus ſunt propter eos, qui here-*
Matth. 3. Mar. 1. *ditatem capiunt ſalutis. Columbæ uero ſpecies, &*
Luc. 3. *linguæ tamquam ignis in euangelio, & Actis apoſto-*

apoſtolorũ quas ſpiritus ſancti proprietates ſignificent, multo notius eſt, quam ut oporteat pluribus uerbis explicari. At uero cum Chriſtus dominus, eiusq. ſanctiſſima, & puriſſima mater, ceteriq. omnes ſancti, humana præditi natura, humaná ſpeciem geſſerint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modo hoc præcepto interdictum non fuit, ſed etiam ſanctum, & grati animi certiſſimum argumentum ſemper habitum eſt: quod & apoſtolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ Synodi, & tot ſanctiſſimorum, doctiſſimorumque Patrum inter ſe conſentientium ſcripta confirmát. Non ſolum autem licere in eccleſia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, oſtendet Parochus, cum honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa, uerum etiam maximo fidelium bono ad hanc uſque diem factum declarabit; ut ex Damaſceni libro, quem de imaginibus edidit, & ſeptima Synodo, quæ eſt ſecunda Nicena, intelligitur. Verum quia ſanctiſſimum quodque inſtitutum hoſtis humani generis ſuis fraudibus, & fallacijs deprauare contendit; ſi quid forte populo hac in re peccatum fuerit, Parochus, Tridentini Concilij decretum ſecutus, quoad eius fieri poterit, ſtudebit corrigere. ac decretum quidem ipſum, cum res tulerit, populo interpretabitur; tum rudes, & qui imaginum ipſarum inſtitutum ignorant, docebit, imagines factas ad utriuſq. teſtamenti cognoſcendam hiſtoriam, atque eius

Ioan. 1. Act. 2.

Nice. Syn. 5

Trid. Conc.

memoriam identidem renouandam: qua rerum diuinarum memoria excitati, ad colendum, atque amãdum ipſum Deum uehementius inflammemur: ſanctorum quoque imagines in templis poſitas demonſtrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum uitam, ac mores nos ipſos confirmemus.

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, FORTIS ZELOTES, VISITANS INIQVITATEM PATRVM IN FILIOS IN TERTIAM, ET QVARTAM GENERATIONEM EORVM, QVI ODERVNT ME; ET FACIENS MISERICORDIAM IN MILLIA IIS, QVI DILIGVNT ME, ET CVSTODIVNT PRAECEPTA MEA.

Duo ſunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum eſt, quod etſi ob ſummum ſcelus præuaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propenſionen, apte hoc loco pœna proponitur, communis tamen eſt omnium appendix præceptorum. omnis enim lex ad præcepta ſeruanda homines pœna, & præmio inducit. hinc illæ tam frequentes in ſacris litteris, & crebræ Dei promiſſiones. ut enim innumerabilia pene teſtamẽti ueteris teſtimonia prætermittamus, in euangelio ſcriptum eſt: Si uis ad uitam ingredi,
Matth.19. *ſerua mandata. Et alibi: Qui facit uoluntatem pa*
Matth.7.3. *tris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cæ*
5.6. *lorum. Tum illud: Omnis arbor, quæ non facit fru*

ctum

ctum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et: Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Atque alibi: Si non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Alterum eſt, quod longe alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem docendi ſunt. Perfectis enim, qui ſpiritu Dei aguntur, eique prompto & alacri animo parent, inſtar eſt cuiuſdam lætiſſimi nuncij, & magnum argumentum propenſæ in eos diuinæ uoluntatis. agnoſcunt enim ſui amantiſſimi Dei curam, qui nunc præmiis, nunc pœnis ad ſui cultum, & uenerationem homines prope compellat. agnoſcunt eius immenſam in ſe beneuolentiam, qui ſibi imperare, ſuaque opera ad diuini nominis gloriam uti uelit. neque ſolum agnoſcunt, ſed magna ſpe ſunt, illum, cum, quod uult, iubeat, etiam daturum uires, quibus legi ipſius parere poſſint. At carnalibus, qui nondum ſpiritu ſeruitutis liberati ſunt, magisque metu pœnarum, quam amore uirtutis abſtinent a peccatis, eius appendicis ſenſus grauis & acerbus eſt. quamobrem ſunt piis exhortationibus ſubleuandi, et, quo lex ſpectat, quaſi manu deducendi. Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occaſio inciderit, eadem hæc ſibi habeat propoſita. Carnalibus perinde tamen, ac ſpiritualibus, duo in primis quaſi aculei ſunt admouendi, qui ad legem obſeruandam hac ipſa in appendice poſiti, homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius eſt

Rom. 8.

explicandum, quo caro ſæpe, quæ terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, uarias ſibi ipſa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propoſitam pœnam uitare poſſit: cui autem certo perſuaſum eſt, Deum fortem eſſe, illud magni Da-
Pſal. 138. *uidis uſurpat; Quo ibo a ſpiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Eadem quoque, diuinis interdum diffiſa promiſſis, tantas hoſtium uires eſſe credit, ut ad ſuſtinendum minime parem ſeſe eſſe exiſtimet. At firma, & ſtabilis fides nihil titubans, cum di-*
Pſal. 26. *uina ui ac uirtute nitatur, homines contra recreat, atque confirmat: inquit enim: Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Alter uero aculeus, zelus ipſe diuinus eſt. nonnumquam enim homines putant Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipſius ſeruemus, an negligamus: ex quo ſequitur magna uitæ confuſio. cum autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facile nos in officio continet. Zelus uero, qui Deo tribuitur, nullam animi ſignificat perturbationem, ſed diuinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam a ſe animam patitur impune fornicari: quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Eſt itaque zelus Dei, tranquilliſſima eius, ſinceriſſimaque iuſtitia, qua anima, falſis opinionibus, prauiſque cupiditatibus corrupta, repudiatur, & a Dei coniugio tamquam adultera remouetur. At uero zelum hunc Dei ſuauiſſimum, ac dulciſſimum experimur, cum ſumma eius, atque in-*

credibilis in nos uoluntas zelo ipſo demonſtratur. nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorque coniunctio, quam eorum, qui coniugio copulati ſunt, reperitur. Igitur, quam nos ualde diligat, oſtendit Deus, cum crebro ſe, uel ſponſo, uel marito comparans, zelotem uocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco ſic diuini cultus, atque honoris cupidos homines eſſe debere, ut zelantes potius, quam amantes, iure dici poſſint, illius exemplo, qui de ſe ipſe, Zelo, inquit, zelatus ſum pro domino Deo exercituum. immo uero Chriſtum ipſum imitentur, cuius illud eſt: Zelus domus tuæ comedit me. Eſt autem comminationis explicanda ſententia, non inultos peccatores paſſurum Deum, ſed eos uel tamquam parentem caſtigaturum, uel tamquam iudicem acriter, ac ſeuere in eos animaduerſurum. Quod alio in loco ſignificans Moſes, Et ſcies, inquit, quia dominus Deus tuus ipſe eſt Deus fortis, & fidelis, cuſtodiens pactum, & miſericordiam diligentibus ſe, & ijs qui cuſtodiunt præcepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus ſe ſtatim. & Ioſue, Non poteritis, inquit, ſeruire Domino: Deus enim ſanctus, & fortis æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus ueſtris, atque peccatis: ſi dimiſeritis Dominum, & ſeruieritis diis alienis, conuertet ſe, & affliget uos, atque ſubuertet. Docendus autem populus eſt, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum,

3. Reg. 19. Pſal. 68. Ioan. 2. Deut. 7. Ioſ. 24.

 & fa-

& facinoroſorum generationē pertinere; non quod poſteriores maiorum ſcelerum pœnas ſemper luant; ſed licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorum poſteritas iram Dei, pœnamq. uitabit: quod Ioſiæ Regi accidit: huic enim, pro-
2.Paral.34. 35. pter ſingularem pietatem, cum pepercisſet Deus, dedisſetque, ut in pace in ſepulcrum maiorum ſuo-
4.Reg. 23. rum inferretur, nē uideret conſequentium temporum mala, quæ, propter Manaſſis aui impietatem, Iudæ, & Hieruſalem erant euentura, eo mortuo, poſteros eius eſt ultio Dei conſecuta, ſic, ut ne filiis quidem Ioſiæ pepercerit. Qua autem ratione hæc
Ezech.18. legis uerba ſententiæ illi, quæ eſt apud Prophetam, non aduerſentur; Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur; ſancti Gregorii auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis, Patribus cōſentiēs, aperte oſtendit: inquit enim: Quisquis praui parētis iniquita-
S.Gregorius tem imitatur, etiam ex eius delicto conſtringitur: quisquis autem parentis iniquitatem nō imitatur, nequaquam delicto illius grauatur. unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non ſolum ſua, quæ addidit, ſed etiam patris peccata perſoluat; cum uitijs patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiā ſuam adhuc malitiam adiungere non formidat: & iuſtum eſt, ut qui ſub diſtricto iudice uias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in uita præſenti, etiam culpas parentis iniqui perſoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei iuſtitiam ſuperet eiusdem bonitas, ac miſericordia. iraſcitur

tertiæ, quartæq. generationi Deus, miſericordiam uero in millia impertit. In eó autem quod dictum eſt; Eorum, qui oderunt me; peccati magnitudo oſtenditur. Quid enim flagitioſius, ac deteſtabilius, quam ſummá ipſam bonitatem, ſummam ueritatem odiſſe? Hoc uero ad omnes peccatores iccirco pertinet, quod quemadmodum, qui habet mandata Dei, & ſeruat ea, Deum diligit; ita qui legem Ioan. 14. *Domini contemnit, & mandata eius non ſeruat, Deum odiſſe merito dicendus eſt. Quod uero extre-* Exod. 20. *mum eſt; Et iis, qui diligunt me; ſeruandæ legis modum, ac rationem docet. neceſſe eſt enim, eos, qui legem Dei ſeruant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum ſunt, ad eius obedientiam adduci: quæ deinceps in ſingulis præceptis cõmemorabũtur*

NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI TVI IN VANVM.

Quamquam primo diuinæ legis præcepto, quo Deum pie, ſancteque colere iubemur, hoc, quod ſecundo loco ſequitur, neceſſario continetur; (nam qui ſibi honorem tribui uult, idem poſtulat, ſe, ut ſummo uerborum honore proſequamur, prohibetq. contraria; quod & illa Domini apud Malachi- Malach. *am uerba aperte indicant; Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum: ſi ergo Pater ego ſum, ubi eſt honor meus?) Deus tamẽ pro rei magnitudine hanc de ſuo ipſius diuino, & ſanctitatis pleniſſimo nomine honorando, legem ſeparatim ferre,*

idque nobis diſertis, & perſpicuis uerbis præſcribere uoluit. quod ſane Parocho ipſi argumento in primis eſſe debet, nequaquam ſatis fore, ſi hac de re generatim loquatur; ſed eiuſmodi locum hunc eſſe, in quo ipſe diutius cōmorari, & quæcumque ad hāc tractationem pertinent, diſtincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare neceſſe ſit. Neque uero nimia hæc diligentia cenſenda eſt; cum non deſint, qui adeo errorū tenebris occæcati ſint, ut, quē angeli glorificant, ei maledicere non uereantur. neque enim lege ſemel lata deterrentur, quo minus Dei maieſtatem quotidie imminuere, immo ſingulis pene horis, ac momentis, impudentiſſime audeāt. Quis enim non uideat, omnia iureiurando affirmari? omnia imprecationibus, & execrationibus referta eſſe? uſque adeo ut nemo fere uel uendat aliquid, uel emat, uel negotium aliquod gerat, qui non iuriſiurandi religionem interponat, Deique ſanctiſſimum nomen millies, uel in re leuiſſima, & inani, temere non uſurpet? quo maior Parocho cura & diligentia adhibenda eſt, ut ſæpe fideles admoneat, quam graue hoc ſcelus ſit, & deteſtabile.
Iam uero, in huius præcepti explicatione id primū conſtet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam eſſe, quas præſtare homines debent. utrumque autem ſeparatim docendum eſt, primum quidem, ut ea, quæ tradenda ſunt, facilius exponantur, quid iubeat lex, mox etiam quid uetet. nam quæ imperat, illa

ſunt,

ſunt, nomen Dei eſſe honorandum, ac per illud ſancte iurandum. hæc rurſus, quæ prohibet: nemo diuinum nomen contemnat, nemo illud in uanum aſſumat, ne ue per ipſum aut falſo, aut fruſtra, aut temere iuret. In ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei nomen, ipſius inquam litteras, & ſyllabas, aut omnino per ſe nudum uerbum tantúmodo attendendum non eſſe; ſed in eam cogitationem ueniendum, quid ualeat illa uox, quæ omnipotentem, ac ſempiternam maieſtatem unius & trini numinis ſignificat. Ex his autem facile colligitur, inanem eſſe nonnullorum Iudæorum ſuperſtitionem, qui, quod ſcriberent Dei nomen, pronunciare non auderent, quaſi in quattuor illis litteris, non in re, diuina uis eſſet. Sed quamuis ſingulari numero prolatum ſit; Non aſſumes nomen Dei; id non de uno aliquo nomine, ſed de omnibus, quæ Deo tribui ſolent, intelligendum eſt. multa enim Deo impoſita ſunt nomina, ut domini, omnipotentis, domini exercituum, regis regum, fortis, & alia id genus, quæ in ſcripturis leguntur; quæ parem, eandemq. uenerationem habent omnia. Deinde docendum eſt, quo modo diuino nomini debitus honor adhibeatur. neque enim Chriſtiano populo, cuius ore Dei laudes aſſidue celebrandæ ſunt, rem utiliſſimam, & perneceſſariam ad ſalutem, ignorare fas eſt.

Deus quibus modis laudandus. Quamuis autem multiplex ſit ratio laudandi diuini nominis, tamen in iis, de quibus deinceps hic dicetur, uis, & pondus omniũ uidetur eſſe. Primũ igitur laudatur Deus, cum in omnium conſpectu Deum ac dominum noſtrum fidenter confitemur, Chriſtumque ſalutis noſtræ auctorem quemadmodum agnoſcimus, ita etiam prædicamus. Itemque cum uerbo Dei, quo uoluntas eius enunciatur, ſancte, & diligenter operam damus; in eius meditatione aſſidue uerſamur; ſtudioſe illud addiſcimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cuiuſque perſonæ & muneri aptum, & conſentaneum eſt. Deinde diuinum nomen ueneramur, & colimus, cum officii, & religionis cauſa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum proſperis, tum aduerſis illi ſingulares gratias agimus: inquit enim Pſal. 102. Propheta: Benedic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Extantque plurimi Dauid pſalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius diuinas laudes ſuauiſſime decantat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum Iob; qui cum in maximas illas, horribileſque calamitates incidiſſet, Deum tamen excelſo, & inuicto animo laudare numquã intermiſit. Nos itaque cum animi, corporiſque doloribus cruciamur, cum miſeriis, & ærumnis torquemur, ſtatim ad Deum laudandum omne ſtudium, & animi noſtri uires Iob 1. conuertamus, illud Iob dicentes; Sit nomen Domini benedictum. Neque uero minus Dei nomen hono-

honoratur, ſi fidenter opem eius imploramus, quo ſcilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda conſtantiam, & robur largiatur. hoc enim fieri uult Dominus: Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. cuius implorationis cum multis aliis in locis, tum præcipue in pſalmis, 16.43.& 118. illuſtria reperiuntur exempla. Præterea, Dei nomen bono re proſequimur, cum fidei faciendæ cauſa teſtamur Deum: qui modus a ſuperioribus ualde differt. Nam quæ ſupra enumerauimus, ita ſuapte natura bona ſunt, atque expetenda, ut nihil beatius, nihil homini optabilius poſſit eſſe, quam ſi in illis ſedulo exequendis ſe ipſum dies, noctesque exerceat. Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo. At iuſiurandum licet bonum ſit, eius tamen frequens uſus minime eſt laudabilis. Huius autem diſcriminis ratio in eo poſita eſt, quod iuſiurandum ea tantum de cauſa inſtitutum eſt, ut eſſet tãquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum, quod dicimus, neceſſarium inſtrumentum. Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, niſi neceſſe ſit; eorundẽ uero frequẽtatio pernicioſa omnino eſt: ita etiam, niſi cum grauis & iuſta cauſa ſubeſt, iureiurando uti non eſt ſalutare: quod ſi ſæpius adhibeatur, tantum abeſt, ut proſit, ut magnum detrimentum afferat. quamobrem præclare docet S. Chryſoſtomus, non naſcente, ſed iã adulto

Pſal. 49.

Pſal. 33.

mundo

mundo, cum mala longe lateque propagata uniuerſum terrarum orbem occupaſſent, nihilque ſuo loco & ordine conſiſteret, ſed perturbata & permiſta omnia, ſurſum, deorſum, magna rerum confuſione, ferrentur, &, quod malorum omnium grauiſſimum eſt, mortales fere omnes in fœdam idolorũ ſeruitutem ſe ipſos abiecıſſent; tum denique longo ſane interuallo iuſiurandum in hominum conſuetudinem irrepſiſſe. nam cum in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facile ad credendum adduceretur; Deum teſtem inuocabant.

IVRARE, qui ualeat apud ſcripturas. *Verum cum in hac præcepti parte præcipua ſit illa ratio docendi fideles, quo modo iuſiurandum pie, ſanctéque adhibere debeant; primum dicendum eſt,* IVRARE *nihil aliud eſſe, niſi Deum teſtari, quacumque id uerborum forma, & conceptione fiat. nam &, Teſtis eſt mihi Deus, &, Per Deum, idem ſunt. Eſt etiam illud iuſiurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus, ut, per ſacra Dei Euangelia, per Crucem, per ſanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus. neque enim hæc ipſa per ſe iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, ſed Deus ipſe hoc præſtat, cuius diuinæ maieſtatis ſplendor illis in rebus eluceſcit. ex quo ſequitur, ut per euangelium iurantes, per Deum ipſum iurent, cuius ueritas euangelio continetur, & declaratur. ſimiliter & per ſanctos, qui templa Dei ſunt, quique euangelicæ ueritati crediderunt, eamque omni obſer-*

uantia

uantia coluerunt, & per gentes, & nationes latiſſime diſſeminarunt. Eadem ratio eſt illius iuriſiurandi, quod per execrationem profertur: quale eſt illud ſancti Pauli; Ego teſtem Deum inuoco in animam meam. etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tamquam mendacij ultori ſubijcitur. Neque propterea negamus nonnullas ex hiſce formulis ita accipi poſſe, quaſi iuriſiurandi uim non habeant: ſed tamen utile eſt, quæ de iureiurando dicta ſunt, in his etiam ſeruare, atque ad eandem prorſus normam & regulam dirigere. Duo autem ſunt iurandi genera, primum quidem, quod aſſertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præſenti, aut præterita religioſe affirmamus, ut Apoſtolus in epiſtola ad Galatas; Ecce coram Deo, quia non mẽtior. Alterum uero promiſſorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus ſpectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiuſmodi eſt illud Dauidis, qui Berſabeæ cõiugi, iurans per dominum Deum ſuum, promiſit Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atque in ipſius locum ſucceſſurum. Verumenimuero licet ad iuſiurandum ſatis ſit, Deum teſtem adhibere; tamen, ut rectum, ſanctumque ſit, multo plura requiruntur, quæ ſunt diligenter explicanda. ea uero breuiter, teſte Diuo Hieronymo, Hieremias enumerat, dum inquit: Iurabis, uiuit Dominus in ueritate, & in iudicio, & in iuſtitia. Quibus ſane

2.ad Cor.1.

Ad Gal.1.

3.Reg.1.

S.Hieron. Hierem.4

uerbis

uerbis illa breuiter ſummatimq. complexus eſt, qui bus omnis iurisiurandi perfectio continetur, ueritatem, inquam, iudicium, & iuſtitiam. Primũ itaque in iureiurando locum ueritas habet, nimirum ut, quod aſſeritur, & ipſum uerum ſit, &, qui iurat, id ita eſſe arbitretur; non quidem temere, aut leui coniectura adductus, ſed certiſſimis argumentis. Alterum uero iurisiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo ueritatẽ requirit. nam qui aliquid pollicetur, ita animatus eſſe debet, ut, cum tempus aduenerit, id re ipſa præſtet, & promiſſum exoluat. neque enim uir probus id umquam ſe facturum recipiet, quod ſanctiſſimis Dei præceptis, & uoluntati aduerſari putet, ſed, quidquid promittere, & iurare licuerit, id ſemel promiſſum numquam mutabit; niſi fortaſſe, commutata rerum cõdicione, tale eſſe inceperit; ut iam, ſi fidem ſeruare, & promiſſis ſtare uelit, Dei odium & offenſionem ſubiret. Veritatem autẽ iureiurando neceſſariam eſſe, Dauid quoque indi-
Pſal. 14. *cat illis uerbis: Qui iurat proximo ſuo, & non decipit. Sequitur ſecundo loco iudicium: neque enim iuſiurandum temere, & inconſiderate, ſed conſulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus, primum quidem conſideret, utrum neceſſitate cogatur, necne; remque totam accurate expendat, an eiuſmodi ſit, ut iureiurando indigere uideatur. Tempus præterea ſpectet, locũ attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta ſunt, circumſpiciat;*
non

non odio, non amore; aut animi perturbatione ali qua impellatur, ſed ipſius rei ui, & neceſſitate. etenim, niſi hæc conſideratio, & diligẽs animaduerſio anteceſſerit, ſane iuſiurandum præceps, & temerarium erit: cuiuſmodi eſt illorum irreligioſa affirmatio, qui in re leuiſſima, & inani, nulla ratione, aut conſilio, ſed praua quadã conſuetudine iurant. id uero paſſim quotidie a uenditoribus, & emptoribus fieri uidemus. nam illi, ut quãplurimo uẽdant, hi rurſus, ut quamminimo emant, res uenales uel laudare, uel uituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque iudicio, & prudentia opus ſit; pueri uero ita acute perſpicere, ac diſtinguere nondum per ætatem poſſint: icirco cõſtitutum eſt a S. Cornelio Pont. ne a pueris ante pubertatem, hoc eſt, ante XIIII. annum iuſiurandum exigatur. Reliqua eſt iuſtitia, quæ maxime in promiſſis requiritur. quare ſi quis iniuſtum ali quid & inhoneſtum promittit, & iurando peccat, & promiſſis faciendis ſcelus ſcelere cumulat. extat huius rei in euangelio exemplum Herodis regis; qui temerario iureiurando obſtrictus, puellæ ſaltatrici caput Ioannis Baptiſtæ, tamquam ſaltationis præmium, dedit. tale enim fuit Iudæorũ iuſiurandum, qui ſe ipſos, ut eſt in Actis apoſtolorum, ea condicione deuouerunt, nihil guſtaturos, donec Paulum occidiſſent. His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi tuto iurare liceat, qui hæc omnia ſeruauerit, quique hiſce condi-

Mar. 6.

Act. 23.

condicionibus, tamquam præſidijs quibuſdam, iuſiurandum munierit. ſed & multis argumentis id
Pſal. 62. *probare facile eſt. nam lex Domini, quæ immaculata eſt, & ſancta, hoc præcepit. Dominum, in-*
Deuter. 6. *quit, Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies: ac per nomen illius iurabis. & a Dauide ſcriptum eſt;*
Pſal. 62. *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Præterea ſacræ litteræ indicant, ipſa Eccleſiæ lumina, ſanctiſſimos apoſtolos, iureiurando nonnumquam uſos eſſe: idque ex Apoſtoli epiſtolis apparet. Adde, quod & angeli ipſi interdum iurant. nam a ſancto*
Apoc. 10. *Ioanne euangeliſta in Apocalypſi ſcriptum eſt, angelum iuraſſe per uiuentem in ſecula. quin etiã & Deus ipſe iurat, angelorum duminus: & in ueteri teſtamento multis in locis Deus promiſſiones ſuas iureiurando confirmat, ut Abrahæ, & Dauidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iurauit, inquit, Dominus, & non pœnitebit eum: tu*
Ad Hebr. 6 *es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchi-*
Gen. 22. *ſedec. Neque uero obſcura eſt ratio ad explican-*
Exod. 33. Pſal. 109. *dum, cur iuſiurandum laudabile ſit, ſi quis attentius totam rem conſideret, et ipſius ortum, finemq. intueatur. Etenim iuſiurandum a fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius ueritatis*
Ad Heb. 4. *eſſe auctorem, qui nec decipi umquam poſſit, nec alios decipere: cuius oculis nuda ſunt omnia, & aperta, qui denique uniuerſis rebus humanis admirabili prouidentia conſulit, mundumque adminiſtrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum ueri-*

tatis teſtem adhibent, cui fidem non habere, impium, ac nefarium erit. Quod uero ad finem attinet, eo tendit iuſiurandum, atque id omnino ſpectat, ut hominis iuſtitiam, & innocentiam probet, finemq. litibus, & controuerſiis imponat. quod etiam Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos docet. neque huic ſententiæ uerba illa Saluatoris noſtri apud ſanctum Matthæum repugnant: Audiſtis, quia dictum eſt antiquis; Non periurabis; reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei eſt; neque per terram, quia ſcabellum pedum eius; neque per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis; neque per caput tuum iuraueris; quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. ſit autem ſermo ueſter; eſt, eſt; non, non: quod autem his abundantius eſt, a malo eſt. His enim uerbis iuſiurandum generatim, uniuerſeque damnari, non eſt dicendum, cum iam ſupra uiderimus dominum ipſum, apoſtoloſque frequenter iuraſſe: ſed peruerſum Iudæorum iudicium redarguere Dominus uoluit, quo ſibi in animũ induxerant, nihil in iureiurando cauendum eſſe, præter mendacium. itaque de rebus leuiſſimis, & nullius momenti, & ipſi iurabant ſæpiſſime, & ab aliis iuſiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit, atque improbat, docetq. omnino a iureiurando abſtinendum eſſe, niſi id flagitet neceſſitas. nam propter humanam imbecillitatem iuſiurandum inſtitutum

Ad Hebr. 6

Matth. 5

eſt, & reuera a malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconſtantiam indicat, aut illius, cuius cauſa iuramus, contumaciã; qui, ut credat, aliter adduci non poteſt. Sed tamen iurandi neceſſitas excu-
Matth. 5. *ſationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator; Sit ſermo ueſter, eſt, eſt; non, non; hac loquẽdi formula ſatis declarat, ſe iurandi conſuetudinẽ in colloquijs familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrem illud præcipue a Domino admonemur, ne faciles nimiũ & propenſi ad iurandũ ſimus. idq. ſedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcandum: infinita enim fere mala ex nimia iurandi conſuetudine emanare, & ſacrarum litterarum auctoritate, & ſanctiſſimorum Patrum teſtimonijs comprobatur. In Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt: Iurationi nõ*
Eccle. 23. *aſſueſcat os tuũ: multi enim caſus in illa. Item: Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non diſcedet a domo illius plaga. Plura hac de re legi poſ-*
S. Augu ſt. *ſunt apud ſanctos Baſiliũ et Auguſtinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iuſſis, nunc de uetitis dicatur.*

Quando, & ſub quibus pœnis iurare prohibitum.

Vetamur diuinum nomen in uanum aſſumere: apparet enim, eum graui peccato ſe obſtringere, qui non conſilio, ſed temeritate ad iurandum fertur. Grauiſſimum autem delictum hoc eſſe, illa etiam uerba declarant; Non aſſumes nomen Dei tui in uanum. quaſi rationem afferret, cur hoc facinus ſceleſtum adeo, ac nefarium ſit, nimirum propterea quod eius maieſtas minuitur, quem nos Deum

& dominum noſtrum eſſe profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falſum iurẽt. nam qui a tanto ſcelere non refugit, ut Deum falſo teſtetur, hic inſignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inſcitiæ notam inurit, dum ipſum alicuius rei ueritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & praui affectus, qui mendacium teſtimonio uelit confirmare. Iurat autẽ falſo non is ſolum, qui, quod falſum ſcit, uerum eſſe iurando affirmat; ſed ille etiã, qui iureiurãdo id aſſerit, quod cũ uerũ ſit, tamen ipſe falſum putat. nam cũ mendaciũ ea re mendacium ſit, quod contra mentem, & animi ſentẽtiam profertur; perſpicuũ eſt, hunc plane mẽtiri & periurũ eſſe. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerũ exiſtimat, & tamẽ re uera falſum eſt; niſi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. quamuis enim ipſius oratio menti conſentiat, tamen huius præcepti reus eſt. Eiusdem uero peccati reus cenſendus eſt, qui ſe aliquid iureiurandò facturum promittit, cum tamen aut promiſſum implere in animo non fuerit, aut, ſi fuit, quod promiſit, re ipſa non præſtat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum ſe uoti ſponſione Deo obligarunt, non præſtant. Præterea in hoc præceptum peccatur, ſi deſit iuſtitia, quæ ex tribus iuriſiurandi comitibus una eſt. Itaque ſi quis iuret ſe peccatum aliquod mortiferum commiſſurum, exempli cauſa, cædem hominis, huius præ-

cepti reus eſt, licet ille ſerio, atque ex animo dicat, & iuſiurandum ueritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ a contemptu quodam proficiſcuntur, cum quis iurat ſe non obtemperaturum euangelicis conſiliis: cuiuſmodi ſunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea neceſſario ſequi debeat: ſi quis tamen iuret, nolle ſe illis parere conſiliis, is eo iureiurando diuina cõſilia contemnit, & uiolat. Præterea, hanc legem is uiolat, & iudicio peccat, qui, quod uerum eſt, iurat, idque ita ſe habere exiſtimat, leuibus quibuſdam coniecturis adductus, & longe petitis. nam etſi huiuſmodi iuſiurandum ueritas comitatur, ſubeſt tamen aliquo modo falſum: nam qui ſic negligenter iurat, in magno peierandi periculo uerſatur. Falſo præterea iurat, qui per falſos deos iurat. quid enim eſt a ueritate alienius, quam mendaces & ficticios deos, tamquam uerum Deum, teſtari? Verum quoniam ſcriptura, cum periurium interdixit, inquit: Nec pollues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda eſt in reliquis, quibus ex huius præcepti auctoritate honor debetur: quale eſt uerbum Dei: cuius maieſtatem non ſolum pij, ſed interdum etiam impij reuerentur, ut in Iudicum hiſtoria de Eglon Moabitarum Rege memoriæ traditum eſt. Dei autem uerbum ſumma iniuria afficit, quicumque ſacram ſcripturam a recta, & germana eius ſententia ad impiorum dogmata,

Leuit. 19.

Iud. 3.

& hæreſes flectit. cuius ſceleris admonet nos Princeps apoſtolorum uerbis illis: Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, *& inſtabiles deprauant, ſicut & ceteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem.* (1. Pet. 3.) *Præterea fœdis, & inhoneſtis maculis ſacra ſcriptura contaminatur, cum eius uerba, & ſententias, quæ omni ueneratione colenda ſunt, ad profana quæque nefarii homines torquent, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, uana, aſſentationes, detractiones, ſortes, libellos famoſos, & ſi qua ſunt alia id genus: in quod peccatum ſacra Tridentina Synodus animaduerti iubet.* (Trid. Syn. Seſſ. 4.) *deinde ut ij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in ſuis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat, qui illius ſubſidium non inuocat: quos redarguit Dauid, cum inquit: Deum non inuocauerunt; illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor.* (Pſal. 13. 52.) *At uero longe magis deteſtabili ſcelere ſe ipſos adſtringunt, qui ſacroſanctum Dei nomen ab omnibus creaturis benedicendum, & ſummis laudibus extollendum, aut etiam ſanctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blaſphemare, atque execrari audent. quod quidem peccatum uſqueadeo atrox, atque immane eſt, ut interdum ſacræ litteræ, ſi de blaſphemia ſermo incidat, benedictionis nomine utantur.* (3. Reg. 21. Iob 1. 2.) *Quoniam uero pœna, & ſupplicij terror peccandi licentiam uehementer coercere ſolet; iccirco Parochus, ut*

 homi-

hominum animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum ſeruandum facilius impellat, alteram illius partem, & quaſi appendicẽ diligenter explicabit. nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen domini Dei ſui fruſtra. Ac primum quidem doceat, ſumma ratione factum eſſe, ut huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoſcitur: qui cũ hominum perditione non delectetur, ne ipſius iram, & offenſionem ſubeamus, hiſce ſalutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum beneuolum potius, quam iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Paſtor, inſtetque ſummo ſtudio, ut populus ſceleris grauitatem agnoſcat, & illud deteſtetur uehementius, & in eo euitando maiorem diligentiam, & cautionẽ adhibeat. Oſtendat præterea, quanta ſit hominũ procliuitas ad hoc peccatum committẽdum; ut non ſatis fuerit legem ferre, niſi etiam minæ adderentur. Incredibile enim eſt, quãtum hæc cogitatio utilitatis habeat. nam ut nihil æque nocet, atque incauta quædam animi ſecuritas: ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimũ prodeſt. Tum illud etiam declaret, nullum a Deo certum ſupplicium conſtitutum fuiſſe, ſed tantum uniuerſe minari, quicumque ſe hoc ſcelere adſtrinxerit, non impune laturum. quapropter diuerſa ſupplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati admonere nos debent. hinc enim facile licet conijcere, homines ea re in maximas calamitates incidere,

Exod. 20.

dere , quod huic præcepto non obtemperent . qui-
bus ſibi propoſitis , cautiores eos in poſterum fore in
ueriſimile eſt . Fideles itaque , ſancto timore perter
riti, omni ſtudio peccatum hoc fugiant. nam ſi om- Matth. 12.
nis uerbi otioſi in extremo iudicio reddenda ratio
eſt: quid de grauiſſimis ſceleribus dicendum , quæ
magnam diuini nominis deſpicientiam præſeferunt?

MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES.

SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA:

SEPTIMA AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST.

NON FACIES OMNE OPVS IN EO TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIA TVA, ET SERVVS TVVS, ET ANCILLA TVA, IVMENTVM TVVM, ET ADVENA, QVI EST INTRA PORTAS TVAS. SEX ENIM DIEBVS FECIT DOMINVS CAELVM, ET TERRAM, MARE, ET OMNIA, QVAE IN EIS SVNT, ET REQVIEVIT IN DIE SEPTIMO, ICCIRCO BENEDIXIT DOMINVS DIEI SABBATHI, ET SANCTIFICAVIT EVM.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur , recte , atque ordine præſcribitur: eſt enim hic ueluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis ſenſibus pie colimus , fide ,

& ſpe adducti, quam in eo poſitam habemus, non poſſumus eum non externo cultu uenerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facile præſtari poſſunt; certum tempus ſtatutum eſt, quo ea commode effici queant. Itaque cum hoc præceptum eiuſmodi ſit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maxime intereſt, Parochi, ſummam in eo explicando diligentiam adhiberi. ad eius autem inflammandum ſtudium magnam uim habet primum illud præcepti uerbum, Memento. nam quemadmodum fideles tale præceptum meminiſſe debent: ſic Paſtoris eſt, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo ſæpe redigere. Quantum uero fidelium referat, hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quod, eo diligenter colendo, ad reliqua legis iuſſa ſeruanda facilius adducentur. Cum enim inter cetera, quæ diebus feſtis præſtare debent, neceſſe habeant, uerbi Dei audiendi cauſa, ad eccleſiam conuenire; cum edocti fuerint diuinas iuſtificationes, illud etiam conſequentur, ut ex toto corde cuſtodiãt legem Domini. quamobrem ſæpiſſime ſabbathi celebritas, cultuſque præcipitur in ſacris litteris, ut
Exod. 16. in Exodo, Leuitico, Deuteronomio, apud Iſaiam,
20.31. Hieremiam item, & Ezechielem prophetas uidere
Leuit. 16. licet: quibus omnibus in locis hoc de ſabbathi cultu
19.23.26. traditũ eſt præceptum. Monendi uero, & hortandi
Deuter. 5. Hiere. 17. Ezech. 20. ſunt Principes, & magiſtratus, ut in iis maxime,

quæ

quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinent, eccleſiæ Præſides auctoritate ſua iuuent, iubeantque populum ſacerdotum præceptis obtemperare. Quod autem ad huius præcepti explanationem attinet, danda opera eſt, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum cum ceteris conueniat, quibusue differat ab eis. hoc enim pacto cauſam ille, rationemque cognoſcet, quare non ſabbathum, ſed diem Dominicum colamus, ſanctúq. habeamus. Certa igitur illa differentia uidetur, quod reliqua Decalogi præcepta naturalia ſunt, & perpetua, neque mutari ulla ratione poſſunt. quo factum eſt, ut, quamuis lex Moſis abrogata ſit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Chriſtianus ſeruet. quod ideo fit, non quia Moſes ita iuſſerit, ſed quod naturæ conueniunt; cuius ui homines ad illa ſeruanda impelluntur. Hoc autem de ſabbathi cultu præceptum, ſi ſtatutum tempus ſpectatur, non fixum, & conſtans eſt, ſed mutabile; neque ad mores, ſed ad cærimonias pertinet; neque naturale, quoniam non a natura ad id docti, aut inſtituti ſumus, ut illo die potius, quam alio externum cultum Deo tribuamus: ſed ex eo tempore, quo populus Iſraeliticus a Pharaonis eſt ſeruitute liberatus, diem ſabbathi coluit. Tempus autem, quo cultus tollendus erat, illud idem eſt, quo ceteri Hebraici cultus, cærimoniæque antiquandæ erant, morte ſcilicet Chriſti.

22. 23. 46. Iſa. 56. 58. 66.

nam

nam cum illæ cærimoniæ ſint quaſi adumbratæ imagines lucis, & ueritatis; illud utique neceſſe erat, ut lucis ac ueritatis, quæ Ieſus Chriſtus eſt, aduentu remouerentur. qua de re ſanctus Paulus ad Galatas ita ſcripſit, cum Moſaici ritus cultores reprehenderet; Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos: timeo uos, ne forte ſine cauſa laborauerim in uobis. In quam etiam ſententiam ſcripſit ad Coloſſenſes. Et hæc de differentia. Conuenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu, & cærimonijs, ſed quia aliquid habet, quod ad mores naturæque ius attineat. nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, a naturæ iure exiſtit; cum illud natura comparatum ſit, ut aliquot horas in iis, quæ ad Dei cultum pertinēt, uerſemur. cuius rei argumento eſt, quod apud omnes nationes, ſtatas quaſdam ferias, eaſque publicas fuiſſe cernimus, quæ ſacris rebus, ac diuinis obeundis erant conſecratæ. eſt enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus neceſſarijs rerum functionibus det, ueluti corporis quieti, ſomno, & aliis eiuſmodi rebus. & quemadmodum corpori; ita eadem naturæ ratione factum eſt, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contemplatione ſeſe reficeret. atque ita cum aliqua temporis pars eſſe debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc ſane ad morum præcepta pertinet. quam ob cauſam apoſtoli ex illis ſeptem diebus eum, qui primus eſt, ad diuinum

Ad Gal. 4. Ad Coloſ. 2

num cultum conſecrare ſtatuerunt, quem Dominicum diem dixere. nam & ſanctus Ioannes in Apocalypſi, Dominici diei meminit: & Apoſtolus per unam ſabbathi, quæ eſt dies Dominicus, ut ſanctus Chryſoſtomus interpretatur, collectas fieri iubet; ut intelligamus, iam tum in Eccleſia diem Dominicum ſanctum habitum eſſe. Iam uero, ut ſciant fideles, quid eo die agere, a quibusue actionibus abſtinere debeant; non alienum eſt, ut Parochus totum præceptum, quod in quattuor partes recte diſtribui poteſt, ad uerbum diligenter interpretetur. Itaque primum generatim proponat, quid iis uerbis præſcribatur, MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES. ob eam uero cauſam initio præcepti uerbum illud, Memento, apposite additum eſt, quod huius diei cultus ad cærimonias pertineat. Qua de re populus admonendus eſſe uidebatur, cum naturæ lex, etſi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum eſſe doceat, hoc tamen, quo potiſſimum die fieri deberet, non præſcripſit. Præterea fideles docendi ſunt, ex iis uerbis modum & rationem colligi poſſe, qua in tota hebdomada opus facere conueniat, ita ſcilicet, ut diem feſtum ſemper ſpectemus. quo die cum actionum, & operum noſtrorum Deo quaſi reddenda ratio ſit; eiuſmodi opera efficiamus, neceſſe eſt, quæ neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut ſcriptum eſt, in ſingultum ſint, & in ſcrupulum cordis. Poſtremo id docemur, quod certe animaduertere

Apoc. 1. 1. Cor. 16. 1. Reg. 25.

uertere debemus, non defuturas ſcilicet occaſiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, uel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, uel ſpectaculorum, ludorumque ſtudio; quibus plerumque ab huius diei ſancto, religioſoque cultu abducimur. Sed iam ad id ueniamus, quod ſabbathi ſignificatione demonſtratur. Sabbathum, hebraicũ nomen, ſi latine interpretaris, ceſſatio dicitur. ſabbathizare propterea ceſſare, & requieſcere latino uocabulo appellatur. qua ſignificatione factum eſt, ut ſabbathi nomine dies ſeptimus diceretur, quo
Gen. 2. Exod. 20. *niam, abſoluta, perfectaque mundi uniuerſitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita*
Deuter. 5. *hunc diem in Exodo Dominus uocat. Poſtea uero non ſolum ſeptimus hic dies, ſed ob eius dignitatem ipſa etiam hebdomada eo nomine appellata eſt. in*
Luc. 18. *quem ſenſum phariſæus apud ſanctum Lucam dixit: Ieiuno bis in ſabbatho. Atque hoc quidem de ſabbathi ſignificatione. Sanctificatio autem ſabbathi ſacris in litteris ceſſatio eſt, quæ fit a corporis laboribus, & a negotijs, ut aperte oſtendunt hæc, quæ ſequuntur, præcepti uerba,* NON OPERABERIS. *neque uero id ſolum ſignificat; (aliter*
Deut. 5 *enim ſatis fuiſſet dicere in Deuteronomio; Obſerua diem ſabbathi) ſed cum in eodem loco addatur,* VT SANCTIFICES EVM, *hoc uerbo oſtenditur, ſabbathi diem religioſum eſſe, diuiniſque actionibus, & ſanctis rerum officijs conſecratum. Itaque diem ſabbathi tum plene & perfecte celebramus,*

mus, cum pietatis & religionis officia Deo præſtamus: hocque plane ſabbathum eſt, quod Iſaias delicatum appellat: quoniam feſti dies ſunt ueluti deliciæ Domini, & piorum hominum. Quare ſi religioſo huic ſanctoque ſabbathi cultui, miſericordiæ adiunguntur opera; certe maxima ſunt, & multa præmia, quæ eodem capite nobis proponuntur. Itaque uerus ac proprius huius præcepti ſenſus eo ſpectat, ut homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, ut ſtatuto aliquo tempore, a negotijs, corporiſque laboribus feriatus, Deum pie colat, ac ueneretur. Altera uero præcepti parte demonſtratur, diem ſeptimum Dei cultui diuinitus dicatum eſſe. nam ita ſcriptum eſt: SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA: SEPTIMO AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST. *quæ uerba ad eam ſententiam referuntur, ut ſabbathum Domino conſecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, ſeptimumque diem intelligamus ſignũ eſſe quietis Domini. Hic uero dies diuino cultui dicatus eſt: quia rudi populo minus expediebat habere eam facultatẽ temporis arbitratu ſuo deligendi, ne forte Aegyptiorũ ſacra imitaretur. Itaque e ſeptem diebus, ultimus ad Deum colẽdum delectus eſt: quæ quidẽ res plena myſterij eſt. Quare Dominus in Exodo, et apud Ezechielem ſignum uocat: Videte itaque, ille inquit, ut ſabbathũ meum cuſtodiatis: quia ſignum eſt inter me et*

Iſa. 58. Iſa. 58. Exod. 31. Exech. 20. Exod. 31.

uos

uos in generationibus ueſtris, ut ſciatis quia ego Dominus, qui ſanctifico uos. itaque ſignum fuit, quod indicabat homines Deo ſe dedicare oportere, ſanctoſque eidem præbere, cum diem etiam uideamus ei dicatum eſſe: ſiquidem ille dies ſanctus eſt, quod tum præcipue ſanctitatem & religionem homines colere debeant. Deinde ſignum eſt, & quaſi monumentum conditæ huius admirandæ uniuerſitatis. Signum præterea fuit Iſraelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, ſe Dei auxilio a duriſſimo Aegyptiacæ ſeruitutis iugo ſolutos ac liberatos eſſe meminiſſent: id quod Dominus oſtendit

Deuter. 5. *illis uerbis: Memento, quod & ipſe ſeruieris in Aegypto, & eduxerit inde dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento: iccirco præcepit tibi, ut obſeruaret diem ſabbathi. Eſt ſignum item tum ſpiritualis, tum cæleſtis ſabbathi. Spirituale autem ſabbathũ in ſancta quadam et myſtica quiete conſiſtit, nimirum, cum uetus homo, Chriſto conſepultus, ad uitam renouatur, atque in iis actionibus, quæ Chriſtianæ pietati conueniunt, ſtudioſe ſe exercet. debent enim, qui aliquando erant te-*

Ad Eph. 5. *nebræ, nunc autem lux in Domino ſunt, ut filij lucis ambulare in omni bonitate, iuſtitia, & ueritate, neque communicare operibus infructuoſis tenebrarũ. Cæleſte uero ſabbathum eſt, ut ait D. Cyril-*

S. Cyrillus. *lus, eum locum Apoſtoli tractans; Relinquitur ergo ſabbathiſmus populo Dei; illa uita, in qua omnibus bonis cum Chriſto uiuentes fruemur, pec*

cato

cato radicitus extirpato, ſecundum illud: Non erit ibi leo, nec praua beſtia illuc aſcendet, ſed erit ibi uia pura, & uia ſancta uocabitur: omnia enim bona in uiſione Dei mens ſanctorum adipiſcitur. Quare fideles hortandi erunt his uerbis, & a Paſtore incitandi: Feſtinemus ingredi in illam requiem. Præter diem ſeptimum habebat populus Iudæus alios etiam feſtos, & ſacros dies diuina lege conſtitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur. Placuit autem Eccleſiæ Dei, ut diei ſabbathi cultus, & celebritas in Dominicum transferretur diem. nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit: ſic Redemptoris noſtri, qui ad uitam æternam nobis aditum patefecit, reſurrectione, quæ eo die fuit, e tenebris ad lucem uita noſtra reuocata eſt: unde & Dominicũ diem apoſtoli dici uoluerunt. Sollemnem præterea hunc diem eſſe in ſacris litteris animaduertimus, quod eo die mundi creatio initium habuit, quod ſpiritus ſanctus apoſtolis datus ſit. Alios autem dies feſtos ab Eccleſiæ initio, & conſequentibus deinde temporibus apoſtoli, & ſancti Patres noſtri inſtituerunt, ut pie & ſancte Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis noſtræ myſteria religioni conſecrati ſunt, deinde qui ſanctiſſimæ Virgini matri, tum uero apoſtolis, ac martyribus, ceteriſque ſanctis cum Chriſto regnantibus dicantur: in quorum uictoria Dei bonitas &

Iſa. 35.

Ad Heb. 4.

poten-

potentiâ laudatur, ipſis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur. Et quoniam ad hoc præceptum ſeruandum, magnam uim ea ipſius pars habet, quæ illis uerbis expreſſa eſt; Sex diebus operaberis; ſeptimus autẽ dies ſabbathum Dei eſt: Parochus debet illam partem diligenter explicare. etenim ex his uerbis colligi poteſt, fideles hortandos eſſe, ne otioſi & deſi-
1.Theſ. 4. des uitam traducant: ſed potius apoſtolicæ uocis memores, negotium ſuum quiſque agat, & operetur manibus ſuis, ſicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus iubet, ut ſex ipſis diebus opera noſtra efficiamus; ne aliquid eorum, quæ alijs hebdomadæ diebus fieri, agiue oporteat, in diem feſtum reiiciatur; atque ita animus a rerum diuinarum cura, ſtudioque auocetur. Tertia deinde præcepti pars explicanda eſt, quæ quodam modo deſcribit, qua ratione ſabbathi diem colere debeamus; præcipue autem explicat, quid illo die facere prohibemur. quare inquit Dominus; Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Quibus uerbis ad id primum inſtituimur, ut, quæcumque diuinum cultum impedire poſſunt, omnino uitemus. facile enim perſpici poteſt, omne ſeruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod ſua natura aut turpe, aut malum ſit; ſed quoniam mentem noſtram a diuino cultu, qui finis præcepti

eſt,

eſt, abſtrahit. quo magis peccata fidelibus uitanda ſunt, quæ non ſolum animum a diuinarum rerum ſtudio auocant, ſed nos a Dei amore prorſus ſeiungunt. Non tamen eæ actiones, neque ea opera uetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam ſi ſeruilia ſint, ut altare inſtruere, templa, alicuius feſti diei cauſa, ornare, & reliqua huius generis. ideoque a Domino dictum eſt; Sacerdotes in templo ſabbathum uiolare, & ſine crimine eſſe. Sed neque earum rerum opera hac lege prohiberi exiſtimandum eſt, quorum iactura facienda ſit, ſi die feſto prætermittantur, quemadmodum ſacris etiam Canonibus permiſſum eſt. Multa alia Dominus in euangelio feſtis diebus fieri poſſe declarauit, quæ facile Parochus apud ſanctos Matthæum & Ioannē obſeruabit. ſed ut nulla res prætermitteretur, cuius actione hic ſabbathi cultus impediretur; facta eſt iumenti mentio; quo animalium genere impediuntur homines, quo minus ſabbathum diem colant. ſi enim die ſabbathi alicui operis actioni iumenti uſus deſtinatur, neceſſaria eſt etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat. itaque ſolum per ſe opus facere non poteſt, ſed hominem, qui illud molitur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet. ergo neque iumentis, quorum opera ad id homines utuntur. Itaque huius præcepti lex eo etiam ſpectat, ut, ſi iumentorum laboribus homines parcere Deus uult, eo certe magis ipſi cauere debeat, ne inhumani ſint in eos, quorum opera, atque indu-

Matth. 12.

ſtria utuntur. Neque uero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Chriſtiani homines diebus feſtis exercere ſe debeant. Illæ uero eiuſmodi ſunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco ſincera, piaque animi attentione ſacroſanctæ Miſſæ ſacrificio interſimus; diuina Eccleſiæ ſacramenta, quæ ad ſalutem noſtram inſtituta ſunt, ad animæ uulnerum curationem crebro adhibeamus. nihil uero eſt, quod opportunius aut melius Chriſtianis hominibus fieri poſſit, quam ſi peccata ſua ſacerdotibus ſæpe confiteantur. ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, ſumpta huius probandæ rei ratione, & copia ex iis, quæ de pænitentiæ ſacramento ſuo loco tradita, ac præcepta ſunt. Neque ſolum ad hoc ſacramentum populum excitabit, ſed ſedulo etiam atque etiam ad illud adhortabitur, ut ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramētum crebro percipiant. Attente præterea, diligenterque ſacra concio fidelibus audiēda eſt: nihil enim minus ferendum eſt, neque tam profecto indignum, quam Chriſti uerba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque ſtudium fidelium in precibus, diuiniſque laudibus frequens eſſe debet, præcipuaq. eiuſdem cura, ut, quæ ad Chriſtianæ uitæ inſtitutionem pertinent, ea diligenter addiſcat; ſeduloque ſe exerceat in iis officiis, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemoſynam tribuendo, ægros homines uiſitando, mærentes,

tes, quique dolore afflicti iacent, pie conſolando. nam ut eſt apud ſanctum Iacobum: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc eſt, uiſitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum. Ex his, quæ dicta ſunt, facile erit colligere, quæ contra huius præcepti regulam committuntur. Parochi uero officium in eo item eſſe debet, ut certos quoſdam locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumenta ſumat, quibus populo illud maxime perſuadeatur, ut huius præcepti legem ſummo ſtudio, accurataque diligentia ſeruet. ad hoc plurimum ualet, ut populus ſcilicet intelligat, ac plane perſpiciat, quam iuſtum, & rationi conſentaneum ſit, nos certos quoſdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumque noſtrum, a quo ſumma & innumerabilia beneficia accepimus, agnoſcamus, colamus, & ueneremur. ſi enim iuſſiſſet nos quotidie ſibi religionis cultum tribuere, nonne pro ſuis erga nos beneficiis, quæ maxima & infinita ſunt, omnis opera danda eſſet, ut prompto, alacrique animo, eius dicto audientes eſſemus? nunc uero, paucis ad eius cultum inſtitutis diebus, non eſt cur nos negligentes, atque diffciles in eius officii functione ſimus, quod ſine grauiſſima culpa prætermittere non poſſumus. Demonſtret deinde Parochus, quanta huius præcepti uirtus ſit, cum ij, qui illud recte ſeruauerint, in conſpectu Dei eſſe, cum eoque colloqui uideantur. nam & precibus

Iacobi 1.

faciendis Dei maieſtatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei uocem accipimus; quæ ad aures noſtras eorum opera peruenit, qui de rebus diuinis pie, ſanctеque concionantur. tum in altaris ſacrificio præſentem Christum dominum adoramus. & his quidem bonis illi maxime fruuntur, qui hoc præceptum ſeruant diligenter: qui uero hanc legem omnino negligunt, ij, cum Deo, & Eccleſiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & ſanctarum legum hoſtes ſunt: quod animaduerti poteſt ex eo, quod præceptum hoc eiuſmodi eſt, ut nullo labore ſeruari queat. Cum enim Deus non labores nobis imponat, quos uel difficillimos eius cauſa ſuſcipere deberemus, ſed quietos illis diebus feſtis a terrenis curis liberos eſſe iubeat; magnæ temeritatis indicium eſt, huius præcepti legem recuſare. exemplo nobis eſſe debent ſupplicia, quæ de illis Deus ſumpſit, qui illud uiolarunt, ut ex libro Numerorum licet intelligere. Num. 15. *Ne igitur in hanc Dei offenſionem incidamus, operæpretium erit, ſæpe illud uerbum,* MEMENTO, *cogitatione repetere, magnaſque illas utilitates, & commoda ſibi ante oculos proponere, quæ ex feſtorum dierum cultu percipi ſupra declaratum eſt; & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus & diligens Paſtor, ut occaſionis ratio poſtulabit, copioſe, lateque perſequi poterit.*

HONO-

HONORA PATREM TVVM, ET MATREM TVAM, VT SIS LONGAEVVS SVPER TERRAM, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI.

Cum in ſuperioribus præceptis ſumma ſit uis, & dignitas; merito, quæ nunc perſequimur, quia maxime neceſſaria ſunt, proximũ locum obtinent: nam illa finem, qui Deus eſt, continuo ſpectãt: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt: etſi longius progreſſa, ad Deum, ideſt illud extremum, cuius gratia proximum ipſum diligimus, perducunt. Quamobrem Chriſtus dominus præcepta illa duo de diligendo Deo & proximo ſimilia inter ſe eſſe dixit. Hic autem locus, dici uix poteſt, quantas habeat utilitates; cum & ſuos fructus ferat, uberes illos quidem, ac præſtantes; & ſit tamquam ſignum, ex quo primi præcepti obedientia, & cultus elucet. Qui non diligit, inquit D. Ioannes, fratrem ſuum, quem uidet, Deum, quem non uidet, quo modo poteſt diligere? Ad eundem modum; ſi parentes, quos ſecundum Deum diligere debemus, non ueneramur, & colimus; cum nobis in conſpectu fere ſemper ſint: Deo, ſummo parenti, & optimo, qui nullum ſub aſpectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? ex quo perſpicuum eſt, utraque præcepta inter ſe congruere. Huius autem præcepti uſus latiſſime patet. nam præter eos, qui nos genuerũt, multi præterea ſunt, quos in parentum loco colere debemus, uel pote-

Matth. 22. Mar. 12.

1. Ioan. 4.

ſtatis, uel dignitatis, uel utilitatis, uel præſtantis alicuius muneris, & officij nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborem leuat. cum enim id in primis curent, ut, quos habent in ſua poteſtate, ij recte, & diuinæ legi conuenienter uiuant, erit hæc cura perfacilis, ſi omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, ſummum honorem parentibus tribui oportere. quod ut præſtare poſſimus, neceſſe eſt, noſſe quandam differentiam, quæ eſt inter præcepta primæ & ſecundæ tabulæ. Ergo hæc primum a Parocho ſunt explicanda: idque in primis moneat, diuina Decalogi præcepta fuiſſe in duabus tabulis inciſa: in quarũ altera, queadmodũ a ſanctis Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ iam ſunt expoſita: reliqua uero in alteram tabulam erant incluſa. atque hæc nobis perappoſita fuit deſcriptio, ut præceptorum rationem ordo ipſe diſtingueret. nam quidquid in ſacris litteris diuina lege iubetur, aut uetatur, id duorum generum oritur ex altero. aut enim erga Deum, aut erga homines charitas in omni officio ſpectatur. Et quidem charitatem in Deum ſuperiora tria præcepta docent: quod uero ad hominum coniunctionem & ſocietatem pertinet, id reliquis ſeptẽ præceptis continetur. Quocirca non ſine cauſa eiuſmodi eſt facta diſtinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram tabulam præcepta referatur. nam ſuperioribus tribus præceptis, de quibus dictum eſt, quaſi ſubiecta materies, quam tractent, eſt Deus,

ideſt

ideſt ſummum bonum, ceteris uero proximi bonũ. illis ſummus, his proximus amor eſt propoſitus, illa finem, hæc autem ea, quæ ad finem referuntur, ſpectant. Præterea charitas Dei ex ipſo pendet. Deus enim per ſe, non alterius rei cauſa, ſumme diligendus eſt: charitas autem proximi a charitate Dei ortum habet, atque ad eam tamquam ad certam regulam dirigenda eſt. nam ſi parentes caros habemus, ſi dominis paremus, ſi dignitate antecedentes reueremur; id ea re maxime faciendum eſt, quod eorum procreator eſt Deus, eoſque alijs præeſſe uoluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor ſit, ut eiuſmodi perſonas uereamur, iccirco id præſtare debemus, quia a Deo hoc ipſo bonore dignátur: ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quam hominibus, haberi uideatur. ſic enim apud ſanctum Matthæum eſt, cum de obſeruantia in ſuperiores agitur: Qui recipit uos, me recipit. Matth. 10. *& Apoſtolus in epiſtola ad Epheſios, ſeruos inſtituens, Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in ſimplicitate cordis ueſtri, ſicut Chriſto, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed ut ſerui Chriſti.* Ad Eph. 6. *Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus ſatis digne tribuitur, in quẽ amor augeri infinite poteſt: proptereaq. noſtra erga illũ charitas in dies fiat ardentior, neceſſe eſt. quẽ eius iuſſu ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus amare* Deuter. 6. Luc. 10. Matth. 22.

debemus. At charitas, qua proximum complectimur, ſuis finibus circumſcribitur: iubet enim Dominus proximos diligere, ſicut nos ipſos. quod ſi quis hos fines egreſſus fuerit, ita ut parem Deo & proximis amorem tribuat, is maximum ſcelus admittit. Luc. 14. *Si quis uenit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. in quā ſententiam item dictum eſt;* Luc. 9. *Sine ut mortui ſepeliant mortuos ſuos: cum quidam primum humare patrem uellet, poſtea Chriſtum ſequi. cuius rei dilucidior illa apud ſanctū Matthæum explicatio eſt:* Matth. 10. *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, nō eſt me dignus. Nec tamen ulla dubitatio eſt, quin parentes uehementer amandi, obſeruandique ſint; ſed ad pietatem in primis neceſſarium eſt, Deo, qui parens, & effector eſt omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, ut ad cæleſtem ſempiternumque patrem tota amoris uis referatur. quod ſi interdum parentum iuſſa Dei præceptis repugnent; non dubium eſt, quin liberi, parentum cupiditati, Dei uoluntatem anteferre debeant, diuinæ illius ſententiæ memores; Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Act. 5.

Honorare, quā uim habeat apud ſcripturas. *Quibus rebus expoſitis, Parochus uerba præcepti interpretabitur, atque illud primum, Honorare, quid ſit: eſt enim, de aliquo honorifice ſentire*

tire, & , quæ illius ſunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia coniuncta ſunt, amor, obſeruantia, obedientia, & cultus. Scite autem in lege poſita eſt honoris uox, non amoris, aut metus, etiam ſi ualde amandi, ac metuendi parentes ſint. etenim qui amat, non ſemper obſeruat, & ueneratur: qui metuit, non ſemper diligit: quem uero aliquis ex animo honorat, item amat, & ueretur. Hæc cum Parochus explicarit, tum aget de patribus, quique ſint ij, qui uocentur hoc nomine. nam etſi de ijs præcipue patribus lex loquitur, ex quibus generati ſumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen: quos etiam complecti lex uidetur, quemadmodum ex pluribus diuinæ ſcripturæ locis facile colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia ſunt in ſacris litteris; quod antea attigimus; quibus ſingulis ſuus honor debetur. ac primum Eccleſiæ præſides, & Paſtores, & ſacerdotes, patres dicuntur, quemadmodum ex Apoſtolo conſtat, qui ad Corinthios ſcribens, Non, inquit, ut confundam uos, hæc ſcribo, ſed ut filios meos chariſſimos moneo. nam ſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres: nam in Chriſto Ieſu per euangelium ego uos genui. Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt; Laudemus uiros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua. Deinde ij, quibus aut imperium, aut magiſtratus, aut poteſtas commiſſa eſt, qui rempublicam gubernant, patres appel-

1.Cor.4.

Eccle.44.

appellantur. Sic Naaman a famulis pater uoca-
4.Reg.5. batur. Præterea, patres eos dicimus, quorum pro-
curationi, fidei, probitati, ſapientiæque alij com-
mendantur: cuiuſmodi ſunt tutores, & curatores,
4.Reg.2. 4.Reg.13. pædagogi, & magiſtri. Quare Eliam, & Eliſe-
um filij prophetarum patrem uocabant. Poſtremo
patres dicimus ſenes, & ætate confectos, quos etiã
uereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis
maximum ſit, ut doceat patres, cuiuſcumque ſint
generis, præſertim uero eos, ex quibus nati ſumus,
a nobis honorandos: de quibus diuina lex præcipue
loquitur. ſunt enim immortalis Dei quaſi quædam
ſimulacra, in iiſque ortus noſtri imaginem intue-
mur: ab iis uita nobis data eſt: iis Deus uſus eſt,
uti nobis animum, mentemque impertiret: ab iis ad
ſacramenta deducti, ad religionem, ad humanum
cultum, ciuilemque inſtituti, ad morum integrita-
tem & ſanctitatem eruditi ſumus. Doceat uero
Parochus, merito nomen, MATRIS, in hoc præ
cepto expreſſum, ut eius beneficia, & merita erga
nos conſideremus, quanta cura, & ſollicitudine nos
in utero geſſerit, quanto cum labore ac dolore pepe
rerit, et educarit. Porro ita obſeruandi parentes
ſunt, ut, qué eis tribuimus, honor ex amore, atque
intimo animi ſenſu deprõptus uideatur. quibus hoc
officiũ debetur maxime, cũ erga nos ſint ita affecti,
nullum ut laborem, nullã contentionem, nulla pe
ricula noſtra cauſa refugiant, nihilque illis accidere
poſſit iucũdius, quã ut filiis charos ſe eſſe ſentiant,
quos

quos maxime diligunt. Ioſeph cum in Aegypto ho- Gen. 46.47
nore & amplitudine regi eſſet proximus, patrem,
qui in Aegyptum uenerat, honorifice excepit: &
Salomon matri aduenienti aſſurrexit; eamque ue-
neratus, regio in ſolio ad dexteram collocauit. 3. Reg. 2.
Alia præterea ſunt honoris officia, quæ in parentes
conferri debent. nam eos tum etiam honoramus,
cum a Deo ſuppliciter petimus, ut eiſdem bene &
feliciter omnia eueniant, ut in maxima gratia &
honore ſint apud homines, ut ipſi Deo ac ſanctis,
qui in cælis ſunt, commendatiſſimi ſint. Item paren
tes honoramus, cum noſtras rationes ad eorum ar-
bitrium, uoluntatemque conferimus. cuius rei ſua- Prouerb. 1
ſor Salomon, Audi, inquit, fili mi diſciplinam pa
tris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut adda
tur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. cuiuſ-
modi ſunt etiam D. Pauli cohortationes: Filij obe- Ad Eph.6.
dite parentibus ueſtris in Domino: hoc enim iuſtum
eſt. Item: Filii obedite parentibus per omnia: hoc
enim placitum eſt in Domino. & ſanctiſſimorum Ad Coloſ.3
hominum exemplis confirmatur. etenim Iſaac, cũ Gen. 22.
a patre ad ſacrificium uinciretur, modeſte ac ſine Hiere. 35.
recuſatione paruit: et Rechabitæ, ne a patris conſi-
lio umquã diſcreparẽt, uino ſe in perpetuũ abſtinue
runt. Item, parẽtes honoramus, cum eorũ recte fa
cta, moreſque imitamur. iis enim plurimũ tribue-
re uidemur, quorũ eſſe uolumus quãſimillimi. Item,
parentes honoramus, quorũ conſilia nõ modo exqui
rimus, uerum etiam ſequimur. Item, quibus ſub-
uenimus

appellantur. Sic Naaman à famulis pater uoca-
4.Reg.5. *batur. Præterea, patres eos dicimus, quorum pro-*
curationi, fidei, probitati, ſapientiæque alij com-
4.Reg.2. *mendantur: cuiuſmodi ſunt tutores, & curatores,*
4.Reg.13. *pædagogi, & magiſtri. Quare Eliam, & Eliſe-*
um filij prophetarum patrem uocabant. Poſtremo
patres dicimus ſenes, & ætate confectos, quos etiã
uereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis
maximum ſit, ut doceat patres, cuiuſcumque ſint
generis, præſertim uero eos, ex quibus nati ſumus,
à nobis honorandos: de quibus diuina lex præcipue
loquitur. ſunt enim immortalis Dei quaſi quædam
ſimulacra, in iiſque ortus noſtri imaginem intue-
mur: ab iis uita nobis data eſt: iis Deus uſus eſt,
uti nobis animum, mentemque impertiret: ab iis ad
ſacramenta deducti, ad religionem, ad humanum
cultum, ciuilemque inſtituti, ad morum integrita-
tem & ſanctitatem eruditi ſumus. Doceat uero
Parochus, merito nomen, MATRIS, *in hoc præ*
cepto expreſſum, ut eius beneficia, & merita erga
nos conſideremus, quanta cura, & ſollicitudine nos
in utero geſſerit, quanto cum labore ac dolore pepe
rerit, et educarit. Porro ita obſeruandi parentes
ſunt, ut, quẽ eis tribuimus, honor ex amore, atque
intimo animi ſenſu deprõptus uideatur. quibus hoc
officiũ debetur maxime, cũ erga nos ſint ita affecti,
nullum ut laborem, nullã contentionem, nulla pe
ricula noſtra cauſa refugiant, nihilque illis accidere
poſſit iucũdius, quã ut filiis charos ſe eſſe ſentiant,
quos

quos maxime diligunt. Ioſeph cum in Aegypto ho nore & amplitudine regi eſſet proximus, patrem, qui in Aegyptum uenerat, honorifice excepit: & Salomon matri aduenienti aſſurrexit; eamque ueneratus, regio in ſolio ad dexteram collocauit. Alia præterea ſunt honoris officia, quæ in parentes conferri debent. nam eos tum etiam honoramus, cum a Deo ſuppliciter petimus, ut eiſdem bene & feliciter omnia eueniant, ut in maxima gratia & honore ſint apud homines, ut ipſi Deo ac ſanctis, qui in cælis ſunt, commendatiſſimi ſint. Item paren tes honoramus, cum noſtras rationes ad eorum arbitrium, uoluntatemque conferimus. cuius rei ſuaſor Salomon, Audi, inquit, fili mi diſciplinam pa tris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut adda tur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. cuiuſmodi ſunt etiam D. Pauli cohortationes: Filij obedite parentibus ueſtris in Domino: hoc enim iuſtum eſt. Item: Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum eſt in Domino. & ſanctiſſimorum hominum exemplis confirmatur. etenim Iſaac, cũ a patre ad ſacrificium uinciretur, modeſte ac ſine recuſatione paruit: et Rechabitæ, ne a patris conſilio umquã diſcreparẽt, uino ſe in perpetuũ abſtinuerunt. Item, parẽtes honoramus, cum eorũ recte facta, moreſque imitamur. iis enim plurimũ tribuere uidemur, quorũ eſſe uolumus quãſimillimi. Item, parentes honoramus, quorũ conſilia nõ modo exquirimus, uerum etiam ſequimur. Item, quibus ſubuenimus

Gen. 46. 47

3. Reg. 2.

Prouerb. 1

Ad Eph. 6.

Ad Coloſ. 3

Gen. 22.

Hiere. 35.

uenimus ea impertientes; quæ uictus, cultusque deſiderat: quod Chriſti teſtimonio comprobatur; qui phariſæorum impietatem redarguens; Quare
Matth. 15. *& uos, ait, transgredimini mandatum Dei propter traditionem ueſtram: nam Deus dixit, Honora patrem, & matrem? &; Qui maledixerit patri, uel matri, morte moriatur: uos autem dicitis; Quicumque dixerit patri, uel matri, munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuá: & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem ueſtram. Et honoris quidem officia parentibus tribuere ſemper debemus, ſed tum maxime, cum periculoſe ægrotant. danda enim opera eſt, ne quid prætermittant, quod uel ad peccatorum confeſſionem attinet, uel ad reliqua ſacramenta, quæ a Chriſtianis hominibus percipi debent, cum mors appropinquat: idque nobis curæ ſit, ut pii, religioſique homines eos crebro interuiſant, qui uel imbecillos confirment, & conſilio iuuent, uel optime animatos ad ſpem erigant immortalitatis; ut, cum mentẽ a rebus humanis excitarint, totam coniiciant in Deũ. ſic fiet, ut fidei, ſpei, & charitatis beatiſſimo comitatu ac religionis præſidio muniti, mortem non modo non pertimeſcendá, cũ neceſſaria ſit, ſed, cum aditũ ad æternitatẽ expediat, etiá appetendá cenſeát. Poſtremo uel mortuis parẽtibus honor tribuitur, ſi iis funus facimus; ſi exequias cohoneſtamus; ſi honorẽ ſepulturæ impertimus; ſi iuſta et ſacrifi-*

ſacrificia anniuerſaria curamus; ſi, quæ ab iis legata ſunt, diligenter perſoluimus. Honorandi autē ſunt non modo ii, ex quibus nati ſumus, uerum etiā alii, qui patres appellantur, ut Epiſcopi, & ſacerdotes, ut reges, ut principes, ut magiſtratus, ut tutores, ut curatores, ut magiſtri, ut pædagogi, ut ſenes, & ceteri eiuſmodi: digni enim ſunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope noſtra fructus percipiant, ſed alius alio magis. De Epiſcopis, & aliis Paſtoribus ita ſcriptum eſt: Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo, & doctrina. Iam uero, quanti erga Apoſtolum amoris documēta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud beneuolentiæ teſtimonium tribuit: Teſtimonium enim perhibeo uobis; quia, ſi fieri poſſet, oculos ueſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi. Quin etiam ſacerdotibus ea ſuppeditanda ſunt, quæ ad uitæ uſus neceſſarios requiruntur. quare Apuſtolus, Quis, inquit, militat ſuis ſtipendiis umquam? Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt; Honorifica ſacerdotes, & propurga te cum brachiis; da illis partem, ſicut mandatum eſt tibi, primitiarum, & purgationis. Illis etiam obtemperandum eſſe, docet Apoſtolus: Obedite, inquit, præpoſitis ueſtris, & ſubiacete eis. ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus ueſtris reddituri. Quin potius a Chriſto domino præceptum eſt, ut uel improbis Paſtoribus obtemperemus, cum dicat; Super cathedram Moyſi ſederunt

1. ad Tim. 5.
1. ad Tim. 5.
Ad Gal. 4.
1. Cor. 9.
Eccle. 7.
Ad Heb. 13.
Math. 23.

ſederunt ſcribæ, & phariſæi: omnia ergo, quæcumque dixerint uobis, ſeruate, & facite; ſecundum opera uero eorum nolite facere: dicunt enim, & nõ faciunt. Idem de regibus, de principibus, de magiſtratibus, & reliquis, quorum poteſtati ſubiicimur, dicendum eſt. iis uero quod honoris, cultus,
Ad Ro. 13. 1. ad Tim. 2 *obſeruantiæ genus tribuendum ſit, Apoſtolus ad*
1. Pet. 2. *Romanos late explicat: pro quibus etiam orandum eſſe monet. & diuus Petrus, Subiecti, inquit, eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue regi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, tamquam ab eo miſſis. nam ſi quem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim uenerationem hominum excellens dignitatis gradus; quia diuinæ poteſtatis eſt inſtar: in quo etiam Dei prouidentiam ueneramur, qui publici muneris procurationem iis attribuit, quibuſque utitur tamquam poteſtatis ſuæ miniſtris. nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, ſi tales ſunt magiſtratus, ſed diuinam auctoritatem, quæ in illis eſt, reueremur: ut, quod permirum fortaſſe uideatur, quamuis in nos ſint inimico, infenſoque animo, quamuis implacabiles, tamen non ſatis digna cauſa ſit, cur eos non peroſficioſe obſeruemus. nam & Dauidis magna in Saulem officia extiterunt, cum ei tamen eſſet offenſior:*
Pſal. 119. *quod innuit illis uerbis: Cum iis, qui oderunt pacem, eram pacificus. At uero, ſi quid improbe, ſi quid inique imperent, cum id non ex poteſtate, ſed ex iniuſtitia, atque animi peruerſitate agant,*

omnino

omnino non ſunt audiendi. Vbi hæc Parochus ſigillatim expoſuerit, deinceps conſideret, quodnam præmium, quamque conſentaneum iis propoſitum ſit, qui diuino huic præcepto obediunt. nam in eo fructus eſt maximus, ut diu uiuant; propterea quod digni ſunt, qui beneficio quamdiutiſſime perfruantur, cuius memoriam perpetuo conſeruant. Cum igitur, qui parentes colunt, iis gratiam referant, a quibus lucis & uitæ uſuram habent, iure & merito uitam ad ſummam ſenectutem perducūt. Tum adiungenda eſt diuinæ promiſſionis illuſtris explanatio. neque enim ſolum ſempiternæ, ac beatæ, ſed huius etiam, quam in terris agimus, uitæ uſus promittitur. cuius ſententiæ interpres eſt D. Paulus, cum inquit: Pietas ad omnia utilis eſt, promiſſionem habens uitæ, quæ nunc eſt, & futuræ. Nec uero hæc merces aut exigua eſt, aut contemnenda, etiam ſi ſanctiſſimis uiris, ut Iob, ut Dauidi, ut Paulo, mors fuerit optabilis, & ærumnoſis ac miſeris hominibus uitæ propagatio ſit iniucunda. nam illorum uerborũ adiunctio, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI, non modo temporis diuturnitatẽ ad uiuendum, ſed otium, quietem, incolumitatem ad bene uiuẽdum pollicetur. nam in Deuteronomio nõ ſolum inquit; Vt longo uiuas tempore; ſed illud etiam addit; Vt bene ſit tibi: quod deinde ab Apoſtolo repetitum eſt. Hæc autem bona eis ſuppetere dicimus, quorũ pietati Deus gratiã referat: aliter.n.

1. Tim. 4.

Deut. 5.
Ad Eph. 6.

diuini promiſſi fides & conſtantia non erit; cum interdum, qui maiorem pietatem parentibus præſtiterunt, iis uita breuior ſit: quibus id quidem con
Sap. 4. *tingit, uel quod iis optime conſulitur, qui prius uita excedunt, quam a uirtutis, & officij religione diſcedant: rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum: uel quia, dum pernicies & rerum omnium perturbatio impendet, e corporibus euocantur, ut*
Iſa. 57. *communium temporum acerbitatem euadãt: A facie enim malitiæ, inquit Propheta, collectus eſt iuſtus: quod fit, ne eorum aut uirtus, aut ſalus periclitetur, cum a mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus: uel ne triſtiſſimis temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatibus acerbiſſimos luctus ſentiãt. Quare metuendum eſt maiorem in modum, cum uiris bonis immatura mors accidit: ac, quemadmodum iis, qui grati in parentes ſunt, officii merces & fructus eſt a Deo propoſitus: ſic ingrati & impii filii grauiſſimis pœnis reſeruantur: ſcriptum eſt enim; Qui maledixerit patri ſuo,*
Exod. 21. Leuit. 20. *uel matri, morte moriatur. Et; Qui affligit pa-*
Prouer. 19. *trem, & fugit matrem, ignominioſus eſt, & infe-*
Prouer. 20. *lix. Et; Qui maledicit patri ſuo, uel matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris. Et; Oculum, qui ſubſannat patrem, & qui deſpicit partũ*
Prouer. 30. *matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus, &*
2.Reg. 18. *comedant eum filii aquilæ. Qui parentibus iniuriam intulerunt, multos fuiſſe legimus: in quibus ulciſcendis,*

ulciſcendis, Dei iracundia exarſit: non enim Dauidem inultum reliquit, ſed ſceleri debitas pœnas dedit Abſalon, quem, ob eius ſcelus, tribus haſtis transfixum puniuit. De iis uero, qui ſacerdotibus non obtemperant, ſcriptum eſt; Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Et quemadmodum diuina lege ſancitum eſt, ut parentibus filii honorem habeant, ut pareant, ut obſequantur: ſic parentum propria officia ſunt, atque munera, ut ſanctiſſimis diſciplinis, ac moribus filios imbuant, iiſque optima dent uiuendi præcepta; ut ad religionem inſtructi, & parati, Deum ſancte, inuiolateque uenerentur. quod a parentibus Suſannæ factum eſſe legimus. Itaque Sacerdos parentes commoneat, ut ſe liberis magiſtros præbeant uirtutis, æquitatis, continentiæ, modeſtiæ, & ſanctitatis: triaque præſertim declinent, in quibus ſæpe offendere conſueuerunt: primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut ſtatuant: quod Apoſtolus in epiſtola ad Coloſſenſes ita præcipit: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios ueſtros, ut non puſillo animo fiant: nam periculum eſt, ne fracto, abiectoque animo ſint, dũ omnia timent. Quare illud præcipiat, ut nimiam ſeueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam ulciſci: deinde, ſi qua culpa commiſſa eſt, cum neceſſaria ſit caſtigatio, & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam diſſolute remittant: ſæpe

Deuter. 17.

Daniel. 13.

Ad Coloſ. 3

enim filii parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem a diſſoluta indulgentia
1.Reg.4. *deterreat exemplo Heli, ſummi ſacerdotis; qui, quod in liberos indulgentior fuerat, maximo ſupplicio eſt affectus: poſtremo, ne, quod fœdiſſimum eſt, in filiorum educatione ac doctrina, præpoſtera conſilia ineant. etenim permulti in hac una cogitatione curaque uerſantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, & amplum patrimonium liberis relinquant; quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium diſciplinam, ſed ad auaritiam & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum exiſtimatione & ſalute ſunt ſolliciti, dummodo pecunioſi ſint, & perdiuites: quo quid dici, aut cogitari turpius poteſt? ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam ſua ſcelera, & flagitia transferant, quibus tandem non ad cælum ſe duces præbent, ſed ad inferorum ſupplicia ſempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis pa-*
Tob.4. *rentes inſtituat, eoſque ad Tobiæ exemplum ac ſimilem uirtutem excitet; ut, cum filios ad Dei cultum, & ſanctimoniam probe erudierint, ab iis etiam amoris, & obſeruantiæ, & obſequij uberrimos fructus capiant.*

NON OCCIDES.

Matth. 5. *Magna illa, quæ pacificis hominibus propoſita eſt, felicitas, quoniam filii Dei uocabuntur, Paſtores maxime commouere debet, ut præcepti huius*

ius diſciplinam fidelibus diligenter, accurateque tradant. nam ad conciliandas hominum uoluntates nulla melior ratio iniri poteſt, quam ſi eiuſmodi præcepti lex, recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, ſancte ſeruetur: quoniam tum ſperare licet, ut ſumma animi conſenſione coniuncti homines concordiam & pacem maxime colant. Sed quã neceſſe ſit præceptum hoc explicari, ex eo perſpicitur, quod, immenſa illa uniuerſæ terræ inundatione facta, hoc unum in primis eſt, quod Deus hominibus interdixit. Sanguinem, inquit, requiram animarum ueſtrarum de manu cunctarum beſtiarum, & de manu hominis. In euangelio etiam, quæ primũ ueteres leges a Domino explicatæ ſunt, in ijs hæc prima eſt, de qua apud S. Matthæum ita ſcriptum eſt: Dictum eſt enim, Non occides: et reliqua, quæ hac de re eo ipſo loco deinceps commemorantur. Fideles præterea attente, libenterque præceptum hoc audire debent. ſi enim eius uis ſpectatur, ad uitam cuiuſque tuendam ualet; quoniam iis uerbis, Non occides, homicidium omnino interdictum eſt. itaque ſinguli homines tanta cum uoluptate animi illud accipere debent, perindè ac ſi, ira Dei propoſita, grauiſſimisque aliis pœnis, nominatim prohibitum ſit, ne quis eorum lædatur. ergo ut præceptum hoc auditu iucundum eſt: ita eius peccati cautio, quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet. Cum autem huius legis uim Dominus explicaret, in eo duo contineri

Gen. 9.

Matth. 5.

 oſten-

oſtendit; alterum, ne occidamus, quod a nobis fieri uetitum eſt; alterum, quod facere iubemur, ut concordi amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus. In eo autem, quod cædes prohibetur, illud primum docendum eſt, quæ cædes ſint eiuſmodi, quæ hac præcepti lege non uetentur. nam, beſtias occidi, prohibitum non eſt: quoniam ſi, illis ueſci, a Deo hominibus eſt conceſſũ;
S. Auguſt. *fas item eſt, illas occidi. qua de re ita ſanctus Auguſtinus; Cum audimus, inquit, Non occides; nõ accipimus hoc dictum eſſe de fructetis; quia nullus eſt eis ſenſus; nec de irrationabilibus animalibus; quia nulla nobis ratione ſociantur. Alterum permiſſum cædis genus eſt, quod ad eos magiſtratus pertinet, quibus data eſt necis poteſtas, qua, ex legum præſcripto, iudicioque, in facinoroſos homines animaduertunt, et innocentes defendunt. quo in munere dum iuſte uerſantur, non modo ij cædis nõ ſunt rei, ſed huic diuinæ legi, qua cædes uetatur, maxime obediunt. cum enim legi huic finis is propoſitus ſit, ut hominum uitæ, ſalutique conſulatur; magiſtratuum item, qui legitimi ſunt ſcelerum uindices, animaduerſiones eodem ſpectant, ut, audacia, & iniuria ſuppliciis repreſſa, tuta ſit homi-*
Pſal. 100. *num uita. Quare Dauid, In matutino, inquit, interficiebam omnes peccatores terræ, ut diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Qua ratione ne illi quidem peccant, qui iuſto*
bello,

bello, non cupiditate, aut crudelitate impulſi, ſed ſolo publicæ utilitatis ſtudio, uitam hoſtibus adimunt. Sunt præterea eiuſmodi cædes, quæ nominatim iuſſu Dei fiunt. Leui filii non peccauerunt, qui una die tot millia hominum occiderunt. qua cæde facta, ſic ad eos locutus eſt Moſes: Conſecraſtis manus ueſtras hodie Domino. Neque uero huius præcepti reus eſt, qui non ſponte, neque meditato, ſed fortuito hominem occidit: qua de re in Deuteronomii libro ita eſt: Qui percuſſerit proximũ ſuum neſciens, & qui heri & nudius tertius nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur, ſed abiiſſe cum eo ſimpliciter in ſiluam ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum ſecuris fugerit manum, ferrumque lapſum de manubrio amicum eius percuſſerit, & occiderit. Hæ cædes eiuſmodi ſunt, quæ quia non uoluntate, neque de induſtria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerãtur: quod S. Auguſtini ſententia comprobatur. Abſit enim, inquit, ut ea, quæ aut propter bonum, aut licitum facimus, ſiquidem præter noſtram uoluntatem quidquam mali acciderit, nobis imputẽtur. In quo tamen duabus de cauſis peccari poteſt, altera, ſi quis in re iniuſta occupatus, hominem occiderit: exempli cauſa: ſi quis grauidam mulierem pugno, uel calce percuteret, ex quo abortus ſequeretur, fuiſſet quidem illud præter percuſſoris uoluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret ullo modo grauidam mulierem percutere. Altera, ſi, non

Exod. 32.

Deute. 19.

S. Auguſt.

omnibus circumſpectis, negligenter, & incaute aliquem occiderit. qua etiam ratione, ſi quis ſalutis ſuæ defendendæ cauſa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non teneri ſatis apparet. Atque hæ quidem, quas modo commemorauimus, cædes ſunt, quæ hoc legis præcepto non continentur: quibus exceptis, reliquæ omnes prohibentur, ſiue homicidam quis ſpectet, ſiue qui occiditur, ſiue modos, quibus cædes fit. nam quod ad eos pertinet, qui cædem faciunt, nemo plane excipitur, non diuites, non potentes homines, non domini, non parentes: ſed, delectu omni, & diſcrimine remoto, occidere uetitum eſt omnibus. Si uero ij ſpectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet: nec quiſquam eſt tam humilis & abiectæ condicionis homo, quin legis huius ui defendatur. Neque uero ſe ipſum interficere cuipiam fas eſt, cum uitæ ſuæ nemo ita poteſtatem habeat, ut ſuo arbitratu mortem ſibi conſciſcere liceat: ideoque legis huius uerbis non ita præſcriptum eſt, Ne alium occidas, ſed ſimpliciter, Ne occidas. ſin autem multiplicem cædis faciendæ modum attendimus: nemo eſt, qui excipiatur. non ſolum enim ſuis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut ueneno, uitam homini eripere non licet, ſed conſilio, ope, auxilio, uel alia quacumque ratione id fieri prorſus uetitum eſt. in quo ſumma tarditas, ſtuporque Iudæorum fuit, qui crederent, ſe hoc præceptum ſeruare, ſi manus

tantum

tantum a cæde abſtinerent. ſed homini Chriſtiano, qui, interprete Chriſto, didicit hanc legem ſpiritualem eſſe, nempe quæ non manus ſolum puras, ſed animum etiam caſtum, ſincerumque nos habere iubet, illud non ſatis omnino eſt, quod illi ſatis cumulate ſe præſtare arbitrabantur. nam, ne iraſci quidem cuiquam licere, in euangelio traditum eſt, cum dicat Dominus: Ego autem dico uobis: Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri ſuo, Racha, reus erit gehennæ ignis. Ex quibus uerbis perſpicuum eſt, eum culpa non carere, qui fratri ſuccenſeat, quamuis iram animo incluſam contineat; qui uero eius iræ ſignificationem aliquam dederit, grauiter peccare, at multo grauius, qui non uereatur dure fratrem accipere, & ei conuicium facere. & quidem hoc uerum eſt, ſi nulla ſubſit iraſcendi cauſa. nam iræ cauſa, quæ a Deo, legibusque conceditur, ea eſt, cum in eos animaduertimus, qui noſtro imperio, poteſtatique parent, ſi in eis ſit culpa: Chriſtiani enim hominis ira non a carnis ſenſibus, ſed a ſpiritu ſancto proficiſci debet; cum nos templa ſancti ſpiritus, in quibus Ieſus Chriſtus habitet, eſſe conueniat. Multa præterea ſunt a Domino tradita, quæ ad perfectam huius legis rationem pertinent: qualia illa ſunt, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei, qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere,

Matth. 5. 1. ad Cor. 6. Matth. 5.

dimitte ei & pallium: & quicumque te angariauerit mille paſſus, uade cum illo alia duo. Ex his, quæ iam commemorata ſunt, animaduerti licet, quam procliues ſint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto uetita ſunt, quamue multi reperiantur, qui ſi minus manu, animo ſaltem cędis ſcelus committunt. Et quoniam huic tam periculoſo morbo remedia in ſacris litteris adhibita ſunt, Parochi eſt officium, ea diligenter fidelibus tradere. præcipuum autem illud eſt, ut intelligant, quam nefarium ſit peccatum, hominis cædes: idque uel plurimis, maximisque ſanctarum litterarum teſtimoniis perſpici poteſt. uſque enim adeo homicidium de-
Gen. 9. teſtatur Deus in ſanctis litteris, ut a beſtiis, hominum cædis pœnam ſe repetiturum dicat, ac belluā, quæ hominem læſerit, occidi iubeat. neque aliam ob cauſam a ſanguine hominem abhorrere uoluit, niſi ut omni ratione a nefaria hominis cæde & animum, & manus abſtineret. ſunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hoſtes acerbiſſimi, qui, quantum in eis eſt, uniuerſum Dei opus euertunt, cum hominem tollant, cuius cauſa is omnia, quæcumque procreata ſunt, ſe feciſſe teſtatur. immo uero in Geneſi, cum prohibitum ſit, hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem ſuam, & ſimilitudinem creauit, inſignem Deo iniuriam is facit, quaſique uiolentas illi manus afferre uidetur, qui eius imaginem e medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauiſſime de ſangui
nariis

narijs hominibus conqueſtus eſt illis uerbis; Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. neque ſimpliciter dixit, Occidunt, ſed, Effundunt ſanguinem: quæ uerba, ad deteſtabilis illius ſceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem oſtendendam, protulit. utque declararet in primis, quam præcipites illi diabolico quodam impulſu ad id facinus ferantur, dixit; Veloces pedes eorum. Pſal. 13.
Iam uero, quæ in hoc præcepto ſeruanda eſſe Chriſtus dominus iubet, eo ſpectant, ut pacem cum omnibus habeamus: inquit enim, cum hunc locum interpretaretur: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum: & quæ ſequuntur. Matth. 5.
Quæ ita a Parocho explicabuntur, ut doceat, ſine ulla exceptione omnes charitate complectendos eſſe: ad quam in huius præcepti explicatione fideles, quam maxime poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendi uirtus maxime elucet. Cum enim odium hoc præcepto aperte uetetur, quoniam qui fratrem ſuum odit, homicida eſt; certe illud conſequitur, ut amoris & charitatis præceptum detur. cũq. hac lege de charitate & amore præceptum ſit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionum, quæ charitatem ipſam conſequi ſolent, præcepta traduntur. Charitas patiẽs eſt, inquit D. Paulus. patientia igitur nobis præcipitur, in qua nos 1. Ioan. 3.

animas

Luc. 21. *animas noſtras poſſeſſuros eſſe Saluator docet. Beneficentia deinde charitatis comes eſt, & ſocia: quoniam charitas benigna eſt. Benignitatis autem, at*
1. Cor. 13. *que beneficentiæ uirtus late patet, eiuſque officium in iis rebus maxime uerſatur, ut pauperibus ſuppeditemus res neceſſarias, cibum eſurientibus, ſitientibus potum demus, nudos ueſtiamus; & quo quiſque opis noſtræ magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus. hæc beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per ſe ſunt illuſtria, eo fiunt illuſtriora, ſi inimicis præſtentur: ait enim Saluator:*
Matth. 5. *Diligite inimicos ueſtros: benefacite iis, qui oderunt uos. quod etiam Apoſtolus monet illis uer-*
Rom. 12. *bis: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius: noli uinci a malo, ſed uince in bono malum. Denique, ſi charitatis legem ſpectemus, quæ benigna eſt: omnia, quæcumque ad manſuetudinem, lenitatem, aliaſque id generis uirtutes pertinent, officia colere, ea lege præſcribi intelligemus. At uero longe omnium præſtantiſſimũ officium, quod charitatis pleniſſimum eſt, in quo maxime nos exercere conuenit, illud eſt, ut iniurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque condonemus: quod ut plane efficiamus, ſæpe nos diuinæ litteræ, ut antea dictum eſt, monent, atque hortantur; cum non beatos ſolum eos dicant, qui ita prorſus faciunt; ſed erratorum etiam ueniam iiſdem a Deo datam affirment. qui uero hoc ipſum*

facere

facere negligunt, aut omnino recuſant, illam non conſequuntur. Sed quoniam ulciſcendi libido hominum mentibus fere inſita eſt, Parochus maximam in eo diligentiam ponat, neceſſe eſt, ut iniuriarum obliuiſci, eaſque remittere Chriſtianum hominum oportere, non doceat ſolum, ſed penitus etiam fidelibus perſuadeat. Cumque hac ipſa de re apud ſacros ſcriptores multa fiat mentio, eos conſulat ad refellendam illorum pertinaciam, qui in ulciſcendi cupiditate animo obſtinato ſunt, atque obſirmato. argumēta in promptu habeat, quæ illi Patres grauiſſima, & ad eam rem maxime accommodata pie adhibuerunt. Verum hæc potiſſimum tria explicanda ſunt. primum eſt, ut, qui ſe iniuriam accepiſſe putat, ei maxime perſuadeatur, illum detrimenti, aut iniuriæ præcipuam cauſam non fuiſſe, quem ipſe ulciſci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui a Sabæis hominibus, a Chaldæis, & a dæmone grauiter læſus, nulla tamen eorum habita ratione, ut uir rectus, & homo admodum pius, recte, pieque iis uerbis uſus eſt: Dominus dedit, Dominus abſtulit. Iob.1. *Itaque patientiſſimi illius uiri oratione, & exemplo, Chriſtiani homines ſibi perſuadeant, quod uerißimum eſt, omnia, quæcumque in hac uita patimur, a Domino, qui iuſtitiæ omnis miſericordiæque parens eſt, & auctor, proficiſci. Neque uero ille nos, quæ eius eſt immenſa benignitas, ut inimicos punit, ſed uti filios corrigit, et caſtigat. Nec profecto, ſi recte*

animaduertimus, in hiſce rebus homines aliud omnino ſunt, niſi miniſtri, & quaſi ſatellites Dei. & quamquam homo poteſt male aliquem odiſſe, peſſimeque illi cupere, tamen, niſi permiſſu Dei,
Gen.45. *nocere nullo modo poteſt. Hac ratione adductus*
2.Reg.16. *Ioſeph, fratrum impia conſilia, ſic Dauid iniurias ſibi a Semei illatas æquo animo tulit. Ad hanc itē rem illud argumenti genus ualde pertinet, quod ſanctus Chryſoſtomus grauiter, atque erudite pertractauit, neminem ſcilicet, niſi a ſe ipſo, lædi, nam qui ſe iniurioſe tractatos eſſe opinantur, ſi rē recta ſecum uia reputent, comperient profecto, nullam ſe ab aliis iniuriam, aut damnum accepiſſe. etſi enim, quibus ipſi læduntur, ea extrinſecus eueniunt; tamen ſe maxime ipſi offendunt, cum animum odio, cupiditate, inuidia nefarie contamināt. Alterum eſt, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad illos pertinent, qui pio erga Deum ſtudio adducti, iniurias libēter remittunt. quorum primum illud eſt, quod aliena debita remitten*
Matth. 18. *tibus promiſit Deus fore, ut ipſi etiam peccatorum ueniam impetrent. ex quo promiſſo, quam gratum illi ſit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum eſt, quod nobilitatem quandam, & perfectionem aſſequimur: quoniam, condonan*
Matth.5. *dis iniuriis, quodam modo Dei ſimiles efficimur, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Poſtremo, explicanda ſunt incommoda illa, in quæ nos tum*

incidi-

incidimus, cum iniurias, quæ nobis illatæ ſunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui ſibi in animum inducere non poſſunt, ut inimicis ignoſcant, ob oculos ponat, odium non ſolum peccatum graue eſſe, ſed etiam diuturnitate peccandi grauius inhærere. cum enim is, in cuius animo hic affectus inſederit, inimici ſui ſanguinem ſitiat; illius ulciſcendi ſpe plenus, dies, noctesque in perenni quadã mala mentis agitatione ita uerſatur, ut numquàm a cædis, aut nefariæ alicuius rei cogitatione ceſſare uideatur. quo fit, ut is uel numquam, uel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorſus ignoſcat, aut aliqua ſaltem ex parte iniurias remittat. quare merito uulneri comparatur, cui telum infixum hæret. Multa præterea incommoda & peccata ſunt, quæ hoc uno odii peccato, quaſi uinculo quodam, iuncta tenentur. ideoque D. Ioannes in hanc ſententiam ita dixit: Qui fratrem ſuum odit, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quo eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. 1. Ioan. 2. *itaque ſæpius labatur, neceſſe eſt. Etenim quo pacto fieri poteſt, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? hinc temeraria & iniqua iudicia exiſtunt, iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiuſmodi; quibus illi quoque implicari ſolent, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti ſunt. itaque ſæpe fit, ut ex uno peccato multa exiſtãt. neque iniuria dicitur, hoc peccatum eſſe Diaboli: quandoquidem ipſe ab initio homicida fuit. Quamobrem*

obrem Dei filius Dominus noſter Ieſus Chriſtus cũ
Ioan. 8. ſibi morté phariſæi afferre cuperét, illos a patre Diabolo genitos eſſe dixit. Sed præter hæc, quæ dicta ſunt, unde ſceleris huius deteſtandi rationes peti poſſunt, alia quoque remedia, & ea profecto maxime opportuna, ſanctarum litterarum monumẽtis tradita ſunt. Ac primum omnium remedium, et maximum eſt, Saluatoris noſtri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. is enim, cum ne minima quidem peccati ſuſpitio in eum cadere poſſet, uirgis cæſus, ſpinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem pleniſſimam pie
Luc. 23. tatis; Pater dimitte illis: non enim ſciunt quid faciunt. Cuius aſperſionem ſanguinis, teſtatur Apo-
Ad Heb. 12. ſtolus, melius loquentem, quam Abel. Alterum autem remedium ab Eccleſiaſtico propoſitum eſt, ut mortem, atque illum Iudicii diem recordemur.
Eccle. 7. Memorare, inquit ille, nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. quæ ſententia eodem ſpectat, ac ſi dicat: Illud ſæpe etiam atque etiam cogita, breui fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatiſſimum erit, & maxime neceſſarium, ſummam Dei miſericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, neceſſe eſt. ita enim fiet, ut immanis illa ulciſcendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad miſericordiam Dei implorandam nullum aptius, maius ue remedium inuenias, quam obliuionem iniuriarũ, & amorẽ in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione uiolarint.

NON

NON MOECHABERIS.

Quoniam uiri, & uxoris uinculum artiſſimũ eſt, & nihil utrique iucundius accidere poteſt, quam intelligere ſe mutuo quodam & ſingulari amore diligi; contra, nihil moleſtius, quam ſentire a ſe debitum & legitimum amorem alio trãſferri; recte quidem, atque ordine, illam, quæ hominis uitam a cæde tuetur, legem, hæc, quæ de mœchia, ſiue adulterio eſt, conſequitur ut ſanctam illam & honorabilem matrimonij coniunctionem, unde magna charitatis uis exiſtere ſolet, nemo ullo adulterij ſcelere uiolare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipſa re explicanda cautus admodum ſit Parochus, & prudens, & tectis uerbis rem commemoret, quæ moderationem potius deſiderat, quam orationis copiam. uerendum eſt enim, ne, dum is late, atque copioſe nimis explicare ſtudet, quibus modis homines ab huius legis præſcripto diſcedant, in illarũ rerum ſermonem forte incidat, unde excitandæ libidinis potius materia, quam reſtinguendæ illius ratio, emanare ſolet. Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non ſunt, ea ſuo loco explicabuntur a Parochis. Eius igitur duplex uis eſt; altera, qua diſertis uerbis adulterium uetatur; altera, quæ eam ſententiam incluſam habet, ut animi, corporiſque caſtitatem colamus. Vt autem ab eo, quod prohibitum eſt, docendi initium ſumatur; Adulterium

eſt

eſt legitimi tori iniuria, ſiue alienus, ſiue proprius ille ſit. etenim ſi maritus cum muliere ſoluta rem habet, ſuum ipſe torum uiolat: ſi uero ſolutus uir alienam cognoſcat uxorem, adulterii labe torus alienus inquinatur. Hoc uero adulterii interdicto omnia probiberi, D. Ambroſius & Auguſtinus auctores ſunt, quæcumque inboneſta ſunt, & impudica. In banc ſententiam bæc uerba accipienda eſſe, ex ſacris litteris tum ueteris, tum noui teſtamenti licet colligere: nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Moſen puniuntur. Eſt Iudæ in Geneſi iudicium in nurum ſuam. Eſt præclara illa in Deuteronomio Moſis lex, ne de filiabus Iſrael ulla eſſet meretrix. Extat præterea Tobiæ ad filium eiuſmodi adbortatio: Attende tibi fili mi ab omni fornicatione. Eccleſiaſticus item, Erubeſcite, inquit, a reſpectu mulieris fornicariæ. In euangelio etiam Chriſtus dominus inquit, de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apoſtolus uero Paulus boc uitium ſæpe multis grauiſſimisque uerbis deteſtatur: Hæc eſt, ait, uoluntas Dei ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis uos a fornicatione. &, Fugite fornicationẽ. &, Ne commiſceamini fornicariis. Fornicatio autem, inquit, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in uobis. &, Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores regnum Dei poſſidebunt. Præcipue uero ob eam rem adulterium diſerte uetitum eſt,

D. Ambro. D. Auguſt. Gen. 38. Deute. 23. Tob. 4. Eccle. 41. Matth. 15. 1. ad Theſ. 4. 1. ad Cor. 5. 1. ad Cor. 6. Ad Eph. 5. 1. ad Cor. 6.

quia

quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantiæ generibus communis eſt, iniuſtitiæ quoque peccatum non ſolum in proximum, ſed etiam in ciuilem ſocietatem adiunctum habet. Eſt illud item certum, qui ſe a ceterarum libidinum intemperantia non abſtinet, eum ad hanc, quæ adulterii eſt, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterii interdicto facile intelligimus, omne impuritatis, & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi: immo uero omnem intimam animi libidinem hoc præcepto uetitam eſſe, tum ipſius legis uis ſignificat, quam ſpiritualem eſſe conſtat, tum Chriſtus dominus docuit illis uerbis: Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Hæc ſunt, quæ fidelibus publice tradenda duximus; ſi tamen ea addantur, quæ a ſancta Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui ſcorta, & pellices alũt, decreta ſunt, prætermiſſis multis aliis, ac uariis impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus priuatim unuſquiſque a Parocho admonendus erit, ut temporis, & perſonarum ratio poſtulabit.

Matth. 5.

Tridẽ. Syn.

Caſtitas unicuiq. pro diuerſitate ſtatus neceſſario ſeruanda.

Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ iubendi uim habent. Docendi igitur ſunt fideles, ac uehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni ſtudio colant, mundentque ſe ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, perficientes ſanctificationẽ in timore Dei. In primis autem admonendi

ſunt, quamuis caſtitatis uirtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane diuinum uirginitatis propoſitum ſancte & religioſe colunt, tamen iis etiam conuenire, uel qui cælibé uitam agunt, uel matrimonio iuncti, a uetita libidine puros ſe & integros ſeruant. Quoniam uero multa a ſanctis Patribus tradita ſunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere uoluptates, ea Parochus ſtudeat populo accurate exponere, atque in hac tractatione diligentiſſime uerſetur. Hæc autem eiuſmodi ſunt, partim quæ in cogitatione conſiſtunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium poſitum eſt, id in eo maxime uerſatur, ut intelligamus, quanta ſit huius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita, facilior fiet eius deteſtandi ratio. pernicioſum uero ſcelus eſſe, intelligi ex eo poteſt; quoniam propter hoc peccatum e Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines: quod malorum omnium ultimum eſt. Et hæc quidem calamitas omnium ſcelerum communis eſt: illud autem huius peccati proprium, quod qui fornicantur, in ſua ipſi corpora
1. ad Cor. 6 *peccare dicuntur, ex ſententia Apoſtoli ita ſcribentis; Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Quod ob eam cauſam dictum eſt, quoniam illud iniurioſe tractat, cum eius uiolat ſanctitaté. qua de re ad Theſ*
1. ad Theſ. 4 *ſalonicenſes ita D. Paulus: Hæc eſt, inquit, uolútas*

Dei,

Dei ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis uos a fornicatione, ut ſciat unuſquiſque ueſtrum uas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in paſſione deſiderij, ſicut & gentes quæ ignorant Deum. Deinde, id quod ſceleſtius eſt, ſi homo Chriſtianus meretrici turpiter ſe dedat, membra, quæ Chriſti ſunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait; Neſcitis quoniam corpora ueſtra, membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? abſit. an neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Eſt præterea homo Chriſtianus, ut idem teſtatur, templum ſpiritus ſancti; quod uiolare nihil aliud eſt, niſi ab eo ſpiritum ſanctum eijcere. In adulterij autem ſcelere magna ineſt iniquitas. ſi enim, ut uult Apoſtolus, qui matrimonio iuncti ſunt, ita eorum alter alterius poteſtati mancipatus eſt, ut neuter ſui corporis poteſtatem, iuſque habeat, ſed mutuo quodam ſint inter ſe quaſi ſeruitutis uinculo ita deuincti, ut uir ad uxoris uoluntatem, contraq. uxor ad uiri nutum, uoluntatemq. ſe accommodare debeat; certe ſi alteruter corpus ſuum, quod eſt alieni iuris, ab eo, cui illud adſtrictú eſt, diſiungit, is admodum iniquus eſt, et nefarius. Et quoniá infamiæ metus et ad ea, quæ iuſſa ſunt, uehemẽter incitat homines, et a uetitis magnopere deterret; docebit Parochus, adulterium hominibus inſignẽ turpitudinis notá inurere. nam ſacris litteris ita proditum eſt: Qui adulter eſt, propter cordis inopiá, perdet animá ſuá:

1. ad Cor. 6

1. ad Cor. 6

1. ad Cor. 7

Prouerb. 6

turpitudinem & ignominiam congregat ſibi, & op-
Leuit.20. *probrium illius non delebitur. Verum huius ſcele-ris magnitudo ex ſupplicij ſeueritate facile perſpici*
Ioan.8. *poteſt. adulteri enim, lege a Domino in ueteri te-ſtamento præſcripta, obruebantur lapidibus. quin*
Gen.34. *etiam, ob unius libidinem, non ſolum qui ſcelus admiſit, ſed uniuerſa interdum ciuitas, ut de Si-chimitis legimus, deleta eſt. Multa diuinæ ani-maduerſionis exempla in ſacris litteris prodita ſunt, quæ ad deterrendos a nefaria libidine ho-mines Parochus colligere poterit, ut Sodomæ, & reliquarum finitimarum urbium interitus; Iſra-*
Gen.19. *elitarum, qui fornicati ſunt cum filiabus Moab*
Num.25. *in deſerto, ſupplicium; Beniamitarum deletio.*
Iud.20. *Qui uero mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus ſæpe plectuntur, non effugiunt. nam mente cæci, quæ pœna grauiſſima eſt, ita fiunt, ut neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique, uitæque ſuæ rationem habeant: hocque pacto adeo nequam, & inutiles fiunt, ut nihil graue commit-ti eis debeat, & ad nullum fere officij munus ido-*
2.Reg.11. *nei ſint. Huius rei exempla a Dauide, & Salomo-ne petere nobis licet: quorum alter poſtquam adul-teratus eſt, repente ſui diſſimillimus, ex mitiſſimo crudelis extitit, ut Vriam optime de ſe meritum morti obtulerit; alter cum ſe totũ in mulierũ libidi-*
3.Reg.11. *nẽ profudiſſet, ita a uera Dei religione ſeſe auertit,*
Oſe.4. *ut alienos deos ſequeretur. Aufert igitur, ut Oſeas*

dixit

dixit, hoc peccatum cor hominis, ſæpeq. obcæcat.

Nunc ad ea remedia ueniamus, quæ in actione conſiſtunt. quorũ primũ illud eſt, ut otiũ maxime fugiamus: in quo Sodomitæ homines, ut eſt apud Ezechielem, cum hebeſcerent, in ſpurciſſimũ illud nefariæ libidinis ſcelus præcipites lapſi ſunt. Deinde crapula magnopere eſt uitanda. Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati ſunt: quoniam uenter expletus, ac ſaturatus, libidinem parit. Hoc ipſum illis uerbis Dominus ſignificauit; Attendite uobis, ne forte grauentur corda ueſtra in crapula, et ebrietate. hoc item Apoſtolus; Nolite, inquit, inebriari uino, in quo eſt luxuria. Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari ſolet. quo pertinet illa Chriſti domini ſententia; Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Multæ præterea ſunt prophetarum de eadem re uoces, ut eſt apud Iob; Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine. Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aſpectu ortum habuerunt. ſic Dauid, ſic rex Sichẽ peccauit, hocque item pacto ſenes illi Suſannæ calumniatores deliquerunt. Elegantior item ornatus, quo oculorum ſenſus ualde excitatur, occaſionem libidini non paruam ſæpe præbet: ideoque Eccleſiaſticus monet; Auerte faciem tuam a muliere compta. Cum igitur mulieres in nimio ornatus ſtudio uerſentur, non alienum erit, ſi Parochus aliquam in eo diligentiam

Ne uioletur caſtitas, quanta cura adhibenda.

Hier.5. Luc.21. Ad Ephe.5. Matth.5. Iob.31. 2.Reg.11. Gen.34. Dan.13.

adhibeat, ut eas interdum moneat, obiurgetque uerbis, quæ hoc de genere grauiſſima Apoſtolus
1.Pet.3. Petrus ita protulit; Mulierum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti
1.ad Tim.2. ueſtimentorum cultus. D. Paulus item, Non in tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueſte pretioſa. multæ enim, auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis, & corporis perdiderunt. Hoc autem libidinis incitamentũ, quod e ueſtium exquiſito ornatu exiſtere ſolet, alterum ſequitur, quod eſt turpis obſcenique ſermonis: nam uerborum obſcenitate, quaſi face quadam ſubiecta, adoleſcentum accenduntur animi. Corrum-
1.ad Cor.15 punt enim mores bonos colloquia mala, inquit Apoſtolus; hocque ipſum cum maxime efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac ſaltationes, ab ijs quoque diligenter cauẽdum eſt. quo in genere numerantur item libri obſcene & amatorie ſcripti: qui ita uitandi ſunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis ſpeciem præſeferunt: cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adoleſcentum animos uis in illis ſit maxima. Sed Parochus in primis cu-
Trid.Conc. ret, ut, quæ de ijs a ſacroſancto Tridentino Concilio pie, religioſeque conſtituta ſunt, ea ſanctiſſime ſeruẽtur. Hæc uero omnia, quæ commemorata iam ſunt, ſi magno adhibito ſtudio, curaq. uitentur, omnis fere libidinis materia tollitur. ſed ad illius uim opprimendam maxime ualent frequens Confeſſionis, & Euchariſtiæ uſus: tum aſſiduæ, ac piæ quidem ad

Deum

Deum preces, cum eleemoſynis atque ieiunio coniunctæ. Eſt enim caſtitas donum Dei, quod recte petentibus non denegat, nec patitur nos tentari ſupra id, quod poſſumus. Corpus autem non ieiuniis modo, & iis præſertim, quæ ſancta Eccleſia inſtituit, ſed uigilijs etiam, pijs peregrinationibus, atque alijs afflictationum generibus exercendum eſt, ſenſuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atque alijs eiuſmodi rebus maxime cernitur temperantiæ uirtus: in quam ſententiam ad Corinthios ita D. Paulus ſcribit: Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. & paulo poſt, Caſtigo, inquit, corpus meum, & in ſeruitutem redigo; ne forte, cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Et alio loco; Carnis curam ne feceritis in deſideriis.

1. ad. Cor. 10.

1. ad Cor. 9

ad Rom. 13

NON FVRTVM FACIES.

Veterem hunc Eccleſiæ morem fuiſſe, ut huius præcepti uis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apoſtolum obiurgatio eorum, qui ceteros ab iis uitijs maxime deterrerent, qui ipſi cumulati reperiebantur: Qui enim, inquit, alium doces, te ipſum nō doces? qui prædicas nō furādum, furaris? Quo doctrinæ bono non ſolum frequens illorum temporum peccatum corrigebant, ſed etiam turbas, ac lites ſedabant, aliasq. malorum cauſas, quæ furto commoueri ſolent. In ijs & delictis,

ad Rom. 2

& delictorum incommodis, atque calamitatibus cum noſtra etiam hæc ætas miſere uerſetur; ad exẽplum ſanctorum Patrum, & Chriſtianæ diſciplinæ magiſtrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & aſſidue, ac diligenter huius præcepti uim, ac ſententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam ſuam conferent ad declarãdum Dei infinitum amorem erga genus humanum: qui nõ modo illis duobus interdictis, Non occides, Non mœchaberis, quaſi præſidiis, & uitam, corpusque noſtrum, & famam, exiſtimationemq. tueatur; ſed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tamquam cuſtodia quadam externas res, ac facultates muniat, atque defendat. quam enim hæc uerba ſubiectam habent notionem, niſi eam, quam ſupra diximus, cum de aliis præceptis loqueremur? uetare uidelicet Deum, bona hæc noſtra, quæ in eius tutela ſint, a quoquam auferri, aut uiolari. quod diuinæ legis beneficium quo maius eſt, eo nos in ipſius beneficij auctorem Deum gratiores eſſe oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ, nobis optima ratio propoſita eſt, ut non tantũ præcepta libenter auribus accipiamus, ſed etiam re ipſa probemus; ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi ſunt. Eſt autẽ hoc præceptum, quemadmodum ſuperiora, diuiſum in duas partes: quarum altera, quæ furtum uetat, aperte eſt annũciata; alterius ſententia, et uis, qua iubemur benigni, et liberales eſſe in proximos

ximos, in priore occulta eſt, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur; Non furtum facies. In quo illud animaduertendum eſt, furti nomine non id modo intelligi, cum occulte ab inuito domino aliquid aufertur, ſed etiam, cum aliquid alienum contra uoluntatem ſcientis domini poſſidetur. niſi forte exiſtimandum eſt, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per uim, & iniuriam nõ improbare; cũ extet illud Apoſtoli; Rapaces regnum Dei nõ poſſidebunt. quorum omnem rationem, & conſuetudinem fugiendã eſſe, idem ſcribit Apoſtolus. Quãquam uero maius peccatum rapinæ ſint, quam furtum; quæ, præter rem, quam alicui adimunt, præterea uim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam: mirandum tamen non eſt, quod leuiori hoc furti nomine notatum ſit diuinæ legis præceptum, non rapinæ. id.n. ſumma ratione factum eſt: quia furtum latius patet, & ad plura pertinet, quam rapinæ; quas tantummodo illi facere poſſunt, qui potentia, & uiribus præſtant. quamquam nemo non uidet, excluſis eiuſdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi. Variis autem nominibus notatur iniuſta poſſeſſio, & uſus rerum alienarum, ex uarietate eorum, quæ & inuitis, & inſciis dominis auferuntur. nam ſi priuatũ quid priuato adimitur, furtum dicitur; ſi ſurripitur publico, peculatus appellatur. plagiatum uocant, ſi homo liber, uel ſeruus alienus in ſeruitutem abducitur. ſi uero ſacra res eripitur, nominatur ſacrilegium:

1. ad Cor. 6.

1. ad Cor. 5.

crilegium: quod facinus maxime nefarium, ac ſceleſtum adeo in mores inductum eſt, ut bona, quæ neceſſario & ſacrorum cultui, et eccleſiæ miniſtris, & pauperum uſui pie, ac ſapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates, pernicioſaſque libidines conuertantur. Sed, præter ipſum furtum, ideſt externam actionem, furandi etiam animus, & uoluntas, Dei lege prohibetur. eſt enim ſpiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & conſiliorum, inſpicit. De corde enim, inquit Dominus apud S. Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia. Sed quam graue ſcelus furtum ſit, ipſa naturæ uis, & ratio ſatis oſtendit: eſt enim iuſtitiæ contrarium, quæ ſuum cuique tribuit. Nã bonorum diſtributiones, & aſſignationes, iam inde ab initio iure gentium conſtitutas, diuinis etiam, & humanis legibus confirmatas, ratas eſſe oportet; ut unuſquiſque, niſi humanam ſocietatem tollere uelimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt. nam, ut Apoſtolus ait, Neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Etſi huius ſceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ furtum conſequuntur. Fiunt enim iudicia temere, & inconſulto, multa de multis: erumpunt odia: ſuſcipiuntur inimicitiæ: exiſtunt interdum acerbiſſimæ innocentium hominum damnationes. Quid dicemus de ea neceſſitate, quæ diuinitus impo-

Matth. 15.

1. ad Cor. 6.

ſita

ſita eſt omnibus ſatisfaciendi ei, cui aliquid ademptum ſit? Non enim, inquit Auguſtinus, remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: quæ reſtitutio, cum quis aſſueuerit ex alienis locupletari, quantam habeat difficultatẽ, præter id, quod unuſquiſque & ex aliorum conſuetudine, & de ſuo ſenſu iudicare poteſt, ex teſtimonio Habacuc prophetæ licet intelligere: inquit enim: Væ ei, qui multiplicat non ſua uſquequo, & aggrauat contra ſe denſum lutum. Lutum appellat denſum, rerum alienarum poſſeſſionem, unde emergere, & expedire ſe homines difficile poſſint. Furtorum autẽ tam multa ſunt genera, ut ea dinumerare ſit difficillimum: quare de his duobus, furto, & rapinis, dixiſſe ſatis erit, ad quæ, tamquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur deteſtanda, & ad fidelem populum a ſceleſto facinore deterrẽdum, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi. S.Auguſt. Habach.2

Verum huius generis partes perſequamur. Sunt igitur fures etiam, qui furto ſublatas res emunt, uel aliquo modo inuẽtas, occupatas, aut ademptas retinẽt: ait enim S. Auguſtinus: Si inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti. Quod ſi rerum dominus nulla ratione inueniri poteſt, illa ſunt bona in uſus pauperum conferẽda: quæ ut reſtituat, qui adduci non poteſt, ea re facile probat ſe undique ablaturũ omnia, ſi poſſit. Eodem ſe alligant ſcelere, qui in emẽdis, uendendisq. rebus fraudes adhibent, & uanitatẽ orationis, horũ fraudes uindicabit Dominus. De uarijs furtorũ generibus. S.Auguſt.

Grauio-

Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere ſunt ij, qui fallaces, & corruptas merces uendunt pro ueris, & integris; quiue pondere, menſura, numero, ac regula decipiunt emptores. eſt enim in
Deuter. 25. *Deuteronomio: Non habebis in ſacculo diuerſa pó*
Leuit. 19. *dera. & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in menſura: ſtatera iuſta, & æqua ſint pondera: iuſtus modius, æquusque ſextarius. Eſt & alio loco: Abomi*
Prouer. 20. *natio eſt apud Dominum pondus, & pondus, ſtatera doloſa non eſt bona. Furtum etiam apertum eſt operariorũ, & artificum, qui totam & integrá mercedem exigunt ab ijs, quibus ipſi iuſtam, ac debitam operam non dederunt. Nec uero diſtinguuntur a furibus ſerui dominorum, rerumque cuſtodes infidi; quin etiam eo ſunt deteſtabiliores, quá reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci ſeruo nihil domi obſignatum, aut occluſum eſſe poteſt. Furtum præterea facere uidentur, qui fictis, ſimulatisque uerbis, quiue fallaci mendicitate pecuniam extorquent: quorum eo grauius eſt peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi ſunt, qui cum ad priuatum aliquod, uel publicum officium códucti ſunt, nullá uel paruam operá nauátes munus negligunt, mercede tantũ, ac pretio fruuntur. Reliquá furtorum multitudinẽ, a ſolerti auaritia, quæ omnes pecuniæ uias nouit, excogitatá, perſequi longum eſt, et ut diximus difficillimũ. itaq. de rapinis, quod eſt*

alterum

alterum horum ſcelerum caput, dicendum uidetur, ſi prius monuerit Parochus Chriſtianum populum, ut meminerit illius Apoſtoli ſententiæ; Qui uolũt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec ullo ſibi loco patiatur excidere præceptum hoc: Quæcumque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Et illud cogitent perpetuo; Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquando alteri facias. Rapinæ igitur patent latius. nam, qui debitam operarijs mercedem non perſoluunt, ſunt rapaces: quos S. Iacobus ad pænitentiam inuitat illis uerbis: Agite nunc diuites, Iacob. 5. *plorate ululantes in miſerijs ueſtris, quæ aduenient uobis. cuius pænitentiæ cauſam ſubiũgit: Ecce enim merces operariorum, qui meſſuerunt regiones ueſtras, quæ fraudata eſt a uobis, clamat: & clamor eorum in aures domini ſabahot introiuit. quod genus rapinarum in Leuitico, in* Leuit. 19. Deut. 24. *Deuteronomio, apud Malachiam, & apud To-* Malach. 3. *biam uehementer improbatur. In hoc crimine rapa-* Tob. 4. *citatis includuntur, qui, quæ Eccleſiæ præſidibus, & magiſtratibus debentur, uectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non diſſoluunt, uel interuertunt, & ad ſe transferunt. Huc etiam referuntur feneratores in rapinis acerrimi, & acerbiſſimi, qui miſeram plebem compilant, ac trucidant uſuris. Eſt autem uſura, quidquid præter ſortem, & caput illud, quod datum eſt, accipitur, ſiue pecunia ſit, ſiue quiduis aliud, quod emi, aut æſti-*

mari

mari poſſit pecunia. ſic enim apud Ezechielem ſcriptum eſt: Vſuram, & ſuperabundantiam non acceperit. & Dominus apud Lucam: Mutuum date, nihil inde ſperantes. Grauiſſimum ſemper fuit hoc facinus, etiam apud gentes, & maxime odioſum. hinc illud; Quid fenerari? quid hominem, inquit, occidere? Nam qui fenerantur, bis idem uendunt, aut id uendunt, quod non eſt. Item rapinas faciunt nummarii iudices, qui uenalia habent iudicia, & pretio muneribusque deliniti, optimas tenuiorum, & egentium cauſas euertunt. Fraudatores creditorum, et inficiatores, quiq. ſumpto temporis ſpatio ad ſoluendum, ſua, uel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem crimine rapinarum: quorum etiam delictum grauius eſt, quod mercatores, illorum deſtitutionis, ac fraudationis occaſione, magno detrimento ciuitatis uendunt omnia carius. in quos illa Dauidis ſentētia uidetur conuenire: Mutuabitur peccator, & non ſoluet. Quid de locupletibus dicemus ijs, qui ab illis, qui ſoluendo non ſunt, quod commodarunt, exigunt acerbius, et pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendum ſunt neceſſaria? inquit enim Deus: Si pignus a proximo tuo acceperis ueſtimētum, ante ſolis occaſum reddas ei: ipſum.n. eſt ſolum, quo operitur imdumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: ſi clamauerit ad me, exaudiā eum, quia miſericors ſum. Horum exactionis acerbitatē, iure rapacitatē, atque adeo

Ezech. 18. Luc. 6. Pſal. 36. Exod. 22.

rapi-

rapinas appellabimus. Ex numero eorum, qui raptores dicuntur a ſanctis Patribus, ſunt, qui in frugum inopia cóprimunt fruḿetum, faciuntq. ut ſua culpa carior, ac durior ſit annona: quod etiam ualet in rebus omnibus ad uictum, & ad uitam neceſſariis. ad quos illa Salomonis pertinet execratio: Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis. Prouer. 11. Quos, ſuorum ſcelerum admonitos, Parochi liberius accuſabunt, ac propoſitas illis peccatis pœnas explicabunt uberius. Hæc de uetitis: nunc ad iuſſa ueniamus: in quibus ſatisfactio, uel reſtitutio primum locum habet. peccatum.n. nõ remittitur, niſi reſtituatur ablatum. ſed quoniã non is ſolum, qui furtum fecit, ei, cui furatus eſt, id debet reſtituere, ſed omnes prœterea, qui furti participes fuerũt, hac lege reſtitutionis tenentur; aperiendũ eſt, qui ſint illi, qui hanc ſatisfaciendi, uel reſtituendi neceſſitatẽ effugere non poſſint. Sunt autem plura hominum genera: ac primũ eſt eorum, qui furari imperant: qui nõ modo ſunt ipſi furtorũ ſocii, & auctores, ſed etiã in illo furũ genere deterrimi. Alterum genus par uoluntate primis, poteſtate diſpar, in eodẽ tamen furum gradu ponendũ, eorum, qui cum iubere nõ poſſint, ſuaſores ſunt, atque impulſores furtorum. Tertium genus eſt eorum, qui cum furibus conſentiunt. Quartum genus eſt eorum, qui participes furtorum, inde lucrum ipſi etiam faciunt: ſi lucrum dicendum eſt, quod, niſi reſipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus ſic loquitur Pſal.49.

Dauid: Si uidebas furem, currebas cum eo. Quintum genus eſt furum; qui cum furta poſſint prohibere, tantum abeſt, ut illis occurrant, & obſiſtant, ut eorum licentiam permittant, atque concedant. Sextum genus eſt eorum, qui cum, & furtum factum, & ubi factum ſit, certo ſciant, non indicant rem, ſed eam ſe ſcire diſſimulant. Poſtremum genus eſt, quod omnes complectitur furtorum adiutores, cuſtodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium: qui omnes & ſatisfacere debent iis, quibus aliquid detractum eſt, & ad illud neceſſarium officium uehementer cohortandi ſunt. Ne huius quidem ſceleris omnino ſunt expertes, approbatores furtorum, & laudatores. Nec uero etiam ab eadem culpa ſunt alieni filii familias, et uxores, qui pecunias a patribus, et uiris ſurripiũt.

De operibus miſericordiæ per eleemoſynas in pauperes.

Iam uero huic præcepto illa ſubiecta ſententia eſt, ut pauperum, & inopum miſereamur, eorumq. difficultates, & anguſtias noſtris facultatibus, & officiis ſubleuemus. quod argumentum quia ſæpiſſime, & copioſiſſime tractandum eſt, petent ea Parochi ex uirorum ſanctiſſimorum, Cypriani, Ioannis Chryſoſtomi, Gregorii Nazanzeni, & aliorum libris, qui de eleemoſyna præclare ſcripſerunt, quibus huic muneri ſatisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad ſtudium, & alacritatem opitulandi iis, quibus aliena miſericordia uiuendum eſt. Sunt uero etiam docendi, quantam habeat neceſſitatem eleemoſyna, ut uidelicet re, & opera

Cyprianus, Ioã. Chryſ. Greg. Naz.

noſtra

noſtra in egentes ſimus liberales, ueriſſimo illo argumēto, quod ſummo iudicij die deteſtaturus ſit eos Deus, & ſempiternis ignibus addicturus, qui eleemoſynæ officia prætermiſerint, ac neglexerint; illos autem collaudatos in patriam cæleſtem introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. eſt utraque Christi domini ore pronunciata ſententia: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis regnum. &, Diſcedite a me maledicti in ignem æternum. Vtentur præterea ſacerdotes accommodatis illis ad perſuadendum locis; Date, & dabitur uobis. Proferent Dei promiſſum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem poteſt. Nemo eſt, qui reliquerit &c. qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, & in ſæculo futuro uitam æternam. Adijcient illud, quod a Christo domino dictum eſt; Facite uobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Huius uero neceſſarij muneris partes exponent, ut qui largiri non poſſunt egentibus, quo uitam ſuſtentent, ſaltem commodent pauperi, iuxta Christi domini præſcriptum; Mutuum date, nihil inde ſperantes. Atque huius rei felicitatem beatus Dauid expreſſit: Iucundus homo, qui miſeretur, & commodat. Eſt autem Christianæ pietatis, niſi ſit aliũde facultas bene merendi de ijs, quibus ad uictum aliena miſericordia opus eſt, uitandi etiam otij cauſa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indigētiam

Matth. 5.

Luc. 6.

Marc. 10.

Luc. 16.

Luc. 6.

Pſal. 111.

KK leuare

leuare poſſint. ad id omnes ſuo exemplo hortatur
2.ad Theſ.3 in epiſtola ad Theſſalonicenſes Apoſtolus illis uerbis: Ipſi enim ſcitis, quemadmodum oporteat imi-
1.ad Theſ.4 tari nos. Item ad eoſdem: Operam detis, ut quieti ſitis, & ut ueſtrum negotium agatis, & operemini manibus ueſtris, ſicut præcepimus uobis. Et ad
Ad Eph.4. Epheſios: Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus, quod bonum eſt, ut habeat unde tribuat neceſſitatem patienti. Eſt etiam frugalitati conſulendum, parcendumque bonis alienis, ne ceteris graues, aut moleſti ſimus. quæ temperantia ſanequam elucet in omnibus apoſtolis, ſed maxime eminet in D. Paulo; cuius illud
1.ad Theſ.2 eſt ad Theſſalonicenſes: Memores eſtis, fratres, laboris noſtri, & fatigationis: nocte, & die operantes, ne quem ueſtrum grauaremus, prædicauimus in uobis euangelium Dei. Atque idem alio lo
2.ad Theſ.3 co Apoſtolus; In labore, et fatigatione nocte, et die operantes, ne quem ueſtrum grauaremus. Sed ut ab uniuerſo hoc genere nefariorũ facinorum abhorreat fidelis populus, Parochis a prophetis petere, & a reliquis diuinis libris ſumere par erit deteſtationem furtorum, & rapinarum, & horribiles minas a Deo propoſitas eis, qui illa ſcelera commit-
Amos 8. tunt. Clamat Amos propheta: Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, quando tranſibit menſis, & uenundabimus merces, & ſabbathum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus menſuram, & augea-

mus ſiclum, et ſupponamus ſtateras doloſas? Sunt in eadē ſentētia multa apud Hieremiam, in Prouerbijs, & apud Eccleſiaſticū. Nec uero dubitandum eſt, quin hæc malorum ſemina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his incluſa ſint cauſis. Verum ut aſſueſcāt Chriſtiani homines proſequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, & mendicos, quod ad alterā huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis, et in hac, & in altera uita daturū ſe Deus pollicetur. Sed quia non deſunt, qui etiā ſe furtis excuſent, admonendi ſunt, fore, ut nullam eorum peccati excuſationē accipiat Deus; immo uero futurū, ut illa purgatione non modo nō leuetur peccatum, ſed mirum in modū augeatur. Ecce, nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare ſibi uidentur, ſi ſe affirmarint, non cupiditate, aut auaritia ad detrahendū alteri ſua deſcendere, ſed tuendæ cauſa amplitudinis familiæ, & maiorum ſuorum, quorum exiſtimatio, ac dignitas rueret, niſi rerum alienarū acceſſione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus eſt; ſimulq. demonſtrādum, unam eſſe rationem conſeruandi, & amplificandi copias, & opes, maiorumque gloriam, ſi Dei uoluntati paruerint, ſi eius præcepta ſeruarint; quibus contemptis, fundatæ, & optime conſtitutæ opes euertuntur; reges ex regio ſolio, & ſummo gradu honoris præcipites exturbantur; in quorum locum infimi interdum homines,

& qui ſummo in odio illis fuerunt, diuinitus uocantur. Incredibile eſt, quantopere his ſuccëſeat Deus. cuius rei teſtis eſt Iſaias, apud quem ſunt illa Dei
Iſa. 1. uerba: Principes tui, infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. propter hoc ait dominus Deus exercituũ fortis Iſrael; Eheu conſolabor ſuper hoſtibus meis, & uindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum ſcoriam tuam. Non deſunt, qui non iam illam afferant cauſam ſplendoris, & gloriæ, ſed uictus, & uitæ commodiorem facultatem, & elegantiam. qui refellendi ſunt, docendiq. quam impia ſit eorum & actio, & oratio, qui ullam commoditatem anteferant Dei uoluntati, & gloriæ; quam, negligendo eius præcepta, offendimus mirandum in modum. etſi quæ poteſt eſſe in furto commoditas, quod ſumma incommoda conſequantur? Super furem enim, inquit
Eccle. 5. Eccleſiaſticus, eſt confuſio, & pænitentia. Sed fac eſſe, ut cum illis non agatur incommode: dedecorat fur diuinum nomẽ: repugnat eius ſanctiſſimæ uolũtati: ſalutaria ipſius præcepta contẽnit. quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas. Quid, quod audire licet interdũ fures, qui nihil ſe eo peccare contendãt, quod detrahãt aliquid locupletibus, & copioſis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne ſentiãt quidem? miſera ſane, & peſtifera defenſio. Putat alius ſatisfactionem ſuam accipi debere, quod eam furandi conſuetudinẽ

cepit

cepit, ut non facile poſſit ab illa mente, & actione deſiſtere: qui niſi audierit Apoſtolum dicentem; Qui furabatur, iam non furetur; uelit, nolit, Ad Eph. 4.
etiam conſuetudinem capiet æternorum ſuppliciorum. Nonnulli ſunt, qui excuſant ſe, occaſione data, alteri aliquid ademiſſe. eſt enim illud tritum ſermone prouerbium; Fures qui non ſint, fieri occaſione. qui hac ratione ſunt de nefaria ſententia deducendi, reſiſtendum eſſe prauis cupiditatibus. Nam ſi continuo eſt re perficiendum id, quod libido perſuaſerit; quis modus, quis finis erit ſcelerum, ac flagitiorum? Turpiſſima igitur eſt illa defenſio, uel ſummæ potius intemperantiæ, & iniuſtitiæ confeſſio. nam qui dicit, ſe non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occaſionem; idem propemodum fatetur, ſe ſemper, oblata occaſione, peccaturum. Sunt, qui furari ſe dicant ulciſcendi cauſa, quod ab aliis eadem iniuria ſint affecti. quibus ita reſpondendum eſt: primum nemini licere iniurias perſequi: deinde non poſſe quemquam rei ſuæ iudicem eſſe: tum multo minus concedi, ut pœnas ab aliis repetant eorum, quæ alii in eum peccauerunt. Poſtremo, quidam furtum ſatis illa ratione defenſum, tectumque arbitrantur, quod, cum ſint ære alieno oppreſſi, aliter eo liberari non poſſint, niſi illud furto diſſoluant. quibuscum ita agendum eſt, nullum eſſe grauius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quam debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus; Dimitte no- Matth. 6.

 bis

bis debita noſtra; quare illud inſaniſſimi hominis eſ ſe, plus uelle Deo debere, ideſt plus peccare, ut, quod debet hominibus, diſſoluat; multoque præſta re, coniici in carcerem, quam mandari ſuppliciis inferorum ſempiternis: longe etiam eſſe grauius, Dei, quam hominum iudicio condemnari: porro au tem ſupplices ipſos ad Dei opem, ac pietatem confu gere debere, a quo, quid opus ſit, poſſint impetra re. Sunt alia excuſationum genera: quibus Parochi prudentes, ac ſui officij diligentiſſimi, facile po terunt occurrere, ut aliquando habeant populum ſectatorem bonorum operum.

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM TVVM FALSVM TESTIMONIVM.

Quantam non modo utilitatem, ſed etiam neceſſitatem habeat aſſidua huius & præcepti
Iacob. 3. *explicatio, & officij admonitio, nos D. Iacobi monet auctoritas, illis uerbis: Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus eſt uir. & idem: Lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exaltat: ecce quantus ignis quam magnam ſiluam incendit. & quæ ſequuntur in eandem ſententiam. Quibus duo monemur, primum latiſſime patere hoc linguæ uitium: quod etiam illa*
Pſal. 115. *Prophetæ ſententia confirmatur; Omnis homo mendax: ut propemodum ſit unum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere uideatur.*

Alte-

Alterum, inde proficiſci mala innumerabilia, cum ſæpe maledici hominis culpa, facultates, fama, uita, animæ ſalus amittatur, uel eius, qui læditur, quod contumelias patienter ferre non poſſit, ſed eas impotenti animo perſequatur; uel eius, qui lædit, quod prauo pudore, & falſa cuiuſdam exiſtimationis opinione deterritus, adduci non poſſit, ut illi, qui offenſus ſit, ſatisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, ut quantas poſſunt maximas Deo gratias agant de hoc ſalutari præcepto non dicendi falſi teſtimonij; quo non ſolum ipſi alijs iniuriam facere uetamur, ſed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur. Verum hoc præcepto eadem ratione, & uia progrediendum eſt, qua in ceteris progreſſi ſumus, ut uidelicet animaduertantur in eo duæ leges; altera prohibens, ne falſum dicatur teſtimonium; iubens altera, ut, ſimulatione, fallacijsque ſublatis, dicta, & facta noſtra ſimplici ueritate metiamur. Cuius officij Apoſtolus Epheſios illis uerbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia. Ad Eph. 4. *Sed prior huius præcepti pars habet hanc rationem, ut, quamuis nomine falſi teſtimonij ſignificetur quidquid in bonam, uel in malam partem de altero conſtanter dicatur, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, tamen præcipue prohibeatur illud teſtimonium, quod in iudicio, falſo dicitur a iurato. iurat enim per Deum teſtis; quod ita teſtificantis, & diuinum nomen in-*

terponentis oratio plurimum fidei habet, & ponderis. itaque, quia periculoſum eſt hoc teſtimonium, iccirco præcipue prohibetur: iuratos enim teſtes, niſi exceptionibus legitimis excludantur, aut eorum ſit aperta improbitas, atque peruerſi-
Deuter. 19. tas, ne iudex quidem ipſe poteſt reiicere, præſertim
Matth. 18. cum extet iuſſum diuinæ legis, ut in ore duorum, uel trium ſtet omne uerbũ. Sed ut præceptum fideles plane intelligant, docendi erunt, quid ſignificet hoc, PROXIMI, uocabulum, in quem falſum teſtimoniũ dicere minime licet. Eſt autem proximus, ut ex Chriſti domini doctrina colligitur, quicumque
Luc. 10. eget opera noſtra, ſiue ille propinquus ſit, ſiue alienus, ſiue ciuis, ſiue aduena, ſiue amicus, ſiue inimicus. nefas enim eſt exiſtimare, contra hoſtes licere falſum aliquid dicere pro teſtimonio, quos iuſſu Dei, ac domini noſtri diligere oporteat. quin etiã, quia ſibi quiſque quadam ratione proximus eſt, nemini fas eſt in ſe falſum teſtimonium dicere; quod qui committant, ſibi ipſi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & ſe ipſos, & Eccleſiam lædunt, cuius ſunt membra: quo modo etiam, qui ſibi mortem conſciſcunt, nocent ciuitati: ita enim eſt
S.Auguſt. apud ſanctum Auguſtinum; Nec recte intelligentibus poterat uideri, non eſſe prohibitum, ut aduerſus ſe ipſum quiſquam falſus teſtis aſſiſteret, eo quod in præcepto additum fuit, Contra proximum tuũ. Sed non ideo, ſi aduerſus ſe ipſum quiſque falſum teſtimonium dixerit, ab hoc crimine ſe putet alie-

num,

num; quando regulam diligendi proximi, a ſemet ipſo dilector accepit. Verum, quia prohibemur proximum lædere falſo teſtimonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut peierando liceat conciliare ei, qui nobiſcum natura, ac religione coniunctus ſit, aliquid utilitatis, aut commodi. Nemini enim mendacio, & uanitate, multo minus periurio ſtudendum eſt. Quare ſanctus Auguſtinus de mendacio ad Creſcentium docet ex Apoſtoli ſententia, mendacium in falſis teſtimoniis numerandum eſſe, etiam ſi in cuiuſquam falſa laude dicatur. Nam locum illum tractans, Inuenimur autem & falſi teſtes Dei, ſi teſtimonium diximus aduerſus Deum, quod ſuſcitauerit Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſurgunt. Falſum, inquit, teſtimonium uocat Apoſtolus, ſi quis de Chriſto, & quod ad eius laudem uidetur pertinere, mentiatur. Sæpiſſime uero etiam contingit, ut, qui alteri fauet, obſit alteri. certe errandi cauſa affertur iudici, qui interdum falſis teſtibus adductus, contra ius ſecundum iniuriam ſtatuit, & iudicare cogitur. Nonnumquam etiam fit, ut, qui ob falſum alicuius teſtimonium cauſam iudicio uicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua uictoria, aſſueſcat corrumpere, & adhibere falſos teſtes, quorum opera ſperat ſe poſſe ad id, quodcumq. concupierit, peruenire. Eſt uero id & ipſi teſti grauiſſimum, qui & ab eo, quem iureiurando ſubleuarit, & adiuuerit, falſus, & periurus agnoſcitur:

S.Auguſt.

1.adCor.15

&

& ipſe, quod ei e ſententia ſuccedit ſcelus, quotidie maiorem exercitationem, & conſuetudinem capit impietatis & audaciæ. Vt igitur teſtium uanitas, mendacia, & periuria prohibentur; ſic & accuſatorum, et reorum, & patronorum, cognitorum, & procuratorum, aduocatorum, & omnium denique, qui iudicia conſtituunt. Poſtremo uetat Deus omne teſtimonium non modo in iudicio, ſed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detri-
Leuit. 19. *mentum poſſit afferre. Eſt enim in Leuit. quo loco hæc præcepta iterantur, his uerbis: Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unuſquiſque proximum ſuum. ut nemini dubium eſſe poſſit, quin a Deo omne mendacium hoc præcepto eiectum condemnetur. quod apertiſſime teſtatur*
Pſal. 5. *Dauid in hunc modum: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.*

Detractionis uitium quam deteſtabile. *Probibetur autem hoc præcepto non modo falſum teſtimonium, ſed deteſtabilis etiam libido, & conſuetudo detrahendi alteri: qua ex peſte, incredibile eſt, quam multa, & quam grauia & incommoda, et mala naſcantur. Hoc uitium maledice, & contumelioſe dicendi occulte in alterum, paſſim*
Pſal. 100. *improbant diuinæ litteræ. Cum hoc, inquit Dauid,*
Iacob. 4. *non edebam. & S. Iacobus: Nolite detrahere alterutrum, fratres mei. Nec uero præcepta ſolum ſacræ litteræ, ſed etiam exempla ſuppeditant, quibus ſceleris magnitudo declaratur. nã & Aman,*
Eſt. 13. *confictis criminibus, adeo incendit in Iudæos Aſſuerum,*

rum, ut is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta eſt huiuſmodi exemplis ſacra hiſtoria: quorum commemoratione, ſacerdotes operam dabunt, ut fideles a rei improbitate deterreant. Vt autem peccati huius uis, quo de altero detrahitur, omnino perſpiciatur, ſciendum eſt, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum exiſtimationem, ſed & augendis, amplificandisque criminibus: et ſi quid occultius ab aliquo cõmiſſum ſit; quod ubi reſcitum fuerit, graue, aut turpe ſit ad famam, eam rem qui, ubi, quando, quibus non neceſſe ſit, peruulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur. Verum totius obtrectationis nulla capitalior eſt, quam eorum qui catholicæ doctrinæ eiuſque prædicatoribus obtrectant. In ſimili culpa ſunt, qui malarum doctrinarum, & errorum magiſtros extollunt laudibus. Nec uero ab horum hominum numero, & culpa ſeiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, ſed illis libenter aſſentiuntur. Detrahere enim uel detrahentem audire, ſcribunt ſancti Hieronymus, & Bernardus, utrum damnabilius ſit, non facile conſtat. non enim eſſent, qui detraherent, ſi non adeſſent, qui detrahentes audirent. In eodem genere ſunt, qui ſuis artificijs diſtrahunt homines, & inter ſe committunt, magnopereq. ferendis diſcordijs delectãtur; ut ſummas coniunctiones, ac ſocietates fictis ſermonibus dirimentes amiciſſimos uiros ad immortales inimi-

S.Hiero. & Bern.

inimicitias, & ad arma compellant. Hanc peſtem
Leuit.19. *ſic deteſtatur Dominus: Non eris criminator, neque ſuſurro in populo. Tales erant multi ex conſiliariis Saulis, qui eius uoluntatem a Dauide alienare, & in illum, regem incitare conabantur. Peccant denique in hanc partem blandi homines, & aſſentatores, qui blanditijs, & ſimulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, ut*
Iſa. 5. *eſt apud Prophetam, Malum bonum, & bonum malum: quos ut arceamus, & pellamus a conſuetudine noſtra, monuit nos Dauid illa oratione: Cor*
Pſal.140. *ripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quamquam enim iſti proximo minime maledicunt, tamen ei maxime nocent, qui, uel laudandis eius peccatis, afferunt ipſi cauſam perſeuerandi in uitijs, quamdiu uixerit. Et quidem in hoc genere illa eſt aſſentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. ſic Saul, cum Dauidem furori, & ferro Philiſtæorum obiicere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis uer-*
1.Reg.18. *bis. Ecce filia mea maior Merob: ipſam dabo tibi uxorem: tantummodo eſto uir fortis, & præliare bella Domini. Sic Iudæi inſidioſa oratione Chriſtum*
Matth. 22. *dominum ſunt affati; Magiſter, ſcimus, quia ue-*
Marc.12. *rax es, & uiam Dei in ueritate doces. Longe autem pernicioſior oratio eſt amicorum, affinium, & cognatorum, qua ad eos interdum utuntur aſſentatorie,*

torie, qui mortifero morbo affecti, iam ſint extremo ſpiritu; dum affirmant nullum eſſe tum ei a morte periculum; dum lætum, & hilarem eſſe iubent, eumque a peccatorum confeſſione, tamquam a triſtiſſima cogitatione, deterrent; dum denique eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorum, in quibus maxime uerſatur. Quare fugiendum eſt omne mendaciorum genus, ſed illud in primis, quo graui damno quiſquam affici poſſit. Pleniſſimum uero impietatis eſt mendacium, cum quis in religionem, uel de religione mentitur. Sed illis etiam maledictis, & probris grauiter offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos famoſos uocant, & aliјs huius generis contumeliјs. Præterea ioco, uel officiј cauſa fallere mendacio, et ſi nemo in illo uel damnum, uel lucrum fecerit, tamen omnino indignũ eſt: ita enim nos Apoſtolus admonet: Deponentes mendacium, loquimini ueritatem. Ad Eph. 4 *Nam in eo eſt ad frequens, grauiusque mendacium magna procliuitas; & ex iocoſis mendaciјs capiunt homines mentiendi conſuetudinem; unde ueniunt in opinionem, non eſſe ueraces. quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, neceſſe habẽt iurare perpetuo. Poſtremo, priore parte huius præcepti ſimulatio repudiatur: nec modo quæ ſimulate dicuntur, ſed quæ ita fiunt, cum ſcelere coniuncta ſunt. tam enim uerba, quam facta, notæ, ac ſigna quædam ſunt eorum, quæ ſunt in animo cuiuſque: ob eamque cauſam Dominus ſæpe*

phari-

phariſæos arguens, hypocritas appellat. Eſt hæc de priore præcepti lege, quæ ad uetandum ſpectat.

De iuſtitia unicuiq. in uiolabiliter miniſtranda.

Nunc explicemus, quid in altera iubeat Dominus. Pertinet autem hæc præcepti uis, & ratio ad id, ut iuſte, & ex legibus forenſia iudicia exerceantur, neue occupent homines, & uſurpent iudicia. Non enim fas eſſe alienum ſeruum iudicare, ad Rom. 14. *ut ſcribit Apoſtolus: ne, re, & cauſa incognita, ſententiam ferant. quo in uitio fuit ſacerdotum, &* Act. 7. *ſcribarum conſilium, qui de ſancto Stephano iudicarunt. quod item peccatum fuit magiſtratus Phi-* Act. 16. *lippenſium: de quibus inquit Apoſtolus; Cæſos nos publice indemnatos, homines Romanos, miſerunt in carcerem, & nunc occulte nos eiiciunt. Ne condemnent innocentes, aut nocentes abſoluant; ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moueantur. Sic enim Moſes ſeniores admonet, quos popu-* Deuter. 1. *li iudices conſtituerat: Quod iuſtum eſt, iudicate, ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus: nulla erit diſtantia perſonarum: ita paruum audietis, ut magnum, nec accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt. De reis autem, & ſontibus, uult eos Deus uerum confiteri, cum ex iudicij formula interrogantur. eſt enim teſtimonium, ac prædicatio quædam, illa confeſſio, laudis, & gloriæ Dei, ex ip-* Ioſu. 7. *ſius Ioſuæ ſententia, qui Achan ad ueri confeſſionem adhortatus inquit: Fili mi da gloriam domino Deo Iſrael. Sed quoniam hoc præceptum teſtes potiſſimum attingit, de his etiam a Parocho diligen-*

ter

ter agendum erit. nam præcepti uis ea eſt, ut non ſolum prohibeat falſum teſtimonium, ſed uerum etiam dici imperet. Eſt enim in humanis rebus maximus uſus ueri teſtimonij; quod ſunt innumerabiles res, quas a nobis ignorari neceſſe ſit, niſi eas ex teſtium fide cognoſcamus. Quare nihil tam neceſſarium eſt, quam teſtimoniorum ueritas in iis rebus, quas nec ipſi ſcimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa ſancti Auguſtini ſententia: Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus eſt; ille, quia prodeſſe non uult; hic, quia nocere deſiderat. Licet uero interdum uerum tacere, ſed extra iudicium. nam in iudicio, ubi teſtis legitime interrogatur a iudice, uera omnino patefacienda ſunt. Quo loco cauendum tamen eſt teſtibus, ne ſuæ memoriæ nimium confiſi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui ſunt patroni cauſarum, & aduocati, actores deinceps, & petitores. Illi igitur opera, ac patrocinio ſuo non deerunt neceſſariis hominum temporibus, & egentibus benigne ſubuenient: tum iniuſtas cauſas defendendas non ſuſcipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent auaritia. Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ ſuæ, illa iure, & æquo metiantur. Petitores uero, & accuſatores monendi ſunt, ne cuiquam amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti periculum iniquis criminationibus creent. Iuſſum hoc denique diui-

S.Auguſt.

diuinitus deſcriptum eſt piis omnibus, ut in congreſſibus, & colloquijs uere ſemper, & ex animo loquantur; nihil dicant, quod alterius exiſtimationi poſſit officere, ne de illis quidem, a quibus lædi ſe, & exagitari intelligunt; cum illud propoſitum habere debeant, ſibi cum illis eam neceſſitudiné, & ſocietatem intercedere, ut membra ſint eiuſdem corporis. Vt autem libentius hoc mendacii uitium caueát fideles, proponet eis Parochus ſummam huius ſceleris miſeriam, ac turpitudinem. nam in ſa-
Ioan. 9. *cris litteris, mendacii pater dæmon dicitur. quod.n. dæmon in ueritate non ſtetit, mendax eſt, & mendacii parens. Adiunget ad eiiciendum tantum flagitium ea mala, quæ mendacium conſequuntur: & quoniam ſunt innumerabilia, fontes, & capita incommodorum, & calamitatum commonſtrabit: ac primum, in quátam cadat Dei offenſionem, quantumue eius odium incurrat homo uanus, & mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco; Sex*
Prouer. 9. *ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius, oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinans cogitationes peſſimas, pedes ueloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, teſtem fallacem: & quæ ſequuntur. Quis igitur ei præſtet incolumitatem, qui in inſigni odio ſit apud Deú, quo minus grauiſſimis afficiatur ſuppliciis? Deinde*
Iacob. 3. *quid impurius, aut fœdius, ut ſanctus inquit Iacobus, quam in eadem lingua, qua benedicimus Deú,*
& Pa-

& Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & ſimilitudinem Dei facti ſunt, ita ut fons de eodem foramine emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, poſtea, quantum in ea eſt, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo. quare fit, ut a cæleſtis beatitudinis poſſeſſione mẽdaces excludantur. Cum enim in hunc modum quæreret a Deo Dauid; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? reſpondit ſpiritus ſanctus; Qui loquitur ueritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua. Maximum uero etiam illud in mendacio incommodum eſt, quod fere eſt inſanabilis is animi morbus. Cum enim peccatum, quod, inferendo falſo crimine, aut proximi famæ, & exiſtimationi obtrectando, commiſſum ſit, non remittatur, niſi calumniator ei, quem criminatus fuerit, ſatisfaciat iniuriarum; id autem difficile fiat ab hominibus, primo, ut antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis: qui in eo peccato ſit, hunc addictum eſſe æternis inferorum pœnis, dubitare non poſſumus. neque enim quiſquam ſperet, ſe calumniarum, uel obtrectationis ueniam conſequi poſſe, niſi prius ei ſatisfaciat, de cuius dignitate, & fama aut publice in iudicio, aut etiam in priuatis, & familiaribus congreſſibus aliquid detraxerit. Præterea, latiſſime patet hoc detrimentum, et in ceteros diffunditur: qua uanitate, & mendacio fides, ac ueritas tolluntur, arctiſſima uincula

Pſal. 14.

LL ſocieta-

ſocietatis humanæ: quibus ſublatis, ſequitur ſumma uitæ confuſio, ut homines nihil a dæmonibus differre uideantur. Docebit porro, uitandam eſſe loquacitatem, Parochus: cuius uitatione & reliqua peccata fugiuntur, & eſt magna cautio mendacij: a quo uitio loquaces ſibi haud facile temperare poſſunt. Poſtremo ijs illum errorem eripiet Parochus, qui ſe in uanitate orationis excuſant, & mendacium, prudentium exemplo defendunt: quorum eſſe aiunt, mentiri in tempore. Dicet id, quod
ad Rom. 8. *ueriſſimum eſt, prudentiam carnis, mortem eſſe. Hortabitur auditores, ut in difficultatibus, & anguſtijs Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant. nam illi, qui utuntur perfugio, facile declarant, ſe ſua magis niti prudentia, quam in Dei prouidentia ſpem ponere. Qui cauſam ſui mendacij conferunt in eos, a quibus ſunt mendacio decepti, hi docendi ſunt, non licere hominibus ſe ipſos ulciſci, neque malum malo compēſandum eſſe,*
Ad Rom. 12 *ſed potius uincendum in bono malum: quod ſi etiam fas eſſet, hanc referre gratiam, nemini tamen utile, ſe ſuo ulciſci detrimento; eſſe autem id grauiſſimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus. Iis, qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragilitatem, tradendū erit hoc officij præceptum, ut diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui conſuetudinem opponunt, admonendi ſunt, ſi mentiri aſſueuerunt, ut dent operam, ut contrariam conſuetudinem*

tudinem

tudinem capiant uere loquendi, præſertim cum, qui uſu, & conſuetudine peccant, grauius delinquant, quam ceteri. Et quoniam non deſunt, qui ſe tegant excuſatione ceterorum hominum, quos paſſim mentiri, & peierare contendunt; hac ratione illi ab ea opinione deducendi ſunt, non eſſe imitandos malos, ſed reprehendendos, & corrigendos; cum autem ipſi mentimur, minus auctoritatis in reprehenſione, et correctione alterius noſtram habere orationem. Alios ſe ita defendentes, quod uera dicendo, ſæpe incommodo ſint affecti, ſic refellent ſacerdotes, eſſe illam accuſationem, non defenſionem; cum ſit officium Chriſtiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quam mentiri. Reſtant duo genera eorum, qui ſe in mendacio excuſent; alteri, qui dicant, ſe ioci cauſa mentiri; alteri, ſe idem facere utilitatis gratia, quippe qui bene nec emerent, nec uenderent, niſi mendacium adhiberent. utroſque a ſuo errore Parochi auertere debebunt. Ac ſuperiores quidem illos a uitio abducent, & docendo quantũ eo in genere peccandi conſuetudinem augeat uſus mentiendi, & illud inculcando, omnis otioſi uerbi reddendam eſſe rationem: proximos autem Matth. 12. *hos acerbius etiam obiurgabunt; quorum in excuſatione grauior inſit illorum ipſorum accuſatio, qui præſeferant, ſe minime illis Dei uerbis fidem, & auctoritatem tribuere; Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius; & hæc omnia adiicientur uobis.* Matth. 5.

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI: NEC DESIDERABIS VXOREM EIVS, NON SERVVM, NON ANCILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC OMNIA QVAE ILLIVS SVNT.

In his duobus præceptis, quæ poſtremo loco tradita ſunt, illud in primis ſciendum eſt, rationem fere conſtitui, qua cetera præcepta ſeruětur. Nam quod his uerbis præſcriptum eſt, eo ſpectat, ut, ſi quis ſtudet ſuperiora legis iuſſa ſeruare, hoc maxime faciat, ne concupiſcat: quoniam qui non concupiſcet, ſuis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, ſabbathum colet, ideſt quiete perpetua fruetur, maioresque uenerabitur: neminem denique neque re, neque uerbis, neque ullo alio modo lædet. Nam ſtirps, ac ſemen malorum omnium eſt praua concupiſcentia; qua qui incenſi ſunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & ſcelerum genus. His animaduerſis, & Parochus in iis, quæ ſequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores. Sed quamquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea quod, cum non diſſimile ſit eorum argumentum, eandem docendi uiam habent: Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, uel ſeparatim, ut commodius ſibi uidebitur, ea tractare: ſin autem Decalogi interpretandi munus ſuſceperit, demonſtrabit, quæ

ſit

ſit horum duorum præceptorum diſſimilitudo, quidue una concupiſcentia ab altera differat: quã differentiam libro quæſtionum in exodum D. Auguſtinus declarat. Nam ex iis altera ſolum ſpectat, quid utile ſit, quid fructuoſum: alteri propoſitæ ſunt libidines, & uoluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiſcit, is lucrum potius, & quod utile eſt, conſectatur, quam uoluptatem: ſi uero alienam uxorem appetit, non utilitatis, ſed uoluptatis cupiditate ardet. Verum horum præceptorum duplex fuit neceſſitas, altera, ut ſexti, ſeptimique præcepti ſentẽtia explicaretur. nam etſi quodam naturæ lumine intellectum eſt, alienæ uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, uetito adulterio; nam ſi concupiſcere liceret, fas item eſſet potiri: tamen plerique ex Iudæis, peccato obcæcati, in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent, id a Deo prohibitum eſſe: immo uero, lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui ſe legis eſſe interpretes profitebantur, in eo errore uerſati ſunt: id quod animaduertere licet ex illo Domini ſermone apud ſanctum Matthæum; Audiſtis, quia dictum eſt antiquis; Non mæchaberis: ego autem dico uobis: & quæ ſequuntur. Altera eſt horum præceptorum neceſſitas, quod aliqua diſtincte, explicateque uetantur, quæ ſexto, & ſeptimo explicate non prohibebantur. nam, exempli cauſa, ſeptimum præceptũ prohibuit, ne quis iniuſte concupiſcat aliena, aut eripere conetur. hoc autem uetat ne ullo modo quis

D. Auguſt.

Matth. 5.

concupiſcat, etſi iure, legeque aſſequi id poſſit, ex cuius adeptione proximo damnum importari uideat. Sed illud in primis, ante quam ad præcepti explicationem ueniamus, fideles docendi erunt, nos hac lege non ad id ſolum inſtitui, ut cupiditates noſtras cohibeamus; ſed etiam Dei erga nos pietatē, quæ immenſa eſt, cognoſcamus. nam cum ſuperioribus legis præceptis nos quibuſdam quaſi præſidijs muniſſet, ne quis nos ipſos, aut noſtra uiolaret; hoc adiuncto præcepto, illud maxime prouidere uoluit, ne appetitionibus noſtris nos ipſi læderemus: quod facile futurum fuit, ſi omnia cupere, atque optare liberum nobis, atque integrum eſſet. hac igitur non concupiſcendi lege præſcripta, illud a Deo prouiſum eſt, ut cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quæque incitari ſolemus, huius legis ui quodam modo excuſſi, nos minus urgeant; maiuſque propterea temporis ſpatium nos moleſta illa cupiditatum ſollicitudine liberati, ad ea præſtanda pietatis, & religionis officia habeamus, quæ ipſi Deo multa, maximeque debemus. Neque id ſolum hæc lex nos docet, uerum etiam illud oſtendit, legem Dei eiuſmodi eſſe, quæ non externis ſolum munerum functionibus, ſed etiam intimo animi ſenſu ſeruanda ſit: hocque inter diuinas, & humanas leges intereſt; quod hæ rebus tantum externis contentæ ſunt; illæ uero, quoniam animum Deus intuetur, ipſius animi puram, ſinceramque caſtitatem, atque integritatem requirunt. Eſt igitur diuina lex,

quaſi ſpeculum quoddam, in quo naturæ noſtræ uitia intuemur. quamobrem dixit Apoſtolus; Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret; Non concupiſces. Cum enim concupiſcentia, ideſt peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhæreat; ex hoc agnoſcimus, in peccato nos naſci: quapropter ſupplices ad eum confugimus, qui ſolus poteſt peccati ſordes eluere. Habent autem hæc ſingula præcepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid uetent, partim iubeant. Quod ad probibendi uim attinet; ne quis forte arbitretur, concupiſcentiam illam, quæ uitio caret, aliquo modo uitium eſſe, ut concupiſcere ſpiritum aduerſus carnem, uel expetere iuſtificationes Dei in omni tempore, id quod Dauid ſummopere cupiebat; Parochus doceat, quæ concupiſcentia illa ſit, quam huius legis præſcripto fugere oporteat. Quare ſciendum eſt, concupiſcentiam eſſe commotionem quandam, ac uim animi, qua impulſi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. & quemadmodum reliqui animi noſtri motus non perpetuo mali ſunt: ita hæc concupiſcendi uis non ſemper in uitio eſt ponenda: neque enim propterea malum eſt, ſi cibum, aut ſi potum appetimus; aut cum frigemus, ſi caleſcere; aut contra, cum calemus, ſi frigeſcere cupimus. & quidem recta hæc concupiſcendi uis, Deo auctore, nobis a natura inſita eſt: ſed primorum parentum noſtrorum

ad Rom. 7.

ad Gal. 5.

Pſal. 118.

peccato factum eſt, ut illa naturæ fines tranſiliens, uſqueadeò deprauata ſit, ut ad ea concupiſcenda ſæpe incitetur, quæ ſpiritui, ac rationi repugnant. Quin etiam hæc uis, ſi moderata eſt, ſuiſque finibus continetur, ſæpe etiam non mediocres utilitates præbet. nam illud primum efficit, ut aſſiduis precibus Deum oremus, ſupplicesque ab eo petamus, quæ maxime cupimus. oratio enim cupiditatis noſtræ interpres eſt. quod ſi recta hæc concupiſcendi uis abeſſet, non tam multæ preces eſſent in Eccleſia Dei. efficit præterea, ut chariora ſint nobis Dei munera. quo enim uehemẽtiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo charior illa nobis res eſt, atque iucundior, cum eam adepti ſumus: tum uero delectatio ipſa, quam ex re concupita ſentimus, facit, ut maiore pietate gratias Deo agamus. itaque, ſi concupiſcere aliquando licet, fateamur neceſſe eſt, non omnem concupiſcendi uim prohibitam eſſe.
ad. Rom. 7 *& quamquam D. Paulus concupiſcentiam peccatum eſſe dixit; id in eam tamen ſententiam accipiendum eſt, in quam Moyſes locutus eſt, cuius ille*
Exod. 20. *teſtimonium affert, id, quod ipſius Apoſtoli oratio declarat. nam illam carnis concupiſcentiam uocat*
Ad Gal. 5. *in epiſtola ad Galatas: Spiritu, inquit, ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Naturalis igitur illa cupiditatis uis, & moderata, quæ fines ſuos non egreditur, non uetatur, multoque minus ſpiritualis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorũ appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. ad*

hanc

hâc ipſam enim ſacræ litteræ nos adhortantur: Concupiſcite ſermones meos. & ; Tranſite ad me omnes, qui concupiſcitis me. Itaque hoc interdicto non ipſa concupiſcendi uis, qua tum ad bonum, tum ad malum uti licet, ſed uſus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiſcentia, & peccati fomes uocatur, ac, ſi animi aſſenſionem adiunctam habeat, ſemper in uitiis numeranda eſt, omnino prohibetur. Ergo ea tantum concupiſcendi libido uetita eſt, quam carnis concupiſcentiam uocat Apoſtolus, illi ſcilicet concupiſcendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus a Deo conſtitutis continentur. Hæc cupiditas damnata eſt, uel quia malum appetit, ueluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiuſmodi nefaria ſcelera. de quibus ita Apoſtolus, Non ſimus, inquit, concupiſcentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt; uel quia, etſi res natura ſua malæ non ſunt, cauſa tamen aliunde extat, quare illas concupiſcere nefas ſit. quo in genere ſunt ea, quæ ne poſſideamus, Deus, aut Eccleſia prohibet: non enim ea nobis appetere licet, quæ poſſidere omnino nefas ſit, qualia olim in ueteri lege fuerunt, aurum, & argentum; ex quibus idola conflata erant, quæ, Dominus in Deuteronomio uetuit, ne quis concupiſceret. Ob eam præterea cauſam hæc cupiditas uitioſa prohibetur, quoniam, quæ appetuntur, aliena ſunt, ut domus, ſeruus, ancilla, ager, uxor, bos, aſinus, & alia multa; quæ cum aliena ſint, ea concupiſcere

Sap. 6. Eccle. 24. Ad Gal. 5. 1. ad Cor. 10 Deute. 7.

uetat diuina lex. rerumque eiusmodi cupiditas nefaria eſt, & in peccatis grauiſſimis numeratur, cum illis concupiſcendis animi præbetur aſſenſus. nam tum peccatum natura exiſtit, cum poſt malarum cupiditatum impulſum animus rebus prauis delectatur, atque his uel aſſentitur, uel non repu-
Iacob.1. *gnat: id quod D. Iacobus, cum peccati originem, & progreſſionem oſtendit, illis uerbis docet, Vnuſquisque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus: deinde concupiſcentia cũ conceperit, parit peccatum: peccatũ uero, cũ conſummatũ fuerit, generat mortem. Cum igitur lege ita caueatur; Non concupiſces; hæc uerba ad eum ſenſum referuntur, ut noſtras cupiditates a rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerum cupiditatis ſitis immenſa eſt, atque infinita, neque umquam ſatia-*
Eccle.55. *tur, ut ſcriptum eſt, Auarus non implebitur pe-*
Iſa. 5. *cunia: de quo ita eſt apud Iſaiam: Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. ſed ex ſingularum uocum explicatione facilius intelligetur huius peccati fœditas, & magnitudo. Quare Parochus docebit, domus uocabulo non locum modo, quem incolimus, ſed uniuerſam hereditatẽ ſignificari, ut ex diuinorum ſcriptorum uſu, conſuetudineque cognoſcitur. In Exodo ſcriptum eſt;*
Exod.50. *Obſtetricibus a Domino domus eſſe ædificatas. ſententia eo ſpectat, ut illarum facultates ab eo auctas eſſe, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac præcepti lege*

lege uetitum nobis eſſe, ne diuitias auide expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus, ſed ſtatu noſtro, qualisqualis ille ſit, ſiue humilis, ſiue excelſus, contenti ſimus. Alienæ deinde gloriæ appetionem uetitam eſſe, intelligere debemus. nam hoc item ad domum pertinet. Quod uero ſequitur, Non bouem, non aſinum; id oſtendit, non ſolum, quæ magna ſunt, ut domus, nobilitas, & gloria, ea cum aliena ſint, concupiſcere nobis non licere, ſed etiam parua, qualia illa ſint, ſiue animata, ſiue inanimata. Sequitur deinceps; Neque ſeruum. quod intelligendũ eſt tam de captiuis, quam de reliquo genere ſeruorum; quos, ut cetera alterius bona, concupiſcere non debemus. liberos uero homines, qui uoluntate ſeruiunt, uel mercede conducti, uel amore, obſeruantiaque impulſi, nullo modo neque uerbis, neque ſpe, neque pollicitationibus, neque præmijs quis corrumpere, aut ſollicitare debet, ut eos deſerant, quibus ſe ipſi ſponte addixerunt: immo uero, ſi ante id tempus, quo ſe in illorum famulatu fore promiſerant, ab illis receſſerint, huius præcepti auctoritate admonendi ſunt, ut ad eos ipſos omnino reuertantur. Quod autem in præcepto mentio fit proximi, id eo pertinet, ut hominum uitium demonſtretur, qui uicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem eiuſmodi, que ſecum continens ſit, appetere ſolent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis uitio, traducitur.

Hoc

Hoc uero præceptum ij minime uiolant, qui res, quas proximi uenales habent, emere de illis cupiũt, aut iuſto pretio emunt. ij enim non modo proximum non lædunt, ſed ualde adiuuant, cum ei pecunia maiori commodo, uſuique futura ſit, quam res illæ, quas ipſe uenditat. Hanc de re aliena non concupiſcenda legem altera ſequitur; quæ prohibet, ne alienam concupiſcamus uxorem. qua lege concupiſcendi libido non ea quidem tantum prohibita cenſetur, qua adulter alterius uxorem appetit, ſed etiam, qua affectus aliquis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiſcit. eo enim tempore, cũ repudii permittebatur libellus, illud facile euenire poterat; ut, quæ ab uno repudiata eſſet, eam alter uxorem acciperet. at hoc Dominus uetuit: ne aut mariti ad uxores relinquendas ſollicitarentur; aut uxores maritis difficiles ſe, ac moroſas ita præberent, ut eam ob cauſam quædam quaſi neceſſitas uiris imponeretur illas repudiandi. nunc uero grauius eſt peccatum, cum mulierem, etiam ſi a uiro repudiata ſit, alteri in matrimonium ducere non liceat, niſi marito mortuo. itaque qui alterius uxorem concupiſcet, facile ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius uirum mori, aut adulterium admittere cupiet. atque hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quæ alteri deſpõſatæ ſunt. neque enim has item concupiſcere licet, cum ij, qui hæc pacta reſcindere ſtudent, uiolent ſanctiſſimum fidei fœdus. & quemadmodum, quæ alteri nupta eſt,

eam

eam concupiſcere omnino nefas eſt: ſic, quæ ad Dei cultum, religionemque eſt conſecrata, nullo pacto licet illam uxorē appetere. Si uero quis mulierem, quæ nupta eſt, cum eam innuptam eſſe opinetur, uxorem ſibi dari concupiſcit, neque, ſi in matrimonium alii collocatam intelligeret, eam nuptam ſibi dari cuperet, id quod Pharaoni, & Abimelech contigiſſe legimus, qui Saram in matrimonio habere concupierunt, cum eam minime nuptam, Abrahæque ſororem, non uxorem arbitrarentur; ille certe, qui eo animo eſt, eiuſmodi præcepti legem uiolare non uidetur. Gen. 12. 20.

Sed ut Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis uitium accommodata ſunt, explicare alteram præcepti rationem debet; quæ in eo conſiſtit, ut, ſi diuitiæ affluant, cor non apponamus, eaſque pietatis, & diuinarum rerum ſtudio abijcere parati ſimus, & in ſubleuandas pauperum miſerias libenter pecuniam erogemus; ſi deſint facultates, egeſtatem æquo, & hilari animo feramus. & quidem ſi rebus noſtris dandis liberalitate utemur, rerum alienarū cupiditates reſtinguemus. De paupertatis autem laudibus, diuitiarumque deſpicientia, in ſacris litteris, & apud ſanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege præcipitur, ut ardenti ſtudio, ſummaque cupiditate optemus id potiſſimum effici, non quod nos concupiſcimus, ſed quod Deus uult, quemadmodum Domini oratione exponitur. Remedia aduerſus noxias concupiſcentias.

tur. Voluntas autem Dei in eo maxime eſt, ut nos ſingulari quodam modo ſancti efficiamur, animúq. noſtrum ſincerum, atque ab omni labe purum, integrumque conſeruemus, & exerceamus nos in ijs mentis, ac ſpiritus officiis, quæ corporis repugnant ſenſibus; horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac ſpiritu duce, rectum uitæ curſum teneamus; quiue præterea ſenſus materiam cupiditatibus noſtris, libidinique præbent, eorum uim maxime reprimamus. Sed ad hunc cupiditatum ardorẽ reſtinguendum, plurimum etiam hoc poteſt, ſi, quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum uero illud incommodum eſt, quod, quoniam eiuſmodi cupiditatibus paremus, in anima noſtra regnat ſumma peccati uis, ac poteſtas.
ad Rom. 6. *quamobrem monuit Apoſtolus; Non regnet peccatum in ueſtro mortali corpore, ut obediatis concupiſcentijs eius. Nam quemadmodum, ſi cupiditatibus reſiſtimus, peccati uires concident: ita, ſi iiſdem ſuccumbimus, Dominum a regno ſuo expellimus, & in eius locum peccatum introducimus. Alterum præterea incommodum eſt, quod ab hac concupiſcendi ui, ueluti fonte quodam, omnia pec-*
Iacob. 1. *cata manant, ut D. Iacobus docet. D. item Ioannes, Omne, inquit, quod eſt in mundo, concupiſcen-*
1. Ioan. 2. *tia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ. Tertium incommodum in eo eſt, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obſcuratur. homines enim ijs cupiditatum tenebris*

obcæcati

obcæcati, honeſta, & præclara putát omnia, quæcumq. ipſi concupiſcunt. Opprimitur præterea concupiſcendi ui uerbum Dei, quod in animis noſtris a magno illo agricola Deo inſitum eſt. ſic .n. apud D. Marcum ſcriptum eſt: Alij ſunt, qui in ſpinis ſeminátur: hi ſunt, qui uerbum audiunt, & ærumnæ ſæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua cócupiſcentiæ introeuntes, ſuffocát uerbum, & ſine fructu efficitur. Iá uero, qui præ ceteris hoc cupiditatis uitio laborant, quoſque propterea Parochus ad colendum hoc præceptú diligentius cohortari debet, illi ſunt, qui luſionibus nó honeſtis delectantur, aut qui ludis immoderate abutuntur: mercatoreſq. item, qui rerú penuriam annonæque caritatem expetunt, atque id ægre ferunt, ut alij præter ipſos ſint, qui uendant, aut emát, quo carius uendere, aut uilius emere ipſi poſſint: qua in re item peccát, qui alios egere cupiunt, ut aut uendendo, aut emendo ipſi lucrentur. Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, ut furari ipſis liceat: medici item, qui morbos deſiderant: iureconſulti, qui cauſarum, litiumq. uim, copiamque concupiſcunt: tum artifices, quæſtus auidi, omniú, quæ ad uictú, cultumq. pertinent, penuriá exoptant, ut inde plurimú lucri faciant. In hoc præterea genere grauiter ij peccát, qui alienæ laudis, gloriæquæ auidi, atque appetentes ſunt, nó ſine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præſertim, ſi, qui illam appetút, ignaui, nulliuſq. pretij homines ſunt: fama enim et gloria, Mar. 4.

uirtu-

uirtutis, atque induſtriæ, non ignauiæ, aut inertiæ, præmium eſt.

DE ORATIONE.

IN OFFICIO, *& munere Paſtorali cumprimis neceſſaria eſt ad ſalutem fidelis populi, præceptio Chriſtianæ precationis; cuius uim, ac rationẽ multos neceſſe eſt ignorare, niſi pia, & fideli Paſtoris diligentia tradita ſit. Quamobrem præcipua Parochi cura uerſari debet in eo, ut pij auditores intelligant, quid a Deo, & quo modo orandum ſit. Omnes autem neceſſariæ precationis numeros continet diuina illa formula, quam Chriſtus dominus apoſtolis, & per illos, eorumque ſucceſſores, omnibus deinceps, qui Chriſtianã religionem ſuſciperent, notam eſſe uoluit. cuius uerba, atque ſententias ſic animo ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione ſuppeditet Parochis facultas inſtituendi fideles auditores; quæ magis opportuna uiſa ſunt, hic propoſuimus, ſumpta ab iis ſcriptoribus, quorum eo in genere doctrina, & copia maxime laudatur: nam reliqua, ſi opus fuerit, Paſtores ex eiſdem fontibus haurire poterunt.*

DE NECESSITATE ORATIONIS.

Primum igitur docendum eſt, quam ſit oratio neceſſaria: cuius præceptũ non ſolum conſilij cauſa

tradi-

traditum eſt, ſed etiam neceſſarij iuſſi uim habet. quod a Chriſto domino declaratum eſt illis uerbis; Oportet ſemper orare. Hanc orandi neceſſitatem Luc. 18. *ipſa, etiam illo Dominicæ precationis quaſi proœmio, oſtendit Eccleſia; Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati, audemus dicere. Itaque cum eſſet neceſſaria precatio Chriſtianis hominibus, & illud a diſcipulis ipſe rogatus eſſe; Domine doce nos orare; præſcripſit eis orandi* Luc. 11. *formam Dei filius, & ſpem attulit impetrationis eorum, quæ poſtularent: & ipſe documentum fuit precationis, qua non ſolum utebatur aſſidue,* Luc. 6. *ſed etiam in ea pernoctabat. cuius deinde officii, iis, qui ſe ad Ieſu Chriſti fidem contuliſſent, apoſtoli præcepta tradere non deſtiterunt. nam ſancti &* 1. Pet. 3. 4. *Petrus, & Ioannes, de ea diligentiſſime pios admonent: & eius rationis memor Apoſtolus pluribus locis Chriſtianos hortatur ad ſalutarem orandi neceſſitatem. Præterea, tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, & corpus tuendum neceſſariis, ut ad precationem confugere oporteat, tamquam ad unam omnium optimam & indigentiæ noſtræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, cum nihil cuique debeat Deus; reliquum profecto eſt, ut, quæ nobis opus ſunt, ab eo precibus expetamus; quas preces tamquam inſtrumentum neceſſarium nobis dedit ad id, quod optaremus, conſequendum: præſertim cum quædam eſſe conſtet, quæ niſi eius adiumento non*

liceat impetrare. Habent enim ſacræ preces præſtantem illam uirtutem, qua maxime dæmones eijciuntur.
Matth. 17. *Eſt enim quoddam dæmoniorum genus, quod non eijcitur niſi ieiunio, & oratione. Quare magnam ſibi adimunt facultatem ſingularium donorum, qui hanc conſuetudinem, exercitationemque non adhibent, pie ac diligenter orandi. petitione enim non ſolum honeſta, ſed etiam aſſidua opus eſt ad impetrandum, quod concupiſcas. Nam, ut inquit* S. *Hieronymus, ſcriptum eſt, Omni petenti datur. ergo ſi tibi non datur, ob id non datur,*
Luc. 19. *quia non petis: petite ergo, & accipietis.*

DE VTILITATE ORATIONIS.

Habet autem hæc neceſſitas iucundiſſimam utilitatem, quæ fructus ex ſe edit uberrimos: quorum copiam ſument Paſtores a ſacris ſcriptoribus, cum opus erit illos impertiri fideli populo. nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, eſt is, quod orantes Deo honorem habemus: ſiquidem eſt quoddam religionis argumentum oratio, quæ in diuinis litteris thymiamati
Pſal. 140. *comparatur. Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Quare nos hac ratione Deo ſubiectos eſſe profitemur; quem bonorum omnium auctorem agnoſcimus, & prædicamus; in quem ſolum ſpectamus; quod unum incolumitatis, ſalutisque præſidium, atque perſu-*

perfugium habemus. Huius fructus illis etiam uerbis admonemur; Inuoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Sequitur fructus Pſal. 49. ampliſſimus, et iucundiſſimus orationis, cum a Deo preces audiuntur: eſt enim, ex S. Auguſtini ſen- S. Auguſt. tentia, cæli clauis oratio. Nam aſcendit, inquit, precatio, & deſcendit Dei miſeratio. licet alta ſit terra; altum cælum: audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orandi muneris tanta uis eſt, tanta utilitas, ut ea re cæleſtium donorum amplitudinem conſequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adiutorem adhibeat ſpiritum ſanctum: & fidei aſſequimur conſeruationem, & incolumitatem, & uitationem pœnarum, & diuinum patrocinium in tentationibus, & ex Diabolo uictoriam. omnino ineſt in precatione ſingularis gaudij cumulus. quamobrem ſic loquebatur Dominus; Petite, & accipietis, ut gaudium ueſtrum ſit ple- Ioan. 16. num. Nec uero, quin huic petitioni præſto ſit, & occurrat Dei benignitas, ullus relictus eſt dubitandi locus. quod multa comprobant diuinæ ſcripturæ teſtimonia; quæ, quia ſunt in promptu, illa modo apud Iſaiã exẽpli cauſa attingemus: Tunc.n. inquit, Iſa. 58. inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adſum. & rurſus: Eritq. antequã clamẽt, Iſa. 65. ego exaudiam: adhuc illis loquentibus ego audiam. Exempla autem eorum, qui Deũ exorauerunt, quia propemodum ſunt et infinita, et poſita ante oculos, omittimus. At interdum fit, ut quæ petimus, a Deo

non impetremus. ita eſt: ſed tum maxime proſpicit utilitati noſtræ Deus; uel quod alia nobis maiora, & ampliora bona impertitur; uel quod nec neceſſarium nobis eſt, nec utile, quod petimus: immo uero fortaſſe ſuperuacaneum id futurum ſit, ſi dederit, atque peſtiferum. Quædam enim, inquit
S.Auguſt. *ſanctus Auguſtinus, negat propitius Deus, quæ concedit iratus. Nonnumquam etiam fit, ut adeo remiſſe, ac negligenter oremus, ut ne ipſi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autem ſit oratio, mentis aſcenſus ad Deum: ſi in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque ſtudio, nulla adhibita pietate, temere precationis uerba funduntur; quo modo inanem huius orationis ſonitum, Chriſtianam precationem eſſe dicemus? Quare minime mirum eſt, ſi Deus noſtræ non obſequitur uoluntati; cum uel ipſi nolle id nos, quod petimus, pene probemus, noſtræ negligentia & ignoratione precationis; uel poſtulemus ea, quæ nobis ſunt obfutura. Contra uero ſcienter, ac diligenter petentibus multo plus tribuitur, quam a Deo poſtulauerint. quod & Apoſtolus teſtatur*
Luc.15. *in epiſtola ad Epheſios; & illa prodigi filij ſimilitudine declaratur; qui præclare ſecum actum eſſe exiſtimaturus fuit, ſi in loco mercenarij famuli eum habuiſſet pater. & ſi recte cogitantibus, non ſolum poſtulantibus nobis cumulat gratiam ſuam Deus, non modo munerum copia, ſed etiam celeritate tribuendi. quod oſtendunt diuinæ litteræ, cũ illa utuntur*

tur loquendi formula; Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus. intimis enim, & tacitis egentium ſtudijs, ne expectata quidem eorũ uoce, Deus occurrit. Accedit eo etiam ille fructus, quod orando animi uirtutes & exercemus, & augemus, maxime uero fidem. ut enim rite illi non orant, qui fidem Deo non habent: Quo modo enim, inquit, inuocabunt, in quem non crediderunt? ſic fideles, quo ſtudioſius orant, eo maiorem, ac certiorem fidem habent diuinæ curæ, & prouidentiæ; quæ potiſſimũ id requirit a nobis, ut ad ſe de iјs, quæ nobis opus ſunt, referentes, omnia poſtulemus. Poſſet uero Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri, quo modo & animantibus rationis expertibus cuncta ſuppeditat ad uſus uitæ neceſſarios; ſed beneficentiſſimus parens uult a filijs inuocari: uult nos quotidie rite petendo, petere fidentius: uult, impetratis iis, quæ poſtulamus, in dies magis teſtificari, ac prædicare ſuam in nos ipſos benignitatem. Amplificatur etiam charitas: nam illum auctorem agnoſcentes omnium bonorum utilitatumque noſtrarum, quanta eum poſſumus maxima charitate amplectimur: et, ut amantes colloquio & congreſſu magis ad amorem incenduntur; ſic pii homines, quo ſæpius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatem, quaſi cum ipſo colloquuntur, eo maiori in ſingulas precationes affecti lætitia, ad eum amandum, & colendum incitantur ardentius. Propte-

Pſal. 9.

ad Rom. 10

rea nos hac uti uult exercitatione precationis, ut flagrantes petendi ſtudio quod optamus, tantum ea aſſiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni ſimus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea ieiunus, & anguſtus animus noſter capere non poterat. Vult præterea nos id, quod eſt, intelligere, ac præ nobis ferre, ſi gratiæ cæleſtis auxilio deſeramur, noſtra opera nihil conſequi poſſe, proptereaque toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maxime hæc tamquam orationis arma contra naturæ noſtræ hoſtes acerrimos: inquit enim ſanctus Hilarius: *Aduerſus Diabolum, armaque eius, orationum noſtrarum ſonitu certandum eſt. Præclarum præterea illum orationis fructum aſſequimur, quod, cum procliues ſimus ad malum, & ad libidinis uarios appetitus uitio infirmitatis ingenitæ, patitur, ſe noſtris cogitationibus concipi; ut, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentiæ uoluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemus. Poſtremo ex ſancti* Hieronymi *ſententia, iræ diuinæ reſiſtit oratio. itaque ſic ad Moy-*
Exod. 32. *ſem locutus eſt Deus; Dimitte me: cum quidem pœnas eum ab illo populo petere uolentem, precibus impediret: nihil enim eſt, quod æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas ſceleratis inferendas, æque retardet, & reuocet a furore, ac preces piorum hominum.*

DE

DE PARTIBVS, ET GRADIBVS ORATIONIS.

Expoſita neceſſitate, & utilitate Chriſtianæ precationis, ſcire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea conſtet oratio: id enim ad huius officij perfectionem pertinere teſtatur Apoſtolus; qui in epiſtola ad Timotheum 1.ad Tim.2. *cohortans ad pie, ſancteque orandum, orationis partes diligenter enumerat. Obſecro, inquit, pri-* 1.ad Tim. 2 *mum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum, actiones pro omnibus hominibus. Quod uero ſubtilis quædam eſt harum differentia partium; ſi eius explicationem auditoribus Parochi conducere exiſtimabunt, conſulent inter ceteros S. Hilarium, & Auguſtinum. Sed quoniam duæ ſunt præcipue partes orationis, poſtulatio, & gratiarum actio; a quibus, tamquam a capite, manant reliquæ; minime eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut, cultum ei, ac uenerationem adhibentes, uel ab eo aliquid impetremus, uel ipſi de beneficijs, quibus aſſidue ab eius benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtramque hanc, maxime neceſſariam, partem orationis, Deus ipſe pronunciauit ore Dauidis, illis uerbis; In-* Pſal. 49. *uoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Quantum autem egeamus diuinæ liberalitatis, ac bonitatis, quis ignorat, modo ſummam hominum egeſtatem, & miſeriam*

intueatur? Quam uero ſit propenſa Dei uoluntas in genus humanum, quam effuſa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui ſenſu oculorum, & mente præditi ſint. Nam quocumque oculos coniјcimus, quocumque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim habent homines, quod a Dei largitate profectum non ſit? et ſi omnia ſunt eius dona, ac munera bonitatis, quid eſt, quod non omnes pro uiribus beneficentiſſimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione proſequantur? Sed utriuſque officij, & petendi aliquid a Deo, & ei gratias agendi, multi ſunt gradus: quorum alius alio eſt altior, atque perfectior. Vt igitur fidelis populus non ſolum oret, ſed etiam optime fungatur illo munere orationis, proponent ei Paſtores ſummam, perfectamque orandi rationem, & ad eam quam diligētiſſime poterunt hortabuntur. Sed quinam eſt optimus orandi modus, & ſummus precationis gradus? nempe is, quo pii, & iuſti homines utuntur; qui freti ueræ fidei ſtabili fundamento, quibuſdam optimæ mentis, orationisque gradibus in illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immenſam benignitatem, ac ſapientiá contemplari poſſunt: ubi etiam in ſpem certiſſimam ueniunt, ſe & quidquid petierint in præſentia, & illam inexplicabilium bonorum uim conſecuturos eſſe, quæ pollicitus eſt Deus largiturum ſe ijs, qui diuinum auxilium pie, & ex animo implorarint.

His,

His, quaſi duabus alis, elata in cælum anima, ardenti ſtudio peruenit ad Deum; quem omni gratiarum & laudum honore proſequitur, quod ſummis ab eo beneficijs affecta ſit; tum uero ſingulari adhibita pietate, ac ueneratione, quaſi filius unicus chariſſimo parenti, quid ſibi ſit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundendi uoce, exprimunt diuinæ litteræ. inquit enim Propheta; Effundo in conſpectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronũcio. Quæ uox eam uim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, ſed effundat omnia is, qui ad orandum uenit, fidenter confugiens in ſinum amantiſſimi parentis Dei. ad id enim nos doctrina cæleſtis hortatur illis uerbis; Effundite coram illo corda ueſtra: & ; Iacta ſuper Dominum curam tuam. Hunc autem precationis gradũ ſignificat ſanctus Auguſtinus, cum inquit in eo libro, qui inſcriptus eſt Enchiridion; Quod fides credit, ſpes & charitas orat. Alius eſt eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppreſſi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur ſeſe erigere, & ad Deum aſcendere, ſed, propter intermortuas uires, ſummamque fidei imbecillitatem, ſe altius a terra tollere non poſſunt: uerumtamen ſua peccata recognoſcentes, & eorum conſcientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demiſſe, ex illo maxime longinquo loco pænitentes, ſcelerum a Deo ueniam, et pacem implorant. horum oratio ſuum obtinet locum apud Deum. nam eorum preces audiũtur

Pſal.141.

Pſal.61.
Pſal.54.

tur, immo uero huiuſmodi homines liberaliſſime
Matth.11. *miſericors Deus inuitat: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis; & ego reficiam uos. ex horum hominum numero fuit ille publicanus, qui cum oculos ad cælum tollere non auderet, exiit tamen, inquit, e templo magis iuſtifi*
Luc.18. *catus, quam phariſæus. Eſt præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, ueruntamen, diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, uehementer excitantur ad ſtudium, cupiditatemque ueritatis; quam ut doceantur, ſummis precibus petunt. qui ſi manent in uoluntate, a Dei clementia eorum ſtudium non re-*
Act.10. *pudiatur. Quod exemplo Cornelij Centurionis comprobatum uidemus. nemini enim, id ex animo petenti, clauſæ ſunt fores diuinæ benignitatis. Poſtremus eſt gradus eorum, quos non modo facinorum, ac flagitiorum non pænitentes, ſed etiam ſceleribus ſcelera cumulantes, tamen non pudet ſæpe a Deo petere peccatorum ueniam, in quibus uolunt perſeuerare; qui tali ſtatu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut ſibi ignoſcerent, poſtulare. horum oratio a Deo non auditur. ſic enim*
2.Mach.9. *de Antiocho ſcriptum eſt; Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, a quo non eſſet miſericordiam conſecuturus. Quare uehementer hortandi ſunt, qui in graui illa miſeria uerſantur, ut, abiecta peccandi uoluntate, uere & ex animo ſe conuertant ad Deum.*

DE

DE IIS, QVAE PETENDA SVNT.

Sed quoniam in ſingulis petitionibus quid poſtulandum, quid non, ſuo loco dicetur; ſatis hic erit fideles uniuerſe illud admonere, ut, quæ iuſta, quæue honeſta ſint, a Deo petant homines; ne, ſi, contra quam deceat, aliquid poſtularint, illo reſponſo repellantur; Neſcitis, quid petatis. Quidquid autem recte optari poteſt, petere licet. quod illa Domini uberrima promiſſa teſtantur; Quodcumq. uolueritis, petetis, & fiet uobis. omnia enim ſe conceſſurum pollicetur. quare primum optatum, ac deſiderium noſtrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui ſummum eſt bonum, ſummum ſtudium, deſideriumq. referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cum Deo nos maxime cõiungant: quæ uero nos inde ſeiungant, aut cauſam aliquam afferant diſiunctionis, ab omni ſtudio, & cupiditate noſtra remouẽda ſunt. Hinc licet colligere ſecundum illud ſummum, & perfectum bonum, quo modo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda ſint, & a parente Deo poſtulanda. Nam hæc corporis quæ uocant, & externa bona, ut ſanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam ſæpe dant peccato, (quare fit, ut non omnino pie, aut ſalutariter petantur) erit illa petitio his præſcribenda finibus, ut hæc uitæ commoda poſtulentur neceſſitatis cauſa. quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea precibus petere

Matth. 20.

Ioan. 15.

petere, quæ & Iacob, & Salomon poſtularunt. ille
Gen 28. enim in hunc modum, Si dederis mihi panem ad ueſcendum, & ueſtimentum ad induendum, erit mihi
Prouer. 30. dominus in Deum: Salomon his uerbis; Tribue tantum uictui meo neceſſaria. Cum uero nobis Dei benignitate ſuppeditetur ad uictum, & ad cultum, par eſt, nos illius Apoſtoli cohortationis recordari;
1.Cor.7. Qui emunt tamquam non poſſidentes, & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura huius mundi. Item; Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. quarum fructum, & uſum tantummodo noſtrum eſſe, ſed ita, ut cum ceteris communicemus, ab ipſo doctore Deo didicimus. ſi ualemus; ſi reliquis externis, & corporis bonis abundamus; eo illa nobis tributa eſſe meminerimus, ut & facilius Deo inſeruire poſſimus, & proximo omnia eius generis commodare. Ingenii autem bona, & ornamenta, cuius generis ſunt artes, atque doctrinæ, petere non licet, ſed ea tantum condicione, ſi nobis ad Dei gloriam, & ad ſalutem profutura ſunt. Quod autem omnino, & ſine adiunctione, aut condicione optandum, quærendum, poſtulandum eſt, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria eſt, & deinceps omnia, quæ ſummo illi bono coniungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.

Pſal.61.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

His autem cognitis, quæ petenda ſint, docendus eſt

eſt fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio petitionem, & gratiarum actionem: quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur eſt pro omnibus ſine ulla exceptione uel inimicitiarum, uel gentis, uel religionis. nam ſiue hoſtis ſit, ſiue alienus, ſiue infidelis, proximus eſt: quem quia Dei iuſſu amare debemus, ſequitur, ut preces quoque, quod amoris officium eſt, pro eo facere oporteat. nam eo pertinet illa Apoſtoli cohortatio; Obſecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Qua in oratione primum petenda ſunt, quæ ſalutem animæ complectuntur, deinde quæ corporis. Debemus autem hoc precationis officium primum Paſtoribus animarũ tribuere, quod ab Apoſtolo eius exemplo monemur. ſcribit enim is ad Coloſſenſes, ut orent pro ſe, ut ſibi Deus aperiat oſtiũ ſermonis. quod item facit ad Theſſalonicenſes. Eſt præterea in Actis apoſtolorum; Oratio fiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia pro Petro. Cuius etiã officij a D. Baſilio in libris de moribus admonemur: pro iis enim orandum eſſe, inquit, qui præſunt uerbo ueritatis. Secundo loco pro principibus nos precari oportet, ex eiuſdem Apoſtoli ſententia. quanto enim publico bono principibus piis, & iuſtis utamur, nemo ignorat. itaque rogandus eſt Deus, ut tales ſint, quales eſſe oportet, qui reliquis hominibus præſint. Extant exempla ſanctorum hominũ, quibus monemur, ut pro bonis etiam, piisque deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum: quod

1. ad Tim. 2.

Ad Coloſ. 4

Act. 12.

quod diuinitus factum eſt, ne ſuperbia efferãtur, dũ intelligunt ſe inferiorum ſuffragijs indigere. Iuſſit
Matth.5 *præterea Dominus precari pro perſequẽtibus, et calumniantibus nos. Illud etiã S. Auguſt. teſtimonio celebratum eſt, hanc eſſe acceptam conſuetudinẽ ab apoſtolis pro ijs, qui ab Eccleſia ſunt alieni, preces, et uota faciẽdi, ut infidelibus donetur fides: ut idolorum cultores ab impietatis errore liberẽtur: ut Iudæi, diſcuſſa animorum caligine, lucem ueritatis accipiant: ut hæretici redeuntes ad ſanitatẽ, catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur: ut ſchiſmatici, a quã deſciuerunt ſanctiſſimæ parentis Eccleſiæ cõmunione, cum ea iterum ueræ charitatis nodo iuncti copulẽtur. Quantam autẽ uim habeant preces pro huiuſmodi hominibus factæ ex animo, conſtat, tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie, ereptos a poteſtate tenebrarum, trãsfert Deus in regnum filij charitatis ſuæ; & ex uaſis iræ, facit uaſa miſericordiæ. in quo plurimum ualere piorum obſecrationem, nemo, qui recte ſentiat, dubitare poteſt. Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorij liberentur, ex apoſtolorum doctrina fluxerunt. qua de re ſatis dictum eſt, cum de ſacrificio Miſſæ loqueremur. In ijs autem, qui peccare dicuntur ad mortem, uix quidquam precibus, uotisq. proficitur. Veruntamẽ eſt Chriſtianæ charitatis, et precari pro illis, et lacrymis contẽdere, an eis poſſint reddere pacatũ Deum. Execrationes uero ſanctorũ hominũ, quibus in impios utũtur*

ex

ex patrũ ſentẽtia,cõſtat eſſe uel prædictiones eorũ, quæ illis euẽtura ſunt,uel adhibitas cõtra peccatũ, ut,ſaluis hominibus,peccati uis intereat. In altera parte precationis, maximas Deo gratias agimus pro diuinis eius,immortalibusq.beneficijs, quibus et ſemper affecit, et quotidie afficit humanũ genus. Maxime autẽ fungimur hoc munere gratiarum actionis ſanctorũ omniũ cauſa,quo in officio ſingulares Deo laudes tribuimus,et eorũ uictoriæ,et triũphi,quẽ de omnibus et intimis, et externis hoſtibus eius benignitate deportarũt. Huc pertinet prima illa pars Angelicæ ſalutationis, cũ ea ad precãdum utimur: Aue Maria,gratia plena:Dominus tecũ: benedicta tu in mulieribus. Nã Deum ſummis & habendis laudibus, et gratiis agendis celebramus, quod ſanctiſſimã uirginẽ omni celeſtium donorum munere cumulauit;ipſiq.uirgini ſingularem illam gratulamur felicitatẽ. Iure autẽ ſancta Dei Eccleſia huic gratiarum actioni preces etiam et imploratiõnẽ ſanctiſſimæ Dei matris adiunxit,qua pie atq. ſuppliciter ad eã cõfugeremus, ut nobis peccatoribus ſua interceſſione conciliaret Deum,bonaq.tum ad hanc,tum ad æternã uitã neceſſaria impetraret. Ergo nos exules,filij Euæ,qui hãc lacrymarũ uallẽ incolimus,aſſidue miſericordiæ matrẽ, ac fidelis populi aduocatã inuocare debemus,ut oret pro nobis peccatoribus, ab eaq. hac prece opẽ & auxiliũ implorare,cuius & præſtãtiſſima merita apud Deum eſſe,& ſummã uoluntatẽ iuuãdi humanum genus,nemo, niſi impie & nefarie, dubitare poteſt.

QVIS ORANDVS SIT.

Deum autem orandum eſſe, & eius nomen inuocandum, ipſa loquitur naturæ uis, inſita in hominum mentibus, non ſolum tradunt diuinæ litteræ,
Pſal. 49. *in quibus licet audire imperantem Deum, Inuoca me in die tribulatonis: ſed Dei nomine tres perſonas intelligi oportet. Secundo loco confugimus ad auxilia ſanctorum, qui in cœlo ſunt: quibus etiam preces eſſe faciendas, ita certum eſt in Eccleſia Dei, ut piis nulla de eo dubitatio poſſit accidere. quæ res quia ſeparatim ſuo loco eſt explicata; eo & Parochos, & ceteros transmittimus. ſed ut tollatur omnis error imperitorum, operæpretium erit docere fidelem populum, quid interſit inter hanc inuocandi rationem. non enim eodem modo Deum, & ſanctos imploramus. nam precamur Deum, ut ipſe uel bona det, uel liberet a malis: a ſanctis autem, quia gratioſi ſunt apud Deum, petimus, ut noſtri patrocinium ſuſcipiant, ut nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes: ad Deum enim proprie dicimus, Miſerere nobis, Audi nos: ad ſanctum, Ora pro nobis. Quamquam licet etiam alia quadam ratione petere a ſanctis ipſis, ut noſtri miſereantur: ſunt enim maxime miſericordes. itaque precari poſſumus eos, ut, condicionis noſtræ miſeria permoti, ſua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent. Quo loco illud maxime cauendum eſt omnibus, ne, quod Dei pro-*

prium eſt, cuiquam præterea tribuant: immo uero, cum ad imaginem ſancti alicuius quis Dominicam orationem pronunciat, ita tum ſentiat, ſe ab illo petere, ut ſecum oret, ſibique poſtulet ea, quæ Dominicæ orationis formula continentur, & ſui denique ſit interpres, & deprecator ad Deum. nam eos hoc fungi officio docuit ſanctus Ioannes apoſtolus in Apocalypſi. Apocal. 8.

DE PRAEPARATIONE ADHIBENDA.

Eſt in diuinis litteris; Ante orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo, qui tentat Deum. Tentat enim Deum is, qui cum bene orat, male agit; & cum loquatur cum Deo, a precibus animus eius aberrat. Quare cum tanti interſit, quo quiſque animo Deo preces faciat, tradent Parochi uias precationum pijs auditoribus. Primus igitur gradus ad orationem erit, uere humilis, ac demiſſus animus, ſcelerum quoque recognitio: quibus ſceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, ſe non modo dignum non eſſe, qui quidquam impetret a Deo, ſed qui ne in eius quidem conſpectum ueniat oraturus. Huius præparationis ſæpiſſime mentionem faciunt diuinæ litteræ, quæ & illud loquuntur; Reſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit preces eorum. item; Oratio humiliantis ſe, nubes penetrabit. Sed occurrent Paſtoribus eruditis loci innumerabiles, qui in eam ſententiam conueniant: quamobrem plurium non neceſſaria commemora-

Eccle. 18.

Pſal. 101.

Eccle. 35.

memoratione ſuperſedemus. tantum uero, quæ alias attigimus, ne in hac quidem parte, quia ſunt appoſita ad hanc rationem, duo illa exempla præ-
Luc. 18. termittemus. Publicanus eſt ille notiſſimus, qui longe conſiſtens, oculos humo tollere non audebat. Eſt etiam mulier illa peccatrix, quæ dolo-
Luc. 7. re commota, lacrymis pedes Chriſti domini perfudit. uterque, quantum afferat orationi pondus humilitas Chriſtiana, declarauit. Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, uel ſaltem aliquis doloris ſenſus ob eam cauſam, quod dolere non poſſimus: quorum utrumque, uel certe alterum, niſi a pœnitente adhibeatur, uenia impetrari non poteſt. Sed quia ſunt quædam ſcelera, quæ maxime obſtant, quo minus in precatione Deus poſtulationi noſtræ concedat, ut cædes, & illata uis; manus abſtinendæ ſunt ab hac
Iſa. 1. crudelitate, & uiolentia. de quo facinore ſic Iſaiæ ore loquitur Deus: Cũ extenderitis manus ueſtras, auertam oculos meos a uobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Fugienda eſt ira, ac diſſidium; quæ magnopere etiam impediunt, ne preces
1. ad Tim. 2. audiantur. de quibus eſt illud Apoſtoli; Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione. Videndum eſt præterea, ne nos
Mar. 11. implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria: nam ſic affecti, Deum precibus adducere non poteri-
Matt. 6. mus, ut nobis ignoſcat. Cum enim ſtabitis, in-
quit

quit ipſe, ad orandum, dimittite, ſi quid habetis; & ſi non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Cauendum quoque eſt, ne duri ſimus, & inhumani egentibus. nam in eiuſmodi homines illud dictum eſt: Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur. Quid dicemus de ſuperbia? quæ quantopere Deum offendat, teſtis eſt illa uox; Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Solomonis: Qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ iniuriæ, non cædis, non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non ſuperbiæ, non deſpicientiæ diuinæ orationis, non denique reliquorum ſcelerum, ſi ignoſcendi uenia petatur. Eſt uero ad hanc quoque præparationem animi, fides neceſſaria; quæ ſi deſit, neque de ſummi Patris omnipotentia, neque de illius miſericordia, unde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio; quemadmodum docuit ipſe Chriſtus dominus; Omnia, inquit, quæcumque petieritis in oratione, credentes accipietis. De huiuſmodi fide ſcribit ſanctus Auguſtinus de uerbis Domini: Si fides defecit, oratio perijt. Caput igitur eſt ad rite orandum, quod iam dictum eſt, ut fide firmi, ac fixi ſimus. quod Apoſtolus ex contrario oſtendit: Quo modo inuocabunt, in quem non

Prouer. 21.
Iacob. 4.
1. Pet. 5.
Prouer. 28
Matt. 21.
ad Rom. 10

crediderunt? Itaque credamus oportet, ut & orare poſſimus, & ne nos fides ipſa deficiat, qua ſalutariter oramus. Fides enim eſt, quæ preces fundit: preces faciunt, ut, omni dubitatione ſublata, ſtabilis, ac firma ſit fides. In hanc ſententiam ſanctus hortabatur Ignatius eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio eſſe animo in oratione: Beatus eſt, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandum quod uelimus a Deo, maximum pōdus affert fides,
Iacob. 1. *& certa ſpes impetrandi. quod monet ſanctus Iacobus; Poſtulet in fide, nihil hæſitans. Multa ſunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio precationis. Eſt ipſa Dei in nos perſpecta uoluntas, ac benignitas, cum iubet nos ſe patrem appellare, ut eius nos eſſe filios intelligamus. Eſt prope infinitus numerus eorum, qui Deum exorauerunt. Eſt ſummus ille deprecator, qui nobis ſemper præſto eſt, Chriſtus dominus; de quo ſic eſt apud ſanctum Ioan*
1. Ioan. 2. *nem; Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt pro-*
ad Rom. 8. *pitiatio pro peccatis noſtris. item Paulus Apoſtolus: Chriſtus Ieſus, qui mortuus eſt, immo qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. item ad Timotheum: Vnus*
1. ad Tim. 2. *enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum*
Ad Heb. 2. *homo Chriſtus Ieſus. tum ad Hebræos: Vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum. Quare etſi nos indigni ſumus, qui impetremus, tamen*

optimi dignitate interpretis, ac deprecatoris Ieſu Chriſti ſperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum rite petierimus, conceſſurum Deum. Denique noſtræ auctor eſt precationis ſpiritus ſanctus: quo duce preces noſtras audiri neceſſe eſt. Accepimus enim ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. ad Rom. 8. qui quidem ſpiritus infirmitatem, qui inſcitiam noſtram adiuuat in hoc orandi munere: immo uero, inquit, ipſe poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quod ſi qui titubant interdũ, nec ſe ſatis eſſe firmos in fide ſentiunt; utantur illa uoce apoſtolorum; Domine adauge nobis fidem: et cæci illius, Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maxime & fide, & ſpe uigentes, omnia a Deo optata conſequemur, cum ad ipſius Dei legem, ac uoluntatem, omnem mentem, actionem, & orationem noſtram conformabimus: Si manſeritis, enim inquit, in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis. quamquam ad hanc impetrandi a Deo omnia facultatem, in primis neceſſaria eſt, ut antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica uoluntas in proximos.

ad Rom. 8. Luc. 17. Marc. 9. Ioan. 15.

QVAE RATIO IN ORANDO REQVIRITVR.

Maxime autem refert, quo modo ſacris precibus utamur. nam etſi precatio bonum eſt ſalutare, tamen, niſi recte adhibeatur, minime prodeſt: quod

enim petimus, ſæpe non aſſequimur, ut ſanctus in-
Iacob. 4. quit Iacobus, ob eam cauſam, quia male petimus.
Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ ſit optima ratio bene petendi, & priuatim, ac publice orandi. quæ præcepta Chriſtianæ orationis tra-
Ioan. 4. dita ſunt ex Chriſti domini diſciplina. Eſt igitur orãdum in ſpiritu, & ueritate. nam cæleſtis pater tales quærit, qui adorent eum in ſpiritu, & ueritate. orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans animi ſtudium adhibet. a qua ſpirituali precandi ratione uocalem non excludimus: uerumtamen principatum iure tribuendum ducimus illi, quæ a uehementi animo proficiſcitur, obſecrationi: quam Deus, cui patent occultæ hominum cogitationes,
1. Reg. 1. audit, etiam ſi non ore proferatur. Audiuit Annæ, eius, quæ fuit mater Samuelis, intimas preces; de qua illud legimus, flentem oraſſe, & tan-
Pſal. 26. tum labia mouentem. Orauit hoc modo Dauid: inquit enim: Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea. Huiuſmodi exempla in diuinis libris paſſim legentibus occurrunt. Habet autem uocalis oratio propriam utilitatem, & neceſſitatem: nam incendit animi ſtudium, & religionem orantis in-
S. Auguſt. flammat. quod ad Probam ſcripſit ſanctus Auguſtinus hoc modo: Nonnumquam uerbis & alijs ſignis ad augendum deſiderium ſanctum, nos ipſi acrius excitamus. Cogimur interdum uehementi animi cupiditate, & pietate, uerbis efferre ſententiam. nam exultante animo lætitia, par etiam

eſt,

eſt, linguam exultare: & uere decet nos cumulatum illud ſacrificium facere & animæ, & corporis. quem Apoſtolorum orandi morem fuiſſe, ex Actis; & ex Apoſtolo multis locis cognoſcimus. Sed quoniam duplex precandi ratio eſt, priuata, & publica: priuatæ orationis pronunciatione utimur, ut intimum ſtudium, & pietatem adiuuet; in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem inſtituta eſt, certis, ſtatiſque temporibus linguæ officio ſuperſederi nullo modo poteſt. Hanc uero ſpiritu orandi conſuetudinem, propriam Chriſtianorum hominum, infideles minime colunt: de quibus ita licet Chriſtum dominum loquentem audire: Orantes nolite multum loqui, ſicut ethnici faciunt: putant enim, quod in multiloquio ſuo exaudiantur: nolite ergo aſſimilari eis: ſcit enim pater ueſter, quid opus ſit uobis, ante quam petatis eum. Tum autem prohibeat loquacitatem; longas tamen preces, quæ a uehementi, ac diuturno animi ſtudio proficiſcantur, tantum abeſt, ut reijciat, ut etiam ſuo exemplo nos ad eam rationem hortetur, qui non modo noctes in precatione conſumpſit, ſed ter eundem ſermonem repetijt. Tantum igitur ſtatuendum eſt; inani uerborum ſono minime exorari Deum. Nec uero ex animo orant hypocritæ: a quorum nos cõſuetudine deterret Chriſtus dominus in hanc ſententiam: Cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes, orare, ut uideantur

Matth. 6. Luc. 6. Matth. 26. Matth. 6.

ab hominibus. amen dico uobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcondito; & pater tuus, qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri poteſt; quod non ſatis eſt ingredi, ſed præterea occludi oportet; ne quid irrumpat, uel influat in animas extrinſecus, quo precationis integritas uiolari poſſit. tum enim cæleſtis pater, qui omnium mentes, & occultas cogitationes maxime perſpicit, orantis poſtulationi concedit. Requirit præterea oratio aſſiduitatem: quæ quantam uim habeat, indicis illius exemplo, Dei fi-
Luc.18. lius oſtendit: qui cum nec timeret Deum, nec hominem reuereretur, uictus aſſiduitate, ac diligentia uiduæ, eius poſtulationi conceſſit. Itaque aſſidue Deo preces faciendæ ſunt; nec imitandi illi, qui ſemel, aut iterum orantes, niſi, quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur. nulla enim huius officij laſſitudo eſſe debet: quod nos Chriſti domini, & Apoſtoli docet auctoritas. quod ſi interdum uoluntas in eo defecerit, precibus a Deo petamus perſeuerandi uim. Vult etiam Dei filius orationem noſtram ad patrem ſuo nomine peruenire: quæ eius merito, et gratia deprecatoris id pondus aſſequitur, ut a cæleſti patre audiatur: eſt enim eius illa uox
Ioan.16. apud S. Ioannem; *Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis: uſque modo non petiſtis quidquam in nomine meo? petite, & ac-*

& accipietis, ut gaudium ueſtrum ſit plenum. & iterum; Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Imitemur ardens ſanctorum hominum ſtudium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum precatione iungamus, apoſtolorum exemplo; qui hanc conſuetudinem perpetuo ſeruauerunt: quemadmodum apud Apoſtolum licet uidere. Ieiunium uero, & eleemoſynam ad orationem adhibeamus. Ieiunium quidem certe maxime eſt cum oratione ſociatum. nam qui cibo, & potu ſunt onuſti, horum mens oppreſſa eſt ſic, ut neque Deum intueri, neque, quid ſibi uelit oratio, cogitare poſſint. Sequitur Eleemoſyna; quæ magnam & ipſa cum oratione ſocietatem habet. quis enim, cui facultas ſit benigne faciendi ei, qui aliena miſericordia uiuat, nec opituletur proximo, & fratri ſuo, ſe charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers ſit charitatis, Dei auxilium implorabit? niſi tum peccati ueniam precatur, ſimul & a Deo ſuppliciter poſtulat charitatem. Quare diuinitus factum eſt, ut ſaluti hominum triplici hoc remedio ſubueniretur. cum enim peccando uel offendamus Deum, uel proximos uiolemus, uel nos ipſos lædamus; ſacris precibus placatum reddimus Deum; eleemoſyna redimimus hominum offenſiones; ieiunio proprias uitæ ſordes eluimus. & quāquam ſingula proſint ad omnium ſcelerum genera, tamen proprie ſingulis ijs peccatis, quæ diximus, appoſi-

Ioan. 14.

appoſita, & accommodata ſunt.

PATER NOSTER QVI ES IN CAELIS.

C**VM** *hæc formula Chriſtianæ precationis, a Ieſu Chriſto tradita, eam habeat uiam, &, ante quam ad preces, poſtulationesq. ueniamus, certis uerbis loco procemij nobis utendum ſit, quibus pie ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere poſſimus; Parochi officium eſt, illa diſtincte, dilucideque declarare, ut alacrior pius populus ad preces adeat, ſeque cum patre Deo acturum intelligat. Procemium autem, ſi ſpectes uerba, breuiſſimum eſt; ſi res æſtimes, grauiſſimum, myſteriorumque pleniſſimum. Ac prima quidem uox, qua Dei iuſſu, & inſtitutione utimur in hac precatione, eſt* PATER. *nam etſi Saluator noſter diuinam hanc orationem prætexere potuit aliquo uerbo, quod plus maieſtatis haberet, exempli cauſa, Creatoris, aut Domini; tamen hæc omiſit, quæ timorem ſimul nobis afferre poſſent; illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid a Deo petentibus, amorem, fiduciamque conciliat. quid enim iucundius eſt patris nomine? quod indulgentiam ſonat, & charitatem. Quibus autem rationibus patris nomen Deo conueniat, ſuppeditabit facultas docendi fidelem populum, ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. nam cum*

Deus

Deus hominem creauerit ad imaginem ſuam, nec illam ceteris animantibus impertiuerit, ex hoc ſingulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, ſed etiam infidelium, Pater in diuinis ſcripturis appellatur. A gubernatione uero ſumere poterit argumentum, quod, proſpiciendo, & conſulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo nobis præſtat patriam charitatem. Sed ut in huius explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoſcat, de cuſtodia angelorum, in quorum tutela ſunt homines, aliquid dicendum uidetur. Eſt enim Dei prouidentia datum hoc negotium angelis, ut cuſtodiant humanum genus, ſingulisque hominibus præſto ſint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. nam ut parentes, ſi infeſta, & periculoſa uia filijs iter faciendum ſit, cuſtodes adhibent, & periculorum adiutores: ſic cæleſtis parens in hoc itinere, quo ad cæleſtem patriam contendimus, ſingulis nobis præpoſuit angelos, quorum ope, ac diligentia tecti furtim paratos ab hoſtibus laqueos uitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, ijsque ducibus rectum iter teneremus; ne obiectus aliquis error a fallaci aduerſario, nos de uia poſſet deducere, quæ ducit in cælum. Quam uero habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidentia ſingularis, cuius munus, & adminiſtratio mandata eſt angelis, quorum

inter

inter Deum, & homines media eſt, et interiecta na tura; patet exemplis, quorum copiam ſuppeditant diuinæ litteræ, quæ teſtantur, ſæpe Dei benignitate factum eſſe, ut inſpectantibus hominibus angeli mirabiles res efficerent; quibus moneremur innumerabilia eius generis, quæ ſub oculos nō caderent,

Tob. 5. 6. *a cuſtodibus noſtræ ſalutis angelis effici utiliter,*

Tob. 12. *ac ſalutariter. Raphael angelus, Tobiæ comes, & dux itineris diuinitus adiunctus, illum duxit, & reduxit incolumem. cui & adiumento fuit, ne ab immani piſce deuoraretur; &, quanta eſſet in eius piſcis iecore, fele, & corde uis, demonſtrauit.*

Tob. 6. *Ille dæmonium expulit, eiuſque impedita, & colligata poteſtate, ne Tobiæ noceret, effecit. ille uerū, & legitimum matrimonij ius, & uſum adoleſcen-*

Tob. 12. *tem edocuit. Ille Tobiæ patri, oculis capto, lumina reſtituit. Angelus item ille, Principis apoſtolorum liberator, uberem præbebit materiam ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ, cuſtodiæque angelorum, cum demonſtrabunt Parochi angelum carceris tenebras illuſtrantem, &*

Act. 12. *Petrum tacto eius latere e ſomno excitantem, ſoluentem cathenas, dirumpentem uincula, monentem ut ſurgeret, ſeque ſumptis caligis, & reliquo ueſtitu ſequeretur; cum docebunt ab eodem angelo Petrum per cuſtodias libere eductum e carcere, & aperta denique ianua in tuto collocatum. Huius generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta eſt ſanctarum litterarum hiſtoria, quibus*

intelli-

intelligimus quanta ſit uis beneficiorum, quæ confert in homines Deus, angelis interpretibus, & internuncijs, nec ſolum certa aliqua, & priuata de re miſſis, ſed a primo ortu, noſtræ curæ præpoſitis, & in ſingulorum hominum ſalutis præſidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas conſequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoſcendam, ac uenerandam Dei paternam de ſe curam, ac prouidentiam excitentur. Commendabit autem hoc loco Parochus, in primiſque prædicabit diuitias benignitatis Dei erga genus humanum; quem cum a primo parente noſtri generis, & peccati, uſque ad hanc diem offenderimus flagitijs, ac ſceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem ſi quis exiſtimat hominum obliuiſci, amens eſt, & in Deum iacit indigniſſimam contumeliam. Iraſcitur Iſraeli Deus propter eius gentis blaſphemiam, quæ ſe arbitrabatur cæleſti ope deſertam eſſe. Eſt enim in Exod. Tentauerunt Dominum, dicentes; Eſt ne Deus in nobis, an non? Et apud Ezechielem, ſuccenſet eidem populo Deus, quod dixerat; non uidet Dominus nos; dereliquit Dominus terram. Ergo fideles his auctoritatibus a nefaria illa opinione deterrendi ſunt, fieri poſſe, ut Deum capiat hominum obliuio. In quam ſententiam audire licet conquerentem de Deo apud Iſaiam Iſraeliticum populum; contraque, Deum ſtultam eius querimoniam benigna ſimilitudine refellen-

Exod. 17.

Ezech. 8.

Iſa.49. *fellentem. Eſt enim ibi: Dixit Syon: Dereliquit me Dominus; & Dominus oblitus eſt mei. cui Deus, numquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuũ, ut non miſereatur filio uteri ſui? etſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te. Quibus locis quamquam id liquido confirmatur; tamen, ut penitus fideli populo perſuadeatur, nullum poſſe tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia; Parochi rem clariſſimo primorum hominum exemplo comprobabunt: quos, poſt neglectum, uiolatumque Dei iuſſum, cum acerbius accuſatos, & horribili illa*

Gen.3 *ſententia condemnatos audis; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; ſpinas, & tribulos germinabit tibi; & comedes herbas terræ: cum uides e paradiſo expulſos, &, ut omnis reditus ſpes adimeretur, cum*

Gen.3. *in aditu paradiſi collocatum legis Cherubin flammeum tenentem, & uerſatilem gladium: cum ab ulciſcente ſuam iniuriam Deo illos intimis, & externis moleſtijs conflictatos intelligis: an non actũ de homine putes? an non credas non modo diuino illum auxilio nudatum, ſed etiam cuiuis iniuriæ propoſitum? Verumtamen in tantis diuinæ iræ & ultionis indicijs oborta eſt lux quædam Dei in eos charitatis:*

Gen.3. *Fecit enim, inquit, dominus Deus Adæ, & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus*

nullo

nullo umquam tempore defuturum Deum. Huius etiam ſententiæ uim, non exhauriri Dei amorem ulla hominum iniuria, Dauid expreſſit illis uerbis; Numquid continebit Deus in ira ſua miſericordias ſuas? Hanc Abacuch Deum affatus expoſuit, dum inquit; Cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Hanc ſic Michæas aperuit; Quis Deus ſimilis tui? qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarum hereditatis tuæ: non immittet ultra furorem ſuum, quoniam uolens miſericordiam eſt. Omnino res ita ſe habet: cum maxime perditos nos, & Dei præſidio ſpoliatos arbitramur, tum maxime, pro immenſa ſua bonitate, nos quærit, & curat Deus; ſuſtinet enim in ira gladium iuſtitiæ, nec ceſſat effundere inexhauſtos miſericordiæ theſauros. Magnam igitur uim habent ad declarandam præcipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere, creatio, & gubernatio. ſed tamen illud opus redimendi hominem ſic eminet inter duo ſuperiora, ut beneficentiſſimus Deus, parensque noſter ſummam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatam illuſtrarit. Quare tradet ſpiritualibus filijs Parochus, et aſſidue eorum auribus inculcabit hanc præſtátiſſimam Dei erga nos charitatem, ut intelligant ſe, quia redempti ſint, admirabilem in modum Dei filios euaſiſſe: Dedit enim, inquit Ioannes, eis poteſtatem filios Dei fieri, & ex Deo nati ſunt. Quam ob cauſam baptiſmus, quod primum redemptionis

Pſal.76. Abachuch. Mich.7. Ioan.1.

pignus

pignus, & monumentum habemus, ſacramentum
Ioan 3. *regenerationis dicitur: inde enim naſcimur Dei filij: nam inquit ipſe Dominus: Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt: et oportet uos naſci denuo. Item*
1.Pet.1. *Petrus apoſtolus, Renati non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili, per uerbum Dei uiui. Huius pondere redemptionis, & ſpiritum ſanctum accepimus, & Dei gratia dignati ſumus. Quo munere Dei filij adoptamur, quemadmodum ad Romanos*
ad Rom. 8. *ſcripſit apoſtolus Paulus; Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater. Cuius uim, & efficaciam adoptionis explanat*
1.Epiſt. 3. *ſanctus Ioannes ad hunc modum; Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & ſimus. His expoſitis, admonendus eſt fidelis populus, quid ipſe uiciſſim debeat amantiſſimo patri Deo, ut intelligat quem amorem, ac pietatem, quam obedientiam, ac uenerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præſtare, qua ſpe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inſcitiam, dirigendamque ſententiæ peruerſitatem eorum, ſi qui tantummodo ſecundas res, & proſperum uitæ curſum argumento eſſe exiſtimant, Deum conſeruare nobis amorem ſuum, rebus autem aduerſis, & calamitatibus, cum a Deo exercemur, id eſſe ſignum hoſtilis in nos animi, & prorſus abalienatæ a nobis diuinæ uo-*
Iob 19. *luntatis; demonſtrandum erit, cum tangit nos manus*

nus Domini, minime id hoſtiliter facere Dominum, uerum percutiendo ſanare, & plagam a Deo uenientem eſſe medicinã. Caſtigat enim peccantes, ut ea diſciplina meliores faciat, et præſenti animaduerſione redimat ab exitio ſempiterno. Nam uiſitat Pſal. 88. *quidem in uirga iniquitates noſtras, & in uerberibus peccata noſtra, miſericordiam autem ſuam non aufert a nobis. Quare monendi ſunt fideles, ut in eiuſmodi caſtigatione patriam Dei charitatẽ agnoſcant, & illud apud patientiſſimum Iob in memo-* Iob. 5. *ria, & in ore habeant: ipſe uulnerat, & medetur: percutit, & manus eius ſanabunt: ut illud uſurpent, quod ſub perſona Iſraelitici populi ſcripſit Hieremias; Caſtigaſti me, & eruditus ſum, quaſi* Hiere. 31. *iuuenculus indomitus; conuerte me; et conuertar; quia tu dominus Deus meus. Vt Tobiæ exemplum* Tob. 11. *ſibi proponant, qui cum in illa plaga cæcitatis paternam Dei manum cædentem ſenſiſſet, clamauit: Benedico te domine Deus Iſrael, quia tu caſtigaſti me, & tu ſaluaſti me. In quo maxime cauendum eſt fidelibus, ne, etiam ſi quouis incommodo affecti, quauis calamitate afflicti ſint, Deum id ignorare exiſtiment: ait enim ipſe: Capillus de capite* Luc. 21. *ueſtro non peribit. immo uero ſe ipſi illo diuini oraculi ſolatio conſolentur, quod in Apocalypſi di-* Apocal. 3. *ctum eſt; Ego, quos amo, arguo, & caſtigo. Conquieſcant in Apoſtoli cohortatione ad Hebræ-* Ad Heb. 12 *os; Fili mi, noli negligere diſciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris: quem enim*

diligit Dominus, caſtigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit: quod ſi extra diſciplinam eſtis, adulterini eſtis, et non filij. patres quidem carnis noſtræ eruditores habuimus, et reuerebamur eos; non multo magis obtemperabimus patri ſpiritu um, & uiuemus?

NOSTER. *Cum patrem inuocamus ſinguli, & noſtrum appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis conſequi neceſſario, ut fratres ſint fideles omnes, & inter ſe fraterne amare debeant:*
Matth. 23. *Omnes, enim inquit, uos fratres eſtis; unus eſt enim pater ueſter, qui in cælis eſt. Quare etiã in epiſtolis, fideles omnes, apoſtoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa conſecutio neceſſaria, ut eadem adoptione Dei non ſolum inter ſe fideles uniuerſi fraterna neceſſitudine coniungantur, ſed, quia homo eſt unigenitus Dei filius, fratres etiã eius & nominentur, & ſint. nam in epiſtola ad Hebræos, cum de filio Dei loqueretur, ſcripſit*
Ad Heb. 2. *Apoſtolus; Non confunditur fratres eos uocare, dicens, Nunciabo nomen tuum fratribus meis. quod tanto ante Dauid de Chriſto domino prædixerat.*
Pſal. 21. *Ipſe uero etiam Chriſtus ſic apud Euangeliſtam loquitur ad mulieres; Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam; ibi me uidebunt.*
Matth. 28. *Quod tum ab eo dictum eſſe conſtat, cum iam excitatus a mortuis immortalitatẽ eſſet conſecutus; ne quis exiſtimet fraternam hanc cognationem, eius reſurrectione, & in cælum aſcenſu diſſolutam eſſe.*

Tan-

Tantum enim abeſt, ut hanc coniunctionem, & charitatem Christi reſurrectio diremerit, ut ex illa maieſtatis, & gloriæ ſede, tum, cum de omnibus omnis memoriæ hominibus iudicabit, fidelium minimos ab eo, fratrum nomine, appellandos acceperimus. Qui autem fieri poteſt, ut Christi fratres non ſimus, cuius coheredes dicimur? Eſt enim, primogenitus ipſe, conſtitutus heres uniuerſorum; nos uero ſecundo loco geniti, coheredes eius, pro modo cæleſtium donorum, pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos miniſtros, et coadiutores ſpiritus ſancti; quo auctore ad uirtutē, ſalutareſque actiones impellimur, & incendimur, ut eius freti gratia in certamen ſalutis fortiter deſcendamus; quo ſapienter, conſtanterque confecto, decurſoque huius uitæ ſpatio, iuſtum coronæ præmium capimus a cæleſti parente, omnibus, qui eundem curſum tenuerint, conſtitutum. Non enim, ut ait Apoſtolus, iniuſtus eſt Deus, ut obliuiſcatur operis noſtri, et dilectionis. Quam uero hanc ex animo uocem NOSTER *proferre debeamus, S. Chryſoſtomi ſententia declaratur, qui Deum inquit libenter Chriſtianum audire non ſolum pro ſe, ſed pro altero deprecantem; quod pro ſe orare natura eſt, pro altero gratiæ; pro ſe neceſſitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. quibus illa ſubiunxit: Iucūdior eſt Deo, quā charitas fraterna commendat, quam ea, quæ neceſſitate pronunciat. In hac tanta materia ſalutaris orationis, monere,*

Matth. 25.
ad Rom. 8.
Ad Heb. 1.
Ad Heb. 6.

& hortari debet Parochus omnes omnis ætatis, generis, ordinis, ut communis huius fraternæ neceſſitudinis memores, comiter, & fraterne ſe gerant, neque ſe alijs alij præferant inſolẽtius. Nam etſi in Eccleſia Dei diuerſi ſunt officiorum gradus: tamen illa uarietas graduum, & munerum fraternæ neceſſitudinis coniunctionem minime tollit: quemadmodum in hominis corpore uarius uſus, et diuerſa functio membrorum nihil agit, quamobrẽ hæc, uel illa corporis pars membri munus, & nomen amittat. Propone tibi eum, qui regia ſit poteſtate: an is igitur, ſi fidelis eſt, frater non eſt omnium, qui Chriſtianæ fidei communione continentur? maxime: quid ita? quia non eſt Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati ſunt, ab eo, a quo pauperes, & qui in regum poteſtate ſunt, extiterunt, ſed unus Deus, & parens, & dominus omniũ. Itaq. una ſpiritualis ortus omniũ nobilitas, una dignitas, unus ſplendor generis; cum omnes ex eodem ſpiritu, ex eodem fidei ſacramento nati ſimus filii Dei, & eiuſdem hereditatis coheredes. Nec uero alium Chriſtum Deum habent copioſi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi; non alijs ſacramentis ſunt initiati, nec aliam hereditatem regni cæleſtis expectant. Fratres ſumus omnes, &, ut inquit Apoſtolus ad Epheſios, membra ſumus corporis Chriſti, de carne eius, & de oſſibus eius. Quod idem in epiſtola ad Galatas ſignificat Apoſtolus: Omnes filii Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu:

Ad Eph. 5.

Ad Gal. 3.

ſu: quicumque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis; non eſt Iudæus, neque Græcus, non eſt ſeruus, neque liber, non eſt maſculus, neque femina: omnes enim uos unum eſtis in Chriſto Ieſu. Hæc autem accurate uerſanda res eſt Paſtoribus animarum, & ſcienter illis in hac ſententia commorandum: eſt enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, & excitandos inopes, & abiectos homines, quam ad coercendam, deprimendamque arrogantiam locupletum, atque potentiũ. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apoſtolus fraternam hanc charitatem, & inculcabat fidelium auribus. Cum igitur has Deo preces facturus es, Chriſtiane, memineris te tamquam filium ad patrem Deum accedere. itaque cum precationem ordiris, & illud, Pater noſter, pronuncias, cogita, quem in locum te ſumma Dei benignitas extulerit, qui non ut ſeruum ad dominum adire inuitum, ac timidum, ſed ut ad patrem filium uoluntarium, ſecurumque confugere iuſſerit. Qua in memoria, & cogitatione, quo uiciſſim ſtudio, & pietate tibi orandum ſit, conſidera: danda enim eſt tibi opera, te ut talem præbeas, qualem eſſe decet Dei filium, ideſt ut oratio, & actiones tuæ non indignæ ſint diuino genere, quo te dignari uoluit beneficentiſſimus Deus. Ad hanc officij rationem nos Apoſtolus cohortatur, cum ait: Eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filij cariſſimi: ut uere de nobis dici poſſit, quod ipſe Apoſtolus ſcripſit ad Theſſaloni- Ad Eph. 5.

1.ad Theſ.5 *cenſes; Omnes uos filij lucis eſtis, & filij diei.*

QVI ES IN CAELIS. *Conſtat inter omnes, qui recte de Deo ſentiunt, ubique locorum, & gentium eſſe Deum. quod non ita intelligendum eſt, quaſi ipſe diſtributus in partes, una parte locum unum, alia alium occupet, ac tueatur. nam Deus ſpiritus eſt, omnis expers diuiſionis. Quis enim audeat Deum, tamquam in ueſtigio poſitum, loci alicuius finibus circumſcribere, cum*
Hier.23. *ipſe de ſe dicat; Numquid non cælum & terram ego impleo? Quod rurſum ſic accipiendum eſt, Deum cælum, ac terram, quæque cælo, ac terra comprehenſa ſunt, ui ſua, ac uirtute complecti, non autem ipſum ullo loco contineri. adeſt enim rebus omnibus Deus, uel creans ipſas, uel conſeruans creatas; nulla regione, nullis finibus uel circumſcriptus, uel ita definitus, quo minus & naturam, & poteſtatem ſuam præſens ubique conſtituat.*
Pſal.138. *quod beatus Dauid expreſſit illis uerbis; Si aſcendero in cælum, tu illic es. Verum etſi præſens adſit Deus in locis & rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus, tamen in diuinis ſcripturis ſæpe dicitur habere domicilium ſuum in cælo. quod ideo factum uidemus, quod cæli, quos ſuſpicimus, ſunt nobiliſſima mundi pars, ijdemque manent incorrupti, præſtantes ui, magnitudine, ac pulchritudine ceteris corporibus, certiſque ac ſtabilibus motibus præditi. Ergo ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam*

tam ſuam poteſtatem, ac maieſtatem, quæ maxime elucet in opere cælorum, ſe in diuinis ſcripturis habitare teſtatur in cælis: ſæpe etiam, quod res eſt, declarat, nullam eſſe mundi partem, quæ non præſenti Dei natura, & poteſtate comprehenſa ſit. Quamquam in hac cogitatione fideles non ſolum communis omnium parentis imaginem ſibi proponent, ſed etiam in cælo regnantis Dei; ut oraturi meminerint, mentem, animumq. eſſe referendum ad cælum; quantumque ſpei, ac fiduciæ affert eis patris nomen, tantum Chriſtianæ humilitatis, ac pietatis adiungat præſtans illa natura, ac diuina maieſtas patris noſtri, qui eſt in cælis. Quæ uerba præfiniunt etiam orantibus, quid petendum ſit: Omnis enim poſtulatio noſtra, quæ ad huius uitæ uſum, ac neceſſitatem pertineat, niſi cum cæleſtibus ſit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis eſt, & indigna Chriſtiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionem illa Apoſtoli auctoritate comprobabunt; Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens; quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Ad Coloſ. 3

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

Quid a Deo petendum, quoue ordine id agendum ſit, magiſter ipſe, ac dominus omnium docuit, & imperauit. nam cum ſtudij, & deſiderij noſtri

nuncia ſit, & interpres oratio, tum recte, & ratione petimus, cum poſtulationum ordo ſequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos uera charitas, totum ut animum, ac ſtudium conferamus in Deum: qui quoniam ſolus eſt in ſe ipſo ſummum bonum, iure eſt præcipuo quodam, ac ſingulari amore diligendus. Nec uero ex animo, & unice poteſt amari Deus, niſi rebus ac naturis omnibus eius honor, & gloria præponatur. bona enim, & noſtra, & aliena, & omnino omnia, quæcumque boni uocabulo nominantur, ab illo profecta ſummo ipſi bono cedunt. Quare ut ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de ſummo bono principem, & caput conſtituit petitionum reliquarum, docens nos, prius quam ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus ſint, poſtulemus, quæ propria ſint Dei gloriæ, petere debere, ipſique Deo ſtudium, & deſiderium eius rei noſtrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis; qua docemur, & plus Deum, quam nos ipſos, diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus. Et quoniam deſiderium, & petitio ſunt earum rerum, quibus caremus; nec uero Deo, ideſt eius naturæ, fieri acceſſio poteſt, aut augeri ulla re diuina ſubſtantia, quæ inexplicabilem in modum eſt omni perfectione cumulata; intelligendum eſt, extra hæc eſſe, quæ a Deo, ipſi Deo petimus, & ad externam eius gloriam pertinere. cupimus enim, & petimus, ut Dei nomen notius

ſit

ſit gentibus; ut eius regnum amplificetur; ut plures quotidie obediant diuino numini. quæ tria, Nomen, Regnum, Obedientia, non in illo ipſo ſunt intimo Dei bono, ſed aſſumuntur extrinſecus. Verum ut, hæ petitiones quam uim habeant, & quid ualeant, planius intelligatur, Paſtoris erunt partes, monere fidelem populum, uerba illa, Sicut in cælo, & in terra, ad ſingulas referri poſſe primarum trium poſtulationum; ut, Sanctificetur nomen tuum, ſicut in cælo, & in terra; item, Adueniat regnum tuum, ſicut in cælo, & in terra; ſimiliter, Fiat uoluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. Cum autem petimus, ut ſanctificetur nomen Dei; id ſentimus, ut augeatur ſanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Saluatorem, ut eodem modo ſanctificetur in terra, quo in cælo, id eſt, ut amplitudine terreſtris ſanctificatio cæleſtē exæquet: hoc enim fieri nullo pacto poteſt: ſed ut ex charitate, ex intimo animi ſtudio id agatur. etſi ueriſſimum illud eſt, ſicuti eſt, diuinum nomen per ſe ſanctificatione non egere, cum ſanctum, & terribile ſit, quemadmodum ipſe Deus ſuapte natura ſanctus eſt; neque ei ulla ſanctitas, qua ab omni æternitate præditus non fuerit, poſſit accedere: tamen, quod in terris longe minori honore afficitur, quam par eſt, nonnumquam etiam maledictis, & nefarijs uocibus uiolatur, propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, gloria celebretur ad exem- Pſal. 110.

plum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cælo tribuuntur; ideſt, ut ſic honor, & cultus in mente, in animo, in ore uerſetur, ut omni ueneratione & intima, & externa proſequamur, omni celebritate excelſum, purum, & glorioſum Deum ad imitationem ſupernorum, ac cæleſtium ciuium complectamur. Vt enim cælites ſumma conſenſione, gloria, & prædicatione efferunt Deum: ſic precamur, ut idem contingat orbi terrarum, & omnes gentes Deum cognoſcant, colant, & uenerentur; ut nulli plane mortales reperiantur, qui non et ſuſcipiant Chriſtianam religionem, & ſe totos Deo dicantes credant ex eo omnem ſanctitatis fontē exiſtere, neque quidquam eſſe purum, aut ſanctum, quod non a ſanctitate diuini nominis oriatur. Teſta-
Ad Eph. 5. *tur enim Apoſtolus mundatam eſſe Eccleſiam in lauacro aquæ, in uerbo uitæ. ſignificat autem, uerbum uitæ, nomen patris, & filij, & ſpiritus ſancti, in quo baptizamur, & ſanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiuſquam expiatio, nulla munditia, & integritas eſſe poteſt, ſuper quo non ſit inuocatum diuinum nomen; cupimus, & petimus a Deo, ut omne hominum genus, relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illuſtratum, huius uim nominis agnoſcat ſic, ut in eo uerá quærat ſanctitatem; & in nomine ſanctæ, & indiuiduæ Trinitatis baptiſmi ſacramentum ſuſcipiens ipſius Dei dextera, perfectam uim ſanctitatis conſequatur. Pertinet uero optatum, & poſtu-*
latio

latio noſtra non minus etiam ad eos, qui flagitijs, et ſceleribus cõtaminati, puram baptiſmi integritatẽ, & innocentiæ ſtolam amiſerũt: quare factũ eſt, ut in illis miſerrimis ſuã iterum ſedẽ impuriſſimus ſpiritus collocarit. Optamus igitur, et precamur a Deo, ut in ipſis etiam ſanctificetur nomẽ eius; ut ad cor, & ad ſanitatem redeuntes, ſacramento pœnitentiæ redimant priſtinam ſanctitatẽ, ſeque ipſos purum, ac ſanctum Deo templum, ac domicilium præbeant. Oramus denique, lumẽ ut ſuum Deus præferat omnium mentibus; quo uidere poſſint, omne datum optimum, et omne donum perfectũ, deſcendens a Patre luminum, ad nos diuinitus eſſe delatum; quo temperantiã, iuſtitiam, uitam, ſalutem, omnia deniq. animi, corporis, externa, uitalia, ac ſalutaria bona illi acepta referãt; a quo, quemadmodum prædicat Eccleſia, bona cuncta procedũt: ſi quid luce ſua ſol, ſi quid reliqua ſidera motu, & curſu proſunt hominum generi; ſi circumfuſo hoc alimur ſpiritu; ſi terra frugum, & fructuũ ubertate uitã ſuſtinet omniũ; ſi opera magiſtratuũ quiete, ac tranquillitate fruimur; & hæc, & huius generis bona innumerabilia nobis ſuppeditat immẽſa Dei benignitas. Quin etiam, quas philoſophi ſecundas cauſas appellant, interpretari debemus, mirabiliter effectas quaſdã, & ad uſum noſtrum accõmodatas Dei manus, quibus nobis ſua bona diſtribuit, ac longe, lateque diffundit. Quod autẽ maxime rem cõtinet in hac petitione, illud eſt, ut omnes agnoſcant, & uene-

uenerentur ſanctiſſimam Ieſu Chriſti ſponſam, & parentem noſtram Eccleſiam: in qua una eſt fons ille ampliſſimus, atque perpetuus, ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum ſordes, unde hauriuntur uniuerſa ſalutis, & ſanctificationis ſacramenta; quibus quaſi cæleſtibus quibuſdam fiſtulis in nos a Deo ille ſanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam ſolam, & ad eos, quos ſuo ſinu, & gremio complexa eſt, pertinet diuini illius imploratio nominis, quod unum ſub cælo datum eſt
Act. 4. *hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Verum Parochi maxime hunc locum urgere debebunt, boni eſſe filij, non ſolum patrem Deum orare uerbis, ſed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipſo ſanctificatio diuini nominis. Vtinam non eſſent, qui, cum oratione hanc Dei nominis ſanctificationem aſſidue poſtulent, factis, quantum in ipſis eſt, illud uiolant, atque contaminant: quorum culpa interdum ipſi etiam Deo maledicitur. in quos dictũ*
ad Rom. 2. *eſt ab Apoſtolo: Nomen Dei per uos blaſphematur*
Ezech. 36. *tur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: Ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum; cum diceretur de eis, populus Domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt. Qualis enim eſt uita, & ut ſunt eorum mores, qui religionem profitentur; ſic de religione ipſa, deque eius auctore religionis multitudo imperita iudicare ſolet. Quare qui uiuunt ex Chriſtiana religione, quam ſuſceperunt, & ad eius regulam*
oratio-

orationem, & actiones dirigunt ſuas, magnam facultatem præbent alijs laudandi nomen cæleſtis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipſe has partes impoſuit Dominus, ut illuſtribus uirtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prædicationem diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Euangeliſtam: Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum, qui in cælis eſt. Et Princeps apoſtolorum: Conuerſationem ueſtram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus uos conſiderátes, glorificét Deű.

Matth. 5.
Epiſt. 1.c.2

ADVENIAT REGNVM TVVM.

Regnum cæleſte, quod altera hac petitione poſtulamus, eiuſmodi eſt, ut eo referatur, ac terminetur omnis euangelij prædicatio. nam & inde exorſus eſt ad pœnitentiá cohortari S. Ioannes Baptiſta, dum, Pænitentiam, inquit, agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Nec aliunde fecit initium ſuæ prædicationis Saluator humani generis; & in illo ſalutari ſermone, quo beatitudinis uias diſcipulis in monte monſtrauit, tamquam propoſito orationis argumento principium duxit a regno cælorum: nam, Beati, inquit, pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam cauſam neceſſariæ profectionis: Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: quia

Matth. 3.
Matth. 4.
Matth. 5.
Luc. 4.
Matth. 10.

quia ideo miſſus ſum. Hoc idem poſtea regnum præ dicare iuſſit apoſtolos; & illi, qui ſe ire ad ſepelien-
Luc. 8. *dum patrem ſuum uelle dixerat, reſpondit; Tu uade, annuncia regnum Dei. Cum uero reſurrexiſſet a mortuis, per illos quadraginta dies, quibus appa*
Act. 1. *ruit apoſtolis, loquebatur de regno Dei. Quare Parochi hunc ſecundæ poſtulationis locum diligentiſſime tractabunt, ut fideles auditores, quanta ſit in hac petitione uis, ac neceſſitas, intelligant. Primum autem ipſis ad rem ſcienter, ſubtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod, etſi hæc petitio coniuncta ſit cum reliquis omnibus, eam tamen ſeparatim etiam adhiberi iuſſerit a ceteris, ut, quod petimus, ſummo ſtudio quæ*
Matt. 6. *ramus: inquit enim: Quærite primum regnũ Dei, & iuſtitiam eius; & hæc omnia adiicientur uobis. Et quidem tanta uis, & copia cæleſtium munerum hac poſtulatione continetur, ut omnia complectatur, quæ ad corpoream, & ſpiritualem uitam tuendam ſint neceſſaria. quem autem regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non ſint, quæ regni ſalutem contineant? quod ſi ſunt homines de regni ſui incolumitate ſolliciti: quanta regem regum omnium cura, & prouidentia tueri credendum eſt & uitam, & ſalutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione comprehenſa ſunt omnia, quibuscumque in hac peregrinatione, uel exilio potius indigemus. quæ conceſſurum ſe Deus benigne pollicetur: nam ſtatim illa ſubiũxit: Et hæc omnia adiicientur uobis.*

Qui-

*Quibus omnino declarauit, ſe eum eſſe regem, qui generi hominum copioſe omnia, largeque ſuppeditat; in cuius infinitæ benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit; Dominus regit me; & nihil mihi deerit. Verum minime ſatis eſt, uehementer pe*tere Dei regnum, niſi ad petionem noſtram adhibeamus omnia tamquam inſtrumenta, quibus illud quæritur, & inuenitur. nam & quinque fatuæ uirgines ſtudioſe illæ quidem petierunt ad hunc modum; Domine Domine aperi nobis: ueruntamen, quod illius poſtulationis præſidia non haberent, excluſæ ſunt: nec iniuria: eſt enim illa Dei ore pronunciata ſententia; Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis diuinarum litterarum fontibus ea, quæ fidelibus deſiderium ſtudiumque commoueant regni cælorum; quæ calamitoſam ſtatus noſtri condicionem illis ob oculos ponant; quæ ſic eos afficiant, ut reſpicientes, & colligentes ſe, in memoriam redeant ſummæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna parentis Dei domus. Exules enim ſumus, & plane eius loci incolæ, in quo habitant dæmones: quorum odium in nos nulla ratione mitigari poteſt: nam ſunt infeſtiſſimi, & implacabiles in genus humanum. Quid domeſtica, inteſtinaque prœlia, quæ inter ſe corpus, & anima, caro, & ſpiritus aſſidue gerunt? quibus, perpetuo*

Pſal. 22. Matth. 25. Matth. 7.

timen-

timendum eſt, ne concidamus: timendum autem? immo uero ſtatim concideremus, niſi propugnaculo diuinæ dexteræ defenderemur. Quam uim
ad Rom. 7. *miſeriarum cum ſentiret Apoſtolus, Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hæc infelicitas noſtri generis, quáquam per ſe cognoſcitur, tamen ex contentione reliquarũ naturarum, & creatarum rerum facilius intelligi poteſt. In illis ſiue rationis, ſiue etiam ſenſus expertibus raro fieri uidemus, ut aliqua natura a propriis actionibus, a ſenſu, uel motu inſito declinet ſic, ut a propoſito, & conſtituto fine deflectat. Hoc apparet in beſtijs agreſtibus, nantibus, uolucribus, ut res declaratione non egeat. Quod ſi cælum ſuſpexeris, non ne uerissimum id eſſe intelligis,*
Pſal. 118. *quod a Dauide dictum eſt? In æternum, Domine, uerbum tuum permanet in cælo. Nempe illud continente motu, & perpetua conuerſione fertur, ut ne minimum quidem a præfinita diuinitus lege diſcedat. Si terram, & reliquam uniuerſitatem cõſideres; facile uideas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miſerrimum hominum genus ſæpiſſime labitur; raro, quæ recte ſunt cogitata, perſequitur; plerumque ſuſceptas bonas actiones abijcit, atque contemnit; quæ modo placuerat optima ſententia, ſubito diſplicet, &, illa reiecta, ad turpia conſilia, ſibique pernicioſa delabitur. Quænã igitur eſt huius inconſtantiæ, miſeriæque cauſſa? Contemptio plane diuini afflatus. claudimus enim*

aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferuntur, nec cæleſtem patrem ſalutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miſerias oculis ſubijciant fidelis populi, & commemorent cauſas miſeriarum, & remediorum uim oſtendant. quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex uiris ſanctiſſimis, Ioanne Chryſoſtomo, & Auguſtino, maxime uero ex ijs, quæ in Symboli expoſitione poſuimus. nam, illis cognitis, quis erit e facinoroſorum hominum numero, quin adiumento Dei gratiæ præeuntis, euangelico illo prodigi filij exemplo conetur exurgere, & erigere ſe, atque in cæleſtis regis, patriſque conſpectum uenire? His explicatis, quæ ſit fidelium fructuoſa petitio, aperient, quid ſit, quod his uerbis a Deo poſtulemus, præſertim cum uocabulum regni Dei multa ſignificet: quorum declaratio & ad reliquã ſcripturæ intelligentiam non erit inutilis, & eſt ad huius cognitionem loci neceſſaria. Communis igitur quædam regni Dei ſignificatio, quæ frequens eſt in diuinis litteris, eſt non ſolum eius poteſtatis, quam habet in omnem hominem, rerumque uniuerſitatem, ſed etiam prouidentiæ, qua cuncta regit, & moderatur. In manu enim eius, inquit Propheta, ſunt fines terræ. Quibus finibus intelliguntur etiam, quæ occulta ſunt, & abdita in intimis terræ, ac rerum omnium partibus. In hanc ſententiam Mardochæus loquebatur illis uerbis:

Luc. 15. Pſal. 94.

TT Domi-

Eſt. 13. Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta ſunt poſita; & non eſt, qui poſſit tuæ reſiſtere uoluntati. Dominus omnium es; nec eſt, qui reſiſtat maieſtati tuæ. Item Dei regno declaratur præcipua illa, ac ſingularis prouidentiæ ratio, qua Deus pios, & ſanctos homines tuetur, & curat. de qua propria, & eximia quadam Dei cura
Pſal. 22. dictum eſt illud a Dauide: Dominus regit me, nihil
Iſa. 33. mihi deerit. tum ab Iſaia: Dominus, rex noſter, ipſe ſaluabit nos. In qua Dei regia poteſtate etſi præcipua ratione ſunt in hac uita ij, quos diximus, ſancti, ac pij homines: tamē monuit Pilatū ipſe Chriſtus
Ioan. 18. dominus, regnum ſuū non eſſe ex hoc mūdo, hoc eſt, minime ex hoc mundo, qui & conditus eſt, et interiturus, ortum habere. nam eo, quē diximus, modo dominantur imperatores, reges, reſpublicæ, duces, omnesque ij, qui uel expetiti, ac delecti ab hominibus præſunt ciuitatibus, atque prouincijs; uel per uim, & iniuriam dominatum occupauerunt. Chriſtus autem dominus conſtitutus eſt rex a Deo, ut
Pſal. 2. ait Propheta: cuius regnum, ex Apoſtoli ſententia, iuſtitia eſt. inquit enim: Regnum Dei eſt iuſtitia, & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto. Re-
ad Rom. 14 gnat autem in nobis Chriſtus dominus per uirtutes intimas, fidem, ſpem, charitatem, quibus uirtutibus regni quodam modo partes efficimur, &, Deo peculiari quadam ratione ſubiecti, ad eius cultum ac uenerationem conſecramur: ut, quem-
ad Gal. 2. admodum dixit Apoſtolus; Viuo autem, iam non

ego

*ego; uiuit uero in me Chriſtus; ita nobis dicere li-
ceat; Regno ego, iam non ego; regnat uero in me
Chriſtus. Id autem regnum iuſtitia dicitur, quia
Chriſti domini iuſtitia conſtitutum eſt. Ac de hoc
regno ſic loquitur apud ſanctum Lucam Dominus;
Regnum Dei intra uos eſt. Nam etſi Ieſus Chri-* Luc. 17.
*ſtus per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac
ſinu ſanctiſſimæ matris Eccleſiæ continentur, præ-
cipuo tamen modo regit eos, qui præſtanti fide,
ſpe, & charitate præditi, ſe, tamquam pura quæ-
dam, & uiua membra, Deo præbuerunt; & in his
Dei gratiæ regnum eſſe dicitur. Eſt uero etiam Dei
gloriæ regnum illud, de quo Chriſtum dominum
apud ſanctum Matthæum loquentem audimus;
Venite benedicti patris mei; poſſidete paratum uo-* Matth. 25.
*bis regnum a conſtitutione mundi. Quod idem ab
eo regnum, apud ſanctum Lucam latro admirabi-
liter, ſua ſcelera recognoſcens, expetebat in hunc
modum; Domine, memento mei cum ueneris in re-* Luc. 23.
*gnum tuum. Sanctus etiam Ioannes meminit hu-
ius regni: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpi-* Ioan. 3.
*ritu, non poteſt introire in regnum Dei. Memi-
nit item Apoſtolus ad Epheſios: Omnis fornicator,* Ad Eph. 5.
*aut immundus, aut auarus (quod eſt idolorum ſer-
uitus) non habet hereditatem in regno Chriſti, &
Dei. Eodem pertinent aliquot ſimilitudines Chri-* Matth. 13.
*ſti domini, loquentis de regno cælorum. Neceſ-
ſe eſt autem, prius ponere regnum gratiæ. neque
enim fieri poteſt, ut in ullo regnet Dei gloria,*

Ioan 4. *niſi eiuſdem gratia, in illo regnarit. Eſt uero gratia, ipſius ſententia Saluatoris, fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Gloriam autem quid eſſe dicemus, niſi gratiam quandam perfectam, & abſolutam? quamdiu enim fragili hoc, & mortali corpore ueſtiti ſumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio uagi, & imbecilles abſumus a Domino, ſæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cum autem regni gloriæ, quod perfectum eſt, lux nobis illuxerit, firmi, ac ſtabiles perpetuò conſiſtemus. omne enim & uitium, & incommodum exhaurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipſe denique noſtra in anima, & in corpore regnabit Deus. quæ res uberius in Symbolo tractata èſt, cùm de reſurrectione carnis ageretur. His igitur expoſitis, quæ communem regni Dei ſententiam declarant, quid ſibi hæc petitio proprie uelit, dicendum eſt. Petimus autem a Deo, ut regnum Chriſti, quod eſt Eccleſia, propagetur; ut ſe ad fidem Chriſti domini, & ad accipiendam ueri Dei cognitionẽ conuertant infideles, & Iudæi; & ſchiſmatici, ac hæretici redeant ad ſanitatem, & ad Eccleſiæ Dei communionem, a qua deſciuerunt, reuertantur; ut compleatur, & ad exitum perducatur, quod*

Iſa.54. *Iſaiæ ore dixit Dominus: Dilata locum tentorij tui; & pelles tabernaculorum tuorum extende; longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida: ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: quia dominabitur*

minabitur tui, qui fecit te. Et idem: Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos, & uide, omnes iſti cógregati ſunt, uenerunt tibi: filij tui de longe uenient, & filiæ tuæ de latere ſurgent. Verum quia ſunt in Eccleſia, qui uerbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præſeferant, in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tamquam in propris domicilijs; petimus etiam, ut ad eos ueniat regnum Dei; quo illi, peccatorum diſcuſſa caligine, & radijs diuinæ lucis illuſtrati, reſtituantur in filiorum Dei priſtinam dignitatem; ut, omnibus e ſuo regno, cæleſtis parés, ſublatis hæreticis, atque ſchiſmaticis, eiectisque offenſionibus, ac ſcelerum cauſis, aream purget Eccleſiæ, quæ, Deo cultum pie, ſancteque adhibendo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur. Petimus denique, ut ſolus in nobis uiuat, ſolus regnet Deus; ne ſit poſthac morti locus; ſed ut illa abſorbeatur in uictoria Chriſti domini noſtri, qui, diſiecto, ac diſſipato omni hoſtium principatu, poteſtate, & uirtute ſuo omnia ſubijciat imperio. Erit autem curæ Parochis, ut, quod poſtulat huius ratio petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus inſtructus, has pie Deo preces facere poſſit. Ac primum hortabuntur, ut uim, ac ſententiam intueatur illius ſimilitudinis a Saluatore introductæ; Simile eſt regnum cælorũ theſauro abſcondito in agro: quem qui inuenit ho-

Iſa. 60. ad Titum. 1 Matth. 13.

mo; abſcondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuerſa, quæ habet, & emit agrum illum. nam qui nouerit Chriſti domini diuitias, is præ illis omnia contemnet, huic facultates, opes, potentia ſordeſcent. nihil enim eſt, quod illi ſummo pretio comparari, immo uero, quod in conſpectu eius ſtare poſſit. Quare, quibus id noſſe contigerit,
ad Philip.3 *exclamabunt illi, ut Apoſtolus; Omnia detrimentum feci, & arbitror ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam. Hæc eſt illa inſignis euangelij margarita, in quam qui pecuniam, ex omnium bonorum*
Matth.13. *uenditione redactam, erogarit, is beatitudine fruetur ſempiterna. O nos felices, ſi tantum luminis nobis præferret Ieſus Chriſtus, ut illam uidere poſſemus diuinæ gratiæ margaritam, qua ipſe regnat in ſuis: nam & noſtra omnia, & nos ipſos uenundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis id non dubitāter dicere liberet: Quis*
ad Rom.8. *nos ſeparabit a charitate Chriſti? præſtantem uero regni gloriæ excellentiam, ſi, quæ ſit, ſcire uolumus, eandem de illa & Prophetæ, & Apoſtoli*
Iſa.64. *uocem, atque ſententiam audiamus; Oculus non*
1.ad Cor.2. *uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, ſi, qui ſimus, ipſi nobiſcum reputemus, ideſt Adam progenies, iure e paradiſo eiecti, & exules; quorum indignitas, ac peruerſitas ſummum Dei odium, ac ſempiternas pœnas poſtularet.*

Quare

Quare demiſſo tum, & abiecto animo ſimus oportet. Noſtra etiam erit plena Chriſtianæ humilitatis oratio: & omnino nobis ipſi diffidentes, illius morepublicani confugiemus in Dei miſericordiam; totumq. eius benignitati tribuentes, ipſi gratias agemus immortales, qui nobis ſuum ſpiritum ſit elargitus, quo freti clamare audeamus, Abba pater. ſuſcipiemus etiam illam curam, & cogitationem, quid agendum, quid contra uitandum ſit, ut ad cæleſte regnum peruenire poſſimus. nō enim a Deo ad otium, & ad inertiam uocati ſumus: quinimmo inquit; Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud: &, Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Itaque non eſt ſatis, petere regnum Dei, niſi ſuum ipſi etiam ſtudium, & operam adhibeant homines. nam adiutores ſint oportet, & adminiſtri Dei gratiæ eo tenendo curſu, quo peruenitur in cælum. Numquam nos deſerit Deus; qui nobiſcū ſe futurū perpetuo pollicitus eſt: unū ut nobis uidendum ſit, ne Deum, et nos ipſos deſeramus. Ac Dei quidem ſunt in hoc Eccleſiæ regno omnia, quibus et uitā tuetur hominū, et ſalutē perficit ſempiternam, et, quæ ſub aſpectum nō cadunt, angelorū copiæ, & pleniſſimum uirtutis cæleſtis uiſibile hoc munus ſacramentorum. In his tantum nobis præſidij eſt diuinitus conſtitutum, ut non modo ab acerrimorum hoſtium regno tuti eſſe, ſed ipſum etiam tyrannum, eiusque nefarios ſatellites proſternere, & conculcare poſſimus. Quare uehementer

Luc. 18. ad Rom. 8. Matth. 11. Matth. 19.

ad extremum petamus a Dei ſpiritu, nos ut omnia iubeat e ſua uoluntate facere; Satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat; ut uincat, & triumphet Chriſtus; ut uigeant eius leges toto orbe terrarum; ut decreta ſeruentur; nullus ut proditor, aut deſertor eius ſit; ſed tales ſe præbeant omnes, ut in regis Dei conſpectum non dubitanter ueniant, & conſtitutam ilis ex omni æternitate poſſeſſionem adeant regni cæleſtis, ubi beati cum Chriſto ſempiterno æuo fruãtur.

FIAT VOLVNTAS TVA.

Matth. 7. *Cum a Chriſto domino dictum ſit; Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum; ſed, qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnũ cælorũ: quicumq. in illud cæleſte regnum peruenire cupiunt, id a Deo petere debent, ut fiat uoluntas eius. Quamobrem hæc loco poſita petitio eſt ſtatim poſt regni cæleſtis poſtulationem. Vt autem intelligant fideles, quam neceſſariũ id nobis ſit, quod hac prece poſtulamus, quantamque uim ſalutarium munerum ex eius impetratione conſequamur; demonſtrabunt Parochi, quibus miſerijs, & ærumnis oppreſſum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis. Nam a principio Deus proprij boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, ut naturali quadam propenſione ſuum quærerent, & expeterent finem, a quo illæ numquam, niſi obiecto extrinſecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine*

expeten-

expetendi Deum, ſuæ beatitudinis auctorem, parentemque, eo præclarior, & præſtantior uis, quod is compos eſſet rationis, atque conſilij. Sed hunc amorem, ſibi naturaliter ingenitum, cum reliquæ naturæ rationis expertes conſeruaſſent, quæ ut initio procreatæ fuerunt natura bonæ, ſic in eo ſtatu, & condicione manſerunt, hodieque manent; miſerum hominum genus curſum non tenuit: non enim ſolum bona iuſtitiæ originalis amiſit, quibus a Deo ſupra naturæ ſuæ facultatem auctum, ornatumque fuerat, ſed etiam inſitum in animo præcipuum uirtutis ſtudium obſcurauit. Omnes, inquit, declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. non eſt, qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. Nam ſenſus & cogitatio humani cordis in malū prona ſunt ab adoleſcentia ſua; ut inde facile intelligi poſſit, neminem per ſe ſalutariter ſapere, ſed omnes ad malum eſſe propenſos, innumerabileſque eſſe hominum prauas cupiditates, dum procliues ſunt, & flagranti ſtudio feruntur ad iram, ad odium, ad ſuperbiam, ad ambitionem, ad omne fere malorū genus. Quibus in malis quamquam aſſidue uerſemur; tamen, quæ ſumma eſt noſtri generis miſeria, permulta ex illis ſunt, quæ nobis minime mala uideantur. quæ res inſignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus obcæcati non uideant, quæ ſalutaria opinantur, plerumque eſſe peſtifera, immo uero ad illa pernicioſa mala, tamquam ad optabile & expetendum bonum, rapiantur præcipites

Pſal. 52.

Gen. 8.

ad Rom. 7.

pites, ab ijs, quæ uere bona ſunt, & honeſta, tamquam a contraijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque iudicium deteſtatur Deus illis
Iſa. 5. *uerbis; Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Itaque, noſtris ut ſubiiciant oculis noſtras miſerias, comparant nos diuinæ litteræ ijs, qui uerum guſtandi ſenſum amiſerunt: qua re fit, ut a ſalubri uictu alieni ſint, appetantque contrarium. Cum ægrotis præterea nos conferunt. ut enim illi, niſi morbum depulerint, ſanorum, & integrorum hominum officia ac munera obire non poſſunt: ſic nos actiones, quæ Deo gratæ ſint, ſuſcipere ſine diuinæ gratiæ adiumento nequimus. Quod ſi quædam ſic affecti aſſequimur; leuia illa ſunt, & quæ ad conſequendam cæleſtem beatitudinem parum uel nihil momenti habent. At Deum, ut par eſt, amare, & colere, quod maius quiddam & altius eſt, quam ut nos humi ſtrati id humanis uiribus aſſequamur, numquam poterimus, niſi adminiculo diuinæ gratiæ ſubleuemur. Quamquam aptiſſima eſt etiam illa comparatio ad ſignificandam miſeram humani generis condicionem, quod ſimiles eſſe dicimur puerorum, qui ſuo relicti arbitrio temere mouentur ad omnia: pueri, inquam, ſumus, & im-*
Prouer. 1. *prudentes, ludicris ſermonibus, & inanibus actionibus dediti, ſi a diuino præſidio deſeramur. ſic*
cap. 1. *enim nos obiurgat Sapientia: Vſquequo paruuli*
diligi-

diligitis infantiam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient? Et in hunc modum hortatur Apoſtolus: Nolite pueri effici ſenſibus. Etſi maiori in 1.adCor.14 *inanitate, & errore uerſamur, quam illa puerilis ætas: cui tantum abeſt humana prudentia, ad quam tamen per ſe tempore poteſt peruenire; cum ad diuinam prudentiam, quæ ad ſalutem neceſſaria eſt, nos niſi Deo auctore, & adiutore adſpirare non poſſimus. niſi enim præſto nobis ſit Dei auxilium, reiectis ijs, quæ uere ſunt bona, ad interitum ruimus uoluntarium. Ac ſi quis, diſcuſſa diuinitus animi caligine, has uideat hominum miſerias, &, ſublato ſtupore, ſentiat legem membrorum, ac ſenſus cupiditates, ſpiritui repugnātes, recognoſcat, omnemque diſpiciat naturæ noſtræ propenſionem ad malum; qui poterit non ardenti ſtudio opportunum tanto huic malo, quo naturæ uitio premimur, remedium quærere, ſalutaremque illam regulam expetere, ad quam Chriſtiani hominis uita dirigenda, & conformanda ſit? Hoc igitur illud eſt, quod imploramus, cum ita precamur Deū, Fiat uoluntas tua. Cum enim, abiecta obedientia, et Dei uolūtate neglecta, in has miſerias inciderimus, unum illud tantorū malorum remedium nobis diuinitus propoſitū eſt, ut ex Dei uoluntate, quā peccando contempſimus, aliquando uiuamus, omneſque cogitationes & actiones noſtras ea regula metiamur: quod ut aſſequi poſſimus, ſuppliciter illud a Deo petimus, Fiat uoluntas tua. Id uero illis*

etiam

etiam uehementer petendum eſt, in quorum animis iam regnat Deus, quique iamſunt radiis diuini luminis illuſtrati; cuius gratiæ beneficio, Dei obtemperent uoluntati. Quibus licet ita comparatis propriæ tamen cupiditates aduerſantur propter procliuitatem ad malum, inſitam in hominum ſenſibus; ut, etiam ſi tales ſimus, magnum tamen hoc
Iac. 4. *loco nobis periculum ſit a nobis ipſis, ne abſtracti, & illecti a concupiſcentijs, quæ militant in membris noſtris, iterum de ſalutis uia deflectamus. de quo nos periculo Chriſtus dominus admonuit illis*
Matth. 26. *uerbis: Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem: ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Non enim eſt in hominis poteſtate,*
ad Rom. 7. *ne in eius quidem, qui per Dei gratiam eſt iuſtificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut numquam illi poſtea excitentur: quippe cum eorum, qui iuſtificati ſunt, mentem ſanet Dei gratia, non etiam carnem: de qua illud ſcripſit Apoſtolus: Scio enim, quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum. Nam ut ſemel primus homo iuſtitiam originalem, quo tamquam freno quodam cupiditates regebantur, amiſit, minime eas poſtea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte peccatum, ideſt peccati fomitem habitare ſcribit Apoſtolus, ut intelligamus eum non ad tempus, quaſi hoſpitem, diuerſari apud nos, ſed, quamdiu uiuimus, tamquam incolam noſtri corporis in domici-*

domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergo domeſticis & inteſtinis hoſtibus aſſidue oppugnati, facile intelligimus, confugiendum eſſe ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis uoluntas eius. Iam uero faciendum eſt, ut ſciant fideles, quæ ſit huius petitionis uis. quo loco, multis omiſſis, quæ a doctoribus ſcholaſticis de Dei uoluntate utiliter, & copioſe diſputantur, uoluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam ſigni appellare ſolent, hoceſt, pro eo quod Deus a nobis fieri, aut caueri iuſſerit, aut monuerit. Quare uoluntatis nomine hoc loco comprehenſa ſunt uniuerſa, quæ nobis ad cæleſtem beatitudinem comparandam proponuntur, ſiue illa ad fidem, ſiue ad mores pertineant; omnia denique, quæcumque nos Chriſtus dominus per ſe, uel per Eccleſiam ſuam facere aut imperarit, aut prohibuerit: de qua uoluntate ita ſcribit Apoſtolus: Nolite fieri imprudentes: ſed intelligentes, quæ ſit uoluntas Dei. Ad Eph. 5. *Cum igitur illud precamur, Fiat uoluntas tua; petimus in primis nobis, ut Pater cæleſtis facultatem concedat obtemperandi diuinis iuſſis, & inſeruiendi ei in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus noſtris; ut ad nutum & uoluntatem eius omnia faciamus; ut ea colamus officia, de quibus in ſacris litteris admonemur; ut ipſo duce & auctore reliqua omnia præſtemus, quæ eos decent, qui non ex uoluntate carnis, ſed ex Deo nati ſunt, exemplum Chriſti domini ſecuti, qui factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis;* 1. Pet. 2.

cis; ut parati ſimus omnia perpeti potius, quam uel minimum ab eius uoluntate diſcedere. Nec uero quiſquam eſt, qui huius ſtudio, & amore petitionis flagret ardentius, quam is, cui conceſſum ſit, ut ſummam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud uerißime dici intelligit, Seruire Deo, & illi obedire, regnare eſſe. Quicumque, inquit Dominus, fecerit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt; hoceſt, cum illo ſum omnibus amoris, & beneuolentiæ uinculis coniunctiſſimus. Nemo fere eſt ex uiris ſanctis, quin præcipuum huius petitionis munus a Deo uehementer poſtularit: ac præclara quidem omnes, ſed uaria perſæpe oratione uſi ſunt: in quibus mirificum & ſuauiſſimum Dauidem uidemus illud uarie

Pſal.118. *poſtulantem. modo enim inquit: Vtinam dirigantur uiæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. Interdum: Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum. Nonnumquam: Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniuſtitia. Huc pertinent illa: Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua. Iudicia tua doce me: da mihi intellectum, ut ſciam teſtimonia tua. Sæpe alijs uerbis eandem tractat, uerſatque ſentẽtiam. qui loci diligenter animaduertendi ſunt, & fidelibus explicandi; ut, quanta ſit in prima huius petitionis parte uis, & copia ſalutarium rerum, omnes intelligant. Secundo loco,*

cum

cum illud precamur, Fiat uoluntas tua; deteſtamur opera carnis: de quibus ſcribit Apoſtolus: Manifeſta ſunt autem opera carnis; quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. Ad Gal. 5. ad Rom. 8. *&, Si ſecundum carnem uixeritis, moriemini. petimusque ne ſinat Deus ea nos perficere, quæ ſenſus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas noſtra ſuaſerit, ſed ut noſtram uoluntatem ſua uoluntate moderetur. Alieni ſunt ab hac uoluntate uoluptuarij homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi ſunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu prauæ cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatum etiam eſſe dicant, qui, quodcumque optarit, conſequatur. Nos contra petimus a Deo, ut ait Apoſtolus, ne carnis curam faciamus in deſiderijs, ſed ut fiat uoluntas eius.* ad Rom. 13 *etſi non facile adducimur, ut precemur Deum, ut cupiditatibus noſtris non ſatisfaciat. habet enim difficultatẽ hæc animi inductio: quod ipſi quodam modo, id petentes, nos uidemur odiſſe: quod etiam ſtultitiæ tribuunt ij, qui toti hærent in corpore. ſed nos ſtultitiæ famam ſubeamus libenter Chriſti cauſa. cuius eſt illa ſententia: Si quis uult poſt me uenire, abneget ſemet ipſum,* Matth. 16. Luc. 9. *præſertim cum ſciamus, multo præſtare, id optare, quod rectum, iuſtumque ſit, quam illud aſſequi, quod a ratione, a uirtute, a Dei legibus ſit alienum. & certe deteriore loco is eſt, quicumque ad id peruenit, quod*

quod temere ac libidinis impulſu cupiebat, quam qui, optime quod optauit, non aſſequitur. quamquam non id modo petimus, ne concedatur nobis a Deo, quod ipſi noſtra ſponte cupimus; cum ſtudium noſtrum deprauatum eſſe conſtat; ſed ne id etiam detur, quod, ſuaſore, & impulſore Dæmone, ſimulato lucis angelo, tamquam bonum interdum poſtulamus. rectiſſimum illud Principis apoſtolorũ ſtudium uidebatur, pietatisque pleniſſimum, cum Dominum a conſilio proficiſcendi ad mortem auocare conabatur: & tamen eum, qui humanis ſenſibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantius in Dominum uidetur eo poſtulari potuiſſe, quod ſancti uiri Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magiſtrũ hoſpitio accipere noluiſſent, ab eo petierunt, uti iuberet ignem e cælo deſcendere, qui duros illos, & inhumanos abſumeret? At a Chriſto domino repre
Luc. 9. *henſi ſunt illis uerbis: Neſcitis, cuius ſpiritus eſtis: Filius enim hominis non uenit animas perdere, ſed ſaluare. Neque uero ſolum, cum, quod cupimus, malum eſt, aut mali ſpeciem habet, Deum precari debemus, ut fiat uoluntas eius, ſed etiam, cum re uera malum non eſt; ueluti cum uoluntas ſequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conſeruant, & reijciat, quæ ei contraria uideantur. Quocirca, cum in eum locum uentum eſt, ut aliquid petere uelimus huius generis: tum uero dicamus ex animo, Fiat uoluntas*

tas tua: imitemur illum ipſum, a quo ſalutem, & ſalutis diſciplinam accepimus; qui cum naturaliter inſito cruciatuum, & acerbiſſimæ mortis timore commoueretur, tamen in illo horrore ſummi doloris, ſuam ad Dei patris retulit uoluntatem: Non mea, inquit, uoluntas, ſed tua fiat. Sed mirabiliter deprauatum eſt hominum genus: qui cum uim etiam ſuæ attulerint cupiditati, eamque diuinæ uoluntati ſubiecerint, tamen ſine Dei auxilio, quo a malo protegimur, & in bonum dirigimur, peccata uitare non poſſunt. Ergo confugiendum eſt ad hanc precationem, & petendum a Deo, ut in nobis ipſe inſtituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad ſuam conformet uoluntatem. Precamur etiam, ut Dei uoluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo diuinum myſterium, abſconditum a ſæculis, & generationibus, notum ac peruulgatum ſit apud omnes. Formam præterea, & præſcriptionem huius obedientiæ poſtulamus, ut uidelicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo & ſeruant beati angeli, & colit reliquus cæleſtium animarum chorus; ut quemadmodum illi ſponte, & ſumma cum uoluptate obediunt diuino numini, ſic nos Dei uoluntati, quo modo ipſe maxime uult, libentiſſime pareamus. & uero in opera, & ſtudio, quod Deo nauamus, ſummum a nobis amorem Deus, & eximiam charitatem requirit; ut, etiam ſi

Luc. 22.

ſpe cœleſtium præmiorum totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa ſperemus, quod, ut in eam ſpem ingrederemur, placuit diuinæ maieſtati. Quare tota nitatur illo in Deum amore noſtra ſpes, qui mercedem amori noſtro propoſuit æternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui ſeruiant, ſed tamen pretij cauſa, quo amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil ſpectant, niſi illius bonitatem, atque uirtutem; cuius cogitatione, & admiratione ſe beatos arbitrantur, quod ei ſuum officium præſtare poſſint. & hanc habet ſententiam illa appoſitio, Sicut in cœlo, & in terra. Maxime enim nobis enitendum eſt, ut Deo ſimus obedientes, quemadmodum beatas mentes eſſe diximus. quorum laudes in illo ſummæ obedientiæ munere obeundo, eo pſalmo perſequitur Dauid:
Pſal. 102. *Benedicite Domino omnes uirtutes eius, miniſtri eius, qui facitis uoluntatem eius. Quod ſi quis, ſanctum Cyprianum ſecutus, ſic illa interpretatur, ut dicat, In cœlo, in bonis, & pijs; In terra, in malis, & impijs: nos uero etiam eius ſententiam comprobamus; ut pro cœlo ſpiritus, pro terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei uoluntati obediant. Gratiarum item actionem cõtinet hæc petitio. Veneramur enim eius ſanctiſſimam uoluntatem, & maximo perfuſi gaudio ſummis laudibus, & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certo ſciamus eum omnia bene*

feciſſe

feciſſe: cum enim conſtet, eſſe omnipotētem Deum; neceſſario ſequitur, ut omnia eius nutu facta eſſe intelligamus. cum uero etiam ipſum, ſicuti eſt, ſummum bonum eſſe affirmemus; nihil ex eius operibus non eſſe bonum, cum omnibus ipſe ſuā impertiuerit bonitatē, confitemur. Quod ſi in omnibus diuinam rationem non aſſequimur, in omnibus tamen, & ambigui cauſa neglecta, & reiecta omni hæſitatione, illud Apoſtoli profitemur, ininueſtigabiles eſſe uias eius. Sed ob id maxime etiam Dei uoluntatem colimus, quod ab eo cæleſti lumine dignati ſumus. Ereptos enim de poteſtate tenebrarum, tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ. Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis; redeundum eſt ad id, quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius pronunciatione petitionis eſſe demiſſo, & humili animo, reputantem ſecum eam, quæ in natura eſt inſita, cupiditatum uim, diuinæ uoluntati repugnantem, cogitantem ſe in eo officio uinci a naturis omnibus: de quibus ita ſcriptum eſt; Omnia ſeruiunt tibi: maximeque imbecillem eſſe, qui nullum opus Deo gratum non modo non perficere, ſed ne inſtituere quidem poſſit, niſi Dei adiumento ſubleuetur. Quoniam uero nihil magnificentius eſt, nihil præſtantius, quam, ut diximus, Deo ſeruire, & uitam ex eius lege, ac præceptis agere; quid optabilius eſſe poteſt homini Chriſtiano, quam ambulare in uiis Domini, quam nihil agitare

ad Rom. 11

Ad Coloſ. 1

Pſal. 118

animo, nihil actione ſuſcipere, quod a diuina uoluntate abhorreat? ut uero eam exercitationem capiat, & illud inſtitutum teneat diligentius, petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus, cum illi conſiliorum ſuorum rationem non retuliſſent ad Dei uoluntatem, omnia male ceciderunt. Moneantur poſtremo fideles, ut in ſimplici & abſoluta Dei uoluntate acquieſcant; ferat æquo animo condicionem ſuam, qui ſibi inferiori loco uidetur eſſe, quam eius dignitas poſtulet; ne deſerat ordinem ſuum, ſed in ea uocatione maneat, in qua uocatus eſt, & proprium iudicium ſubiiciat Dei uoluntati, qui nobis melius conſulit, quá ipſi optare poſſimus. ſi anguſtia rei familiaris, ſi corporis ualetudine, ſi perſecutionibus, ſi aliis moleſtijs, & angoribus premimur; certo ſtatuendum eſt, nihil horum ſine Dei uoluntate, quæ ſumma omnium ratio eſt, nobis accidere poſſe; ideoque non debere nos grauius commoueri, ſed inuicto animo ferre, ſemper illud in ore habentes, Domini uoluntas fiat: & illud beati Iob; Sicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. Iob 1.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.

Quarta petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ, & corporis ſubſidia proprie, ac nominatim poſtulamus, ad ſuperiores petitiones referuntur. habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio

catio Dominica, ut poſtulationem rerum diuinarum conſequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc uitam tuendam pertinent. nam ut ad Deum, tamquam ad ultimum finem, referuntur homines: ſic humanæ uitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur. quæ quidem ideo optanda, ac petenda ſunt; uel quod ita diuinus ordo poſtulat; uel quod illis adiumentis ad diuinorũ bonorum adeptionem indigemus, ut iis adminiculis propoſitum finẽ conſequamur, qui regno, & gloria cæleſtis patris, atque iis præceptis colendis, ſeruandisque continetur, quæ Dei uoluntas eſſe non ignoramus. quare omnem uim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiuſque gloriam referre debemus. Præſtabunt igitur ſuum officium Parochi fidelibus auditoribus, ut intelligant, in iјs petendis, quæ ad uſum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, eſſe intendendum animum, ac ſtudium noſtrum ad Dei præſcriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod ſcribit Apoſtolus; Quid oremus, ſicut oportet neſcimus; maxime peccatur his poſtulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda ſunt bona hæc, ut oportet; ne, perperam aliquid poſtulantes, reſponſum illud a Deo feramus; Neſcitis quid petatis. Erit autem certa iudicandi nota, quæ praua ſit, quæue recta petitio, conſilium, & propoſitum poſtulantis. Nam ſi quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona exiſtimet, & in illis, tamquam in optato fine, conquie-

ad Rom. 8.

Matth. 20.

ſcens, nihil præterea requirat; ſine dubio non orat, ſicut oportet. Non enim, inquit ſanctus Auguſtinus, petimus temporalia hæc tamquam bona noſtra, ſed tamquam neceſſaria noſtra. Apoſtolus 1.adCor.10 *etiam in epiſtola ad Corinthios docet, omnia, quæ ſpectant ad uſus uitæ neceſſarios, ad Dei gloriam referri oportere. Siue enim manducatis, inquit, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sed ut uideant fideles, quantam habeat hæc petitio neceſſitatem; commemorabunt Parochi, quanta ad uictum, & ad uitam colendam indigentia ſit externarum rerum. quod magis intelligent, ſi comparatio fiet eorum, quæ primo illi parenti noſtri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad uiuendum neceſſaria. nam etſi ille in ampliſſimo innocentiæ ſtatu, unde & ipſe, & eius culpa omnis poſteritas corruit, neceſſe habuiſſet adhibere cibum ad reficiendas uires: tamen inter illius, & noſtræ uitæ neceſſitates multum intereſt. non enim ei ueſtibus ad tegumentum corporis opus fuiſſet, non tecto ad perfugium, non armis ad defenſionem, non remedijs ad ualetudinem, non alijs multis, quorum ſubſidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus. ſatis ei fuiſſet ad immortalem uitam ille fructus, quem feliciſſima uitæ arbor nullo eius, aut poſterorum labore præbuiſſet. Neque uero futurus erat homo in tantis paradiſi delicijs otioſus, quem ad agendũ Deus in eo uoluptatis domicilio collocarat:*

locarat: uerum nulla ei opera moleſta, nullum officij munus non iucundum fuiſſet. tuliſſet ille perpetuo ſuauiſſimos fructus ex cultura felicium hortorum; nec eum umquam opera, aut ſpes fefelliſſet. At poſterorum proles non ſolum fructu priuata uitalis arboris, uerum etiam horribili illa ſententia condemnata eſt; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in ſudore uultus tui ueſceris pane tuo, donec reuertaris in terrã, de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerẽ reuerteris. Nobis igitur contra euenerũt omnia, atque illi, & poſteris contigiſſet, ſi Dei dicto audiens fuiſſet Adam. itaque uerſa ſunt omnia, & mutata in deterrimã partem: In quo illud grauiſſimum eſt, quod maximos ſumptus, ſummum laborem, ac ſudorem ſæpiſſime nullus fructus conſequitur; cum fruges datæ in deteriorem ſegetem, uel ſuccreſcenti agreſtium herbarum aſperitate opprimuntur, uel nimbis, uento, grandine, uredine, rubigine perculſæ, & proſtratæ intereunt; ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cæli, uel terræ calamitate recidat ad nihilum. quod accidit immanitate noſtrorum ſcelerum; a quibus auerſus Deus noſtris minime benedicit operibus; ſed horrenda manet ſententia, quam de nobis initio pronunciauit. Ergo Paſtores in huius loci tractationẽ incũbent; ut ſciat fidelis populus, ſua culpa homines in has anguſtias, &

Gen. 3.

miſerias incidere; ut intelligat deſudandum quidē, & elaborandum eſſe in parandis ijs, quæ ad uiuendum ſunt neceſſaria, ueruntamen, niſi laboribus noſtris benedixerit Deus, fallacem ſpem, & inanem fore omnem contentionem. 1. ad Cor. 3. *Nam neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus: Et;* Pſal. 126. *Niſi Dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt, qui ædificant eam. Docebunt igitur Parochi, eſſe res pene innumerabiles, quæ ſi nobis deſint, uel uitam amittimus, uel agimus inſuauem. Hac enim cognita rerum neceſſitate, naturæque imbecillitate, Chriſtianus populus cæleſtem Patrem adire cogetur, & ab eo terrena, & cæleſtia bona ſuppliciter petere. Imitabitur prodigum illum filium,* Luc. 15. *qui cum in regione longinqua cœpiſſet egere, nec eſſet, cum eſuriret, qui ei ſiliquas daret, aliquando ad ſe rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nuſquam niſi a patre eſſe expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentius ad orandū fidelis populus, ſi in cogitatione diuinæ benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuo patere filiorum uocibus. nam dum hortatur nos, ut panem petamus, ea ſe recte petentibus abunde largiturum pollicetur. docendo enim, quo modo petamus, hortatur; hortando, impellit; impellendo, ſpondet; ſpondendo, nos in ſpem certiſſimæ impetrationis inducit. Excitatis igitur, & inflammatis animis fidelis populi, ſequitur, ut, quid hac petitione poſtuletur, declarandum*

dum ſit: primum, qui ſit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur eſt, in diuinis litteris hoc panis nomine multa quidem ſignificari, ſed illa duo præcipue, primum quidquid in uictu, ceteriſque rebus, ad corpus, uitamque tuendam adhibemus, deinde, quidquid nobis ad ſpiritus, & animæ uitam, ac ſalutem Dei munere tributum eſt. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, uitæ ſubſidia, ſanctorum Patrum ita ſentiētium auctoritate. Quamobrem minime ſunt audiendi, qui dicunt, non licere Chriſtianis hominibus a Deo petere terrena huius uitæ bona: nam huic aduerſantur errori, præter conſentientem Patrum ſententiam, exempla permulta tum ueteris, tum noui teſtamenti. Iacob enim uouens, ſic orabat; Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in uia, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad ueſcendum, & ueſtimentum ad induendum; reuerſuſque fuero proſpere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, uocabitur domus Dei; cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Salomon etiam certum petebat huius uitæ ſubſidium, cum illud precabatur; Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue tantum uictui meo neceſſaria. Quid, quod Saluator humani generis illa iubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis uſum pertinere? Orate, inquit, ut non fiat fuga ueſtra in bieme, uel Sabbatho. Quid dicemus de ſancto Iacobo? cuius illa ſunt:

Gen. 28.

Prouer. 30.

Matth. 24.

Iacob. 5.

ſunt. Triſtatur aliquis ueſtrum? oret: æquo animo
ad Rom. 15 *eſt? pſallat. Quid de Apoſtolo? qui ſic cum Roma nis agebat: Obſecro uos fratres per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſancti ſpiritus, ut adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudæa. Quare, cum & diuinitus conceſſum ſit fidelibus, ut petant hæc ſubſidia rerum humanarum, & perfecta hæc a Chriſto domino tradita ſit orandi formula; ne illud quidem dubium relinquitur, unam ex ſeptem hanc eſſe petitionem. Petimus præterea panem quotidianum, ideſt uictui neceſſaria; ut panis nomine, quod ſatis ſit, & ueſtium ad tegendum, & cibi ad ueſcendum, ſiue panis is ſit, ſiue caro, ſiue piſcis, ſiue quodcumque aliud, intelligamus.*
4. Reg. 6. *uidemus enim uſum eſſe hoc loquendi modo Eliſeum, cum regem moneret, ut præberet panem militibus Aſſyrijs, quibus magna ciborum copia data*
Luc. 14. *eſt. Illud etiam de Chriſto domino ſcriptum ſcimus; Ingreſſus eſt in domum cuiuſdam principis Phariſæorum ſabbatho manducare panem. qua uoce, quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, ſignificari uidemus. Ad huius petitionis abſolutam ſignificationem præterea animaduertendum eſt, hoc panis uocabulo non abundantem, & exquiſitam ciborum, ac ueſtium copiam, ſed neceſſariam, ac ſimplicem intelligi debere: quemadmodum ſcripſit*
1. ad Tim. 6 *Apoſtolus; Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus: Et Salomon, ut diximus,*
Prouer. 30.

mus; Tribue tantum uictui meo neceſſaria. Huius quoque frugalitatis, & parſimoniæ illa uoce, quæ proxime ſequitur, admonemur. cum enim, Noſtrum, dicimus, panem illum ad neceſſitatem noſtram, non ad luxuriam petimus: non enim Noſtrum dicimus, quia eum nobis opera noſtra, ſine Deo, parare poſſimus: (eſt enim apud Dauidem; Omnia a te expectant, ut des illis eſcam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate: & alio loco; Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno) ſed quia neceſſarius eſt, & a parente omnium Deo, qui omnes ſua prouidentia alit animantes, nobis attributus. Ob eam quoque cauſam panis noſter appellatur, quod iure eſt a nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parandus. quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non noſtra ſunt, ſed aliena, ſæpiusque illorum calamitoſa eſt uel adeptio, uel poſſeſſio, uel certe iactura. contra uero honeſtis, ac laborioſis piorum hominum lucris, ex Prophetæ ſententia tranquillitas ineſt, & magna felicitas. Labores enim, inquit, manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Iam uero ijs, qui iuſto labore uictum quærunt, fructum ſuæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; Emittet Dominus benedictionem ſuper cellaria tua, & ſuper omnia opera manuum tuarum; benedicetque tibi. Neque ſolum petimus a

Pſal.103. Pſal.127. Deuter.28.

Deo nobis, ut illo uti liceat, quod noſtro ſudore, ac uirtute peperimus eius adiumento benignitatis: id enim uere dicitur noſtrum: ſed etiam bonam mentem poſtulamus, ut recte partis, recte item, ac prudenter uti poſſimus. QVOTIDIANVM. huic etiam uoci ſubiecta eſt ea notio frugalitatis, ac parſimoniæ, quam proxime diximus. non enim multiplicem, aut delicatú cibum poſtulamus, ſed eum, qui naturæ neceſſitati ſatisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui, faſtidio communis cibi, & potionis, conquiſitiſſima eſcarum, ac uinorum genera perſequuntur. Nec minus hac quotidiani uoce improbantur ij, quibus horrendas illas minas proponit Iſaias;
Iſa. 5. Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis uſque ad terminum loci: numquid habitabitis uos ſoli in medio terræ? Etenim eſt inexplebilis horum hominum cupiditas, de quibus il-
Eccle. 5. lud ſcriptum eſt a Salomone; Auarus non implebitur pecunia. ad quos dictum etiam illud pertinet
1. ad Tim. 6 Apoſtoli; Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli. Quotidianum præterea panem appellamus, quod ueſcimur eo ad reficiendum uitalem humorem, qui quotidie conſumitur ui naturalis caloris. Eſt denique illa huius ratio nominis, quod aſſidue petendus eſt, ut in hac conſuetudine amandi, & colendi Deum retineamur; nobiſque omnino perſuadeamus, id quod eſt, uitam, ac ſalutem noſtram ex Deo pendere. DA NOBIS. Quantam hæ duæ uoces materiam præ-

beant

beant ad cohortandum fideles, ut infinitam Dei potentiam pie, ſanctèque colant, & uenerentur, in cuius manu ſunt omnia, & ut nefariam illam Satanæ oſtentationem deteſtentur; Mihi tradita ſunt omnia, & cui uolo do illa; nemo non uidet: nam unius nutu Dei diſtributa cuncta, & conſeruantur, & augentur. Sed quæ diuitibus hæc eſt impoſita neceſſitas, dixerit quiſpiam, petendi quotidianum panem, cum rebus omnibus abundent? Hæc illis neceſſitas eſt orandi in hunc modum, non ut dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, ſed ne, quæ abunde illis adſunt, amittant. Quamobrem, ut ſcribit Apoſtolus, Hinc diſcant diuites non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo uiuo, qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum. Huius autem neceſſariæ petitionis hanc cauſam affert ſanctus Chryſoſtomus, non ſolum ut nobis ſuppetat cibus, ſed ut eum nobis ſuppeditet Domini manus, quæ, ſalubrem, atque adeo ſalutarem uim inſerens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori proſit, & corpus animæ ſeruiat. Sed quid eſt, quamobrem, DA NOBIS, numero multitudinis dicimus, non autem, mihi? Quia proprium illud eſt Chriſtianæ charitatis, non ut quiſque de ſe uno ſollicitus ſit, ſed ut præterea de proximo laboret, & in cura ſuæ utilitatis meminerit etiam aliorum. accedit eo, quod, quæ alicui munera diuinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, ut ſolus is ea poſſideat, uel in illis luxurioſe

Luc. 4.

1. ad Tim. 6

xurioſe uiuat, ſed ut cum alijs communicet, quæ neceſſitati ſuperfuerint: nam inquiunt ſancti Baſi-
Ambr. ex Baſilio Magno in ſermone 81. *lius, & Ambroſius: Eſurientium panis eſt, quem tu detines: nudorum indumentum eſt, quod tu recludis: miſerorum redemptio eſt, & abſolutio, pecunia, quam tu in terram defodis.* HODIE. *Admonet nos hæc uox cõmunis infirmitatis. quis enim eſt, qui, ſi minus ſua unius opera prouidere ſe poſſe ſperat in longinquũ tempus neceſſarios uitæ ſumptus, ſaltem in diem uictus ſubſidia paraturum non confidat? Sed ne huius quidem fiduciæ facultas nobis a Deo permittitur, qui nos ſingulorum etiam dierum cibum a ſe petere iuſſit. Quæ ſententia habet illam neceſſariam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione ſingulis utendum eſſe. Hæc de pane, qui ore perceptus, corpus alit, atque ſuſtentat, qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impio-*
Matth. 5. *rum, admirabili Dei bonitate, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos, omnibus impertitur. Reliquus eſt ſpiritualis panis; quem etiam hoc loco petimus. Quo ſignificantur omnia, quæcumque in hac uita ad ſpiritus, & animæ ſalutẽ, et incolumitatẽ requirũtur. ut.n.multiplex eſt cibus, quo corpus alitur, & ſuſtẽtatur: ſic nõ eſt unius generis eſca, quæ ſpiritus, et animæ uitam continet. nam & uerbũ Dei cibus eſt*
Prouer. 9. *animæ: ſapientia enim inquit; Venite, comedite panem meum; & bibite uinum, quod miſcui uobis.*

Huius

Huius autem uerbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere ſolet, cum grauius noſtris ſceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. ſic enim eſt apud Amos: Emittam famem in terram, non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi uerbum Domini. Vt autem illud eſt certum propinquæ mortis ſignum, cum non poſſint homines uel cibum ſumere, uel ſumptum retinere: ſic magnum eſt deſperatæ ſalutis argumentum, cum uel non quærunt uerbum Dei, uel, ſi adſit, non ſuſtinent; & illam impietatis uocem in Deum effundunt; Recede a nobis, ſcientiam uiarum tuarum nolumus. In hoc furore animi, & mentis cæcitate uerſantur illi, qui, neglectis ijs, qui legitime eis præſunt, catholicis, & Epiſcopis, & ſacerdotibus, & a ſancta Romana Eccleſia deſciſcentes, corruptoribus Dei uerbi hæreticis ſe in diſciplinam tradiderunt. Iam uero panis eſt Chriſtus dominus, animæ cibus: inquit enim ipſe de ſe; Ego ſum panis uiuus, qui de cælo deſcendi. Incredibile eſt, quanta uoluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis tum, cum maxime terrenis moleſtijs, & incommodis conflictantur. exemplo nobis eſt ſanctus ille chorus apoſtolorum, de quibus extat; Illi quidem ibant gaudentes a conſpectu concilij. Referti ſunt huiuſmodi exemplis libri de uita ſanctorum hominum; & de intimis his bonorum gaudijs ita loquitur Deus; Vincenti dabo manna abſconditum.

Amos 8. Iob. 21. Ioan. 6. Act. 5. Apocal. 2.

Præ-

Præcipue autem panis noſter eſt ipſe Chriſtus domi nus, qui in ſacramento Euchariſtiæ ſubſtantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis de-
Ioan 6. *dit nobis rediturus ad patré, de quo dixit: Qui man ducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem,*
Matth. 26. *in me manet, & ego in illo. Accipite, & mandu-*
1. ad Cor. 11 *cate, hoc eſt corpus meum. Ea petent Parochi, quæ ad fidelis populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo ſeparatim huius ſacramenti uis, ac ratio conti netur. Et uero dicitur hic panis noſter, quia fidelium modo hominum eſt, ideſt eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ ſacramento ſordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam, ſe Dei filios eſſe, diuinum ſacramentũ ſumunt, & colunt, quanta maxima poſſunt ſanctitate, ac ueneratione. Quotidianus uero quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio eſt, altera, quod in ſacris Chriſtianæ Eccleſiæ myſterijs quotidie & offertur Deo, & datur pie ſanctéque poſtulantibus; altera, quod quotidie ſumendus eſt, uel certe ita uiuendum, ut quotidie, quoad eius fie ri poſſit, digne ſumere queamus. Audiant, qui con tra ſentiunt, niſi longo interuallo ſalutaribus his epulis animæ ueſci non oportere; quid ſanctus dicat*
S. Ambr. in lib. 5. de Sacramẽ. ca. 4 *Ambroſius: Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumis? Sed in hac petitione ad illud præcipue cohortandi ſunt fideles, ut, cum recte & conſilium, & induſtriam ſuam poſuerint in comparan dis rebus uitæ neceſſariis, rei exitum Deo permittant,*

tant, ſuumque deſiderium ad eius referant uoluntatem, qui non dabit in æternum fluctuationem iuſto. Nam uel concedet Deus, quæ petuntur, & ita ſuum optatum conſequentur; uel non concedet; & id erit certiſſimum argumentum, nec ſalutare illud eſſe, nec utile, quod pijs a Deo negatur, cui magis curæ eſt de eorum ſalute, quam illis ipſis. Quem locum inſtruere poterunt, explicandis ijs rationibus, Parochi, quæ a ſancto Auguſtino in epiſtola ad Probam præclare colliguntur. Extremum illud erit in huius tractatione petitionis, ut meminerint diuites facultates ſuas, & copias Deo acceptũ referre, cogitentque ſe idcirco illis bonis eſſe cumulatos, ut illa diſtribuant indigentibus. In quam ſententiam conueniunt, quæ in prima epiſtola ad Timotheum ab Apoſtolo diſſeruntur: unde magnã uim Parochis petere licebit diuinorum præceptorũ ad hunc locum utiliter, ac ſalutariter illuſtrandum.

Pſal. 54. S. Auguſt. 1. ad Tim. 6.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Cum ita multa ſint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari ſapientia, ac bonitate coniunctam, ſignificent, ut, quocumque oculos, cogitationemq. conuerteris, certiſſima ſigna immenſæ poteſtatis, ac benignitatis occurrant; nihil profecto eſt, quod ſummum eius amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quam inexplicabile my-

ſterium Ieſu Chriſti paſſionis, unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum ſordes erupit; quo perfundi, & expiari, Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus, Dimitte nobis debita noſtra. Continet autem hæc petitio ſummam quandam eorum bonorum, quibus per Ieſum Chriſtum cumulatum eſt humanum genus. id enim
Iſa. 27. *docuit Iſaias: Dimittetur, inquit, iniquitas domui Iacob, & iſte omnis fructus, ut auferatur peccatum eius. quod Dauid etiam oſtendit, beatos prædicans eos, qui ſalutarem illum fructum perci-*
Pſal. 31. *pere potuerunt, his uerbis: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Quare eſt accurate, ac diligenter Paſtoribus huius poſtulationis animaduertenda, & exponenda ſententia, quam ad cæleſtem uitam conſequendam tantum ualere intelligimus. Ingredimur autem nouam precandi rationem. nam hactenus a Deo non ſolum æterna, & ſpiritualia bona, ſed caduca, & quæ ad hanc uitam pertinẽt, commoda petiuimus: nunc uero mala deprecamur & animæ, & corporis, & huius, & ſempiternæ uitæ. Sed quoniam ad impetrandum, quod poſtulamus, requiritur recta poſtulandi ratio; quo modo affectos eſſe oporteat eos, qui Deum hoc orare uelint, dicendum uidetur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primũ neceſſe eſſe, ut is, qui ad hoc petendum uelit accedere, ſuum ipſe peccatum agnoſcat; deinde, ut eius ſenſu, ac dolore commoueatur; tum, ut ſibi omnino perſuadeat,*
Deum

Deum in hac eſſe uoluntate, ut ijs, qui peccauerũt, ita, ut diximus, affectis, & comparatis, ignoſcat; ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa ueniæ deſperatio conſequatur, quæ olim Caim, & Iudæ animum occupauit; qui Deum Gen. 4. *modo uindicem, & ultorem, non etiam mitem, &* Matth. 27. *miſericordem, exiſtimarunt. Ergo in hac petitione ſic affecti ſimus, oportet, ut dolenter peccata noſtra recognoſcentes, ad Deum, tamquam ad parentem, non quaſi ad iudicem confugiamus; a quo, non ut ex iuſtitia nobiſcum agat, ſed ex miſericordia, poſtulemus. Facile autem adducemur, ut peccatum noſtrum agnoſcamus, ſi ipſum audierimus Deum nos in ſacris litteris huius rationis admonentem: eſt enim illud apud Dauidem: Omnes declina* Pſal. 13. 52. *uerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt, qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. In eandem ſen tentiam loquitur Salomon; Non eſt homo iuſtus* Eccle. 7. *in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Quo illud etiam pertinet; Quis poteſt dicere, mundum* Prouer. 20. *eſt cor meum, purus ſum a peccato? Quod idem a ſancto Ioanne, ad deterrendos homines ab arrogan tia, ſcriptum eſt; Si dixerimus, quoniam pecca-* 1. ad Ioan. 1 *tum non habemus; ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt. Et a Hieremia; Dixiſti, abſque pec* Hierem. 2. *cato, & innocens ego ſum: & propterea auertatur furor tuus a me: ecce ego iudicio contendam tecũ, eo quod dixeris, non peccaui. Quorũ ſententias*

omnium idem , qui eas illorum ore pertulerat, Chriſtus dominus hoc petitionis præſcripto confirmat, quo iubet nos delicta noſtra confiteri. id enim ſecus interpretari prohibuit auctoritas Mileuitani Concilij in hunc modum: Placuit, ut, quicumque uerba ipſa Dominicæ orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, ita uult a ſanctis dici, ut humiliter, non ueraciter hoc dicatur; anathema ſit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, ſed ipſi Domino mentientem, qui labijs ſibi dicit dimitti uelle, & corde dicit, quæ ſibi dimittantur debita, non habere? Verum in neceſſaria recognitione peccatorum nō eſt ſatis, illa leuiter recordari. nam, ut acerba nobis ſit ea memoria, ut cor pungat, animum ſtimulet, et dolorem inurat, neceſſe eſt. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non ſolum facinorum, ac flagitiorum ſuorum meminerint fideles auditores, ſed ut moleſte, dolenterque meminerint; ut, cum angantur intimis ſenſibus, conferant ſe ad patrem Deum, a quo, ut inhærentes euellat ſcelerum aculeos, ſuppliciter petant. Nec uero ſolum erratorum turpitudinem ſtudebunt ſubijcere oculis fidelis populi, uerum etiam indignitatem, ac ſordes hominum, qui, cum nihil ſimus, niſi putida caro, niſi ſumma fœditas, incomprehenſibilem illam Dei maieſtatem, & inexplicabilem præſtantiam, incredibilem in modum audeamus offendere, præſertim a quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximiſque beneficijs

Mileuit. Concil.

ficijs aucti ſimus: ut quid? ut abalienati a patre Deo, qui ſummum bonum eſt, turpiſſima peccati mercede, Diabolo nos addicamus in miſerrimam ſeruitutem. neque enim dici poteſt, quam crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui, repulſo ſuaui iugo Dei, ruptoque charitatis amabiliſſimo nodo, quo parenti Deo ſpiritus noſter adſtringitur, ad hoſtem acerrimum deſciuerunt; qui eo nomine princeps, & rector mundi, & princeps tenebrarum, & rex ſuper uniuerſos filios ſuperbiæ, dicitur in diuinis litteris. Ioan 14. Ad Eph. 6. Iob 41 *In eos autem, qui Dæmonis tyrannide opprimuntur, uere conuenit illa uox Iſaiæ; Domine Deus noſter, poſſederunt nos domini abſque te.* Iſa. 26. *Hæc ſi nos minus mouent rupta fœdera charitatis, moueant certe calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. uiolatur enim ſanctitas animæ, quam Chriſto deſponſam eſſe ſcimus. profanum fit illud idem templum Domini, quod qui contaminant, in eos dicit Apoſtolus; Si quis autem templum Dei uiolauerit, diſperdet illum Deus.* 1. ad Cor. 3. *Innumerabilia ſunt mala, quæ peccatum inuebit in hominem: quam pene infinitam peſtem Dauid his uerbis expreſſit; Non eſt ſanitas in carne mea, a facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis, a facie peccatorum meorum.* Pſal. 37 *Nimirum norat hanc plagæ uim, cum nullam ſui partem peſtifero peccato intactam fateretur. peruaſerat enim in oſſa peccati uirus, ideſt, rationem, & uoluntatem, quæ maxime ſolidæ ſunt animæ partes, infecerat. hanc late*

patentem peſtem indicant ſacræ litteræ, cum peccatores, claudos, ſurdos, mutos, cæcos, & omnibus membris captos appellant. Sed præter dolorẽ, quem ex peccatorum quaſi ſcelere ſentiebat, magis etiam angebatur Dauid ex ira Dei, quam in ſe propter peccatum cõmotam intelligebat. Bellum.n. eſt ſceleratis cum Deo, quorum ſceleribus incredi-
ad Rom. 2. *biliter offenditur: inquit enim Apoſtolus: Ira, & indignatio, tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum. nam etſi tranſierit actio peccati, tamen peccatum macula & reatu permanet; cui ſemper imminens ira Dei illud inſequitur, tamquam umbra corpus. Cum igitur Dauid his uulneraretur aculeis, ad petendam delictorum ueniam excitabatur: cuius & exemplum doloris, & doctrinæ rationem, ex quinquageſimo eius pſalmo depromptam, proponent Parochi fidelibus auditoribus, ut Prophetæ imitatione & ad doloris ſenſum, ideſt ad ueram pænitentiam, & ad ueniæ ſpem erudiri poſſint. Quantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolere diſcamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio, qui cum Iſraelem ad pænitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum ſenſum perciperet, quæ*
Hier. 2. *peccatum conſequuntur: Vide enim, inquit, quia malum, & amarum eſt, reliquiſſe te dominum Deum tuum, & non eſſe timorem mei apud te, dicit dominus Deus exercituum. Qui carent neceſſario hoc recognitionis, ac doloris ſenſu, ij apud pro-*

phetas, Iſaiam, Ezechielem, & Zachariam, cor du- Iſa.46.
rum, lapideum, & adamantinum habere dicun- Ezech: 36.
tur. ſunt enim, inſtar lapidis, nullo dolore molliti, Zach.7.
nullum uitæ, ideſt ſalutaris recognitionis ſenſum
habentes. Sed ne peccatorum grauitate deterritus,
ſe populus ueniam impetrare poſſe deſperet; ipſum
ad ſpem uocare Parochi debebunt his rationibus;
quod & Eccleſiæ Chriſtus dominus poteſtatem de-
dit remittendi peccata, quemadmodum ſacroſancti
Symboli articulo declaratur, & hac petitione do-
cuit, quanta eſſet Dei bonitas, ac liberalitas in ge-
nus humanum. niſi enim promptus eſſet, ac para-
tus Deus ad condonandum peccata pœnitentibus,
numquam nobis hanc precandi formulam præſcri-
pſiſſet; Dimitte nobis debita noſtra. Quamobrem
illud fixum in animis tenere debemus, fore, ut is
paternam miſericordiam nobis impertiat, qui ipſam
his precibus iuſſit expoſcere. nam omnino ſub hac
petitione, illa eſt ſubiecta ſententia, ſic eſſe in nos
affectum Deum, ut uere pœnitentibus libenter
ignoſcat. Eſt enim Deus is, in quem, abiecta obe-
dientia, peccamus; cuius ordinem ſapientiæ per-
turbamus; quantum eſt ſitum in nobis, quem of-
fendimus; quem factis, dictisque uiolamus. Ve-
rum idem eſt ille beneficentiſſimus parens, qui,
cum poſſit omnia condonare, non modo ſe id uel-
le declarauit, ſed etiam impulit homines, ut a
ſe ueniam peterent, &, quibus uerbis id face-
rent, docuit. Quare nemini dubium eſſe poteſt,

quin, illo auctore, in noſtra poteſtate ſit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hæc teſtificatio propenſæ ad ignoſcendum diuinæ uoluntatis fidem auget, ſpem alit, charitatem inflammat; operæpretium eſt, ornare hunc locum nonnullis diuinis teſtimonijs, & hominum exemplis; quibus maximorum ſcelerũ pœnitentibus Deus ueniam conceſſerit. quam ſententiam quoniam perſecuti ſumus, quantum res ferebat, in proœmio huius precationis, & in ea Symboli parte, quæ eſt de remittendis peccatis; inde aſſument Parochi, quæ ad hunc locum inſtruendum pertinere uidebuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus: tum uero eodem utantur inſtituto, quo in ceteris petitionibus utendum duximus; ut intelligant fideles, quid hic, Debita, ſignificent; ne forte decepti ambiguo, aliud ab eo, quam quod petendum ſit, poſtulent. Primum autem ſcire oportet, minime petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente noſtra, quem omnino Deo debemus, & cuius debiti ſolutio eſt ad ſalutem neceſſaria. Neque uero, quia, debiti nomine, etiam obedientia, cultus, ueneratio, & cetera huius generis officia continentur, poſtulamus, ut non amplius ea debeamus, ſed precamur, ut liberet a peccatis: Luc. 11. *ſic enim S. Lucas eſt interpretatus: qui peccata pro debitis poſuit, ob eam cauſam, quod illis cõmittendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propoſiti, quas uel ſatisfaciendo, uel patiendo pendi-*

pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Chriſtus dominus locutus eſt ore Prophetæ; Quæ non rapui, tunc exoluebam. Qua Dei uerbi ſententia licet intelligere, non ſolum nos debitores eſſe, ſed etiam non eſſe ſoluendo; cum peccator per ſe ſatisfacere nullo modo poſſit. Quare confugiendum nobis eſt ad Dei miſericordiam: cui quia par iuſtitia reſpondet, cuius eſt retinentiſſimus Deus, utendum erit deprecatione, & patrocinio paſſionis domini noſtri Ieſu Chriſti; ſine qua nemo umquam ueniam delictorum impetrauit; a qua omnis & ſatisfaciendi uis, & ratio tamquam ex fonte profluxit. nam pretium illud in cruce a Chriſto domino perſolutum, & nobiſcum per ſacramenta, re, uel ſtudio, ac deſiderio adhibita, communicatum, tanti eſt, ut nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione poſtulamus, ut peccata noſtra remittantur. Quo loco non id modo pro leuibus erratis, & facillimis ad impetrandam ueniam, ſed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur. quæ precatio in ſcelerum grauitate pondus non habebit, niſi id a pænitentiæ ſacramento, re, uel certe deſiderio ſuſcepto, ut iam dictum eſt, aſſumpſerit. Dicimus autem, Debita noſtra, longe aliter, atque, Panem noſtrum, antea diximus. noſter enim ille eſt panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata noſtra ſunt, quia illorum culpa reſidet in nobis: nam noſtra uoluntate ſuſcipiũtur; quæ peccati uim non haberent, niſi eſſent uoluntaria. Nos igitur, Pſal. 68.

eam

eam culpam ſuſtinentes, & confitentes, ad expiandum peccata neceſſariam Dei clementiam imploramus. In quo non utimur excuſatione cuiuſquã, nec cauſam in quemquam transferimus, ut primi
Gen. 3. *homines Adam, & Eua fecerunt; ipſi nos iudicamus, illam, ſi ſapimus, Prophetæ precationem adhibentes,*
Pſal. 140. *Non declines cor meum in uerba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Nec uero dicimus, dimitte mihi, ſed nobis; quod fraterna neceſſitudo, & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, a nobis ſingulis poſtulat, ut de communi proximorum ſalute ſolliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem, a Chriſto domino traditum, deinceps ab Eccleſia Dei acceptum, perpetuoque ſeruatum, ipſi & maxime tenuerunt Apoſtoli, &, ut ceteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis ſtudij, & cupiditatis in deprecando pro ſalute proximorum, habemus in utroque teſtamento, ſanctorum Moſis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter ſic Deum preca-*
Exod. 32. *batur; Aut dimitte eis hanc noxam, aut, ſi non facis, dele me de libro tuo: alter in hunc modum;*
ad Rom. 9. *Optabam ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis.*

SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Illud, Sicut, dupliciter intelligi poteſt: nam & ſimilitudinis uim habet, cum uidelicet a Deo petimus,

mus, ut, quemadmodum nos iniurias, & contumelias remittamus ijs, a quibus læſi ſumus, ſic ipſe nobis peccata condonet. eſt præterea conditionis nota: in quam ſententiam Chriſtus dominus eam formulam interpretatur: Si enim dimiſeritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater ueſter cæleſtis delicta ueſtra; ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Verum habet uterque ſenſus eandem ignoſcendi neceſſitatem: ut, ſi uolumus Deum nobis ueniam concedere delictorum, parcamus illis ipſis neceſſe ſit, a quibus iniuriam accepimus. ſic enim Deus obliuionem iniuriarum, mutuumque ſtudium, & amorem requirit a nobis, ut eorum, qui in gratiam non ſunt reconciliati, dona, ac ſacrificia reiiciat, & aſpernetur. Eſt etiam naturæ lege ſancitum, ut tales nos alijs præbeamus, quales eos in nos eſſe cupimus: uere ut impudentiſſimus ille ſit, qui poſtulet a Deo, ut ſui ſceleris pœnam prætermittat, cum ipſe in proximum animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoſcendum eſſe debent ij, quibus impoſitæ ſunt iniuriæ; cum & urgeantur hac precandi formula; & apud ſanctum Lucam id iubeat Deus; Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum; & ſi pænitentiam egerit, dimitte illi; & ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, pænitet me, dimitte illi. Et in euãgelio ſancti Matthæi ſit: Diligite inimicos ueſtros: & Matth. 6. Luc. 17. Matth. 5.

Apoſto-

ad Rom.11. Prouer.25. *Apoſtolus, & ante eum Salomon ſcripſerit; Si eſu rierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitit, potum da*
Mar.11. *illi: & ſic apud ſanctum Marcum euangeliſtam; Cum ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquẽ; ut et pater ueſter, qui in cœlis eſt, dimittat uobis peccata ueſtra. Sed quoniam, deprauatæ naturæ uitio, nihil ægrius ſit ab homine, quam ut inferenti condonet iniurias; omnem conferant Parochi animi, & ingenij uim, ad commutandos, & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem, & miſericordiam, Chriſtiano homini neceſſariam. Commorentur in tractatione diuinorum oraculorum; in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoſcendum. Prædicent id, quod ueriſſimũ eſt, magno eſſe argumento hominibus, eos eſſe Dei filios, ſi facile remittant iniurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, ſimilitudo quædam cum parente Deo, qui ſibi inimiciſſimum, & infeſtiſſimum genus hominum, filij ſui morte ab æterno exitio redemptũ, reconciliauit. Sit autem huius cohortationis, & præcepti clauſula illud imperiũ Chriſti domini, quod recuſare non poſſumus ſine ſummo dedecore, &*
Matth.5. *pernicie; Orate pro perſequentibus, & calumniantibus uos, ut ſitis filij patris ueſtri, qui in cœlis eſt. Verum hoc loco non uulgaris Paſtorum prudentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac neceſſitate præcepti, ſalutem deſperet. Sunt enim, qui, cum ſe debere intelligant conte-*

rere iniurias obliuione uoluntaria, & eos diligere, qui læſerunt, id cupiunt, & pro uiribus faciunt, ſed uniuerſam memoriam iniuriarum ſibi exhauriri non poſſe ſentiunt. nam reſident in animo quædam reliquiæ ſimultatis: quamobrem magnis agitantur conſcientiæ fluctibus, uerentes, ne, parum ſimpliciter, & candide poſitis inimicitijs, Dei iuſſo non obediant. Hic igitur Paſtores contraria ſtudia carnis, & ſpiritus explicabunt, quod illius ſenſus ſit ad uindicationem procliuis, huius ratio propenſa ad ignoſcendum, hinc inter ipſos perpetuam turbam, ac rixam exiſtere: quare ſaluti minime diffidendum eſſe demonſtrabunt, reclamitantibus, & aduerſantibus rationi, corruptæ naturæ appetitionibus, modo ſpiritus perſtet in officio & uoluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi. Quod autem aliqui fortaſſe fuerint, qui, cum nondum animum inducere poſſint, obliti iniurias, ament inimicos, propterea deterriti ea, quã diximus, condicione huius petitionis, Dominica precatione non utantur; duas has rationes afferent Parochi, quibus exitioſum hunc errorem illis eripiant. Nam quiuis unus e fidelium numero preces has facit totius Eccleſiæ nomine; in qua pios eſſe aliquot neceſſe eſt, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur, debita remiſerunt. Accedit eo, quod id a Deo petentes, una etiam petimus, quidquid ad illud impetrandũ in eam petitionem a nobis neceſſario conferendum eſt. petimus enim & ueniam

pecca-

peccatorum, & donum ueræ pænitentiæ: petimus facultatem intimi doloris: poſtulamus, ut a peccatis abhorrere, & illa ſacerdoti uere ac pie confiteri poſſimus. Itaque cum neceſſe etiam nobis ſit parcere ijs, qui damnum, aut malum aliquod dederint, cum, ut nobis Deus ignoſcat, precamur, ſimul oramus, ut facultatem largiatur reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi ſunt ab ea opinione, qui inani, & prauo illo timore commouentur, ne ſibi Deum reddant offenſiorem hac precatione; contraque etiam cohortandi ad frequentem precationis uſum, quo a parente Deo poſtulent, ut ſibi det eam mentem, ut ijs, qui læſerint, ignoſcant, & inimicos diligant. Sed, ut precatio omnino fructuoſa ſit; primum hæc in ea eſt cura, meditatioque adhibenda, nos Deo ſupplices eſſe, & ab eo ueniam petere, quæ non datur, niſi pænitenti: itaque nos ea charitate, & pietate præditos eſſe oportere, quæ pænitentibus conueniat; conuenire autem maxime ijs, ſubiecta quaſi oculis propria flagitia, atque facinora lacrymis expiare. Cum hac cogitatione coniungenda eſt cautio in poſterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occaſio peccandi, quæque nobis anſam dare poſſint ad offendendum parentem Deũ.

Pſal. 50. *In his curis uerſabatur Dauid, cum diceret; Et peccatum meum contra me eſt ſemper. Et alio loco;*

Pſal. 6. *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum; lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Proponat ſibi præterea unusquisque ardentiſſimum orandi ſtudium*

dium

dium eorum, qui a Deo precibus impetrauerunt ueniam delictorum, ut publicani illius, qui longe conſiſtens præ pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tantum pulſabat pectus, eam habens oratioñe, Deus propitius eſto mihi peccatori: Tum illius peccatricis mulieris, quæ Chriſto domino, retro ſtans, rigatos a ſe eius pedes, capillis etiam abſterſos oſculabatur: Petri denique Principis apoſtolorum, qui egreſſus foras, fleuit amare. Deinde cogitandum eſt, quo infirmiores ſunt homines, & ad morbos animi, quæ ſunt peccata, propenſiores, eo pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere. ſunt autem ægrotæ animæ remedia, pœnitentia, & Euchariſtia. Hæc igitur ſæpiſſime adhibeat fidelis populus: deinde eleemoſyna, quemadmodum tradunt diuinæ litteræ, medicina eſt accommodata ſanandis animæ uulneribus. quare, qui pie hac prece uti cupiunt, pro uiribus benigne faciant egentibus: quantam enim uim habeat ad delēdas ſcelerum maculas, teſtis eſt in Tobia angelus Domini ſanctus Raphael, cuius eſt illa uox; Eleemoſyna a morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam, & uitam æternam. Teſtis eſt Daniel, qui Nabuchodonoſor regem ſic admonebat; Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. Optima autem largitio, & impertiendæ miſericordiæ ratio, eſt obliuio iniuriarum, & bona uoluntas erga eos, qui rem, uel exiſtimationem, uel corpus tuum, tuo-

Luc. 18.
Luc. 7.
Matth. 27.
Tob. 12.
Dan. 4.

tuorumue uiolarint. Quicumque igitur cupit in ſe eſſe maxime miſericordem Deum, is ipſi Deo ſuas donet inimicitias, remittatque omnem offenſionem, & pro hoſtibus libentiſſime deprecetur, omnem captans occaſionem de illis ipſis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum eſt, cum homicidij locum tractauimus, eo reijcimus Parochos. qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil iniuſtius eſſe, aut fingi poſſe, quam eum, qui cum hominibus durus ſit, ut nemini ſe det ad lenitatem, idem poſtulet, ut in ſe ſit mitis, & benignus Deus.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.

Non dubium eſt, quin filij Dei poſt impetratam delictorum ueniam, cum incenſi ſtudio adhibendi Deo cultum, & uenerationem, cæleſte regnum exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent a paterna eius uoluntate, ac prouidentia, tum eo magis humani generis hoſtis omnes aduerſus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnentur ſic, ut uerendum ſit, ne, labefactata, & mutata ſententia, rurſum in uitia delabantur, longeque deteriores euadant, quam antea fuerint. De quibus illud
2.Pet. 2. *Principis apoſtolorum iure dici poſſit; Melius erat illis, non cognoſcere uiam iuſtitiæ, quam, poſt agnitionem, retrorſum conuerti ab eo, quod illis tradi-*

traditum eſt, ſancto mandato. Quare nobis a Chriſto domino datum eſt huius petitionis præceptum, ut quotidie nos Deo commendemus, eiusque patriã curam, & præſidium imploremus, minime dubitantes fore, ut, ſi deſeramur diuino patrocinio, aceſſerrimi hoſtis laqueis irretiti teneamur. Neque uero ſolum in hac orandi regula iuſſit a Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, ſed in illa etiam oratione, quam ad ſacros apoſtolos habuit ſub ipſum mortis tempus, cum quidem ipſos mundos eſſe dixiſſet, eos huius officij his uerbis admonuit; Orate, ut non intretis in tentationem. Quæ iterum a Chriſto domino adhibita admonitio magnum diligẽtiæ onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem huius uſum precationis, ut, cũ tanta hominibus ab hoſte Diabolo in ſingulas horas pericula huius generis intendantur, a Deo, qui ſolus illa propulſare poteſt, petant illud aſſidue, Ne nos inducas in tentationem. Intelliget autem fidelis populus, quantopere egeat diuini huius adiumẽti, ſi ſuæ imbecillitatis, inſcitiæque meminerit; ſi recordabitur illam Chriſti domini ſententiam, Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma; ſi ei uenerit in mentem, quam graues ſint, & exitiales hominum caſus, impellente dæmone, niſi ſuſtineantur dexteræ cæleſtis auxilio. Quod illuſtrius eſſe poſſit humanæ infirmitatis exemplum, quam ſacer ille chorus apoſtolorum, qui magno antea animo cum eſſent, primo quoque obiecto terrore, reli-

Ioan. 13.
Matth. 26.
Matth. 26.

Matth. 26. *cto Saluatore, diffugerunt? etſi illuſtrius etiam eſt illud Principis apoſtolorum, qui in tanta profeſſione ſingularis & fortitudinis, & amoris in Christum dominum, cum paulo ante, ſibi bene fidens, ita di-*
Matth. 26. *xiſſet; Si oportuerit me mori tecum, non te negabo: ſtatim unius uoce mulierculæ perterritus, ſe dominum non noſſe, iureiurando affirmauit. nimirum illi in ſumma ſpiritus alacritate non reſpondebant uires. Quod ſi uiri ſanctiſſimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, grauiter peccauerunt: quid non timendum eſt ceteris, qui ab eorum ſanctitate abſunt longiſſime? Quare proponat fideli populo Parochus prælia, ac pericula, in quibus aſſidue uerſamur, dum anima eſt in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, & Satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis poſſit, quotusquiſque eſt, qui magno ſuo malo non experiri cogatur? Quis non his laceſſitur ſtimulis? quis hos non ſentit aculeos? quis ſubiectis non uritur ardentibus facibus? & quidem tam uarij ſunt ictus, tam diuerſæ petitiones, ut difficillimum ſit grauem aliquam plagam non accipere. Ac, præter hos inimicos, qui habitant, & uiuunt nobiſcũ, ſunt præterea illi hoſtes acerrimi, de quibus ſcriptũ*
Ad Eph. 6. *eſt; Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus Principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus & im-*

preſ-

preſſiones dæmonum; qui & aperte nos petunt, & per cuniculos influunt in animas noſtras, uix ut ab illis cauere poſſimus. Illos & principes appellat Apoſtolus propter naturæ excellentiam: (nam natura hominibus, & ceteris, quæ ſub ſenſum cadunt, creatis rebus antecellunt) & poteſtates uocat, quod non ſolum naturæ ui, ſed poteſtate etiam ſuperant: et rectores nominat mundi tenebrarum: non enim clarum, & illuſtrem mundum regunt, ideſt bonos, & pios, ſed obſcurum, & caliginoſum, nempe eos, qui flagitioſæ, & facinoroſæ uitæ ſordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo delectantur. Nuncupat etiam dæmones ſpiritualia nequitiæ: eſt enim & carnis, & ſpiritus nequitia. Carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, & uoluptates, quæ percipiuntur ſenſibus. Spiritualia nequitiæ ſunt mala ſtudia, & prauæ cupiditates, quæ ad ſuperiorem pertinent animæ partem; quæ tanto peiores ſunt, quam reliquæ, quanto mens ipſa, & ratio altior eſt, atque præſtantior. Quæ Satanæ nequitia quia maxime ſpectat illuc, ut cæleſti nos hereditate priuet; propterea dixit Apoſtolus, In cæleſtibus. ex quo licet intelligere, magnas eſſe hoſtium uires, inuictum animum, immane in nos, & infinitum odium: bellum etiam perpetuum eos gerere nobiſcum, ut nulla pax eſſe cum illis, nullæ indutiæ fieri poſſint. Quantum uero audeant, declarat Satanæ apud Prophetam uox,

Ad Eph. 6.

Iſa. 14.

In cælum conſcendã: aggreſſus eſt primos homines in paradiſo: adortus eſt Prophetas: appetiuit apoſtolos, ut, quemadmodum loquitur apud Euãgeliſtam
Luc. 22. *Dominus, Cribraret eos ſicut triticum: ne ipſum quidem Chriſti domini os erubuit. itaque eius inexplebilem cupiditatem, & immenſam diligentiam*
1. Pet. 5. *ſanctus Petrus expreſſit, cum dixit; Aduerſarius ueſter Diabolus, tamquam leo rugiens, circuit, quærens, quem deuoret. Quamquam non unus modo tentat homines Satan, ſed gregatim interdum dæmones in ſingulos impetum faciunt: quod ille cõ*
Marc. 5. *feſſus eſt dæmon, qui rogatus a Chriſto domino,*
Luc. 8. *quod ſibi nomen eſſet, reſpondit; legio mihi nomen eſt; nempe dæmonum multitudo, quæ miſerum il-*
Matth. 12. *lum diuexarat. & de alio ſcriptum eſt; Aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrãtes habitant ibi. Multi ſunt, qui, quod impulſus, atque impetus dæmonum in ſe minime ſentiunt, totam rem falſam eſſe arbitrantur; quos ipſos a dæmonibus non oppugnari mirum non eſt, quibus ſe ſponte dediderunt. non eſt in illis pietas, non charitas, non uirtus illa Chriſtiano homine digna: quare fit, ut toti ſint in poteſtate Diaboli; nec ullis tentationibus opus eſt ad eos euertendos, in quorum iam animis, ipſis libentibus, commoratur. At uero, qui ſe Deo dicauerunt, in terris cæleſtem uitam agentes, ij maxime omnium Satanæ incurſibus petuntur, hos acerbiſſime odit, his in ſingula tempo ris momenta ſtruit inſidias. plena eſt hiſtoria diuinarum*

narum litterarum ſanctorum hominum; quos præſenti etiam animo ſtantes, uel ui, uel fraude peruertit. Adam, Dauid, Solomon, aliíque, quos enumerare difficile ſit, experti ſunt dæmonum uiolentos impetus, & callidam aſtutiam, cui reſiſti non poſſit conſilio, aut hominum uiribus. Quis igitur ſe ſuo præſidio ſatis tutum exiſtimet? Itaque pie, caſteque petendum a Deo eſt, ne nos tentari ſinat ſupra id, quod poſſumus, ſed faciat etiam cum tentatione prouentum, ut poſſimus ſuſtinere. Verum hic fideles confirmandi ſunt, ſi qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione dæmonum uim perhorreſcunt, ut ipſi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum confugiant. non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia, in capitali odio noſtri generis, nec quantum, nec quam diu uult, tentare nos, aut uexare poteſt, ſed omnis eius poteſtas Dei nutu, & permiſſu gubernatur. notiſſimũ eſt exemplum Iob: de quo niſi Diabolo dixiſſet Deus; Ecce uniuerſa, quæ habet, in manu tua ſunt; nihil eius Satanas attigiſſet: contra uero niſi addidiſſet Dominus, Tantum in eum ne extendas manum tuam; uno Diaboli ictu cum filijs ipſe, facultatibusque concidiſſet. Ita autem alligata eſt dæmonum uis, ut ne in porcos quidem illos, de quibus ſcribunt euangeliſtæ, non permittente Deo inuadere potuiſſet. Sed ad intelligendam huius petitionis uim dicendum eſt, quid hic tentatio ſignificet, quid item, induci in tentationem. Eſt autem, tentare,

1. ad Cor. 10.

Iob. 1.

Marc. 5. Matth. 8. Luc. 8.

periculum facere de eo, qui tẽtetur, ut ab ipſo, quod cupimus, elicientes, uerum exprimamus. qui tentandi modus in Deum minime cadit. quid enim eſt,
Ad Heb. 4. *quod neſciat Deus? Omnia enim, inquit, nuda, & aperta ſunt oculis eius. Eſt alterum tentãdi genus, cum, longius progrediendo, aliud quæri ſolet in bonam, uel in malam partem: in bonam, cum ea re tentatur alicuius uirtus; ut, illa perſpecta, & cognita, is commodis, & honoribus augeatur, eiusq. exemplum ceteris imitandum proponatur, ac deni que omnes ob id ipſum ad Dei laudes excitentur. quæ tentandi ratio ſola conuenit in Deum. huius*
Deuter. 13. *exemplum tentationis eſt illud in Deuteron. Tentat uos dominus Deus ueſter, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non. Quo modo etiam tentare dicitur ſuos Deus, cum inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit, quod probandæ eorum patientiæ cauſa facit, & ut alijs documentum*
Gen. 22. *ſint Chriſtiani officij. In hanc partem legimus Abraham eſſe tentatum, ut filium immolaret. quo facto, fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum ſingulare ad memoriam hominum ſempiternam. In*
Tob. 12. *eandem ſententiam dictum eſt de Tobia; Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, ut tentatio probaret te. In malam partem tentantur homines, cum ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium Diaboli officium eſt. is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque præcipites.*
Matth. 4. *quamobrem Tentator in diuinis litteris appellatur.*

tur. In iis uero tentationibus modo intimos nobis admouens ſtimulos, animæ affectiones, & commotiones adhibet adminiſtras; modo nos exagitans extrinſecus, externis rebus utitur, uel proſperis ad efferendos, uel ad frangendos aduerſis; nonnumquam habet emiſſarios, & excurſores perditos homines, in primisque hæreticos, qui ſedentes in cathedra peſtilentiæ, malarum doctrinarum mortifera ſemina diſpergunt, ut illos, qui nullum delectum, aut diſcrimen habent uirtutis, & uitiorum, homines per ſe procliues ad malum, nutantes, ac præcipitantes impellant. Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus ſuccumbimus. In ducimur uero in tentationem dupliciter, primum, cum de ſtatu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem a Deo hoc modo in tentationem inducitur. quia nemini eſt peccati auctor Deus, immo uero odit omnes, qui operantur iniquitatem. Sic uero etiam Pſal.5. *eſt apud ſanctum Iacobum: Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur: Deus enim* Iacob 1. *intentator malorum eſt. Deinde dicitur nos in tentationem iducere is, qui etſi non tentat ipſe, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cum poſſit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus ſuperemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos, & pios tentari quidem ſinit, ueruntamen ſua gratia ſuſtentatos non deſerit. Nec uero non interdum iuſto, & oc-*

culto Dei iudicio, noſtris id ſceleribus poſtulantibus, nobis ipſi relicti, concidimus. Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum eius beneficijs, quæ nobis ad ſalutem dedit, abutimur ad per-
Luc.15. *niciem, & patris ſubſtantiam, ut prodigus ille filius, diſſipamus, uiuendo luxurioſe, noſtris cupiditatibus obſequentes. Quamobrem id dicere poſ-*
ad Rom.7. *ſumus, quod de lege dixit Apoſtolus; Inuentum eſt mihi, mandatum, quod erat ad uitam, hoc eſſe ad mortem. Opportunum rei exemplum eſt Hieroſolyma, teſte Ezechiele; quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, ut eius ore Prophetæ*
Ezech.16. *diceret Deus; Perfecta eras in decore meo, quem poſueram ſuper te: & tamen illa ciuitas diuinis cumulata bonis, tantum abeſt, ut optime de ſe merito, ac merenti Deo gratiam habens, cæleſtibus beneficijs ad beatitudinem conſequendam, cuius gratia ea acceperat, uteretur, ut, ingratiſſima in parentem Deum, abiecta ſpe, cogitatione cæleſtium fructuum, tantum præſenti abundantia luxurioſe, ac perdite frueretur. quod Ezechiel eodem capite pluribus uerbis perſecutus eſt. Quare ſunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam ſibi ab eo diuinitus uberem materiam recte factorum, ad uitia, illo permittente, conuertunt. Sed oportet hûc diuinæ ſcripturæ morê diligêter attendere, quæ Dei permiſſionê ijs interdum uerbis ſignificat, quæ proprie ſi accipiantur, tamquam actionem in Deo ſignificant:*
Exod.47. *nam in Exodo ſic eſt: Indurabo cor Pharaonis, &*

apud

apud Iſaiam: Excæca cor populi huius: & ad Ro- Iſa. 6.
manos ſcribit Apoſtolus: Tradidit illos Deus in paſ- ad Rom. 1.
ſiones ignominiæ, & in reprobum ſenſum. Quibus in locis, alijsque ſimilibus, non id omnino eſſe actum a Deo, ſed permiſſum, intelligendum eſt. His poſitis, non erit difficile ſcire, quid in hac precationis parte poſtulemus. Nec uero petimus, ne omnino tentemur. Eſt enim hominum uita, tentatio ſuper terram. Eſt autem ea res utilis, & fructuoſa hominum generi. nam in tentationibus nos ipſos, ideſt uires noſtras, cognoſcimus: quamobrem etiam humiliamur ſub potenti manu Dei, uiriliterque decertantes, expectamus immarceſcibilem coronam gloriæ. Nam & qui certat in ago-
ne, non coronatur, niſi legitime certauerit; &, 2. ad Tim. 2
ut inquit ſanctus Iacobus, Beatus uir, qui ſuffert Iacobi 1.
tentationem; quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Quod ſi urgemur nonnumquam hoſtium tentationibus; magnæ nobis erit leuationi illa cogitatio, habere nos adiutorem pontificem, qui poſſit
compati infirmitatibus noſtris, tentatum ipſum per Ad Heb. 4.
omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino præſidio deſerti, tentationibus uel decepti aſſentiamur, uel cedamus afflicti; ut præſto ſit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ uires, in malis recreet, ac reficiat. Quare & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus, & nominatim, cum ſingulis affligimur, ad precatio-

nem

nem confugere oportet. quod a Dauide factum legimus pene in unoquoque tentationũ genere: nam
Pſal. 118. *in mendacio ſic precabatur: Ne auferas de ore meo uerbum ueritatis uſquequaque. in auaritia ad hũc modum; Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam.* Pſal. 118. *In rebus uero inanibus huius uitæ, & illecebris cupiditatum, hac prece utebatur:*
Pſal. 118. *Auerte oculos meos, ne uideant uanitatem. Ergo poſtulamus, ne morem geramus cupiditatibus, ne ue defatigemur in tentationibus ſuſtinendis, ne declinemus de uia Domini, ut tam in rebus incommodis, quam in proſperis, æquitatem animi, conſtantiamque ſeruemus, & nullam noſtri partem*
ad Rom. 16 *Deus ſua tutela uacuam relinquat. Petimus denique, ut Satanam conterat ſub pedibus noſtris. Reliquum eſt, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maxime cogitare, & meditari oporteat. in qua erit illa optima ratio, ſi, quanta ſit hominum infirmitas, intelligentes, uiribus noſtris diffidemus, & omni ſpe noſtræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, uel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præſertim cogitantes, quam multos hac ſpe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus.*
Gen. 39. 41. *An non Ioſeph undique circumdatum ardentibus inſanæ mulieris facibus, e ſummo ereptum periculo, ad gloriam extulit? non Suſannam, a Satanæ miniſtris obſeſſam, tum, cum nihil propius eſſet,*

quam ut nefarijs ſententiis interficeretur, ſeruauit incolumem? neque mirum: erat enim, inquit, cor eius fiduciam habens in Domino. Inſignis eſt laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit. Plurima ſunt huius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam ſpem fiduciamque cohortari debebit: Cogitent etiam fideles, quem in hoſtium tentationibus ducem habeant, nempe Chriſtum dominum, qui uictoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipſe Diabolum. eſt is ille fortior, qui ſuperueniens fortem ſuperauit armatum; quem & armis nudauit, & ſpolijs. De eius uictoria, quam de mundo reportauit, eſt apud ſanctum Ioannem; Confidite, ego uici mundum. & in Apocalypſi dicitur ipſe leo uincens, & exiſſe uincens, ut uinceret: quia in uictoria ſuis etiam cultoribus facultatem uincendi dedit. Eſt Apoſtoli ad Hebræos epiſtola plena uictorijs ſanctorum hominum, qui per fidem deuicerunt regna, obturauerunt ora leonum: & quæ ſequuntur. Ex his uero, quæ ſic acta legimus, eas uictorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis, & externis dæmonum prælijs homines fide, ſpe, & charitate præſtantes: quæ tam multæ ſunt, tamq. inſignes, ut, ſi ſub aſpectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil glorioſius: de quorum hoſtium clade his uerbis ſcripſit ſanctus Ioannes: Scribo uobis, iuuenes, quoniam

Dan. 13.
Luc. 11.
Ioan. 16.
Apocal. 5. 6
ad Heb. 11.

niam fortes eſtis, & uerbum Dei manet in uobis, & uiciſtis malignum. Vincitur autem Satanas nõ otio, ſomno, uino, comeſſatione, libidine, ſed oratione, labore, uigilia, abſtinentia, continẽtia, caſtitate.
Matth. 26. *Vigilate, & orate, inquit, ut iam diximus; ut non intretis in tentationem. Qui ijs armis ad illam pugnam utuntur, in fugam conuertunt aduerſarios:*
Iacob 4. *qui enim reſiſtũt Diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen ſanctorum hominum uictorijs, quas diximus, nemo ſibi placeat, nemo ſe efferat inſolentius, ut ſe ſuis uiribus hoſtiles dæmonum tentationes, impetusq. ſuſtinere poſſe confidat. non eſt hoc naturæ noſtræ, non humanæ imbecillitatis. Hæ uires, quibus proſternimus Satanæ ſatellites, dantur a Deo; qui*
1. Reg. 2. *ponit, ut arcum æreum, brachia noſtra; cuius beneficio arcus fortiũ ſuperatus eſt, & infirmi accin-*
Pſal. 17 *cti ſunt robore; qui dat nobis protectionem ſalutis; cuius nos dextera ſuſcipit; qui docet manus noſtras ad præliũ, & digitos noſtros ad bellũ: ut uni Deo pro uictoria ſint agendæ, & habendæ gratiæ, quo uno & auctore, & adiutore uincere poſſumus.*
1. ad Cor. 15 *quod fecit Apoſtolus: inquit enim: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum. Eundem auctorẽ uictoriæ prædi-*
Apocal. 12 *cat cæleſtis illa uox in Apocalypſi: Facta eſt ſalus, & uirtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius; quia proiectus eſt accuſator fratrũ noſtrorum, & ipſi uicerunt eum propter ſanguinem agni. Teſtatur idem liber, Chriſti domini, partã ex*

mundo

mundo, carneque, uictoriam eo loco; Hi cum agno pugnabunt, et agnus uincet illos. Hæc de cauſa, & de modo uincendi. Quibus expoſitis, proponent fideli populo Parochi a Deo paratas coronas, & conſtitutam uictoribus ſempiternam præmiorum amplitudinem. quorum ex eadem Apocalypſi diuina proferent teſtimonia; Qui uicerit, non lædetur a morte ſecunda. & alio loco; Qui uicerit, ſic ueſtietur ueſtimentis albis, & non delebo nomen eius de libro uitæ. &, Confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. & paulo poſt Deus ipſe ac Dominus noſter ita loquitur ad Ioannem: Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tum inquit: Qui uicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut & ego uici, & ſedi cum patre meo in throno eius. Denique cum ſanctorum gloriã, et perpetuam illam bonorũ uim, quibus in cælo fruentur, expoſuiſſet, adiunxit; Qui uicerit, poſſidebit hæc.

Apocal.17. Apocal.2.3 Apocal.3. Apocal.21.

SED, LIBERA NOS A MALO.

Poſtrema hæc petitio eſt inſtar omniũ, qua Dei filius diuinam hanc orationem concluſit; cuius etiã uim, & pondus oſtendens, ea uſus eſt orandi clauſula, cum e uita migraturus, Deum patrem pro hominum ſalute deprecaretur: Rogo, enim inquit, ut ſerues eos a malo. Ergo hac precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo cõfirmauit, quaſi quadam epitome ſummatim com-

Ioan.17.

plexus eſt uim, & rationem ceterarum petitionum. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetrauerimus, nihil, auctore ſancto Cypriano, remanet, quod ultra adhuc debeat poſtulari: cum ſemel protectionem Dei aduerſus malum petamus: qua impetrata, contra omnia, quæ Diabolus & mundus operantur, ſecuri ſtamus, & tuti. Quare, cum tanti ſit hæc petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda ſummam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quod illa uitationem culpæ, hac pœnæ liberationem poſtulamus. Quare non iam monendus eſt fidelis populus, quantopere & laboret ex incommodis & calamitatibus, & cæleſtis egeat adiumenti. nam quot & quantis miſerijs propoſita ſit hominum uita, præterquam quod & ſacri, & profani ſcriptores hoc argumentum ſunt copioſiſſime perſecuti, nemo fere eſt, quin intelligat & ſuo & alieno periculo. perſuaſum enim eſt omnibus, quod exemplum patientiæ Iob memoriæ prodidit, Homo natus de muliere, breui
Iob 14. uiuens tempore, repletur multis miſerijs, qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & numquam in eodem ſtatu permanet. Nec uero ullum præterire diem, qui propria aliqua moleſtia, aut incommodo notari non
Matth. 6. poſſit, teſtis eſt illa Chriſti domini uox, Sufficit diei malitia ſua. Etſi condicionem humanæ uitæ declarat ipſius Domini monitum illud, quo

crucem

crucem quotidie ſumi, ſeque docuit ſequi oportere. Vt igitur quiſque ſentit, quam laborioſa ſit Luc. 9.
& periculoſa hæc uiuendi ratio, ita facile perſuadebitur fideli populo malorum liberationem a Deo implorandam eſſe, præſertim cum nulla re magis ad orandum adducantur homines, quam cupiditate, & ſpe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendeant. Eſt enim hæc inſita ratio in animis hominum, ut in malis ſtatim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re il- Pſal. 82.
lud ſcriptum; Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Sed ſi illud fere ſua ſponte faciunt homines, ut in periculis & calamitatibus inuocent Deum; certe, quo modo id recte facere poſſint, ab ijs, quorum fidei ac prudentiæ commiſſa eſt eorum ſalus, maxime docendi ſunt. Non enim deſunt qui contra Chriſti domini iuſſum præpoſtero utantur ordine precationis. nam qui iuſſit nos ad ſe confugere in die tribulationis, idem Pſal. 49.
orationis ordinem nobis præſcripſit: uoluit enim ut prius quam precaremur ut nos liberaret a malo, peteremus uti nomen Dei ſanctificaretur, & adueniret regnum eius, & reliqua poſtularemus, quibus quaſi gradibus quibuſdam in hunc locum peruenitur. ſed quidam, ſi caput, ſi latus, ſi pes condoluit, ſi rei familiaris iacturam faciunt, ſi minæ, ſi pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, peſtilentia, omiſſis medijs dominicæ precationis gradibus tantum petunt

ut ex illis eripiantur malis. at huic conſuetudini repugnat Chriſti domini iuſſum: Quærite primum
Matth.6. *regnum Dei. Itaque qui recte preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulſionem, id referunt ad Dei gloriam. ſic Da-*
Pſal.6. *uid illi precationi; Domine ne in furore tuo arguas me; ſubiecit rationem, qua ſe Dei gloriæ cupidiſſimum oſtendit: inquit enim: Quia non eſt in morte, qui memor ſit tui; in Inferno autem quis confitebitur tibi? Et idem, cum oraret Deum, ſibi ut mi-*
Pſal.50. *ſericordiam impertiret, ſubiungit illud: Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad hanc orandi ſalutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi ſunt fideles auditores, & ſimul docendi, quantum interſit inter infideliũ, & Chriſtianorum hominum preces. Petunt uehementer illi etiã a Deo, ut poſſint ex morbis, uulneribusq. conualeſcere, ſibi ut ex urgentibus, uel imminentibus malis euadere liceat; ſed tamen illius præcipuam ſpem liberationis ponunt in remedijs, natura, uel hominum induſtria comparatis: quin etiam ſibi datum a quouis medicamentum, etiam ſi cantionibus, ſi ueneficijs, ſi dæmonum opera confictum ſit, ſine ulla religione adhibent, modo aliqua ualetudinis ſpes oſtendatur. Longe alia eſt ratio Chriſtianorum: qui in morbis, & in omnibus aduerſis rebus habent ſummum perfugium, & præſidium ſalutis Deum; unum illum omnis auctorem boni, & liberatorem ſuum agnoſcũt, ac uenerantur; reme-*

dijs uero quæ ineſt ad ſanandum uis, inſitam a Deo eſſe pro certo habent, tantumque illa ægrotis prodeſſe exiſtimant, quantum ipſe uoluerit Deus. eſt enim a Deo data hominum generi medicina, qua morbos ſanaret. Hinc eſt illa Eccleſiaſtici uox; Altiſſimus creauit de terra medicinam, & uir prudens non abhorrebit illam. Itaque qui Ieſu Chriſto nomen dederunt, non in illis remedijs ſummã ſpem reponunt recuperandæ ualetudinis, ſed ipſi medicinæ auctori Deo maxime confidunt. Quare etiam in diuinis litteris reprehenduntur ij, qui, medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: immo uero, qui uitam agunt ex diuinis legibus, abſtinent omnibus remedijs, quæcumque ad curationem a Deo non adhibita eſſe conſtet. quod ſi etiam eorum uſu medicamentorum illis ſit explorata ſpes ſanitatis, tamen ab ijs, ut cantionibus & dæmonum artificijs, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant: ea enim re iuſſit nos beneficentiſſimus parens liberationem malorum poſtulare, ut in eo ipſo, quod iuſſit, ſpem etiam impetrationis haberemus. multa ſunt in ſacris litteris huius rei exempla, ut qui minus rationibus adducuntur ad bene ſperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur. Abraham, Iacob, Loth; Ioſeph, Dauid ſunt in oculis, locupletiſſimi teſtes diuinæ benignitatis. ſacræ noui teſtamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis diſcriminibus erepti ſunt piæ pondere precationis, ut res

Eccle. 38.

2. Paral. 16.

 exemplo-

exemplorum commemoratione non egeat. una igitur illa Prophetæ ſententia contenti erimus, quæ
Pſal. 33. *uel infirmiſſimum quemque confirmare poteſt. Clamauerunt enim, inquit, iuſti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Sequitur huius uis & ratio petitionis, ut fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco, ut a malis omnibus liberemur. ſunt enim quædam, quæ communiter mala putantur; quæ tamẽ ſunt illis fructuoſa, qui patiuntur, ut ille ſtimulus,*
2. ad Cor. 12 *qui Apoſtolo erat adhibitus, ut Dei gratia adiuuãte uirtus in infirmitate perficeretur. hæc, ſi cognita ſit eorum uis, ſumma uoluptate pios afficiunt: tantum abeſt, ut a Deo petant, ut auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre poſſunt, reliqua minime, modo aliquis inde ſalutaris fructus exiſtat. Omnino igitur huic uoci ea ſubiecta uis eſt, ut a peccato liberati, a tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur; ut tuti ſimus ab aqua, ab igne, a fulgure; ne grando noceat frugibus; ne annonæ caritate, ſeditionibus, bello laboremus: petimus a Deo, ut morbos, peſtem, uaſtitatem arceat, uincula, carcerem, exilium, proditiones, inſidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maxime terreri, ac premi ſolet hominum uita; omnes denique flagitiorum et facinorum cauſas auertat. neque hæc ſolum, quæ omnium conſenſione mala ſunt, deprecamur: ſed illa*

etiam

etiam, quæ pene omnes bona confitentur, diuitias, honores, ualetudinem, robur, hanc ipſam uitam, petimus, inquam, ne ad malum & ad animæ noſtræ exitium hæc conuertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina; ne in nos iram Dei concitemus; ne, quæ impios manent, ſupplicia ſubeamus; ne igne purgatorij torqueamur; a quo ut alij liberentur, pie & ſanCte precamur. hanc petitionem & in Miſſa, & in Litaniis ſic interpretatur Eccleſia, nos uidelicet ea præterita, præſentia, futura mala deprecari. Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit a malis: nam impendentes prohibet calamitates: quo modo legimus magnum illum Iacob eſſe liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichiamitarum cædes: extat enim illud, Terror Dei inuaſit omnes Gen. 35 *per circuitum ciuitates, & non ſunt auſi perſequi recedentes. Et quidem beati omnes, qui cum Chriſto domino in cælis regnant, omnibus malis Dei ope liberati ſunt. nos autem, qui in hac peregrinatione uerſamur, ab omnibus incommodis ſolutos eſſe minime uult, ſed eripit a quibuſdam. etſi ſunt inſtar liberationis malorũ omnium ea ſolatia, quæ dat interdum Deus iis, qui rebus premuntur aduerſis. His ſe conſolabatur Propheta, cum illa dicebat; Secundum multitudinem dolorum meorum* Pſal. 93. *in corde meo cõſolationes tuæ lætificauerunt animã meam. Præterea a malis homines liberat Deus, cũ illos inſummũ diſcrimen adductos integros ſeruat,*

& incolumes: quod & pueris illis in ardentem for
Dan. 3. nacem coniectis, & Danieli contigiſſe legimus,
Dan. 6. quem leones nihil læſerunt, quemadmodum neque
Dan. 3. pueros flamma uiolauit. Malus uero etiam ex ſententia
ſanctorum Baſilij magni, Chryſoſtomi, & Auguſtini præcipue dicitur dæmon, quod hominum culpæ, ideſt ſceleris, & peccati auctor fuit: quo etiam miniſtro utitur Deus in repetendis pœnis aſceleratis & facinoroſis: dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati cauſa patiuntur. in quam ſententiam loquuntur diuinæ litteræ illis
Amos 3. Iſa. 45. uérbis; Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit? item, Ego dominus, & non eſt alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Malus quoque dicitur dæmon ob eam cauſam, quod, etſi nihil eum læſerimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos inſectatur odio. quod ſi nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non poteſt, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, et quacumque poteſt ratione diuexandi. quamobrem Deum precamur, ut nos a malo liberare uelit. Dicimus autem a malo, non a malis, ob id, quod mala, quæ in nos a proximis proficiſcuntur, illi aſſignamus, tamquam auctori, & impulſori. quo minus etiam proximis iraſci debemus; quin odium & iracundiam in ipſum Satanam conuertere oportet, a quo homines ad inferendam iniuriam impelluntur. Itaque ſi te aliqua re læſerit proximus,

mus, cum preces facis parenti Deo, pete, ut non modo te liberet a malo, ideſt ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs; ſed illum ipſum eripiat proximum ex Diaboli manu, cuius impulſu homines in fraudem inducuntur. Illud deniqueſciendum eſt, ſi in precibus & uotis non liberamur a malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, ut toleranter ea patiamur. Quare minime nos indignari, aut dolere par eſt, quod preces noſtras non audiat Deus; ſed omnia ad eius nutum ac uoluntatem referre oportet, exiſtimantes id utile, id eſſe ſalutare, quod, Deo placet, ut ita ſit, non autem id, quod ſecus nobis uideatur. Poſtremo docendi ſunt pij auditores, dum in hoc uitæ curriculo uerſamur, eos ad omne incommodorum & calamitatum genus non ſolum æquo, ſed etiam gaudenti animo ferendum paratos eſſe debere. Omnes enim, inquit, qui pie 2. ad Tim. 3
uolunt uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Act. 14.
Item; Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Rurſum; Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Non enim æquum eſt, ſeruum maiorem eſſe domino ſuo: ſicuti turpe eſt, e ſententia S. Bernardi, membra eſſe delicata ſub ſpinoſo capite. Præclarum illud eſt exemplum Vriæ propoſitum ad imitandum, qui, adhortante Dauide, domi ut ſe contineret, inquit: Arca Dei, & Iſrael, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum Luc. 24. 2. Reg. 11.

meam? His inſtructi rationibus, ac meditationibus ſi ad orandum ueniemus, illud aſſequemur, ut, ſi minus undique cincti, malisque circundati, quemadmodũ tres illi pueri intacti ab igne, ſic nos inuiolati ſeruemur; certe, ut Machabei, caſus aduerſos conſtanter ac fortiter feramus. In contumelijs, et cru-
Act. 5. *ciatibus ſacros imitabimur Apoſtolos, qui cæſi uerberibus, uehementer lætabantur, quod digni habiti eſſent qui pro Chriſto Ieſu contumelias paterentur. ſic nos ita comparati canemus illa ſumma animi uo-*
Pſal. 118. *luptate; Principes perſecuti ſunt me gratis, et a uerbis tuis formidauit cor meum: lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.*

A M E N.

Hanc uocem, ſicuti eſt, ſignaculum orationis Do-
S.Hieron. *minicæ appellat ſanctus Hieronymus in Commentarijs in Matthæum. Quare ut admonuimus antea fideles de præparatione, quæ adhibenda ſit prius quam aggrediantur ad diuinam precationem; ſic nunc faciẽdum duximus, ut clauſulæ ac finis ipſius precationis cauſam, rationemque cognoſcant. Non enim pluris eſt diuinas preces diligenter ordiri, quam religioſe abſoluere. ſciat igitur fidelis populus multos eſſe, & eos uberes fructus, quos ex Dominicæ orationis fine percipimus: ſed omnium uberrimus ac lætiſſimus fructus eſt eorum impetratio, quæ poſtulauimus: de quo ſupra ſatis dictum eſt. Non ſolum autem conſequimur poſtrema hac parte precationis, ut noſtræ preces*

audiantur, ſed quædam etiam maiora ac præcla-
riora, quam ut uerbis explicari poſſint. nam cum
orando homines cum Deo colloquantur, ut ſanctus
Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo oran-
ti diuina maieſtas propior, quam ceteris; quem
præterea ſingularibus ornat muneribus: ut qui pie
Deum orant, quodam modo cum iis, qui ad ignem
accedunt, comparari poſſint: qui ſi algēt, caleſcunt;
ſi calent, æſtuant: ſic illi aſſiſtentes ad Deum pro
modo pietatis, ac fidei ardentiores euadunt: inflam-
matur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens il-
luſtratur admirabilem in modum, omnino cumulā-
tur diuinis muneribus. eſt enim illud proditum ſan-
ctis litteris; Præueniſti eum in benedictionibus dul- Pſal.20
cedinis. Exemplo eſt omnibus magnus ille Moſes, Exod.34
qui a Dei congreſſu & colloquio digrediens diuino
quodam fulgore collucebat ſic, ut Iſraelitæ eius ocu- 2. ad Cor.3
los, & os intueri non poſſent. Omnino qui uehe-
menti illo ſtudio preces faciunt, Dei benignitate ac
maieſtate admirabiliter perfruūtur. Mane aſtabo, Pſal.5
inquit Propheta, & uidebo, quoniam non Deus uo-
lens iniquitatem tu es. hæc quo magis noſcunt ho-
mines, eo Deum uehementiori cultu ac pietate uene-
rantur; eo etiam ſentiunt iucundius, quam ſuauis
ſit Dominus, et quam uere beati ſint omnes, qui ſpe-
rant in eo; tum uero clariſſima illa luce circumfuſi,
quanta ſit eorum humilitas, quanta ſit Dei maie-
ſtas, conſiderant. eſt enim illa ſancti Auguſtini 3.Aug.
regula: Nouerim me. Itaque fit, ut ſuis uiribus

diffidentes, totos ſe committant Dei benignitati, minime dubitantes, quin is ipſos paterna illa ſua, & admirabili charitate complexus, abundanter ijs omnia ſuppeditet, quæ ſint ad uitam, & ſalutem neceſſaria; hinc ſe ad agendas Deo gratias conuertant, quantas animo maximas capere poſſunt, quātas oratione complecti: quod magnum Dauidem feciſſe legimus: qui cum ita precationem inſtituiſſet; Saluum me fac ex omnibus perſequentibus me; ſic
Pſal. 7 *eam abſoluit; Confitebor Domino ſecundum iuſtitiam eius, & pſallam nomini Domini altiſſimi. Sūt eiuſmodi ſanctorū preces innumerabiles, quarum exordium eſt timoris plenum, clauſula ſpei bonæ lætitiæque referta: ſed mirabile eſt, quam eo ingene re eniteant Dauidis ipſius precationes. nam cum*
Pſal. 3. *metu perturbatus ſic orare eſſet exorſus, Multi inſurgunt aduerſum me, multi dicunt animæ meæ, non eſt ſalus ipſi in Deo eius: confirmatus aliquando, gaudioque perfuſus, ſubiunxit paulo poſt, Non timebo millia populi circumſtantis me. alio etiam pſalmo, ſuam cum deploraſſet miſeriam, ad extremum Deo confiſus, incredibiliter lætatur ſpe ſempiternæ beatitudinis;*
Pſal. 4. *In pace, in id ipſum, inquit, dormiam & re-*
Pſal. 6. *quieſcam. Quid illa? Domine ne in furore tuo guas me, neque in ira tua corripias me; quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixiſſe credendum eſt? contra, quæ deinceps ſequuntur, quam fidenti ac lætanti animo? Diſcedite a*

me,

me, inquit, omnes, qui operamini iniquitatem; quoniam exaudiuit Dominus uocem fletus mei. Cum uero Saulis iram, furoremque pertimeſceret, quam humiliter ac demiſſe Dei opem implorabat: Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in uirtute tua iudica me. & tamen hilare ac fidenter in eodem pſalmo ſubiecit; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Quare qui ſe confert ad ſacras preces fide, ſpeque munitus, parentem adeat Deum, ut ſe id conſequi poſſe, quod ei opus ſit, nullo modo diffidat. Sunt autem in extremo hoc diuinæ precationis uerbo, AMEN, *multa quaſi ſemina quædam earum rationum, cogitationumque, quas diximus. & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa uox in ore Saluatoris, ut ſpiritui ſancto placuerit, ut in Eccleſia Dei retineretur. cui uoci illa quodá modo ſubiecta ſententia eſt: Scito tuas auditas eſſe preces. habet enim uim reſpondentis, & illum, qui precibus, quod uelit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc ſententiam perpetua Eccleſiæ Dei conſuetudo comprobauit, quæ in ſacrificio Miſſæ, cum pronunciatur oratio Dominica, non rei ſacræ miniſtris, quorum partes ſunt illa dicere, Sed libera nos a malo, attribuit hanc uocem* AMEN, *ſed ipſi ſacerdoti, accommodatam, reſeruauit; qui cum Dei & hominum ſit interpres: Deum exoratum eſſe populo reſpondet. Nec tamen hic ritus communis eſt omnium precationú, quippe cú in ceteris miniſtrorum*

Pſal. 53.

niſtrorū ſit munus reſpondēdi, Amen; ſed proprius Dominicæ orationis. nam in alijs precibus conſenſum modo, deſideriumque ſignificat, in hac reſponſio eſt, Deum orantis poſtulationi conſenſiſſe. Ac uarie quidem a multis eſt interpretatum hoc uerbum, Amen. Septuaginta interpretes uerterunt, fiat: alij reddiderunt, uere: Aquila, fideliter, conuertit. ſed parui refert, hoc, an illo modo ſit redditum; modo habere intelligamus eam uim, quā diximus, confirmantis ſacerdotis conceſſum id eſſe quod petebatur. cuius ſententiæ teſtis eſt Apoſtolus in epiſtola ad
2. ad Cor. 1 *Corinthios. Quotquot enim, inquit, promiſſiones Dei ſunt, in illo eſt, ideo & per ipſum Amen Deo, ad gloriam noſtram. Eſt etiam hæc nobis accommodata uox, in qua ineſt confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam ſacris precibus: fit enim ſæpe, ut in precatione diſtracti homines uarijs cogitationibus, alio traducātur: immo uero ſummo ſtudio petimus hac ipſa uoce, ut omnia fiant, ideſt concedantur, quæ antea petiimus; uel potius intelligentes nos iam impetraſſe omnia, ac ſentiētes præſentem uim diuini auxilij, illud una cum Propheta*
Pſal. 53. *canimus; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Nec eſt, quod quiſquam dubitet, quin & nomine filij ſui, et uerbo, quo ſæpiſſime is uſus eſt, moueatur Deus, qui ſemper, ut ait*
Ad Heb. 5 *Apoſtolus, exauditus eſt pro ſua reuerentia.*

35. 10. cum : tum. 65. 22. in : delendum. 88. 19. liberi : libri. 90. 1. Ego : Ergo. 110. 3. die : dic. 113. 23. altiſſimi : altiſſimo. 123. 16. habitabit : habitat. 132. 6. uiuificabitur : uiuificatur. 144. 24. nomine : nemine. 159. 12. iudicet : indicet. 174. 12. apte : apti. 174. 17. propterea : præterea. 176. 21. Sabbatho magni : Sabbatho magno. 178. 4. profitentur : profitemur. 181. 6 egrediens : egredientes. 183. 12. propter : præter. 187. 3. teſtatur : teſtantur. 190. 10. baptizari : baptizare. 211. 20. quod : quam. 152. 16. corpus ita : corpus & ſanguinem ita. 263. 9. conſeruauit : cõſecrauit. 281. 22. collocatis : collatis. 293. 7. illius: illas. 293. 18. rei : &c. 293. 24. conſideremus : confideremus. 311. 1. peccata : peccatum. 311. 3. illorum : illius. 340. 2. retribuat : tribuat. 344. 19. pareat : parcat. 346. 7. Quare : quam rem. 351. 21. ipſis : ipſius. 357. 13. ea : eam. 449. 28. debeat : debeant.

Corrigenda in margine.

Pag. 6. 2. ad Cor. 2 : 1. ad Cor. 2. 2. ad. Cor. 2 : 2. ad. Cor. 4. 16. Exod. 32 : Exod. 33. 50. Exod. Ezech. 77. ad Rom. 5. ad Rom. 6. 118. ad Hebr. 3. ad Hebr. 13. 153. 1. ad Tim. 2. 1. ad Tim. 3. 188. 1. Pet 5. 1. Pet. 1. 195. Mar. 9. Mar. 10. ibidem, ad Coloſ. 2. 201. ad Rom. 8. ad Rom. 6. 204. Ioan. 23. Ioan. 13. 207. 2. ad Tim. 3. 2. ad Tim. 4. 208. 2. ad. Phil. 3. delendum. 210. ad Rom. 5. ad Rom. 6. 215. Io. 8. Io. 9. 224. Pſ. 64. Pſ. 44. 242. Ioan. 23. Io. 13. 269. Sap. 26. Sap. 16. 270. Ioan. 11. Io. 6. 280. Mar. 24. Mar. 14. 281. Pſal. 38. Pſal. 39. 284. ſacramentum : ſacrificium. 289. Hieron. Hierem. 299. Luc. 3. Luc. 13. 302. Ezech. Isa. 306. in confeſſione : in contritione. 329. Io. 2. 1. Ioan. 2. 332. Exod. Exod. 32. 334. ad Tim. 2. 2. ad. Tim. 2. 381. 1. Corin. 14. 1. Corin. 15. 387. Gen. 23 : Gen. 22. 391. 1. ad Cor. 6. 1. ad Cor. 7. 423. Ioan. 16 Ioan. 14. 437. 1. Pet. 3 2. Pet. 3. 243. Matth. 19. Matth. 12. 522. Exod. 50. Exod. 1.

ABBATIBVS permiſſum eſt ut interdum minores ordines adminiſtrent folio 372
Abrahæ peregrinatio 404
Abrahæ ſinus 68
Abſolutionis forma 296
Abſoluendi qui ſint 328
Abſoluēdi poteſtas quibus data 316
Abſolutio quando pænitentibus deneganda 327
Abſolutio peccatorum eſt effectus pænitentiæ. 312
Accidentia in Euchariſtiæ ſacramēto manent ſine ſubiecto 265
Actiones Deo gratas ſine adiumento diuinæ gratiæ ſuſcipere non poſſumus 586
Actio gratiarum erga Deum quomodo fiat in petitione de facienda Dei uoluntate 594
Actio gratiarum eſt una de partibus orationis 535
Adam ſibi & poſteris donum iuſtitiæ originalis amiſit 598
Adam cibo indigebat in ſtatu innocentiæ ad reficiendas uires. 598
Inter Adam neceſſitates & noſtras multum intereſt 598
Adam non indiguiſſet multis rebus quibus nos indigemus, ſi non peccaſſet 599
Adam in paradiſo uoluptatis ocioſus non erat futurus 598
Adam in paradiſo nulla moleſtia affectus fuiſſet 599
Adam poſteritas fructu uitalis arboris priuata, & horribili ſententia maledicta 598
Adam & Chriſti comparatio 49
Adulterium quid 479
Adulterij interdicto quæ peccata prohibeantur 480
Adulterij deteſtatio 480
Adulterium quare prohibitum 480
Adulterij interdicto omne impuritatis & impudicitiæ genus quo corpus polluitur, prohibetur 481
Adulterio intima animi libido prohibetur 481
Adulterium inſignem turpitudinis notam inurit 483
Adulterorum ſupplicium & damna 484
Affectus carnis ita domitos habere ut omnino non excitentur, non eſt in hominis etiam iuſtificati poteſtate 588
Affinitas patrinorum cum quibus contrahatur 192
Amen quid ſignificet 649
Amen interpretatio 649
Amen cur in ſacrificio miſſæ reſeruatur ſacerdoti pronunciandum 649
Amor Dei in redemptione erga homines oſtenſus 559
Angelorum creatio 28
Angeli ab ortus ſui initio gratia præditi 29
Angeli ſapientia & potentia ornati 29
Angelicæ ſalutationi adiunxit Eccleſia preces & implorationem beatæ

beatæ virginis 543

Angelorum plurimi ex cæleſtibus ſedibus deturbati 29

Angelorum ſcientia 29

Angelorum poteſtas 29

Angeli quare uirtutes dicti 29

Angelus multa edocuit Tobiã 383

Angeli quo modo adorentur 410

Angeli quare humana ſpecie effinguntur 416

Angelica ſalutatione Deus laudatur 543

Angelica ſalutatio eſt actio gratiarum 543

Angelorum cuſtodia erga homines 555

Angelorũ obediẽtia erga Deũ 594

Angeli non adorãtur ut Deus 410

Angelorum opera quotidie a maximis periculis liberamur 411

Ab anima Chriſti nunquam ſeparata eſt diuinitas 59

Anima Chriſti re & præſentia ad inferos deſcendit 68

Anima Chriſti deſcendens ad inferos communicauit meritum paſſionis animabus patrum 69

Anima eſt immortalis 130

Animæ piorum ante Chriſti mortẽ ad ſinum Abrahæ deferebãtur 70

Anima quæ peccauerit, quomodo moriatur 422

Animæ non nihil deeſt ad ſummam felicitatem, dum eſt ſeparata a corpore 132

Anima ſeparata a corpore propenſionem habet ad corpus 132

Anima duabus alis ad cælum peruenit 537

Apoſtoli quare a Chriſto dati 2

Apoſtolorum auctoritas, eis a Chriſto data 2

Apoſtoli duodecim articulis diſtinctũ ſymbolum compoſuerunt 12

Apoſtoli cærimoniarum inſtitutores 213

Apoſtoli a domino Chriſmæ compoſitionem didicerunt 224

Appetitio proprij boni rebus omnibus ingeneratur 584

Appetere Deum a principio homini datum 584

Appetitionibus corruptæ naturæ etiam reclamantibus & aduerſantibus, uoluntas remittenda iniurias ſufficit 621

Argumẽtum deſperatæ ſalutis 607

Artibus malis quæ acquiruntur noſtra non ſunt 603

Articuli quare dicti 13

Aſcendit Chriſtus ut homo eſt corpore & anima in cælos 80

Aſcendens Chriſtus in celum, ſedet ad dexteram patris, & quomodo intelligatur 80

Aſcẽdit Chriſtus propria uirtute 80

Aſcenſio Chriſti eſt tamquã finis ad quẽ cetera myſteria referũtur 81

Articuli fidei, primus fol. 12 Secundus fo. 32. Tertius fol. 33 Quartus fo. 53. Quintus fol. 66. Sextus fol. 79. Septimus 86. Octauus fol. 95. Nonus fol. 103. Decimus fol. 122. Vndecimus 129

Duode-

Duodecimus 142
Articulus de aſcenſione Chriſti eius maieſtatem & gloriã declarat 82
Aſcenſionis Chriſti in celũ cauſa 82
Beneficia quæ ex aſcenſione Chriſti nobis donantur 83
Aſſentatio uitium deterrimũ 508
Aſſentatores homines uitio obtrectationis peccant 508
Auri reprehenduntur 518
Baptiſmi cognitio maxime neceſſaria 176
Baptiſmus quare a Parochis ſit docendus 167
Quo tempore a Parochis de baptiſmo diſſerendum 177
Baptiſmi uox quid ſignificet 177
Baptiſmi ſacramentum quibus nominibus ſignificatur 178
Baptiſmi, ut ſacramentum eſt, definitio 178
Baptiſmi ſacramentum quibus rebus conficiatur 179
Aqua quæ in ſacro fonte ad baptiſmum conficiendum aſſeruatur, nõ eſt ſacramentum 179
Baptiſmi materia eſt aqua elementaris 179
Baptiſmi figura 180
In baptiſmo quare chriſma addatur 180.182
Baptiſmi forma 182
Baptiſmi forma apud Græcos uaria 184
Cur baptizabãt apoſtoli in nomine Ieſu 70,184
Baptiſmus tribus modis confici poteſt 165
In baptiſmo unica an trina ablutio fiat, nihil refert 186
In baptiſmo caput abluendum 186
In baptiſmo uerba ſimul cum ablutione proferenda 186
Baptiſmus a Chriſto domino inſtitutus & quando 186
Quando uis ſanctificandi aquis fuerit tributa 187
Baptiſmi lege quo tempore homines teneri cœperunt 187
Baptiſmi miniſtri 189
Baptizare ſacerdotes quare præſente etiam epiſcopo poſſunt 189
Ordo inter baptiſmi miniſtros ſeruandus 191
Baptizandos ſuſcipere quibus non liceat 194
Baptiſmus neceſſarius ad ſalutẽ 195
Baptiſmi ſacramentum pueris dandum 195
Baptizantur pueri in fide parentũ & eccleſiæ 196
Baptizãdi ſunt filij quãprimũ 196
In baptizandis adultis diuerſa ratio eſt ſeruanda ab ea, quæ in pueris 197
Baptiſmus adultis quando ſit ſtatim conferendus 198
Baptizandi quo modo affecti eſſe debeant 199
Baptizandi interrogantur an uelint baptizari 199
Quando baptizandi amentes & dormientes 199
Ad baptiſmi gratiam conſequendã

fides eſt neceſſaria 200
Baptizandum peccatorum pæniteat oportet 200
Baptiſmi ſacramento omne peccatum condonatur. 202
In baptiſmo prorſus tolluntur peccata, & radicitus euelluntur 202
In baptizatis concupiſcentia remanet, ſed peccatum non eſt 203
Baptiſmi proprius effectus peccatorum omnium remiſsio 204
Peccata & peccatorum pœna per baptiſmum remittuntur 204
Pœnæ ciuilibus iudicijs perſoluendæ per baptiſmũ nõ cõdonantur 205
Poſt baptiſmum quare non reſtituamur in ſtatũ naturæ integræ 205
Baptiſmi fructus 208
Baptiſmus charactere͂ imprimit 210
Baptiſmũ iterari ſacrilegiũ eſt 210
Baptiſmus cæli aditũ patefacit 212
Cerimoniæ & precationes, quæ in baptiſmo fiunt, ad tria capita rediguntur 213
Fons baptiſmi conſecratur addito oleo myſticæ unctionis 213
Certi dies expectantur ad conſecrandam baptiſmi aquam 214
Baptizatis quæ nomina imponenda 217
Beatitudo eſſe͂tialis in quo ſita 147
Beati lumine gloriæ eleuantur ad diuinam eſſentiam uide͂dam 148
Beatitudinis imagines & ſimilitudines 149
Beatitudo accidentalis in quo conſiſtat 149
Bella inteſtina hominis 575
Bellum ſceleratis cum Deo 614
Benedictionibus Dei opera noſtra proſpere cedunt 599
Benignitas Dei non uno modo eripit nos a malis 643
Blaſphemare nomen Dei & ſanctorum, deteſtabile ſcelus 437
Bona humanæ uitæ quare optanda & petenda 597
Bona te͂poralia quõ petenda 597
Bona humanæ uitæ ad bona diuina dirigunt 597
Bona humanæ uitæ adiumenta ſunt ad diuinorum bonorum adeptionem 597
CATECHISMI *neceſſitas* 2.6
Catechiſmi doctrina ad captum cuiuſque accommodata 5
Character triũ ſacramentorum effectus 173
Character quid præſtet 173
Baptiſmus charactere͂ imprimit 210
Characterem imprimit confirmatio 232
Characterem imprimit ordinis ſacramentum 359
Charitatis præcepta duo 455
Charitas proximi a charitate Dei ortum habet 455
Charitas uera quid moneat 313
Caſtitas nõ ſolũ uirginibus, ſed qui cælibem uitã agunt, & iis qui matrimonio iuncti ſunt, cõuenit 482
Caſtitatis remedia 482
Caſtitatis remedia quæ in actione conſiſtunt 485

Cautio adhibenda in peccatorum occaſionibus uitandis 630
Cerimoniæ & precationes quæ in baptiſmo fiunt, ad tria capita rediguntur 213
Cerimoniæ & ritus, quibus ſacramentũ cõfirmationis confertur 233
Cerimoniæ quæ ad pænitentiæ ſacramentum adhibentur 297
Cerimoniæ quæ in ſacramento extremæ unctionis adhibentur 345
Cibus multiplex & delicatus non poſtulandus a Deo. 604
Cibus multiplex animæ 606
Clerici nomen unde deductum 361
Clericorum corona unde ortum habuerit, & quid ſignificet 361
Communio unum ex nominibus Eu*chariſtiæ* 236
Ante cõmunionem præparatio qualis eſſe debeat, & quam ſit neceſſaria 272
Præparatio *ad communionem eſt pacem cum alijs habere* 273
Communionem ſumpturus amorem erga Deum *habeat* 274
Communicandum omnibus eſſe ſaltem in paſchate 275
Communicandi ſub una ſpecie quare eccleſia conſuetudinem approbauerit 279
Communia tribus perſonis diuinis & non communia 45
Clauium neceßitas in eccleſia 124
Clauiũ dignitas et amplitudo 125
Concupiſcentia in renatis remanet ſed peccatum non eſt 203
Concupiſcentia praua, ſtirps malorum omnium 517
Concupiſcentia rerum alienarum et uxorũ quid inter ſe differãt 517
Concupiſcentia quid 519
Concupiſcendi uis non ſemper in uitio ponenda 519
Concupiſcendi uis recta Deo *aucto re a natura nobis inſita eſt* 519
Concupiſcentia primorum parentũ peccato deprauata 520
Concupiſcentiæ uis ſi moderata eſt, quasnam utilitates afferat 520
Concupiſcentia quare a Paulo *peccatum ſit dicta* 520
Non concupiſces, quem ſenſum habeat 522
Cõcupiſcẽda nõ eſt aliena uxor 524
Concupiſcere alienam uxorem quã periculoſum ſit 524
Concupiſcendi uitio qui maxime laborent 527
Confeßio peccatorum & eius neceſsitas 311
Confeßio quare inſtituta 312
Confeßionis utilitas 313
Confeßio accuſatio dicitur & quare 313
Iudicium *eccleſiaſticum quod fit in confeßione, longe dißimile eſt forenſibus iudicijs* 314
Confeßio a Chriſto *ob eius bonitatem et miſericordiã inſtituta* 314
Confeßionis figuræ 315
Confeßionis legi quinam parere debeant 317
Confeſsio quo tempore puero indicta 317

Confeſsio quando iteranda. 321
Confeſſionis miniſter idoneus & legitimus. 322
In confeſſione ſcelera non excuſanda. 326
Culpa eorũ qui uerecũdia impediti peccata confiteri nõ audent. 327
Peccata diligenter perueſtiganda. 327
Confeſſor quando a ſe pœnitentes dimittere debeat 327
Confidere oportet in officio precandi. 548
Confirmationis ſacramentum 219
Confirmationis nomen. 219
Cõfirmatio eſt uere ſacramẽtũ. 221
Confirmationis ſacramentũ a baptiſmo maxime diſiunctum. 221
Cõfirmationis ſacramẽti origo 223
Confirmationis ſacramẽti Chriſtus auctor 223
Confirmationis ſacramẽtum quare chriſma appellatum. 223
Chriſmatis materia. 223
Chriſma epiſcopi cõſecratione conficitur. 223
Chriſma quare ex oleo & balſamo conficiatur. 224
Chriſma a quibus cerimoniis et quãdo conficiatur. 224
Sacris precationibus chriſma conficiendum. 225
Confirmationis ſacramenti forma 225
In confirmatione tria obſeruanda. 226
Confirmationis ſacramenti miniſter proprius. 226
Ad confirmationem quare patrinus uocetur 228
Affinitas quæ cum patrinis confirmationis contrahitur 228
Confirmandi qua etate eſſe debeãt 228
Confirmationis ſacramentum quomodo ſit neceſſarium 228
Confirmationis ſacramentum ad uniuerſos fideles æque pertinet 229
Confirmationis ſacramentum ſuſcipientes adulti dolere debent de peccatis 230
Confirmationis ſacramentũ præcedere debet confeſsio in adultis 229
Confirmationis ſacramentum nouã gratiam tribuit 230
Confirmationis uocabulum unde deductum 231
Confirmationis effectus 232
Confirmatio non poteſt iterari 232
Confirmationis ſacramenti cerimoniæ & ritus 233
Confirmationis ſacramentum quo tempore potiſsimum adminiſtretur 233
Contritio quid 301
Contritionis uis & efficacia 304
Contritionis proprius dolor ad ſingula peccata mortalia adhibendus 306
Ad contritionem ueram quæ ſint neceſſaria 306
Ad contritionem excitandum eum qui de peccatis non doleat 326
Corona uincẽtib⁹ parata a Deo 637

VV Creatio-

Creationis opus ab iis facilius creditur qui de Dei omnipotentia non dubitant 27
Quare Deus creauit omnia 28
De creatione angelorum 29
Deus cretor uiſibilium & inuiſibilium 30
Deus qua creauit conſeruat 31
Creatura noua in Chriſto quæ 401
Verbi huius, credo, in materia fidei euangelicæ acceptio & profeſſio 13
Quis ſit qui credat 14
Quid primo credendum 13
Credens inquirendi curioſitate eſt liber 9
Credendum eſſe Deo 16
Credēs interiorem fidei actum aperta fidei profeſſione proferre debet 15
Chriſtianorum omnium unus ſpiritualis ortus 564
Chriſtiani hominis ſcientia uno capite comprehenditur 5
Chriſtiani doctoris opera in quo præcipue uerſari debeat 6
Chriſtiani uita non in otio degenda 6
Chriſtiana philoſophia & ſeculi ſapientia in quo differant 16
Chriſtianus homo quantum Chriſto debeat 43
Chriſti regnum ſpirituale 38
Chiſtus a diuerſis naturis diuerſas proprietates accepit 41
Chriſtus quare dominus noſter dicendus 41
Chriſtus non eſt dicendus filius Dei adoptione, ſed natura 47
Chriſtus a Dauide originem traxit ſecundum carnem 49
Chriſtus quare nouiſſimus Adam appellatus 49
Chriſtus naſcens ſalutari doctrina nos inſtituit 51
Chriſti ſanguine ſcelera noſtra expiantur 127
Chriſtus ſacramentorum omnium auctor 168
Chriſtus totus in ſacramento Eucharistiæ continetur 257
Chriſtus qua ratione ſit in ſacramento 264
Chriſtus qua ratione pænitentiæ ſacramentum inſtituerit 293
Chriſti & eius matris & ſanctorum imagines pingi, non interdicitur præcepto legis 415
Chriſtus frater noſter 362
Chriſti reſurrectio fraternitatē Chriſti cum hominibus non dirimit 563
Chriſti diuinitas numquam a corpore ſeiuncta 57
Chriſtus pro peccatoribus paſſus 60
Chriſtiani quare ſancti dicātur 113
Chriſtus quo in nobis regnet 578
Chriſti cauſa libenter ſtultitiæ fama ſubeunda 591
Chriſtus imitandus in referenda noſtra uoluntate ad uoluntatem Dei 593
Chriſtus dominus, panis eſt 608
Chriſti paſſionis myſterium maxime Dei potentiam & benignitatē oſtēdit

dit 609
Chriſti paſſionis patrocinio ueniam peccatorum impetramus 617
Circumſtantiæ peccatorum in confeſſione narrantur 320
Clauibus eccleſiæ aditus in cælum aperiri 312
Clericorū corona quid ſignificet 361
Concio ſacra a fidelibus attente audienda 450
Contra eos, qui medicamentis utuntur dæmonum arte compoſitis 640
Creatio omnibus perſonis Trinitatis communis 32
Creatura noua in Chriſto eſt, qui mandata dei obſeruat 401
Crucis Chriſti pretiū quanti ſit 617
Colere Deos alienos quare Deus prohibuerit 415
Cultus diuini cupidos homines eſſe oportet 421
Cultus externus Deo præcipitur adhiberi tertio præcepto 439
Cultus ſabbathi quo tempore tollendus erat 440
Cultus diei feſti quare īſtitutus 442
Cupiditas uitioſa quare prohibeatur 521
Cupiditates propriæ etiam iuſtis aduerſantur 588
DAEMONVM odium in homines 575
Dæmon, ſimulato lucis angelo, quæ bona nōn ſunt tamquam bona poſtulare perſuadet 592
Dæmonum externi impetus & impreßiones 627
Dæmones quare principes appellati & rectores mūdi tenebrarum 627
Dæmones perpetuum bellum nobiſcum gerunt 627
Dæmones quos non oppugnent 628
Dæmonum uis alligata 629
Dæmon quare malus præcipue dicatur 644
Dæmoni aßignamus omnia mala quæ in nos a proximis proficiſcuntur, tamquam auctori & impulſori 644
Debita, quæ dimitti poſtulamus, quæ ſint 616
Cuius debiti ſolutio ſit ad ſalutem neceſſaria 616
Debita quare dicantur noſtra 617
Decalogi præcepta 396
Decalogus legum omnium ſumma & epilogus 396
Decalogi præcepta decem ex duobus charitatis pendent 397
Decalogi Deum eſſe auctorem credere, maximam uim habet ad eam legem ſeruandam 398
Decalogi lex quanta maieſtate data 400
Deſcēſus Chriſti ad inferos cauſa 68
Ante Chriſti mortem animæ piorum ad ſinum Abrahæ deferebantur 70
Deſideria exaudit Deus 559
Deum unum ſolum eſſe non plures confitendum eſt 20
Deus quare pater uocatur 20.22
Deo omnipotens uis tribuitur 24
Deus omnium creator 27.30
Deus quæ creauit conſeruat 31

Deo, & non ſanctis, ſacrificium offertur 283
Deus eſt legis auctor 398
Deum amare facile eſt 41
Deus quare zelotes appellatus 420
Deus quare pœnam ad tertiam & quartam generationem comminetur 421
Dei bonitas ſuperat eiuſdem iuſtitiam 423
Dei nomen quomodo honoretur 425
Deo multa impoſita nomina 425
Deus quibus modis laudandus 426
Deus non habebit inſontem eum, qui nomē eius fruſtra aſſumpſerit 437
Deus primus diligendus, deinde parentes 456
Deus deſideria exaudit 550
Deus omnium hominum pater uocatur 555
Dei prouidentia erga homines 555
Deus hominum non obliuiſcitur 557
Dei benignitas & miſericordia erga homines 559
Dei amor erga homines in redemptione oſtenſus 559
Dei manus cum nos tangit, id non hoſtiliter facit ſed amanter 560
Deus quare caſtigat quos amat 561
Deus calamitates noſtras non ignorat 561
Deus omnium Deus eſt 564
Deus eſt ubique, & quo modo 566
Deus quare in cælis eſſe dicatur 566
Deus quo modo ex animo ametur 568
A Deo quid primo petendum 568
Dei gloria quo modo petatur 568
Dei nomen quo modo ſanctificari petamus 569
Dei nomen ſanctum & terribile ſanctificatione non eget 569
Dei nomen re, non uerbis tantum, ſanctificandum 572
Dei prouidentia erga hominum ſalutem 574
Dei potentia & prouidentia 577
Deus non ad otium & inertiam nos uocauit 583
Deus nunquam nos deſerit 583
Deus adminicula nobis concedit ad regnum cælorum conſequēdum 583
Deum amare, ut par eſt, ſine diuinæ gratiæ adminiculo non poſſumus 586
Ad chriſtianam prudētiam, niſi Deo auctore, & adiutore, nos aſpirare non poſſumus 587
Deus in iuſtificatis mentem ſanat nō carnem 588
Deus requirit ſummum amorem in opera et ſtudio quod ei nauamus 593
Dei opera omnia bona 595
Deus omnibus operibus ſuis ſuam bonitatem impertiuit 595
Dei uoluntatem quare maxime colamus 595
Dei uiæ ininueſtigabiles 595
Deus nobis melius conſulit quam nos optare poſſimus 596
Ad Dei gloriam omnia ad uſus uitæ neceſſaria ſunt referenda 598
Dei infinita potentia colenda 605
Deus promptus & paratus ad condonandum

nandum peccata pœnitentibus 615
Deus beneficentiſſimus parens 615
Deus iuſtitiæ retinentiſſimus 617
Deus quomodo tentet ſuos 630
Deus quomodo tentari ſinit bonos 631
Deus quomodo nos in tentationem inducere dicitur 632
Deus dat uires ad Satanam proſternendum 636
Dei benignitas non uno modo eripit nos a malis 643
Deus non uult nos ab omnibus incommodis ſolutos eſſe 643
Deus dat ſolatia iis, qui aduerſis premuntur 643
Deus utitur dæmone miniſtro in repetendis pœnis a ſceleratis 644
Deus ſuis nunquam defuit 2
Diaboli crudelis dominatus 613
Diabolus quare mundi princeps & tenebrarum dicatur 613
Diaboli proprium officium 632
Diabolus quo animo tentet homines 630
Diabolus quare tentator dicatur 630
Diabolus quibus modis utatur ad tētandum 631
Die dominico quid agere & a quibus abſtinere fideles oporteat 443
Diuitiæ non amandæ 525
Diuites quare panem quotidianum petere debent 605
Diuites facultates ſuas Deo acceptas referant 609
Diuites quare bonis cumulantur a Deo 606
Doctoris legitimi fidelis opera neceſſaria 2
Doctrina catechiſmi ad captum cuiuſque accommodata 8
Doctrina fidei catholicæ quibus rebus contineatur 9
Doctrinæ Chriſtianæ capita quatuor 9
Dolor ex peccatorū cognitione 614
Dubitare in oratione non debemus 547
Prophetæ planius de eccleſia quam de Chriſto locuti ſunt 103
ECCLESIAE nomine quid ſit proprie intelligendum 104
Eccleſiæ et ſynagogæ differentia 105
Eccleſia multis nominibus uocatur 106
Eccleſia militans & triumphans quare dicatur 106
Eccleſiæ militantis & triumphantis differentia 107
Eccleſiæ figuræ & ſimilitudines 108 116
Quinam ab eccleſia excludātur 109
Eccleſiæ catholicæ proprietates & prerogatiuæ 110
Eccleſiæ caput uiſibile 110
Eccleſiæ unitas 110
Eccleſia ſancta appellatur 113
Eccleſia catholica 115
Eccleſiæ uera dignoſcēda a falſa certiſſima regula 116
Eccleſia eſt apoſtolica 116
Eccleſia non poteſt errare 116

Extra eccleſiam uerus cultus non reperitur 117
Eccleſia originẽ ſuæ ueritatis traxit ab Apoſtolis 116
Eccleſiam uniuerſalem omnes tenere debent, qui ſalutem conſequi cupiunt. 115
Eccleſiæ auctor Deus 118
Eccleſiam claues regni cælorum habere, fide intelligimus 118
Quare credere ſanctam eccleſiam, & non in ſanctam, dicatur 118
Eleemoſynæ neceßitas 496
Cohortatio ad eleemosynam faciendam 497
Labore ac manibus ea quærenda qui bus inopũ ĩdigẽtia leuari poßit 497
Eleemoſina orationi addenda 553
Eleemoſina medicina eſt accommoda ta ſanandis animæ uulneribus 623
Epiſcopi tantum & ſacerdotes poteſtatẽ habẽt remittẽdi peccata 125
Epiſcopi adminiſtratio quæ 371
Epiſcopus tãtum ordines confert 372
Eſcarum conquiſitißima genera perſequi non licet 604
Euchariſtiæ uſu qui aliquandiu carẽt plurimum damni patiuntur 175
Euchariſtiæ inſtitutio 235
Euchariſtiæ dignitas & excellentia 235
Euchariſtiæ ſacramentum pluribus nominibus appellatum 236
Euchariſtia quare dicatur communio 236
Euchariſtiam poſt cibum & potum ſumere non licet 237
Euchariſtia uere eſt ſacramentum & unum ex ſeptem 237
In euchariſtiæ ſacramento adoramus corpus & ſanguinem Chriſti 238
Quæ proprie ſacramenti rationem habeant in Euchariſtia 238
Euchariſtiæ cum ceteris ſacramentis differentia 239
Euchariſtiæ ſacramentum perfectum facit materiæ conſecratio 239
Euchariſtia eſt unum tantum ſacramentum & non plura 239
Euchariſtiæ ſacramentum tria ſignificat 240
Euchariſtiæ ſacramenti materia duplex 241
Aqua modica uino quare admiſceatur 243
In euchariſtiæ ſacramento quid ſignificet panis & uinum 244
Euchariſtiæ ſacramenti forma 246
Forma cõſecrationis uini & eius declaratio. 247
In ſacramento euchariſtiæ tria ſunt maxime admiranda. 251
In Euchariſtia *uerum corpus* Chriſti *& ſanguinem contineri.* 253
Euchariſtiæ ſacramentum non eſt tãtũ ſignũ corporis Chriſti. 253. 265
Euchariſtiæ fructus. 256
In Euchariſtiæ ſacramento totus Chriſtus continetur. 257
In Euchariſtiæ *ſacramento quæ ſint ex concomitantia.* 258
Duæ conſecrationes quare ſeparatim fiant in ſacramẽto Euchariſtiæ. 259
In quauis utriuſque ſpeciei particu-

la Euchariſtiæ totus Chriſtus conti netur. 259
Panis & uini ſubſtantia poſt conſecrationem in ſacramento Euchariſtiæ non remanet 260
Poſt conſecrationem quare Euchariſtiæ ſacramentũ panis uocatur 262
Conuerſio admirabilis in ſacramento Euchariſtiæ tranſubſtantiatio uocatur 263
Euchariſtiæ ſacramentum non curioſe ſcrutandum 263
Qua ratione Chriſtus ſit in Euchariſtiæ ſacramento 264
Panis & uini ſpecies in ſacramento Euchariſtiæ ſine aliqua re ſubiecta manent 265
Euchariſtiæ ſacramentum quare ſub panis & uini ſpecie adminiſtrari Chriſtus inſtituit 265
Euchariſtia fons oĩum gratiarũ 266
Euchariſtia quõ gratiã tribuat 267
Prima gratia nemini tribuitur niſi prius Euchariſtiæ ſacramentum uoto perceperit 268
Euchariſtia omnium ſacramentorum finis 268
Euchariſtiæ figura eſt manna 269
Euchariſtiæ utilitates 269
Euchariſtiæ ſacramenti ſumendi tres rationes 271
Maximis bonis ſe priuant qui cum parati ſint ſacramentaliter ſumere corpus Domini, ſpiritu tantum accipiunt 272
Euchariſtiam accipere nemini licet ante ſacramentalem confeſſionẽ, ſi ſacerdotis facultas data ſit, ſi peccati mortalis conſcientiam ſtimulet 274
Ieiuni ad Euchariſtiæ ſacramentum accedere debemus 274
Aliquot dies ab uxoribus abſtinendum ab ijs qui matrimonio iuncti ſunt, cum ad communionem accedere uolunt 275
Euchariſtiæ communio ſæpius iteranda 275
Euchariſtiæ ſacramento quotidie alenda eſt anima 276
Euchariſtiam olim fideles quotidie ſumebant. 276
Ab euchariſtiæ communione excipiũtur qui per ætatem rationis uſum non habent 277
Euchariſtia quare infantibus negetur 277
Euchariſtiæ ſacramentum amentibus non detur 278
Euchariſtiã ſub utraque ſpecie laicis ſumere non licet 278
Quare eccleſia conſuetudinem communicandi ſub utraque ſpecie prohibuerit 279
Solis ſacerdotibus poteſtas tradita eſt ſacramentum Euchariſtiæ conficiendi 280
Qui non eſt conſecratus, ſacra uaſa tangere non audeat 280
Euchariſtia eſt ſacrificium 281
Euchariſtia uictima Deo gratiſſima 281
Euchariſtia a Chriſto inſtituta duabus de cauſis 282

Euchariſtia, ut ſacramentum eſt, nõ ſolum merendi ſed etiam ſatisfaciendi uim habet 283
Euchariſtia ſacrificium quando inſtitutum 283
Euchariſtia figuræ & oracula 284
Euchariſtia ſacramentum inexplicabile pignus charitatis 608
Euchariſtia ſacramentum quare dicatur panis noſter 608
Euchariſtia ſacramentum quare dicatur quotidianus panis 608
Exempla quæ ad bene ſperãdum nos inducere poſſunt 641
Exempla humanæ infirmitatis 625
Exitus rerum Deo permittẽdus 645
Extrema unctio 341
FALSVM teſtimonium quid 505
Falſi teſtimonij damna 506
Falſum teſtimonium non ſolum in iudicio ſed extra iudiciũ uetatur 506
Falſum teſtimonium dicere contra ſe, non licet 504
In falſis teſtimonijs mendacium numeratur 505
Feſtorum dierum præceptum 439
Feſti diei cultus quare inſtitutus 442
Feſti dies præter ſabbatum alij apud Iudæos 447
Feſti dies præter diem dominicum quare inſtituti ab Eccleſia 447
Dies celeberrimi in Eccleſia 448
Feſtis diebus quibus operibus chriſtiani ſe exercere debeant 450
Felicitas in quo conſiſtit 144
Felicitas ſemel adepta numquam amittitur 144
Fides ad ſalutem conſequendam neceſſaria 11
Fidei multi gradus 12
Quid primo credendum 13
Notitia quæ fidei diſciplina comparatur, multo certior eſt quam quæ humanis eſt rationibus comprehenſa 18
Fides de omnipotentia Dei quam neceſſaria & utilis 25
Fides redemptionis ad ſalutem neceſſaria ſemper fuit 33
Fides ueterum & noſtra eadem 35
Fides pænitentiam antecedat oportet 290
Fides quid ſignificet 14
Fides non uere dicitur pars pænitentiæ 290
Fideles ad cõplectendam cæleſtem doctrinã quando ſint propenſiores 406
Fides neceſſaria in oratione 547
Fide firmos eſſe, caput eſt ad rite orandum 547
Fiducia de Deo unde ortum habeat 547
Fiduciam conciliat nomen patris in oratione 600
Fiducia orationis unde in nobis oriatur 600
Fides ad iuſtificationem neceſſaria 75
Figura conceptionis & natiuitatis Ieſu Chriſti 50
Figura crucis Chriſti 56
Figura confeſſionis 315
Filius Dei & uere deus Ieſus Chriſtus 39

Filius

Filius Dei quomodo generatur 39
Forma ſacramenti Euchariſtiæ declaratur 246
Forma ſacramenti pœnitentiæ 296
Forma ſacramenti extremæ unctionis 344
Forma confirmationis ſacramenti 225
Formula orandi diuerſa ad Deum et ſanctos 544
Fornicationis peccati calamitas propria 482
Frugalitati conſulendum 498
Fructus arboris uitæ 487
Furti præcepti uis auditoribus inculcanda 487
Furti præcepto Dei benignitas erga nos maxime percipitur 488
Furti præceptum in duas partes diuiſum 488
Furti nomine quid intelligatur 489
Rapina maius peccatum quam furtum 489
Quare ſeptimum præceptum furti nomine, non rapinæ, notatum ſit 489
Furtum, quod eſt iniuſta poſſeſſio, & uſus rerum alienarum, uarijs nominibus notatur 489
Furandi etiam animus lege Dei prohibetur 490
Furtum quam graue ſcelus ſit 490
Furti immanitatem declarant quæ furtum conſequuntur 490
Furtorum multa genera 491
Rapinæ latius patent quam furta 493
Rapaces qui ſint, & rapinarum uaria genera 493
Furti excuſationem nullam accipit Deus
Excuſationes, quibus ſe homines defendunt in furtis 499
Fur diuinum nomen dedecorat 500
GAVDIA intima ſanctorũ 607
Gloria inenarrabilis ſanctorum 144
Gloria Dei quomodo in oratione petatur 568
Gloria quid 580
Gradus quibus ad orationem accedimus 545
Gratia quid 208
Gratiam quomodo euchariſtia conferat 268
Gratiarum actio cum oratione iungenda 553
Grauitas relabentium 61
HAERETICORVM artes quibus ſunt uſi ad impia dogmata infundenda 4
Hæreticus qui dicatur 103
Hæreticorum peſtis quo irrepſerit 4
Hebræorum gentem quare Deus delegerit 405
Hebraici populi liberatio ab Aegypto 404
Hebræos duriſſima ſeruitute premi quare Deus permiſerit 405
Hebræo populo promiſſa præſtita poſt 300. annos quare. 406
Locus & tempus in quo Iſrael legem a Deo accepit 406
Homicidium prohibens præceptum, auditu iucundum 467

In præce-

In precepto, Non occides, duo continentur 467
Homicidium quod hoc precepto non uetatur 468
Occidere uetitũ eſt omnibus 470
Omnes homines huius legis ui, Non occides, defenduntur 470
Se ipſum non licet occidere 470
Lex non occidendi, non ſolum manus ſed animum cohibet 471
Homicidium peccatum eſt nefarium. 472
Homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei formatus. 30
Homo poſtremo creatus non ui naturæ ſed diuino beneficio immortalis 30
Prima hominis ruina. 32
Homo chriſtianus quantum Chriſto debeat 42
Homines diuini cultus cupidos eſſe oportet 421
Homo quid debeat Deo 559
Hominum miſeriæ propter peccatum primi parentis 584
Homo quæ bona per peccatum amiſerit 585
Homines comparantur agris & us qui guſtum amiſerunt 586
Homo pueris cõparatur 586
Homo etiam iuſtificatus non ita habet domitos carnis affectus, ut illi poſtea excitari non poſſint 588
Homines uoluptuoſi a diuina uoluntate alieni. 591
Hominis inſtabilitas 576
Hominis imbecillitas 595
Homo qua maledictione condemnatus poſt Adæ peccatum 699
Hominis inſcitia & imbecillitas 625
Preceptũ de honorando Deo 423
Preceptũ de honore parentũ 453
Honorare quam uim habeat 456
Honoris uox rite in precepto poſita 457
Honorandi a nobis patres cuiuſcumque generis. 457. 461.
Honoris officia quæ in parentes conferri debent 459
Honor mortuis parentibus tribuendus 460
Improbis etiam Paſtoribus obediendum 461
Regibus parendum 462
Honorantes parentes quos fructus percipiant 463
Hoſtes humani generis, omnes aduerſus nos artes excogitãt 624
Hypocritæ animo non orant 551
Hypocritarum mos in orando fugiendus 551
IESVM Chriſtum filium Dei credentes, quam utilitatẽ capiãt 32
Ieſus Dei filius ſolus potuit nos Deo reconciliare 33
Ieſus quid ſignificet 35
Ieſus, Chriſtus, Rex, ſacerdos, & propheta ſupremus 36
Ieſus filius Dei & uerus Deus 39
Incarnatio uerbi 44
Incarnationis myſteriũ non una perſona confecit. 45
Incarnationis uerbi opus, quare ſpiritui,

ritui ſancto peculiari quadam ratione tribuitur. 46
In incarnationis myſterio quædam ſupra naturæ ordinem, quædam naturæ ui effecta. 46
Mirabilia quæ in uerbi incarnatione acciderunt. 46
Simul Chriſti corpus formatum atque animatum, & corpori & animæ diuinitas coniuncta. 46
Anima Chriſti uberrimam ſpiritus ſancti copiam accepit. 47
Chriſtus non eſt filius Dei adoptione, ſed natura. 47
Maria uirgo uera Chriſti mater 48
Maria Euæ reſpondet. 49
Incarnationis Ieſu Chriſti myſterium quanto pietatis ſtudio recolendum. 52
Ieiunium orationi ſociandum. 553
Imagines uenerari ut Deos prohibitum eſt. 414
Imagines in eccleſia habere non ſolum licet ſed maximo fidelium bono factum eſt 417
Ad imaginem ſanctorum cum quis orationem dominicam enunciat, quid ſentiendum. 545
Incommoda omnia æquo animo ferenda 645
Indignari non debemus cum noſtras preces non exaudit Deus 645
Indigentiam habemus externarum rerum ad uictum uitamque excolendam. 598
Infelicitas hominis quo modo cognoſci poßit 576
Inferni ſignificatio 68
Ingratitudo hominum erga Deum 632
Inhumanitas in egenos fugienda ab eo qui a Deo uult exaudiri 547
Iniuriæ remittendæ ab eo, qui uult, ut Deus ſibi ignoſcat 546
Iniuriarum obliuionem a nobis requirit Deus 619
Iniurias condonare nolentes in quæ incommoda incidant 477
Remedia ad deponendas iniurias 478
Iniurias remittendi uoluntas ſufficit reclamantibus corruptæ naturæ appetitionibus 621
Iniurias non obliuiſci in animo habentes uti debent hac precationis conditione, dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos 619
Inimicis parcendum ſi uolumus nobis peccata dimitti 619
Inimici diligendi 619
Inimicis non parcentes quid a Deo petere debeant 622
Inimici inuiſibiles 626
Inſtrumenta quibus quæritur & inuenitur regnum Dei 575
Interpretatio Cypriani uerborum, ſicut in cælo & in terra 594
Interpretatio huius uocis, amen, 549
Iudicium finale 86
Tria Chriſti officia ad ſuam eccleſiam decorandam 86
Dies Domini Chriſti aduentus nouiſsimus dicitur 87

Quare Chriſtus ad iudicandum uenturus 87
Duplex Chriſti *ad nos aduentus* 87
Iudicij generalis neceſsitas 88
Iudex omnium Chriſtus *quare futurus* 91
Iudicium præcedentia ſigna 90
Iudicij forma, & ratio 92
Iudicantis Chriſti *ſentētiæ uerba* 92
Iudicij uniuerſalis articulus quam utilis 94
Iudicia forenſia iure & ex legibus adminiſtranda 510
Iuſtificari non poteſt qui non eſt paratus ad omnia Dei *præcepta ſeruanda* 402
Iuſtitia originalis ſupra naturæ facultatem homini a Deo data 30
Iurandi lex quæ iubeat & quæ prohibeat 425
Iurandi frequens uſus minime laudādus 427
Iurare quid 428
Iurare per creaturas, iuſiurandum eſt 428
Iuſiurandum per execrationem 429
Iuſiurandum aſſertorium & promiſſorium 429
Iuſiurandum ut rectum ſanctumque ſit, quæ requiruntur 430
Iuratus quæ conſiderare debeat 430
Iuſiurandum non exigitur a pueris ante pubertatem 431
Iuſtificatio impij, magnum opus 126
Iuſtificatur impius per ſacramenta tamquam per inſtrumenta 125
Iuſtitia maxime in promiſsis requiritur 431
Iurando peccat qui iniuſtum aliquid promittit 431
Iurare cui non liceat 431
Iuſiurandū quādo ſit laudabile 432
Iuſiurandū a fide originē ducit 432
Iuſiurandum ad quem finem tendere oporteat 433
Quodnam iuſiurandū a Chriſto *prohibeatur* 433
Iurandi neceſsitas excuſationem habet 434
Iurandi nimia conſuetudo multa mala parit 434
Graui peccato ſe adſtringit, qui temere iurat 434
Iurare falſum prohibitum eſt ſecundo præcepto 435
Iurare falſum eſt peierare, & quot modis peierant homines 435
Iurandi præcepto quare minæ adiunctæ 438
Summa hominum procliuitas ad peierandum 438
Propter periurium diuerſis ſuppliciis affligimur 438
LACRYMAE *in pænitentia ſummopere optandæ* 306
Lex naturæ a lege ſcripta non diuerſa 398
Lex in decalogo contēta nō eſt noua lex, ſed naturæ lex illuſtrata 398
Legis iuſſa difficultatem non habent 400
Legi obtemperandum 401
Legis obſeruantiæ fructus 402
Ad legem obſeruandū propenſiores

nos reddit, ſcire Deum eſſe dominum noſtrum 408
Lex omnis ad precepta ſeruanda homines præmio, aut pœna inducit 418
Legis ſeruandæ modus et ratio 423
Lege non concupiſcendi præſcripta quid a Deo prouiſum ſit 516
Lex Dei intimo animi ſenſu ſeruanda 518
Differentia inter diuinas & humanas leges 518
Lex diuina quaſi ſpeculum quoddã eſt in quo naturæ noſtræ initia intuemur 519
Loquacitas uitanda 514
Liberum arbitriũ homini datum 30
Linguæ uitium cõmuniſſimum 502
Loquacitas in oratione prohibetur non longæ preces 551
Lucris honeſtis tranquillitas ineſt 603
Lumen diuinũ quid nobis faciat 502
MALA cum patimur, ad Dei auxilium confugimus 639
Malorum omnium liberationem non petimus 642
Mala quædam, quæ communiter mala putantur, ſunt tamen fructuoſa 642
Mala illa deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre poſſunt 642
A quibus malis liberari petendum ſit 643
Mala quæ in nos a proximis proficiſcuntur, dæmoni aſſignãda 644
Malorum liberatio a Deo impetranda 639
Mala animæ & corporis deprecari debemus 610
Maria Dei & hominis mater uere et proprie dicitur 47
Maria uere mater Dei quare 47
Mariæ perpetua & incorrupta uirginitas 49
Mariæ in partu Spiritus ſanctus affuit 49
Maria cum Eua confertur 50
Maria ex regibus orta 49
Mariæ felicitatẽ gratulamur,cũ eam angelica ſalutatiõe ſalutamus 543
Mariam iure oramus,ut nobis peccatoribus ueniam ſua interceſſione conciliet 543
Maria mater miſericordiæ 543
Maria aduocata noſtra 543
Mariæ merita apud Deum præſtantiſſima 543
Mariæ ſumma uoluntas adiuuandi humanum genus 543
Maledictio qua condonatus eſt homo poſt Adæ peccatum 699
Materia ſacramenti Euchariſtiæ duplex 241
Materia ſacramenti pœnitentiæ 478
Materia ſacramenti extremæ unctionis 343
Matrimonium unde dictum 377
Matrimonij ſacramentum uarijs nominibus appellatum 377
Matrimonij differentia & eius declaratio 377
Matrimonium inire non poſſunt qui legi-

legibus a matrimonij conſortio excluduntur 378
Matrimonij uis et natura in quo cõſiſtit 378
Conſenſus matrimonium efficit 378
Conſenſus uerbis, quæ præſens tempus ſignificat, exprimatur 379
Conſenſus alterius tãtum ad matrimonium coniungendum ſatis eſſe non poteſt 379
Matrimonium non contrahitur per uerba futurum tempus ſignificantia 379
Verborum loco in matrimonio nutus & ſigna ſufficiunt 380
Præter conſenſum ut uerum matrimonium exiſtat, concubitus neceſſario non requiritur 380
Matrimonii duplex ratio, ut eſt in officium naturæ, & ut eſt ſacramentum 381
Matrimoniũ, ut eſt officium naturæ, a Deo inſtitutum 381
Matrimonium indiſſolubile 382
Matrimonium quibus cauſis inſtitutum 382
Matrimonii natura ut ſacramentum eſt 384
Matrimonium quid ſignificet 385
Matrimonium ſacramentum eſſe, & unum de ſeptem legis euangelicæ ſacramentis 376
Matrimonii ſacramentum a Chriſto inſtitutum 385
Matrimonium gratiam ſignificat & tribuit 386
Matrimonii ſacramentum quantum præſtet matrimoniis ante legẽ 386
Matrimonia Iudæorum 387
Quare antiqui patres plures ſimul uxores ducerent 387
Libellus repudii quare in lege Moſis conceſſus 387
Matrimonium duorum tantum & nõ plurium cõiunctione definitur 388
Infidelis ad ueram religionem conuerſus primam, ceteris relictis, pro uxore habeat 388
Matrimonij uinculum nullo diuortio diſſolui poteſt 388
Matrimonium diſſolui non poſſe utiliſſimum eſt 389
Fidelium cõiugia perfectione & nobilitate gentilium & Iudæorũ matrimonijs longe præſtant 390
Matrimonij bona tria 390
Matrimonia clandeſtina neque uera neque rata eſſe 394
Matrimonij impedimenta 394
Matrimonium contrahentes quomodo affecti eſſe debeant 395
Matrimonij uſus qui eſſe debeat 396
A matrimonij officio interdum orandi cauſa abſtinendum 396
Mœchari prohibitum eſt præcepto ſexto 479
Mœchia quare poſt homicidium prohibeatur 479
Præceptum de mœchia quibus uerbis tractandum 479
Mœchiæ præcepti duplex uis 479
Medicina a deo hominibus data 641
In medicinæ remedijs quo modo ſpes ponenda 641

Medi-

Meditationes de Chriſti paſſione 59
Mēdaciū pleniſſimū impietatis 509
Mendacio fallere ioco & officij cauſa, indignum eſt 509
Mendacij ſumma miſeria & turpitudo 512
Mendacij pater Dæmon 512
Mendaciū quæ mala cōſequūtur 512
Mēdacij uitiū eſt fere īſanabile 513
Mendacij uitiū latiſſime patet 513
Mendacia excuſare, error 5 4
Mendacio nemo ſtudeat 505
Mens bona a Deo poſtulanda 333
Meritum noſtrum diuina gratia adiuuatur 336
Meritis paria redduntur præmia in cælis 151
Merentur fructum paſſionis qui ſacrificium Euchariſtiæ offerunt 283
Meritum præmij gloriæ immortalis operibus noſtris tribuitur 335
Meritum operū noſtrorum ex merito paſſionis Chriſti pendet 335
Meritum noſtrum non obſcurat Chriſti paſſionem, ſed multo clariorem reddit 336
Merendi ampla occaſio, patienti animo labores & incōmoda ferre 338
Merentur opera noſtra exaudiri per meritum Chriſti 552
Mereri poſſumus cum diuina gratia uitam æternam 336
Miniſter ſacramenti baptiſmi proprius 189
Miniſtrorum baptiſmi ordo qui ſeruandus eſt 191
Miniſter proprius ſacramenti confirmationis 228
Miniſtrū confeſſionis ſcientia & prudentia præditum eſſe oportet 324
Miniſtri ſacrificium faciētes Chriſti perſonam ſuſcipiunt 285
Miſeriæ humanæ cauſæ 576
Miſeriæ hominis propter peccatum primi parentis 585
Miſeria ſumma humani generis quæ mala ſunt nō ut mala iudicare 585
Miſeriæ hominum unde 588
Miſſæ ſacrificium idem eſt cū eo quod in cruce oblatum eſt 285
Miſſæ ſacrificium non eſt nuda commemoratio ſacrificij in cruce peracti, ſed uere propitiatorium 286
Miſſæ ſacrificium pro mortuis offertur & illis prodeſt 286
Miſſæ ritus non ſuperuacanei 287
Miſſæ ſacrificium idem cum eo quod in cruce oblatum eſt 285
Miſſæ ſacrificium propitiatorium ſacrificium 286
Miſſæ ſacrificium pro mortuis offertur 286
Miſſæ omnes communes dicendæ 286
Miſſæ ritus non ſunt inanes, & ſuperuacanei 287
Cur Chriſtus in ligno mortem perpeſſus 54
Chriſtus uere mortuus et ſepultus 56
Chriſtus locum, modum, & tempus ſuæ mortis elegit 57
Anima Chriſti quo ad inferiorem partem cruciata 53
Mulier quare ex latere uiri formata nō ex pedibus aut ex capite 393

Neceſſitate noſtra cognita ad patrem adire cogimur 600
Neceßitati noſtræ quæ ſuperſunt cũ alijs communicanda 606
Nequitia carnis & ſpiritus 627
Nomina imponẽda baptizatis 316
Nomina gentilium imponentes baptizatis reprehenduntur 218
Nomen Dei Tetragrammaton nõ pronuntiare inanis eſt ſuperſtitio 425
Nomina Deo impoſita. 425
Nomini diuino quam uerus honor attribuatur. 425
Nomen clerici unde deductũ 361
Nomen Dei quomodo ſanctificari petatur 569
Nomen Dei ſanctum & terribile ſanctificatione non eget 569
Nomen Dei quomodo ſanctificatur in omnibus 571
Nomen Dei re, non uerbis tantum, ſanctificandum 572
Nota certa iudicandi quæ ſit praua, quæ recta petitio 397
Obedire debent omnia diuinæ uoluntati 595
Obtrectatio uitium peſſimum 506
Obtrectatorum multa genera 507
Odium Dæmonum in nos infinitum 627
Officium Parochi, quod auditoribus præſtare debet 597
Opus redimendi hominũ genus eminet inter opera gubernationis & creationis 559
Operibus regnum Dei comparatur 583
Orandus primo Deus, deinde ſancti 544
Orandi optimus modus 536
Pro quibus orandum 540
Orandi ſancti, & qua ratione, ut noſtri miſereantur 544
Orandi ratio 549
Orandum eſt in ſpiritu & ueritate 550
Orandi in ſpiritu conſuetudinem in fideles non habent 551
Orandum in nomine Chriſti 552
Orandus Deus, cum proximus nos lædat, quomodo 645
Orãtes Deo honore habemus. 530
Oranti maieſtas diuina ſit propior 647
Orãtes cum Deo colloquũtur 647
Orantium fructus & munera 647
Orare ſicut oportet debemus, & qui non ſic orent 598
Multi ſunt gradus petendi aliquid a Deo, & gratias agendi 536
Modus precandi uocem effundendo 537
Quos peccatores in oratione Deus exaudiat & iuuet. 537
Petenda a Deo quæ 537
Quid ſit ſine adiunctione petendum 540
Execrationes ſanctorum in impios ſunt prædictiones 543
Oratio ad Deum neceßaria 529
Chriſtus in oratione pernoctabat 529
Orationis utilitas & fructus. 530
Oratio eſt quoddã religionis argumentum

mentum 530
Obſeruatio legis neceſſaria ad ſalutem 401
Omnis doctrinæ ratio, fidelibus tradenda, in ſcripturam & traditionẽ diſtribuitur 9
Operibus cum gratia Dei factis diuinæ legi ſatisfacere poſſumus 336
Operibus noſtris uitam æternam conſequi poſſumus 336
Opera, quæ ſine fide & charitate fiunt, grata eſſe non poſſunt 336
Oratione Deo nos ſubiectos eſſe profitemur 530
Oratio eſt cæli clauis 531
Orationis uis, & utilitas 531
Oratio quibus partibus conſtet 535
Orationis partes præcipue duæ 535
Oratio eorum qui nondum fidei lucem acceperunt 538
Oratio quorum non exaudiatur a Deo 539
Orationes pro impijs factæ 542
Orationes pro mortuis in purgatorio ab Apoſtolis fluxere 542
Orationes pro peccantibus ad mortem non proficiſcitur 542
Orationem dominicam ante imagines ſanctorum pronuntians quid ſentire debeat 545
Oratio humilis 545
Orationis præparatio 545
In oratione qui uult exaudiri, a quibus ei ſceleribus abſtinendum 546
Orationem noſtram facit execrabilem contemptus diuinæ legis 547
Oratio dubitationem non admittit 548
Oratio mentalis uocalem non excludit 550
Oratio mentalis principem locum tenet 550
Orationis uocalis propria utilitas & neceſſitas 550
Oratio priuata & publica 551
Orationis dominicæ expoſitio 554
Oratio pro altero facta oranti prodeſt 563
Oratio ne inanis ſit, quid requirat 567
Orationes ſunt arma contra ſatanam 636
Orationes in principio timoris plenæ, in fine exultationis 648
Ordo ſeruandus in oratione 639
Ordo quid 359
Ordinis ſacramentum multos habet gradus & uarias functiones 359
Ordo ſacer inter eccleſiæ ſacramenta quare enumerandus 359
Ordo ſacer characterem imprimit 359
Ordines ſeptem 360
Ordines maiores & minores 360
Prima tonſura 360
Ordo oſtiarij, munus 362
Ordo lectoris, officium 363
Ordo exorciſtarum, munus 363
Ordo acolytorum, munus 363
Ordo ſubdiaconi, officium 364
Ordinibus ſacris lex perpetuæ continentiæ imponitur 364
Ordo diaconi, munus 366
Ordo ſacerdotij 373

Creationis opus ab ijs facilius creditur qui de Dei omnipotentia non dubitant 27
Quare Deus creauit omnia 28
De creatione angelorum 29
Deus cretor uiſibilium & inuiſibilium 30
Deus quæ creauit conſeruat 31
Creatura noua in Chriſto quæ 401
Verbi huius, credo, in materia fidei euangelicæ acceptio & profeſſio 13
Quis ſit qui credat 14
Quid primo credendum 13
Credens inquirendi curioſitate eſt liber 9
Credendum eſſe Deo 16
Credēs interiorem fidei actum aperta fidei profeſſione proferre debet 15
Chriſtianorum omnium unus ſpiritualis ortus 564
Chriſtiani hominis ſcientia uno capite comprehenditur 5
Chriſtiani doctoris opera in quo præcipue uerſari debeat 6
Chriſtiani uita non in otio degenda 6
Chriſtiana philoſophia & ſeculi ſapientia in quo differant 16
Chriſtianus homo quantum Chriſto debeat 43
Chriſti regnum ſpirituale 38
Chiſtus a diuerſis naturis diuerſas proprietates accepit 41
Chriſtus quare dominus noſter dicendus 41
Chriſtus non eſt dicendus filius Dei adoptione, ſed naturæ 47
Chriſtus a Dauide originem traxit ſecundum carnem 49
Chriſtus quare nouiſſimus Adam appellatus 49
Chriſtus naſcens ſalutari doctrina nos inſtituit 51
Chriſti ſanguine ſcelera noſtra expiantur 127
Chriſtus ſacramentorum omnium auctor 168
Chriſtus totus in ſacramento Eucha riſtiæ continetur 257
Chriſtus qua ratione ſit in ſacramento 264
Chriſtus qua ratione pænitentiæ ſacramentum inſtituerit 293
Chriſti & eius matris & ſanctorum imagines pingi, non interdicitur præcepto legis 415
Chriſtus frater noſter 362
Chriſti reſurrectio fraternitatē Chriſti cum hominibus non dirimit 563
Chriſti diuinitas numquam a corpore ſeiuncta 57
Chriſtus pro peccatoribus paſſus 60
Chriſtiani quare ſancti dicātur 113
Chriſtus quō in nobis regnet 578
Chriſti cauſa libenter ſtultitiæ fama ſubeunda 591
Chriſtus imitandus in referenda noſtra uoluntate ad uoluntatem Dei 593
Chriſtus dominus, panis eſt 608
Chriſti paſſionis myſterium maxime Dei potentiam & benignitatē oſtēdit

dit 609
Chriſti paſſionis patrocinio ueniam [illegible] impetramus 617
Circumſtantiæ peccatorum in confeſſione narrantur 320
Clauibus eccleſiæ aditus in cælum aperiri 312
Clericorũ corona quid ſignificet 361
Concio ſacra a fidelibus attente audienda 450
Contra eos, qui medicamentis utuntur dæmonum arte compoſitis 640
Creatio omnibus perſonis Trinitatis *communis* 32
Creatura noua in Chriſto eſt, qui mandata dei obſeruat 401
Crucis Chriſti *pretiũ quanti ſit* 617
Colere Deos *alienos quare* Deus *prohibuerit* 415
Cultus diuini cupidos homines eſſe oportet 421
Cultus externus Deo *præcipitur adhiberi tertio præcepto* 439
Cultus ſabbathi quo tempore tollendus erat 440
Cultus diei feſti quare ĩſtitutus 442
Cupiditas uitioſa quare prohibeatur 521
Cupiditates propriæ etiam iuſtis aduerſantur 588
DAEMONVM *odium in homines* 575
Dæmon, ſimulato lucis angelo, quæ bona non ſunt tamquam bona poſtulare perſuadet 592
Dæmonum externi impetus & impreßiones 627
Dæmones quare principes appellati & rectores mũdi tenebrarum 627
Dæmones perpetuum bellum nobiſcum gerunt 627
Dæmones quos non oppugnent 628
Dæmonum uis alligata 629
Dæmon quare malus præcipue dicatur 644
Dæmoni aßignamus omnia mala quæ in nos a proximis proficiſcuntur, tamquam auctori & impulſori 644
Debita, quæ dimitti poſtulamus, quæ ſint 616
Cuius debiti ſolutio ſit ad ſalutem neceſſaria 616
Debita quare dicantur noſtra 617
Decalogi præcepta 396
Decalogus legum omnium ſumma & epilogus 396
Decalogi præcepta decem ex duobus charitatis pendent 397
Decalogi Deum *eſſe auctorem credere, maximam uim habet ad eam legem ſeruandam* 398
Decalogi lex quanta maieſtate data 400
Deſcẽſus Chriſti *ad inferos cauſa* 68
Ante *Chriſti mortem animæ piorum ad ſinum* Abrahæ *deferebantur* 70
Deſideria exaudit Deus 559
Deum unum ſolum eſſe non plures confitendum eſt 20
Deus quare pater uocatur 20. 22
Deo omnipotens uis tribuitur 24
Deus omnium creator 27. 30
Deus quæ creauit conſeruat 31

Deo, & non ſanctis, ſacrificium offertur 283
Deus eſt legis auctor 398
Deum amare facile eſt 41
Deus quare zelotes appellatus 420
Deus quare pœnam ad tertiam & quartam generationem comminetur 421
Dei bonitas ſuperat eiuſdem iuſtitiam 423
Dei nomen quomodo honoretur 425
Deo multa impoſita nomina 425
Deus quibus modis laudandus 426
Deus non habebit inſontem eum, qui nomẽ eius fruſtra aſſumpſerit 437
Deus primus diligendus, deinde parentes 456
Deus deſideria exaudit 550
Deus omnium hominum pater uocatur 555
Dei prouidentia erga homines 555
Deus hominum non obliuiſcitur 557
Dei benignitas & miſericordia erga homines 559
Dei amor erga homines in redemptione oſtenſus 559
Dei manus cum nos tangit, id non hoſtiliter facit ſed amanter 560
Deus quare caſtigat quos amat 561
Deus calamitates noſtras non ignorat 561
Deus omnium Deus eſt 564
Deus eſt ubique, & quo modo 566
Deus quare in cœlis eſſe dicatur 566
Deus quo modo ex animo ametur 568
A Deo quid primo petendum 568
Dei gloria quo modo petatur 568
Dei nomen quo modo ſanctificari petamus 569
Dei nomen ſanctum & terribile ſanctificatione non eget 569
Dei nomen re, non uerbis tantum, ſanctificandum 572
Dei prouidentia erga hominum ſalutem 574
Dei potentia & prouidentia 577
Deus non ad otium & inertiam nos uocauit 583
Deus nunquam nos deſerit 583
Deus adminicula nobis concedit ad regnum cœlorum conſequẽdum 583
Deum amare, ut par eſt, ſine diuinæ gratiæ adminiculo non poſſumus 586
Ad chriſtianam prudẽtiam, niſi Deo auctore, & adiutore, nos aſpirare non poſſumus 587
Deus in iuſtificatis mentem ſanat nõ carnem 588
Deus requirit ſummum amorem in opera et ſtudio quod ei nauamus 593
Dei opera omnia bona 595
Deus omnibus operibus ſuis ſuam bonitatem impertiuit 595
Dei uoluntatem quare maxime colamus 595
Dei uiæ ininueſtigabiles 595
Deus nobis melius conſulit quam nos optare poßimus 596
Ad Dei gloriam omnia ad uſus uitæ neceſſaria ſunt referenda 598
Dei infinita potentia colenda 605
Deus promptus & paratus ad condonandum

nandum peccata pænitentibus 615
Deus beneficentiſſimus parens 615
Deus iuſtitiæ retinentiſſimus 617
Deus quomodo tentet ſuos 630
Deus quomodo tentari ſinit bonos 631
Deus quomodo nos in tentationem inducere dicitur 632
Deus dat uires ad Satanam proſternendum 636
Dei benignitas non uno modo eripit nos a malis 643
Deus non uult nos ab omnibus incommodis ſolutos eſſe 643
Deus dat ſolatia iis, qui aduerſis premuntur 643
Deus utitur dæmone miniſtro in repetendis pœnis a ſceleratis 644
Deus ſuis nunquam defuit 2
Diaboli crudelis dominatus 613
Diabolus quare mundi princeps & tenebrarum dicatur 613
Diaboli proprium officium 632
Diabolus quo animo tentet homines 630
Diabolus quare tentator dicatur 630
Diabolus quibus modis utatur ad tētandum 631
Die dominico quid agere & a quibus abſtinere fideles oporteat 443
Diuitiæ non amandæ 525
Diuites quare panem quotidianum petere debent 605
Diuites facultates ſuas Deo acceptas referant 609
Diuites quare bonis cumulantur a Deo 606
Doctoris legitimi fidelis opera neceſſaria 2
Doctrina catechiſmi ad captum cuiuſque accommodata 8
Doctrina fidei catholicæ quibus rebus contineatur 9
Doctrinæ Chriſtianæ capita quatuor 9
Dolor ex peccatorū cognitione 614
Dubitare in oratione non debemus 547
Prophetæ planius de eccleſia quam de Chriſto locuti ſunt 103
ECCLESIAE nomine quid ſit proprie intelligendum 104
Eccleſiæ et ſynagogæ differentia 105
Eccleſia multis nominibus uocatur 106
Eccleſia militans & triumphans quare dicatur 106
Eccleſiæ militantis & triumphantis differentia 107
Eccleſiæ figuræ & ſimilitudines 108 116
Quinam ab eccleſia excludātur 109
Eccleſiæ catholicæ proprietates & prærogatiuæ 110
Eccleſiæ caput uiſibile 110
Eccleſiæ unitas 110
Eccleſia ſancta appellatur 113
Eccleſia catholica 115
Eccleſiæ uera dignoſcēda a falſa certiſſima regula 116
Eccleſia eſt apoſtolica 116
Eccleſia non poteſt errare 116

Extra eccleſiam uerus cultus non reperitur 117
Eccleſia originē ſuæ ueritatis traxit ab Apoſtolis 116
Eccleſiam uniuerſalem omnes tenere debent, qui ſalutem conſequi cupiunt. 115
Eccleſiæ auctor Deus 118
Eccleſiam claues regni cælorum habere, fide intelligimus 118
Quare credere ſanctam eccleſiam, & non in ſanctam, dicatur 118
Eleemoſynæ neceßitas 496
Cohortatio ad eleemosynam faciendam 497
Labore ac manibus ea quærenda quibus inopū īdigētia leuari poßit 497
Eleemoſina orationi addenda 553
Eleemoſina medicina eſt accommodata ſanandis animæ uulneribus 623
Epiſcopi tantum & ſacerdotes poteſtatē habēt remittēdi peccata 125
Epiſcopi adminiſtratio quæ 371
Epiſcopus tātum ordines confert 372
Eſcarum conquiſitißima genera perſequi non licet 604
Euchariſtiæ uſu qui aliquandiu carēt plurimum damni patiuntur 175
Euchariſtiæ inſtitutio 235
Euchariſtiæ dignitas & excellentia 235
Euchariſtiæ ſacramentum pluribus nominibus appellatum 236
Euchariſtia quare dicatur communio 236
Euchariſtiam poſt cibum & potum ſumere non licet 237
Euchariſtia uere eſt ſacramentum & unum ex ſeptem 237
In euchariſtiæ ſacramento adoramus corpus & ſanguinem Chriſti 238
Quæ proprie ſacramenti rationem habeant in Euchariſtia 238
Euchariſtiæ cum ceteris ſacramentis differentia 239
Euchariſtiæ ſacramentum perfectum facit materiæ conſecratio 239
Euchariſtia eſt unum tantum ſacramentum & non plura 239
Euchariſtiæ ſacramentum tria ſignificat 240
Euchariſtiæ ſacramenti materia duplex 241
Aqua modica uino quare admiſceatur 243
In euchariſtiæ ſacramento quid ſignificet panis & uinum 244
Euchariſtiæ ſacramenti forma 246
Forma cōſecrationis uini & eius declaratio. 247
In ſacramento euchariſtiæ tria ſunt maxime admiranda. 251
In Euchariſtia uerum corpus Chriſti & ſanguinem contineri. 253
Euchariſtiæ ſacramentum non eſt tātū ſignū corporis Chriſti. 253. 265
Euchariſtiæ fructus. 256
In Euchariſtiæ ſacramento totus Chriſtus continetur. 257
In Euchariſtiæ ſacramento quæ ſint ex concomitantia. 258
Duæ conſecrationes quare ſeparatim fiant in ſacramēto Euchariſtiæ. 259
In quauis utriuſque ſpeciei particu-

la Euchariſtiæ totus Chriſtus conti netur. 259
Panis & uini ſubſtantia poſt conſecrationem in ſacramento Euchariſtiæ non remanet 260
Poſt conſecrationem quare Euchariſtiæ ſacramentũ panis uocatur 262
Conuerſio admirabilis in ſacramento Euchariſtiæ tranſubſtantiatio uo catur 263
Euchariſtiæ ſacramentum non curioſe ſcrutandum 263
Qua ratione Chriſtus ſit in Euchariſtiæ ſacramento 264
Panis & uini ſpecies in ſacramento Euchariſtiæ ſine aliqua re ſubiecta manent 265
Euchariſtiæ ſvcramentum quare ſub panis & uini ſpecie adminiſtrari Chriſtus inſtituit 265
Euchariſtia fons oĩum gratiarũ 266
Euchariſtia quõ gratiã tribuat 267
Prima gratia nemini tribuitur niſi prius Euchariſtiæ ſacramentum uoto perceperit 268
Euchariſtia omnium ſacramentorum finis 268
Euchariſtiæ figura eſt manna 269
Euchariſtiæ utilitates 269
Euchariſtiæ ſacramenti ſumendi tres rationes 271
Maximis bonis ſe priuant qui cum parati ſint ſacramentaliter ſumere corpus Domini, ſpiritu tantum ac cipiunt 272
Euchariſtiam accipere nemini licet ante ſacramentalem confeſsionẽ, ſi ſacerdotis facultas data ſit, ſi peccati mortalis conſcientiam ſtimulet 274
Ieiuni ad Euchariſtiæ ſacramentum accedere debemus 274
Aliquot dies ab uxoribus abſtinendum ab ijs qui matrimonio iuncti ſunt, cum ad communionem accede re uolunt 275
Euchariſtiæ communio ſæpius iteran da 275
Euchariſtiæ ſacramento quotidie alenda eſt anima 276
Euchariſtiam olim fideles quotidie ſumebant. 276
Ab euchariſtiæ communione excipiũ tur qui per ætatem rationis uſum non habent 277
Euchariſtia quare infantibus negetur 277
Euchariſtiæ ſacramentum amentibus non detur 278
Euchariſtiã ſub utraque ſpecie laicis ſumere non licet 278
Quare eccleſia conſuetudinem communicandi ſub utraque ſpecie prohibuerit 279
ſolis ſacerdotibus poteſtas tradita eſt ſacramentum Euchariſtiæ conficiendi 280
Qui non eſt conſecratus, ſacra uaſa tangere non audeat 280
Euchariſtia eſt ſacrificium 281
Euchariſtia uictima Deo gratiſſima 281
Euchariſtia a Chriſto inſtituta duabus de cauſis 282

Eucharistia, ut sacramentum eſt, nõ ſolum merendi ſed etiam ſatisfaciendi uim habet 283
Euchariſtiæ ſacrificium quando inſtitutum 283
Euchariſtiæ figuræ & oracula 284
Euchariſtiæ ſacramentum inexplicabile pignus charitatis 608
Euchariſtiæ ſacramentum quare dicatur panis noſter 608
Euchariſtiæ ſacramentum quare dicatur quotidianus panis 608
Exempla quæ ad bene ſperãdum nos inducere poſſunt 641
Exempla humanæ infirmitatis 625
Exitus rerum Deo permittẽdus 645
Extrema unctio 341
FALSVM teſtimonium quid 505
Falſi teſtimonij damna 506
Falſum teſtimonium non ſolum in iudicio ſed extra iudiciũ uetatur 506
Falſum teſtimonium dicere contra ſe, non licet 504
In falſis teſtimonijs mendacium numeratur 505
Feſtorum dierum præceptum 439
Feſti diei cultus quare inſtitutus 442
Feſti dies præter ſabbatum alij apud Iudæos 447
Feſti dies præter diem dominicum quare inſtituti ab Eccleſia 447
Dies celeberrimi in Eccleſia 448
Feſtis diebus quibus operibus chriſtiani ſe exercere debeant 450
Felicitas in quo conſiſtit 144
Felicitas ſemel adepta numquam amittitur 144
Fides ad ſalutem conſequendam neceſſaria 11
Fidei multi gradus 12
Quid primo credendum 13
Notitia quæ fidei diſciplina comparatur, multo certior eſt quam quæ humanis eſt rationibus comprehenſa 18
Fides de omnipotentia Dei quam neceſſaria & utilis 25
Fides redemptionis ad ſalutem neceſſaria ſemper fuit 33
Fides ueterum & noſtra eadem 35
Fides pœnitentiam antecedat oportet 290
Fides quid ſignificet 14
Fides non uere dicitur pars pœnitentiæ 290
Fideles ad cõplectendam cæleſtem doctrinã quando ſint propenſiores 406
Fides neceſſaria in oratione 547
Fide firmos eſſe, caput eſt ad rite orandum 547
Fiducia de Deo unde ortum habeat 547
Fiduciam conciliat nomen patris in oratione 600
Fiducia orationis unde in nobis oriatur 600
Fides ad iuſtificationem neceſſaria 75
Figuræ conceptionis & natiuitatis Ieſu Chriſti 50
Figuræ crucis Chriſti 56
Figuræ confeſſionis 315
Filius Dei & uere deus Ieſus Chriſtus 39

Filius Dei quomodo generatur 39
Forma ſacramenti Euchariſtiæ declaratur 246
Forma ſacramenti pænitentiæ 296
Forma ſacramenti extremæ unctionis 344
Formæ confirmationis ſacramenti 225
Formula orandi diuerſa ad Deum et ſanctos 544
Fornicationis peccati calamitas propria 482
Frugalitati conſulendum 498
Fructus arboris uitæ 487
Furti præcepti uis auditoribus inculcanda 487
Furti præcepto Dei benignitas erga nos maxime percipitur 488
Furti præceptum in duas partes diuiſum 488
Furti nomine quid intelligatur 489
Rapina maius peccatum quam furtum 489
Quare ſeptimum præceptum furti nomine, non rapinæ, notatum ſit 489
Furtum, quod eſt iniuſta poſſeſſio, & uſus rerum alienarum, uarijs nominibus notatur 489
Furandi etiam animus lege Dei prohibetur 490
Furtum quam graue ſcelus ſit 490
Furti immanitatem declarant quæ furtum conſequuntur 490
Furtorum multa genera 491
Rapinæ latius patent quam furta 493
Rapaces qui ſint, & rapinarum uaria genera 493
Furti excuſationem nullam accipit Deus
Excuſationes, quibus ſe homines defendunt in furtis 499
Fur diuinum nomen dedecorat 500
GAVDIA intima ſanctorũ 607
Gloria inenarrabilis ſanctorum 144
Gloria Dei quomodo in oratione petatur 568
Gloria quid 580
Gradus quibus ad orationem accedimus 545
Gratia quid 208
Gratiam quomodo euchariſtia conferat 268
Gratiarum actio cum oratione iungenda 553
Grauitas relabentium 61
HAERETICORVM artes quibus ſunt uſi ad impia dogmata infundenda 4
Hæreticus qui dicatur 103
Hæreticorum peſtis quo irrepſerit 4
Hebræorum gentem quare Deus delegerit 405
Hebraici populi liberatio ab Aegypto 404
Hebræos duriſſima ſeruitute premi quare Deus permiſerit 405
Hebræo populo promiſſa præſtita poſt 300. annos quare. 406
Locus & tempus in quo Iſrael legem a Deo accepit 406
Homicidium prohibens præceptum, auditu iucundum 467

In præce-

In precepto, Non occides, duo continentur. 467
Homicidium quod hoc precepto non uetatur 468
Occidere uetitũ eſt omnibus 470
Omnes homines huius legis ui, Non occides, defenduntur 470
Se ipſum non licet occidere 470
Lex non occidendi, non ſolum manus ſed animum cohibet 471
Homicidium peccatum eſt nefarium. 472
Homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei formatus. 30
Homo poſtremo creatus non ui naturæ ſed diuino beneficio immortalis 30
Prima hominis ruina. 32
Homo chriſtianus quantum Chriſto debeat 42
Homines diuini cultus cupidos eſſe oportet 421
Homo quid debeat Deo 559
Hominum miſeriæ propter peccatum primi parentis 584
Homo quæ bona per peccatum amiſerit 585
Homines comparantur ægris & ijs qui guſtum amiſerunt 586
Homo pueris cõparatur 586
Homo etiam iuſtificatus non ita habet domitos carnis affectus, ut illi poſtea excitari non poſsint 588
Homines uoluptuoſi a diuina uoluntate alieni. 591
Hominis inſtabilitas 576
Hominis imbecillitas 595
Homo qua maledictione condemnatus poſt Adæ peccatum 699
Hominis inſcitia & imbecillitas 625
Præceptũ de honorando Deo 423
Præceptũ de honore parentũ 453
Honorare quam uim habeat 456
Honoris uox rite in præcepto poſita 457
Honorandi a nobis patres cuiuſcumque generis 457. 461.
Honoris officia quæ in parentes conferri debent 459
Honor mortuis parentibus tribuendus 460
Improbis etiam Paſtoribus obediendum 461
Regibus parendum 462
Honorantes parentes quos fructus percipiant 463
Hoſtes humani generis, omnes aduerſus nos artes excogitãt 624
Hypocritæ animo non orant 551
Hypocritarum mos in orando fugiendus 551
IESVM Chriſtum fillum Dei credentes, quam utilitatẽ capiãt 32
Ieſus Dei filius ſolus potuit nos Deo reconciliare 33
Ieſus quid ſignificet 35
Ieſus, Chriſtus, Rex, ſacerdos, & propheta ſupremus 36
Ieſus filius Dei & uerus Deus 39
Incarnatio uerbi 44
Incarnationis myſteriũ non una perſona confecit. 45
Incarnationis uerbi opus, quare ſpiritui,

ritui ſancto peculiari quadam ratione tribuitur. 46
In incarnationis myſterio quædam ſupra natura ordinem, quædam naturæ ui effecta. 46
Mirabilia quæ in uerbi incarnatione acciderunt. 46
Simul Chriſti corpus formatum atque animatum, & corpori & animæ diuinitas coniuncta. 46
Anima Chriſti uberrimam ſpiritus ſancti copiam accepit. 47
Chriſtus non eſt filius Dei adoptione, ſed natura. 47
Maria uirgo uera Chriſti mater 48
Maria Euæ reſpondet. 49
Incarnationis Ieſu Chriſti myſterium quanto pietatis ſtudio recolendum. 52
Ieiunium orationi ſociandum. 553
Imagines uenerari ut Deos prohibitum eſt. 414
Imagines in eccleſia habere non ſolum licet ſed maximo fidelium bono factum eſt 417
Ad imaginem ſanctorum cum quis orationem dominicam enunciat, quid ſentiendum. 545
Incommoda omnia æquo animo ferenda 645
Indignari non debemus cum noſtras preces non exaudit Deus 645
Indigentiam habemus externarum rerum ad uictum uitamque excolenlam. 598
Infelicitas hominis quo modo cognoſci poßit 576
Inferni ſignificatio 68
Ingratitudo hominum erga Deum 632
Inhumanitas in egenos fugienda ab eo qui a Deo uult exaudiri 547
Iniuriæ remittendæ ab eo, qui uult, ut Deus ſibi ignoſcat 546
Iniuriarum obliuionem a nobis requirit Deus 619
Iniurias condonare nolentes in quæ incommoda incidant 477
Remedia ad deponendas iniurias 478
Iniurias remittendi uoluntas ſufficit reclamantibus corruptæ naturæ appetitionibus 621
Iniurias non obliuiſci in animo habentes uti debent hac precationis conditione, dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos 619
Inimicis parcendum ſi uolumus nobis peccata dimitti 619
Inimici diligendi 619
Inimicis non parcentes quid a Deo petere debeant 622
Inimici inuiſibiles 626
Inſtrumenta quibus quæritur & inuenitur regnum Dei 575
Interpretatio Cypriani uerborum, ſicut in cælo & in terra 594
Interpretatio huius uocis, amen, 549
Iudicium finale 86
Tria Chriſti officia ad ſuam eccleſiam decorandam 86
Dies Domini Chriſti aduentus nouißimus dicitur 87

Quare Chriſtus ad iudicandum uenturus 87
Duplex Chriſti ad nos aduentus 87
Iudicij generalis neceſsitas 88
Iudex omnium Chriſtus quare futurus 91
Iudicium præcedentia ſigna 90
Iudicij forma, & ratio 92
Iudicantis Chriſti ſententiæ uerba 92
Iudicij uniuerſalis articulus quam utilis 94
Iudicia forenſia iure & ex legibus adminiſtranda 510
Iuſtificari non poteſt qui non eſt paratus ad omnia Dei præcepta ſeruanda 402
Iuſtitia originalis ſupra naturæ facultatem homini a Deo data 30
Iurandi lex quæ iubeat & quæ prohibeat 425
Iurandi frequens uſus minime laudandus 427
Iurare quid 428
Iurare per creaturas, iuſiurandum eſt 428
Iuſiurandum per execrationem 429
Iuſiurandum aſſertorium & promiſſorium 429
Iuſiurandum ut rectum ſanctumque ſit, quæ requiruntur 430
Iuratus quæ conſiderare debeat 430
Iuſiurandum non exigitur a pueris ante pubertatem 431
Iuſtificatio impij, magnum opus 126
Iuſtificatur impius per ſacramenta tamquam per inſtrumenta 125
Iuſtitia maxime in promiſsis requiritur 431
Iurando peccat qui iniuſtum aliquid promittit 431
Iurare cui non liceat 431
Iuſiurandũ quãdo ſit laudabile 432
Iuſiurandũ a fide originẽ ducit 432
Iuſiurandum ad quem finem tendere oporteat 433
Quodnam iuſiurandũ a Chriſto prohibeatur 433
Iurandi neceſsitas excuſationem habet 434
Iurandi nimia conſuetudo multa mala parit 434
Graui peccato ſe adſtringit, qui temere iurat 434
Iurare falſum prohibitum eſt ſecundo præcepto 435
Iurare falſum eſt peierare, & quot modis peierant homines 435
Iurandi præcepto quare minæ adiunctæ 438
Summa hominum procliuitas ad peierandum 438
Propter periurium diuerſis ſuppliciis affligimur 438
LACRYMAE *in pœnitentia ſummopere optandæ* 306
Lex naturæ a lege ſcripta non diuerſa 398
Lex in decalogo contẽta nõ eſt noua lex, ſed naturæ lex illuſtrata 398
Legis iuſſa difficultatem non habent 400
Legi obtemperandum 401
Legis obſeruantiæ fructus 402
Ad legem obſeruandũ propenſiores nos

nos reddit, ſcire Deum eſſe dominum noſtrum 408
Lex omnis ad precepta ſeruanda homines præmio, aut pœna inducit 418
Legis ſeruandæ modus et ratio 423
Lege non concupiſcendi praſcripta quid a Deo prouiſum ſit 516
Lex Dei intimo animi ſenſu ſeruanda 518
Differentia inter diuinas & humanas leges 518
Lex diuina quaſi ſpeculum quoddã eſt in quo naturæ noſtræ initia intuemur 519
Loquacitas uitanda 514
Liberum arbitriũ homini datum 30
Linguæ uitium cõmuniſſimum 502
Loquacitas in oratione prohibetur non longæ preces 551
Lucris honeſtis tranquillitas ineſt 603
Lumen diuinũ quid nobis faciat 502
MALA cum patimur, ad Dei auxilium confugimus 639
Malorum omnium liberationem non petimus 642
Mala quædam, quæ communiter mala putantur, ſunt tamen fructuoſa 642
Mala illa deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre poſſunt 642
A quibus malis liberari petendum ſit 643
Mala quæ in nos a proximis proficiſcuntur, dæmoni aſſignãda 644
Malorum liberatio a Deo impetranda 639
Mala animæ & corporis deprecari debemus 610
Maria Dei & hominis mater uere et proprie dicitur 47
Maria uere mater Dei quare 47
Mariæ perpetua & incorrupta uirginitas 49
Mariæ in partu Spiritus ſanctus affuit 49
Maria cum Eua confertur 50
Maria ex regibus orta 49
Mariæ felicitatẽ gratulamur, cũ eam angelica ſalutatiõe ſalutamus 543
Mariam iure oramus, ut nobis peccatoribus ueniam ſua interceſſione conciliet 543
Maria mater miſericordiæ 543
Maria aduocata noſtra 543
Mariæ merita apud Deum præſtantiſſima 543
Mariæ ſumma uoluntas adiuuandi humanum genus 543
Maledictio qua condonatus eſt homo poſt Adæ peccatum 699
Materia ſacramenti Euchariſtiæ duplex 241
Materia ſacramenti pœnitentiæ 478
Materia ſacramenti extremæ unctionis 343
Matrimonium unde dictum 377
Matrimonij ſacramentum uarijs nominibus appellatum 377
Matrimonij differentia & eius declaratio 377
Matrimonium inire non poſſunt qui

legi-

legibus a matrimonij conſortio excluduntur 378
Matrimonij uis et natura in quo cõſiſtit 378
Conſenſus matrimonium efficit 378
Conſenſus uerbis, quæ præſens tempus ſignificat, exprimatur 379
Conſenſus alterius tãtum ad matrimonium coniungendum ſatis eſſe non poteſt 379
Matrimonium non contrahitur per uerba futurum tempus ſignificantia 379
Verborum loco in matrimonio nutus & ſigna ſufficiunt 380
Præter conſenſum ut uerum matrimonium exiſtat, concubitus neceſſario non requiritur 380
Matrimonii duplex ratio, ut eſt in officium naturæ, & ut eſt ſacramentum 381
Matrimoniũ, ut eſt officium naturæ, a Deo inſtitutum 381
Matrimonium indiſſolubile 382
Matrimonium quibus cauſis inſtitutum 382
Matrimonii natura ut ſacramentum eſt 384
Matrimonium quid ſignificet 385
Matrimonium ſacramentum eſſe, & unum de ſeptem legis euangelicæ ſacramentis 376
Matrimonii ſacramentum a Chriſto inſtitutum 385
Matrimonium gratiam ſignificat & tribuit 386
Matrimonii ſacramentum quantum præſtet matrimoniis ante legẽ 386
Matrimonia Iudæorum 387
Quare antiqui patres plures ſimul uxores ducerent 387
Libellus repudii quare in lege Moſis conceſſus 387
Matrimonium duorum tantum & nõ plurium cõiunctione definitur 388
Infidelis ad ueram religionem conuerſus primam, ceteris relictis, pro uxore habeat 388
Matrimonij uinculum nullo diuortio diſſolui poteſt 388
Matrimonium diſſolui non poſſe utiliſſimum eſt 389
Fedelium cõiugia perfectione & nobilitate gentilium & Iudæorũ matrimonijs longe præſtant 390
Matrimonij bona tria 390
Matrimonia clandeſtina neque uera neque rata eſſe 394
Matrimonij impedimenta 394
Matrimonium contrahentes quomodo affecti eſſe debeant 395
Matrimonij uſus qui eſſe debeat 396
A matrimonii officio interdum orandi cauſa abſtinendum 396
Mœchari prohibitum eſt præcepto ſexto 479
Mœchia quare poſt homicidium prohibeatur 479
Præceptum de mœchia quibus uerbis tractandum 479
Mœchiæ præcepti duplex uis 479
Medicina a deo hominibus data 641
In medicinæ remedijs quo modo ſpes ponenda 641

Meditationes de Chriſti paßione 59
Mēdaciū pleniſſimū impietatis 509
Mendacio fallere ioco & officÿ cauſa, indignum eſt 509
Mendacÿ ſumma miſeria & turpitudo 512
Mendacÿ pater Dæmon 512
Mendaciū quæ mala cōſequūtur 512
Mēdacÿ uitiū eſt fere īſanabile 513
Mendacÿ uitiū latißime patet 513
Mendacia excuſare, error 5.4
Mendacio nemo ſtudeat 505
Mens bona a Deo poſtulanda 333
Meritum noſtrum diuina gratia adiuuatur 336
Meritis paria redduntur præmia in cælis 151
Merentur fructum paßionis qui ſacrificium Euchariſtiæ offerunt 283
Meritum præmÿ gloriæ immortalis operibus noſtris tribuitur 335
Meritum operū noſtrorum ex merito paßionis Chriſti pendet 335
Meritum noſtrum non obſcurat Chriſti paßionem, ſed multo clariorem reddit 336
Merendi ampla occaſio, patienti animo labores & incōmoda ferre 338
Merentur opera noſtra exaudiri per meritum Chriſti 552
Mereri poſſumus cum diuina gratia uitam æternam 336
Miniſter ſacramenti baptiſmi proprius 189
Miniſtrorum baptiſmi ordo qui ſeruandus eſt 191
Miniſter proprius ſacramenti confirmationis 228
Miniſtrū confeßionis ſcientia & prudentia præditum eſſe oportet 324
Miniſtri ſacrificium faciētes Chriſti perſonam ſuſcipiunt 285
Miſeria humanæ cauſæ 576
Miſeriæ hominis propter peccatum primi parentis 585
Miſeria ſumma humani generis quæ mala ſunt nō ut mala iudicare 585
Miſeriæ hominum unde 588
Miſſæ ſacrificium idem eſt cū eo quod in cruce oblatum eſt 285
Miſſæ ſacrificium non eſt nuda commemoratio ſacrificÿ in cruce peracti, ſed uere propitiatorium 286
Miſſæ ſacrificium pro mortuis offertur & illis prodeſt 286
Miſſæ ritus non ſuperuacanei 287
Miſſæ ſacrificium idem cum eo quod in cruce oblatum eſt 285
Miſſæ ſacrificium propitiatorium ſacrificium 286
Miſſæ ſacrificium pro mortuis offertur 286
Miſſæ omnes communes dicendæ 286
Miſſæ ritus non ſunt inanes, & ſuperuacanei 287
Cur Chriſtus in ligno mortem perpeſſus 54
Chriſtus uere mortuus et ſepultus 56
Chriſtus locum, modum, & tempus ſuæ mortis elegit 57
Anima Chriſti quo ad inferiorem partem cruciata 53
Mulier quare ex latere uiri formata nō ex pedibus aut ex capite 393

Neceſ-

Neceſſitate noſtra cognita ad patrem adire cogimur 600
Neceßitati noſtræ quæ ſuperſunt cũ alijs communicanda 606
Nequitia carnis & ſpiritus 627
Nomina imponẽda baptizatis 316
Nomina gentilium imponentes baptizatis reprehenduntur 218
Nomen Dei Tetragrammaton nõ pronuntiare inanis eſt ſuperſtitio 425
Nomina Deo impoſita. 425
Nomini diuino quam uerus honor attribuatur. 425
Nomen clerici unde deductũ 361
Nomen Dei quomodo ſanctificari petatur 569
Nomen Dei ſanctum & terribile ſanctificatione non eget 569
Nomen Dei quomodo ſanctificatur in omnibus 571
Nomen Dei re, non uerbis tantum, ſanctificandum 572
Nota certa iudicandi quæ ſit praua, quæ recta petitio 397
Obedire debent omnia diuinæ uoluntati 595
Obtrectatio uitium peßimum 506
Obtrectatorum multa generá 507
Odium Dæmonum in nos infinitum 627
Officium Parochi, quod auditoribus præſtare debet 597
Opus redimendi hominũ genus eminet inter opera gubernationis & creationis 559
Operibus regnum Dei comparatur 583
Orandus primo Deus, deinde ſancti 544
Orandi optimus modus 536
Pro quibus orandum 540
Orandi ſancti, & qua ratione, ut noſtri miſereantur 544
Orandi ratio 549
Orandum eſt in ſpiritu & ueritate 550
Orandi in ſpiritu conſuetudinem infideles non habent 551
Orandum in nomine Chriſti 552
Orandus Deus, cum proximus nos lædat, quomodo 645
Orãtes Deo honore habemus. 530
Oranti maieſtas diuina ſit propior 647
Orãtes cum Deo colloquũtur 647
Orantium fructus & munera 647
Orare ſicut oportet debemus, & qui non ſic orent 598
Multi ſunt gradus petendi aliquid a Deo, & gratias agendi 536
Modus precandi uocem effundendo 537
Quos peccatores in oratione Deus exaudiat & iuuet. 537
Petenda a Deo quæ 537
Quid ſit ſine adiunctione petendum 540
Execrationes ſanctorum in impios ſunt prædictiones 545
Oratio ad Deum neceßaria 529
Chriſtus in oratione pernoctabat 529
Orationis utilitas & fructus. 530
Oratio eſt quoddam religionis argumentum

mentum 530
Obſeruatio legis neceſſaria ad ſalutem 401
Omnis doctrinæ ratio, fidelibus tradenda, in ſcripturam & traditionẽ diſtribuitur 9
Operibus cum gratia Dei factis diuinæ legi ſatisfacere poſſumus 336
Operibus noſtris uitam æternam conſequi poſſumus 336
Opera, quæ ſine fide & charitate fiunt, grata eſſe non poſſunt 336
Oratione Deo nos ſubiectos eſſe profitemur 530
Oratio eſt cœli clauis 531
Orationis uis, & utilitas 531
Oratio quibus partibus conſtet 535
orationis partes præcipue duæ 535
Oratio eorum qui nondum fidei lucem acceperunt 538
Oratio quorum non exaudiatur a Deo 539
Orationes pro impijs factæ 542
Orationes pro mortuis in purgatorio ab Apoſtolis fluxere 542
Orationes pro peccantibus ad mortem non proficiſcitur 542
Orationem dominicam ante imagines ſanctorum pronuntians quid ſentire debeat 545
Oratio humilis 545
Orationis præparatio 545
In oratione qui uult exaudiri, a quibus ei ſceleribus abſtinendum 546
Orationem noſtram facit execrabilem contemptus diuinæ legis 547
Oratio dubitationem non admittit 548
Oratio mentalis uocalem non excludit 550
Oratio mentalis principem locum tenet 550
Orationis uocalis propria utilitas & neceßitas 550
Oratio priuata & publica 551
Orationis dominicæ expoſitio 554
Oratio pro altero facta oranti prodeſt 563
Oratio ne inanis ſit, quid requirat 567
Orationes ſunt arma contra ſatanam 636
Orationes in principio timoris plenæ, in fine exultationis 648
Ordo ſeruandus in oratione 639
Ordo quid 359
Ordinis ſacramentum multos habet gradus & uarias functiones 359
Ordo ſacer inter eccleſiæ ſacramenta quare enumerandus 359
Ordo ſacer characterem imprimit 359
Ordines ſeptem 360
Ordines maiores & minores 360
Prima tonſura 360
Ordo oſtiarij, munus 362
Ordo lectoris, officium 363
Ordo exorciſtarum, munus 363
Ordo acolytorum, munus 363
Ordo ſubdiaconi, officium 364
Ordinibus ſacris lex perpetuæ continentiæ imponitur 364
Ordo diaconi, munus 366
Ordo ſacerdotij 373

Ordines ſacri quibus ſint dandi 372
Opera noſtra ex Chriſti gratia merentur 336
Ordines ſacri fiunt ſtatis diebus quibus etiam ieiunia indicuntur 372
Ordinandi prius ſacramento pænitentiæ conſcientiam purgent 373
Ordinis ſacramentum pueris & furioſis non conferendum 374
Qui ætatis annus in ſingulis ordinibus expectandus 374
Ordinis ſacramentum gratiam confert 375
Ordinis ſacramentum characterem imprimit 375
Originalis iuſtitiæ donum homini datum 30
PANIS nomine multa in diuinis literis ſignificari 60
Panem petendo quid a Deo petamus 602
Panis ad neceſsitatem, non ad luxuriam petendus 602
Panis a nobis iure acquirendus, non iniuria, uel fraude 603
Panis quare quotidianus appellatus 604
Panis aſsidue a Deo petendus quare 609
Panem quotidianum quo modo diuites petere debeant 605
Panis ſpiritualis petendus 606
Panis ſpiritualis quid ſignificet 606
Panis, qui Chriſtus eſt, incredibili lætitia perfundit piorum animos 608
Panis noſter ſubſtantialis Chriſtus in Euchariſtia ſacramento continetur 608
Paſsionis Chriſti myſterium maxime Dei potentiam & benignitatem oſtendit 609
Paſsionis Chriſti tempus quare obſeruatur 54
Anima Chriſti, quo ad inferiorem partem, cruciata 54
Paſsionis Chriſti cauſa 60
Paſſus eſt Chriſtus pœnas grauiſsimas 62
Paſsiones Chriſti acerbiores, quam ſanctorum 63
Paſsio Chriſti quæ commoda nobis conferat 64
Paſsio Chriſti nobis ueniam peccatorum impetrat 617
A paſsione Chriſti omnis ſatisfactionis uis & ratio fluxit 617
Paſtorum eccleſiæ uerba tanquam Dei uerba recipienda 2
Patris uox quid in Deo ſignificet 20
Pater quare dicatur prima perſona in diuinis 21
Parentum honor 453
Patris nomine qui uocentur 457
Patres cuiuſcumque generis a nobis honorandi 457. 461
Parentum officia erga filios 465
Parentes nimiam ſeueritatem & indulgentiam fugiant 465
Pater quare in principio orationis poſitum 554
Pater omnium Deus 555
Patrini baptizandorum 191
Patrini quare adiuncti ad baptiſmum

ſmum præter ſacramenti miniſtros 191
Patrinorum affinitas cum quibus cō trahitur 192
Patrini partes 193
Quibus non liceat baptizandos ſuſcipere 194
Patrinus quare ad confirmationem uocetur 227
Patrini confirmationis quam affinitatem contrahant 228
Patroni cauſarum officia 511
Patriarcharum gradus 370
Patriarchæ quatuor 371
Peccatum & peccati pœna ex Adā ad nos permanauit 33
Peccata quædam remitti non poſſe, quo modo intelligatur 299
Peccata cogitationis confiteri debemus 519
Peccata diligenter perueſtiganda 327
Peccatum conſequuntur duo 331
Peccati fomes 519
Peccatum & peccati fomes ubi habitet 588
Peccatorum noſtrorum immanitate auerſus a nobis Deus operibus noſtris non benedicit 599
Peccato omnes addictos eſſe 611
Peccatorum recognitio qualis eſſe debeat 612
Peccatorum turpitudo 612
Peccati peſtis 612
Peccatum, etſi eius actio tranſierit, macula tamen & reatu permanet 614
Peccatum ſemper inſequitur ira Dei 614
Peccatorum dolor & ſenſus quam ſit neceſſarius 614
Peccata pœnitentibus condonare, ſemper promptus eſt & paratus Deus 615
Peccatis Deus offenditur 614
Peccata quare debita dicantur 616
Peccatorum remiſſionem petentes excuſatione non utimur 618
Peccata ſine Dei auxilio uitare non poſſumus 593
Peierat is qui iurando iuſtitiam deſerit 435
Peierare uarijs modis ſolemus 435
Summa hominum procliuitas ad peierandum 438
Prophetæ falſi exierunt in mundum 3
Prophetarum falſorum impietas quā longe ſit progreſſa 3
Purgatorius ignis ante Chriſti aduentum 30
Propter periurium diuerſis ſupplicijs affligimur 438
Pœna grauiſſima quas Chriſtus perpeſſus eſt 62
Pœna poſtulanda eſt liberatio 639
Pœnitentiæ neceſſitas 122
Pœnitentiæ uſu carere plurima damna affert 175
Pœnitentiæ ſacramentum eſt neceſſarium 287

Pænitentia reiterari debet 287
Pænitentia ſecunda naufragij tabula 288
Pænitentiæ uaria notio, & poteſtas 288
Pænitentia multiplex 289
Pænitere Deum, per translationem dicimus 289
Pænitentiæ uariæ ſignificationes in quo differant 289
Pænitentiam fides antecedat 290
Pænitentia intima quare ſit uirtus 291
Pænitens uere quid ſibi proponat 291
Quibus gradibus ad pænitentiam licet aſcendere 292
Pænitentiæ regnum cælorum ſacræ litteræ pollicentur 292
Pænitentia exterior eſt ſacramentum 293
Pænitentiæ ſacramentum quare Deus instituerit 293
Pænitentiæ ſacramenti materia & forma 295.296
Pænitentiæ cerimoniæ & ritus 297
Pænitentiæ ſacramenti fructus 288
Pænitentia nos in Dei gratiam reſtituit 298
Pænitentiæ partes integrales 300
Pænitentia quare ex partibus conſtet 301
Pænitentia publica quare publico peccato indicatur 333
In pænitētia duo animaduertēda 335
Pænitentiæ pœna a nobis ſuſcepta Dei animaduerſionē anteuertit 335
Petrus ſummus Pontifex, & caput omnium apoſtolorum 111
Petrus a Chriſto caput Eccleſiæ conſtitutus 112
Petri ſucceſſor eandem cum Petro poteſtatem habet 110
Pericula, in quibus aßidue uerſamur ante oculos ponenda 626
Permißio in Deo quo modo intelligatur 632
Perſonarum diuinarum proprietates 22
Perſona prima in diuinis quare pater dicatur 28
Quæ ad diuinas perſonas pertinent, ſubtilius exquirere non oportet 22
Petitores & accuſatores quo modo ſint monendi 511
Petere quid primum a Deo debeamus 568
Petere regnum Dei non ſatis eſt ad illud acquirendum 575
Petere ut Deus noſtris cupiditatibus non ſatisfaciat, difficilius animum inducimus 591
Petere non debemus abundantem & exquiſitam copiam ciborum 602
Petere ſubſidia rerum humanarum a Deo poſſumus 601
Petere non ſibi, ſed omnibus, eſt proprium Chriſtianæ charitatis 605
Petere dimitti debita, quid ſibi uelit 610
Petere non debemus ut omnino non tentemur 633
Petere non debemus, omnino ab omnibus

nibus malis liberari 642
Petere debemus, ut Domini manus ci bos ſuppeditet 605
In petendis his quæ ad uſum rerum terrenarum pertinent, animus ad Dei præſcriptionem intendatur 597
Petentibus pijs hominibus ſi quid ne gat Deus, argumentum eſt id eis utile non fuiſſe 645
Petitio de regno Dei cum omnibus coniungenda & ſeparatim facienda 574
Petitio, fiat uoluntas tua, quem ordinem habeat 684
Petitiones quibus corporis & animæ ſubſidia petuntur 596
Philoſophia Chriſtiana à ſeculari ſapientia quid differat 16
Philoſophi quid de Deo ſenſerint 17
Pontifex romanus catholicæ eccleſiæ pontifex 371
Pontifici romano ſumma dignitas et iuriſdictio diuinitus data 371
Pontifex romanus moderator uniuerſalis Eccleſiæ, Petri ſucceſſor, & Chriſti uerus & legitimus Vicarius 371
Poſtulatio de regno Dei magnam uim donorum & copiam continet 574
Poſtulatio dimittendi debita de quibus intelligatur 616
Precatione dominica ſinguli quotidie uti debent 606
Precantes omnes eccleſiæ nomine precantur 621
Decem præcepta ex duobus pendent 397
Præceptum primum decalogi 403
Præceptorum ordinis ratio 408
Præceptum duplex continetur in uerbis primi præcepti 408
Præceptum omnium primum & maximum 409
Præcepti primi tranſgreſſores 409
Præcepto primo non prohibetur ars ſculpendi, pingẽdi, & fingendi 414
Præceptum primum quare a ſecundo ſeparatum 423
Præcepti ſecundi lex quid prohibeat & quid iubeat 453
Præcepti de diligendis parentibus uſus latiſſime patet 453
Præcepta decalogi duabus tabulis inciſa, & quare 454
Præceptum de diligendis parentibus quare matrem explicet 458
Præcepta ultima duo quare ſimul coniuncta 516
Præceptorum duorum ultimorum duplex neceſſitas 517
Preces Deo aſſidue faciendæ 552
Preces etiam pro proximis faciendæ 618
Preces chriſtianorum & infidelium in quo differant 640
Preces cum non audit Deus, indignari non debemus 645
Preces, quæ in litanijs fiunt, quare inſtitutæ 643
Pretium crucis Chriſti quãti ſit 615
Prædicatio diuini uerbi numquam intermittenda 3

Prædicare non debet aliquis niſi mittatur 2
Prædicatio uerbi Dei fidem nobis acquirit 1
Prædicantium uerbum Dei auctoritas, 2
Præmia uictoribus propoſita 637
Præparatio ad orationem in quo conſiſtat 545
Præparatio ante communionem qualis & quam neceſſaria 272
Præparatio ad communionem requiſit ut ieiuni accedamus 274
Prouidentia Dei erga homines 555 574. 578
Proximus qui 504
Pudicitia & continentia omni ſtudio colenda 481
Purgatorius ignis 68
RAPINAE *& quot earum genera* 489.491
Ratio impetrandi quod à Deo petimus 582
Redemptionis pondere quid accepe-rimus 559
Regnum cæleſte 573
Regnum Dei ante omnia poſtulandum 573
Regni Dei poſtulatio magnam donorum uim continet 574
Regni Dei multæ ſignificationes 577
Regnum Chriſti non eſt de hoc mundo 578
Regnum Dei quid ſit 578
Regnum Dei intra nos 579
Regnum Chriſti quare iuſtitia dicatur 578
Regnum gratiæ Dei in quibus ſit 579
Regnum gloriæ Dei quid 579
Regnum gratiæ prius ponendum, quam gloriæ 579
Regnũ Chriſti quod eſt eccleſia 580
Regni eccleſiæ propagatio 580
Regnum Dei quo modo ueniat in peccatores 581
Regnum Chriſti quo modo petatur 581
Regni cælorum excellentia 583
Regni cælorum conſequendi adminicula à Deo nobis conceſſa 597
Regnum cælorum ingredi cupientes petere debent à Deo, ut fiat uoluntas eius 584
Remedia ad diuerſas noxias cupiditates 525
Remedia ægrotantis animæ, pœnitentia, & Euchariſtia 623
Remiſſio peccatorum in eccleſia reperitur 123
Remiſſionis peccatorum beneficium quanto ſtudio ſit ſuſcipiendum 128
Remittendi peccata poteſtatem Chriſtus epiſcopis & ſacerdotibus in Eccleſia conceſſit 127
Peccata noſtra Chriſti ſanguine remittuntur 127
Remiſſionem peccatorum nemo ſine pœnitentia conſequitur 299
Remiſſa culpa, non ſemper pœna, qua

quæ peccato debetur, condonatur 332
Quare pœna omnis in pænitentiæ ſacramento æque ac in baptiſmo non remittitur 332
Reſtitutio pœnitenti eſt neceſſaria 307
Qui cogendi ſunt ut reſtituant 339
Reſtitutionis definitio 495
Reſurrectio Chriſti, & de eius glorioſo myſterio 71
Chriſtus ſua uirtute reſurrexit 71
Reſurrectionis beneficio Chriſtus primus omnium eſt affectus 72
Reſurrexiſſe Chriſtum tertia die, quo modo intelligatur 73
Reſurrectionis Chriſti myſterium maxime neceſſarium 75
Reſurrectionis Chriſti finis 75
Reſurrectio Chriſti quæ nobis exempla ſumenda proponat 77
Reſurrectionis ſpiritualis ſigna 78
Reſurrectionis mortuorum fide fides noſtra innititur 129
Reſurrectio hominis quare reſurrectio carnis dicatur 130
Reſurrectio carnis exemplis & teſtimonijs comprobatur 131
Reſurgentium uaria conditio 134
Reſurrecturi, omnes morituri ſunt nemine excepto 134
Reſurgent corpora noſtra immortalia 138
Reſurrectio mortuorum probatur 134
Eorum qui reſurgent dotes 139
Ex reſurrectionis articulo qui fructus capiantur 141
SABBATHI celebritas quare in ſacris litteris ſæpiſſime præcipitur 440
Sabbathum quid ſignificet 444
Sabbathi ſanctificatio quid 444
Sabbathum quare Domino conſecratum 445
Sabbathum ſignum fuit 446
Sabbathum cæleſte 446
Sabbathum quare in diem Dominicum tranſlatum 447
Sabbathum qua ratione colendum 448
Sacerdotibus ſolis data eſt facultas ſacramentum euchariſtiæ conficiendi 280
Sacerdotes quando Chriſtus inſtituerit 284
Sacerdos ſilentio peccata in confeſſione audita comprimat 324
Sacerdotes Dij & angeli uocantur 354
Sacerdotes noui teſtamenti ceteris omnibus præſtantiores 354
Sacerdotum poteſtas maxima 354
Sacris initiandi quem finem ſibi proponere debent 356
Sacerdotes mercenarij 355
Sacerdotes per oſtium eccleſiæ ingredientes 356
Sacerdotes in omni lege 358
Sacerdoti ab epiſcopo quando poteſtas tradatur 359
In ſacerdotibus ordinandis cerimonia 369

Sacerdotalis ordo tametſi un us eſt, varios tamen & dignitatis & poteſtatis gradus habet 370
Sacerdotes ſimplices 370
Quid in eo qui ſacerdos creandus eſt requirendum 372
Sacerdos quam cognitionem habere debeat 373
Sacerdotis duo munera 374
Sacerdotij nobilitas et excellẽt. 353
Sacerdotij onus nemini temere imponendum 354
Qui ad ſacerdotium uocari dicantur 354
Sacerdotij poteſtas duplex 358
Sacerdotij legis euangelicæ poteſtas plurimum præſtat ſacerdoti legis naturæ ſcriptæ 358
Sacerdotij euãgelici poteſtas a Chri*ſto ortum habet* 358
Sacerdotium duplex 367
Sacerdotij munus 369
Sacerdotij functio præcipua 370
Sacramenti nomen quo modo accipiatur 154
Sacramentum quid 154
Sacramentis ſalus & iuſtitia comparatur 154
Sacramẽti definitio ex Auguſt. 154
Sacramenta inter eas res,quæ ſignificant, referuntur 155
Sacramenta ſunt ſigna rei ſacræ 154
Sacramenta ſunt ſigna a Deo *tradita* 157
Sacra res eſt gratia Dei 158
Sacramentum ſanctitatem ſignificat & efficit 159
Sacramenta non ſunt, imagines ſanctorum & cruces 158
Sacramẽta plures res ſignificãt 159
Sacramenta legis euangelicæ quare inſtituta 160
Sacramentum quodlibet ex duobus cõficitur, ex materia et forma 163
Verba inter omnia ſigna maximam uim habent 164
Sacramenta nouæ legis formam uerborum præſcriptam habent, a qua ſi diſcedatur, ſacramenti ratio conſtare non poteſt 165
Sacramentorum cerimoniæ ſine peccato prætermitti non poſſunt 165
Sacramentorum cerimoniæ ſi omittuntur, nihil reuera de ſacramenti ratione minuitur 165
Sacramenta quare ſolemnibus cerimoniis miniſtrentur 165
Sacramentorum numerus 16
Sacramentorũ differẽtia inter ſe 167
Sacramentorũ auctor Chriſtus 168
Sacramenta quare per homines Deus *miniſtrari uoluerit* 169
Sacramentorum miniſtri Chriſti *perſonam gerunt* 169
Sacramenta nouæ legis impura conſcientia miniſtrare quam pernicioſum ſit ipſis miniſtris 170
Sacramentorum effectus 171
Sacramenta gratiam iuſtificantem conferunt 171
Sacramentorum nouæ legis excellentia ad uetera comparatorum 173
Sacramenta tria characterem imprimunt 173

Sa-

Sacramentorum uſu Chriſtianum ædificium fulcitur 175
Sacramentum Euchariſtiæ *ſoli ſacerdotes conficiunt* 280
Sacramenta per improbos, ſi, quæ ad eorum rectam rationem attinent, rite ſeruentur, conficiuntur 281
Sacramēti et ſacrificij differētia 283
Sacrificium uni Deo *& non ſanctis offertur* 283
Sacrificium unum ſunt cruenta & incruenta hoſtia 285
Sacrificium idem eſt quod in miſſa & quod in cruce oblatum eſt 286
Sanctorum communio quam utilis, & quid ſignificet 119
Sanctorum communione omnes Chriſtiani *unum corpus fiunt* 121
Sanctorum cultus, in ſanctis uenerandis Dei *gloria non minuitur, ſed augetur* 411
Sanctorum patrocinium nō eſt ſuperuacaneum 412
Chriſtus etſi mediator propoſitus ſit non propterea ſequitur quin ad ſanctorum gratiā cōfugere liceat 412
Sanctorum imagines pingi non prohibetur diuino præcepto 415
Satanæ auſus 627
Satanæ incurſibus qui maxime omnium petantur 628
Satan non poteſt tentare, quando & quantum uult, ſed quando, & quantum a Deo *permittitur* 629
Satan quibus rebus uincatur 635
Sciſmatici qui ſint 607
Satisfactionis neceſſitas 329
Satisfactionis nomen unde 329
Satisfactio uarie accipitur 329
Satisfactio quæ nobis Deum *placatum reddit, quæ ſit* 329
Satisfactio canonica 330
Satisfactio a nobis ſumpta 330
Satisfactio quæ eſt ſacramenti pars 330
Satisfactionis definitio & neceſſitas 330. 301
Satisfactionis uis 331
Satisfactio noſtra Chriſti *ſatisfactionem non obſcurat, ſed multo clariorem reddit* 336
Satisfactio uera quæ requirat 337
Qui ſatisfacit iuſtus eſt 337
Opera pœnalia & afflictiua ſuſcipiuntur in ſatisfactione 336
Omne ſatisfactionis genus ad tria præcipue confertur 337
Satisfaciendi uim habent incommoda & labores a Deo *immiſſi, ſi patienti animo ferantur* 338
Satisfacere unus pro altero poteſt 338
Satisfacturum ſe proximo, ſi quid de re aut exiſtimatione detraxerit, polliceri debet pænitens priuſquam a peccatis abſoluatur 339
In ſatisfactionis pœna irroganda quid ſit ſeruandum 340
Satisfactionis modum culpæ ratio compenſabit 628
Satisfactionis opera a ſacerdote indicta pænitens ſæpe etiam ultro ſuſcipiat 340
Seruire Deo, *nihil magnificētius* 595

Sancti quo a nobis inuocentur 544
Sactiones Ecclesiastica sacerdotē cō feſsionis miniſtrū eſſe, declarāt 322
Sepultura Christi cur fiat expreſſa mentio 58
Sepultura, paſsio, & mors Chriſto ut homini, non ut Deo, conuenit 59
Signa a natura adinuenta & diuinitus data 157
Signa qua dicantur 156
Signa ante iudicium 91
Sicut in cælo & in terra, ad tres primas poſtulationes referri 569
Inter omnia ſigna uerba maximam uim habent 164
Signaculum totius orationis dominica 646
Spes impetrandi maximum pondus ad impetrandum affert 548
Spes celeſtium præmiorum quomodo nos Deo dicare debeamus 594
Spes noſtra in amore in Deum tota nitatur 594
ſpem habere debemus impetrandi ueniam peccatorum 615
Spes in tentationibus ex quibus naſcatur 633
Spes habenda, cum tentamur, in Dei patrocinio 634
Superbia magnopere Deum offendit 547
Spiritus ſancti perſonam non debemus ignorare 95
Spiritus ſācti propria ſignificatio 93
Quare perſonæ tertiæ in diuinis proprium nomen tributum non ſit 97
Spiritus ſanctus patri et filio in omnibus omnino æqualis 97
Spiritus ſanctus eſt Deus 98
Spiritus ſanctus a patre filioque procedit 100
Spiritus ſancti admirandi effectus 101. 102
Spiritus ſanctus quare dominus appellatus 100
Symbolum ab apoſtolis compoſitum & quare ſic appellatum 12
Symbolū in tres partes diſtributū 13
In tentationem ne inducamur, orandus eſt Deus 625
Tentationū fluctibus agitati in precationis portum confugiamus 629
Tentatio quid 629
Tentandi genera multa 630
Tentari homines in malam partem 630
Tētator quare diabolus dicatur 631
In tentationem quando inducimur 631
Tentat, qui non impedit tentationem 631
Tentatio eſt uita hominis ſuper terram 633
Tentationes æquo animo ferēdæ 633
Terra in media mundī parte conſiſtit 29
Teſtimonij falſi non dicendi præceptum 502
Teſtimonij falſi non dicendi præceptum linguæ uitium cohibet 503
Teſtimonij falſi non dicendi præcepto duæ leges continentur, una iubens, altera prohibens 503
Quid præcepto non dicendi falſum teſtimo-

teſtimonium prohibeatur 503
Teſtem iuratum iudex reijcere non poteſt 504
Teſtimonium falſum in ſe dicere non licet 504
Teſtimonium falſum quid 505
Teſtimonij falſi damna 506
Teſtimonium falſum non ſolum in iudicio ſed extra iudiciū uetatur 506
Quot modis falſa dicendo exiſtimatio hominis offenditur 507
Teſtimoniū eſt cōfeſſio laudis Dei 510
Teſtimonij uere in rebus humanis maximus uſus 511
Teſtes in iudicio caueant, ne, quod exploratum non habent, pro certo affirment 511
Tondendi caput in coronæ ſpeciem conſuetudinem Petrus primus induxit 361
Traditione Apoſtolica declaratur Purgatorius ignis 58
Traditiōe patrū peruenire ad nos formã uerborū extremæ unctionis 344
Traditione apoſtolica capilli in coronæ ſpeciem clericis tondentur 361
Traditio apoſtolorum, quã Epiſcopus a tribus Epiſcopis conſecratur 372
Traditio de numero ſacramentorum 166
Traditione apoſtolica Epiſcopus eſt miniſter ordinandi ad ſacros ordines 367
VERBA paſtorum eccleſiæ tamquã Dei uerba recipienda 2
Verbi diuini prædicatio numquam intermittenda 2
Verba inter omnia ſigna maximam uſum habent 164
Verbi prædicatione & ſacramentorum uſu Chriſtianum ædificium fulcitur 175
Verbi incarnatio 44
Verbum Dei cibus eſt animæ 606
Verbi Dei fames quare a Deo mittatur 607
Verū confiteri debent rei et ſontes, cū ex iudicij formã interrogantur 510
Verum tacere interdum licet ſed extra iudicium 511
Vicarius poteſtatis Epiſcopi Eccleſiæ præpoſitus 112
Vigiliæ tentationes uincunt 636
Vir quare uxorē diligere debeat 386
Viri officium erga uxorem 392
Vita æterna quid ſignificet 142
Vita æterna magis explicat hominis felicitatem quam beatitudo 143
Vita hominis tentatio 633
Vita et ſalus noſtra ex Deo pēdet 604
A uitio linguæ innumerabilia mala proficiſcuntur 503
Vnctionis extremæ ſacramentum, quare ſic dictum 341
Vnctionis extremæ ſacramento, in aſſidua mortis meditatione uerſamur 540
Vnctio extrema eſt uere ſacramentum 234
Vnctio extrema eſt unū ſacramentū tantum 343
Vnctionis extremæ materia, & forma, & ritus 345
Vnctionis extremæ ſacramentum

quibus ſit conferendum 346
Vnctionis extremæ ſacramentum a Chriſto inſtitutum 345
Vnctionis extremæ ſacramentũ quo tempore adhibeatur 349
Vnctionis extremæ ſacramentum ſuſcipere apti non ſunt qui rationis uſu carent 347
Quæ partes corporis ſint ungendæ 347
Vnctionis extremæ ſacramentum poteſt iterari 348
Vnctionis extremæ præparatio 348
Vnctionis extremæ miniſter 349
Vnctionis extremæ utilitas 349
Vnctionis extremæ tempus opportuniſſimum 350
Vnctionis extremæ ſacramentum ſuſcipientes ægroti quare non ſanentur 351
voluntas Dei *ut fiat, quare petamus* 587
Voluntas Dei*, quam fieri petimus, eſt uoluntas ſigni* 589
Voluntas Dei *ut fiat, qui maxime petere debeant* 588
Voluntas ſigni quæ 589
Voluntas Dei *ut fiat, maxime deſiderandum* 591
Voluntas tua fiat, quo modo Deo *ex animo dicendum* 593
Voluntatem ſuam Chriſtus *ad patris uoluntatem retulit in maximo acerbiſſimæ mortis dolore* 593
Voluntatem diuinam totus mundus cognoſcere debet 593
Voluntas Dei *in terra ſeruanda, ſicut in cælo ſeruatur* 593
Voluntas Dei *ſumma eſt omnium ratio* 596
Voluntate Dei *omnia eueniunt* 596
Voluntatem Dei *quare maxime colamus* 549
Vxorem uir diligere debet 386
Vxoris & uiri mutua officia 391
Vxoris partes erga uirum 393
Vxor uiro ſubdita ſit 393

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. CENTRALE VITTORIO EMANUELE